

265

Δαρ

ΧΡΟΝΙΚΟΝ

ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΕΤΙΑΣ

ΤΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΚΑΤ' ΕΝΤΟΛΗΝ

ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗΣ ΣΥΓΚΛΗΤΟΥ

ΚΑΙ ΔΑΠΑΝΗ

ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΥΠΟ

Ι. ΠΑΝΤΑΖΙΔΟΥ

ΑΘΗΝΗΣΙ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ «ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑ» ΙΩ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ

14. — Ὁδὸς Βορῶ — 14

1889

26

ΧΡΟΝΙΚΟΝ

ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΕΤΙΑΣ

ΤΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΚΑΤ' ΕΝΤΟΛΗΝ

ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗΣ ΣΥΓΚΛΗΤΟΥ

ΚΑΙ ΔΑΪΑΝΗ:

ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΥΠΟ

Ι. ΠΑΝΤΑΖΙΔΟΥ

ΑΘΗΝΗΣΙ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ «ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑ» ΙΩ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ
14. — Ὀδὸς Βορῶ — 14

—
1889

ΧΡΟΝΙΚΟΝ

ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΑΒΕΛΑΣ

ΤΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΕΣΤΙ ΕΣΤΟΝ

ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΣΤΑΚΑΝΟΥ

ΕΣΤΙ ΔΑΠΑΝΗ

ΤΟΥ ΚΟΣΤΟΥΣ ΠΑΡΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΤΟΥ

Ι. ΠΑΥΛΑΚΟΥ

ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΓΕΝ. ΔΙΟΙΚΟΥΣ

1880

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ Ἀκαδημαϊκὴ Σύγκλητος τοῦ ἔτους 1887 ἐξ ἀφόρ-
μης τῶν ἑορτῶν τῆς πεντηκονταετηρίδος τοῦ Ἐθνικοῦ
Πανεπιστημίου ἀπεφάσισε πλὴν τῶν ἄλλων νὰ συγγραφῇ
Χρονικὸν τῆς πρώτης αὐτοῦ πεντηκονταετίας, ἀνέ-
θεσε δὲ τὴν συγγραφὴν ταύτην εἰς ἐμέ, ὑποσχεθεῖσα, ὅτι
θέλει μοὶ χορηγηθῆ πᾶσα συνδρομὴ ἐκ τοῦ γραφείου
αὐτῆς. Τὸ ἔργον καὶ ἐκ τῶν προτέρων ἐφαίνετο δυσ-
χερές, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἀπεδείχθη τρανότερον
ἢ δυσχέρεια· διότι τὸ Πανεπιστήμιον πλὴν τῶν πρυτα-
νικῶν λόγων καὶ τῶν πρακτικῶν τῆς Συγκλήτου οὐδε-
μίαν ἄλλην συνδρομὴν ἐδυνήθη νὰ παράσχω ἕνεκα τῆς
μύπω κατορθωθείσης τακτοποιήσεως τοῦ ἀρχείου αὐτοῦ·
οἱ δὲ πρυτανικοὶ λόγοι καὶ τὰ πρακτικά τῆς Συγκλήτου
κατὰ τὰ πρῶτα μάλιστα ἔτη δὲν περιεῖχον πάντα τὰ
ἀναγκαῖα στοιχεῖα πρὸς σύνταξιν ἀκριβοῦς χρονικοῦ.
Ὅθεν πολλάκις ἠναγκάσθημεν νὰ καταφύγωμεν εἰς τὰς
ἐφημερίδας πρὸς ἐξακρίβωσιν τινῶν γεγονότων.

Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι, ἀπαιτήσασα ἡ Σύγκλητος τὴν
συγγραφὴν χρονικοῦ καὶ οὐχὶ ἱστορίας, ἠλάττωσεν
ὀπωσοῦν τὴν δυσχέρειαν· διότι ὁ χρονογράφος περιορι-
ζόμενος εἰς τὴν ἀκριβεῆ μὲν ἀλλὰ ξηρὰν ἀναγραφὴν πάν-
των τῶν ἀπὸ τῆς συστάσεως μέχρι τοῦ 1887 ἀξιολογω-
τέρων γεγονότων, δὲν ἔχει ἄφευκτον ἀνάγκην νὰ κατα-
φύγῃ καὶ εἰς τὰ μυχιαίτατα τῶν ἀρχείων τοῦ Πανεπιστη-
μίου, ὅπως ἤθελεν ἀναγκασθῆ νὰ πράξῃ ὁ ἱστορικὸς ὁ
θέλων νὰ διαφωτίσῃ καὶ νὰ κρίνῃ γεγονός τι ὀπωσοῦν
δυσεξήγητον. Ἀλλ' ὁ χρονογράφος ὅμως ἔχει τὴν ὑπο-
χρέωσιν ὅ,τι ἀναγράφει νὰ τὸ ἀναγράψῃ ἀκριβές, πιστόν,
μηδὲν τῶν γενομένων δι' οὐδένα λόγον μῆτε νὰ παρα-

σιωπίαση μίτε ν' ἀλλοιώση. Οὕτω δὲ γεγραμμένον τὸ χρονικὸν δύναται μὲν νὰ χρησιμεύσῃ καὶ εἰς τὸν μέλλοντα ἱστορικὸν τοῦ Πανεπιστημίου· ἀλλὰ πρὸ πάντων θὰ συντελέσῃ εἰς σχηματισμὸν ὀρθοτέρας περὶ τοῦ ἀνωτάτου ἡμῶν ἐκπαιδευτηρίου γνώμης. Διότι ὅπως περὶ πολλῶν ἄλλων, οὕτω καὶ περὶ τοῦ Πανεπιστημίου ἐκφέρονται παρ' ἡμῖν δυστυχῶς καὶ δημοσίᾳ καὶ κατ' ἰδίαν μετὰ πλείστης ἐπιπολαιότητος γινώμαι παντοῖαι καὶ πολλάκις ὅλως ἀντίθετοι οὐχὶ πάντοτε ἐξ ἀντιθέτων σκοπῶν, ἀλλ' ἐξ ἀτελοῦς γνώσεως τῶν πραγμάτων. Ἰδίως ὅταν πρόκειται νὰ εὔρεθῇ, τίς ἢ αἰτία τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης καταστάσεως τοῦ Πανεπιστημίου, ἀκούονται κρίσεις ὅλως ἄδικοι καὶ ἀνυπόστατοι. Ἀποδίδονται πολλάκις ἐλλείψεις τινὲς τοῦ Πανεπιστημίου εἰς τὸν προσωρινὸν κανονισμόν, ἐν ᾧ αὐταὶ προέκυψαν ἐκ τῆς κακῆς αὐτοῦ ἐφαρμογῆς· ἀλλὰ ἀποδίδονται εἰς τοὺς καθηγητάς, ἐν ᾧ ὑπεύθυνος διὰ τὸν διορισμὸν τῶν καθηγητῶν ἦτο καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν πεντηκονταετίαν ἢ πολιτεία· κατηγοροῦνται οἱ φοιτηταὶ δι' ἀνικανότητα, ἀμέλειαν, ἀταξίαν καὶ παράβασιν ἐν γένει τῶν πανεπιστημιακῶν διατάξεων, ἐν ᾧ διὰ πάσας ταύτας τὰς ἐλλείψεις τῶν φοιτητῶν ὑπαίτιοι εἶνε τὸ μὲν ἢ πολιτεία, τὸ δὲ οἱ τὴν ἔννομον ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τάξιν ἐπιτετραμμένοι. Μόνον ὅστις ἀπαθῶς καὶ μετὰ πολλῆς ἐπιστασίας μελετήσῃ τὸν ὅλον μέχρη τοῦδε βίον τοῦ Πανεπιστημίου δύναται νὰ εὔρῃ τὰ ἀληθῆ αἰτία τῆς παρούσης αὐτοῦ καταστάσεως, τῆς τε καλῆς καὶ τῆς κακῆς· διότι ἀληθῶς εἰπεῖν αὕτη δὲν εἶνε οὔτε μόνον καλὴ οὔτε μόνον κακὴ. Ἄλλ' ἡμεῖς δὲν ἐκλήθημεν, ἵνα κρίνωμεν. Διὰ τοῦτο καὶ κατὰ τὴν ἀφήγησιν τῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ πεπραγμένων, πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων, δὲν παρεξेत्रάπημεν εἰς ἰδίας κρίσεις οὔτε περὶ τῶν προσώπων οὔτε περὶ τῶν πραγμάτων. Ἐνιαχοῦ μόνον, ὅπου ἢ περίστασις ἐκάλει, ἢ ὅπου ἐδυνήθημεν νὰ εὔρωμεν, παρεθέσαμεν ἀλλοτρίας

κρίσεις, οὐδαμῶς διὰ τούτου παραβάντες, νομίζομεν, τὸ ἔργον τοῦ χρονογράφου.

Ἡ διαίρεσις τῆς πεντηκονταετίας εἰς τρεῖς περιόδους νομίζομεν ὅτι δὲν εἶνε ἄστοχος· διότι ἂν ἡ πρώτη, ἡ βραχυτέρα τῶν λοιπῶν δύο, δὲν ἔχει ἀκόμην σαφῆ χαρακτῆρα καὶ εἶνε οὕτως εἰπεῖν ἡ βρεφικὴ ἡλικία τοῦ Πανεπιστημίου, αἱ ἄλλαι ὅμως, ἡ ἀπὸ τοῦ συντάγματος μέχρι τέλους τῆς βασιλείας τοῦ Ὁθωνος καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ 1862 καὶ ἔφεξῆς, ἔχουσι προφανῆ διαφορὰν.

Ἡ δὲ διύταξις τῆς ὕλης, ἣτις γίνεται καταφανὴς ἐκ τοῦ πίνακος τῶν περιεχομένων, ἐν πολλοῖς μὲν συμφωνεῖ πρὸς τὴν τῶν πρυτανικῶν λόγων, ἐν ἄλλοις δὲ εἶνε διάφορος καὶ ἴσως οὐχὶ ἀτελεστέρα. Εὐχῆς δὲ ἔργον εἶνε κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην αἱ τῶν ἐπερχομένων ἐτῶν λογοδοσίαι τῶν πρυτάνεων ν' ἀκολουθῶσιν ὀρισμένην τινὰ τάξιν κατὰ τὴν ἀναγραφὴν τῶν ἀξίων δημοσιεύσεως γεγονότων τοῦ ἔτους. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο θὰ ἦτο ἀνάγκη μεταβολὴ τις καὶ περὶ τὴν σύνταξιν τοῦ πρυτανικοῦ λόγου. Ὁ κατ' ἔτος λογοδοτῶν πρυτανὶς εἶνε, νομίζω, περιττὸν νὰ κουράζη τὸ ἀκροατήριον ἀπαριθμῶν πάσας τὰς λεπτομερείας τῶν κατὰ τὸ ἔτος αὐτοῦ πεπραγμένων, ἀλλ' ἀντὶ τούτου ὀρθότερον εἶνε ἐν μὲν τῷ διαζώσῃ λόγῳ αὐτοῦ ν' ἀπανθίζη τὰ ἀξιολογώτατα καὶ τὰ τῆς πρυτανείας ἐκείνης χαρακτηριστικώτατα, εἰς δὲ τὴν ἔντυπον ἔκθεσιν νὰ καταχωρίζη πάντα τὰ γεγονότα τὰ τε μικρὰ καὶ τὰ μεγάλα κατὰ τὴν ἅπαξ ὀρισθεῖσαν τάξιν. Οὕτως ἤθελον ἀποθῆ οἱ πρυτανικοὶ λόγοι εἰς πάντα χρῆσιμοι.

Ἄν καὶ πολλὴν κατεβάλομεν καὶ προσοχὴν καὶ ἐπιμέλειαν περὶ τὴν σύνταξιν τοῦ χρονικοῦ τούτου, δὲν ἔχομεν τὸ θάρρος νὰ βεβαιώσωμεν ὅτι καὶ οὐδὲν ἡμᾶς διέλαθεν ἐν τῇ πολλῇ ποικιλίᾳ τῶν ἀναγραφτέων πραγμάτων καὶ ἐν τῇ ἀνεπαρκείᾳ τῶν ὑπαρχόντων βοηθημάτων. Ὅθεν ἀντὶ νὰ ὀργισθῶμεν κατὰ παντὸς ἐλέγχου

τοῦναντίον θέλομεν δεχθῆ εὐγνωμόνως παρὰ παντὸς φίλου τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου πᾶσαν σημείωσιν περὶ οἰασδίποτε ἐλλείψεως ἢ ἀνακριβείας, τὴν ὁποίαν τυχὸν ἤθελεν ἐν αὐτῷ παρατηρήσῃ· διότι ἐπιθυμοῦμεν νὰ χρησιμοποιήσωμεν οἰανδήποτε σπουδαίαν ἐπανάρθωσιν οὐχὶ βεβαίως εἰς δευτέραν ἔκδοσιν, τὴν ὁποίαν οὐδεὶς προσδοκᾷ, ἀλλ' εἰς συμπλήρωσιν ἐνδὸς ἀντιτύπου, τὸ ὁποῖον θέλει κατατεθῆ εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ Πανεπιστημίου.

Ἐν τέλει πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι τὸ χειρόγραφον τοῦ χρονικοῦ ἦτο ἔτοιμον ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου τοῦ παρελθόντος ἔτους.

κατὰ Μάρτιον τοῦ 1889.

I. Παναζίδης

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΡΩΤΗ

1837—1844.

	Σελ.
Α'. Σύστασις	1
Β'. Κανονιστικαὶ μεταβολαὶ	14
Γ'. Οἰκοδομὴ	16
Δ'. Φοιτηταὶ	28
Ε'. Καθηγηταὶ καὶ διδασκαλία	38
Σ'. Μέσα διδακτικά	47
Ζ'. Οἰκονομικά	50
Η'. Ἐορταί. Θάνατος Ο. Μυλλέρου	52

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

1844—1863

Α'. Ἀντιπροσωπεία τοῦ Πανεπιστημίου	56
Β'. Κανονιστικαὶ μεταβολαὶ	62
Γ'. Οἰκοδομὴ	67
Δ'. Φοιτηταὶ	73
Ε'. Καθηγηταὶ καὶ διδασκαλία	100
Σ'. Μέσα διδακτικά	112

I. Συλλογαί

α'. Βιβλιοθήκη	112
β'. Νομισματικὸν μουσεῖον	116
γ'. Ἄλλαι ἐπιστημονικαὶ Συλλογαὶ	118
1. Φυσιογραφικὸν μουσεῖον	118
2. Ταμείον τῶν ὀργάνων τῆς φυσικῆς	119

II. Προσαρτήματα

α'.	Φιλολογικὸν φροντιστήριον	120
β'.	Νοσοκομεῖον, μαιευτήριον, ἀστυκλική, ὀφθαλμιατρεῖον	121
γ'.	Βοτανικὸς κήπος	123
δ'.	Ἀστεροσκοπεῖον	124
Z'.	Ἀγωνοθεσῖαι	128
α'.	Ποιητικὸς ἀγὼν Α. Ῥάλλη	129
β'.	Φιλολογικὸς » Τσοκάνου	135
γ'.	» » Θ. Ῥοδοκανάκη	137
δ'.	Ἀγωνοθεσῖα Γ. Μελά	137
ε'.	Μπεναρδάκη ἔκδοσις Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων	138
H'.	Οἰκονομικά	141
Θ'.	Ἵποτροφίαι	148
I'.	Ἑορταί	150

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

1863—1887

A'.	Ἀντιπροσωπεῖα—Φύλαγξ	152
B'.	Κανονιστικαὶ μεταβολαί	163
Γ'.	Οἰκοδομή	168
Δ'.	Φοιτηταί	174
E'.	Καθηγηταὶ καὶ διδασκαλία	195
Σ'.	Μέσα διδακτικά	207

I. Συλλογαί

α'.	Βιβλιοθήκη	207
β'.	Νομισματικὸν μουσεῖον	216
γ'.	Ἄλλαι ἐπιστημονικαὶ Συλλογαί	219
1.	Φυσιογραφικὸν μουσεῖον	219
2.	Ταμεῖον ὀργάνων πειραματικῆς φυσικῆς	222
3.	Παθολογικὸν μουσεῖον	223

4. Φαρμακολογική συλλογή	Σελ. 224
5. Ἀνατομικὸν μουσεῖον	225
6. Χειρουργικὴ συλλογή	226

II. Ἔργαστήρια

α'. Χημεῖον καὶ φαρμακευτικ. φροντιστήριον	228
β'. Παθολογικὸν ἐργαστήριον	} 232
γ'. Τοξικολογικὸν ἐργαστήριον	
δ'. Φυσιολογικὸν »	
ε'. Ἀνατομείον	} 223

III. Προσαρτήματα

α'. Φιλολογικὸν φροντιστήριον	234
β'. Νοσοκομείον καὶ ἀστυκλινικὴ	236
γ'. Μαιευτήριον	} 240
δ'. Ὀφθαλμιατρεῖον	
ε'. Νοσοκομείον τῶν ἀφροδισίων παθῶν	241
ς' Βρεφοκομείον	242
ζ'. Βοτανικὸς κήπος	243
η'. Ἀστεροσκοπεῖον	244
Ζ'. Ἀγωνοθεσία	
α'. Ποιητικὸς ἀγὼν I. Βουτσινᾶ	246
β'. Φιλολογικὸς » Θ. Ῥοδοκανάκη	249
γ'. Ἀγωνοθεσία Γ. Μελᾶ	} 250
δ'. Μεταφραστικὸς ἀγὼν Δ. Οἰκονόμου	
ε'. Ἀγωνοθεσία Λ. Σγούτα	252
ς'. Θεολογικοὶ ἀγῶνες	253
ζ'. Διαγωνισμοὶ ἐπὶ ὑποτροφίᾳ	256
Η'. Οἰκονομικά	256
Θ'. Ὑποτροφίαι	274
Ι'. Ἔορταί	275
Ἐπιστημονικαὶ ἀποστολαὶ	281
Διπλώματα διδακτορικὰ ἐπὶ τιμῇ	286
Παράρτημα, περιέχον ἐπίσημα ἔγγραφα καὶ Πίνακας	288

100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ

Σελ.	5	στ.	5	ἄνωθ.	ἀντὶ	πράγμα	γρ.	πράγμα
»	7	»	15	»	»	τοῦ	»	τοῦ
»	9	»	6	κάτωθ.	»	σὴν	»	τὴν
»	16	»	1	»	»	παραρτ. ἀριθ.	»	ἐν ἀρχῇ τοῦ Παραρτή-
»	26	»	2	ἄνωθ.	»	κατωρθώθη	»	κατωρθώθη [ματος
»	27	»	9	»	»	ἔλειμμα	»	ἔλλειμμα
»	28	»	8	»	»	Ἡπί	»	Ἡ ἐπί
»	41	»	5	»	»	διήρχησε	»	διήρκεσε
»	47	»	2	κάτωθ.	»	μουσκειῶν	»	μουσεῖον
»	56	»	5	»	»	1862	»	1863
»	62	»	5	»	μετὰ τὸ	Ῥάλλης	πρόσθ.	Σπ. Πήλληκας
»	64	»	11	ἄνωθ.	ἀντὶ	ἐκδιδομένοις	γρ.	ἐκδεδομένοις
»	68	»	5	»	»	ἀπονταχοῦ	»	ἀπανταχοῦ
»	77	»	7	»	»	λόγον	»	λόγων
»	91	»	10	»	»	Ζαχαρόπουλον	»	Ζαχόπουλον
»	93	»	10	»	»	φητηταί	»	φοιτηταί
»	117	»	3	κάτωθ.	»	κειμήλια	»	κειμήλια
»	132	»	8	ἄνωθ.	»	δικαισύνη	»	δικαιοσύνη
»	133	»	8	κάτωθ.	»	ἀπερπές	»	ἀτερπές
»	152	»	6	ἄνωθεν	»	Πανεπιστημίον	»	Πανεπιστήμιον
»	189	»	2	κάτωθ.	»	ἔναρξις	»	ἔναρξιν
»	196	»	4	»	»	ἀπήνητησιν	»	ἀπήνητησεν
»	200	»	8	ἄνωθεν	»	ὑφηγησίαν	»	ὑφηγεσίαν
»	202	»	2	»	»	Σχολῶν	»	καθηγητῶν
»	248	»	8	κάτωθ.	»	τοῦ: Τοῦ 1876 τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἀγῶνος ἀγνοεῖται γρ. Τῷ 1876 ἡ ὑπὸ τὸ ὄνομα Βοσπορίδες αὔραι συλλογὴ λυρικῶν ποιημάτων τοῦ πρὸ δύο ἐτῶν βραβευθέντος Γ. Βιζυνοῦ· τῷ δὲ 1887 πάλιν ὁ Α. Ι. Ἀντωνιάδης διὰ τὸ ἐπικὸν ποίημα ἡ Μάνα τοῦ Γιανιτσάρου.		
»	260	»	3	»	»	καθηγητῆς	γρ.	καθηγητῆς
»	265	»	1	»	»	καθηγητῶν	»	καθηγητῶν
»	281	»	2	»	»	ἐπαγγελλόμενον	»	ἐπαγγελλόμενον

ΠΑΡΟΡΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΕΩΣ

Σελ.	Παράρτημα	Σελ.	Παράρτημα
1	1	1	1
2	2	2	2
3	3	3	3
4	4	4	4
5	5	5	5
6	6	6	6
7	7	7	7
8	8	8	8
9	9	9	9
10	10	10	10
11	11	11	11
12	12	12	12
13	13	13	13
14	14	14	14
15	15	15	15
16	16	16	16
17	17	17	17
18	18	18	18
19	19	19	19
20	20	20	20
21	21	21	21
22	22	22	22
23	23	23	23
24	24	24	24
25	25	25	25
26	26	26	26
27	27	27	27
28	28	28	28
29	29	29	29
30	30	30	30
31	31	31	31
32	32	32	32
33	33	33	33
34	34	34	34
35	35	35	35
36	36	36	36
37	37	37	37
38	38	38	38
39	39	39	39
40	40	40	40
41	41	41	41
42	42	42	42
43	43	43	43
44	44	44	44
45	45	45	45
46	46	46	46
47	47	47	47
48	48	48	48
49	49	49	49
50	50	50	50
51	51	51	51
52	52	52	52
53	53	53	53
54	54	54	54
55	55	55	55
56	56	56	56
57	57	57	57
58	58	58	58
59	59	59	59
60	60	60	60
61	61	61	61
62	62	62	62
63	63	63	63
64	64	64	64
65	65	65	65
66	66	66	66
67	67	67	67
68	68	68	68
69	69	69	69
70	70	70	70
71	71	71	71
72	72	72	72
73	73	73	73
74	74	74	74
75	75	75	75
76	76	76	76
77	77	77	77
78	78	78	78
79	79	79	79
80	80	80	80
81	81	81	81
82	82	82	82
83	83	83	83
84	84	84	84
85	85	85	85
86	86	86	86
87	87	87	87
88	88	88	88
89	89	89	89
90	90	90	90
91	91	91	91
92	92	92	92
93	93	93	93
94	94	94	94
95	95	95	95
96	96	96	96
97	97	97	97
98	98	98	98
99	99	99	99
100	100	100	100

ΧΡΟΝΙΚΟΝ

ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΡΩΤΗ

(ἀπὸ τῆς συστάσεως μέχρι τοῦ 1844)

Α'. Σύστασις.

Μετὰ τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῆς ἀνεφύησαν ἐν ταῖς καρδίαις τῶν λογάδων τοῦ ἔθνους καὶ τῶν φιλανθρώπων ἀλλογενῶν τῶν κηδομένων περὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ νεαροῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου δύο εἰδῶν ὑπερβολικαὶ ἐλπίδες. Οἱ μὲν λόγιοι καὶ οἱ πολεμιστὰι τοῦ ἔθνους, ἰδόντες ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος, ἐφαντάζοντο προσεχῆ τὴν ἀνίδρυσιν μεγάλης ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ τοῦ Ἰστροῦ μέχρι τοῦ Ταϊνάρου, καὶ οἱ ταῦτα λέγοντες ῥήτορες καὶ ποιητὰι καὶ δημοσιογράφοι δὲν ἐνομίζοντο ὄνειροπόλοι· διότι τὰς μὲν βουλὰς τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀνακτοβουλιῶν ἠγνόουν, οἱ δὲ φυλετικοὶ ἀνταγωνισμοὶ τῶν χριστιανικῶν κατοίκων τῆς Ἰλλυρικῆς χερσονήσου ἦσαν ἄγνωστοι, κατὰ δὲ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα συνεμάχοντο ὡς ἀδελφοὶ οὐ μόνον Θεσσαλοὶ καὶ Ἡπειρώται καὶ Μακε-

δόνες, ἀλλὰ καὶ Θραῖκες καὶ Βούλγαροι. Διὰ τί λοιπὸν νὰ μὴ ἐλπίζωσιν ὅτι νέα καὶ κάλλιον συντεταγμένη ἀπόπειρα ἐδύνατο νὰ ἐπιστεφθῆ ὑπὸ νέας ἐπιτυχίας; Οἱ δὲ πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης γενναῖοι καὶ φιλόανθρωποι φιλέλληνες καὶ σὺν αὐτοῖς οἱ μετὰ τοῦ βασιλέως Ὀθωνος ἐλθόντες νὰ διοικήσωσι τὴν Ἑλλάδα ταύτας μὲν τὰς ἐλπίδας τῶν Ἑλλήνων ἐθεώρουν ἴσως παιδαριώδεις καὶ λίαν προώρους· αὐτοὶ ὅμως, θερμαινόμενοι ὑπὸ τῶν ἀναμνήσεων τῆς νεανικῆς ἡλικίας καὶ τῶν σπουδῶν τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, ὠνειροπόλουν τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, τὴν ἐπάνοδον τῶν Μουσῶν, τὸν αἰῶνα τοῦ Περικλέους, τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Πλάτωνος, τὴν Πνύκα τοῦ Δημοσθένους, καὶ ἐφαντάζοντο ὅτι πᾶσαν τὴν ἀρχαίαν λαμπρότητα ἔμελλον ἐντὸς ὀλίγου νὰ ἴδωσιν ἐν τῇ ἐλευθερωθείσῃ χώρᾳ.

Ἐν τῷ μέσῳ τοιούτων ὑπερβολικῶν φρονημάτων καὶ αἰσθημάτων ἡ ὑπαρξὶς ἀνωτάτου ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτηρίου δὲν ἐφαίνετο ἀλλοτρία πρὸς τὰς ἀξιώσεις οὔτε τῆς μιᾶς οὔτε τῆς ἐτέρας τῶν εἰρημένων ὁμάδων· ὅθεν καὶ δύσκολον εἶνε νὰ ἐξακριβωθῆ, τίς εἶνε ὁ πρῶτος συλλαβὼν τὴν ἰδέαν τῆς συστάσεως ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου, οἱ ἐγχώριοι Ἕλληνες ἢ οἱ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐλθόντες ξένοι. Διότι μετὰξὺ τῶν λογίων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, οἵτινες κατὰ μὲν τὸ πλεῖστον ἦσαν μαθηταὶ τῶν ἀχμαζόντων Πανεπιστημίων τῆς Γερμανίας καὶ Γαλλίας, πάντες δὲ ἀνελογίζοντο τὰ μέγала τοῦ ἔθνους ἐκπαιδευτήρια, ἐν οἷς καὶ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἐδιδάσκοντο μαθήματα πανεπιστημιακῆς ἑδρας ἀξία (*), ἦτο εὐλογον εἰς πολλοὺς νὰ ἐπέλθῃ ἡ ἰδέα τῆς ἰδρύσεως ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου. Ἄλλως δὲ καὶ ἡ ἐν ἔτει 1823 ἰδρυθεῖσα Ἴονιος Ἀκαδημία ἐν Κερκύρα ὑπῆρχε πρόχειρον

(*) Γ. Χασιώτου L'instruction publique chez les Grecs κτλ. Paris 1881, σελ. 34 κ. ἄ.

παράδειγμα. Ἄλλ' ἡ ἐπίσημος ἐκδήλωσις τῆς ιδέας ταύτης καὶ ἡ ὁμολογία τῆς ἀνάγκης ἀνωτάτου ἐκπαιδευτηρίου ὡς στοιχείου εὐνομουμένης πολιτείας ἀνήκει εἰς τὴν Ἀντιβασιλείαν. Ἦδη ἀπὸ τῆς 22 Μαρτίου 1833 συνέστησεν ἐπιτροπὴν πρὸς διοργανισμὸν τῶν σχολείων, καὶ ἐν αὐτῇ γίνε-
ται λόγος περὶ τοῦ Πανεπιστημίου (*). ἐν δὲ τῷ τῆς 3 Ἀπριλίου 1833 Β. διατάγματι περὶ τοῦ σχηματισμοῦ καὶ τῆς ἀρμοδιότητος τῆς ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδύσεως γραμματείας κατὰ τὸ ἄρθρ. Β', 2, α' εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῆς γραμματείας ταύτης θεωρεῖται ὅτι ἀνήκει «ἡ φροντίς περὶ συστάσεως καὶ ἀρμοδίου ὀργανισμοῦ τῶν στοιχειωδῶν καὶ τῶν ὑψηλοτέρων παιδευτικῶν καταστημάτων, ἐνὸς Πανεπιστημίου καὶ μιᾶς Ἀκαδημίας (d'une Université et d'une Académie des sciences)». Εἶχε δὲ γείνη καὶ μελέτη καὶ ἦσαν ἤδη συντεταγμένα τὰ σχέδια τῶν διαταγμάτων περὶ συστάσεως Πανεπιστημίου καὶ Ἀκαδημίας ὑπὸ τοῦ ἐνὸς τῶν ἀντιβασιλέων, τοῦ Μάουρερ, ὅστις ἤλπιζεν ὅτι τὸ μὲν Πανεπιστήμιον ἔμελλε νὰ ἰδρυθῇ ἐν Ἀθήναις τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1834, ἡ δὲ Ἀκαδημία τὴν 2 Νοεμβρίου, ἡμέραν τῶν γενελίων αὐτοῦ. Ἄλλ' ἡ κατὰ τὸ τέλος Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους γενομένη ἀνάκλησις αὐτοῦ ἐκώλυσε τὴν τότε σύστασιν τῶν ἀνωτάτων ἐκείνων ἐπιστημονικῶν ἰδρυμάτων(**).

Εἰς προσωρινὴν θεραπείαν μερικῆς μόνον ἀνάγκης πανεπιστημιακῆς διδασκαλίας ἀπέβλεψεν ἡ διὰ τοῦ νῦν κατηγορημένου Β. Δ. τῆς 18 Μαΐου 1835 σύστασις θεωρητικοῦ καὶ πρακτικοῦ διδασκαλικοῦ καταστήματος (=σχολείου) χειρουργίας, φαρμακοποιίας καὶ ἰατρικῆς (καὶ ἰδίως μαιευτικῆς).

(*) Βαμπᾶ Νόμοι Πανεπιστημ. σελ. 2.

(**) Ἰδ. Maurer Das griechische Volk etc. II. σ. 188 καὶ 215 ἐξ.

Μετὰ δὲ τοῦτο ἠκολούθησε τὸ τῆς 31 Δεκεμβρίου 1836 Β. Δ. περὶ συστάσεως τοῦ Πανεπιστημίου, τὸ κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Βασιλέως ἐκδοθέν (*). τούτου δὲ καταργηθέντος, ἐξεδόθη τὸ τῆς 14 Ἀπριλίου 1837 περὶ προσωρινοῦ κανονισμοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις συστηθησομένου Πανεπιστημίου καὶ τὸ ἀπὸ 22 Ἀπριλίου 1837 περὶ συστάσεως τοῦ Πανεπιστημίου (**).

Ἡ εἰδήσις περὶ συστάσεως Πανεπιστημίου ἐν Ἀθήναις καὶ ἡ ἐκδόσις τῶν περὶ τούτου διαταγμάτων παρήγαγε χαρὰν γενικὴν· αἱ ἐφημερίδες τῶν χρόνων ἐκείνων ἐκφράζουσιν ἀπροκαλύπτως τὴν χαρὰν ταύτην καὶ αὐταὶ αἱ ἀντιπολιτευόμεναι ἢ Ἀ θ η ν ᾶ ἔχει μόνον τοῦτο τὸ παράπονον, ὅτι δὲν συμπεριελήφθησαν εἰς τοὺς διορισθέντας καθηγητάς καὶ ἄλλοι τινὲς ὁμογενεῖς, οἷος ὁ κ. Κ. Οἰκονόμος κ. ᾶ. Κατ' ἐξαιρέσειν ἢ σφόδρα ἀντιπολιτευομένη Ἐ λ π ῖ ς τοῦ Κ. Λεβίδου, ἀπὸ τότε διακρινομένη διὰ τὸν ἰσχυρὸν τοῦ συντάκτου αὐτῆς κάλαμον, κατακρίνει ὀριμύτατα ὡς πρόωρον τὴν σύστασιν τοῦ Πανεπιστημίου, λέγουσα (6 Μαΐου 1837) ὅτι «εἶνε μία τῶν γελοίων ἐκείνων καὶ ἀγυρτικῶν ἐπιδείξεων (charlatanisme), μὲ τὰς ὁποίας προσπαθοῦν οἱ ξενοκράται μας νὰ φενακίσωσι τοὺς μωροπίστους ὡς πρὸς τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς Εὐρωπαϊοῦς καὶ νὰ ἐμπαίζωσι καὶ τὴν διψῶσαν ἐπιστημονικὴν ἐκπαίδευσιν νεολαίαν μας.» Ἡ γνώμη αὕτη τῆς Ἐλπίδος πρέπει ν' ἀποδοθῆ μᾶλλον εἰς τὴν ἐμπαθῆ κατὰ τῆς Ἀντιβασιλείας ἀντιπολίτευσιν ἢ εἰς τὴν τάξιν τῶν πολιτικῶν καὶ λογίων, ἐν ἧ περιείχετο ὁ συντάκτης αὐτῆς. Διότι αὕτη ἀδύνατον ἦτο νὰ μὴ ἐπιθυμῆ τὴν σύστασιν τοῦ Πανεπιστημίου ἢ νὰ θεωρῆ αὐτὴν πρόω-

(*) Ἴδε ἀμφότερα ταῦτα τὰ κατηρημένα Β. Δ. παρὰ Βαμπᾶ Ν. Π. σελ. 1 κ. ἔ.

(**) Ἴδε ἀμφότερα ταῦτα παρὰ Βαμπᾶ Νόμ. Πανεπ. σ. 28 καὶ 64.

ρον, ἀφ' οὗ ἤδη ἐπὶ τοῦ Κυβερνήτου ἦσαν οἱ ἐπιθυμοῦντες τὴν ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν καὶ κατακρίνοντες αὐτὸν διὰ τὴν πρὸς τὰς θεωρητικωτέρας ἀκαδημαϊκὰς σπουδὰς ἀποστροφὴν, καθ' ἣν συνεφώνει πρὸς τὸν φίλον του Στούρζαν. Ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα περὶ τοῦ περιβοήτου ἐκείνου ἀνεκδότου τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη. Λέγεται ὅτι ὁ γέρον στρατηγός, θεωρῶν ποτε τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Πανεπιστημίου μετὰ τινων φίλων, ἀποβλέψας ἔνθεν μὲν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ἔνθεν δὲ εἰς τὰ ἀνάκτορα, εἶπε «τοῦτο τὸ σπίτι θὰ φάγη ἐκεῖνο τὸ σπίτι»· καὶ πολλοὶ κατὰ τὴν πολιτικὴν μεταβολὴν τοῦ 1862 ἐνθυμήθησαν τὴν προφητείαν τοῦ Γέρου. Δὲν ἐξετάζομεν τὴν ἀλήθειαν ἢ μὴ τοῦ λόγου ἐκείνου· διότι φρονοῦμεν ὅτι καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ἡ μεταβολὴ τοῦ 1862 ἦτο προῖον πανεπιστημιακῆς διδασκαλίας, τὸ σ π ί τ ι τοῦ Πανεπιστημίου δὲν ἔφαγε τὸ σπίτι τῶν ἀνακτόρων, τὸ ὅποσον εἶνε σύμβολον καὶ κατοικία ὄχι δ υ ν α σ τ ε ί α ς, ἀλλὰ τῆς β α σ ι λ ε ί α ς· αὕτη δὲ εἶνε ἀκράδαντος ἐν Ἑλλάδι· ἀλλὰ καὶ ἡ κατάλυσις τῆς δυναστείας τοῦ Ὁθωνος ἔχει πολὺ μᾶλλον ἀλλαχού ἢ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τὰ αἷτια. Ὡστε τὸ λόγιον τοῦ γέροντος Κολοκοτρώνη εἶνε ἐν τῶν ὀλίγων ἐκείνων, τὰ ὅποια ἐξέρχονται τοῦ στόματος καὶ τῶν μεγαλοφουεστάτων πολλᾶκις ἀνδρῶν ἐκ στιγμιαίας τινὸς μᾶλλον σκέψεως ἢ βαθείας μελέτης ὀρμώμενα.

Τὸ Πανεπιστήμιον λοιπὸν κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τοῦ πλείστου μέρους τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ Βασιλέως ἰδρύθη καὶ ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ ἰδρυτοῦ Π α ν ε π ι σ τ ῆ μ ι ο ν Ὁ θ ω ν ο ς. Δύω δὲ εἶνε τὰ ἐν ἀρχῇ Β. διατάγματα, τὰ θεμελιωτικὰ τοῦ ἀνωτάτου ἡμῶν ἐκπαιδευτηρίου, τὸ μὲν ἀπὸ 14 Ἀπριλίου 1837 περὶ προσωρινοῦ κανονισμοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις συστηθησομένου Πανεπιστημίου· τὸ δὲ ἀπὸ 22 Ἀπριλίου 1837 περὶ συστάσεως τοῦ Πανεπιστημίου (ἴδ. ταῦτα παρὰ

Βαμπᾶ σελ. 28 καὶ 64)· διότι τὸ παλαιότερον τούτων τὸ ἀπὸ 31 Δεκεμβρίου 1836 περὶ συστάσεως τοῦ Πανεπιστημίου, τὸ κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Βασιλέως ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀρμανσπέργ, τοῦ μετὰ τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου νομοθετικὴν ἐξουσίαν ἀσχοῦντος, δὲν ἐκυρώθη ὑπὸ τοῦ Βασιλέως· ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ καὶ τῶν ἀπὸ 15 Ἰανουαρίου 1837 περὶ διορισμοῦ καθηγητῶν ἐκδοθέντων ἐξεδόθησαν τὰ δύο προειρημένα διατάγματα. Τούτων τὸ μὲν νεώτερον, ἐξ ἄρθρων 6 συγκείμενον, ἐπικυροῖ τὸν προσωρινὸν κανονισμόν τοῦ Πανεπιστημίου, ὀρίζει «τὴν ἑναρξίν αὐτοῦ εἰς τὰς 3 Μαΐου», διορίζει τοὺς καθηγητάς καὶ τὰς ἀρχάς τοῦ Πανεπιστημίου κατὰ τὸ ἄρθ. 27 τοῦ προσωρινοῦ κανονισμοῦ, θέτει τὰ θεμέλια «φιλοσοφικοῦ διδασκαλείου», ἤγουν φιλολογικοῦ φροντιστηρίου, συνιστᾷ τὴν σύστασιν ὁμοίου θεολογικοῦ καὶ ὑποτροφίας τῶν μελῶν τούτων καὶ διατάττει τὴν σύνταξιν προγράμματος ἐκάστης σχολῆς. Τὸ διάταγμα τοῦτο συμπληροῦται ὡς πρὸς τὴν σύστασιν νέων ἐδρῶν διὰ νεωτέρων διαταγμάτων· διότι εἶνε γνωστὸν ὅτι διὰ τὴν ἔλλειψιν ὀριστικοῦ κανονισμοῦ οὐδὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐδρῶν εἶνε ὀρισμένος. Τὸ δὲ ἕτερον διάταγμα τὸ καὶ παλαιότερον εἶνε ὁ προσωρινὸς κανονισμὸς, ὅστις ἐν τῷ διαστήματι τῆς πεντηκονταετίας διὰ νόμων καὶ διαταγμάτων ἐτροποποιήθη καὶ συνεπληρώθη (*). Οὗτος δὲ εἶνε ὁ καὶ μέχρι τοῦδε ἰσχύων. Διότι πολλάκις μὲν ἔγεινεν ἀπόπειρα συντάξεως καὶ νομοθετικῆς κυρώσεως ὀριστικοῦ κανονισμοῦ τοῦ Πανεπιστημίου, ἀλλ' οὐδὲν μέχρι τοῦδε κατωρθώθη.

Ἐξετάζοντες τὰ δύο θεμελιώδη διατάγματα περὶ συστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου, παρατηροῦμεν ὅτι, ὅπως

(*) Τὰς διαφόρους τροποποιήσεις καὶ συμπληρώσεις θέλομεν ἴδῃ ἐν ταῖς ἐξῆς.

καὶ ἄλλοι πολλοὶ θεσμοὶ εἰσῆχθησαν ὑπὸ τῆς ἀντιβασιλείας εἰς τὸ ἀρτισύστατον ἐλληνικὸν βασίλειον σχεδὸν ἀπαράλλακτοι ὅπως εἶχον ἐν Γερμανίᾳ, οὕτω καὶ τὸ ἡμέτερον Πανεπιστήμιον ὠργανίσθη κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν γερμανικῶν. Ὅτι εἶνε σωματεῖον αὐτοτελὲς καὶ αὐτοκυβέρνητον, δὲν λέγεται μὲν οὐδαμοῦ ρητῶς καὶ αὐτολεξεί, ἀλλ' ἐκ τῶν περὶ τῆς διοικήσεως αὐτοῦ διατάξεων εἶνε ἀναντίρρητον. Ὅτι ρητῶς λέγεται καὶ πρὸς τὰ ἐν Γερμανίᾳ νόμιμα συμφωνεῖ, εἶνε ὅτι τὸ Πανεπιστήμιον δὲν εἶνε κατὰ πάντα ἐλεύθερον καὶ ὅλως ἀνεξάρτητον, ἀλλὰ διατελεῖ ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς Κυβερνήσεως, τῆς ὁποίας ἡ τάσις ἦτο νὰ μὴ ἀφήσῃ αὐτό, μάλιστα κατὰ τὰς ἀρχάς, ὅλως ἀχαλιναγώγητον. Ὅθεν καὶ τὰς πρῶτας πανεπιστημιακὰς ἀρχάς αὐτὴ κατέστησε, καὶ περὶ βασιλικῶν ἐπιτρόπου ἐπεφυλάχθη ν' ἀποφασίσῃ κατὰ τὸ ἀρθρ. 32, καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ προτείνειν καθηγητάς, ὅπερ ἔδωκεν εἰς τὰς σχολὰς κατὰ τὸ ἀρθρ. 6, ἀνέστειλε κατὰ τὴν πρώτην πενταετίαν, ἔμεινε δὲ καὶ μετὰ ταύτην γράμμα νεκρὸν τὸ ἀρθρ. 6, μέχρις οὗ ἐπ' ἐσχάτων ἔλαβε τὴν νομοθετικὴν αὐτοῦ ἰσχύν.

Μετὰ τὴν ἐκδοσιν τῶν ἀνωτέρω διαταγμάτων κατὰ τὴν ἐν τῷ δευτέρῳ τούτων ὀρισθεῖσαν ἡμέραν, προηγηθείσης δὲ ἡλοποιήσεως τῆς ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσ. Ἐκπαιδεύσεως Γραμματείας (*), τὴν 3 Μαΐου,

(*) Ἡ ἡλοποιήσις αὕτη εἶνε ἡ ἐξῆς :

Ἡ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κτλ. Γραμματεία
διλοποιεῖ ὅτι

Τὴν 3]15 Μαΐου ἐ. ἔ. ἡμέραν δευτέραν θέλει γίνεαι ἡ πρώτη ἔναρξις τοῦ ἐλληνικοῦ Πανεπιστημίου Ὁ θ ω ν ο ς. Προσκαλοῦνται ἐπομένως ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ μαθητεύσωσιν εἰς μίαν τῶν σχολῶν αὐτοῦ νὰ ἐμφανισθοῦσιν εἰς τὸν ἀνήκοντα σχολάρχην, διὰ νὰ ἐγγραφῶσιν.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 26 Ἀπριλίου 1837.

Α. Πολυζωίδης.

ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος δευτέραν, ἔγειναν τὰ ἐγκαίνια, ἤγουν ἡ ἐπίσημος ἑναρξίς τῶν ἐργασιῶν τοῦ Πανεπιστημίου ἐν τῇ ὑπὸ τὴν ΒΑ. πλευρὰν τῆς Ἀκροπόλεως ἰδιωτικῇ οἰκίᾳ τοῦ Κλεάνθους. Ἴδου πῶς περιγράφει αὐτὴν ὁ Ἑλληνικὸς Ταχυδρόμος τῆς 8 Μαΐου.

«Τὴν 3[15] Μαΐου ἐγένετο ἡ ἑναρξίς τοῦ Πανεπιστημίου Ὁθωνος, τιμηθεῖσα καὶ διὰ τῆς παρουσίας τῆς Α. Μ. Ὅλα τὰ σώματα τῆς Ἐπικρατείας καὶ αἱ ἀρχαὶ τῆς Πρωτευούσης παρευρέθησαν εἰς τὴν τελετὴν ταύτην, εἰς τὴν ὁποίαν ἦσαν παρόντα καὶ τινὰ μέλη τοῦ διπλωματικοῦ σώματος. Ἡ αἴθουσα καὶ αἱ πρόσοδοι τοῦ καταστήματος ἔβριθον πλήθους συβρέοντος διὰ νὰ ἰδῇ τὴν δημοτελεῖ ταύτην καὶ ἀληθῶς ἐθνικὴν ἑορτὴν. Ὁ Σ. ἐπίσκοπος Ἀττικῆς ἐπεκαλέσθη τὴν θεῖαν ἀντίληψιν ἐπὶ καθηγητῶν καὶ φοιτητῶν, τῶν εἰσερχομένων τὸ πρῶτον ἤδη εἰς τὸ στάδιον τῶν ἐπιστημονικῶν σπουδῶν. Μετὰ ταῦτα ὠρκίσθησαν οἱ καθηγηταὶ καὶ τὸ πρωτόκολλον τοῦ ὄρκου τῶν ἐκράτησεν ὁ ἐπὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας. Ὁ δὲ πρύτανις Κ. Κ. Σχινᾶς, ἄρτι ἀνεγερθεὶς ἀπὸ βαρεῖαν ἀσθένειαν, ἀφ' οὗ ἐπρόφερε λέξεις τινὰς ἀναλόγους εἰς τὴν περίστασιν, τὰς ὁποίας ἐνταῦθα δημοσιεύομεν, παρεκάλεσε τὸν Σχολάρχην τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς Κ. Βάμβαν νὰ ἐξυμνήσῃ διὰ μακροτέρων τὸ ἐπίσημον τῆς ἡμέρας. Μετὰ τὸν Κ. Βάμβαν ὠμίλησαν οἱ Σχολάρχαι τῶν τριῶν ἄλλων Σχολῶν ΚΚ. Μισαήλ Ἀποστολίδης, Γ. Πάλλης καὶ Λευκίας» (*). Μετὰ ταῦτα ἔπεται ὁ ἐξῆς βραχὺς λόγος τοῦ Κ. Δ. Σχινᾶ.

(*) Ὁ λόγος τοῦ Ν. Βάμβαν ἐδημοσιεύθη διὰ τῆς Ἀθηναῖς τῆς 5 Μαΐου 1837. Οἱ δὲ σχολάρχαι τῶν ἄλλων σχολῶν δὲν ἐδημοσίευσαν, φαίνεται, τοὺς λόγους των. Οὐδεμίαν τοῦλάχιστον εἶδον περὶ αὐτῶν ἐδυνήθη νὰ

Βασιλεῦ !

Πρῶτον μέγα καὶ λαμπρὸν εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν φαινόμενον ἦτο, Μεγαλειότατε Ἄναξ, ἡ πρὸ πέντε περιπυῶν ἐτῶν σύστασις τῆς Ἑλληνικῆς Μοναρχίας ὑπὸ τὸ Βασιλικὸν Σου σκῆπτρον. Ἡ Ἑλλάς κατὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς αὐτῆς χρόνους εἰς ἀπειραριθμοὺς ἡγεμονίας κατακερματισμένη, εἰς δὲ τὴν ἀκμὴν τῆς εὐκλείας τῆς κατὰ πόλεις καὶ μικρὰς περιφερείας αὐτονομουμένη, ὑποκύψασα ἔπειτα μὲ οἰκτρὰν μόνην αὐτονομίας σκιὰν εἰς τῶν Μακεδόνων τὴν κυριαρχίαν, κρατηθεῖσα τέλος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ Μομμίου, μεταβάσασα ἐπομένως ὡς κληροδότημα τρόπον τινὰ ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῶν διαδόχων τῆς Ῥωμαϊκῆς παντοκρατορίας Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, καὶ πρὸ τετρακοσίων περιπυῶν ἐτῶν δουλωθεῖσα τὴν ἐσχάτην καὶ ἀφόρητον ἐκείνην δουλείαν, ἡ Ἑλλάς, Μεγαλειότατε, δὲν ἀπετέλεσε πώποτε ἐν αὐτόνομον καὶ ἀδιείρητον κράτος, ἀλλὰ πρῶτον μὲν σμικρὰ κατὰ τὴν ἔκτασιν καὶ πολεμίως πρὸς ἄλληλα διακείμενα κράτη, ἔπειτα δὲ ἐλαχίστην ἐπαρχίαν τριῶν ἀλληλοδιαδόχως μεγάλων Μοναρχιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων μόνη ἡ τοῦ Βυζαντίου εἶχε κὰν τὴν τῆς γλώσσης καὶ τῆς πίστεως ταυτότητα.

Πρῶτον ἄρα γενεσιουργὸν καὶ ἀληθῶς εὐφρόσυνον εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν φαινόμενον εἶνε τὸ μέγα ἔργον, τὸ ὁποῖον προηγοίμασε θεία συναντιλήψαι ἡ Ἑλληνικὴ ἀρετή,

---

εὐρω. Κατὰ σὴν περιγραφὴν τῶν ἐγκαινίων τὴν ἐν ἄλλῃ ἑλληνικῇ ἐφημερίδι, τῷ Σωτῆρι τῆς 6 Μαΐου 1837, δημοσιευθεῖσαν ὁ βασιλεὺς Ὁθων μετέβη εἰς τὴν οἰκίαν Κλεάνθους ἔφιππος, ὁ ἐπίσκοπος Ἀττικῆς ἔβαλε τὸ «Εὐλογητὸς εἶ Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ πανσόφος τοὺς ἀλιεῖς ἀναδείξας κλ.» ἐν ᾧ δὲ διήρκει ἡ τελετὴ, παρετηρήθη ὅτι ὁ βασιλεὺς δις ἐδάκρυσε.

ετελειοποίησε τῶν Συμμάχων Δυνάμεων ἢ προστασία, καὶ ἐπεσφράγισεν ἡ χαρμόσυνος ἡμέρα τῆς 7 Μαΐου 1832, καθ' ἣν ἐδέχθη ἐν Μονάχῳ τὸ προσενεχθέν Σοι Βασιλεῖον στέμμα, ἀναγορευθεὶς πρῶτος τῶν Πανελλήνων Βασιλεὺς. Δεύτερον ἐπίσης πρωτοφανές, ἂν καὶ ἤττον πολύκροτον φαινόμενον, εἶναι ἡ σύστασις τοῦ πρώτου, ἐπωνύμου τῆ Σῆ Μεγαλειότητι, Πανδιδακτηρίου, τοῦ ἀμφικτυονικοῦ τούτου δεσμοῦ τῶν ἀπανταχοῦ ἐπιστημόνων ἢ φιλεπιστημόνων Ἑλλήνων, ἔργον ὅλως Σόν, τοῦ ὁποίου δὲν συμμετέσχον ἄλλοι τινές, ἐνὶ λόγῳ ἀκραιφνῆς ἀπόρροια τῆς ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων Βασιλικῆς Σου κηδεμονίας.

Ἐβδομος ἤδη παρῆλθεν αἰὼν ἀφ' ὅτου εἰς τὴν Ἑσπερίαν Εὐρώπην ἔγειναν τὰ πρῶτα δοκίμια τοῦ τοιούτου ἐπιστημονικοῦ συλλόγου διὰ τῆς συστάσεως ἀφ' ἑνὸς μέρους τῆς ἐν Βονωνίᾳ νομικῆς τοῦ περιωνύμου καὶ πολυωνύμου Ἰρνερίου (*) σχολῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς αὐτοσχεδιάστου τρόπου τινὰ συγκροτήσεως τοῦ παρισικοῦ, τοῦ πρώτου Εὐρωπαϊκοῦ Πανδιδακτηρίου, τὸ ὅποιον ὡς ἐκ τῆς συμμορίας ἢ μᾶλλον συντεχνίας διδασκόντων καὶ διδασκομένων πανδιδακτήριον ἤτοι λατινιστὶ Universitas magistrorum et scholarium ἀποκληθῆν, μετέπεσεν ἔπειτα εἰς τὴν ἤδη ἐν χρήσει σημασίαν τοῦ πάσας τὰς ἐπιστήμας περιλαμβάνοντος ἀνωτάτου διδακτηρίου (Universitas literarum). Ὁψίγονον ἄρα σφόδρα εἶναι τὸ Ἑλληνικὸν πανδιδακτήριον· ἀλλ' οἱ καρποὶ τοῦ προσιωνίζοντος πρωιμώτατοι. Δὲν ἔχει χρεῖαν ἡ Ἑλλὰς νὰ διέλθῃ τὸ βραδὺ καὶ ἐπίπονον στάδιον τῶν κατὰ τοὺς βαρ-

(*) Τὸ ὄνομα τοῦ ἐνδόξου τούτου ἀνδρὸς ἀναφέρεται εἰς τὰ ἀρχαῖα χειρόγραφα καὶ χρονικὰ μὲ ἄπειρον ποικιλίαν· Ἰρνερίος, Φρινέριος, Βαρνέριος, Γκβαρνέριος, Γερνέριος, Γκερνέριος καὶ πολλὰ ἄλλα τοιαῦτα ὀνόματα ἀποδίδονται εἰς τὸν αὐτὸν ἀδιαφόρως.

βάρους εκείνους χρόνους συστηθεισῶν ἑσπερίων ἀκαδημιῶν, αἵτινες ὑπὲρ τοὺς δύο αἰῶνας μετὰ τὴν σύστασίν των εἶχον ἔτι ἀνάγκην τῆς τετριμμένης καὶ ζοφώδους ὁδοῦ διὰ νὰ λάβωσι λαμπρὸν φῶς καὶ ζωὴν νέαν. Δὲν κινδυνεύει τὸ Ἑλληνικὸν πανδιδακτήριον νὰ μιμηθῆ οὐδὲ τὰς λοιπὰς ἐκείνων περιπτολογίας οὐδὲ τὴν εἰς 4 φέρ' εἰπεῖν ἔθνη διαίρεσιν διδασκόντων καὶ διδασχομένων, τὴν ὁποίαν παρεισαχθεῖσαν οὐκ οἶδ' ὅπως εἰς τὸ παρισινὸν περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς συστάσεώς του ἐμιμήθησαν δουλικῶς τὰ μετ' αὐτὸ βαθυμηδὸν συστηθέντα, πρὸς διηνεκῆ διχσοσασίαν (*) ἐκείνης τῆς τάξεως τῶν ἀνθρώπων, ἣτις ὡς ἐκ τῆς πνευματικῆς ἀσχολίας καὶ μελέτης ὤφειλε νὰ διάγῃ πάντοτε καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ. Τὸ Ἑλληνικὸν πανδιδακτήριον, Βασιλεῦ, καθιδρυμένον εἰς τὰς παρὰ Σοῦ ἐκ νέου ἀνεγερθείσας περικλεεῖς Ἀθήνας καὶ κείμενον μετὰ τῆς ἑσπερίας καὶ τῆς ἔω, εἶνε προσωρισμένον νὰ λαμβάνῃ ἀφ' ἑνὸς μέρους τὰ σπέρματα τῆς σοφίας, καὶ ἀφ' οὗ τὰ ἀναπτύξῃ ἐν ἑαυτῷ ἰδίαν τινα καὶ γόνιμον ἀνάπτυξιν, νὰ τὰ μεταδίδῃ εἰς τὴν γείτονα ἔω νεαρά καὶ καρποφόρα. Οὕτω, Μεγαλειότατε, τὸ λαμπρὸν Σου ὄνομα, μεταβαῖνον ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, δὲν θέλει παύσει εὐλογούμενον δικαίως κατὰ δύο τῆς οἰκουμένης μέρη.

Τιμηθεὶς κατὰ Βασιλικὴν εὐδοκίαν μετὰ τὸ τοῦ Πρυτάνεως

(*) Τοιαύτη τις διαφορὰ προελθοῦσα ἐκ τῆς κατ' ἔθνη διαιρέσεως παρῶν εἶνε τοὺς ἐν τῷ κατὰ τὴν Πράγαν τῆς Βοεμίας Πανδιδακτηρίῳ γερμανοὺς φοιτητὰς καὶ καθηγητὰς νὰ ἀναχωρήσωσιν ὁμοθυμαδὸν ἐκεῖθεν, καὶ νὰ συστήσωσιν, ἀπελθόντες, τὸ ἐν Λειψία πανεπιστήμιον κατὰ τὸ 1409 ἔτος. Λείψανα τῆς ἀρχαίας ταύτης διαιρέσεως ἔμειναν ἐν μὲν τῇ Γερμανίᾳ αἱ λεγόμεναι Landsmannschaften, ἐπαρχιωτικαὶ τῶν φοιτητῶν ἐνώσεις, διηνεκῶς μέχρι καὶ τῆς σήμερον διαπληκτιζόμεναι, ἐν δὲ τοῖς Παρισίοις τὸ ὄνομα τοῦ οἰκοδομήματος τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου, κοινότερον collège des quatre nations ἀποκαλούμενον.

ἀξίωμα ηὐχόμεν νὰ ἐξυμνήσω πανηγυρικώτερον ὁπωσοῦν, κατὰ τὴν χαρμόσυνον ταύτην ἡμέραν, τὸ μέγα δῶρον, τὸ ὁποῖον ἐδωρήσατο ὁ εὐμενέστατος ἡμῶν Ἄναξ εἰς τὴν φίλην αὐτοῦ Ἑλλάδα· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀκροσφαλῆς ὑγεία καὶ αἱ ἀσθενεῖς δυνάμεις μου μόλις μ' ἐσυγχώρησαν νὰ ψελλίσω μὲ τρέμουσαν φωνὴν τὰ ὀλίγα ταῦτα, παραδίδω ἤδη τὸν λόγον εἰς τὸν σεβάσιμον συναδελφὸν καὶ σχολάρχην Κ. Βάμβαν, ὅστις θέλει ἐκτελέσει ἐπαξίως τὸ ὁποῖον ἐγὼ ἀδυνατῶ νὰ ἐκπληρώσω καθῆκον.»

Ἡ ἔναρξις αὕτη τῶν ἐργασιῶν τοῦ Πανεπιστημίου κατὰ τὸν Μάιον, κατὰ τὰς ἀρχὰς δηλ. τοῦ θέρους ἐν Ἀθήναις, σκοπὸν εἶχε μόνον τὴν ἐπίσημον βεβαίωσιν ὅτι τὸ Πανεπιστήμιον ἤνοιξε τὰς θύρας αὐτοῦ εἰς τοὺς φοιτητάς, καὶ οἱ βουλόμενοι ἐδύναντο νὰ ἐγγραφῶσιν. Ἴνα δὲ φανῆ ὅτι καὶ τῶν μαθημάτων τις ἔναρξις ἔγινε, συμφώνως πρὸς τὸ ἀπὸ 29 Ἀπριλίου ὑπουργικὸν ἔγγραφον πρὸς τὸν Πρύτανιν (*)

(*) Ἡ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίου Ἐκπαίδευσως Γραμματεία τῆς Ἐπικρατείας

Πρὸς τὸν πρύτανιν τοῦ Πανεπιστημίου Ὁθωνος.

Τὸ εἰς τὴν ἀπὸ 27 Ἀπριλίου ἀναφορὰν σας ἐπισυνημμένον πρόγραμμα τῆς Νομικῆς Σχολῆς, ἂν καὶ ἀτελές, ἐγκρίνεται. Ἡ Γραμματεία ἀναγνωρίζει ὅλας τὰς ὑφισταμένας δυσκολίας ὡς πρὸς τὴν ἐκ τοῦ παραχρῆμα ἔναρξιν τῶν μαθημάτων, διὰ τοῦτο καὶ διέταξεν ὥστε αἱ πρὸ τῆς χειμερινῆς ἑξαμηνίας παραδόσεις, αἵτινες θέλουσιν εἶσθαι καὶ βραχύταται μέχρι τῶν διακοπῶν, νὰ περιστρέφονται εἰς προπαρασκευαστικά μόνον τινὰ μαθήματα· ἀνατίθεται μ' ὅλον τοῦτο εἰς τὴν κρίσιν καὶ τὴν προθυμίαν τῶν Κ.Κ. καθηγητῶν νὰ διδάξωσι καὶ εἰς τὸ μικρὸν τοῦτο τοῦ καιροῦ διάστημα ἂν καὶ ὅ,τι εἰς ἕκαστον ἤθελεν εἶσθαι δυνατόν. Ἐν τινες ἤθελον εὐρεθῆ εἰς στάσιν ν' ἀναλάβωσι πρὸς τὸ παρὸν τοιαύτας τινὰς παραδόσεις, θέλουσιν συντάξει αὐτῶν ἰδιαίτερον καὶ μᾶλλον ἐμπεριστατωμένον πρόγραμμα, τὸ ὁποῖον

ἐδιδάχθησαν κατὰ τὸν ὀλίγον μέχρι τῶν διακοπῶν χρόνον (αἵτινες τότε, ἀναχωραὶ ὀνομαζόμεναι, ἤρχιζον τὴν 15 Ἰουλίου) ὀλίγα μόνον μαθήματα καὶ τούτων τὰ πολλὰ μόνον ὡς προεισαγωγικὰ εἰς τὴν τακτικὴν καὶ συνεχῆ διδασκαλίαν, ἣτις ἔμελλε ν' ἀρχίσῃ κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Οὕτως ἔκ τινος εἰδήσεως τοῦ Ἑλληνηκοῦ Ταχυδρομοῦ τῆς 7 Ἰουνίου 1837 μαθάνομεν ὅτι μεταξὺ τῶν 10 καὶ 26 Μαΐου ἤρχισαν τὰ μαθήματα τῶν οἱ καθηγηταὶ Μ. Ἀποστολίδης, Κ. Κοντογόνης, Αἰμ. Ἐρτσογ, Ἀν. Λευκίας, Δ. Μαυροκορδάτος, Ἰω. Βούρος, Ν. Βάμβας, Κ. Νέγρης καὶ Ἑρρ. Οὐλερῆχος.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐδόθη καιρὸς εἰς τὰς ἐγκαθιδρυθείσας ἀρχὰς τοῦ Πανεπιστημίου νὰ συγκροτήσωσι τὰ καθ' ἑαυτὰς, τὰ γραφεῖα, τοὺς καταλόγους τῶν φοιτητῶν, τὰ βιβλία κτλ. καὶ τῆς τοιαύτης ἐπιμελείας αὐτῶν εὐρίσκομεν δείγματα ἐν ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Πανεπιστημίου, ἐν οἷς σώζεται τὸ Μητρώον τῶν φοιτητῶν, τὸ Πρωτόκολλον, τὸ βιβλίον τῶν Πρακτικῶν τῶν συνεδριάσεων τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Συμβουλίου (= Ἀκαδ. Συγκλήτου) κ. ἄ. Ὡς γραμματεὺς προσελήφθη προσωρινῶς ὑπὸ τῆς Πρυτανείας ὁ Γ. Καβάκος· εἶτα δὲ διωρίσθη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ὁ Γ. Δοκός.

θέλει καθυποβληθῆ εἰς τὴν ἐπικύρωσιν τῆς Γραμματείας ταύτης. Ἐν τούτοις ἡ Σχολὴ καὶ αὕτη καὶ ὅλαι αἱ λοιπαὶ θέλουσιν ἐνασχολεῖσθαι εἰς τὴν ἐγγραφὴν τῶν φοιτητῶν καὶ τὰς λοιπὰς προπαρασκευάς.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 29 Ἀπριλίου 1837.

Ὁ Γραμματεὺς
Α. Πολυζωΐδης.

Β'. Κανονιστικά μεταβολαί.

Εἶπομεν ὅτι ὁ ἐν ἀρχῇ ἐκδοθεὶς προσωρινὸς κανονισμὸς τοῦ Πανεπιστημίου εἶνε ὁ καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἰσχύων. Ἐν τῷ μεταξύ ὅμως ὑπέστη μεταβολάς τινας, τὸ μὲν συμπληρωθεὶς, τὸ δὲ τροποποιηθεὶς. Αἱ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην γενόμεναι εἰς αὐτὸν μεταβολαὶ εἶνε αἱ ἐξῆς :

Διὰ Β. Διατάγματος τῆς 7 Μαρτίου 1838 «ἐγκρίνεται νὰ μὴ εἰσπραχθῶσι τὰ δικαιώματα (ἐννοεῖται τὰ ἐν τῷ 24 ἄρθρῳ τοῦ προσωρ. κανονισμοῦ τοῦ Πανεπιστημίου ἀναγραφόμενα) ἀπὸ τοὺς φοιτητὰς μέχρις ἐγκρίσεως τοῦ ὀριστικοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ καταστήματος τούτου.»

Διὰ Β. Διατάγματος τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1841 ὠρίσθησαν αἱ ὀνομασίαι τῶν ἀρχῶν τοῦ Πανεπιστημίου ὡς ἐξῆς : «Ὁ μέχρι τοῦδε ὀνομαζόμενος Προπρύτανις θέλει ὀνομαζεσθαι ἀπὸ τοῦδε Ἀντιπρύτανις, ἡ Σχολαρχία Κοσμητεία, οἱ Σχολάρχαι Κοσμητορες, τὸ δὲ Ἀκαδημαϊκὸν Συμβούλιον Ἀκαδημαϊκὴ Σύγκλητος.»

Διὰ Β. Διατάγματος τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1841 ἐκανονίσθη ἡ ἐκλογή τῶν νέων ἀρχῶν τοῦ Πανεπιστημίου οὕτως, ὥστε ὁ προσωρινὸς κανονισμὸς ἐτροποποιήθη κατὰ τὰς ἐξῆς διατάξεις : Α') ἐκυρώθη τὸ εἰς τοὺς ἐπιτίμους καὶ ἐκτάκτους καθηγητὰς προσωρινῶς ἀπονεμηθὲν δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἀφηρέθη ἀπὸ τῶν ἐκτάκτων τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγεσθαι (ἄρθ. 34, β', § 6').—Β') ἀφηρέθη ἀπὸ τῶν Σχολῶν τὸ δικαίωμα τῆς ἀμέσου ἐκλογῆς τῶν κοσμητόρων αὐτῶν διὰ τῆς ἐκλογῆς ἐνὸς μόνου ὑφ' ἐκάστης Σχολῆς (ἄρθ. 27 καὶ 34, β').—Γ') ὠρίσθησαν ἀντὶ τριῶν (ἄρθ. 33) τέσσαρες οἱ καθηγηταὶ

οί μετὰ τοῦ Πρυτάνεως, Ἀντιπρυτάνεως καὶ τῶν τεσσάρων Κοσμητόρων ἀποτελοῦντες τὴν Σύγκλητον (*).

Διὰ δ ἡ λ ο π ο ι ῆ σ ε ω ς τῆς ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως Γραμματείας τῆς 29 Ἀπριλίου 1839 καθιερώθη νὰ τελεῖται ἡ ἀμφιετηρὶς τῆς συστάσεως τοῦ Πανεπιστημίου οὐχὶ τὴν 3, ἀλλὰ τὴν 20 Μαΐου, ἐπέτειον τῶν γενεθλίων, τῆς ἡλικιώσεως καὶ εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεως τοῦ Βασιλέως Ὁθωνος. Ἡ διάταξις αὕτη διήρκεσε καθ' ὅλας τὰς δύο πρώτας περιόδους μέχρι τῆς 20 Μαΐου τοῦ 1861. Τὸ ἐπόμενον ἔτος 1862 ἀνεβλήθη εἰς τὴν 27 Δεκεμβρίου κατ' ἀπόφασιν τῆς Συγκλήτου καὶ ἔγκρισιν τοῦ ὑπουργείου. Περὶ δὲ τῶν ἐφεξῆς ἰδ. τὴν Γ'. περίοδον.

Ἰπῆρχε συνήθεια ἐν τοῖς ἐγγράφοις τοῦ Πανεπιστημίου νὰ γράφηται εὐθὺς ἐν ἀρχῇ «ὁ Πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου ἢ ὁ Κοσμητὼρ τῆς δεῖνος Σχολῆς κτλ.». Τὴν συνήθειαν ταύτην διώρθωσε τὸ ὑπουργικὸν ἔγγραφον τῆς 11 Μαρτίου 1843, καθ' ὃ «ὁ τρόπος οὗτος ἀντιβαίνει εἰς τὴν κοινὴν συνήθειαν καὶ τὴν γενικῶς ἐπικρατήσασαν τάξιν, οὐχ ἥττον δὲ καὶ εἰς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τοῦ περὶ κανονισμοῦ τῆς ὑπηρεσίας Β. Διατάγματος τῆς 3 Ἀπριλίου 1833, ἐπειδὴ εἰς κανένα τόπον τὰ ἔγγραφα δὲν φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦ ἄρχοντος, ἀλλὰ τῆς ἀρχῆς. Ὅθεν λέγεται Γραμματεία δεῖνα — Ἀρχηγεῖον χωροφυλακῆς — Φρουραρχεῖον κτλ. — Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Βασιλείου. Εἰς μόνον δὲ τὸν Βασιλέα ἐδόθη νὰ ἐπιγράφηται ὄνομαστί».

Διὰ Β. Διατάγματος τῆς 17 Ἰουνίου 1842 ἐγκρίνεται ἡ ἀτέλεια τῶν ὑπὲρ τοῦ Πανεπιστημίου εἰσαγομένων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ πραγμάτων. Ἐκ δὲ τῶν ἀρχείων φαίνεται ὅτι ἐτηρήθη ἡ παραχώρησις αὕτη μέχρι τοῦ 1869.

(*) Ἴδε τὸ Διάταγμα τοῦτο παρὰ Βαμπᾶ Νόμ. Πανεπιστ. σ. 54.

Γ'. Οικοδομή.

Ἡ οἰκία Κλεάνθους, ἐν ἣ ἔγκατεστάθη κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τὸ Ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον, ἦτο μὲν μία τῶν μεγάλων κατὰ τοὺς τότε χρόνους· ἀλλ' οὔτε ἡ θέσις αὐτῆς ἦτο ἡ ἀρμοδιωτάτη οὔτε ἡ χωρητικότης ἐδύνατο νὰ ἐπαρκεσῆ εἰς τὰς ποικίλας αὐτοῦ ἀνάγκας, οὐδὲ ἦτο δυνατόν νὰ εὑρεθῆ ἐν τῇ τότε πενιχρᾷ πόλει τῶν Ἀθηνῶν οἰκία ἰκανὴ ἐπὶ πολλὰ τινα ἔτη νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὴν διδασκαλίαν, τὴν βιβλιοθήκην καὶ τὰς συλλογὰς τοῦ Πανεπιστημίου.

Ἦτο λοιπὸν ἀνάγκη ἀναπόφευκτος νὰ οἰκοδομηθῆ ἐπίτηδες πανεπιστημιακὸν οἰκοδόμημα, δυνάμενον νὰ περιλάβῃ οὐ μόνον τὰ διδασκῆρια, ἀλλὰ καὶ ὅ,τι ἄλλο ἔχει ἄμεσον συνάφειαν πρὸς τὸ ἀνώτατον ἐκπαιδευτήριον.

Τὴν ἀνάγκην ταύτην μόνον ἡ γενναιότης καὶ ὁ ὑπὲρ τῆς ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως ζῆλος τῶν ὁπωσοῦν εὐπόρων ὁμογενῶν ἐδύνατο νὰ θεραπεύσῃ, ἐπειδὴ τὸ δημόσιον ταμεῖον μόλις ἐπῆρκει εἰς ἄλλας πολὺ μᾶλλον κατεπειγούσας δαπάνας. Ὁ δεῦτερος πρύτανις τοῦ πανεπιστημίου Γ. Α. Ράλλης ἐξέδωκε τῇ 1 Δεκεμβρίου 1838 ἐπίκλησιν πρὸς τοὺς Ἑλληνας καὶ φιλέλληνας εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν συντεταγμένην (*) πρὸς συλλογὴν βιβλίων χάριν τῆς βιβλιοθήκης τοῦ πανεπιστημίου καὶ ὀργάνων τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης, καὶ ἐμνημόνευεν ἐν αὐτῇ τὰς ἤδη γενομένας πολλαχόθεν δωρεάς. Ἡ ἐπίκλησις αὕτη μόλις δημοσιευθεῖσα ἐξέκαυσε τὸν ζῆλον καὶ ἐκίνησε τὴν ἀμιλλαν τῶν ὁμογενῶν. Ἐκ τούτων λαβῶν θάρ-

(*) Ἴδε ταύτην παραρτ. ἀριθ.

ρος καὶ μετὰ πολλῶν ἄλλων συνενιοθηεὶς συνεχάλεσε τῇ 26
 Ἰανουαρίου 1839 συνέλευσιν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Κ. Δοσίου
 πολλῶν τῶν ἐν τέλει καὶ ἄλλων πολιτῶν καὶ ξένων, ἐν ἧ
 προεδρεύων ἐξεφώνησε βραχὺν λόγον, δι' οὗ ἐξήγησε τὸν σκο-
 πὸν τῆς συνελεύσεως (*). Γενομένης δὲ μικρᾶς συζητήσεως,
 ἂν αἱ συλληχθησόμεναι συνδρομαὶ θὰ ἀνήκωσιν εἰς τὸ Πανε-
 πιστήμιον, ὡς ἠθικὸν πρόσωπον, ἢ εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ὡς
 ἰδρύσασαν αὐτό, ἄρα καὶ κυρίαν αὐτοῦ, ἐνεκρίθη τὸ πρῶτον,
 καὶ ἐξελέχθη πρὸς συλλογὴν συνδρομῶν ἐπιτροπὴ ἐξ ἐννέα
 μελῶν τῶν ἐγκριτοτάτων τῆς κοινωρίας. Ταῦτα ἦσαν : Γ.
 Κουντουριώτης, Ἄνδ. Ζαήμης, Θ. Κολοκοτρώνης, Α. Χ.
 Βράνδης, Γ. Α. Ράλλης, Θεόδ. Ράλλης, Γ. Γεννάδιος, Ν.
 Βάμβας, Κ. Δ. Σχινᾶς. Ἐν τούτοις καὶ πρὸ τῆς συστάσεως
 τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης μετὰ τὴν ἔκδοσιν μάλιστα τῆς ἐπικλή-
 σεως τοῦ πρυτάνεως Γ. Α. Ράλλη ἐγένοντο ἤδη συνδρομαὶ
 ὑπὲρ τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ ἡ ἐν Γαλαζίῳ ἑλληνικὴ κοινό-
 τησ εἶχεν ἤδη ἐξ ἐράνου αὐτῆς ἀγοράσῃ τὴν ἀπαιτουμένην
 χάριν τῆς οἰκοδομῆς ξυλείαν καὶ ἀποστείλῃ αὐτὴν εἰς Ἀθή-
 νας (**). Ἦδη τὴν 8 Φεβρουαρίου, δηλ. ἐντὸς 13 ἡμερῶν, ἦτο
 συνειλεγμένον τὸ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους οὐχὶ εὐκατα-
 φρόνητον ποσὸν τῶν δρ. 14,780. Ἀφ' οὗ δὲ διὰ τοῦ Β. Δ.
 τῆς 23 Φεβρουαρίου ἐνεκρίθη καὶ ἔλαβεν ἐπίσημον χαρα-
 κτῆρα ἡ ὡς ἀνωτέρω ἐκλεχθεῖσα ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν ὀνομα-
 σίαν Ἡ ἐπὶ τῶν συνδρομῶν πρὸς ἀνέγερ-
 σιν ἑλληνικοῦ πανεπιστημίου Ἐπιτρο-
 πῆ, ἐξέδωκε τὴν 25 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς προκήρυξιν πρὸς τοὺς
 ἀπανταχοῦ Ἑλλήνας καὶ Φιλέλληνας, ἐπικαλουμένη τὴν

(*) Τὸν λόγον τοῦ Ράλλη ἴδε ἐν τῷ Παραρτήματι ἀριθ. 1.

(**) Ἴδε τὸν κατάλογον τῶν ἐν Γαλαζίῳ συνδρομῶν ἐκ γροσίων 13,290
 ἐν τῇ Ἀθηνᾶ τῆς 31 Μαΐου 1839.

χρηματικὴν αὐτῶν συνδρομὴν (*), καὶ τὴν 17 Μαρτίου, ἤγουν μετὰ εἴκοσιν ἡμέρας, ὁ γραμματεὺς αὐτῆς Γ. Δοκὸς δημοσιεύει (ἐν τῇ Ἀθηνᾶ τῆς 22 Μαρτίου 1839) κατάλογον συνδρομῶν ἐκ δρ. 26,231. Ἄλλ' ἀντὶ τῶν μερικῶν τούτων κατὰ καιροὺς ἐκδιδόμενων καταλόγων προτιμότερον εἶνε νὰ μάθωμεν τὰ κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Πανεπιστημίου ἐκ τῆς δημοσιευθείσης ἐν τῇ Ἀθηνᾶ τῆς 5 Αὐγούστου Ἐκθεσεως τῶν μέχρι τῆς 27 τοῦ Ἰουλίου 1839 πράξεων τῆς ἐπὶ τῶν συνδρομῶν πρὸς ἀνέγερσιν ἑλληνικοῦ πανεπιστημίου Ἐπιτροπῆς. Ἐκ ταύτης λοιπὸν ἐξάγεται ὅτι κατ' ἀπόφασιν τῆς μνημονευθείσης συνελεύσεως ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Κ. Δοσίου τὸ Πανεπιστήμιον ἔμελλε νὰ οἰκοδομηθῇ κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ἐγκριθησόμενον σχέδιον καὶ ἐν τῷ παρ' Αὐτοῦ προσδιορισθησομένῳ τόπῳ· ὅτι τὴν 5 Μαΐου ἀνεκοινώθη εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν ἡ ἐγκρισις τοῦ σχεδίου (ἔπερ ἦτο τοῦ Δανοῦ ἀρχιτέκτονος Χρ. Χάνσεν, πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ τοῦ ἀρχιτέκτονος τῆς Σιναίας Ἀκαδημίας Θεοφ. Χάνσεν) καὶ ὁ διορισμὸς τοῦ τόπου· ὅτι ἡ δαπάνη τῆς οἰκοδομῆς προϋπελογίσθη εἰς δρ. 176,000 καὶ ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ, πεποιθυῖα εἰς τὸν ζῆλον τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Ἑλλήνων, ὧν μόνη ἡ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κοινότης εἶχεν ἐγγράφῃ ἕως τότε συνδρομὴν 32,000 δρ., ἀπεφάσισε νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς οἰκοδομῆς καὶ πρὶν ἔτι συλλεχθῇ ἡ πρὸς ἀποπεράτωσιν αὐτῆς ἀπαιτουμένη χρηματικὴ ποσότης.

Ὅθεν τὴν 2 Ἰουλίου 1839 ἐτέθη πανηγυρικῶς ὁ θεμέλιος λίθος τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Πανεπιστημίου. Ἡ δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην γενομένη τελετὴ περιγράφεται ὡς ἐξῆς ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ταχυδρομίου τῆς 9 Ἰου-

(*) Τὴν Προκήρυξιν ταύτην ἴδ. ἐν τῷ Παραρτ. ἀριθ. 2.

λίου 1839. «Τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν, 2 Ἰουλίου, ἐτέθη πανηγυρικῶς ὁ πρῶτος θεμέλιος λίθος τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου Ὁθωνος. Πολὺ πρὶν τῆς διὰ τὴν τελετὴν προσδιορισθείσης ὥρας ἀναρίθμητον πλῆθος λαοῦ εἶχε συβρέουσαι εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἔμελλε νὰ γίνῃ αὕτη ἡ τελετὴ καὶ ὅπου εὐρυχωροτάτη σκηνὴ ἦτον ἐτοιμασμένη διὰ τὰς ΑΑ. ΜΜ. καὶ τοὺς προσκληθέντας νὰ παρευρεθῶσιν εἰς τὴν τελετὴν. Ὑπὸ τὴν σκηνὴν εἶχον κατασκευασθῆ βαθμίδες, περὶ τὰς ὁποίας παρετάχθησαν κατὰ διπλὴν σειρὰν τὰ στρατεύματα τῆς Φρουρᾶς.»

«Οἱ ὑπουργοί, ἡ ἱερὰ Σύνοδος, τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας καὶ ἡ χορεία τῶν Καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου ἦσαν διατεταγμένοι ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων τῶν διὰ τὰς ΑΑ. ΜΜ. προσδιωρισμένων θέσεων· ὅλοι δὲ αἱ λοιπαὶ πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ κατεῖχον κατὰ τὰς τάξεις καὶ τοὺς βαθμούς των ἐν μεγάλῃ στολῇ τὰς διαφόρους πλευρὰς τῆς σκηνῆς ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἀνεφαίνοντο καὶ πολλαὶ κυρίαὶ φιλοκάλως κεκοσμημέναι καὶ καθιστῶσαι ταύτην τὴν λαμπρὰν ὁμήγουριν γραφικωτέραν.»

«Τὴν 8 ὥραν αἱ ἀνευφημίαι τοῦ λαοῦ, οἱ τυμπανισμοὶ καὶ τὰ σαλπίσματα τῆς στρατιωτικῆς μουσικῆς ἀνήγγειλαν τὴν ἀφίξιν τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Βασιλίσσης. Τότε ὁ Πρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου πλησιάσας εἰς τὴν ἄμαξαν τοῦ Βασιλέως ἐξεφώνησε τὸν ἐπόμενον λόγον·

«*Μεγαλειότατε Βασιλεῦ,*

Συγγενεστέρα μὲ τὰ παλαιὰ Παναθηναία ἑορτὴ καὶ διὰ τὴν λαμπρότητα τοῦ ἑορταζομένου ἀντικειμένου καὶ διὰ τὴν συβρότην καὶ τὴν ἐπισημότητα τῶν ἑορταζόντων προσώπων δὲν ἐπανηγυρίσθη ἴσως πρὸ πολλοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἡ σημερινὴ πανήγουρις διακρίνεται τοσοῦτον τῶν ἑλληνικῶν πα-

νηγύρεων, καθόσον ὁ σκοπὸς τῶν πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν του μέσων, καὶ αἱ ἥρωϊκαὶ τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων θυσίαι, καὶ ἡ πλήρης ἐλληνικοῦ μέλλοντος ἄφιξις τῆς Ὑ. Μ. εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ ἑορτὴ, καθ' ἣν ὁ νόμος τῆς ἐνγλικιώσεως ἐπέτρεψεν εἰς τὴν Ὑ. Μ. ν' ἀναλάβῃ τὰς ἡνίας τοῦ βασιλείου, ἐὰν πληροῦν ἐνθουσιασμοῦ τὰς καρδίας τῶν ἑορταζόντων τὴν μνήμην των Ἑλλήνων, τὰς πληροῦν διότι θεωροῦνται, διότι εἶναι ἀσφαλῆ καὶ βέβαια μέσα πρὸς τὴν ἠθικὴν ἀνάπτυξιν καὶ εὐδαιμονίαν των. Ἄλλ' ἡ ἠθικὴ αὕτη ἀνάπτυξις, ἡ ἐθνικὴ αὕτη εὐδαιμονία ἐγκυμονοῦνται ἰδίως εἰς τὴν σημερινὴν τελετὴν.

Μὲ ὅλους τοὺς κατοίκους τῶν Ἀθηνῶν, μὲ ἅπαντας τοὺς κατοίκους τοῦ ἐλληνικοῦ βασιλείου σκιρτᾷ σήμερον πᾶσα ἐλληνικὴ καρδιά ὅπουδῆποτε εὐρισκομένη.

Ἡ ἀγγελία τῆς ἑορτῆς ταύτης ἐγέννησε καὶ ἀνεζωπύρησεν εὐγενεῖς συμπαθείας καὶ μεταξύ τῶν πλέον ξένων καὶ πλέον μεμαχρυσμένων πρὸς ἡμᾶς ἔθνων.

«Ὅλα δὲ ταῦτα, Βασιλεῦ, ἐν τούτῳ τείνουν ν' ἀποδείξουν, ὅτι ἡ κραταιὰ προστασία, τὴν ὁποίαν ἡ Ὑ. Μ. εὐαρεστεῖται εἰς τὴν παιδείαν ν' ἀπονέμῃ, καὶ τὴν ὁποίαν ἐπικαλούμεθα καὶ κατὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην ἡμέραν ὑπὲρ αὐτῆς, εἶναι τὸ μεγαλύτερον τῶν εὐεργετημάτων, τὰ ὁποῖα ἡ Ὑ. Μ. ἐπεδαψίλευσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα.»»

«Μετ' ὀλίγας στιγμὰς εἰσῆλθον αἱ ΑΑ. ΜΜ. ὑπὸ τὴν σκηνήν, παρακολουθούμενοι ἀπὸ πολυάριθμον καὶ λαμπρὰν συνοδίαν καὶ βοῶντος πολλάκις κατ' ἐπανάληψιν τοῦ λαοῦ Ζήτω ὁ Βασιλεὺς! Ζήτω ἡ Βασίλισσα».

«Ἀφ' οὗ κατέλαβον τὰς θέσεις των αἱ ΑΑ. ΜΜ., ὁ Σ. Ἐπίσκοπος Ἀττικῆς, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τοῦ κλήρου του, εὐλόγησε τὴν ὁμήγυριν καὶ προσεφώνησεν ἀναλόγους εἰς

τὴν περίστασιν δεήσεις, ἐπικαλεσθεὶς τὴν θεϊαν ἀντίληψιν ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τοῦ θρόνου καὶ τῆς μακροβιότητος τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Βασιλίσσης.»

«Ὁ Κ. Ἰωάννης Σούτσος, Ἐπίτιμος Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου, ἐξεφώνησεν ἐν ὀνόματι τῶν συναδέλφων του τὸν ἐξῆς λόγον» (*).

«Μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ λόγου τούτου ἡ Α. Μ., καταβᾶσα τῆς Βασιλικῆς Παραστάδος καὶ λαβοῦσα ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Πρυτάνεως, ἔρριψεν εἰς τὸν ἐπὶ τούτῳ ἐσκαμμένον λίθον ἐξ ὄλων τῶν ἀπὸ τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως χαραχθέντων ἐλληνικῶν νομισμάτων καὶ περιπλέον ἐν νόμισμα χρυσοῦν ἐκτυπωθὲν τὴν προτεραίαν καὶ φέρον ἀφ' ἐνὸς μέρους τὴν εἰκόνα τῆς Α. Μ. μὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΟΘΩΝ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰς λέξεις εἰς μ ν ἡ μ η ν, καὶ τέλος ἐν νόμισμα ἀργυροῦν φέρον ἀφ' ἐνὸς μέρους τὴν εἰκόνα τοῦ Βασιλέως καὶ περιγραφὴν ΟΤΤΟ REX GRÆCIÆ καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν Ἑλλάδα μὲ περιγραφὴν Græcia rediviva 1833.»

«Ἀκολούθως ὁ ἀρχιτέκτων ἐπαρουσίασεν εἰς τὴν Α. Μ. τὰ τεκτονικὰ ἐργαλεῖα, δι' ὧν ἐπέθεσεν ἄσβεστον ἐπὶ τοῦ λίθου, ὃν ἀμέσως ἐκάλυψεν ὁ ἀρχιτέκτων μὲ μάρμαρον φέρον τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΑΝΕΓΕΡΘΕΝ ΣΥΝΔΡΟΜῃ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΦΙΛΛΕΛΗΝΩΝ Τῷ Ζ ΕΤΕΙ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΟΘΩΝΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΤΗΝ 2 ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ 1839. Τὴν στιγμὴν ταύτην τὰ στρατεύματα ἐπαρουσίασαν τὰ ὄπλα καὶ ἐρρίφθησαν συγχρόνως εἴκοσι πέντε κανονοβολισμοί, παιανίζούσης καὶ τῆς στρατιωτικῆς μουσικῆς.»

(*) Τοῦ λόγου τοῦ Κ. Σούτσου ἐκδίδομεν τὰς ἀξιωματικωτέρους περιχοπὰς ἐν τῷ Παραρτήμ. ἀριθ. 3.

«Μετὰ τὸν Βασιλέα ὁ ἐπὶ τῆς Δημοσίου Ἐκπαιδεύσεως Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας καὶ κατὰ σειράν οἱ λοιποὶ Γραμματεῖς τῆς Ἐπικρατείας καὶ οἱ Σύμβουλοι τοῦ Κράτους ἐσφυρηλάτησαν ὁ εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου τὸν θεμέλιον τοῦτον λίθον καὶ, νεύσαντος τοῦ Βασιλέως, διελύθη ἡ ὀμήγυρις.»

«Ὁ Βασιλεὺς τότε, ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν Πρύτανιν, εἶπε,

«Θέτω μὲ ὑπέρμετρον χαρὰν τὸν πρῶτον λίθον τοῦ ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου. Ἡ ἑλληνικὴ νεολαία θέλει διδαχθῆ εἰς τὸ κατάστημα τοῦτο τὰς ἠθικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς ἐκείνας γνώσεις, αἱ ὅποιαί μόναι μορφόνουσαι τὸ πνεῦμα καὶ τὴν καρδίαν δύνανται νὰ καταστήσωσι τὸν ἄνθρωπον ἄξιον νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν ὑψηλὸν τῆς θείας προνοίας προορισμὸν του. Δὲν θέλει λησμονήσῃ αὕτη ὅτι ἀπὸ τὸν κόλπον τῆς θέλου ληφθῆ οἱ ἄνδρες, εἰς τοὺς ὁποίους θέλου ἀνατεθῆ τὰ βαρύτερα καὶ τὰ ὑψηλότερα τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας καθήκοντα, καὶ οὕτω θέλου προσπαθήσῃ ν' ἀναφανοῦν ἄξιοι καὶ τῶν ἀγῶνων τῶν πατέρων των καὶ τῶν προσπαθειῶν, τὰς ὁποίας οἱ σύγχρονοὶ των ὑπὲρ αὐτῶν καταβάλλουν.»»

«Αὕτη ἡ τελετὴ εἴλκυσε ὄλον τὸν λαὸν τῆς Πρωτευούσης, τοῦ ὁποίου τὸν ἐνθουσιασμὸν εἰς ταύτην τὴν περίστασιν δυσκόλως δυνάμεθα νὰ περιγράψωμεν, εἰς ὄλων δὲ τὰ πρόσωπα ἠκτινοβόλουν τρόπον τινὰ αἱ ἐλπίδες, τὰς ὁποίας ἡ τελετὴ ζωηρῶς διήγειρεν εἰς τὰς καρδίας πάντων.»

Ἐν τούτοις πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι τότε ἡ Ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν ἐγγεγραμμένων συνδρομῶν τῶν εἰς ὄρ. 74,098 περίπου συμποσομένων εἶχεν εἰσπράξῃ μόνον 28,790, καὶ διὰ τούτων ἐπεχείρησε τὴν οἰκοδομήν.

Καθ' ὅσον προέβαιναν ἡ οἰκοδομή, κατὰ τοσοῦτον συνέβρεον

καὶ αἱ συνδρομαί. Ἡ δὲ ἐπ' αὐτῶν Ἐπιτροπὴ ἐδημοσίευσεν διὰ τῶν ἐφημερίδων καταλόγους τῶν συνδρομητῶν, ἐν οἷς διαπρέπει ἢ φιλοτιμία μάλιστα τῶν ἐκτὸς τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος κοινοτήτων τῶν αἰείποτε μὲν, μάλιστα δὲ τότε ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ εὐπορωτέρων. Συνέδραμον βεβαίως καὶ δῆμοι τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' αἱ συνδρομαὶ αὗται κατ' ἀνάγκην ἦσαν γλίσχραι, διότι πάντες ἔτι κατετρύχοντο ὑπὸ τῆς ἐκ τοῦ μακροῦ καὶ καταστρεπτικοῦ πολέμου ἐπιπολασάσης ἀπορίας.

Ἡ οἰκοδομία ἐδόθη κατὰ μέρος εἰς ἐργολάβους, εἰς ἄλλους μὲν ἢ τοιχοδομία, εἰς ἄλλους δὲ ἢ τῶν μαρμαρίνων μερῶν κατεργασία κ. τ. λ. Μετὰ μίαν τινὰ τούτων τῶν ἐργοδοσιῶν εὐρίσκομεν ἐν τῇ Ἀθηνᾷ τῆς 28 Σεπτεμβρίου 1840 μομφὴν κατὰ τῆς Ἐπιτροπῆς ὡς προτιμησάσης Βαυαρῶν ἀντὶ τῶν ἐγγυρίων, κατὰ πολὺ μειοδοτησάντων πρὸς ὄφελος τοῦ Πανεπιστημίου.

Ἐπειδὴ τότε τὰ κατὰ τῶν Βαυαρῶν καὶ τῶν ξένων ἐν γένει παράπονα τοῦ τύπου ἦσαν συχνότατα οὐδ' ἅπαντα δίκαια (ἄφ' οὗ κατακρίνεται καὶ αὐτὸ τὸ σχέδιον τοῦ Χάνσεν), ἡ δὲ Ἐπιτροπὴ δὲν ἔδωκεν ἀκρόασιν εἰς τοὺς ἁμογενεῖς οὐδ' ἀπήντησεν εἰς τὴν μομφὴν ἐκείνην, ἀμφιβάλλομεν ἂν πρέπει νὰ πιστεύσωμεν ὅτι τοιοῦτοι ἄνδρες, χαριζόμενοι εἰς ἰσχυρῶν συστάσεις ἢ δι' ἄλλην αἰτίαν ἤθελον παραβλέψῃ τὰ συμφέροντα τοῦ Πανεπιστημίου. Ἄλλως δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἀπολογισμοῦ τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ κατωτέρω μνημονευθησομένου εἶνε πρόδηλον, ὅτι οἱ ἐργολάβοι πάντων σχεδὸν τῶν ἔργων τῆς οἰκοδομίας ἦσαν Ἕλληνες, πλὴν ὀλίγων, εἰς τὰ ὅποια ἦσαν ὀλιγώτερον ἐπιτήδειοι. Τοσοῦτον δὲ μᾶλλον διστάζομεν νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἀξιοπίστα τὰ κατὰ τῆς Ἐπιτροπῆς λεγόμενα, ὅσον θαρσάλεον εὐρίσκομεν τὴν πρᾶξιν αὐτῆς πρὸς τὸν κόμιτα Σαπὸρταν, πρῶτὴν ἀυλάρχην τοῦ Βασιλέως. Ἐν τῇ Ἀθηνᾷ

τῆς 8 Σεπτεμβρίου 1839 εὐρίσκομεν τὸ ἐξῆς ἔγγραφον τῆς Ἐπιτροπῆς :

« Ἀπάντησις τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Πανεπιστημίου

Πρὸς τὸν Κύριον Κόμντα Σαπόρταν, πρῶτον ὑπαδπιστὴν καὶ αὐλάρχην τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος, ἀνώτερον ταξιάρχην τοῦ Βασιλικοῦ τάγματος τῆς Ἰσθαβέλλας τῆς Ἰσπανίας κτλ. κτλ.

Ἐλαβεν ἡ Ἐπιτροπὴ παρὰ τοῦ κ. Ρέιγχεμβάχ δραχμὰς 14 καὶ λεπτὰ 45 ὡς συνδρομὴν σας πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ ἐλληνικοῦ Πανεπιστημίου. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὸ ἀπὸ 23 Φεβρουαρίου τ. ἔ. Β. Διάταγμα τὰ ὀνόματα τῶν συνδρομητῶν μέλλουν νὰ χαραχθοῦν εἰς στήλας μαρμάρου, διὰ νὰ χαραχθῶσι δὲ τὰ 155 στοιχεῖα, ἐξ ὧν ἀπαρτίζεται τὸ ὑμέτερον ὄνομα ὁμοῦ μὲ τοὺς ὁποίους παρ' ἡμῖν ἐγνωρίσθητε τίτλους, ἀπαιτεῖται δαπάνη τοῦλάχιστον τριπλασία τῆς προσφορᾶς Σας, ἡ Ἐπιτροπὴ, κηδομένη τῶν συμφερόντων τοῦ Καταστήματος, ἐνέκρινε νὰ Σᾶς ἐπιστρέψῃ τὴν προσφορὰν μὲ τὰς εὐχαριστήσεις τῆς διὰ τὴν ὁποῖαν ἄλλως ἐδείξατε καλὴν προαίρεσιν.

Ἐξ Ἀθηνῶν 6 Σεπτεμβρίου 1839.

Ἡ Ἐπιτροπὴ

Γ. Κουντουριώτης, Θ. Κολοκοτρώνης, Γ. Α. Πάλλης,
Κ. Δ. Σχινᾶς, Γ. Γερράδιος, Θ. Πάλλης.»

Εἰς τὰς παρατηρήσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Ταχυδρομίου τῆς 14 Σεπτεμβρίου, κατακρίνοντος τὴν ἀπάντησιν ταύτην τῆς Ἐπιτροπῆς ὡς καθ' ὑπερβολὴν ἀπαιτητικὴν καὶ ὑπερβαίνουσαν τὰ ὅρια τῆς κοσμιότητος, ἀπαντᾷ ἡ Ἀθηνᾶ τῆς 23 Σεπτεμβρίου. Ἀλλὰ μετὰ δύο περίπου μῆνας ἐδη-

μοσίευσεν ἡ Ἐπιτροπὴ διὰ τῆς Ἑλλάδος τῆς 22 Νοεμβρίου τὴν ἐξῆς ἐπανόρθωσιν:

Ἐπειδὴ ἐγένετο πολὺς λόγος περὶ τῆς ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου συνδρομῆς τοῦ Κυρίου Κόμητος Σαπέρτα, ἡ ἐπὶ τῶν συνδρομῶν τούτων Ἐπιτροπὴ κρίνει χρέος τῆς νὰ δημοσιεύσῃ, ὅτι εἰδοποιήθη ἤδη, ὅτι ὁ Κ. Κόμης Σαπέρτας εἶχε παραδώσῃ τὴν 6 (18) Ἰουλίου 1839 εἰς τὸν ἐν Μονάχῳ Ἑλληνικὸν Πρόξενον Κ. Φόγκλ φιορίνια 56 ἤτοι δραχμὰς 134 καὶ 40/00 ὡς συνδρομὴν του διὰ τὸ Ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον, καὶ ὅτι κατὰ παραδρομὴν τοῦ Κ. Φόγκλ εἶχον σταλῆ πρὸς αὐτὴν μόναι αἱ δραχμαὶ 14 καὶ 45/00.

Ὁ ταμίης τῆς Ἐπιτροπῆς παρέλαβεν ἤδη τὴν ποσότητα τῶν δρ. 134 καὶ 40/00.

Ἐν Ἀθήναις 16 Νοεμβρίου 1839.

Ἡ Ἐπιτροπὴ

Θ. Κολοκοτρώνης, Κ. Δ. Σχινᾶς, Γ. Α. Πάλλης,
Γ. Γερράδιος, Ν. Βάμβας, Θ. Πάλλης.»

Δύω περίπου ἔτη διήρκεσεν ἡ οἰκοδόμησις τῆς μιᾶς τοῦ Πανεπιστημίου πλευρᾶς, ὡς ἐξάγεται ἔκ τινος ἐκθέσεως τῆς Ἐπιτροπῆς, δημοσιευθείσης ἐν τῷ Αἰῶνι τῆς 9 Φεβρουαρίου 1841. Ἐδαπανήθησαν δὲ μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1840 δρ. 161,994.47, ὑπελείφθησαν δ' ἐν τῷ ταμείῳ τῆς Ἐπιτροπῆς δρ. 47,138.73. Εἶχον δ' ἕως τότε εἰσπραχθῆ δρ. 209,133.20. Καὶ ἡ μὲν Ἐπιτροπὴ ἐν τῇ ἀνωτέρῳ μνημονευθείσῃ ἐκθέσει αὐτῆς ἤλπιζεν, ὅτι τὰ μαθήματα τῆς θερινῆς ἐξαμηνίας τοῦ 1841 ἔμελλον νὰ διδαχθῶσιν ἐν τῷ νέῳ οἰκοδομήματι· ἀλλ', ὡς ἐξάγεται ἔκ τε τοῦ λόγου τοῦ πρυτάνεως Γ. Α. Πάλλη καὶ ἔτι σαφέστερον ἐκ τῆς τοῦ

διαδόχου αὐτοῦ Ν. Κωστῆ, μόλις περὶ τὰ μέσα τοῦ Νοεμβρίου κατορθώθη νὰ περατωθῆ μὲν ἡ ἀπὸ τῆς οἰκίας τοῦ Κλεάνθους μετακόμισις τῶν τοῦ Πανεπιστημίου, νὰ παρασκευασθῆ δὲ οὕτως τὸ νέον οἰκοδόμημα, ὥστε νὰ γείνη ἐν αὐτῷ ἡ ἔναρξις τῶν μαθημάτων τῆς χειμερινῆς ἑξαμηνίας τοῦ 1841—42 (ἰδ. Λόγ. Κωστῆ σ. 1—2).

Ἄλλὰ τὰ κατὰ τὴν προμνημονευθεῖσαν ἔκθεσιν ὑπολειφθέντα ἐν τῷ ταμείῳ τῆς Ἐπιτροπῆς χρήματα τῆ 31 Δεκεμβρίου 1840 φαίνεται ὅτι δὲν ἐπῆρκεσαν εἰς τελείαν ἀποπεράτωσιν τοῦ Πανεπιστημίου· διότι μετὰ δέκα μῆνας ἐξεδόθη ἐν τῇ Ἀθηνᾷ τῆς 29 Ὀκτωβρίου 1841 ἐπίκλησις τῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς ἅπαντας τοὺς ἐν τῇ πρωτευούσῃ «φιλομούσους καὶ φιλεπιστήμονας», ἐξαιτουμένης τὴν ἀρωγὴν τούτων πρὸς ἀπότισιν τῶν εἰς τοὺς ἐργολάβους ἔτι ὀφειλομένων καὶ συμπλήρωσιν τῶν εἰς τέλειον καταρτισμὸν ἀπαιτουμένων ἐργασιῶν. Καὶ συνελέχθησαν μὲν εὐθὺς συνδρομαίτινες παρὰ καθηγητῶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ φοιτητῶν. Ἄλλὰ καὶ αὗται διὰ τὴν μικρότητα τοῦ ποσοῦ δὲν ἐπῆρκεσαν. Τοσοῦτον δὲ δεινὴ ἀπέβη ἡ χρηματικὴ ἀμηχανία τῆς Ἐπιτροπῆς, ὥστε καὶ Β. Διάταγμα ἐξεδόθη ἐπιτρέπον νὰ ὑποθηκευθῆ τὸ νεόκτιστον οἰκοδόμημα εἰς τὴν Ἐθνικὴν τράπεζαν, ἵνα ληφθῆ δάνειον 30,000 δρ. (*).

(*) Ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Πανεπιστημίου εὐρίσκεται τὸ ἐξῆς ἔγγραφον τῆς ἐπὶ τῶν Ἐκκλ. κλ. Γραμματείας πρὸς τὴν Πρυτανείαν: «Διὰ τοῦ ὑπ' ἀρ. 1599 καὶ 1356 Β. Δ. ἢ Α. Μ., ἥτις ἤδη διέταξε διὰ τοῦ προηγθέντος ἄλλου ὑπ' ἀρ. 567 νὰ ἐνεργηθῆ τὸ δάνειον ὑπὲρ τοῦ Πανεπιστημίου, ἐπιτρέπει νὰ ὑποθηκευθῆ τὸ οἰκοδόμημα αὐτοῦ παρὰ τοῦ Πρυτάνεως καὶ τῆς Ἀκαδημαϊκῆς Συγκλήτου, ἀφ' οὗ ἀσφαλισθῆ ἀπὸ τοῦ πυρὸς κατὰ τὸν νόμον ἐπὶ ἴσης ἀξίας μὲ τὸ δάνειον καὶ τὸν τόκον αὐτοῦ.

Ἐν Ἀθῆναις τῆ 16 Ἰουλίου 1842.

Ὁ Γραμματεὺς
I. Πίζος.»

Καὶ τὸ πρᾶγμα δυστυχῶς ἤθελε γείνη, ἂν δὲν ἐπήρχετο ὡς θεὸς ἐκ μηχανῆς ἡ γενναία δωρεὰ τοῦ πρώην ἡγεμόνος τῆς Σερβίας Μίλοσς Ὀβρένοβιτς (Milosch Obrenovitsch) ἐκ δρ. 25,000. Ἀγανακτοῦσα ἡ Ἀθηναίς τῆς 29 Ἰουλίου 1842 ἐπὶ τῇ ἀκηδεΐᾳ τῆς Κυβερνήσεως λέγει, «διότι ἄλλοι ἐκ προαιρέσεως ἀνέλαβον ἰδίου αὐτῆς καθήκοντος τὴν ἐκπλήρωσιν, νομίσασα ὅτι διὰ τούτου ἀπηλλάγη πάσης ὑποχρεώσεως, θεωρεῖ μὲ ἀπάθειαν τὸ ἔργον ἀτελείωτον, καὶ ἀντὶ τὰ συμπληρώσῃ μετὰ προθυμίας τὸ ἔλειμμα, τὸ ὁποῖον προῆλθεν ὅχι τόσον ἐκ φειδωλίας τοῦ ἐλληνικοῦ κοινοῦ, ὅσον ἐξ ἀπειρίας τῶν ἐπιτετραμμένων τὰ τῆς οἰκοδομῆς, ἀνέχεται καὶ ἐγκρίνει μάλιστα διὰ τῆς συναινέσεως αὐτῆς νὰ βάλῃται εἰς ὑποθήκην αὐτὴ αὐτὴ ἡ νεόκτιστος οἰκοδομὴ διὰ νὰ τελειωθῇ.»

Εἰς τὴν εἰρημένην προσφορὰν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σερβίας φαίνεται ὅτι συνετέλεσεν ἡ ἐν Βιέννῃ παρουσία τοῦ Κ. Δ. Σχινᾶ, ὅστις ἀναχωρῶν ἐκεῖθεν συνέστησεν Ἐπιτροπὴν πρὸς συλλογὴν καὶ ἄλλων συνδρομῶν, καθ' ἃ διὰ τῆς Ἀθηναίς τῆς 20 Φεβρουαρίου 1843 ἀναγγέλλει ὁ Γ. Δοκός.

Διὰ τῶν χρημάτων τούτων ἀπετελέσθη ἡ προσθία πλευρὰ τοῦ Πανεπιστημίου, ἀλλὰ βραδέως καὶ δι' ὀλίγων ἐργατῶν, ἐπὶ μακρὸν παρενοχλούντων τὰς παραδόσεις, ὅπερ ἐκίνησε τὴν χολὴν τῆς Ἀθηναίς (3 Μαρτίου 1843) κατὰ τῆς Ἐπιτροπῆς. Ἐγένετο δὲ τοῦτο μόλις περὶ τὰ τέλη τοῦ 1843, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Πρυτάνεως Μ. Ἀποστολίδου, ὅστις εὐθὺς ἐν ἀρχῇ λέγει: «ἐπεμελήθη πρῶτον ὅπως τὰ τὴν εἰσοδὸν τοῦ Πανεπιστημίου κωλύοντα ὡς τάχιστα ἀρθῶσι καὶ ἡ τῶν μαθημάτων ἔναρξις γένηται. Τὸ δὲ καὶ πάνυ μοι προθυμουμένῳ πρὶν τῆς πρώτης τοῦ Νοεμβρίου οὐκ ἐξεγένετο· τῶν γὰρ ἰκριωμάτων ἐν τοῖς προπυλαίοις ἤδη

έστηκότων, οὐ μόνον δυσχερές, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐπικίνδυνος τῆς εἰσιούσιν ἢ διόδος καθίστατο.»

Εἰς συμπλήρωσιν τῶν περὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Πανεπιστημίου κατὰ τὴν πρώτην ταύτην περίοδον πεπραγμένων προσθέτομεν καὶ τὸν ἐξῆς περὶ αὐτῆς ἐπίσημον ἀπολογισμὸν.

Ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τοῦ Πανεπιστημίου εὑρομεν ἀντίτυπον Παραρτήματός τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, ἐν ᾧ «Ἐπὶ τῶν συνδρομῶν πρὸς ἀνέγερσιν ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου ἐπιτροπὴ πρὸς τὸ Πανελλήνιον . . . δίδει λόγον εἰς τὸ κοινὸν τῶν εἰσπραχθεισῶν συνδρομῶν καὶ τῶν δαπανῶν, αἵτινες ἔγειναν εἰς τὴν ἀνέγερσιν τῆς πρώτης πτέρυγος, ἐπιφυλαττομένη μετὰ ταῦτα νὰ δημοσιεύσῃ καὶ τὰς διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῆς δευτέρας πτέρυγος καὶ τοῦ μεσοδόμου συνδρομᾶς καὶ δαπάνας». Ἐκ τοῦ ἀπολογισμοῦ τούτου, τοῦ ὑπογεγραμμένου ὑπὸ τοῦ γραμματέως τῆς Ἐπιτροπῆς Γ. Δοκοῦ καὶ ἀχρονολογήτου (*), ἐξάγεται ὅτι αἱ μὲν συνδρομαὶ μετὰ τοῦ τόκου αὐτῶν ἀνήλθον εἰς ὀρ. 395,664· αἱ δὲ δαπάναι εἰς 356,259.50, ὑπερβάσαι κατὰ πολὺ τὰς προϋπολογισθείσας 176,000. Ἐμείνει δὲ ὑπόλοιπον συνδρομῶν ὀρ. 39,413.27.

Δ'. Φοιτηταί.

Ἐκδοθέντος τοῦ περὶ συστάσεως τοῦ Πανεπιστημίου Β.Δ. τῆ 22 Ἀπριλίου 1837, δι' οὗ διωρίζοντο οἱ καθηγηταὶ καὶ αἱ πρῶται ἀρχαὶ αὐτοῦ, ἐδημοσιεύθη μετ' ὀλίγον τῆ 26 Ἀπριλίου ὑπὸ τῆς Γραμματείας τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς

(*) Ἐκ τῆς ἐν τῇ λογοδοσίᾳ τοῦ Ε. Καστόρχη σελ. 73 σημ. 1) μανθάνω ὅτι ὁ ἀπολογισμὸς ἐκεῖνος ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως τῶν 1848 Δεκεμβρ. 31, ἀρ. 37.

δημ. εκπαιδεύσεως καὶ ἢ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν παρατεθεισα δηλοποιήσις ἢ πρόσκλησις εἰς ἐγγραφὴν πρὸς τοὺς θέλοντας νὰ φοιτῶσιν εἰς τὸ ἀνώτατον παιδευτήριον.

Ἐνεγράφησαν δὲ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ πρώτου πρυτάνεως Κ. Δ. Σχινᾶ (Λόγ. αὐτοῦ σ. 4) καὶ τὸν ἔτι σωζόμενον κατάλογον αὐτῶν φοιτητῶν 52 καὶ 75 τακτικοὶ ἀκροαταί, ἤγουν δημόσιοι ὑπάλληλοι τακτικῶς ἀκροώμενοι τῶν πανεπιστημιακῶν μαθημάτων. Ἐκ τῶν φοιτητῶν 8 μὲν ἐνεγράφησαν εἰς τὴν Θεολογικὴν, 22 δὲ εἰς τὴν Δικαστικὴν (= Νομικὴν), 4 δὲ εἰς τὴν Ἰατρικὴν καὶ 18 εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν σχολὴν. Προσῆλθον δὲ οἱ μὲν 37 ἐκ τῶν τριῶν τότε ὑπαρχόντων Γυμνασίων τοῦ κράτους [τῶν ἐχόντων δικαίωμα νὰ ἐκδίδωσιν ἀπολυτήρια κατὰ τὴν δηλοποιήσιν τῆς Γραμματείας τῶν Ἐκκλ. κτλ. τὴν ἐκδοθεῖσαν τῇ 8 Μαΐου 1838 (Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 45 σημ.)], 31 ἐκ τοῦ ἐν Ἀθήναις, 5 ἐκ τοῦ ἐν Ναυπλίῳ καὶ 1 ἐκ τοῦ ἐν Σύρῳ· οἱ δὲ λοιποὶ 15 ἐξετασθέντες ὑπὸ προσωρινῆς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τούτῳ διορισθείσης ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ἵνα εὐκολύνῃ τὴν εἰς τοὺς φοιτητὰς κατάταξιν καὶ ἀνθρώπων μὴ διδαχθέντων μὲν πλήρη τὸν κύκλον τῶν γυμνασιακῶν μαθημάτων μηδὲ δυναμένων ἄρα νὰ λάβωσιν ἀπολυτήριον, κατεχόντων δὲ ὅπως οὖν ἐπαρκεῖς πρὸ ἀκρόασις ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ γνώσεις (*). Οἱ δὲ 75 τακτικοὶ ἀκροαταί, πλὴν 4, ἅπαντες οἱ ἄλλοι

(*) Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη συνεστάθη κατ' αἴτησιν τῆς Συγκλήτου τῇ 11 Ὀκτωβρίου 1837 διὰ τοῦ ἐξῆς ἐγγράφου τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας:

«Κατὰ τὰ καθυποβαλλόμενα εἰς ἡμᾶς διὰ τοῦ ὑπ' ἀρ. 7 τ. μ. ἐγγράφου τῆς πρυτανείας πρακτικὰ τοῦ Συμβουλίου (= Συγκλήτου) τοῦ Πανεπιστημίου, ἐπιθυμοῦντες νὰ εὐκολύνωμεν ὅσον ἐνδέχεται διὰ τὸ πρῶτον τοῦτο ἔτος τὴν εἰς τὸ κατὰστημα παραδοχὴν φοιτητῶν καὶ θεωροῦντες ὅτι, μὴ ὑπάρχοντος εἰσέτι βριστικοῦ αὐτοῦ ὀργανισμοῦ, δὲν δύναται νὰ ἀπαιτηθῶσιν ἀπὸ τοὺς φοιτητὰς αἱ γνώσεις ὄλων τῶν εἰς τὰ Γυμνάσια τοῦ Κρά-

ἐφοίτων εἰς τὰ μαθήματα τοῦ δικαίου. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτων φαίνεται ὅτι καὶ ἄλλοι πολλοί, οὐδόλως ἐγγεγραμμένοι ἐν τοῖς βιβλίοις τοῦ Πανεπιστημίου, ὑπὸ φιλομαθείας κινούμενοι, ἤκροῶντο οἱ μὲν τακτικώτερον, οἱ δὲ καὶ ἀτακτότερον. Καὶ οὕτως ἦσαν τότε τὰ ἀκροατήρια ἀραιὰ μὲν, ἀλλὰ ποιικιλώτατα κατὰ τε τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν ἐξωτερικὴν περιβολὴν· νεανίαι καὶ παῖδες πολλάκις ἐκ τῶν εἰς τὸ γυμνάσιον φοιτῶντων, μεσήλικες καὶ πολιοῦτριχες, φουστανελλοφόροι καὶ εὐρωπαϊκῶς ἐνδεδυμένοι, βασσοφόροι καὶ τὰς πολυπτύχους νησιωτικὰς περισκελίδας περιβεβλημένοι, πάντες οὗτοι παρεκάθητο ἀνεκτικώτατα ἐπὶ τῶν πανεπιστημιακῶν θρανίων. Καὶ ἤκουον μὲν πάντες καὶ ἄλλα μαθήματα, πλειότερον δὲ συνεσωρεύοντο εἰς τὰς τῶν νομικῶν παραδόσεις. Ἡ κατὰ προτίμησιν αὕτη πρὸς τὰ νομικὰ τάσις τῆς σπουδαζούσης νεολαίας, ἣτις, ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τοῦ Πανεπιστημίου ἐκδηλωθεῖσα, μέχρι τῆς σήμερον παρατηρεῖται, ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τῆς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς, ἣτις πρὸς μὲν τοὺς μέλλοντας σπουδαστὰς τοῦ δικαίου καὶ τοὺς τῆς φιλολογίας ἐγένετο αὐστηροτέρα περὶ τὴν ἀπαίτησιν τῶν ἀναγκαίων προκαταρκτικῶν γνώσεων, πρὸς δὲ τοὺς τῆς ἰατρικῆς καὶ τῶν φυσικῶν καὶ μαθηματικῶν ἐπιστημῶν

τους διδασκομένων μαθημάτων, χορηγοῦμεν εἰς τὴν Πρυτανεῖαν τὰς ἀκολούθους ὁδηγίας ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο. Α') ὅσοι φέρουν ἀπολυτήριον ἐνὸς τῶν Γυμνασίων τοῦ Κράτους. Β') Ὅσοι ἐξετασθοῦν ἀπὸ ἐπιτροπῆν τινα καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου, ἣτις θέλει σύγκεισθαι ὑφ' ἑμῶν ὡς Πρυτάνεως, τοῦ καθηγητοῦ τῆς φιλολογικῆς Σχολῆς κ. Γενναδίου, καὶ τοῦ τῆς ἰατρικῆς κ. Βούρου, καὶ εὐρεθοῦν ἱκανῶς προκατηρητισμένοι διὰ τὰ ἀκολουθήσουσιν Πανεπιστημίου μαθήματα. Γ') Ὅσοις ἄνευ ἐξετάσεως γνωρίζετε ἱκανοὺς διὰ τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἔχετε συγχρόνως καὶ τὴν περὶ κατατάξεως αὐτῶν συγκατάθεσιν τῶν καθηγητῶν, παρ' οἷς θέλουσι μαθητεύσῃ».

συγκαταβατικωτέρα, ἵνα οὕτως ἐφελκύσῃ πλειοτέρους φοιτητὰς πρὸς τὰς σπουδὰς ταύτας. Τὴν αὐτὴν ἐπιείκειαν ἀποδείξασα ἡ Ἐπιτροπὴ καὶ πρὸς τοὺς ἔξωθεν τοῦ Βασιλείου ἐλθόντας καὶ μέλλοντας ἐκτὸς τῶν ὁρίων αὐτοῦ νὰ μετέλθωσι τὸ ἐπάγγελμά των, ἀνεπλήρωσε τὴν ὑπάρχουσαν κατ' ἀρχὰς ἔλλειψιν φοιτητῶν.

Ἐν τῷ διαστήματι τῶν τριῶν ἐτῶν, καθ' ἃ ἐπρυτάνευσεν ὁ Γ. Α. Ῥάλλης, ὁ ἀριθμὸς καὶ τῶν φοιτητῶν καὶ τῶν τακτικῶν ἀκροατῶν ἠῤῥξησε· διότι κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ ἦσαν ἐγγεγραμμένοι κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς θερινῆς ἐξαμηνίας τοῦ 1841 φοιτητὰὶ μὲν 159, ἀκροατὰὶ δὲ τακτικοὶ 133. Ἐκ τῶν φοιτητῶν 16 ἀνῆκον εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν, 54 εἰς τὴν νομικὴν, 32 εἰς τὴν ἰατρικὴν, 47 εἰς τὴν φιλοσοφικὴν, καὶ 11 εἰς τὸ φαρμακευτικὸν σχολεῖον, ἀκροώμενοι μαθημάτων τῆς ἰατρικῆς καὶ φιλοσοφικῆς σχολῆς. Ἐκ δὲ τῶν 133 τακτικῶν ἀκροατῶν 115 ἐφοίτων εἰς τὴν νομικὴν, 3 εἰς τὴν ἰατρικὴν καὶ 15 εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν.

Ἡ αὔξησις αὕτη τῶν φοιτητῶν, ἥτις ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἔτους τοῦ Πανεπιστημίου ἔγινε μετὰ πολλῆς ὀρμῆς, ἐθεωρήθη μὲν εὐλόγως ὡς τεκμήριον τῆς φιλομαθείας τοῦ ἔθνους καὶ ἀπόδειξις τοῦ ἐγκαίρου τῆς συστάσεως τοῦ Πανεπιστημίου. Ἄλλ' ἡ Σύγκλητος, ὀρθῶς φρονούσα, ἐφοβήθη τὴν μεγάλην συρροὴν σπουδαστῶν οὐχὶ ἐπαρκῶς κατηρτισμένων. Ὅθεν κατὰ πρότασιν τοῦ Πρυτάνεως «ἀπεφάσισε νὰ μὴ ἀνανεωθῇ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἡ ὑπαρξίς τῆς ἐξεταστικῆς ἐκείνης τῶν φοιτητῶν ἐπιτροπῆς, τῆς ὁποίας ἡ διάρκεια εἶχεν ὀρισθῆ ἑνιαυσία» καὶ οὕτως ἀπεκλείσθησαν τῆς χορείας τῶν φοιτητῶν πολυάριθμοι νέοι μετὰ δακρύων ἐξαιτούμενοι τὴν παραδοχὴν αὐτῶν. Ἄλλ' ἀντὶ ταύτης τῆς ἐπιτροπῆς συνεστάθη ἑτέρα ἐκ τριῶν καθηγητῶν τῆς ἰατρικῆς, ἥτις συμφώνως πρὸς τὰ Β. Δ. τῆς 9 Ἰανουαρίου καὶ 9 Μαΐου

(Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 30) μετὰ ἐξέτασιν ἐνέκρινε τοὺς θέλοντας «ν'ἀκολουθήσωσι τὴν διαιτηθεὶς σειράν μαθημάτων ἰατρικῆς καὶ χειρουργίας», ἵνα μετὰ τὸ τέλος τῆς περιορισμένης ταύτης σπουδῆς διορισθῶσιν ἰατροὶ εἰς τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον, ἢ ὅπου τῶν πόλεων δὲν ὑπῆρχον ἐπιστήμονες ἰατροί. Κατετάχθησαν δὲ εἰς τοῦτο τὸ εἶδος τῶν φοιτητῶν ἰδίως ἄνθρωποι ἐμπειρικοί, πρὸ πολλοῦ μετερχόμενοι τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα. Φαίνεται ὅμως ἐκ τοῦ λόγου τοῦ πρυτάνεως Ν. Κωστῆ (σελ. 3) ὅτι ἡ κατὰ τὴν 11 Ὀκτωβρίου 1837 συσταθεῖσα Ἐπιτροπὴ δὲν κατηργήθη ὀλοσχερῶς, ἀλλὰ περιορίσθη κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη, ἀνανεουμένων κατ' ἀνάγκην τῶν μελῶν αὐτῆς (*), εἰς ἐξέτασιν μόνον τῶν ἀλλοδαπῶν καὶ διετέλεσεν ὡς τοιαύτη ὑπάρχουσα καὶ πολλῶν τὴν κατακραυγὴν διεγείρουσα διὰ τὴν ἄκραν ἐξεταστικὴν ἐπιείκειαν μέχρι τῆς 6 Σεπτεμβρίου 1863, ὅτε διὰ θεσπίσματος τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως κατηργήθη.

Εἶπομεν ἤδη ὅτι κατὰ τὰ ἔτη 1838—1841 παρετηρήθη ὀρμητικὴ αὐξήσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φοιτητῶν. Ἄλλ' ἡ αὐξήσις αὕτη ἦτο μᾶλλον φαινομένη· διότι κατὰ τὸ πέμπτον ἔτος, πρυτανεύοντος τοῦ Ν. Κωστῆ, προσκληθέντες οἱ παλαιοὶ φοιτηταὶ εἰς ἀνανέωσιν τῶν εἰσιτηρίων, ἠτις τότε πρῶτον, φαίνεται, εἰσῆχθη, εὐρέθησαν πολὺ ὀλιγώτεροι τῶν ὑπὸ τοῦ προκατόχου πρυτάνεως ὡς τοιούτων μνημονευθέντων. Ἐκ τῶν 159 ἐγγεγραμμένων 65 μόνον ἐνεφανίσθησαν εἰς τὸ Πρυτανεῖον, ὧν 43 μὲν εἶχον ἀπολυτήρια τοῦ Γυμνασίου Ἀθηνῶν, οἱ δὲ λοιποὶ 28 ἦσαν ἐκ τῶν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς ἐξετασθέντων ἀλλοδαπῶν ἢ μαθη-

(*) Οἱ πλείστον χρόνον ἐν αὐτῇ χρηματίσαντες καὶ πολλάκις μόνοι ὑπογράφοντες τὰς ἀποδείξεις περὶ παραδοχῆς ἦσαν οἱ καθηγηταὶ Θ. Μανούσης καὶ Ν. Βάμβας.

ταὶ τῆς φαρμακευτικῆς. Ἀλλὰ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐνεγράφησαν 54 νέοι φοιτηταί, ὧν 34 ἔφερον ἀπολυτήρια, οἱ δὲ 20 ἐπὶ ἀποδείξει τῆς ἐξεταστικῆς τῶν ἀλλοδαπῶν ἐπιτροπῆς ἢ ὡς μαθηταὶ τῆς φαρμακευτικῆς. Ἐν γένει δὲ φαίνεται ὅτι εἰσῆχθη κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο πλείοτερα τάξεις εἰς τὰ τῆς φοιτήσεως. Διότι πλὴν τῶν ἄλλων διευθετήθησαν καὶ τὰ τῶν ἀκροατῶν. Ὑπῆρχεν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, διὰ τοῦ 26 ἄρθρου τοῦ προσωρινοῦ κανονισμοῦ δημιουργηθεῖσα, ἰδιαίτερα τάξεις τῶν λεγομένων τακτικῶν ἀκροατῶν, ἔχουσα τὰ αὐτὰ σχεδὸν καὶ οἱ φοιτηταὶ προνόμια. Αὕτη κατὰ μὲν τὰ πρῶτα ἔτη ἐθεωρήθη ὡς ἀναγκαία τὸ μὲν ἵνα εὐκολυνθῇ ὁ σχηματισμὸς ὀπωσοῦν ἀξιοπρεπῶν ἀκροατηρίων, τὸ δὲ ἵνα δοθῇ ἀφορμὴ εἰς τοὺς πολλοὺς τῆς πρωτευούσης ὑπαλλήλους ν' ἀποκτήσωσι θεωρητικὰς τινὰς γνώσεις χρησίμους εἰς τὴν πρακτικὴν ἀσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός των. Αὕτη λοιπὸν ἡ τάξις τῶν τακτικῶν ἀκροατῶν κατηργήθη διὰ πράξεως τῆς Συγκλήτου τῆς 11 Νοεμβρίου 1841, ἐγκριθείσης ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου, καὶ πάνυ ὀρθῶς κατηργήθη· διότι εἰς αὐτὴν κατετάσσοντο συνήθως ἢ μαθηταὶ τῶν γυμνασίων ἀστοιχείωτοι, προώρως ὀρεγόμενοι ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως, ἢ ἄλλοι νέοι ἐπίσης μὲν ἀστοιχείωτοι, οὐδόλως δὲ διανοούμενοι νὰ ἐγκολπωθῶσι ἐπιστημονικόν τι ἐπάγγελμα, ἀλλὰ μόνον ὅπως ἀπαλλαγῶσι τῶν υποχρεώσεων τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας. Οὐχ ἤττον τὸ βιβλίον τῆς ἐγγραφῆς αὐτῶν ἐφυλάχθη (καὶ, ὡς ἤκουσα, ὑπάρχει μέχρι τοῦδε ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τοῦ Πανεπιστημίου), ἵνα διατηρηθῶσι τὰ εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ ἄρθρ. 26 τοῦ προσωρινοῦ κανονισμοῦ χορηγηθέντα δικαιώματα.

Διὰ τῆς καταργήσεως ὅμως τῶν τακτικῶν ἀκροατῶν δὲν ἀπεκλείσθησαν τοῦ Πανεπιστημίου ἐξ ὀλοκλήρου οἱ θέλοντες νὰ ἀκροῶνται τῶν ἐν αὐτῷ διδασκομένων μαθημάτων.

διότι ὡς πρὸς τοῦτο ὑπῆρξε παρ' ἡμῖν πλήρης ἐλευθερία, ἂν καὶ οὐδαμοῦ τοῦ προσωρινοῦ κανονισμοῦ ἀναγράφεται τοιαύτη τούναντίον, ἐπειδὴ οἱ φοιτηταὶ ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ καταβάλλωσι διδάκτρα, ὑπάρχουσι περιοριστικαὶ διατάξεις ὡς πρὸς τὴν ἐλευθέραν φοίτησιν. Ἄλλὰ τὰ διδάκτρα οὐδέποτε εἰσπραχθήσαν· διότι τὸ μὲν Β. Διάταγμα τῆς 7 Μαρτίου 1838 ἀνέστειλε τὴν καταβολὴν διδάκτρων μέχρις ἐγκρίσεως τοῦ ὀριστικοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ Πανεπιστημίου· τὸ δὲ Σύνταγμα τότε τοῦ 1844 καὶ τὸ τοῦ 1863 καθιέρωσε κατὰ τὴν κοινὴν ἐρμηνεῖαν τὴν δωρεάν ἐκπαίδευσιν ἐν τε τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ ἐν τοῖς γυμνασίοις καὶ ἐλληνικοῖς σχολείοις. Διὰ ταῦτα καὶ αἱ περιοριστικαὶ διατάξεις τοῦ προσωρινοῦ κανονισμοῦ ὡς πρὸς τὴν φοίτησιν, αἵτινες εἶχον στενὴν σχέσιν πρὸς τὴν καταβολὴν τῶν διδάκτρων, ἀπ' ἀρχῆς δὲν ἐτηρήθησαν. Πᾶς τις ἐδύνατο καὶ τότε, ὅπως καὶ νῦν, νὰ φοιτᾷ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ νὰ ἀκροᾷται τῶν μαθημάτων κατὰ βούλησιν. Ἄλλὰ διὰ τῆς τοιαύτης ἀκροάσεως οὐδὲν ἀπέκτα δικαίωμα ἐκ τῶν τοῦ νομίμως ἐγγεγραμμένου φοιτητοῦ. Ἐν μόνον εἶνε ἄπορον, ὅτι καὶ ἀφ' οὗ κατηργήθη διὰ πράξεως τῆς Συγκλήτου ἀπὸ 11 Νοεμβρίου 1841 ἡ τάξις τῶν ἀκροατῶν τῶν ἐπισημῶς ἀνεγνωρισμένων καὶ μετὰ τὸ πρὸς τὴν Πρυτανεῖαν ὑπουργικὸν ἔγγραφον τῆς 26 Αὐγούστου 1842 (ἕπερ ἰδ. παρὰ Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 53) ἐξηκολούθου διδόμεναι ὑπὸ καθηγητῶν ἀποδείξεις ἀκροάσεως μαθημάτων καὶ εἰς μὴ ἐγγεγραμμένους ἀκροατάς, οἵτινες, φαίνεται, δι' αὐτῶν κατάρθωνον τὴν ἀπὸ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας ἀπαλλαγὴν. Τὴν κατάχρησιν ταύτην, ἥτις παρεῖχε πολλὰς δυσχερείας εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν, κατήγγειλεν ὁ κατὰ τὸ 1855 ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν Α. Μαυροκορδατος εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, ἕπερ διέ-

ταξε τὴν παῦσιν τῆς ἐκδόσεως ἀποδείξεων εἰς τοὺς ἀκροα-
τὰς (ιδ. Κλάδ. Ἐκπαιδ. Α', σ. 377).

Ἐξέτασις φοιτητῶν διδακτορικῆ ἢ ἀπολυτήριος
κατὰ τὰ πρῶτα τέσσαρα ἔτη δὲν ἔγεινεν οὐδ' ἦτο δυνατόν νὰ
γείνη, πρὶν συμπληρωθῆ τριετία τοῦλάχιστον σπουδῶν (Προ-
σωρ. Καν. ἄρθ. 17)· ἀλλὰ καὶ τοῦ τρόπου τῶν ἐξετάσεων
οὐδεὶς ὑπῆρχε κανονισμός· διότι τὸ ἄρθρον 20 τοῦ προσ. Καν.,
γενικώτατα διαλαμβάνον περὶ ἐξετάσεως μιᾶς καὶ μόνης, ἐπαγ-
γέλλεται εἰς τὸ μέλλον νὰ ὀρίσῃ εἰδικώτερον τὸν χρόνον καὶ
τὰς λεπτομερείας αὐτῆς. Καὶ τῷ ὄντι τὸ Β. Δ. τῆς 19 Μαΐου
1842 Περὶ ἐξετάσεων τῶν φοιτητῶν τοῦ
Πανεπιστημίου, συμπληρωθὲν καὶ ὑπὸ τῶν Διατυ-
πώσεων τῶν ὑπὸ τῶν Σχολῶν καὶ τῆς Συγκλήτου συντα-
χθεισῶν, κανονίζει πάσας τὰς λεπτομερείας τῶν ἐξετάσεων
τῶν φοιτητῶν (*).

Καθ' ἃ καὶ ἀνωτέρω ἐμνήσθημεν ἐπειδὴ ἡ ἀνάγκη ἰατρῶν
καὶ φαρμακοποιῶν ἦτο ἀπαραίτητος χάριν καὶ τοῦ στρατοῦ
τοῦ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν καὶ τῶν μικροτέρων πόλεων, ἡ
Κυβέρνησις ἐπέτρεψεν ἐπὶ δύο μόνον τὰ προσεχῆ ἔτη δι-
ετῆ σειράν ἰατρικῶν καὶ χειρουργικῶν μαθη-
μάτων ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, καὶ προσεκάλεσεν εἰς σπουδὴν
αὐτῶν τοὺς θέλοντας μετὰ τὸ τέλος τῆς διетуῶς σπουδῆς νὰ
ἀναλάβωσιν δημοσίαν ὑπηρεσίαν, συνέστησε δὲ καὶ εἰδικὴν
καθέδραν φαρμακολογίας διὰ τοῦ Β. Δ. τῆς 15 Ἰουλίου 1838
(Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 133). Ἄλλ' οὔτε τὰ διατάγματα τὰ ὀρί-
σαντα τὰ κατὰ τὴν διετίαν διδακτέα μαθήματα ἀπήτησαν
ἐξέτασιν οὔτε ἀλλαχόθεν εἶνε γνωστὸν ὅτι ὑπέστησαν τοιαύ-
την οἱ τὴν διετῆ σειράν ἀκρῶσθέντες. Μόνον περὶ τῶν φαρ-

(*) Ἄμφότερα παρὰ Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 71—101.

μακοποιῶν ὀρίζει τὸ ἄρθρ. 7 τοῦ πρὸ μικροῦ μνημονευθέντος Β. Δ. ὅτι «ὁ τελειώσας τὴν σπουδὴν του πρέπει νὰ διευθύνεται πρὸς τὸ Ἱατροσυμβούλιον (= Ἱατροσυνέδριον) νὰ ἐξετασθῆ καὶ λάβῃ τὸ δίπλωμα φαρμακοποιῶν.»

Ἄφ' οὗ ὅμως ἐξεδόθη τὸ ἀνωτέρω περὶ ἐξετάσεων Β. Δ. καὶ αἱ Διατυπώσεις, ἀναφαίνονται ἤδη τὰ ἔχνη τῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ γενομένων ἐξετάσεων. Πρώτην αὐτῶν μνησίαν εὐρίσκόμεν ἐν τῇ «Ἐκθέσει» τοῦ πρυτάνεως Μ. Ἀποστολίδου, 4 Ἰουλίου 1843, ἐν ἣ λέγεται ὅτι ἐπτὰ φοιτηταὶ τοῦ φαρμακευτικοῦ σχολείου «περάναντες ἤδη τὰ τῆς σπουδῆς αὐτῶν καὶ τὰς γενικὰς ὑποστάντες δοκιμασίας, ἀπελύθησαν μετὰ διπλώματος ὡς φαρμακοποιοί». Οὗτοι βεβαίως ἐξετάσθησαν οὐχὶ κατὰ τὸ ἄρθρ. 7 τοῦ Β. Δ. τῆς 15 Ἰουλίου. 1838, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἄρθρον 8 τοῦ περὶ φαρμακευτικοῦ σχολείου Β. Δ. τῆς 4 Μαΐου 1843 ἢ κατὰ τοὺς τύπους τοῦ Β. Δ. τῆς 19 Μαΐου 1842.

Ὁ πρῶτος φοιτητὴς ὅστις ἐν ἔτει 1843 ἔδωκε διδακτορικὰς ἐξετάσεις, εἶνε ὁ Ἀναστάσιος Γούδας. Περὶ τούτου ἰδοὺ τί λέγει ἐν τῇ Ἐκθέσει αὐτοῦ ὁ πρύτανις Μ. Ἀποστολίδης σ. 5 «ὁ κατὰ νόμον τὰς δημοσίας ἐξετάσεις ὑποστάς ἐστὶν ὁ φιλοτιμότετος καὶ πλείστου ἄξιος φοιτητὴς τοῦ καθ' ἡμᾶς Πανεπιστημίου Ἀναστάσιος Γούδας ὁ ἐξ Ἰωαννίνων τῆς Ἠπείρου. Πρῶτος οὗτος ἐθάβρησε, Κύριοι, ἀποδύσασθαι εἰς τὸ ἐνδοξὸν στάδιον τῶν δημοσίων δοκιμασιῶν, προκατηρτισμένος τοῖς ἐγκυκλίσι μαθήμασι καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ Πανεπιστημίου συστάσεως εἰς τοὺς τῆς ἱατρικῆς σχολῆς φοιτητὰς ἐγγραφεῖς, φιλοπόνως δὲ πάνυ τὰ τῆς σπουδῆς πρὸ διετίας περάνας καὶ ἐξετασθεὶς παρὰ τῆς Σχολῆς καὶ δόκιμος φανεὶς ἀπελύθη λαβὼν κατὰ τὸν πρὸς ὥραν τότε κανονισμὸν ἀπόδειξιν ἀπλήν. Ἦδη δέ, ἐκδοθέντος τοῦ νόμου, αὐτίκα ἤκε τὴν ἐναίσιμον φέρων διατριβὴν, καὶ παρρησίᾳ διαγω-

νισάμενος καὶ ἀριστεύσας διδάκτωρ τῆς Ἱατρικῆς ἀνηγορεύθη, ἀξιωθείς τοῦ παρὰ πάντων ἐπαίνου».

Ὅτι ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις συμβαίνουσιν ἐνίοτε ταραχὰ καὶ ἀταξία τῶν φοιτητῶν δὲν εἶνε ἄγνωστον οὐδὲ παράδοξον. Ὅτι ὅμως εἶνε παρατηρήσεως καὶ σπουδῆς ἄξιον, εἶνε τὸ εἶδος καὶ τὰ αἷτια τῶν ταραχῶν· διότι ταῦτα μόνον δύνανται νὰ διδάξωσι τὰς ἐπερχομένας γενεάς, ἐὰν θέλωσι νὰ διορθώσωσι τὸ τοιοῦτον κακόν. Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου μία μόνη μνημονεύεται ὡποσοῦν σπουδαία ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἀταξία τῶν φοιτητῶν τῆς Ἱατρικῆς, ὑποκινηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀναστασίου Γούδα καὶ Ν. Κομπότου κατὰ τοῦ ἀρίστου καὶ χρηστοτάτου καθηγητοῦ τῆς ἀνατομίας καὶ φυσιολογίας Δ. Μαυροκορδάτου. Ὑπέγραψαν ἀναφορὰν πρὸς τὴν πρυτανεῖαν, παραπονούμενοι διὰ τὸν τρόπον τῆς διδασκαλίας του καὶ ἀπαιτοῦντες νὰ τοῖς ὑπαγορεύῃ ἢ νὰ παραχωρῇ τὰ τετράδιά του πρὸς ἀντιγραφὴν· εἶτα δὲ διὰ στάσεως κατώρθωσαν ν' ἀπομακρύνωσι τοὺς φοιτητὰς ἀπὸ τοῦ ἀκροατηρίου ἐπὶ τινὰς ἡμέρας. Τοῦτο ἐλύπησεν οὐ μόνον τὸν καθηγητὴν, ἀλλὰ καὶ ὄλην τὴν Σύγκλητον, ἣτις ἐτιμώρησε τοὺς μὲν πρωταιτίους δι' ὀκταήμερου κρατήσεως, τοὺς δὲ λοιποὺς διὰ δημοσίας ἐπιπλήξεως. Ὁ Κ. Φρεαρίτης, συντάξας τὴν σύντομον Ἱστορίαν τῶν κατὰ καιροῦς διδασκάντων καθηγητῶν καὶ ὑφηγητῶν ἐν τῷ ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, ἣτις χειρόγραφος ἐν τῷ ἀρχεῖῳ αὐτοῦ ἀπόκειται, μνημονεύων τὸ πρᾶγμα, ἐπισυνάπτει τὴν ἐξῆς παρατήρησιν «Τὸ Πανεπιστήμιον τότε ἐνεπνέετο ὑπὸ ζωηροῦ αἰσθήματος τῆς τιμῆς του, καὶ οἱ καθηγηταὶ δὲν ὑπεκίνουν τοὺς μαθητὰς εἰς στάσεις κατὰ τῶν συναδέλφων των.»

Ε'. Καθηγηταὶ καὶ Διδασκαλία.

Τὸ περὶ συστάσεως τοῦ Πανεπιστημίου Β. Διάταγμα ὤρισε τοὺς πρώτους καθηγητὰς καὶ τὰς πρώτας αὐτοῦ ἀρχάς (*). Ἄλλὰ πάντες οἱ διορισθέντες δὲν ἐδίδαξαν οὐδ' ἐν τοῖς πρώτοις προγράμμασιν εἶνε ἀναγεγραμμένοι. Οὕτως ὁ Κλονάρης, Κ. Προβελέγιος, Λ. Μελάς, Ἡπίτης (**), Ἀλέξ. Σοῦτσος, Ν. Δούκας, Θεόφ. Καίρης οὐδέποτε ἐδίδαξαν. Ὁ δὲ Θ. Φαρμακίδης καὶ Θ. Μανούσης δὲν ἀνέλαβον εὐθὺς διδασκαλίαν καθ' ὃ διορισθέντες εἰς ἄλλην ὑπηρεσίαν τοῦ Κράτους, ἀλλὰ μετὰ τινα ἔτη ἐπανῆλθον εἰς τὴν καθηγησίαν (***). Εἶνε οἴκοθεν εὐνόητον ὅτι ἡ τότε Κυβέρνησις, ὅσον δήποτε καὶ ἂν ἐπεθύμει νὰ διορίσῃ τοὺς ἀρίστους ἐπιστήμονας εἰς τὰς ἀνωτάτας διδακτικὰς ἑδρας, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εὐστοχήσῃ ἐν χώρᾳ, ἐν ἧ οὐδεὶς προὔπῃρχεν εὐσύντακος ἐπιστημονικὸς καὶ ἔτι ὀλιγώτερον πανεπιστημιακὸς βίος. Ὑπῆρχον μὲν Ἕλληνές τινες σπουδάσαντες ἐν εὐρωπαϊκοῖς πανεπιστημίοις ἢ ἐν τῇ πρὸ δωδεκαετίας συσταθείσῃ Ἴονίῳ Ἀκαδημίᾳ, ἀλλ' οἱ ἐπιστήμονες οὗτοι, ἐπ' ἄλλα ἤδη τετραμμένοι πρακτικὰ ἔργα, δὲν ἦσαν παρεσκευασμένοι πρὸς διδασκαλίαν οὐδὲ διανοοῦντο ἴσως κατὰ τὰς ἑαυτῶν σπουδὰς ὅτι ἔμελλόν ποτε νὰ καταλάβωσι πανεπιστημιακὴν ἑδραν. Διὰ τοῦτο οὐδὲν τὸ παράδοξον οὔτε ἂν μεταξὺ

(*) Ἰδ. τὸ διάταγμα παρὰ Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 64.

(**) Ἀναγράφεται μὲν ἐν τῷ Προγράμμ. τῆς χειμερινῆς ἐξαμηνίας τοῦ 1837—1838, ἀλλὰ δὲν ἐδίδαξαν.

(***) Δυνάμει τοῦ καταργηθέντος Β. Δ. τῆς 31 Δεκεμβρίου 1836 εἶχον διορισθῆ ὑπὸ τῆς Ἀντιβασιλείας καὶ ἄλλοι καθηγηταὶ διὰ Β. Δ. τῆς 15 Ἰανουαρίου 1837, ὧν οἱ διορισμοὶ δὲν ἐπεκυρώθησαν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως μετὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ. Ὁ περιέργος δύναται νὰ ἴδῃ αὐτοὺς παρὰ Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 69.

τῶν πρώτων καθηγητῶν εὐρίσκονται καὶ ξένοι, οἳ οὐδὲν ἄλλο, ὡς ὁ Φέδερ, ὁ Έρτσογ, ὁ Τράϊμπερ, ὁ Οὐλερϋχος, ὁ Ρόσς, ὁ Λάνδερερ καὶ ὁ Φράας, οὔτε ἂν ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ διδακτικὴ τινῶν αὐτῶν ἰκανότης δὲν ἦτο πάντῃ ἀνεπίληπτος. Ἀλλὰ τὰς τυχόντων ὑπαρχούσας ἐν αὐτοῖς ἐλλείψεις ἀνεπλήρωνεν ὁ πάντας διακρίνων διακαὴς ὑπὲρ τῆς παιδευομένης νεολαίας ζήλος. Ἡ δὲ εὐφυΐα καὶ φιλομάθεια, συνδυασθεῖσα μετ' ἀκαμάτου φιλοπονίας, κατῆρτισε τοὺς πλείστους αὐτῶν οὕτως, ὥστε τὸ Πανεπιστήμιον κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους εἶχε καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἔχει ἀπὸ τῆς γενεᾶς ἐκείνης τὰ ἐπιδεικνύη ἀνδραγαθία τιμῆσαντας τὰς ἐν Ἑλλάδι ἐπιστήμας καὶ ἀναδειχθέντας οὐ μόνον ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ.

Οἱ μισθοὶ τῶν καθηγητῶν δὲν ἐκονίσθησαν κατὰ γενικὸν τινα κανόνα, ἀλλ' ὠρίζοντο ἐν τῷ Β. Δ. τοῦ διορισμοῦ ἐνὸς ἐκάστου κατὰ τὴν ἐν Γερμανίᾳ ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν. Οὐχ ἦττον καὶ ἐνταῦθα ἐτηρήθη κανὼν τις, οἷον ὁ μὲν τακτικὸς καθηγητὴς ἐλάμβανεν ὡς ἀνώτατον μισθὸν δρ. 350 κατὰ μῆνα, ὁ δὲ ἔκτακτος δρ. 200 ἢ 250, ὁ δὲ ἐπίτιμος ἢ ἐπιτίμιος, ὡς ἐλέγετο τότε, δρ. 100 (*). Οἱ μισθοὶ οὗτοι ὑπέστησαν ἐλάττωσιν οὐ μικρὰν διὰ τὰς οικονομικὰς δυσχερείας τοῦ κράτους κατὰ τὸ 1843, ὅτε οἱ μὲν τακτικοὶ κατῆντησαν εἰς τὸ νὰ λαμβάνωσι μόνον δρ. 250, οἱ δὲ ἐπίτιμοι δρ. 60. Ἀλλὰ βραδύτερον, ὡς θέλομεν ἴδῃ, ἐκανονίσθησαν ἄλλως καὶ ὀριστικώτερον.

Προσετέθησαν δὲ νέοι καθηγηταὶ εἰς τοὺς κατὰ πρῶτον διορισθέντας ὁ Ἰ. Βενθύλος, ὡς δεύτερος καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, ὁ Φίλιππος Ἰωάννου ὡς δεύτερος καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας (διὰ Β. Δ. 25 Ἰουνίου 1839), καὶ ὁ Έδ.

(*) Ἰδ. ἀκριβέστερα παρὰ Βαμπῆ Ν. Π. σ. 38.

Μάσσων καθηγητῆς τῆς ἱστορίας περὶ τὰ μέσα τῆς χειμερινῆς ἐξαμηνίας 1841—42, ἔτι δὲ ὡς καθηγητῆς τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας ὁ Κ. Ἀσώπιος, εἰς ὃν ἀνετέθη καὶ ἡ διεύθυνσις τοῦ φιλολογικοῦ φροντιστηρίου. Τοῦ Κ. Ἀσωπίου, διδάσκοντος ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ, πρὸ πολλοῦ εἶχεν ἡ φήμη διασαλπίζει καὶ ἀνά τὴν ἐλευθερωθεῖσαν Ἑλλάδα τὴν περὶ τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν δεινότητα· ἔθεν καὶ δις ἤδη πρότερον, τὸ μὲν κατὰ τὸ 1833 ὡς γυμνασιάρχης, τὸ δὲ ἔπειτα εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, εἶχε προσκληθῆ ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως· ἀλλὰ τὰς μὲν ἄλλας ἀπεποιήθη, δι' ὃ καὶ ἐψέχθη καὶ ἀπελογήθη (ἰδ. τὴν Ἀναγεν. Ἑλλάδα τῆς 8 Ἰουλ. καὶ 12 Αὐγ. 1836), εἰς δὲ τὴν τελευταίαν πρόσκλησιν, γενομένην, ὡς φαίνεται, ὑπὸ πολὺ ὠφελιμωτέρους ἔρους, ὑπήκουσε καὶ διὰ τοῦ Β. Δ. τῆς 30 Ἰουνίου 1842 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητῆς εἰς τὴν δευτέραν ἑδραν τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐπὶ μισθῷ δρ. 350, καὶ διευθυντῆς τοῦ ταυτοχρόνως συσταθέντος φιλολογικοῦ φροντιστηρίου, λαμβάνων ἐπιμίσθιον δρ. 100. Οἱ δὲ δύο οὗτοι μισθοὶ οὕτως ἐθεωρήθησαν ἀναπόσπαστοι, ὥστε ἐν τῷ εἰδικῷ περὶ ἰσοβίου συντάξεως αὐτοῦ νόμῳ αὕτη ὠρίσθη εἰς δρ. 550.

Ἄλλὰ τὸ προσωπικὸν τοῦτο τῶν καθηγητῶν δὲν ἔμεινε μέχρι τέλους τῆς περιόδου ταύτης ἄθικτον. Διότι κατὰ τὸ ἔτος 1843 κατέλαβε τοιαύτη οικονομικὴ δυσχέρεια τὸ Κράτος, ὥστε ἂν δὲν ἔγεινε σκέψις περὶ διαλύσεως τοῦ Πανεπιστημίου, ὅπως ἐν ὁμοίᾳ περιπτώσει κατὰ τὸ 1838 (*), ἐπῆλθεν ὅμως καὶ τῶν μισθῶν καὶ τῶν καθηγητῶν ἐλάττωσις. Καὶ περὶ μὲν τῶν μισθῶν εἶπομεν ἤδη ἀνωτέρω. Καθηγηταὶ δὲ ἀπελύθησαν τότε ὁ Ἰω. Βενθύλος, ὁ Θεόδωρος Μανούσης,

(*) Ἰδ. Ἄθηναι 19 Νοεμβρίου 1838.

ὁ Ἐδ. Μάσσων, ὁ Κ. Νέγρης, ὁ Ἐ. Τράϊμπερ, καὶ ὁ Ἐ. Οὐ-
 λερτῆχος, ἀνατεθείσης εἰς ἄλλους τῆς διδασκαλίας τῶν ὑπὸ
 τούτων διδασκομένων μαθημάτων. Μόνος ὁ Ἐ. Οὐλερτῆχος
 μετὰ ἓνα μῆνα ἀποκατεστάθη εἰς τὴν πανεπιστημιακὴν αὐ-
 τοῦ ἔδραν. Ἄλλ' ἡ μεταβολὴ αὕτη ὀλίγον χρόνον διήρκησε·
 διότι, γενομένης τῆς σεπτεμβριανῆς λεγομένης μεταπολιτεύ-
 σεως, ἐπῆλθεν ἄλλη ἐξ ἄλλου λόγου μεταβολή· πάντες μὲν
 οἱ ἀλλογενεῖς καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου Ἔρτσογ, Φέδερ,
 Ῥόσς, Οὐλερτῆχος καὶ Λάνδερερ ἀπελύθησαν, ἀντ' αὐτῶν δὲ
 διωρίσθησαν ὁμογενεῖς, ὁ Π. Καλλιγᾶς, Π. Στροῦμπος,
 Ἀλέξ. Βενιζέλος καὶ Φρ. Πυλαρινός, ἀποκατεστάθησαν δὲ
 πάλιν οἱ πρὸ ὀλίγων μηνῶν ἀπολυθέντες, ὁ Θεόδ. Μανού-
 σης, ὅστις ἀνέλαβε προσωρινῶς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρχαιο-
 λογίας ἀντὶ τοῦ ἀπολυθέντος Ῥόσς, ὁ Ἰω. Βενθύλος καὶ ὁ
 Κ. Νέγρης.

Ὁ θεσμὸς τῆς ὑ φ η γ ε σ ί α ς, διὰ τοῦ προσωρινοῦ κα-
 νονισμοῦ εἰσαχθεὶς εἰς τὸ ἡμέτερον Πανεπιστήμιον, ἀπέβη
 κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὠφέλιμος μᾶλλον εἰς τὴν νομι-
 κὴν σχολὴν. Διότι ὡς ὑφηγηταὶ ἢ ἰδιωτικοὶ διδάκτορες (καὶ
 ἰδιαιτέροι διδάσκαλοι), ὡς ἐλέγοντο τότε κατὰ δουλικὴν με-
 τάφρασιν τοῦ γερμανικοῦ Privatdocent, δοκιμασθέντες ἐπὶ
 τινα χρόνον καὶ εὐδοκίμησαντες διωρίσθησαν ἔπειτα καθηγη-
 ταὶ οἱ ἄριστοι τῶν ἐν τῇ νομικῇ διδασκάλων, Π. Στροῦμ-
 πος, Π. Καλλιγᾶς, Π. Παπαβέρηγόπουλος, Β. Οἰκονομίδης,
 Ε. Κόκκινος. Ἐν δὲ τῇ φιλοσοφικῇ σχολῇ ἐδίδαξαν μὲν ἐξ
 ὑφηγηταῖ, ὁ Δ. Στροῦμπος, ὁ Ἐ. Μάσσων, ὁ Σ. Βίλκεν,
 ὁ Α. Βενιζέλος, ὁ Τισσάβας καὶ ὁ Ν. Μαυροκορδάτος. Ἀλλὰ
 τούτων οἱ μὲν ἄλλοι ἐντὸς ὀλίγου ἀπεχώρησαν, παρέμειναν
 δὲ ὁ τότε μὲν ἐν τῇ στρατιωτικῇ σχολῇ τῶν Εὐελπίδων τὴν
 μηχανικὴν διδάσκων, νῦν δὲ γηραιὸς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ
 καθηγητῆς τῆς φυσικῆς Δ. Στροῦμπος καὶ ὁ Α. Βενιζέλος,

ὁ κατὰ τὸ 1843 διορισθεὶς καθηγητὴς τῆς χημείας. Εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν δὲν προσῆλθον τοιοῦτοι· εἰς δὲ τὴν ἰατρικὴν προσελθόντες τινὲς δὲν ἔγειναν δεκτοὶ διὰ λόγους, οὓς ὑποδεικνύει τοῦ Γ. Ῥάλλη ὁ λόγος ἐν σελ. 10. Ἡ μεγάλη αὐστηρότης τῶν καθηγητῶν τῆς σχολῆς ταύτης περὶ τὴν παραδοχὴν τῶν ὑφηγητῶν ἐθεωρήθη ὡς προελθοῦσα ἐκ πνεύματος ἀποκλειστικοῦ. Διότι κατὰ μὲν τὰ πρῶτα ἔτη ἢ ἐπὶ ὑφηγείᾳ δοκιμασία ἐγένετο ἐπιπολαίως πως διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ προσελκύσωσιν ὅσον τὸ δυνατόν πλειοτέρας διδακτικὰς δυνάμεις. Κατὰ δὲ τὸ 1841, 3 Νοεμβρίου ἐξεδόθη ὑπουργικὸν ἔγγραφον ἐρμηνεύον τὸ 10 ἄρθρ. τοῦ πρ. Καν. καὶ περιέχον ὁδηγίαν περὶ τῶν ἐπιθυμούντων νὰ λάβωσι τὴν ὑφηγείαν (*). Δύω δὲ ἔτη μετὰ ταῦτα ἐξεδόθη καὶ ἄλλο ἔγγραφον ὑπουργικὸν ἀπὸ 23 Ὀκτωβρίου 1843, ὅπερ οὐδὲν νεώτερον εἰς τὰ τοῦ προλαβόντος προσθέτει. (Ἴδε καὶ τοῦτο παρὰ Βαμπᾶ ἔ. ἀ.)

Ἀνάλογα πρὸς τὰ τοῦ διορισμοῦ τῶν καθηγητῶν, τῆς φοιτήσεως, τῆς οἰκοδομῆς, τῆς ἑλης καταστάσεως τοῦ κράτους ὑπῆρξαν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καὶ τὰ τῆς διδασκαλίας. Ἐνθεν μὲν ζῆλος πολὺς καὶ προθυμία ἀξιόπαινος, ἔνθεν δὲ ἔλλειψις, ἀταξία καὶ διακοπὴ αὐτῆς ἀναπόφευκτος. Ἡ μόνη σχολή, ἣς τὰ μαθήματα φαίνονται μᾶλλον ἀνελλιπῆ, ἦτο ἡ νομικὴ, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ προγράμματος αὐτῆς. Περὶ δὲ τῶν λοιπῶν καὶ ἐν τοῖς πρυτανικοῖς λόγοις ἐκφέρονται μεμψιμοιρίαι καὶ ἐκ τῶν προγραμμάτων αὐτῶν εἶνε καταφανὲς ὅτι σπουδαῖα μαθήματα ἔμειναν ἀδίδακτα. Ὁ λόγος τῆς ἀνωμαλίας ταύτης ἦτο ὅτι πρὸς διδασκαλίαν νομικῶν μαθημάτων εὐρέθησαν εὐθὺς ἐν ἀρχῇ ἄνδρες ἱκανοὶ ὁμογενεῖς ἢ ἄλλογενεῖς, οἵτινες εἶχον ἔλθῃ

(*) Ἴδε αὐτὸ παρὰ Βαμπᾶ Ν. Π. σελ. 41.

εις τὴν Ἑλλάδα προσδοκῶντες οὐχὶ πανεπιστημιακὰς ἔδρας, ἀλλὰ πολιτικὰς ἢ δικαστικὰς θέσεις. Τοῦναντίον εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν οἱ μὲν ἀλλογενεῖς ἦσαν ἀπαράδεκτοι, ὁμογενεῖς δὲ ὀλίγοι εὐρέθησαν καλῶς κατηρτισμένοι. Τὸ αὐτὸ σχεδὸν συνέβη καὶ ἐν τῇ φιλοσοφικῇ σχολῇ· οἱ μάλιστα ἐκ τῶν ἀλλογενῶν εὐδοκίμησαντες ἐτάχθησαν εἰς διδασκαλίαν τῆς λατινικῆς φιλολογίας καὶ τῆς ἀρχαιολογίας, καθ' ἃς ὀλιγώτερον ἀνωφελῆς ἦτο ἢ μὴ κατὰ βάθος γνῶσις τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης. Ἡ ἰατρικὴ σχολὴ πλὴν τῶν ἐπαρκῶς κατηρτισμένων καθηγητῶν ἀπῆτει καὶ μέσα διδακτικά, ἅτινα τότε ἢ παντάπασι ἐλείπον ἢ ἥκιστα ἦσαν χρήσιμα.

Ἐν ᾧ ὅμως εἶνε κατάδηλος ἐν ταῖς πλείσταις σχολαῖς οὐσιωδῶν μαθημάτων ἔλλειψις, δὲν πρέπει νὰ μείνη ἀπαράτητος ἢ σπουδὴ τῶν πανεπιστημιακῶν ἀρχῶν εἰς τὸ νὰ καταστήσωσιν ἐκ τῶν ἐνότων τὴν διδασκαλίαν χρησιμωτάτην εἰς τε τοὺς φοιτητὰς καὶ εἰς τὴν πολιτείαν. Οὕτω π. χ. ὁ πρῶτος πρύτανης Κ. Δ. Σχινᾶς ἐν τῷ πρώτῳ πρυτανικῷ λόγῳ, 3 Μαΐου 1838 σ. 8 λέγει «Ἐπειδὴ ὁ ἐν ἰσχύϊ περὶ Πανεπιστημίου νόμος διὰ μὲν τοῦ 18 ἄρθρου ἀνατίθησιν εἰς τοὺς φοιτητὰς τὴν ἐκλογὴν καὶ τὴν τάξιν τῶν ὁποίων θέλουσι ν' ἀκροασθῶσι μαθημάτων, διὰ δὲ τοῦ 37 ἄρθρου διατάττει τὴν τε ἐκ μέρους ἐκάστης σχολῆς σύνταξιν συντόμου διδασκαλίας, διαγραφούσης τὸν ἀριθμὸν, τὴν σχεσιν καὶ τὴν μέθοδον τῶν εἰς αὐτὴν ἀνηκουσῶν ἐπιστημῶν καὶ τὴν εἰς τοὺς φοιτητὰς κατὰ τὴν ἐγγραφὴν αὐτῶν διανομὴν τῆς διδασκαλίας ταύτης, συνέταξε κατὰ πρόσκλησιν τῆς πρυτανείας ἐκάστη σχολὴ ὁδηγίαν πρὸς τοὺς ἰδίους φοιτητὰς περὶ τῆς ἀλληλουχίας τῶν διαφόρων ἐπιστημῶν καὶ περὶ τῆς κατὰ τὴν ἐξακολούθησιν τῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ σπουδῶν διατηρητέας μεθόδου καὶ τάξεως, τὰς ὁποίας ἀπάσας συναρμολογήσας εἰς ἓν καὶ προ-

τάξας γενικήν καὶ προεισαγωγικήν παραίνεσιν πρὸς ἅπαντας τοὺς φοιτητάς περὶ τῆς καθόλου ἐπιστημονικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἐπεμελήθη μὲν περὶ τῆς διὰ τοῦ τύπου ἐκδόσεως αὐτῶν, διένειμα δὲ ἤδη ἀνὰ ἓν ἀντίτυπον εἰς ἕκαστον τῶν ἐγγεγραμμένων φοιτητῶν, παραινέσας καὶ ἀπὸ στόματος τὰ εἰκότα.» (*)

Ἄλλ' ἵνα τοιαῦται ὁδηγίαι εἰσαγάγωσι τάξιν εἰς τὴν ἀκρόασιν καὶ μελέτην τῶν φοιτητῶν, εἶνε ἀνάγκη νὰ προϋπάρχη τάξις καὶ ἔλλογος ἀκολουθία τῶν μαθημάτων κατὰ τὴν διδασκαλίαν. Πρὸς τοῦτο δὲ φαίνεται ὅτι εἰργάσθη ἡ ἀκαδημαϊκὴ Σύγκλητος καὶ αἱ Σχολαὶ ἐπὶ τῆς πρυτανείας τοῦ Ν. Κωστῆ, ὅστις ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ, σελ. 5, ἀναγγέλλει ὡς ἐξῆς τὰς περὶ τούτου γενομένας ἀποφάσεις: «Προσεκάλεσε λοιπὸν ἡ Πρυτανεὶα τὰς Σχολὰς καὶ ὑπέβαλεν εἰς τὴν σύσκεψιν αὐτῶν τὸ σπουδαῖον τοῦτο ἀντικείμενον. Τὸ πᾶν ἐξηρτάτο ἀπὸ τὴν συνεννόησιν τῶν καθηγητῶν ἐκάστης Σχολῆς ὡς πρὸς τὴν διανομὴν τῶν μαθημάτων εἰς τὰ σχολαστικὰ ἔτη καὶ κυρίως ἀπὸ τὴν σύμφωνον ἀπόφασιν τοῦ νὰ τελειώνη ἕκαστον μάθημα εἰς τὸ τέλος ἐκάστου ἔτους. Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον, τὴν διανομὴν τῶν μαθημάτων, εἰσήχθη ἡ ἐπιθυμητὴ βελτίωσις: ὡς πρὸς τὸ δεύτερον, τὴν ἐτησίαν αὐτῶν διάρκειαν, ἅπαντες σχεδὸν οἱ Καθηγηταὶ πλὴν τῶν τῆς νομικῆς ἀπεφάσισαν ὁμοφώνως ὥστε ἡ διδασκαλία νὰ ἀνακυκλῆται κατ' ἔτος καὶ τοιοῦτοτρόπως νὰ δύνωνται οἱ κατ' ἀρχὰς τοῦ ἔτους ἐγγραφόμενοι ν' ἀκροασθῶσιν ἐξ ὑπαρχῆς ὅσων προαιροῦνται μαθημάτων. Ἄλλ' εἰς τοὺς καθηγητάς τῆς νομικῆς σχολῆς τὸ τελευταῖον τοῦτο δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γείνη, εἴτε διότι πολλὰ τῶν παρ' αὐτῶν διδασκομένων μαθημάτων εἶνε διεξοδικὰ καὶ γέμοντα ζητημάτων, εἴτε διότι

(*) Οὐδὲν ἀντίτυπον τῶν Ὁδηγιῶν τούτων ἐδυνήθη νὰ εὔρω.

οί πλείστοι, επιτίμιοι ὄντες καὶ ἄλλα κύρια ἀσκούντες ἔργα, δὲν δύνανται νὰ συντάμωσι τῆς διδασκαλίας τὸν χρόνον». Κατὰ πόσον ἢ τότε γενομένη αὕτη τῆς Συγκλήτου ἀπόφασις ἐξετελέσθη, θέλομεν ἰδῆ ἐν τοῖς ἐξῆς.

Ἄλλὰ πλήν τούτων, ἵνα ἔχωσι οἱ φοιτηταὶ ἀπὸ τοῦ πρώτου αὐτῶν ἔτους σαφεστέραν καὶ ἀκριβεστέραν ἔννοιαν τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐπιστήμης καὶ τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτὴν κλάδων, ἐκρίθη εὐλογον νὰ παραδίδηται ἐν ἐκάστη σχολῇ ὑφ' ἐνὸς τῶν καθηγητῶν αὐτῆς Ἐ γ κ υ κ λ ο π α ι δ ε ἰ α καὶ Μ ε θ ο δ ο λ ο γ ἰ α ἐκάστης ἐπιστήμης. Καὶ τῶ ὄντι ἀνέλαβον ταύτης τὴν διδασκαλίαν ἐν μὲν τῇ θεολογικῇ σχολῇ ὁ Κ. Κοντογόνης, ἐν δὲ τῇ νομικῇ ὁ Αἰ. Ἐρτσογ, ἐν δὲ τῇ ἰατρικῇ ὁ Ἰ. Βοῦρος καὶ ἐν τῇ φιλοσοφικῇ ὁ Ν. Βάμβας (Λόγ. Μ. Ἀποστολίδου σ. 3—4).

Ἰδίως δὲ ἐν τῇ φιλοσοφικῇ σχολῇ, ἥτις ἀνέκαθεν εἶχε καὶ διὰ παντὸς θὰ ἔχη κυριώτατον σκοπὸν τὴν διάπλασιν ἱκανῶν εἰς τὸ ἴδιον αὐτῶν ἔργον διδασκάλων, συμφώνως πρὸς τὸ 3 ἄρθρον τοῦ Β. Δ. τῆς 22 Ἀπριλίου 1837, ἀπὸ τοῦ 1841—42 ἐκρίθη ἀναγκαία ἡ σύστασις φιλολογικοῦ φροντιστηρίου, καὶ τὰς πρώτας φροντιστηριακὰς ἀσκήσεις ἀνέλαβον κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ὁ Ἰω. Βενθύλος καὶ ὁ Ν. Βάμβας, ὁ μὲν τὰς φιλολογικὰς, ὁ δὲ τὰς περὶ τὴν ῥητορικὴν. Ἄλλὰ περὶ τὰ μέσα τοῦ αὐτοῦ ἔτους διὰ τοῦ Β. Δ. τῆς 30 Ἰουνίου 1842 γίνεται ἡ σύστασις τοῦ φιλολογικοῦ φροντιστηρίου καὶ ὁ διορισμὸς τοῦ Κ. Ἀσωπίου, εἰς ὃν πλήν τῶν ἄλλων μαθημάτων ἀνετέθη καὶ ἡ διεύθυνσις αὐτοῦ. Ἄλλὰ περὶ μὲν τούτου ἐν τοῖς ἐξῆς θὰ γείνη ἰδιαίτερος λόγος. Ἐνταῦθα δὲ ἀρμόζει νὰ μὴ ἀφήσωμεν ἀμνημόνευτον ἄλλην τινὰ συνήθειαν πανεπιστημιακὴν, ἣν ὁ πρῶτος πρύτανης ἐπεχείρησεν ἐκ τῆς Γερμανίας νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὸ ἡμέτερον Πανεπιστήμιον, τὴν συνήθειαν δηλ. τοῦ νὰ προτάσ-

σται ἐκάστοτε τοῦ Προγράμματος τῶν μαθημάτων καὶ διατριβῆς τις ἐπιστημονικὴ, ἵνα παρέχεται οὕτως ἀφορμὴ εἰς μὲν τοὺς καθηγητὰς νὰ δημοσιεύωσι μικρά τινα πορίσματα τῶν ἰδίων αὐτῶν μελετῶν καὶ ἐρευνῶν, εἰς δὲ τοὺς φοιτητὰς νὰ μανθάνωσιν ἐν παρόδῳ νέον τι ἐκτὸς τοῦ τακτικοῦ κύκλου τῶν ἰδίων αὐτῶν ἀκροάσεων. Μετὰ τῶν προγραμμάτων λοιπὸν τῶν δύο πρώτων ἐξαμηνιῶν ἐδημοσιεύθησαν δύο διατριβαί, ἡ μὲν τοῦ Λ. Ῥόσς Ἀρχαιολογία τῆς νήσου Σικίνου, ἡ δὲ τοῦ Μ. Ἀποστολίδου Βίος καὶ συγγράμματα τοῦ ἐν ἁγίοις Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ. Τούτων τῆς μὲν ἐτέρας οὐδὲν ἠδυνήθη νὰ εὔρω ἀντίτυπον· τῆς δὲ τοῦ Ῥόσς σώζεται ἐν ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἐπιγράφεται τὸ ὄλον δημοσίευμα ὡς ἐξῆς: Πίναξ τῶν ἐν τῷ Β. Ὁθωνεῖῳ Πανεπιστημείῳ κατὰ τὴν χειμερινὴν ἐξαμηνίαν ἀπὸ τῆς πρώτης Ὀκτωβρίου 1837 μέχρι τοῦ Πάσχα 1838 παραδοθησομένων μαθημάτων. Κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Πρυτάνεως καὶ τοῦ Συμβουλίου προφομοιάσατο ὁ καθηγητῆς τῆς ἀρχαιολογίας. — Ἀρχαιολογία τῆς νήσου Σικίνου. — Ἀθήνησι, ἐκ τοῦ Βασιλικοῦ τυπογραφείου 1837. Προτάσεται δὲ τῆς τε διατριβῆς καὶ τοῦ προγράμματος τῶν μαθημάτων προσαγόρευσις πρὸς τοὺς φοιτητὰς τοῦ Πανεπιστημίου ἀξία ἀναγνώσεως (*). Δυστυχῶς εὐθὺς ἐν ἀρχῇ κατεπνίγη ἡ συνήθεια αὕτη καθ' ἃ μὲν ἐλέχθη δι' ἔλλειψιν τῆς πρὸς ἐκτύπωσιν ἀπαιτουμένης δαπάνης, πράγματι δὲ διότι ὀλίγοι ἦσαν οἱ πρὸς σύνταξιν τοιούτων διατριβῶν πρόθυμοι.

(*) Ἰδ. αὐτὴν ἐν τῷ Παραρτ. ἀρ. 4.

Γ'. Μέσα διδακτικά.

Τὰ διδασκαλικά μέσα, ἕπως πολλάκις ὀνομάζονται ἐν τοῖς πρυτανικοῖς λόγοις, ἤγουν τὰ πρὸς διδασκαλίαν χρήσιμα ὄργανα καὶ βοηθήματα, εἶνε ἀναπόσπαστα παντὸς ἐκπαιδευτηρίου παρεπόμενα· τοσοῦτον δὲ πλειότερα καὶ πολυτιμότερα ἀπαιτοῦνται, ὅσον τὸ ἐκπαιδευτήριον εἶνε ἀνώτερον. Τὸ σπουδαιότατον τούτων εἶνε ἡ Βιβλιοθήκη. Ταύτης λοιπὸν ὁ πρῶτος οὕτως εἰπεῖν θεμέλιος λίθος ἐτέθη ὑπὸ ξένης χειρὸς. Ὁ κ. Winthrop, διοικητὴς μιᾶς τῶν Ὀμοσπόνδων τῆς Β. Ἀμερικῆς Πολιτειῶν, τῆς Μασσαουσέτης, καὶ πρόεδρος μιᾶς ἐπιστημονικῆς ἐταιρίας, ἐδώρησεν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Πανεπιστημίου ἀγγλικά βιβλία διαφόρου ὕλης τόμους 52 (Κ. Σχινᾶ λόγ. σ. 14, Γ. Πάλλη Λόγ. σ. 12). Μετὰ τούτων πρέπει νὰ συμπεριληφθῶσι καὶ ἄλλα τινά, καταλεγόμενα ἐν τῇ Ἐφ. τῆς Κυβερνήσεως τῆς 23 Δεκεμβρίου 1838, ὑπὸ ὁμογενῶν καὶ ἀλλογενῶν δωρηθέντα, τὰ ὅποια ἐν συνόλῳ ἀποτελοῦσιν 190 περίπου τόμους. Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἔτους τῆς συστάσεως τοῦ Πανεπιστημίου «ἐκτὸς τῶν πολυτίμων ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων, τὰ ὅποια κατ' ἐκλογὴν καὶ πρότασιν τῶν ἀνηκουσῶν σχολῶν ἠγοράσθησαν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως πρὸς χρῆσιν τῶν καθηγητῶν καὶ φοιτητῶν, διάφοροι γενναῖαι προσφοραὶ Ἑλλήνων τε καὶ φιλελλήνων ἠῤῥησαν τὴν ἰδιαίτεραν τοῦ Πανεπιστημίου βιβλιοθήκην (ἐντὸς τριῶν ἐτῶν) εἰς πλεόν τῶν δεκαπεντακισχιλίων τόμων» (Γ. Πάλλη Λόγ. σ. 12—14). Ἡγεμόνες, οἳοι ὁ Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος, ὁ Βασιλεὺς τῆς Σαρδηνίας, ὁ Μ. Δούξ τῆς Τοσκάνης, ἐπιστημονικὰ σωματεῖα, οἷα τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Κανταβριγίας, τὸ Βρετανικὸν μουσεῖον, ἡ ἐν Λονδίνῳ Βασ. γεωγραφικὴ καὶ ἀρχαιολογικὴ ἐταιρεία, ἡ ἐν Κοπενάγη ἐταιρεία τῶν ἀρχαιολό-

γων τῆς Ἄρκτου, καὶ πολλοὶ ἰδιῶται, ἐν οἷς καὶ φοιτηταί, οἵτινες τότε οὔτε πολλοὶ οὔτε πλούσιοι ἦσαν, μετὰ θερμῆς ἀγάπης συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνωτέρω αὔξησιν, ἥτις προσέβαινε κατ' ἔτος ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε πᾶς πρύτανις ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ ἐλάμβανεν ἀφορμὴν νὰ ἐκφράζη τὴν ἄκραν αὐτοῦ εὐγνωμοσύνην.

Ἄλλὰ πασῶν τούτων τῶν δωρεῶν ἀξία ἰδιαιτέρας μνήμης εἶνε ἡ τοῦ Ἀθηναίου Δημητρίου Γαλανοῦ. Ὁ φιλομαθέστατος οὗτος ἀνὴρ, ἀποδημήσας τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος πρὸς τελειοτέραν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἐκμαθῶν, ὅπως τότε ἦτο δυνατόν, κατήντησεν εἰς τὴν Καλκούταν τῆς Ἰνδικῆς, ὅπου ἰκανὸν χρόνον διατρίψας ὡς οἰκοδιδάσκαλος παρὰ τινι πλουσίῳ ἐμπόρῳ καὶ μετρίως εὐπορήσας ἐτρέπη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Σανσκριτῆς καὶ ἄλλων γλωσσῶν, καὶ διέτριψε τὸν πλεῖστον χρόνον ἐν τῇ ἱερᾷ πόλει τῶν Ἰνδῶν Κασσῆ (Βενάρης) μετὰ Βραχμάνων ἀναστρεφόμενος καὶ περὶ τὴν τούτων σοφίαν σπουδάζων καὶ ὑπὸ πάντων ὡς σοφώτατος ἀνὴρ τιμώμενος. Ἐνταῦθα μετέφρασεν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν πολλὰ σανσκριτικὰ βιβλία. Ἀποθανὼν δὲ τῇ 3 Μαΐου 1833 ἐκληροδότησεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς τε περιουσίας αὐτοῦ τὸ ἡμισυ, 36,000 δρ., δαπανηθείσας εἰς τὴν οἰκοδομὴν αὐτοῦ, καὶ τὰ πολύτιμα χειρόγραφα τῶν ἑαυτοῦ Ἰνδικῶν μεταφράσεων ἔτι καὶ νῦν σωζόμενα ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ. Τούτων τὰ σπουδαιότατα ἐξεδόθησαν ὑπὸ Γ. Κ. Τυπάλδου, τοῦ πρώτου ἐφόρου τῆς Βιβλιοθήκης, ἀπὸ τοῦ 1845 καὶ ἐφεξῆς. Πλειότερα περὶ Γαλανοῦ δύναται νὰ εὑρη τις ἐν τοῖς Προλεγόμενοις τοῦ Προδρόμου τῶν Ἰνδικῶν μεταφράσεων σελ. ιγ'. ἐξ.

Ἡ βιβλιοθήκη κατ' ἀρχὰς μὲν ἔκειτο ἐν τινι δωματίῳ τῆς οἰκίας Κλεάνθους· ἀφ' οὗ δὲ ἐκοδομήθη τὸ Πανεπιστήμιον, ἐνωθεῖσα μετὰ τῆς δημοσίας, ἥτις ἀπέκειτο ἐν τινι ὑγρῷ ναί-

σκή τῷ λεγομένῳ Καθολικῷ ἢ τοῦ ἀγίου Ἐλευθερίου τῷ πλησίον τῆς νῦν Μητροπόλεως, μετετέθη τὸ μὲν ἐκ τῆς οἰκίας Κλεάνθους, τὸ δὲ ἐκ κιβωτίων, ἐν οἷς ἐφυλάττοντο δι' ἔλλειψιν χώρου ἀρμοδίου τὰ πολλαχόθεν ἀποστελλόμενα βιβλία, εἰς τὰ ἀνώγαια δωμάτια τοῦ Πανεπιστημίου, ὅπου καὶ νῦν κεῖται. Τότε δὲ διὰ Β. Δ. τῆς 19 Μαρτίου διωρίσθη καὶ ἔφορος αὐτῆς τε καὶ τῆς δημοσίας ὁ Γ. Κ. Τυπάλδος. Ἡ περαιτέρω ἱστορία τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Πανεπιστημίου ἤτις ὑπέστη καὶ διοικητικὰς τινὰς μεταβολὰς, ἀνήκει εἰς τὰς ἐπομένους περιόδους.

Ὅπως τῆς βιβλιοθήκης, οὕτω καὶ τῶν ἄλλων διδασκτικῶν μέσων αἱ πρῶται βάσεις ἐτέθησαν τότε μᾶλλον διὰ συνδρομῆς ἀλλογενῶν φιλελλήνων καὶ ὁμογενῶν φιλομούσων ἢ διὰ δαπάνης τῆς Κυβερνήσεως. Οὕτω π. χ. εἰς τὸ ταμεῖον τῆς φυσικῆς προσηνέχθησαν μία ἠλεκτρικὴ μηχανὴ καὶ μία πνευματικὴ ἀντλία ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ προξένου τῆς Σουηδίας Δ' Ἀναστασίου, Θεσσαλονικέως μὲν τὴν πατρίδα, ἀνδρὸς δὲ φιλογενεστάτου καὶ φιλάνθρωποτάτου (ἰδ. Α ἰ ὠ ν α τῆς 22 Ὀκτωβρ. 1839) καὶ ἑτέρα ἠλεκτρικὴ μηχανὴ ὑπὸ τοῦ ἐν Λιβόρνῳ Κ. Πάλλη· εἰς δὲ τὸ ἀνατομικὸν ταμεῖον οἱ ἀνατομικοὶ πίνακες τοῦ Mascani ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Ὁθωνος, ἀνατομικὸν μικροσκόπιον ὑπὸ Γ. Μανούση, σκελετοὶ καὶ ἄλλα ὄργανα ὑπὸ τοῦ βαρῶνος Γ. Σίνα καὶ ἄλλων. Τοσοῦτον δέ, φαίνεται, ἠῤῥησαν αἱ τοιαῦται συλλογαί, ὥστε ὁ πρύτανης Ν. Κωστῆς ἀπήτησε παρ' ἐκάστου τῶν ἐπιτετραμμένων τὴν χρῆσιν καὶ διατήρησιν αὐτῶν καθηγητῶν κατ'ἀλογον, ὃν καὶ διέταξε ν' ἀντιγράψωσιν εἰς ἰδιαιτερον βιβλίον, ὅπερ ζητήσας δὲν ἔλαβον ἐκ τοῦ ἀρχείου τοῦ Πανεπιστημίου, ἄδηλον ἄρα ἂν ὑπάρχει.

Ἡ χημεία κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη διὰ τὴν ἔλλειψιν οὐ μόνον χώρου ἀρμοδίου πρὸς παρασκευὴν τε τῶν πειραμάτων καὶ δι-

δασκαλίαν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀναγκαίων ὀργάνων ἐδιδάσκοντο κατὰ παραχώρησιν τοῦ Βασιλέως ἐν τῷ Βασιλικῷ φαρμακείῳ ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ αὐτοῦ Ε. Λάνδερερ, ὅστις ἦτο καὶ καθηγητῆς τῆς χημείας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Καὶ ἀφ' οὗ δὲ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς πρώτης πλευρᾶς τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τὴν προμήθειαν τῶν ἀπαραιτήτως ἀναγκαίων ὀργάνων μετηνέχθη ἡ διδασκαλία εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, αὕτη ἐγένετο ἐν τοῖς τῶν ἄλλων μαθημάτων διδακτηρίοις, προσηλουμένου ἐκάστοτε εἰς τὸ γεῖσον τῆς διδασκαλικῆς ἔδρας πίνακος ὀριζοντίου, ἐφ' οὗ ἐθέτοντο τὰ ὀλίγα χημικὰ ὄργανα τὰ κατὰ τὴν παράδοσιν ἑνὸς τινος μαθήματος ἀναγκαῖα.

Μετὰ τῆς αὐτῆς περιόδου ἀτελείας καὶ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐδιδάσκοντο καὶ ἡ φυσικὴ καὶ ἡ ἀνατομία καὶ ἡ φυσιογραφία, αἵτινες, προϊόντος τοῦ χρόνου, κατὰ τὰς ἐπομένας μάλιστα περιόδους ἐξῆλθον τῆς νηπιώδους ἐκείνης καταστάσεως. Διὰ ταῦτα καὶ τὸ κεφάλαιον τὸ περὶ προσαρτημάτων τοῦ Πανεπιστημίου παντελῶς σχεδὸν ἐλλείπει ἐκ τοῦ χρονικοῦ τῆς πρώτης ταύτης περιόδου.

Ζ'. Οἰκονομικά.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 2 τοῦ προσωρινοῦ κανονισμοῦ «ἅπαντα τοῦ Πανεπιστημίου τὰ ἀναλώματα θέλουσι διδῆσθαι ἀπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικῶν ταμεῖον (*) καθόσον δὲν λαμβάνονται ἀπὸ τὴν ἰδιαιτέραν προικοδότησιν τοῦ Πανεπιστημίου. Ἐωσότου δὲ νὰ ἐξαρκέσωσι τὰ μέσα ταῦτα, θέλουσι γίνεσθαι αἱ ἀναγκαῖαι προκαταβολαὶ ἀπὸ τοῦ δημόσιον ταμεῖον.»

(*) Περὶ τῶν πόνων καὶ τῆς λειτουργίας, ἔτι δὲ καὶ τῆς τύχης τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τούτου ταμεῖου, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς φαίνεται ἄσχετον πρὸς τὰ οἰκονομικά τοῦ Πανεπιστημίου, ἴδ. Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 28 σμ. (2).

Ἄλλὰ τί μὲν ἐχορήγει τὸ ἐκκλησιαστικὸν ταμεῖον εἰς τὰς δαπάνας τοῦ Πανεπιστημίου δὲν εἶνε γνωστὸν· τὸ δὲ βέβαιον εἶνε ὅτι οἱ μισθοὶ τῶν καθηγητῶν καὶ τῶν ὑπαλλήλων αὐτοῦ κατεβάλλοντο ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου, ὅπερ καὶ μέχρι τοῦδε γίνεται (*). Ἡ δὲ ἰδιαιτέρα προικοδότησις ἤγουν ἢ ἐκ κληροδοτήσεων ἰδιαιτέρα περιουσία τοῦ Πανεπιστημίου ἤρχισεν εὐθὺς ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτοῦ. Διότι πλὴν τῶν εισφορῶν τῶν εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῶν παντοίων δωρεῶν τῶν εἰς καταρτισμὸν τῆς βιβλιοθήκης καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν συλλογῶν αὐτοῦ, περὶ ὧν ἀνωτέρω ἔγεινεν ἰκανὴ μνεία, π ρ ῶ τ ο ν κ λ η ρ ο δ ό τ η μ α ἐμφανίζεται τὸ τοῦ ἀοιδίου Δ. Μαυροκορδάτου (ἀποθανόντος ὃ Νοεμβρ. 1839 ἐν ἡλικίᾳ 28 ἐτῶν) διαπρεποῦς καὶ φιλανθρώπου καθηγητοῦ τῆς ἀνατομίας καὶ φυσιολογίας καὶ συγγραφέως ἀξιολόγου συγγράμματος Ἄνατομία, ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐκπληρώσαντος σπουδαιοτάτην χρεῖαν τῶν φοιτητῶν τῆς ἰατρικῆς (λόγ. Γ. Ῥάλλη σ. 18 καὶ Κωστῆ σ. 10), δεῦτερον δὲ τὸ τοῦ δημοδιδασκάλου Χριστοδοῦλου Ῥωσσινοῦ καὶ τὸ τοῦ Παπάζογλου ἐν Βλαχίᾳ. Ἐν τῷ πρώτῳ λόγῳ τῷ κατὰ τὴν 30 Ἰανουαρίου ὑπὸ Ν. Βάμβα ἐκφωνηθέντι (ἰδ. Ἄθηνα τῆς 7 Φεβρ. 1842) μνημονεύονται οἱ ἕως τότε εὐεργέται τοῦ Πανεπιστημίου Δ. Γαλανός, Νεόφυτος ἀρχιμανδρίτης καὶ οἱ πρὸ μικροῦ εἰρημένοι, πλὴν τοῦ Παπάζογλου κατὰ παραδρομὴν. Ἀπὸ δὲ τοῦ τετάρτου ἔτους καὶ ἐφεξῆς ἕκαστος πρυτανικὸς λόγος ἐξαγγέλλει καὶ νέα κληρο-

(*) Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἄλλας τινὰς δαπάνας τοῦ Πανεπιστημίου εἰς ἀγορὰν ὀργάνων, βιβλίων, εἰς διδασκαλίαν τινῶν μαθημάτων ἐχορήγει ἡ Κυβέρνησις κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη. Ὁ προϋπολογισμὸς τούτων ὁ ὑπὸ τῆς Συγκλήτου εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῷ 1838 ὑποβληθεὶς ἀνέβαιεν εἰς 14,500 δρ., ἀλλ' ἡ Κυβέρνησις ἐνέκρινεν ἐξ αὐτῶν μόνον 3600. Ὅθεν τὰ ἐπόμενα ἔτη 1839 καὶ 1840 ὑπέβαλε προϋπολογισμὸν δρ. 8,800.

δοτήματα, ἐξ ὧν διὰ τῆς σώφρονος μὲν ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀνελευ-
θέρου διαχειρίσεως τῶν ἀκαδημαϊκῶν ἀρχῶν ηὐξήθη ἐπὶ το-
σοῦτον ἡ περιουσία τοῦ Πανεπιστημίου, ὥστε σήμερον ἔχει
νὰ ἐπιδεικνύη πλὴν τῆς κυρίας οἰκοδομῆς καὶ βιβλιοθήκην
ιδιαιτέραν καὶ ἐπιστημονικὰς συλλογὰς ἀξιολόγους καὶ προσ-
αρτήματα μεγαλοπρεπῆ. Ἀλλὰ περὶ τούτων κατὰ τὰς ἐπο-
μένας περιόδους θὰ εἶνε ἀρμοδιώτερος ὁ λόγος.

Η'.

Εἰς ἔκφρασιν τῆς εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς παντοίους αὐ-
τοῦ εὐεργέτας καὶ πρὸς ἐπίσημον καθιέρωσιν τῆς παλαιᾶς
συνθηείας, καθ' ἣν ἡ ἡμέρα τῆς μνήμης τῶν τριῶν ἱεραρχῶν,
τῶν μεγάλων τοῦ ἔθνους καὶ τῆς ἐκκλησίας διδασκάλων,
ἑωρτάζετο ὑπὸ πάντων τῶν σχολείων τοῦ ἑλληνικοῦ γένους,
τὸ Πανεπιστήμιον ἀπεφάσισε νὰ τελεῖ κατὰ τὴν 30 Ἰανουα-
ρίου ἀρχιερατικὸν μνημόσυνον. Πρῶτον τοιοῦτον ἐτελέσθη τὴν
30 Ἰανουαρίου 1842, καθ' ἣν ὁ Νεόφ. Βάμβας ἐξεφώνησε
λόγον δημοσιευθέντα ἐν τῇ Ἀ θ η ν ᾱ τῆς 7 Φεβρουαρίου τοῦ
αὐτοῦ ἔτους.

Οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ εὔρομεν ἀρμοδιώτερον τόπον, ἵνα μνη-
μονεύσωμεν τὸν ἐν Ἑλλάδι θάνατον τοῦ περιωνύμου καθη-
γητοῦ τοῦ ἐν Γοττίγγῃ Πανεπιστημίου Ὁδ. Μυλλέρου καὶ
τὰς εἰς αὐτὸν ἀπονεμηθείσας ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου τιμὰς.
Εἶνε γνωστὸν ὅτι ὁ εὐφυέστατος ἀρχαιοδίφης καὶ ἐμπειρότα-
τος τεχνοκρίτης Μύλλερὸς ἐπεσκέφθη κατὰ τὰ ἔτη 1839 καὶ
1840 τὴν Ἰταλίαν καὶ Ἑλλάδα, καὶ ὅτι κατὰ τὰς ὑπὸ τὴν
ὁδηγίαν αὐτοῦ γενομένας ἐν Δελφοῖς ἀνασκαφὰς νοσήσας ἀ-
πέθανεν τῇ 20 Ἰουλίου (1 Αὐγούστου) 1840 ἐν Ἀθήναις.

Τὰς γενομένας εἰς αὐτὸν κατ' ἀπόφασιν τῆς ἀκαδ. Συγ-

κλήτου επικηδείους τιμὰς περιγράφει ἡ Ἐθνηστὴς τῆς 31
 Ἰουλίου 1840 ὡς ἐξῆς·

«Ἐξέπνευσε λοιπὸν ὁ ἀνὴρ τὴν 20 Ἰουλίου περὶ μεσημ-
 βριαν, ἀφήσας θλίψιν πολλὴν εἰς ὄλους τοὺς φίλους του
 καὶ γνωρίμους καὶ τοὺς φίλους τῆς ἐπιστήμης. Τὸ ἀκαδη-
 μαϊκὸν συμβούλιον ἤκουσε μὲ λύπην ἄκραν τὸν θάνατον τοῦ
 ἀνδρός, τὸν ὁποῖον μετὰ χαρᾶς εἶχεν ὑποδεχθῆ πρὸ τεσσά-
 ρων περιόπου μηνῶν ἐλθόντα εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ συνελθὼν
 ἀποφάσισε νὰ προβάλη εἰς τὴν Κυβέρνησιν α'. νὰ ἐνταφια-
 σθῆ ὁ ἀποθανὼν ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Πλατωνικῆς Ἀκαδημίας.
 β'. ν' ἀνεγερθῆ δαπάνη τῶν Καθηγητῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ
 Πανεπιστημίου καὶ τῶν φίλων τῆς ἐπιστήμης μνημεῖον ἀ-
 πλοῦν ἐπὶ τοῦ τάφου. Τὰ προβλήματα ταῦτα ἐγένεον ἀμέσως
 δεκτὰ ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν. Διὰ τὴν κηδεῖαν ὠρίσθη ἡ
 6 1]2 ὥρα μ. μ. Ὅθεν κατὰ ταύτην συνῆλθον εἰς τὸ γαλλι-
 κὸν ξενοδοχεῖον, ὅπου ἔκειτο ὁ νεκρός, ὁ Γραμματεὺς τῶν
 Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Παιδείας μετὰ τῶν ὑπαλλήλων του,
 οἱ καθηγηταὶ καὶ μαθηταὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου,
 γυμνασίου, πολεμικοῦ σχολείου καὶ διδασκαλείου, ὁ πρόεδρος
 τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας μετὰ πολλῶν αὐτῆς μελῶν, οἱ
 Πρέσβεις τῆς Ἀγγλίας, τῆς Αὐστρίας καὶ τοῦ Βελγίου,
 πολλοὶ αὐλικοὶ, πολυάριθμοι ἀξιωματικοὶ καὶ πλῆθος μέγα
 Ἑλλήνων καὶ ξένων κατοικούντων εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τι-
 μῶντων τὸν ἀποδημήσαντα.

Ὁ νεκρὸς ἐτέθη ἐφ' ἀμάξης συρομένης ὑπὸ δύο ἵππων με-
 λανειμονούντων, ὁ αὐλικὸς ἱεροκῆρυξ κύριος Λίνθ προηγέτο,
 οἱ δὲ τέσσαρες σχολάρχαι τοῦ Πανεπιστημίου ἐκράτουν τὰς
 τέσσαρας γωνίας τοῦ μέλανος πέπλου, τοῦ ἐπικαλύπτοντος
 τὴν νεκροθήκην. Δύο αὐλικοὶ θεράποντες, σταλέντες πρὸς
 τιμὴν ὑπὸ τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως, παρεπορεύοντο ἐκατέ-
 ρωθεν τῆς ἀμάξης. Οὕτως ἡ πομπὴ κινήθησα ἐπροχώρει μεγα-

λοπρεπῶς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, φέρουσα πρὸς τὸν λόφον τῆς Πλατωνικῆς Ἀκαδημίας, ὅπου καὶ τάφος ἠνοιγμένος περιέμενε νὰ δεχθῆ τὸν νεκρὸν. Ἀφοῦ ἡ πομπὴ ἔφθασεν ἐκεῖ, ἡ μουσικὴ, ἣτις εἶχε τοποθετηθῆ παρὰ τὸν τάφον, ἤρχισε νὰ ἤχῃ θρηνώδη τινὰ ἀρμονίαν καὶ κατανυκτικὴν. Μετὰ τὴν παῦσιν ταύτης ὁ κύριος Λίνθ, αὐλικὸς ἱεροκῆρυξ, ἐξεφώνησε λογύδριον ἐπιτάφιον, μετὰ τὸ ὁποῖον ἐξεφωνήθη ἕτερος ἐπιτάφιος λόγος ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας Φιλίππου Ἰωάννου, ὀρισθέντος ἐπιτότῳ ὑπὸ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ συμβουλίου. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τούτου ἐτελειώθη ὑπὸ τοῦ ἱερέως ἡ συνήθης ἐπικήδειος τελετὴ, καὶ οἱ παρευρεθέντες ἐπέχεαν χοῦν μετὰ δακρύων ἐπὶ τὸν νεκρὸν εὐχρηθέντες εἰς αὐτὸν αἰωνίαν ἀνάπαυσιν, καὶ ἀπεχώρησαν μετὰ βαρυθύμου σιγῆς εἰς τὴν πόλιν, φωτιζόμενοι καθ' ὁδὸν ἀπὸ τὸ ὠχρὸν φῶς τῆς μελαγχολικῆς σελήνης.»

Ἐκτὸς δὲ τούτων ἐπέμφθησαν παρὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου παραμυθητικαὶ ἐπιστολαὶ ἢ μὲν πρὸς τὴν χήραν τοῦ Ὁ. Μυλλέρου, ἢ δὲ πρὸς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Γοττίγγης, ἐν ἧ ἀναγγέλλονται καὶ αἱ εἰς τὸν νεκρὸν τοῦ ἀποθανόντος ἀπονεμηθεῖσαι τιμαί.

Μετὰ τοῦτο συσταθείσης ἐπιτροπῆς ἐκ τῶν καθηγητῶν Κ. Σχινᾶ, Λ. Ρόσς, Φιλίππου Ἰωάννου καὶ Χ. Χάνσεν, συνελέγησαν συνδρομαὶ τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου δρ. 900· τοῦ δὲ λοιποῦ τῆς ὅλης δαπάνης τῆς ἐκ δρ. 2230 καταβληθέντος ὑπὸ τοῦ ἀνακτορικοῦ ταμείου, ἰδρῦθη ὅπου καὶ νῦν ὑπάρχει τὸ μνημεῖον καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐγαράχθη τὸ ἐξῆς ἐπιτύμβιον ἐπίγραμμα τοῦ Φιλ. Ἰωάννου

*Τέγγης καὶ σοφίης Ἑλληνίδος ἔργε σε μύστιν,
Μύλλερε, Τευτονίη πατρίς ἀγακλυμένη.
Ἑλλάς δ' ἐξ ἀέθλων σωτήριον ἡμᾶρ ἰδοῦσα
ἐν κόλπῳις ξείνον δέξατό σ' ἀσπασίον.*

Ἄλλα δαμείς ρούσφ ψαφαρὴν ἐπιέσσαο γαῖαν
 τῆδ' Ἀκαδημίας ἄγχι παλαιγενέος·
 ἤγχι πρόφρων θίαςος Ἀκαδημίας νεοθηλοῦς
 σῆμα τόδ' εἶσε γέρας λοίσθιον οἰχομένφ.

Ἡ πρώτη αὕτη περίοδος τοῦ Πανεπιστημίου, καθ' ἣν ἡ Ἑλλάς ἐκυβερνᾶτο δι' ἀπολύτου μοναρχίας, εἶνε οὕτως εἰπεῖν ἡ πρώτη νηπιακὴ αὐτοῦ ἡλικία. Κατ' αὐτὴν ἤρχισε νὰ λειτουργῆ καὶ νὰ ἐφαρμόζῃ τὸν προσωρινὸν αὐτοῦ κανονισμόν μετὰ πάσης μὲν προθυμίας καὶ εὐλικρινείας, ἀλλ' ὡς ἐκ τῶν περιστάσεων, ἐν αἷς εἶχετο ἡ Ἑλλάς, οὐχὶ καὶ μετὰ τῆς ἐπιθυμητῆς ἀκριβείας. Τὰ κυριώτατα τῶν μαθημάτων ἐκάστης σχολῆς ἐδιδάσκοντο ἐπιμελῶς ὑπὸ τῶν καθηγητῶν, ἀλλ' οὐκ ὀλίγα ἦσαν καὶ τὰ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ πλημμελεῖ τὸ μὲν διὰ τὸ πρωτόπειρον τῶν διδασκόντων, τὸ δὲ διὰ τὴν παντελεῖ σχεδὸν ἔλλειψιν τῶν διδακτικῶν μέσων. Οἱ φοιτηταὶ ἦσαν μὲν σφόδρα φιλομαθεῖς, διψῶντες μίαν τινα ἐπιστημονικὴν ἐκπαίδευσιν, δι' ἧς ἤλπιζον ἀσφαλῶς νὰ καταλάβωσιν ἔντιμον ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ τάξιν, ἀλλ' ἀτελῶς κατηρτισμένοι ἐν τῷ προπαιδευτικῷ αὐτῶν σταδίῳ ἐξήρχοντο τοῦ Πανεπιστημίου χρήσιμα μὲν ὄργανα εἰς τὴν νηπιάζουσαν ἔτι πολιτείαν, ἀλλ' οὐχὶ τέλειοι ἐπιστήμονες. Ὅθεν οἱ ὑπὸ καθαροῦ ἐπιστημονικοῦ ζήλου κατεχόμενοι ὤφειλον ἢ δι' ἐντόνων ἰδίων μελετῶν ἢ διὰ νέας σπουδῆς ἐν τινι τῶν Πανεπιστημίων τῆς Ἑσπερίας ν' ἀναπληρώσωσι τὰς ἐπιστημονικὰς αὐτῶν ἐλλείψεις. Ἡ διοίκησις τοῦ Πανεπιστημίου, χειραγωγουμένη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ὑπῆρξεν ἐν γένει ἀπρόσκοπτος· μόνον περὶ τὰ τέλη τῆς περιόδου ταύτης ἐφάνησαν σημεῖά τινα ἀντιδράσεως κατὰ τῆς Κυβερνήσεως, θίσιτι πολλοὶ τῶν καθηγητῶν ἐξ ἀνάγκης μετεῖχον τῶν πολιτικῶν, τὸ μὲν ὡς ἀποτελοῦντες οὐσιῶδες μέρος τῆς ὀλιγα-

ρίθμου τότε τάξεως τῶν λογίων ἡγετῶν τῆς πολιτείας, τὸ δὲ ὡς ἐμπνέοντες καὶ ἔργῳ ὑποστηρίζοντες τὴν μικρὰν μὲν ἔτι, ἀλλ' ἰσχυρὰν δημοσιογραφίαν. Οἱ καθηγηταὶ δὲν ἀπετέλουν τάξις εἰς τὴν ἐπιστήμην μόνον ἀφωσιωμένην, οὐδ' ἦσαν ἄνδρες ὑπὲρ αὐτῆς μόνον ζῶντες, ἀλλὰ στενωῶς συνδεδεμένοι μετὰ τῶν πολιτικῶν, συνεζήτουν μετ' αὐτῶν καὶ συνδιεβουλεύοντο περὶ τῶν πραγμάτων τῆς πολιτείας καὶ συνέπραττον ὅπως ἐνόμιζον καὶ ἐδύναντο εἰς εὐδῶσιν αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἔθνος ἢ μᾶλλον οἱ ἄγοντες αὐτὸ πολιτικοὶ καὶ ἀνώτεροι στρατιωτικοὶ καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ τύπου ἦσαν κατὰ τῆς ξενοκρατίας, ὡς ἀπεκάλουν τὴν τότε κυβέρνησιν, τὸ πνεῦμα τοῦτο εἰσεχώρησε καὶ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, καὶ τινὲς τῶν καθηγητῶν οἱ ζωηρότεροι ἐχαρακτηρίζοντο ὡς φιλελεύθεροι. Ἄλλ' ὅπωςδὴποτε πάντες, πλὴν τῶν ξένων καὶ εὐαρίθμων τινῶν ὁμογενῶν, ἠσπάσθησαν μετὰ χαρᾶς τὴν γενομένην τὴν 3 Σεπτεμβρίου 1843 μεταβολήν, καὶ οἱ δύο τῶν πρώτων συνταγματικῶν ἐτῶν πρυτάνεις, Μισαήλ Ἀποστολίδης καὶ Κ. Ἀσώπιος, μετὰ τινος ἐπιδείξεως ἐκφέρουσιν ἐν τοῖς λόγοις αὐτῶν τὰ συνταγματικὰ τῶν φρονήματα.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

1844—1862

Α'. Ἀντιπροσωπεΐα τοῦ Πανεπιστημίου.

Τὸ πρὸ πολλοῦ ὑπὸ τῶν πλείστων ἡγετῶν τοῦ ἔθνους ποθούμενον Σύνταγμα, ὅπερ ἐθεωρεῖτο ὡς ἀπαραίτητον συμπλήρωμα τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου,

εδόθη ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Ὀθωνος ἀναγκασθέντος ὑπὸ τῆς στρατιωτικῆς ἐπαναστάσεως τῆς 3 Σεπτεμβρίου τοῦ 1843. Ἐν δὲ τῇ μετ' ὀλίγον συγκληθεῖσῃ ἐθνικῇ συνελεύσει, ὑφ' ἧς ἐψηφίσθη τὸ σύνταγμα ἐκεῖνο, παρέσχεν ἀφορμὴν συζητήσεως καὶ τὸ Πανεπιστήμιον. Διότι οἱ καθηγηταὶ αὐτοῦ ἐζήτησαν δι' ἀναφορᾶς (*) νὰ λάβῃ τὸ ἀνώτατον τῆς Ἑλλάδος ἐκπαιδευτήριον, ὡς σωματεῖον αὐτοτελὲς καὶ ἠθικὸν πρόσωπον, τὸ δικαίωμα τοῦ ν' ἀντιπροσωπεύηται ἐν τῇ βουλῇ δι' ἐνὸς βουλευτοῦ κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Πανεπιστημίων τῆς Ἀγγλίας καὶ τινῶν τῆς Γερμανίας.

Κατὰ δὲ τὴν ΝΘ' συνεδρίασιν τὴν γενομένην τῇ 22 Φεβρουαρίου 1844, ἀναγνωσθείσης τῆς ἀναφορᾶς, ἔλαβε τὸν λόγον ὑπὲρ τῆς αἰτήσεως τῶν καθηγητῶν ὁ Γραμματεὺς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῆς πρὸς ἀνέγερσιν τῆς οἰκοδομῆς αὐτοῦ ἐπιτροπῆς Γ. Δοκός, πληρεξούσιος Ὑδρας, καὶ διὰ πολλῶν ἐπιχειρημάτων ἐσπούδασε νὰ πείσῃ τὴν ἐθνοσυνέλευσιν περὶ τῆς ὀρθότητος αὐτῆς. Κατὰ τῆς αἰτήσεως διὰ βραχέων ὠμίλησεν ὁ Ρήγας Παλαμῆδης, ἰσχυρισθεὶς ὅτι ἡ αἴτησις «ἀντίκειται εἰς τὴν ἰσότητα, τὴν ὁποίαν παρεδέχθη ἡ συνέλευσις» ὡς πρὸς τὴν ἀντιπροσωπεῖαν πάντων τῶν συμφερόντων τοῦ κράτους, ὅτι καὶ αἱ συντεχνίαι θὰ ἐζήτησαν τὸ δικαίωμα τῆς ἀντιπροσωπείας, καὶ ὅτι οἱ καθηγηταί, οἱ ἔμμισθοι ὑπάλληλοι τοῦ κράτους δὲν δικαιούνται νὰ ἔχωσιν ἐξαιρετικὸν δικαίωμα. Ἄλλ' ὑπὲρ τῆς αἰτήσεως ἠγόρευσε μετὰ πολλῆς θερμότητος καὶ εὐγλωττίας ὁ Ε. Σίμος, ὅστις τὴν ἔνστασιν ὅτι ἐκ τῆς τοιαύτης ἐξαιρετικῆς παραχωρήσεως ὀρμώμενοι ἤθελον ζητήσῃ τὸ αὐτὸ δικαίωμα καὶ ἄλλοι σύλλογοι καὶ σωματεῖα, καὶ συντεχνίαι

(*) Ἴδε τὴν ἀναφορὰν ἐν τῷ Παραρτήμ. ἀρ. 5

ἀντέκρουσε διὰ τοῦ ἐξῆς ἀνεχδότου. «Εἰς τὴν Γαλλίαν, εἶπεν, ἐπὶ Ναπολέοντος ἠγέρθη φιλονεικία μεταξὺ τῶν δικαστικῶν καὶ τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ δικαστικοὶ δὲν ἤθελον νὰ ἐπιτραπῇ νὰ φέρωσιν εἰς τὸν μαῦρον πῖλόν των τὸ χρυσοῦν σειρήτιον, τὸ ὅποιον αὐτοὶ θεώρουσαν ὡς ἀρχαῖον σημεῖον διακριτικὸν τῆς τάξεώς των. Ἡ ὑπόθεσις καθυπεβλήθη εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Τί εἶπε τότε ὁ μέγας ἐκεῖνος ἀνὴρ; — «Ἄς εἶνε, εἶπε, διάκρισις, ἀλλ' ἄς εἶνε ὑπὲρ τῶν καθηγητῶν· οἱ καθηγηταὶ ἄς φέρωσι δύο σειρήτια ἀντὶ ἐνός· διότι χωρὶς τῶν καθηγητῶν δικαστικούς δὲν θέλομεν ἔχει.» — Τὴν ἀπάντησιν τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος νὰ δώσετε εἰς ἕσους σᾶς εἰποῦν νὰ μὴ χορηγήσετε εἰς τὸν σύλλογον τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου τὸ δικαίωμα τῆς παραστάσεως διὰ φόβον μήπως καὶ ἄλλος τις σύλλογος σᾶς ζητήσῃ τὸ αὐτὸ δικαίωμα.» Τὴν αὐτὴν γνώμην ὑπεστήριξε καὶ ὁ Ἄξελος. Μετὰ δὲ τὴν ἐξῆς ἐπεξήγησιν τοῦ Γ. Δοκοῦ ὅτι «ὁ ἀντιπρόσωπος οὗτος (ὁ εἷς τοῦ Πανεπιστημίου) πρέπει νὰ ἔχη τὰ προσόντα τοῦ βουλευτοῦ, καὶ δύναται νὰ λαμβάνηται καὶ ἐν τὸς καὶ ἐκ τὸς τοῦ Πανεπιστημίου παρὰ τῶν καθηγητῶν» . . . . «ὁ Πρόεδρος κηρύττει τὴν συζήτησιν πεπαυμένην καὶ διὰ ψήφων 119 πρὸς 44 γίνεται δεκτὴ ἡ αἴτησις τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου, νὰ στέλλῃ τὸ Πανεπιστήμιον ἴδιον βουλευτὴν μὲ τὴν προσθήκην, ὅτι ἡ ἐπιτροπὴ ἢ συντάττουσα τὸν περὶ ἐκλογῆς νόμον θέλει ὀρίσῃ τὸν τύπον καὶ τὸν τρόπον τῆς παρὰ τῶν καθηγητῶν ἐκλογῆς τοῦ βουλευτοῦ τούτου, ὅστις πρέπει νὰ ἔχη τὰ προσόντα τοῦ βουλευτοῦ.» Τῶ ὄντι δὲ κατὰ τὸ ἄρθρον 30 καὶ 31 τοῦ περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν νόμου «Οἱ καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου Ὁθωνος ἐκλέγουσιν ἴδιον βουλευτὴν κατ' ἀπόλυτον πλειονοψηφίαν. — Ἀπαντες οἱ ἀνωτέρω συνέρχονται κατὰ

πρόσκλησιν τοῦ διοικητοῦ τῆς καθέδρας τοῦ Βασιλείου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ εἰς συνέλευσιν καθ' ἣν ἐποχὴν ἐνεργοῦνται καὶ αἱ λοιπαὶ ἐκλογαὶ τοῦ κράτους. Ὁ μὲν πρύτανις προεδρεύει τῆς συνελεύσεως, ὁ δὲ γραμματεὺς κρατεῖ τὸ πρωτόκολλον. Ἡ ἐκλογή γίνεται διὰ ψηφοδελτίων. Ὁ ὡς βουλευτῆς ἐκλεχθὸς ἀπαιτεῖται νὰ ἔχη τὰς ἐν τῷ ἄρθρ. 63 τοῦ Συντάγματος ιδιότητας.»

Τὸ Πανεπιστήμιον μετὰ χαρᾶς ἀπεδέχθη τὸ ψήφισμα τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, καὶ ἡ ἀκαδημαϊκὴ Σύγκλητος, συναισθηνομένη ὅτι οἱ μάλιστα διὰ τοῦ λόγου συντελέσαντες εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς αἰτήσεως ὑπῆρξαν ὁ Γ. Δοκὸς καὶ ὁ Ε. Σίμος, ἔδωκεν εἰς τὸν πρύτανιν τοῦ ἔτους ἐκείνου Κ. Ἀσώπιον τὴν ἐντολὴν νὰ ἐκφράσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς Συγκλήτου. Ὁ δὲ Ἀσώπιος ἔγραψε μὲν πιθανῶς καὶ πρὸς τὸν Γ. Δοκὸν εὐχαριστήριον καθ' ἣν ἔλαβε παρὰ τῆς Συγκλήτου ἐντολήν, ἔγραψε δὲ πρὸς τὸν Ε. Σίμον εἰς τὸ ἀρχαῖον ἐλληνικὸν ἰδίωμα ταύτην τὴν ἐπιστολήν :

*«Κωροσταντῖνος Ἀσώπιος Πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου Ὁθωρος,
Εἰσταθίῳ, Ἡπειρωτῶν Προβούλῳ.»*

Ἐπὶ πολλῶν μὲν ἂν τις ἴδοι σε, ἀνδρῶν ἄριστε, πολλὴν τὴν σπουδὴν καὶ μεγάλην τὴν πρόνοιαν περὶ τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ ποιούμενον, ἀλλὰ τούτων μὲν ἕνεκεν ἐτέροις ἐπαινεῖν σε βουλομένοις ἔασομεν.

Ἄνθ' ὧν δὲ πρὸ μικροῦ ἐν τῇ τῶν Ἑλλήνων ἐθνικῇ ἐν Ἀθήναις Συνόδῳ διέπραξας οὐκ ἀμελητέον ἡμῖν ἔδοξε. Περὶ τοῦ Πανεπιστημίου γὰρ διαγνώμης προτεθείσης, εἶγε τούνηθεν ἐξέσται καὶ ἐκ τῶν ἐν τούτῳ διδασκόντων εἰς τὸ Βουλευτήριον τῆς Ἑλλάδος ἴδιον Βουλευτὴν εἰσιέναι, κοινῇ μετὰ τῶν ἄλλων περὶ τῶν τῇ πατρίδι συμφερόντων βουλεύεσθαι μέλλοντα, πολλῶν τε ἀφ' ἐκάστων λεγομένων,

προστάς τῶν δικαίων, καὶ οὐδὲν ἐλλείπων ζήλου καὶ προθυμίας, οὐ μόνον τὸ περὶ παιδείαν ἀκραιφνὲς καὶ τὴν ἐν λόγοις δεινότητα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν πολιτικοῖς σύνεσιν οὐχ ἦτον ἐπεδείξω· τὰ γὰρ ἐκ τούτου πᾶσι τοῖς Ἑλλησι περιεσόμενα πάντως δῆπου ἀγαθὰ ἐξηγούμενος, οὕτω τὰς γενναίας γνώμας καὶ διανοίας μεγαλοπρεπέσιν ἅμα καὶ κομφοῖς ῥήμασιν ἐκόσμησας καὶ ὅλως τοιαύτη τοῦ λόγου κατασκευῆ ἐχρήσω, ὥστε καὶ τοὺς ὁμόφρονας ἔτι μᾶλλον ἐπέβρωσας, καὶ εἴ τις τάναντία φρονῶν ἐτύγγανε, τὴν γνώμην μεταθέσθαι πεποίηκας.

Τούτων ἕνεκεν ἡ Ἀκαδημαϊκὴ Σύγκλητος, ἥπερ ἡ τῶν τοῦ Πανεπιστημίου φροντὶς ἀνατίθεται, εἰκὸς τε καὶ προσήκον καὶ τῇ δικαιοσύνῃ συνᾶδον ἠγήσατο ἐπαξίως σ' ἐπαίνεσαι καὶ δημοσίᾳ σοι χάριτας ὁμολογήσαι.

Ἐμοὶ δὲ τοῦτο ταχθὲν ἀσμένως πάνυ καὶ προθυμότατα διὰ τῶν γραμμάτων τούτων ἐπιτελῶ, ὅτε καὶ πρὸς φίλον ἄνδρα καὶ πρὸς πολίτην ἐμὸν γράφων διπλοῦν τι χρέος οὕτως ἀποτίω, τῇ Συγκλήτῳ τε κατὰ τὸ δέον πειθόμενος καὶ τῇ φιλίᾳ ὑπηρετῶν. Χαίρων τοίνυν δέξαι τάδε, ὦ φιλότης, καὶ μηδέποτε λῆγε τὰ ἄριστα φρονῶν τε καὶ πράττων, ἀείποτε τὸ τοῦ ποιητοῦ μεμνημένος

Alèr àριστεύειν καὶ ὑπέροχον ἔμμεναι ἀλλῶν.

Ἐδόθη Ἀθήνησιν ἐν τῷ τοῦ Πανεπιστημίου πρυτανεῖῳ ἐν ἔτει αὐμὸδ' ἀπὸ Χριστοῦ Γεννήσεως, καὶ Μαρτίου, τῇ τρίτῃ πρὸ Καλανδῶν Ἀπριλίῳ κατὰ Ῥωμαίους, ὅπερ ἂν εἴη κατ' Ἀθηναίους τρίτῃ ἐλαφηβολιῶνος φθίνοντος.

Ὁ Πρύτανις
Κ. Ἀσώπιος.»

Τῇ 15 Ἰουλίου 1844 προσεκλήθη ὑπὸ τῆς Διοικήσεως τὸ Πανεπιστήμιον νὰ ἐκλέξῃ τὸν βουλευτὴν του, καὶ ἐξέλεξε τὸν Ἀλέξ. Μαυροκορδάτον, λαβόντα 19 ψήφους, τοῦ Κ. Δ. Σγινᾶ λαβόντος 5, τοῦ δὲ Φ. Ἰωάννου 1 ψήφον. Τὴν ἐκλογὴν ταύτην οἱ μὲν ἀντιπολιτευόμενοι ἀπέδωκαν εἰς κολακείαν τῶν καθηγητῶν πρὸς τὸν τότε πρωθυπουργοῦντα Ἀ. Μαυροκορδάτον, ἢ εἰς ῥαδιουργίας τῶν φίλων τοῦ μεγάλου πολίτου καθηγητῶν, ἐπιθυμούντων νὰ μὴ μείνῃ τοιοῦτος ἀνὴρ ἐκτὸς τῆς βουλῆς, ὡς παρανόμως καὶ αὐθαιρέτως ἀκυρωθεισῶν τῶν ἐκλογῶν Καλαβρύτων, Καρυστίας καὶ Τριγωνίας, ἔπου ὁ Μαυροκορδάτος εἶχεν ἐκλεχθῆ βουλευτὴς, ἢ δὲ βουλή, ἢ πρώτη συνταγματικὴ βουλή τῆς Ἑλλάδος, μὴ θέλουσα νὰ ἔχῃ ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς ἄνδρα, οἷος ὁ Α. Μαυροκορδάτος, ἀσυστόλως ἠχύρωσεν, ἂν καὶ οὐδὲν εἶχε τὸ παράνομον. (Ἰδ. Ν. Δραγούμη Ἱστορ. Ἀναμνήσ. Β'. σ. 135 ἐξ.).

Τοῦ Α. Μαυροκορδάτου τὴν ὑπὸ τοῦ πανεπιστημίου ἐκλογὴν ἐκάκισαν οἱ φίλοι τοῦ πολιτικοῦ αὐτοῦ ἀντιπάλου καὶ μετ' ὀλίγον πρωθυπουργοῦ Ι. Κωλέτου ὅχι μόνον τότε εὐθύς, ἀλλὰ καὶ μετὰ ἐν καὶ ἡμισυ ἔτος ἐν τῇ Βουλῇ τοῦ 1846, συζητουμένης τῆς εἰς τὸν Β. Λόγον ἀπαντήσεως· δύο βουλευταί, ὁ τῆς Ἀττικῆς Δ. Καλλιφορνᾶς καὶ ὁ τῆς Λακεδαιμόνος Κορφιοτάκης ἐχαρακτήρισαν τοὺς καθηγητὰς τοῦ Πανεπιστημίου ὡς κόλακας καὶ ἐκ φόβου ψηφίσαντας τὸν Μαυροκορδάτον κατὰ παράβασιν τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου, ὃν αὐτοὶ ἄλλως ἠρμήνευσον, στηριζόμενοι εἰς τινὰ χωρία τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως. Διςχυρίζοντο δηλ. ὅτι οἱ καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου ὤφειλον νὰ ἐκλέξωσι τὸν βουλευτὴν ἐκ τῆς ἑαυτῶν χορείας καὶ ὅχι ἐκ τῶν ἐκτὸς τοῦ Πανεπιστημίου. Ἄλλ' ὁ βουλευτὴς τοῦ Πανεπιστημίου Φ. Ἰωάννου ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 5 Φεβρουαρίου 1846 ἀνή-

ρесе τὰς ἀδίκοις κατὰ τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου μομφὰς τῶν εἰρημένων βουλευτῶν, ἀποδείξας ὡς νομιμωτάτην καὶ ὀρθοτάτην τὴν ἐκλογὴν τοῦ Μαυροκορδάτου. (ἴδ. τὸν ὠραῖον λόγον τοῦ Φ. Ἰωάννου ἐν τῇ Ἀθηνᾶ 1846, 7 Φεβρουαρίου).

Ἡ ἐπανάληψις τῆς ἐκλογῆς διετάχθη μετὰ ἐν περιπτῶν ἔτος, καὶ ἔγεινε τῇ 16 Ἰουνίου 1845· ἀλλὰ τὴν προτεραίαν τρεῖς καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου ἐπαύθησαν, ὁ Κ. Δομνάνδος, ὁ Π. Καλλιγᾶς καὶ ὁ Κ. Νέγρης, λόγῳ μὲν δι' οἰκονομικὰς δυσχερείας τοῦ κράτους, πράγματι δὲ ἵνα τιμωρηθῶσι διὰ τὸν ὑπέρμετρον ζῆλον τὸν ὑπὲρ τοῦ Μαυροκορδάτου, καὶ καταστῶσιν οἱ ἄλλοι πειθήνια ὄργανα τῆς Κυβερνήσεως κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς ἐπαύριον. Καὶ τῶ ὄντι οἱ καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου οὐ μόνον εἰς τὴν προτέραν αὐτῶν ἐκλογὴν ὡς παρὰ νόμῳ ἀκυρωθεῖσαν δὲν ἐπέμειναν, οὐ μόνον ἄλλον ἐκ τῶν ἐκτὸς τοῦ Πανεπιστημίου δὲν ἐξέλεξαν, ἵνα ἐλέγξῳσι τὸ σόφισμα τῆς Βουλῆς καὶ διασώσωσιν ἀκέραιον τὸ δικαίωμα των, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν συναδέλφων αὐτῶν ἐξέλεξαν τὸν ἀνωδυνώτατον, εἰς δὲ τὴν αὐλήν εὐχάριστον, τὸν Φίλιππον Ἰωάννου. Τὴν πολιτείαν ταύτην τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου κατακρίνει πικρῶς ὁ συντάκτης τῆς Ἐλπίδος ἐν τῷ φύλλῳ τῆς 8 Ἰουνίου 1845.

Βουλευταὶ τοῦ Πανεπιστημίου ἐχρημάτισαν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην οἱ ἐξῆς: Φίλιππος Ἰωάννου, Κ. Δ. Σχινᾶς, Γ. Α. Πάλλης, Α. Παγκαβῆς, Π. Ἀργυρόπουλος καὶ Μ. Ποτλῆς. Γερουσιαστὴς δὲ ἐλήφθη ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου μόνος ὁ Φίλιππος Ἰωάννου.

Β'. Κανονιστικὰ μεταβολαί.

Καὶ πρότερον μὲν ἔγειναν σκέψεις τινὲς καὶ μελέται περι

συντάξεως ὀριστικοῦ κανονισμοῦ τοῦ Πανεπιστημίου, ἀλλ' εἰς οὐδὲν ἀποτέλεσμα κατέληξαν. Κατὰ δὲ τὴν δευτέραν ταύτην περίοδον εὐθὺς μετὰ τὴν πολιτικὴν μεταβολὴν διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰπουργείου ἐπιτροπὴ τις συγκειμένη ἐκ τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ν. Βάμβα, Θ. Μανούσου, Κ. Ἀσωπίου καὶ Φιλίππου Ἰωάννου, ἵνα μελετήσῃ τὴν κατάστασιν τῆς κατωτέρας καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ ὑποβάλῃ τὴν γνώμην αὐτῆς περὶ βελτιώσεως αὐτῶν. Ὡσαύτως παρηγγέλθη ἡ πρυτανεία νὰ καταρτίσῃ σχέδιον ὀριστικοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ Πανεπιστημίου. Καὶ ἡ ἐπιτροπὴ λοιπὸν ἐκεῖνη προθύμως εἰργάσθη καὶ αἱ σχολαὶ καὶ ἡ Σύγκλητος τοῦ Πανεπιστημίου μετὰ ζήλου ἠσχολήθησαν, ἵνα συντάξωσι καὶ προτείνωσιν εἰς τὴν Κυβέρνησιν ὀλόκληρον σύστημα ἐκπαιδεύσεως, ὅποιον ἦτο τότε δυνατὸν νὰ καταρτισθῇ. (Δόγ. Ἀσωπίου 1844 σ. 3-4). Ἀλλ' οὐδὲν τούτων ὑπεβλήθη εἰς τὰς βουλὰς. Ὁ μόνος λόγος ὁ γενόμενος ἐν τῇ Βουλῇ τοῦ 1845 ἦτο ὁ κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους. Ἡ Κυβέρνησις ἠθέλησε τότε διὰ λόγους οικονομίας νὰ περιστείλῃ τὰς 34 ἑδρας τοῦ Πανεπιστημίου εἰς 25. Ἀλλ' ἡ ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐπιτροπὴ ἀντέστη εἰς τοῦτο καὶ διετήρησε ταύτας τὰς ἑδρας, πεισθεῖσα εἰς τὴν γνώμην καὶ ἄλλων μὲν φίλων τῆς ἐθνικῆς παιδείας, μάλιστα δὲ τοῦ βουλευτοῦ Φιλίππου Ἰωάννου, ὅστις ἐν τῇ συζητήσει ἐκεῖνη ἀπεδείχθη ὁ μόνος εἰδήμων τῶν πραγμάτων μεταξὺ τῶν ἀγορευσάντων, πολεμήσας καὶ τὰ παράδοξα τοῦ πρωθυπουργοῦ περὶ καταργήσεως τινῶν ἐδρῶν ἐπιχειρήματα. Ἡ δὲ Βουλὴ παρεδέχθη τὴν γνώμην τῆς ἐπιτροπῆς καὶ τὰς τροπολογίας τοῦ Φιλίππου. Ἡ Ἐ λ π ἰ ες ἐπικρίνει σφοδρῶς τὴν πρόθεσιν τῆς Κυβερνήσεως ἐν τῷ φύλλῳ τῆς 5 Ὀκτωβρίου 1845.

Μετὰ τρία περίπου ἔτη, κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1848, ἐδό-

θη ὑπὸ τοῦ Ἰπουργείου ἡ αὐτὴ παραγγελία εἰς τὴν πρυτανείαν, ἀποσταλέντων εἰς αὐτὴν πολλῶν σχεδίων ὀριστικοῦ ὀργανισμοῦ. Καὶ τότε δὲ ἐξελέχθη ἐπιτροπὴ πρὸς σύνταξιν νέου νομοσχεδίου, καὶ τότε ἡ Σύγκλητος συζητήσασα ἐν πολλαῖς συνεδριάσεσι διώρθωσεν αὐτὸ ὅπως ἠδυνήθη (λόγ. Ἰω. Σούτσου 1848, σ. 34 καὶ Φ. Ἰωάννου 1849 σελ. 7), ἀλλὰ καὶ τότε οὐδὲν ἐνομοθετήθη.

Οὐχ ἤττον ὁ προσωρινὸς τοῦ Πανεπιστημίου κανονισμὸς ὑπέστη μεταβολὰς τινὰς ἢ συμπληρώσεις διὰ Β. Διαταγμάτων ἢ μερικῶν νομοθετημάτων, αἵτινες εὐρίσκονται ἀναγεγραμμένοι ἐν τοῖς ὑπὸ Α. Βαμπᾶ ἐκδιδομένοις Νόμοις τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου. Εἶνε δὲ αὐταὶ αἱ ἑξῆς :

α'. Αἱ λογοδοσίαι τῶν Πρυτάνεων ὄφειλον κατὰ τὸ ἄρθρον 35, α' τοῦ προσωρινοῦ κανονισμοῦ νὰ γίνωνται ἐν τέλει τοῦ ἔτους τῶν μαθημάτων. Ἄλλ' ἂν ἐξαιρεθῇ τὸ πρῶτον ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1837—1838, καθ' ὃ ἐγένεον ἡ πρώτη λογοδοσία ὑπὸ τοῦ πρώτου πρυτάνεως Κ. Δ. Σχινᾶ τῇ 3 Μαΐου 1838, πᾶσαι αἱ τῶν ἐπομένων ἐτῶν κατὰ σιωπηλὴν παράβασιν τοῦ ἀνωτέρου ἄρθρου ἐγένον περι τὰς ἀρχὰς τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ. (Ἴδε καὶ κατωτέρω περὶ ἐορτῶν.)

β'. Εἰς συμπλήρωσιν τοῦ ἄρθρ. 40 τοῦ προσωρινοῦ κανονισμοῦ διὰ μὲν τοῦ ἀπὸ 17 Μαΐου 1851 Β. Διατάγματος ἐκανονίσθη ὁ χρόνος τῶν διακοπῶν τῶν μαθημάτων τοῦ Πανεπιστημίου, ὅστις ἀρχίζει ἀπὸ τῆς 15 Ἰουνίου καὶ λήγει τὴν πρώτην Σεπτεμβρίου· διὰ δὲ τοῦ ἀπὸ 26 Ἰουλίου 1856 ἐκανονίσθησαν αἱ ἐορτάσιμοι τοῦ Πανεπιστημίου ἡμέραι. (Α. Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 61 ἢ 62). Ἄλλ' ἀμφότερα τὰ διατάγματα ταῦτα παρεβαίνοντο καὶ παραβαίνονται μέχρι τῆς σήμερον δι' αἰτίας, τὰς ὁποίας ἐνίστε εὐρίσκομεν καὶ ἐν τοῖς πρυτανικοῖς λόγοις μνημονευομένας. Διότι αἱ μὲν δια-

κόποι τῆς διδασκαλίας διαρκουσι συνήθως ἀπὸ τῶν μέσων ἢ σπανιότερον ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Μαΐου μέχρι τῶν μέσων τοῦ Ὀκτωβρίου· εἰς δὲ τὰς κεκανονισμένας ἐορτάς προσετέθησαν σιωπηλῶς 15 ἡμέραι περὶ τὰ Χριστούγεννα καὶ 15 κατὰ τὰς ἀπόκρεως.

γ'. Ἡ Κυβέρνησις τῆς περιόδου ταύτης, εἴτε ἐκ τῆς γα-
ρακτηριζούσης αὐτὴν τάσεως πρὸς συγκέντρωσιν τῆς ἐξου-
σίας εἴτε ἐκ παροδικῆς αὐτοβουλίας τοῦ ὑπουργείου τῆς δη-
μοσίας ἐκπαιδεύσεως, ἀπεπειράθη ποτὲ νὰ μειώσῃ τὰ δικαιώ-
ματα τοῦ Πανεπιστημίου ἰδίως τὰ κατὰ τὴν διαχείρισιν τῆς
αἰεὶ ἀξαναομένης περιουσίας αὐτοῦ. Ἐν ταῖς Πρακτικαῖς τῆς
Συγκλήτου τοῦ ἔτους 1851—52, ἰδίως ἐν τῇ συνεδριάσει
τῆς 25 Μαρτίου 1852, πρυτανεύοντος τοῦ Σπ. Πήλληκα,
εὐρίσκονται δύο παραδείγματα τοιαύτης ἀποπειρας, ἣν ὁμο-
θυμαδὸν ἀπέκρουσεν ἡ Σύγκλητος, ἐνισχύσασα τὸν καὶ εἰς
παραίτησιν ἔτοιμον πρύτανιν. Τὸ ὑπουργεῖον ἐζήτησε τὰ πρω-
τότυπα τῶν τίτλων τῆς περιουσίας τοῦ Πανεπιστημίου, τὰ
ὅποια δὲν εὐρίσκοντο πάντα ἐν τῷ ἀρχεῖῳ αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν συμ-
βολαιογραφείοις, ἐξ ὧν ἀντίγραφα μόνον εἶχε τὸ Πανεπι-
στήμιον. Ὁ δὲ Πρύτανις ἠρνήθη νὰ παραδώσῃ τοὺς οἰουσ-
δήποτε ἐκείνους τίτλους, ἰσχυριζόμενος ὅτι τὸ Πανεπιστή-
μιον εἶνε κύριον τῆς ἑαυτοῦ περιουσίας καὶ ἐλεύθερον εἰς τὴν
διαχείρισιν αὐτῆς, ὑποκείμενον μόνον εἰς ἀπλῆν ἐπιτήρησιν.
Τὸ Ὑπουργεῖον ἐπανέλαβε τὴν ἀπαίτησιν καὶ ἀντηλλάγησαν
ἔγγραφα ψυχρά, ἀλλ' ἡ Σύγκλητος δὲν ἐνέδωκε. Τὴν αὐτὴν
σταθερότητα ἔδειξε καὶ ὅτε τὸ Ὑπουργεῖον ἀπήτησεν ἕκ τινος
πρὸς ἄλλον σκοπὸν ὠρισμένου κληροδοτήματος νὰ γείνη δα-
πάνη τις ὑπὲρ τῆς διασκευῆς τοῦ ἀνατομικοῦ θεάτρου.

δ'. Πολλάκις ἡ ἰατρικὴ Σχολὴ ἐζήτησε πρὸς πληρεστέραν
διδασκαλίαν τῶν σπουδαιοτάτων κλάδων τῆς ἰατρικῆς ἐπι-
στήμης τὸν διορισμὸν καὶ ἄλλων καθηγητῶν τῆς εἰδικῆς νο-

σολογίας και χειρουργικῆς. Ἡ δὲ Κυβέρνησις εἰσήκουσεν ἐν μέρει τὰς αἰτήσεις ταύτας μόλις κατὰ τὸ 1855, ὅτε διὰ Β. Διατάγματος ἀπὸ 28 Φεβρουαρίου «ἡ διδασκαλία τῆς εἰδικῆς νοσολογίας καὶ θεραπείας χωρίζεται ἀπὸ τὴν τῆς ἰατρικῆς κλινικῆς καὶ θέλει παραδίδεσθαι ὑπὸ ἰδιαιτέρου καθηγητοῦ»· διώρισε δὲ καθηγητὴν τῆς εἰδικῆς νοσολογίας καὶ θεραπείας τῆς ὑπὸ τοῦ Γ. Μακκᾶ διδασκομένης τὸν τέως ὑφηγητὴν τῆς παθολογικῆς ἀνατομίας Διον. Αἰγινήτην. Τοῦτο ἠρέθισε τοὺς φοιτητάς, οἵτινες προέβησαν εἰς ἀποδοκιμαστικὰς παραχὰς κατὰ τὴν πρώτην παράδοσιν τοῦ Αἰγινήτου. Ἡναγκάσθη δὲ καὶ ἡ Σύγκλητος νὰ παρακαλέσῃ τὸν ὑπουργὸν νὰ ἐπανορθώσῃ τὸ γενόμενον κακόν. Διὰ τούτους τοὺς λόγους ἡ Κυβέρνησις ἐτροποποίησε τὸ ἀνωτέρω Διάταγμα διὰ τοῦ ἀπὸ 1 Μαρτίου 1856, καθ' ὃ «ἡ εἰδικὴ νοσολογία καὶ θεραπευτικὴ θέλουσι παραδίδεσθαι ὑπὸ δύο καθηγητῶν, ὧν ὁ εἰς θέλει εἶσθαι ὁ τῆς ἰατρικῆς κλινικῆς καθηγητῆς». (Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 66.)

ε'. Ἄλλη συμπλήρωσις τοῦ προσωρινοῦ κανονισμοῦ ἔγεινε δια τῆς συστάσεως ἰδιαιτέρας καθέδρας τῆς φαρμακολογίας. Ὑπάρχει μὲν Β. Διάταγμα ἀπὸ 15 Ἰουλίου 1838 περὶ συστάσεως καθέδρας φαρμακολογίας (Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 132). Ἀλλὰ τοῦτο εἶνε οὕτως εἰπεῖν τὸ πρῶτον σπέρμα ἐξ οὗ ἀνεβλάστησε τὸ φαρμακευτικὸν σχολεῖον, περὶ οὗ ἐν οἰκείῳ τόπῳ θὰ γείνη ὁ προσήκων λόγος. Τὸ δὲ μάθημα τῆς φαρμακολογίας ἦτο ἐν τῷ Β. Διατάγματι τῆς συστάσεως τοῦ Πανεπιστημίου ἠνωμένον μετὰ τοῦ μαθήματος τῆς μαιευτικῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα ἰατρικῆ ὑλῆ· καὶ παρεδίδετο μὲν ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς μαιευτικῆς· ἔπειτα δὲ κατὰ τὸ 1844 ἀνετέθη εἰς τὸν καθηγητὴν τῆς ὑγιεινῆς, πάλιν ἀπεδόθη κατὰ τὸ 1848 εἰς τὸν καθηγητὴν τῆς μαιευτικῆς μέχρι τῆς 18 Ἰουνίου 1856, ὅτε διὰ Β.

Διατάγματος ὠρίσθη ὡς ἰδία καθέδρα (Βαμπᾶ Ν.Π. σ. 66).

Γ'. Ἐκτὸς τούτων τῶν τροποποιήσεων ἢ συμπληρώσεων τοῦ προσωρινοῦ κανονισμοῦ τῶν διὰ τῶν ἀνωτέρω εἰδικῶν διαταγμάτων γενομένων ἔγειναν καὶ ἄλλαι συμπληρώσεις κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, αἵτινες ἤρχισαν μὲν ὡς νέα μαθήματα, διδασκόμενα ὑπὸ ὑφηγητῶν, ἔλαβον δὲ ὀριστικὸν κύρος νέων ἐδρῶν διὰ τοῦ προβιβασμοῦ τῶν ὑφηγητῶν τούτων εἰς καθηγητάς, καὶ οὕτως ἐδημιουργήθησαν νέαι καθέδραι. Ἀλλὰ περὶ τούτων ἀρμοδιώτερον εἶνε νὰ διαλάβωμεν ἐν τῷ περὶ καθηγητῶν καὶ διδασκαλίας κεφαλαίῳ.

Περὶ δὲ τῶν μεταβολῶν καὶ τῶν συμπληρώσεων τῶν γενομένων εἰς τὰς περὶ ἐξετάσεων παλαιὰς διατάξεις θέλωμεν διαλάβῃ ἐν τῷ περὶ φοιτητῶν κεφαλαίῳ καὶ ἰδίως ἐν τῷ περὶ ἐξετάσεων αὐτῶν.

Εἶπομεν ἀνωτέρω ὅτι αἱ κατὰ τὴν πρώτην δεκαετίαν τῆς περιόδου ταύτης γινόμεναι ἐργασίαι τῶν σχολῶν καὶ αἱ ἐνέργειαι τῆς πρυτανείας πρὸς σύνταξιν καὶ κύρωσιν νομοθετικῆν ὀριστικοῦ κανονισμοῦ τοῦ Πανεπιστημίου ἀπέβησαν μάταιαι. Ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη ὅμως, τὸν Μάρτιον τοῦ 1860 ὑπεβλήθη ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ Θ. Ζαΐμη εἰς τὴν Βουλὴν νομοσχέδιον περὶ τοῦ καταστατικοῦ τοῦ Πανεπιστημίου (ἴδε αὐτὸ ἐν τῇ Ἀθηνᾷ τοῦ 1860, 16 Μαρτίου). Τὴν περὶ αὐτοῦ εἰσήγησιν τῆς ἐπιτροπῆς κατέθεσεν ὁ τότε βουλευτῆς τοῦ Πανεπιστημίου Π. Ἀργυρόπουλος. Ἀλλὰ τὸ νομοσχέδιον τοῦτο δὲν συνεζήτηθη, παραιτηθέντος τοῦ Θ. Ζαΐμη, καθ' ἃ ἐλέγετο, διὰ τὴν ἀντιπραξίν, ἣν εὗρισκε περὶ τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ νομοσχεδίου του.

Γ'. Οἰκοδομί.

Εἶδομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὅτι κατὰ τὸν ἀπολογισμὸν τῆς ἐπὶ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ Πανεπιστημίου ἐπιτροπῆς τὸν δημο-

σιευθέντα ἐν Παραρτήματι τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως ὑπελείφθησαν μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς προσθίας πτέρυγος τῆς οἰκοδομῆς δρ. 39,413,27. Ἐκ τούτου μόνον τοῦ κεφαλαίου ὀρωμένη καὶ εἰς τὴν ἐλευθεριότητα τῶν ἀπονταχοῦ ὁμογενῶν πεποιθυῖα ἡ Ἐπιτροπὴ ἀπεφάσισε τὴν οἰκοδομίαν καὶ τῆς ἐτέρας πτέρυγος καὶ τοῦ μεσοδόμου κατὰ τὸ 1846. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων ἐψήφισε συνδρομὴν ὑπὲρ τῆς οἰκοδομῆς 50,000 δραχμῶν καὶ ἔξωθεν συνδρομαὶ οὐκ ὀλίγαι συνέβρευσαν, ἐξηκολούθησε δραστηρίως ἡ τοιχοδομία μέχρι τοῦ 1848, ὅτε ἐπερατώθη μὲν ἡ ἐτέρα πτέρυξ, ἐστεγάσθη δὲ ὁ μεσόδομος, συντελεσάσης εἰς τοῦτο τὰ μέγιστα τῆς τῶν Ἰωνιδῶν οικογενείας, ἧτις πλὴν πολλῶν ἄλλων εἰς τὸ Πανεπιστήμιον δωρεῶν προσήνεγκε 30,000 δρ. εἰς ἐπιστέγασιν τῆς οἰκοδομῆς αὐτοῦ. Καὶ ἐδᾶπανήθησαν μὲν μέχρι τοῦ χρόνου τούτου πᾶσαι αἱ συνδρομαὶ καὶ ἡ ἐκ 50,000 δρ. τῆς Κυβερνήσεως χορηγία, ἀλλ' ἡ οἰκοδομὴ εἶχεν ἔτι πολλὰς ἐλλείψεις, ὧν ἡ ἐκπλήρωσις ἦτο ἀπαραίτητος. Ὅθεν ἡ Ἐπιτροπὴ κατέφυγεν εἰς δύο δάνεια παρὰ τῆς Συγκλήτου ἐκ τῆς ἄλλης περιουσίας τοῦ Πανεπιστημίου (ἴδ. Λόγ. Φιλίππου Ἰωάννου 1849 σ. 14 καὶ Γ. Μαυροκορδάτου 1850 σ. 12). Διὰ τούτων τῶν δανείων ἡ Ἐπιτροπὴ, ἧτις κατὰ τὸ ἔτος 1850 συνεπληρώθη διὰ προσθήκης πέντε μελῶν εἰς τὰ τρία, ὅσα εἶχε καταλίπη ὁ θάνατος, κατώρθωσε νὰ περατωθῇ τὸ ὅλον τῆς οἰκοδομῆς ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἐν μὲν τῷ μεσοδόμῳ ἤρχισαν ὁπωσδήποτε νὰ τελῶνται αἱ τελεταὶ τοῦ Πανεπιστημίου, ἀλλ' ἐν τῇ ἄλλῃ πτέρυγι δὲν ὑπῆρχον ἐπαρκῶς διεσκευασμένα δωμάτια εἰς ἐναπόθεσιν τῶν συλλογῶν καὶ εἰς τὰς παντοειδεῖς ἀνάγκας τῆς τε διδασκαλίας καὶ τῆς διοικήσεως. Τὸ ἀκόλουθον ἔτος ἡ νέα Ἐπιτροπὴ ἀπεφάσισε νὰ κοπῇ εἰς ἀνάμνησιν τῆς συντελεσθείσης οἰκοδομῆς χαλκοῦν μετάλλιον, παριστῶν ἔνθεν

μὲν τὴν εἰκόνα τοῦ Βασιλέως Ὁθωνος μετ' ἐπιγραφῆς περὶ αὐτὴν ΟΘΩΝ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, ἐτέρωθεν δὲ τὴν ἄποψιν τῆς προσθίας πτέρυγος τοῦ Πανεπιστημίου μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ἄνωθεν μὲν τοῖς εὐεργέταις (ἢ τοῖς συνδρομηταῖς) τοῦ Πανεπιστημίου, κάτωθι δὲ ἐθεμελιώθη τῆ κ'. Μαΐου αὐλθ', καὶ τὸ μετάλλιον τοῦτο νὰ διανεμηθῇ εἰς τοὺς εὐεργέτας καὶ συνδρομητάς. Καὶ εὐεργέτας μὲν ὠνόμασε τοὺς προσενηκόντας πλειότερας τῶν 200 δρ., συνδρομητάς δὲ τοὺς μεταξύ 25 καὶ 200, οἵτινες ὄφειλον καὶ διὰ τὸ μετάλλιον νὰ καταβάλλωσιν 25 δρ. Πρὸς ἐκτύπωσιν τοῦ μεταλλίου τούτου ἐδανείσθη ἐκ τρίτου παρὰ τοῦ Πανεπιστημίου δρ. 7,500, καὶ ἐδαπάνησε δρ. 8,674.38. Διὰ τῆς ἀπονομῆς τοῦ μεταλλίου ἐκίνησέ τινων τὴν φιλοτιμίαν καὶ προσεῖλκυσε νέας τινὰς συνδρομάς, ἀλλ' οὐχὶ γενναίας (ἰδ. λόγ. Ἰ. Ὀλυμπίου 1856, σελ. 11 καὶ Κ. Ἀσωπίου 1857 σ. 20). Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1851 ἡ Ἐπιτροπὴ ἐδημοσίευσεν ἀπολογισμὸν τῶν εἰσπραχθέντων καὶ δαπανηθέντων, ὅστις εὐρίσκεται ἐν τῷ Γ' Πίνακι τῷ προσηρητημένῳ εἰς τὸν λόγον τοῦ πρυτάνεως Μισ. Ἀποστολίδου, ὅστις ἐπιγράφεται «ἔλεγχος τῶν εἰσπράξεων καὶ τῶν δαπανῶν τῆς β' πτέρυγος καὶ τοῦ μεσοδόμου τοῦ Πανεπιστημίου». Κατὰ τὸν ἔλεγχον τοῦτον αἱ μὲν εἰσπράξεις μετὰ τοῦ ἐκ τῆς πρώτης πτέρυγος περισσεύματος συμποσοῦνται εἰς δρ. 239,603.83· αἱ δὲ δαπάναι εἰς δρ. 237,192.86, ἔμεινε δὲ ὑπόλοιπον ἐν τῇ Ἐθνικῇ Τραπεζῇ δρ. 2,410.97.

Μετὰ τὸν δεῦτερον τοῦτον ἀπολογισμὸν τὰ ἔγνη τῆς πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ Πανεπιστημίου Ἐπιτροπῆς εἶνε πολὺ ἀραιά. Ἀναγράφεται μὲν ἐν τοῖς ἀπολογισμοῖς τῶν ἐκάστοτε πρυτάνεων ἰδιαιτέρον κεφάλαιον περὶ οἰκοδομῆς τοῦ Πανεπιστημίου, ἢ ποσὸν δοθὲν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν, ἀλλ' ἔργα αὐτῆς

οὐδαμοῦ μνημονεύονται· ἀναφαίνεται δὲ πάλιν, ἐκ δευτέρου συμπληρωθεῖσα, ἐν τῷ λόγῳ τῆς β' πρυτανείας τοῦ Κ. Ἀσσωπίου 1857· τὰ δὲ ἔργα τὰ γινόμενα ἤδη πρὸς ἐντελῆ ἀποπεράτωσιν καὶ ἐσωτερικὴν ἢ ἐξωτερικὴν διακόσμησιν τῆς οἰκοδομῆς γίνονται δαπάνη τοῦ Πανεπιστημίου· ὥστε δικαίως ἐδύνατο νὰ εἴπῃ ὁ πρύτανις Π. Ἀργυρόπουλος (ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ 1853 σ. 21) ὅτι τὸ Πανεπιστήμιον ἐκ τῆς μικρᾶς αὐτοῦ περιουσίας ἐδαπάνησεν ἕως τότε εἰς τὴν οἰκοδομὴν 75,000 δρ. Μόνον κατὰ τὸ 1854 ἐνεργεία τοῦ πρυτάνεως Ἀργυροπούλου ψηφίζεται ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ Γερουσίας τὸ ποσὸν τῶν 12,000 δρ. (*) ὑπὲρ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Πανεπιστημίου. Διὰ τούτων καὶ τρισχιλίων ἄλλων ἐκ τῆς πανεπιστημιακῆς περιουσίας διεσκευάσθη οὕτως τὸ ἐσωτερικὸν τῆς β' πτέρυγος, ὥστε ν' ἀποτελεσθῶσι δύο ἀκροατήρια ἀμφιθεατρικὰ πρὸς διδασκαλίαν τῆς ἀνατομίας καὶ τῶν πειραματικῶν μαθημάτων, δύο ταμεῖα καὶ μία αἴθουσα εἰς ἐναπόθεσιν τῆς συλλογῆς τῆς φυσικῆς ἱστορίας. Ὁ δὲ χώρος τῆς βιβλιοθήκης ὁ κατεχόμενος ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῆς φυσικῆς μετὰ τὴν μεταφορὰν τούτων εἰς τὸ οἰκεῖον ταμεῖον μετεσκευάσθη εἰς ἀναγνωστήριον καὶ γραφεῖον τῆς βιβλιοθήκης.

Μετὰ τὰς εἰρημέναις συμπληρώσεις, διασκευᾶς καὶ διακοσμήσεις τῆς οἰκοδομῆς δὲν ἦτο μὲν τέλειον καὶ καθ' ὀλοκληρίαν σύμφωνον πρὸς τὸ σχέδιον αὐτοῦ τὸ Πανεπιστήμιον, ἀλλ' ἐδύνατο νὰ ἐπαρκῆ εἰς τὰς ποικίλας τῆς διδασκαλίας καὶ διοικήσεως ἀνάγκας τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἡ περαιτέρω φροντίς τῆς Συγκλήτου περὶ τῆς οἰκοδομῆς ἐξετείνετο μὲν καὶ εἰς τὴν διακόσμησιν καὶ μικρὰς τινὰς βελτιώσεις, ἀλλὰ κυρίως κατεβάλλετο εἰς τὴν ἀπὸ παντοίων κινδύνων ἐξασφά-

(*) πλὴν τῶν 50,000 τῶν ἤδη μνημονευθεισῶν.

λισιν αὐτῆς. Ὅθεν οὐ μόνον τὰ ἀλεξικεραύνια τὰ ἀπὸ τινῶν ἤδη ἐτῶν προφυλάττοντα τὴν οἰκοδομὴν ἠϋξήθησαν — καὶ διόρθωσις αὐτῶν ἔγεινε κατὰ τὰς νεωτέρας τῶν φυσικῶν ἐπινοήσεις — ἀλλὰ καὶ ἀντλία πυροσβεστικὴ ἡγοράσθη ἐκ Παρισίων ἢ ἀρίστη τότε ὑπάρχουσα ἐν Ἀθήναις, καὶ φυλακεῖον πυροσβεστῶν καὶ δεξαμεναὶ ὕδατος ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Πανεπιστημίου κατασκευάσθησαν πρὸς πᾶν ἐνδεχόμενον.

Ἐν ᾧ δὲ οὕτω πᾶς τις ἤλπιζεν ὅτι τὸ Πανεπιστήμιον ἐμελλε τοῦ λοιποῦ νὰ εἶνε ἀπηλλαγμένον ἀπὸ στενοχωρίας καὶ οἰκοδομικῶν φροντίδων, ἐπῆλθεν ἀπροσδόκητόν τι δυστύχημα, ὅπερ ἐτάραξε τὴν τοπικὴν αὐτοῦ ἡσυχίαν. Ἐμπρησθέντος κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1854 τοῦ Βουλευτηρίου, ἢ Κυβερνήσεως, μὴ ἔχουσα πρόχειρον οἰκοδόμημα δημόσιον, δυνάμενον νὰ δεχθῇ τὰ δύο νομοθετικὰ σώματα προσωρινῶς, μέχρις οὗ οἰκοδομηθῇ ἴδιον χάριν αὐτῶν μέγαρον, ἀπεφάσισε νὰ μεταχειρισθῇ ὡς βουλευτήριον τὸ ἄνω μέρος τῆς πρὸς βορρᾶν πτέρυγος τοῦ Πανεπιστημίου. Ἡ δὲ ἀκαδημαϊκὴ Σύγκλητος, εἰς ἣν ἐκοινοποιήθη ἡ ἀπόφασις αὕτη τῆς Κυβερνήσεως, θέλουσα νὰ θεραπεύσῃ τὴν προσωρινὴν ταύτην ἀνάγκην τοῦ κράτους καὶ ἔχουσα ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ εἰς βουλευτήριον διασκευὴ ἤθελε γείνη δαπάνη τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐδύνατο ἔπειτα νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὰς χρεῖας τοῦ Πανεπιστημίου, παρεδέχθη τὴν περὶ τούτου πρότασιν τῆς Κυβερνήσεως καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος τὸ ἄνω μέρος τῆς βορείας πτέρυγος μετεσχηματίσθη εἰς βουλευτήριον. Εὐθὺς δὲ μετὰ τοῦτο αὐξηθέντος τοῦ κινδύνου, ἐλήφθη συντονωτέρα πρόνοια περὶ τῆς ἀπὸ πυρὸς ἀσφαλείας τῆς οἰκοδομῆς, καὶ τῇ συμπράξει ὁμογενῶν ἐν Τεργέστη «ἠσφαλίσθη τὸ Πανεπιστήμιον ἀντὶ 550,000 δρ. ἐπὶ πενταετίαν εἰς τρία φερέγγυα ἀσφαλιστικὰ καθιδρύματα ἐπὶ τιμήματι ἀσφαλείας δρ. 4905, αἵτινες κατεβλήθησαν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως,» (λογ. Κοντογ.

1855, σ. 13). Ἐφ' οὗ δὲ ἐγκατεστάθησαν τὰ δύο νομοθετικά σώματα ἐν τῇ βορείᾳ πτέρυγι τοῦ Πανεπιστημίου, ἐψήφισαν 2000 δρ. εἰς καλλιέργειαν καὶ περιποίησιν τῶν ἐκατέρωθεν αὐτοῦ κήπων, ἡ δὲ Σύγκλητος προσέθεσε καὶ ἐξ ἰδίων δαπάνην πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν. (λογ., Κοντογ. αὐτόθι).

Ὡς τελευταία κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐργασία εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Πανεπιστημίου ἀναφερομένη πρέπει νὰ μνημονευθῇ καὶ ἡ κατὰ τὸ 1857—58 γενομένη ἰσοπέδωσις τῆς πλατείας αὐτοῦ, εἰς ἣν ἐδαπανήθησαν κατ' ἀρχὰς μὲν 8000 δρ. ἔπειτα δὲ καὶ ἄλλαι 15000 περίπου (ἴδ. λογιστ. πίνακας τῶν λόγ. Φ. Ἰωάννου 1858 καὶ Δ. Στρούμπου 1859). Πρὸς ταύτην δὲ σχετίζεται μακρὰ συζήτησις ἐν τῇ Συγκλήτῳ (1844) καὶ ἀλληλογραφία μεταξὺ ταύτης καὶ τοῦ Ὑπουργείου περὶ ἀποζημιώσεως ἀπαιτουμένης ὑπὸ Μ. Καλλιφρονᾶ διὰ γήπεδον αὐτοῦ καταληφθὲν ὑπὸ τῆς πλατείας τοῦ Πανεπιστημίου. Τὴν ἀποζημίωσιν ταύτην τὸ μὲν Ὑπουργεῖον ἐνόμιζεν ὅτι ὄφειλε νὰ καταβάλλῃ τὸ Πανεπιστήμιον, ἡ δὲ Σύγκλητος ἤρνεϊτο νὰ δεχθῇ τοιαύτην ἀπαίτησιν, στηριζομένη εἰς γνώμοδότησιν ἐπιτροπῆς συγκειμένης ἐκ τῶν καθηγητῶν Δομνάνδου, Γαλάτου καὶ Καλλιγᾶ, καθ' ἣν «τὸ Πανεπιστήμιον δὲν ὀφείλει ποσῶς ἀποζημίωσιν πρὸς τὸν κ. Μ. Καλλιφρονᾶν». Ἀλλὰ ἐπὶ τέλους παρελθόντων 8 ἐτῶν, δηλ. τῷ 1852, ἀγνοῶ πῶς ἡ Σύγκλητος ἐπέισθη ν' ἀποζημιώσῃ τὸν Μ. Καλλιφρονᾶν διὰ δρ. 2479, 50 δι' οἰκόπεδον 551 πήχεων.

Ἀρχιτέκτονες ἐργασθέντες εἰς τὰς διαφόρους αὐτὰς ἐργασίας τῆς οἰκοδομῆς ὑπῆρξαν ὁ τῆς πόλεως ἀρχιτέκτων Δ. Ζέζος καὶ ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ μηχανικοῦ Γεωργαντάς. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1858 προσελήφθη ἀρχιτέκτων ὁ τότε διευθυντὴς τοῦ Πολυτεχνείου Λ. Καυταντζόγλου.

Δ'. Φοιτηταί.

Τὰ τῆς ἐγγραφῆς τῶν φοιτητῶν εἰς τὸ μητροῦν τοῦ Πανεπιστημίου ἦσαν κατὰ τὰ πρῶτα μάλιστα ἔτη τῆς προλαβούσης περιόδου, καθ' ἃ παρετηρήσαμεν, πολὺ ἀνώμαλα. Ἀφ' οὗ δὲ κατηργήθησαν μὲν οἱ τακτικοὶ λεγόμενοι ἀκροαταί, κατηργήθη δὲ ἡ ἐξεταστικὴ Ἐπιτροπὴ ἡ ἄνευ πιστοποιητικῶν σπουδῆς ἐξετάζουσα, κατηργήθησαν δὲ αἱ διετεῖς σειραὶ τῶν μαθημάτων τῆς ἰατρικῆς καὶ χειρουργικῆς, ἡ ἐγγραφή τῶν φοιτητῶν ἐγένετο καθ' ὅλην ταύτην τὴν περίοδον συμφώνως πρὸς τὸ 12 ἄρθρον τοῦ προσωρινοῦ κανονισμοῦ, διὰ τῆς ἐμφανίσεως δηλ. τοῦ ἀπολυτηρίου ἐνὸς τῶν γυμνασίων τοῦ κράτους. Ἀλλὰ τὸ ἄρθρον τοῦτο ἐτηρεῖτο μόνον πρὸς τοὺς ἐντὸς τοῦ κράτους μαθητεύσαντας. Χάριν δὲ τῶν ἀλλοδαπῶν συνεστάθη ἰδίᾳ ἐξεταστικὴ ἐπιτροπή. Ὁ λόγος τῆς συστάσεως καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον διατηρήσεως τῆς τοιαύτης ἐπιτροπῆς ἦτο ὅτι οἱ ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς ἐρχόμενοι μαθηταὶ πρὸς ἐπιστημονικὴν ἐκπαίδευσιν εἶχον διὰ τὴν ἀνάγκην αὐτῶν σπουδᾶς ἐντὸς ἐκπαιδευτηρίων ἀνομοίων πρὸς τὰ γυμνάσια τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους. Ἐὰν λοιπὸν πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς αὐτῶν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ἠναγκάζοντο νὰ ἐξετάζωνται διὰ τοῦ αὐτοῦ μέτρου, δι' οὗ καὶ οἱ μαθηταὶ τῶν ἐλληνικῶν γυμνασίων, θὰ εὐρίσκοντο μὲν ἐν τισὶ μαθήμασι καὶ ἰκανώτεροι ἴσως αὐτῶν, οἷον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐλληνικῇ γλώσσῃ, ἐν ἄλλοις ὅμως ἀσθενέστεροι ἢ καὶ ὅλως ἄπειροι. Μὴ λαμβάνοντες δὲ ἀπολυτήριον, θὰ ἀπεθαρβύνοντο καὶ ὀλίγιστοι θὰ προσήρχοντο εἰς ἐξέτασιν. Ἀλλ' εἰς τῶν σκοπῶν τῆς συστάσεως τοῦ Πανεπιστημίου ἦτο καὶ ἡ συχνότερα ἐπιμιξία μετὰ τῶν δούλων ὁμογενῶν καὶ ἡ ἐξέγερσις γνησίου ἐθνικοῦ αἵ-

σθήματος ἐν ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν. Οὗτος ἦτο ὁ λόγος, δι' ὃν ἡ τῶν ἀλλοδαπῶν ἐξεταστικὴ ἐπιτροπὴ οὐδέποτε ὑπῆρξεν αὐστηρά, ἂν καὶ πολλαὶ πολλάκις ἤκούοντο κατ' αὐτῆς διὰ τοῦτο μομφαί. Ἡ συγκατάβασις τῆς Ἐπιτροπῆς πολλάκις ἦτο τηλικαύτη, ὥστε καὶ ἀνεξετάστως παρεῖχεν ἀποδείξεις ἰκανότητος πρὸς ἐγγραφήν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. Ἡ ἐξαίρεσις αὕτη τῶν ἀλλοδαπῶν, κινουσα ἐνίοτε τὴν ἀντιζηλίαν τῶν ἡμεδαπῶν, προεκάλεσέ ποτε παρατηρήσεις καὶ τῆς Συγκλήτου καὶ τοῦ Ὑπουργείου, καὶ αἱ παρατηρήσεις ἄνευ τοῦ εἰρημένου πολιτικοῦ λόγου θὰ ἦσαν δίκαιαι· διότι οὕτως εἰσήγοντο πολλάκις εἰς τὸ Πανεπιστήμιον φοιτηταὶ ὅλως ἀστοιχείωτοι περὶ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα. Εἶνε ὅμως καὶ τοῦτο βέβαιον ὅτι πολλοὶ τῶν μετὰ τοσαύτης ἐπιεικείας εἰσαγομένων ἀλλοδαπῶν, ὄντες περὶ τινα μαθήματα οἴκοθεν καλῶς κατηρτισμένοι, ἀνεπλήρουν διὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτοὺς ἐπιμελείας τὰς ἐλλείψεις των, καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ αὐτῶν σταδίου ἀνεδεικνύοντο οὐχὶ τῶν ἄλλων ὑποδεέστεροι. Ἄλλ' ἡ ὑπαρξὶς ἰδιαίτερας τῶν ἀλλοδαπῶν ἐπιτροπῆς ἐκρίθη καὶ ἄλλως ἐπιβλαβῆς ἕνεκα τῶν ἐξ αὐτῆς προερχομένων καταδολιεύσεων τοῦ ἀνωτέρω 12 ἄρθρου. Πολλοὶ τῶν ἡμεδαπῶν, μὴ ἔχοντες τὴν ὑπομονὴν νὰ ὑποστῶσι τὰς ἀπολυτηρίου ἐξετάσεις ἢ ἀποτυγχόντες κατ' αὐτάς ἢ ἄλλως ἀπελεῖς ἔχοντες σπουδὰς, προσήρχοντο εἰς τὴν ἐξεταστικὴν ἐπιτροπὴν ὡς ἀλλοδαποί, καὶ μετὰ πάσης εὐκολίας ἐλάμβανον ἀπόδειξιν ἰκανότητος πρὸς ἐγγραφήν εἰς τὸ μητρώον τοῦ Πανεπιστημίου. Ἐνεκα τούτου τὸ Ὑπουργεῖον διὰ τοῦ ἀπὸ 27 Αὐγούστου 1853 ἐγγράφου πρὸς τὸν Πρύτανην ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς «νὰ μὴ δέχονται εἰς δοκιμασίαν ἢ μόνον τοὺς ἀληθῶς ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς φθάνοντας . . . καὶ ἄνευ τοῦ πιστοποιητικοῦ τῶν σπουδῶν νὰ μὴ γίνηται οὐδεὶς ἀλλοδαπὸς δεκτὸς εἰς ἐξέτασιν

κ. α.» (ιδ. Κλάδου Ἐκκλ. καὶ Ἐκπαιδ. Α'. σελ. 375).
 Αὐτὰ ταῦτα ἀπεφάσισεν ἡ Σύγκλητος τοῦ Πανεπιστημίου
 καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς πρυτανείας τοῦ Φιλίππου Ἰωάννου,
 ἤγουν τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1857, ὅτε, παραιτηθείσης τῆς
 τότε ἐπιτροπῆς, ἔγεινεν, ὡς φαίνεται λόγος περὶ καταργήσεως
 αὐτῆς. Ἄλλ' ἡ Σύγκλητος ἔκρινεν ἀναγκαίαν τὴν ὑπαρξίν
 τῆς ἐξεταστικῆς τῶν ἀλλοδαπῶν ἐπιτροπῆς, συνέστησε δὲ
 τοὺς ἀνωτέρω ὄρους, ἵνα προληφθῇ πᾶσα ἐξ αὐτῆς προερχο-
 μένη βλάβη καὶ κατάχρησις. Τὴν ἀπόφασιν ταύτην τῆς Συγ-
 κλήτου ἐδέχθη τὸ Ὑπουργεῖον διὰ τοῦ ἀπὸ 15 Ὀκτωβρίου
 1857 ἐγγράφου (ιδ. αὐτὸ ἐν Κλάδου Ἐκκλῆσ. καὶ Ἐκπαιδ.
 Α'. σελ. 493). Ὅτι ὅμως καὶ διὰ τούτων τῶν διατάξεων
 δὲν ἔληξε τὸ κακόν, ἀποδεικνύεται ἐξ ὅσων περὶ τούτων λέγει
 ὁ Πρύτανις Β. Οἰκονομίδης κατὰ τὸ 1860, ὅστις ἐν σελ. 5
 τοῦ λόγου αὐτοῦ προτείνει ἄλλως συγκεκορημένην ἐπιτρο-
 πὴν πρὸς ἐξέτασιν τῶν ἀλλοδαπῶν.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἐγγραφῆς τῶν φοιτητῶν. Περὶ
 δὲ τῆς τάξεως, ἣν ὄφειλον νὰ τηρῶσι κατὰ τὴν ἀκρόασιν καὶ
 σπουδὴν τῶν μαθημάτων, ἐλήφθη μία τις φροντίς καὶ κατὰ
 ταύτην τὴν περίοδον, διότι συνετάχθησαν περὶ τούτου νέαι
 ὁδηγίαι πρὸς τ ο ὑ ς φ ο ι τ η τ ᾶ ς ἐν ἔτει 1853. Καὶ εἰς
 μὲν τὴν σύνταξιν τῶν ὁδηγιῶν τούτων συνέπραξαν αἱ τέσσαρες
 σχολαί· ἐν δὲ τῇ Συγκλήτῳ, ἥτις ἔμελλε νὰ ἐπικυρώσῃ αὐτάς,
 ἐγεννήθη συζήτησις περὶ τοῦ μαθήματος τῆς φιλοσοφίας
 τῆς Ἰστορίας, τοῦ διδασκομένου ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Φ.
 Πυλαρινοῦ, ἃν πρέπει ἐν ταῖς ὁδηγίαις νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀπα-
 ραίτητον γενικὸν μάθημα ὑποχρεωτικὸν εἰς ἀκρόασιν καὶ ἐξέ-
 τασιν ἢ ὡς προαιρετικόν. Ἐπειδὴ ἡ φιλοσοφικὴ Σχολὴ δὲν
 εἶχε νομίση αὐτὸ ὡς ὑποχρεωτικὸν εἰμὴ μόνον πρὸς ἀκρόασιν
 παρὰ τῶν φοιτητῶν τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς καὶ ἰδίως τῶν
 τοῦ φιλολογικοῦ τμήματος, παρεπέμφθη τὸ ζήτημα εἰς τὴν

οικείαν Σχολήν. Δὲν εἶνε γνωστὸν τί ἀπεφάσισεν ἡ Σχολή· ἀλλ' αἱ ὁδηγίαι καίπερ τυπωθεῖσαι δὲν διενεμήθησαν εἰς τοὺς φοιτητὰς διὰ τινὰ παρατηρηθέντα ἐν αὐταῖς σφάλματα. Ἄντὶ δὲ ταῦτα νὰ διορθωθῶσιν, ὅπως εἶχε γείνη τοιαύτη τις πρότασις, ἀπεφασίσθη ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 13 Ὀκτωβρίου 1854 νὰ μείνωσιν ἀδιανέμητοι. Ἐκτοτε οὐδεὶς περὶ αὐτῶν λόγος οὐδαμοῦ φαίνεται μέχρι τοῦ 1857, ὅτε ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Α. Ρουσοπούλου ὁ «Ὁ δ ἡ γ ὁ ς τῶν φοιτητῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ὁθωνος, περιέχων παραίνεσιν εἰς ἐπιστημονικὴν παιδείαν, μέθοδον εἰς ἐπίτευξιν αὐτῆς καὶ τοὺς νόμους τοῦ Πανεπιστημίου.»

Περὶ δὲ τοῦ π λ ῆ θ ο υ ς τῶν κατ' ἔτος ἐγγεγραφομένων ὑπάρχουσιν ἀκριβεῖς εἰδήσεις ἐν τοῖς πρυτανικοῖς λόγοις, ἐξ ὧν καταφαίνεται ὅτι τὸ πλῆθος τοῦτο κατ' ἔτος ηὔξανε. Κατὰ τὸ ἔτος 1842—43 τὸ πρὸ τῆς μεταπολιτεύσεως τῆς 3 Σεπτεμβρίου ὑπῆρχον ἐγγεγραμμένοι φοιτηταὶ 145 (λόγ. Μισ. Ἀποστολίδου σ. 2)· τὸ δὲ ἀκόλουθον 167· τὸ ἐπόμενον 195 καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἀκριβῆ γινῶσιν τῶν κατ' ἔτος ἐγγεγραμμένων φοιτητῶν καὶ τῶν διαιρέσεων καὶ ὑποδιαιρέσεων αὐτῶν καθ' ὅλην ταύτην τε καὶ τὴν ἐπομένην περίοδον παρέχει ὁ ἐν τῷ Παραρτήματι Πίναξ Α'.

Βλέποντες οἱ κατὰ καιρὸν Πρυτάνεις τὴν βαθμιαίαν ταύτην αὔξησιν τοῦ πλήθους τῶν φοιτητῶν ἔψαλλον χαρμόσυνα καὶ προσιωνίζοντο αἴσια ὑπὲρ τῆς κατὰ μικρὸν ἀναπτύξεως καὶ προόδου τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου, εὐρίσκοντες αὐτὸ πολλῶν εὐρωπαϊκῶν Πανεπιστημίων ὑπέρτερον κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν φοιτῶντων. Ὅτε δὲ κατὰ τὰ ἔτη 1855—56—57 παρετηρήθη μικρά τις ὕφεσις εἰς τὴν φοίτησιν, ἐφρόντισαν οἱ Πρυτάνεις τῶν ἐτῶν ἐκείνων νὰ εὐρωσι τὰ αἷτια τῆς ὑφέσεως τὸν κριμαϊκὸν πόλεμον καὶ τὴν χολέραν. Μόνος ὁ πρυτανὶς τοῦ ἔτους 1859—60 Βασίλειος Οἰκονομίδης, σημειώσας

τὴν ἐπὶ τῆς πρυτανείας του γενομένην αὔξησιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φοιτητῶν κατὰ 73, ἐπισυνάπτει τὴν ἐξῆς λακωνικὴν κρίσιν· «ἀλλὰ δὲν ἐναθρόνομαι ἐπὶ τῇ τύχῃ μου ταύτῃ· οὐ γὰρ ἐν τῷ πολλῷ ἀεὶ τὸ εὖ».

Ἡ φοίτησις εἰς τὰ μαθήματα ἐγίνετο κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, ὡς φαίνεται, ἀνελλιπῶς· οὐδαμοῦ τοῦλάχιστον τῶν πρυτανικῶν λόγον εὐρίσκεται μομφή τις ἢ παρατήρησις περὶ ἀτάκτου ἢ ἐλλιποῦς φοιτήσεως τῶν ἀκαδημαϊκῶν πολιτῶν· τοῦναντίον ἐνίοτε ἀκούονται ἔπαινοι τῆς τάξεως καὶ εὐκοσμίας αὐτῶν καὶ τῆς ἀνελλιποῦς φοιτήσεως. Οἱ ἔπαινοι οὗτοι οὔτε κατὰ γράμμα πρέπει νὰ λαμβάνωνται οὔτε ἄνευ ἐξαιρέσεως δύνανται νὰ εἶνε· διότι ἡ φοίτησις, πλὴν τῶν κατὰ μέρος ἐξαιρέσεων τῶν μεταξὺ τοσοῦτου πλήθους ἀναποφεύκτων, φαίνεται ὅτι περὶ τὰ τέλη τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους ἤτο ἐλλιπής, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐπανειλημμένων ἀποφάσεων τῆς Συγκλήτου νὰ μὴ δίδωνται ἀποδείξεις ἀκροάσεως εἰς τοὺς φοιτητὰς πρὸ τῆς 15 Ἰουνίου· ἡ δὲ εὐταξία πολλὰκις διαταράχθη, ἀλλὰ διὰ τινὰς ἐκτάκτους ἀφορμὰς ἢ εὐλόγους αἰτίας, ὡς θέλομεν παρατηρήσῃ εἰδικώτερον ἐν τοῖς ἐξῆς.

Μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ περὶ ἐξετάσεων τῶν φοιτητῶν Β. διατάγματος τῆς 19 Μαΐου 1842 καὶ τὰς ὑπὸ τῆς Συγκλήτου συνταχθείσας Διατυπώσεις αὐτῶν ἤρχισαν καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον νὰ γίνωνται διδακτορικαὶ ἐξετάσεις, ἀλλ' αὗται ἦσαν ὀλίγισται, μάλιστα μὲν φαρμακοποιῶν, διδακτορικὴ δὲ μία ἢ τοῦ φοιτητοῦ τῆς ἰατρικῆς Ἀ. Γούδα καὶ ἡ τοῦ φοιτητοῦ τῆς φιλολογίας Κ. Κλεάνθους, ἣτις ἴσταται ἐν τῷ μεταίχμιῳ τῶν δύο περιόδων. Ὁ Κωνσταντῖνος Κλεάνθης, Σάμιος, τοσοῦτον πένης καὶ ἐπιμελής κατὰ τὴν μαθητικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν ὑπῆρξεν, ὥστε ὅμοιος γενόμενος πρὸς τὸν ἀρχαῖον ἐκεῖνον φιλόσοφον μετωνομάσθη ὑπὸ τῶν διδασκάλων διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ,

πρότερον ἄλλως πως καλούμενος. Τὴν αὐτὴν ἐπιμέλειαν ἐπέδειξε καὶ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, πρῶτος αὐτὸς τολμήσας νὰ ὑποστῇ τὰς διδακτορικὰς ἐξετάσεις. Περὶ αὐτοῦ λέγει ὁ πρύτανις Κ. Ἀσώπιος (ἐν τῷ λόγῳ τοῦ 1844 σ. 2) « Ἐξετασθέντος δὲ αὐτοῦ τὰς διὰ γραφῆς ἐξετάσεις καὶ λύσαντος τὰ παρὰ τῶν ἀρμοδίων καθηγητῶν αὐτῷ δοθέντα ζητήματα, ἐπελθοῦσαι αἱ θεριναὶ παύσεις τῶν μαθημάτων διέκοψαν τὰς προφορικὰς, τῶν ὁποίων ἐπιτυχῶς γενομένων, ὡς ἐλπίζομεν, μετὰ τὴν ἔναρξιν τῶν μαθημάτων, θέλει δοθῆ αὐτῷ ὁ διδακτορικὸς βαθμὸς». Καὶ βαθμὸν μὲν ἔλαβε τὸ ἀκόλουθον ἔτος τὸν τοῦ τελειοδιδάκτου, ἐξήσκησε δὲ τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου μετὰ τῆς διακρινούσης αὐτὸν ἐπιμελείας, ἧς τελευταῖον δεῖγμα εἶνε ἡ πρὸ δύο ἐτῶν ἀρχίσασα, ὁσονούπω δὲ περατουμένη ἔκδοσις τοῦ Πινδάρου.

Κατὰ δὲ τὴν περίοδον ταύτην δὲν παρέρχεται ἔτος ἄνευ ἀνακηρύξεως διδασκτόρων ἢ τελειοδιδάκτων, τῶν μὲν πλείστων ἰατρῶν καὶ φαρμακοποιῶν, ὀλιγίστων δὲ τῆς φιλοσοφικῆς καὶ θεολογικῆς σχολῆς. Ἡ δὲ νομικὴ σχολὴ μέχρι μὲν τοῦ 1848 ἓνα μόνον ἀνέδειξε διδάκτορα τὸν Βασίλειον Νικολόπουλον (*). Ἐν δὲ τῷ μετέπειτα χρόνῳ ἀπεδείχθη ἐφάμιλλος τῆς ἰατρικῆς σχολῆς. Ὁ λόγος, δι' ὃν ἡ νομικὴ σχολή, ἐν ᾧ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν φοιτητῶν ἐξισοῦτο πρὸς τὴν ἰατρικὴν, εἶχε

(*) Διὰ τοῦτο καὶ τὰ τῆς ἀναγορεύσεως αὐτοῦ ἐτελέσθησαν τῇ 30 Ἰουνίου 1846 μετὰ πολλῆς λαμπρότητος, παρόντων οὐ μόνον τοῦ Πρυτάνεως καὶ πάντων τῶν καθηγητῶν τῆς Σχολῆς, ἀλλὰ καὶ βουλευτῶν καὶ γερουσιαστῶν καὶ πολλοῦ πλήθους ἄλλων ἀκροατῶν. Ὁ Πρύτανις Θ. Μανούσης «συναινῶν τῇ τοῦ κοσμητόρος καὶ τῶν καθηγητῶν γνώμῃ» ἀπήγγειλε λόγον εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν μακρότερον τῆς συνήθους καὶ τυπικῆς προσλαλιᾶς. Τὰ κατὰ τὴν ἀναγόρευσιν καὶ τὸν λόγον τοῦ Θ. Μανούση ἴδ. ἐν τῇ Ἀθηνᾶ 1846, Ἰουλ. 4.

πολλήν ἔνδειαν διδασκτόρων κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη, ἤτο ἡ ὑπαρξίς ἐκτὸς τοῦ πανεπιστημίου ἐξεταστικῆς τῶν δικηγόρων ἐπιτροπῆς, ἣτις μόλις ἐν ἔτει 1847, 15 Νοεμβρίου διὰ Β. Διατάγματος κατηργήθη (ἴδ. λόγον Μανούση 1846 σ. 5—6 καὶ Ἰω. Σούτσου 1848 σ. 9—10).

Ἄλλα καὶ μετέπειτα ὀλιγώτεροι ὑπῆρξαν οἱ διδάκτορες τῆς νομικῆς· τὸ αἴτιον τούτου εἶνε ὅτι οἱ τελειόφοιτοι τῆς σχολῆς ταύτης, τρεπόμενοι καὶ εἰς ἄλλα ἔργα μὴ ἀπαιτοῦντα τὸ διδασκτορικὸν δίπλωμα, δὲν ὑπεβάλλοντο εἰς οὐδεμίαν ἐξέτασιν (λόγ. Στρούμπου 1859 σ. 16).

Ἄλλοι εἶνε οἱ λόγοι, δι' οὓς ἡ θεολογικὴ καὶ φιλοσοφικὴ σχολὴ τόσοσ ὀλίγους ἀπέλυσαν διδάκτορας ἢ τελειοδιδάκτους. Τούτους ἀνέπτυξε περὶ μὲν τῆς θεολογικῆς ὁ Μισαήλ Ἀποστολίδης ἐν τῷ λόγῳ τῆς δευτέρας αὐτοῦ πρυτανείας (1851 σελ. 7—8 καὶ 10)· περὶ δὲ τῆς φιλοσοφικῆς ὁ Φίλιππος Ἰωάννου (λόγ. 1858 σ. 7—8) καὶ Β. Οἰκονομίδης (λόγ. 1860 σ. 6—7).

Πόσοι οἱ ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Πανεπιστημίου ἐξετασθέντες καὶ ἀναδειχθέντες διδάκτορες ἢ τελειοδιδάκτοι ἐκάστης σχολῆς καὶ οἱ λαβόντες πτυχίον διδασκάλου καὶ φαρμακοποιοῦ, ἀκριβῆ περὶ τούτων γνῶσιν παρέχει ὁ ἐν τῷ Παραρτήματι Πίναξ Β'.

Ἡ αὐξήσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐξεταζομένων κατὰ τὴν περίοδον ταύτην προῆλθε μὲν καὶ ἐκ τοῦ ὄργανοῦ πρὸς ἐπιστημονικὴν ἐκπαίδευσιν καὶ ἐκ τῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ κοινωνίᾳ εὐχερεστεράς ἐπιδόσεως τῶν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ ἐκπαιδευομένων· ἀλλ' ὀφείλεται οὐκ ὀλίγον καὶ εἰς τινα τῶν ἐξετάσεων ἀνακούφισιν· διότι κατὰ πρότασιν τῆς ἰατρικῆς σχολῆς παραπεμφθεῖσαν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον ὑπὸ τῆς Συγκλήτου κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1844 τὸ ἄρθρ. 3 τοῦ περὶ ἐξετάσεων τῶν φοιτητῶν Β. Διατάγματος ἐτροποποιήθη οὕτως, ὥστε οἱ ἐξε-

ταζόμενοι τὰς διδακτορικὰς ἐξετάσεις ἀπηλλάγησαν προσωρινῶς τῆς ὑποβολῆς ἐναισίμου διατριβῆς καὶ τοῦ δημοσίου διαγωνισμοῦ (ἴδ. λόγ. Μισ. Ἀποστολίδου 1843, σ. 4—5 καὶ Π. Ἀργυροπούλου 1853, σ. 8—9). Διήρκεσε δὲ ἡ τροποποίησις αὕτη μέχρι τοῦ 1853, ὅτε πάλιν κατὰ πρότασιν τῆς Συγκλήτου τὸ Ὑπουργεῖον διέταξε νὰ ὑποβάλλωσι τοῦ λοιποῦ οἱ εὐδοκίμησαντες κατὰ τὰς διδακτορικὰς ἐξετάσεις μόνον ἐναίσιμον διατριβὴν ὑπὸ τῶν φιλολόγων καὶ θεολόγων εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν συντεταγμένην. «Διὰ τοῦτου», λέγει ὁ Π. Ἀργυρόπουλος, ὅστις καὶ προεκάλεσε τὴν ἀνωτέρω πρότασιν τῆς Συγκλήτου, «οἱ μὲν ἀναγορευόμενοι διδάκτορες ἀποδεικνύουσιν ὅτι δύνανται νὰ διαπραγματευθῶσι μέρος τι τῆς ἐπιστήμης, τὴν ὁποίαν ἠσπάσθησαν, ἐκλέγοντες καὶ προετοιμάζοντες τὴν ὑπόθεσιν τῆς διατριβῆς καὶ ἀπὸ αὐτῆς τῆς τῶν σπουδῶν των ἐνάρξεως. Οἱ δὲ καθηγηταὶ ἀπαλλάσσονται τῆς ἀκροάσεως ἐπαίνων καὶ τῆς πρὸς αὐτοὺς διαλαλήσεως εὐγνωμόνων καὶ εὐνοϊκῶν αἰσθημάτων, τὰ ὅποια θάλλουσιν ἐὺβαφέστερα ὑπὸ τὴν σκιὰν ἀμοιβαίας σιωπῆς καὶ συμπαθείας παρὰ ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ φωτὸς τῆς δημοσιότητος». Δεῖγμα τῶν διατριβῶν ἢ μᾶλλον τῶν λογυδρίων τῶν ἀπαγγελιομένων ὑπὸ τῶν διδακτόρων ἐνώπιον τῆς Σχολῆς καθ' ὃν χρόνον ἦσαν ἀπηλλαγμένοι τῆς ἐναισίμου διατριβῆς καὶ τοῦ διαγωνισμοῦ εἶνε ὁ λόγος ὁ ἀπαγγελθεὶς ὑπὸ τοῦ πρώτου διδάκτορος τῆς νομικῆς σχολῆς Β. Νικολοπούλου, ὅστις εὑρίσκεται ἐν τῇ Ἐλπίδι τῆς 15 Ἰουλίου 1846.

Τὸ πλῆθος τῶν κατ' ἔτος χαλκευομένων διδακτόρων παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς τὸν Πρύτανιν Π. Ἀργυρόπουλον οὐ μόνον τὴν ἀνωτέρω διάταξιν περὶ ἐναισίμου διατριβῆς νὰ ἐπιναφέρῃ, ἀλλὰ καὶ ἄλλας τινὰς σκέψεις νὰ ἐκφράσῃ πολὺ ὀρθὰς

(ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ 1853, σελ. 9—10), τὰς ὁποίας ἂν ἠκολούθει ἡ Κυβέρνησις, ἤθελε διεγείρη μεγίστην ἄμιλλαν μεταξὺ τῶν φοιτητῶν. « Ἡ Κυβέρνησις, λέγει, ὀφείλει πρὸς τὴν κοινωσίαν, διορίζουσα δικαστικούς, διοικητικούς, ἐκκλησιαστικούς ἢ ὑγειονομικούς λειτουργούς, νὰ ἐκλέγῃ μεταξὺ τῶν ἀριστευόντων εἰς τὰς ἀκαδημαϊκὰς σπουδὰς τῶν διότι, ὡς ὁ Βασιλεὺς ἐν τῷ διαγγέλματι πρὸς τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν ἀπεφήνατο, δὲν ὑπάρχει ὁ λαὸς διὰ τοὺς ὑπαλλήλους, ἀλλ' οἱ ὑπάλληλοι διὰ τὸν λαόν ». Αὐτὸς δὲ πρῶτος ἔδωκε τὸ καλὸν παράδειγμα, ἔπερ ἀμφίβολον ἂν πολλοὶ ἠκολούθησαν, πέμψας ἐπὶ τῆς αὐτοῦ ὑπουργίας ὑποτρόφους τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὴν Γερμανίαν πρὸς ἐντελεστέραν σπουδὴν τοὺς ἀριστεύσαντας διδάκτορας τῆς φιλολογίας Δημήτριον Μαυροφρύδην καὶ Ἀριστείδην Κυπριανόν.

Ἄλλ' ἡ συσώρευσις τῶν ἐξεταζομένων ἰδίως ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ ἤρχισε περὶ τὰ τέλη τῆς περιόδου ταύτης νὰ κινῆ τὴν μέριμναν τῆς τε Σχολῆς καὶ τῆς Συγκλήτου, ἀναλογιζομένων τὸ πλῆθος τοῦ χρόνου τοῦ ἀπαιτουμένου πρὸς τὰς γραπτὰς ἐξετάσεις καὶ τὸν ἔλεγχον τῶν λυομένων ζητημάτων. Περὶ τούτου σαφέστατα ἐκφράζεται ὁ Πρύτανης Κ. Ἀσώπιος ἐν τῷ β' αὐτοῦ πρυτανικῷ λόγῳ 1857 σ. 11 ἐξ. ὡς ἐξῆς :

« Ἡ πληθὺς τῶν ἐξεταζομένων δεικνύει βεβαίως τὸν καθ' ἑκάστην αὐξοῦσα πρὸς τὴν παιδείαν ζῆλον, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο, ἔπερ καὶ τοὺς προΐσταμένους καὶ πάντας ἐν γένει τοὺς φιλόκαλους τέρπει, φέρει καὶ τινα δυσκολίαν οὐ μικράν, διότι πᾶν πρᾶγμα ὑπερβαῖνον τὸ μέτρον γίνεται βαρὺ καὶ ἐπίπονον.

« Ἐρχομαι εἰς τὴν ἐφαρμογὴν. Οἱ ἐν τῇ Θεολογικῇ καὶ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ ἐξετασθέντες, ὡς ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν ὄντες, παραλείπονται, οὐδὲ οἱ τῆς Νομικῆς εἶναι λίαν πολλοί. Ἄλλὰ

γίνεται καταπληκτικὸν τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν Ἱατρικὴν σχολὴν. Νέοι ὑπὲρ τοὺς ὀγδοήκοντα, τακτικῶς διακούσαντες τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζόμενα μαθήματα καὶ καλῶς παρεσκευασμένοι, παρίστανται πρὸς ἐξέτασιν. Ἐπειδὴ δὲ ἕκαστος ἐξεταζόμενος πρέπει νὰ λύσῃ τρία ζητήματα ἀφ' ἑκάστου τῶν ἑνδεκα μαθημάτων τῆς ἱατρικῆς, ἔπεται ὅτι ἕκαστος αὐτῶν πρέπει νὰ λύσῃ ἐγγράφως 33 ζητήματα· ὑπὸ ὀγδοήκοντα λοιπὸν ἐξεταζόμενων πρέπει νὰ γραφῶσι 2,640 λύσεις ζητημάτων. Ἀφαιρουμένου δὲ τοῦ τρίτου αὐτῶν, τὰ ὅποια συγχωροῦνται νὰ μὴ λύσωσι, μένουσιν ὡς ἔγγιστα δισχίλια ἔγγραφα. Τοσαῦτα πρέπει νὰ ἀναγνώσῃ κατ' ἰδίαν, νὰ μελετήσῃ καὶ γνωμοδοτήσῃ περὶ αὐτῶν ἕκαστος τῶν ἐξεταστών, πρὶν ἢ μετὰ τῶν συναδέλφων συνέλθῃ, ἵνα ἐπὶ πολλὰς ὥρας οὐκ ὀλίγων ἡμερῶν ἀκροασθῇ καὶ προσηκόντως ἐκτιμήσῃ τὰς προφορικὰς ἐξετάσεις ἐνὸς ἑκάστου».

«Ἐκαστος βλέπει ὅτι πρὸς ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τούτων ἀνάγκη πᾶσα ὅπως οἱ καθηγηταὶ οὗτοι, πᾶν ἄλλο παραλείποντες, διαίρῳσιν ὅλον αὐτῶν τὸν καιρὸν εἰς παραδόσεις καὶ ἀδιαλείπτους ἐξετάσεις. Τοῦτο ἀπαυδᾷ καὶ τὸν καρτερικώτατον, συγγραφὴν μάλιστα, μετάφρασιν ἢ ἄλλο τι ἀνά χεῖρας ἔχοντα. Ἐκ τούτου ἐν μὲν ταῖς ἐγγράφοις ἐξετάσεσιν σχολαίως μεταφέρονται τὰ εἰς λύσιν ζητήματα ἀπὸ καθηγητοῦ εἰς καθηγητὴν, διὰ τὸ ὅποιον δικαίως μὲν παραπονοῦνται οἱ ἐξεταζόμενοι, οὐκ ἀδίκως δὲ βραδύνουσι καὶ οἱ ἐξετασταί, διότι κατὰ τὸ ὀρθότατον λατινικὸν *ultra posse nemo obligatur*, ἐν δὲ ταῖς προφορικαῖς ἐξετάσεσιν ἀναγκάζονται πολλοὶ τῶν ἐξεταστών νὰ ἀναθέτωσι τὰ ἑαυτῶν εἰς τινὰς συναδέλφους, οὗτοι δὲ εἰς ἄλλους, καὶ ἐκ τούτου πολλάκις ὀλίγιστοι ἐν αὐταῖς παρευρίσκονται, ὡς καὶ ἐν ταῖς ἀναγορεύσεσιν. Ἐπειδὴ ὡς πρύτανις ἔπρεπε νὰ παρευρίσκωμαι εἰς τὰς διδακτορικὰς ἀναγορεύσεις, παρετήρησα ἐνίοτε, ὅτι ἡ σχολή, ἥτις ἡρωτᾶτο

ὑπὸ τοῦ κοσμήτορος, εἰ κρίνει τὸν ὑποψήφιον ἄξιον τοῦ διπλώματος, παριστάνετο ὑφ' ἐνὸς μόνου. Ἐκ τούτου καὶ ἡ ἐντύπωσις, τὴν ὁποίαν ἤθελε κάμει πλήρες ὂν τὸ τῶν καθηγητῶν συνέδριον καὶ λαμπρότερον τὸ θέαμα, ἐκλείπει καὶ ἡ φιλοτιμία τῶν νέων ἀπαμβλύνεται, παρατηρούντων ἀδιαφορίαν περὶ αὐτῶν, ἐν ᾗ ἐπεθύμουν καὶ πάντας τοὺς διδάξαντας αὐτοὺς νὰ ἔχωσι παρόντας, καὶ εἰς πλείονας θεατὰς καὶ ἀκροατὰς νὰ ἐπιδείξωσι τὴν ἑαυτῶν ἰκανότητα. Δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν οὔτε ὅτι εἴμεθα ἔθνος μεσημβρινόν, ὄλον ὄμματα, ὡτία καὶ φαντασία, οὔτε ὅτι οἱ ἐξεταζόμενοι, νέοι ὄντες, δὲν δύνανται νὰ γείνωσι παραχρῆμα στωϊκοὶ φιλόσοφοι, καταφρονούντες πράγματα τὴν φιλοτιμίαν ἐγείροντα. Ἐκτὸς δὲ τούτου οὐδὲ ὡς πρὸς τὴν ὀριστικὴν ψηφοφορίαν εἶναι ἀδιάφορος ἡ ὀλιγότης τῶν ἐξεταστῶν. Τούτων οὕτως ἐχόντων, οὐδεὶς ὁ μὴ ὀρῶν ὅτι τὸ πρᾶγμα χρῆζει θεραπείας. Ἀλλὰ τίς καὶ ποία ἡ θεραπεία; Χρέος ἐμὸν ἦτο νὰ δεῖξω τὸ δυσχερές, ἄλλου δ' ἔργον ἡ θεραπεία».

Ἡ δὲ Σύγκλητος τοῦ Πανεπιστημίου, συσκεφθεῖσα περὶ τούτου κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Πρυτάνεως, ἀπεφάσισεν ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1858 νὰ γίνωνται τοῦ λοιποῦ αἱ ἔγγραφοι ἐξετάσεις (μόνον τῆς ἰατρικῆς· διότι ὁ κοσμήτωρ τῆς νομικῆς δὲν ἔκρινεν εὐλόγον νὰ μεταβάλῃ τὴν ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν τοῦ νὰ ἐξετάζῃ ὄλους ὁμοῦ ὡς ὀλιγαρίθμους) ὡς ἐξῆς «α') νὰ μὴ παρατείνωνται πλέον τῶν πέντε ἡμερῶν· β') οἱ ἐξεταζόμενοι νὰ λύωσι καθ' ἑκάστην δύω τοῦλάχιστον μαθημάτων προβλήματα· γ') αἱ ἐξετάσεις νὰ ἄρχωνται τὴν 9 ὥραν π. μ. καὶ νὰ διαρκῶσιν ἐξ ὥρας, λύοντος τοῦ ἐξεταζομένου τοῦ ἐνὸς μαθήματος τὰ προβλήματα ἀπὸ τῆς 9 μέχρι τῆς 12 ὥρας καὶ τοῦ ἑτέρου ἀπὸ τῆς 1 μέχρι τῆς 4. δ') ἐὰν δὲν δυνηθῇ ὁ ἐξεταζόμενος ἐν τούτῳ τῷ δια-

στήματι ν' αντιγράφη τὰς λύσεις, δύναται καὶ πρωτογράφους ν' ἀφήσῃ αὐτάς· ε') αἱ ἐξετάσεις γίνονται κατὰ σειρὰς ὀριζομένης ἐκάστοτε ὑπὸ τοῦ κοσμήτορος τὸ πολὺ ἐκ 10 ἐξεταζομένων ἐξ ὄλων τῶν σχολῶν.»

Πλὴν τῶν εἰρημένων τροποποιήσεων καὶ συμπληρώσεων τῶν περὶ ἐξετάσεων νενομισμένων ἐπῆλθον κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον καὶ αἱ ἐξῆς : Διὰ τὸ πολὺ πλῆθος τῶν ἐξεταζομένων ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ καὶ πρὸς ἀνακούφισιν τῶν τακτικῶν αὐτῆς καθηγητῶν ἐπετράπη διὰ Β. Διατάγματος ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου 1861 (ἴδ. Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 74) α') εἰς τοὺς ἐκτάκτους καθηγητὰς νὰ συμμετέχωσι τῶν ἐξετάσεων, καὶ β') «σύμπασα ἡ ἰατρικὴ Σχολὴ νὰ διαιρηθῆται ὡς πρὸς τὰς ἐξετάσεις μόνον εἰς δύο τμήματα ἀναμιξ ἐκ τακτικῶν καὶ ἐκτάκτων καθηγητῶν συγκείμενα καὶ ἐξετάζοντα ἐξ ὑπαμοιβῆς τοὺς φοιτητὰς ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κοσμήτορος. Ἡ εἰς τμήματα διαίρεσις τῶν καθηγητῶν γίνεται κατὰ πρότασιν τῆς Σχολῆς καὶ ἀπόφασιν τῆς Συγκλήτου, ὑποκειμένην εἰς τὴν ἔγκρισιν τοῦ ἀρμοδίου ὑπουργείου, ἀνανεοῦται δὲ ἡ διαίρεσις αὕτη κατὰ τὴν ἔναρξιν ἐκάστου ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους».

Διὰ τοῦ Β. Διατάγματος τῆς 3 Μαρτίου 1862 τὸ ἄρθρ. 7 τοῦ περὶ ἐξετάσεων τῶν φοιτητῶν Β. Διατάγματος τῆς 19 Μαΐου 1842 συμπληροῦται διὰ τῆς μεταξὺ τῶν βαθμῶν ἄριστα καὶ καλῶς προσθήκης τοῦ λίαν καλῶς. «Ὅστε τὸ ὅλον ἄρθρον ἔχει ἐν τῇ ἀρχῇ ὧδε. Ἐπὶ ἐκάστου μαθήματος ἡ ἰκανότης τοῦ ἐξετασθέντος φοιτητοῦ ἐκφράζεται διὰ τῶν μερικῶν σημειώσεων ἄριστα, λίαν καλῶς, καλῶς κτλ».

Ἐνταῦθα ἀνήκει καὶ ἡ ἀπὸ 30 Ἀπριλίου 1857 ἐγκύκλιος τοῦ ὑπουργείου, δι' ἧς ὀρίζεται ἀκριβέστερον τὸ 7 ἄρθρον τῶν Διατυπώσεων περὶ τῶν καθηγητῶν τῶν λαμβανόντων μέρος εἰς τὰς ἐξετάσεις (Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 88).

Τὸ ἄρθρον 17 τοῦ περὶ ἐξετάσεων τῶν φοιτητῶν Β. Διατάγματος τὸ διαλαμβάνον περὶ τοῦ ἀποτελέσματος τῶν βαθμολογιῶν παρήγαγεν ἐν τῇ ἰατρικῇ Σχολῇ ἐρμηνευτικὰς ἀμφιβολίας, αἵτινες ἠνάγκασαν τὸν κοσμήτορα αὐτῆς νὰ ζητήσῃ διασαφήσεις παρὰ τοῦ Ὑπουργείου. Αἱ ἀμφιβολίαι ἐγεννήθησαν ἐκ τῆς διαφορᾶς τοῦ κειμένου τοῦ ἐντύπου καὶ τοῦ ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Ὑπουργείου πρωτογράφου. Τὸ μὲν ἐντυπον κείμενον τὸ ἀνὰ χεῖρας τῶν καθηγητῶν καὶ φοιτητῶν εἶχε περὶ τὸ μέσον ὡς ἐξῆς «ὁ ἀποκριθεὶς εἰς περισσότερα τοῦ ἐνὸς μαθήματος ἢ καὶ εἰς ἓν μόνον κακῶς, εἰς περισσότερα τῶν δύο ἢ τριῶν (ἀναλόγως τῆς σπουδαιότητος αὐτῶν, περὶ τῆς ὁποίας κρίνει ἡ Σχολή) μετρίως, ἀποπέμπεται κτλ». Τὸ δὲ ἐν τῷ Ὑπουργείῳ σωζόμενον πρωτότυπον τῶν Διατυπώσεων εἶχεν ὡς ἐξῆς: «Ὁ ἀποκριθεὶς εἰς περισσότερα τοῦ ἐνὸς μαθήματος κακῶς, ἢ εἰς ἓν μόνον κακῶς, εἰς περισσότερα δὲ τῶν δύο ἢ τριῶν (. . . .) μετρίως, ἀποπέμπεται κλ». Τὸ ὑπουργεῖον ἀπαντῶν εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ κοσμήτορος διὰ τοῦ ἀπὸ 1 Μαΐου 1857 ἐγγράφου (Βαμπᾶ Π. Ν. σ. 96) λύει τὰς ἀπορίας καὶ διορθώνει τὸ τοῦ ἐντύπου κείμενον κατὰ τὸ πρωτόγραφον.

Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τοῦ Πανεπιστημίου, καθ' ἣν ἦτο προφανὴς ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ προσελκύωσιν ὅσον τὸ δυνατόν πλείστους φοιτητάς, ὀλίγοι δὲ ὑπῆρχον οἱ εὐποροὶ σπουδασταί, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνηται λόγος περὶ ἐπιβολῆς τινων εἰς τοὺς φοιτητάς. Εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ προσωρινὸς κανονισμὸς ἐν ἄρθρ. 24 ἐπιτρέπει «χρηματικὰς εἰσφοράς» τῶν φοιτητῶν τοῦ Πανεπιστημίου διὰ τὴν ἐγγραφὴν, τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν ἔκδοσιν ἀκαδημαϊκῶν βαθμῶν. Ἀλλὰ μέχρι τοῦ 1851 φαίνεται ὅτι οὐδὲν οὐδέποτε εἰσεπράχθη παρὰ τῶν φοιτητῶν εἰμὴ ἐλάχιστόν τι ποσὸν κατὰ τὴν ἐγγραφὴν καὶ τὴν ἀνανέωσιν τοῦ εἰσιτηρίου καὶ τὸ τέλος τοῦ

χαρτοσήμου διά τὰς ἀποδείξεις τῶν καθηγητῶν (κατὰ τὸ ἀπὸ 8 Φεβρουαρίου 1840 ἔγγραφον τοῦ Ὑπουργείου τῶν οἰκονομικῶν, ἕπερ ἰδ. παρὰ Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 51 ὑποσημ. 2). Κατὰ δὲ τὸ 1851 ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 19 Ὀκτωβρίου ἀπεφάσισεν ἡ Σύγκλητος νὰ εἰσπράττωνται παρὰ τῶν φοιτητῶν

- 1) 10 δραχ. διὰ τὴν ἐγγραφὴν καὶ ἐκάστην ἀνανέωσιν αὐτῆς.
- 2) 100 δραχμαὶ διὰ τὸ διδακτορικὸν δίπλωμα καὶ 50 διὰ τὸ τοῦ τελειοδιδάκτου· καὶ περὶ μὲν τοῦ πρώτου νὰ γείνη ἀπλῆ ἀνακοίνωσις εἰς τὸ Ὑπουργεῖον, περὶ δὲ τοῦ δευτέρου νὰ προκληθῇ Β. Διάταγμα.

Ἐν δὲ τῇ συνεδριάσει τῆς 2 Ὀκτωβρίου 1853, ἀναγνωσθέντος ὑπουργικοῦ ἐγγράφου ἀπὸ 8 Σεπτεμβρίου περὶ τελῶν τῶν ἀποφοιτητηρίων, διπλωμάτων κ. λ., ἡ Σύγκλητος παρεδέχθη νὰ εἰσπράττωνται δι' ἕκαστον ἀποφοιτητήριον δρ. 20, δι' ἕκαστον δίπλωμα διδάκτορος ἢ τελειοδιδάκτου δρ. 50 καὶ δι' ἕκαστον πτυχίον φαρμακοποιῦ δρ. 30. Ἀπὸ τότε δὲ σημειοῦνται καὶ ἐν τοῖς ἐτησίοις ἀπολογισμοῖς τὰ ἐκ τούτων εἰσπραττόμενα ποσὰ ἐν ἰδίῳ Πίνακι (ἰδ. τοὺς εἰς τὸν λόγον τοῦ Ν. Κωστῆ τοῦ 1854 καὶ τῶν ἐφεξῆς πρυτάνεων προσηρητημένους λογιστικούς Πίνακας). Τὰ ἐν τῷ μεταξύ τοῦ 1851 καὶ 1853 εἰσπραττόμενα παρὰ τῶν φοιτητῶν χαρακτηρίζονται ὑπὸ τοῦ Πρυτάνεως Π. Ἀργυροπούλου ὡς ἐκ οὐσίας εἰσφοραὶ αὐτῶν. «Κατατάττομεν, λέγει, μεταξύ τῶν πόρων τοῦ Πανεπιστημίου τὰ ἐκ τῶν διπλωμάτων καὶ ἀποφοιτητηρίων ἐκ οὐσίας παρὰ τῶν φοιτητῶν προσφερόμενα ποσὰ, τὰ ὅποια ὁμῶς μόλις ἐπήρκεσαν, πρὸς τὸ παρόν, εἰς τὰς δαπάνας τῆς κατασκευῆς σφραγιστῆρος, τῆς ἀγορᾶς μεμβράνης καὶ τῆς λιθογραφῆσεως καὶ ἐκτυπώσεως τῶν ἀποφοιτητηρίων καὶ διπλωμάτων» (Λόγ. τοῦ 1853, σ. 21).

Τα ραχαὶ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ ἀταξίαι ὑπὸ τῶν φοιτητῶν γενόμεναι δὲν ἔλλειψαν καὶ κατὰ ταύτην τὴν

περίοδον· ἀλλ' αὐται, ἐξαιρουμένων τῶν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη, αἵτινες προῆλθον μᾶλλον ἐκ τῆς ἐξάψεως, ἥτις κατέλαβε τὰ πνεύματα μετὰ τὴν πολιτικὴν μεταβολὴν τῆς 3 Σεπτεμβρίου κατὰ τὰς ἐν τῇ ἐθνικῇ συνελούσει συζητήσεις, εἶχον οὕτως εἰπεῖν ἐπιδημικὸν χαρακτήρα, προελθοῦσαι ἐξ ἐκτάκτων τινῶν ἀφορμῶν καὶ εὐλόγων αἰτιῶν. Τούτων αἱ κυριώτεραι καὶ χαρακτηριστικώτεραι εἶνε αἱ ἐξῆς.

Κατὰ τὸν αὐτὸν περίου χρόνον τινὲς τῶν φοιτητῶν τῆς ἰατρικῆς ἐσκευώρουσαν — ἄδηλον ὑπὸ τίνων κινούμενοι — κατὰ τοῦ νεωστὶ διωρισμένου καθηγητοῦ τῆς κλινικῆς Κ. Μαυρογιάννη, ὑπέγραψαν καὶ ἀναφορὰν κατ' αὐτοῦ εἰς τὸ Ἵπουργεῖον καὶ ἤρχισαν νὰ φέρωνται προπετῶς καὶ ἐν ταῖς παραδόσεσιν αὐτοῦ. Εἰς τὰς παραινήσεις τοῦ τε Πρυτάνεως καὶ τοῦ Κοσμήτορος τὰς γενομένας πρὸς τοὺς φοιτητὰς δὲν ἠρκέσθη ὁ Μαυρογιάννης, ἀλλ' ἐζήτηε ἔγγραφον ἀναίρεσιν τῶν κατ' αὐτοῦ γενομένων καὶ γραφέντων. Γενομένου περὶ τούτων λόγου ἐν τῇ Σύγκλητῳ, ὁ Δαμιανὸς Γεωργίου καὶ Ν. Κωστῆς ἀπεδοκίμασαν μὲν τὴν διαγωγὴν τῶν φοιτητῶν ὡς ὑπερβάντων τὰ νόμιμα μέσα τῆς θεραπείας, ἀλλ' ἐδικαίωσαν καὶ τὰ παράπονα αὐτῶν κατὰ τρόπον παράδοξον· οἱ φοιτηταί, εἶπον, παραπονοῦνται διότι ἀκούοντες παρὰ τῶν ἄλλων καθηγητῶν τὰ μαθήματά των κατὰ γερμανικὸν σύστημα δὲν ἐνόουν τὸν Μαυρογιάννην διδάσκοντα κατὰ γαλλικὸν σύστημα. Προέτειναν λοιπὸν νὰ παρακληθῆ ὁ καθηγητὴς «νὰ κάμνη ἐκάστοτε παραλληλισμὸν τῆς διδασκαλίας του μὲ τὴν γερμανικὴν διδασκαλίαν, ὥστε ὁ καθηγητὴς οὗτος νὰ καθίσταται εὐληπτότερος εἰς τοὺς ὀμιλητὰς του». Ἡ Σύγκλητος ἀπεφάσισε νὰ ζητήσωσιν οἱ φοιτηταὶ συγγνώμην παρὰ τοῦ καθηγητοῦ. (Πρακτικὰ τῆς Συγκλήτου ἐν συνεδρ. τῆς 14 Φεβρουαρίου 1844).

Τὸν Μάιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους συνέβησαν ἀταξίαι κατὰ τὴν

παράδοσιν τοῦ καθηγητοῦ τῆς χημείας Ε. Λάνδερερ, ἐπα-
 νελθόντος πάλιν εἰς τὴν καθηγεσίαν, καθ' οὗ εἶχον ἤδη ὑπο-
 βάλλη ἐγγράφως οἱ μαθηταὶ του παράπονα εἰς τὴν Πρυτα-
 νείαν. Πρωταίτιος τῆς ταραχῆς ἀπεδείχθη ὁ φοιτητὴς Σ. Ἡ
 Σύγκλητος μετὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ γραμματέως ὅτι «πρέ-
 πει νὰ λάβῃ σύντονα μέτρα ὡς πρὸς τὴν διαγωγὴν τῶν
 ἀλροατῶν (ἐνν. φοιτητῶν) τοῦ Πανεπιστημίου, διότι ἀπὸ τινος
 χρόνου ἤρχισαν νὰ μὴ φέρωσι σέβας οὔτε πρὸς τὸν Πρύτανιν
 οὔτε πρὸς τοὺς καθηγητὰς οὔτε πρὸς τοὺς ὑπαλλήλους τοῦ
 γραφείου, ἀπεδοκίμασεν ὁμοθύμως τὰ γενόμενα καὶ ἀπεφά-
 σισε νὰ προσκληθῶσιν εἰς τὰ καθήκοντά των οἱ ἀκρωόμενοι
 τοῦ μαθήματος τῆς χημείας δι' αὐστηροῦ ἐγγράφου τῆς πρυ-
 τανείας τοιχοκολληθέντος εἰς τὸν μέλανα πίνακα καὶ τὴν θύ-
 ραν τοῦ δωματίου τῆς παραδόσεως τῆς χημείας, ν' ἀπομα-
 κρυνθῇ ὁ Σ. προσωρινῶς τῆς παραδόσεως, καὶ νὰ μὴ δέχεται
 ἢ πρυτανεία ἀναφορὰς φοιτητῶν εἰ μὴ διὰ τοῦ κοσμητορος.
 (Πρακτικὰ τῆς Συγκλ. συνεδρ. 12 Μαΐου 1844).

Ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς Συγκλήτου τῆς 12 Δεκεμβρίου
 1844 ἐνεφανίσθη ἀναφορὰ 15 φοιτητῶν τῆς ἰατρικῆς καὶ φι-
 λοσοφικῆς Σχολῆς πρὸς τὸν Βασιλέα, «δι' ἧς μεμφόμενοι τὴν
 ἔλλειψιν τῆς καθέδρας τῆς λατινικῆς γλώσσης καὶ τὸν τρόπον
 τῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ γινομένης διδασκαλίας, ἔλεγον ὅτι
 ἀπομανθάνουσιν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ὅσα ἔχουσι μεμεθη-
 μένα εἰς τὰ γυμνάσια», μετὰ ταύτης δὲ καὶ ἐγγραφον τοῦ
 Ὑπουργείου «δι' οὗ παραγγέλλεται ἡ πρυτανεία νὰ ἐπιπλήξῃ
 τοὺς ὑπογράψαντας τὴν ἀναφορὰν φοιτητὰς καὶ νὰ φροντίσῃ
 περὶ ἀναπληρώσεως τῆς καθέδρας τῆς λατινικῆς γλώσσης,
 συμβουλευομένη μετὰ τῶν ἀρμοδίων καθηγητῶν». Ἀπεφα-
 σίσθη νὰ παραινεθῶσι μὲν οἱ μετανοήσαντες τῶν ὑπογραφάν-
 των τὴν ἀναφορὰν, νὰ ἐπιτιμηθῇ δὲ αὐστηρῶς ὁ αἴτιος αὐτῆς.

Κατὰ τὴν 15 Φεβρουαρίου 1845 συνέβησαν ταραχαὶ καὶ

ξύλοκοπήματα ἐν τῇ παραδόσει τοῦ καθηγητοῦ Φ. Πυλαρινοῦ διωρισμένου ἤδη ἀπὸ τοῦ 1843. Περὶ τούτων μετὰ τὰς γενομένας ἀνακρίσεις ἡ Σύγκλητος ἀπεφάσισε «διὰ προκηρύξεως νὰ ἐκφράσῃ τὴν λύπην της διὰ τὰ γενόμενα καὶ νὰ παραϊνέσῃ τοὺς φοιτητάς· νὰ προσκαλέσῃ ὁ Πρύτανις τὸν κ. Πυλαρινὸν καὶ νὰ εἴπῃ αὐτῷ τὰ δέοντα· νὰ διακόψῃ ἐπὶ μίαν ἐβδομάδα τὰ μαθήματά του ὁ κ. Πυλαρινὸς καὶ νὰ διδάσκη τοῦ λοιποῦ ἐντὸς τῆς ἡμέρας ἀντὶ τῆς ἐσπέρας».

Σπουδαιότερον χαρακτηῖρα εἶχον αἱ ταραχαὶ ἢ μᾶλλον αἱ διαδηλώσεις αἱ γενόμεναι κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1848, αἱ λεγόμεναι τὰ Μανούσια, ὡς ὀρμηθεῖσαι ἔκ τινος διατριβῆς ἐν τῷ Αἰῶνι κατὰ τοῦ καθηγητοῦ Θ. Μανούση. Εἶνε γνωστὸν ὅτι καὶ τότε ὑπῆρχον μεταξύ τῶν λογίων διαιρέσεις καὶ φατρίαι, αἵτινες προήρχοντο τὸ μὲν ἐκ φρονημάτων ἐπιστημονικῶν ἐναντίων, τὸ δὲ ἐκ τῶν πολιτικῶν κομμμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα, ὡς καὶ ἄλλοτε εἶπομεν, κατετάχθησαν οἱ πλείστοι τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου, ὡς μὴ θελήσαντες ἢ μὴ δυνηθέντες νὰ μείνωσιν ἀμέτοχοι τῶν πολιτικῶν τῆς πατρίδος. Ὁ Θ. Μανούσης ἔχων φίλους πολιτικοὺς καὶ συμπράττων πολλάκις μετ' αὐτῶν δὲν ἦτο ἀπηλλαγμένος ἐπιθέσεων καὶ ἐπιβουλῶν προερχομένων ἀπὸ τῶν ἀντιπάλων του. Μία τῶν τοιούτων κατ' αὐτοῦ ἐπιθέσεων ἦτο ἡ ἐν τῷ Αἰῶνι δημοσίευσις διατριβῆς τινος κατ' αὐτοῦ, ἣν ὑπέγραψε μὲν ἱερομόναχος τις Παΐσιος Ἰωαννίτης, φοιτητῆς τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς ἀκούων καὶ θεολογικὰ μαθήματα, συνέταξε δὲ ἄλλος τις. Ἐν τῇ διατριβῇ ἐκείνῃ ἐλέγετο ὁ Μανούσης ὅτι δῆθεν ἐν ταῖς παραδόσεσιν αὐτοῦ τῆς γενικῆς ἱστορίας ὠμίλει ἀνευλαβῶς περὶ τῆς θρησκείας καὶ τοῦ κλήρου. Ἀντὶ πάσης διὰ τοῦ τύπου ἀπαντήσεως εἰς τὸν Αἰῶνα ὁ Μανούσης ἔκρινεν εὐλογον νὰ δώσῃ τὰς προσηκούσας ἐξηγήσεις εἰς τὸ ἀκροατήριον αὐτοῦ καὶ νὰ κατακρίνῃ τοὺς δια-

στρέψαντας τὴν ἔννοιαν τῶν λόγων τοῦ καὶ συκοφαντήσαντας αὐτὸν δημοσίᾳ. Οἱ φοιτηταί, οἵτινες πάντοτε κατεκηλοῦντο ὑπὸ τῆς διδασκαλίας τοῦ Μανούση, ἐξεβράγχισαν εἰς ἐνθουσιώδεις ἐκδηλώσεις τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ φρονημάτων καὶ εἰς χλευασμοὺς καὶ ἀπειλὰς κατὰ τῶν φοιτητῶν τῆς θεολογίας, ἐν οἷς ἦτο καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Λυκούργου Λογοθέτης, ὁ μετέπειτα καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἀρχιεπίσκοπος Σύρου καὶ Τήνου, ὅστις ἐνομιζέτο ὁ κυριώτερος μεταξὺ τῶν ὀλιγίστων φοιτητῶν μοχλὸς τῆς ἐναντίον τοῦ Μανούση κινήσεως. Οἱ φοιτηταὶ τῆς θεολογικῆς Σχολῆς, οἵτινες δὲν ὑπερέβαινον τοὺς 12, φοβούμενοι μὴ κακοποιηθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀχροατῶν τοῦ Μανούση, ἐζήτησαν τὴν προστασίαν τῆς Συγκλήτου δι' ἀναφορᾶς πρὸς τὸν Κοσμήτορα Κ. Κοντογόνην, ἐν ἧ' ἀσπάζονται πάντες τὰ ἐν τῇ διατριβῇ ὑπογεγραμμένα ὑπὸ τοῦ Παΐσιου. Καὶ οὕτως ἡ ὑπόθεσις ἤλθεν εἰς τὴν Σύγκλητον. Ἐν τούτοις τὰ μὲν πνεύματα τῶν φοιτητῶν ἦσαν ἐξηρηθισμένα κατὰ τῶν ὑποκινήσαντων τὴν δημοσίευσιν τῆς διατριβῆς, καὶ αἱ ἐφημερίδες ἅπασαι σχεδὸν ὡς καὶ πᾶσα ἡ κοινωμία ἦσαν ὑπὲρ τοῦ Μανούση. Ἡ δὲ Σύγκλητος ἀπεφάσισε μετὰ μακρὰν συζήτησιν ὁ μὲν Παΐσιος νὰ ἐπιπληχθῇ αὐστηρῶς ἐνώπιον τῆς Συγκλήτου καὶ νὰ ἀπειληθῇ ὅτι ἐν ὑποτροπῇ θέλει ἀποβληθῇ τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ ἡ ἀπόφασις αὕτη νὰ τοιχοκολληθῇ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἐπὶ 24 ὥρας· οἱ δὲ ὑπογράψαντες εἰς τὴν πρὸς τὴν Σύγκλητον ἀναφορὰν νὰ παραινεθῶσι προσηκόντως ὑπὸ τοῦ οἰκείου Κοσμήτορος. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν ἐπομένην παράδοσιν ἐν μεγίστῃ συβόρῃ φοιτητῶν ὁ Περικλῆς Ζαχόπουλος ἀνέγνωσεν εὐθὺς μετὰ τὴν εἰς τὴν καθέδραν ἀνάβασιν τοῦ καθηγητοῦ παρὰ τῶν συμφοιτητῶν αὐτοῦ ὀλιγόστιγον προσλαλιὰν διατρανοῦσαν τὸ σέβας καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς αὐτόν, ὁ δὲ Μανούσης ἀπήντησεν εἰς αὐτὴν προσηκόντως ἐκ παρασκευῆς, τὸ Ὑπουρ-

γαῖον, λαβὸν γνῶσιν τῶν γενομένων καὶ θέλον νὰ παύσῃ πᾶσα περαιτέρω ἐξέγερσις τῶν πνευμάτων, διέταξε τὴν Πρυτανείαν ν' ἀπομακρύνῃ τοῦ Πανεπιστημίου τὸν Ζαχόπουλον. Ἡ Σύγκλητος ὑπέλαβεν ἄδικον τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ φοιτητοῦ, ὅστις ἐνήργησε μὲν κατ' ἐντολὴν τῶν συμφοιτητῶν αὐτοῦ, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς πρὸς τὴν Σύγκλητον ἀναφορᾶς αὐτῶν, δημοσιευθείσης ἐν τῇ Ἀθηνᾶ τῆς 15 Φεβρουαρίου 1848, οὐδὲν δὲ ἄτοπον ἔπραξεν. Ὅθεν παρεκάλεσεν ὁ Πρύτανις τὸ Ὑπουργεῖον νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν περαιτέρω φοίτησιν εἰς τὸν Ζαχαρόπουλον, ζητήσαντα ἤδη συγγνώμην. Ὁ δὲ καθηγητὴς Μανούσης ὑπεσχέθη ὅτι κατὰ τὸ προσεχὲς μάθημα θέλει περιορισθῆ εἰς μόνην τὴν διδασκαλίαν. Τούτου δὲ γενομένου, ἔληξαν αἱ σκανδαλώδεις ἐκεῖναι ταραχαί. Ἡ κοινὴ γνώμη ἀπέδωκε τότε πᾶσαν ταύτην τὴν σκευωρίαν εἰς τοὺς περὶ τὸν Κ. Οἰκονόμον καὶ τινὰς καθηγητὰς τοῦ Πανεπιστημίου· ἐνομιζέτο δὲ ὅτι καὶ τὸ Ὑπουργεῖον δὲν ἔβλεπε δυσάρεστως πᾶσαν ἀφορμὴν εὐλογον δυναμένην νὰ ἐπιφέρῃ τὴν παῦσιν τοῦ Θ. Μανούση. Ἀλλ' ἡ κοινὴ γνώμη καὶ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἦσαν ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τῆς ἀληθείας.

Κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1849 κατ' ἀπόφασιν τῆς Συγκλήτου ἀπηγορεύθη εἰς τοὺς φοιτητὰς δι' ἐπισήμου προκηρύξεως τὸ *καπνίζειν* ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, διότι προλαβόντως εἶχε κινδυνεύσῃ νὰ ἐμπρησθῆ τὸ γραφεῖον τοῦ Πανεπιστημίου ἐκ τῶν σιγαριδίων τῶν φοιτητῶν, οἵτινες ἐκάπνιζον οὐ μόνον ἐν τοῖς προθύροις, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς διδασκατηρίοις (βεβαίως κατὰ τὰ διαλείμματα τῆς διδασκαλίας).

Ἐπτὰ ἔτη μετὰ τὰ Μανούσεια διαδραματίζονται ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τὰ *Αἰγινήτεια*, τὰ ὅποια προεκλήθησαν ὑπὸ τῆς ἐξῆς αἰτίας. Πρὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν ἡ ἰατρικὴ Σχολὴ ἐζήτησεν ἐπανειλημμένως τὸν διορισμὸν δύο ἔτι καθηγητῶν εἰς διδασκαλίαν τῶν μαθημάτων τῆς εἰδικῆς νοσολογίας

καὶ τῆς χειρουργικῆς. Κατὰ δὲ τὸ 1855 τὸ Ὑπουργεῖον διώρισε τὸν ὑφηγητὴν τῆς παθολογικῆς ἀνατομίας Δ. Αἰγινήτην καθηγητὴν τῆς εἰδικῆς νοσολογίας, ἣν ἐδίδασκεν ἤδη ὁ καθηγητὴς τῆς κλινικῆς Γ. Α. Μακκᾶς, ὁ διαδεχθεὶς ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἐκείνη τὸν διὰ νόσον παραιτηθέντα Ἴ. Βουρον. Ἄμα προκηρύξαντος τοῦ Αἰγινήτου τὴν ἔναρξιν τοῦ μαθήματος τῆς εἰδικῆς νοσολογίας, ἔγεινε γνωστὸν ὅτι οἱ φοιτηταὶ ἔμελλον νὰ θορυβήσωσιν ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ ἀρχαιοτέρου καθηγητοῦ ἀφαίρεσιν τοῦ μαθήματος. Ὅθεν ἠναγκάσθη ὁ Μακκᾶς κατὰ προτροπὴν τοῦ γραμματέως τοῦ Πανεπιστημίου νὰ προκηρύξῃ καὶ αὐτὸς τὴν ἔναρξιν τοῦ αὐτοῦ μαθήματος· οὐχ ἦττον αἱ ταραχαὶ καὶ διαπληκτισμοὶ τινες συνέβησαν ἐνώπιον τοῦ ἀκλονήτως ἰσταμένου ἐπὶ τῆς ἑδρας καθηγητοῦ Αἰγινήτου. Διὰ παρεμβάσεως τῆς Πανεπιστημιακῆς ἀρχῆς διελύθη ἡ συνάθροισις. Ὁ Πρύτανης ἀπεδοκίμασε τὴν πράξιν τῶν φοιτητῶν δι' ἐγγράφου προκηρύξεως. Ἐν τῇ γενομένῃ διὰ τοῦτο συσκέψει τῆς Συγκλήτου μετὰ συζήτησιν ἀπεφασίσθη ν' ἀναβάλωσιν οἱ καθηγηταὶ Δ. Αἰγινήτης καὶ Γ. Μακκᾶς τὴν ἔναρξιν τοῦ μαθήματος τῆς εἰδικῆς νοσολογίας, ἐν τῷ μεταξύ δὲ ἡ Σύγκλητος νὰ παρακαλέσῃ τὸν Ὑπουργὸν νὰ ἐπαναφέρῃ τὰ πράγματα εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν. Τίς ἢ ἐπελθοῦσα θεραπεία ἀνεγράφη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σ. 66) προκειμένου περὶ τῆς διδασκαλίας. Ἄλλὰ πρὶν ἐκδοθῆ τὸ ἀπὸ 1 Μαρτίου 1856 Β. Δ., δι' οὗ ἐθεραπεύθη τὸ κακόν, δι' ὑπουργικοῦ ἐγγράφου ἀπὸ 30 Σεπτεμβρίου 1855 ἐπετράπη ἡ ἐν τῷ προγράμματι ἀναγραφὴ τοῦ μαθήματος τῆς εἰδικῆς νοσολογίας καὶ ὑπὸ τοῦ Γ. Μακκᾶ.

Ἡ ἐπομένη τῶν φοιτητῶν ἀταξία εἶχε καθαρῶς πολιτικὸν χαρακτήρα· διότι, φαίνεται, ὑπῆρχον οἱ ἔξωθεν ὑποκινούντες τοὺς φοιτητὰς εἰς ταραχάς. Τὴν 18 Μαρτίου τοῦ 1857,

ἔγεινε γνωστὸν ὅτι ἔμελλον νὰ θορυβήσωσιν οἱ φοιτηταὶ κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ καθηγητοῦ Α. Παγκαβῆ, ὅστις, ὑπουργὸς ὢν συγχρόνως τῶν Ἐξωτερικῶν, εἶχε συντάξῃ τὸ περιβόητον ἐκεῖνο ὑπόμνημα περὶ τῶν τριῶν κομμάτων τῶν ἀνδρῶν τοῦ ἀγῶνος, ὅπερ ἐκίνησε πολλῶν τὴν χολήν. Καὶ τότε μὲν προελήφθη ὁ θόρυβος ὑπὸ τοῦ γραμματέως, ἀποτρέψαντος τῆς διδασκαλίας κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν τὸν καθηγητὴν· κατὰ δὲ τὴν ὥραν τοῦ ἀκολουθοῦ μαθήματος διὰ τῆς παρεμβάσεως πολλῶν φιλησύχων φοιτητῶν κατεπνίγη πᾶσα πρὸς θόρυβον ἀπόπειρα, ὃν δὺν μάλιστα ὑπεκίνουν φητῆται. Ἄλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐρωτάζετο ἡ 25 Μαρτίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, καὶ ἐπειδὴ ὑπῆρχεν εὐλογος ὑποψία μήπως διαταραχθῇ ἡ ἐορτή, καθ' ἣν ἔμελλον νὰ παρασταθῶσι καὶ ὑπουργοὶ καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι ἄνδρες, ἡ μοιραρχία, ἐπισήμως προσκληθεῖσα, εἶχε πέμψῃ τινὰς χωροφύλακας κατὰ τὴν ἀνέκαθεν ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν τοῦ νὰ παρευρίσκωνται κατὰ τὰς τελετὰς ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Πανεπιστημίου τέσσαρες ἢ πέντε τοιοῦτοι. Εἰσερχομένους δὺν τῶν ὑπουργῶν οἱ ἀνωτέρω φοιτηταὶ ἠτένισαν ἀπειλητικῶς καὶ ὑπετονθόρισαν λέξεις ὑβριστικὰς. Μετὰ ταῦτα ἀνέβησαν εἰς τὰ πρόθυρα 5 ἢ 6 χωροφύλακες ἄνευ ὅπλων ἵνα ἐρωτήσωσι τοῦ νὰ σταθῶσι. Τότε ἠκούσθησαν φωναὶ «ἔξω οἱ χωροφύλακες». Τί συνέβη μετὰ τοῦτο ἄδηλον. Ἄλλὰ τὴν ἐπιούσαν συνελθοῦσα ἡ Σύγκλητος διέταξεν ἀνακρίσεις· ἐκ δὲ τούτων ἀποδειχθείσης τῆς ἐνοχῆς τῶν εἰρημένων φοιτητῶν ὡς αἰτίων τῆς ταραχῆς, ἐπέβαλεν εἰς αὐτοὺς τὴν ποινὴν τῆς ἐπὶ δὺν ἐβδομάδας κρατήσεως ἐν τὸς τοῦ Πανεπιστημίου. Ἄλλὰ μετὰ μίαν ἢ δὺν ἡμέρας ἐπεδόθη ἀναφορὰ ὑπογεγραμμένη ὑπὸ 192 φοιτητῶν, δι' ἧς κατεκρίνετο ὡς ἄδικος ἡ κράτησις τῶν δὺν φοιτητῶν καὶ ὡμολογεῖτο ὅτι εἰς τὰς γενομένας ἀταξίας καὶ αὐτοὶ πάντες ἦσαν ἐνοχοί. Ἐπειδὴ δὲ μετὰ τινὰς γενομένας ἀνακρίσεις καὶ προ-

φορικῶς τὰ αὐτὰ ὠμολόγησαν, ἀπεφασίσθη νὰ ἀπαγγελθῆ κατ' αὐτῶν ἐπίπληξις ἐνώπιον τῆς Συγκλήτου. Κατὰ ταύτην τὴν περίστασιν ὠμολόγησαν ὅτι ἐσέβοντο μὲν τὴν Σύγκλητον καὶ τοὺς καθηγητάς, ὑπέγραψαν δὲ τὴν ἀναφορὰν ἰν' ἀπαλλάξωσι τοὺς κρατουμένους συμφοιτητάς των, οὓς ὑπελάμβανον συκοφαντηθέντας. Ἀρκεσθεῖσα εἰς ταῦτα ἡ Σύγκλητος ἀπέλυσε καὶ τοὺς κρατηθέντας διὰ τὸ αἰδέσιμον τῶν προσεγγιζουσῶν ἑορτῶν.

Ἡ κατὰ τὴν 25 Μαρτίου 1857 γενομένη ἀταξία τῶν φοιτητῶν ἦτο μικρὸν προανάκρουσμα τῆς ἐν τοῖς μετέπειτα συμπτώξεως αὐτῶν εἰς τὴν κατὰ τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Βασιλέως Ὁθωνος ἀντίδρασιν, ἧς ἀποτέλεσμα ἦτο ἡ ναυπλιακὴ ἀνταρσία καὶ Ὀκτωβριανὴ ἐπανάστασις τοῦ 1862. Τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα πρέπει ν' ἀποδώσῃ τις καὶ εἰς τὴν ὀχλαγωγίαν τῆς 11 Μαΐου 1859, τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα Σ κ ι α δ ι κ α . Ἀπεφάσισαν μαθηταὶ τινες τοῦ γυμνασίου καὶ φοιτηταὶ νὰ φορῶσι κατὰ τὸ θέρος σκιάδια εὐτελεῆ τῆς Σίφνου ἀντὶ τῶν ἐκ τῆς Ἑσπερίας εἰσαγομένων πολυτελῶν. Τοῦτο ὑπελήφθη ὑπὸ τῆς ἐξουσίας, ὅπως καὶ ἀληθῶς ἦτο, ἐπίδειξις οὐχὶ κατὰ τῆς πολυτελείας, ἀλλὰ μᾶλλον κατὰ τοῦ κυβερνητικοῦ συστήματος. Τὴν ἀπόφασιν ταύτην τῶν εἰρημένων νέων ἐνέπαιξαν ἄλλοι νέοι κατ' εἰσήγησιν τῆς ἀστυνομίας καὶ τῶν ἐμπόρων τῶν πωλούντων τὰ πολυτελεῆ σκιάδια, φορέσαντες ἄλλα εὐτελέστερα σκιάδια. Ἐμπαίζοντες καὶ ἐμπαιζόμενοι ἤλθον εἰς σύγκρουσιν τὴν Κυριακὴν 10 Μαΐου ἐν τῷ Πολυγώνῳ κατὰ τὴν ὥραν τῆς μουσικῆς. Ἡ ἀστυνομία, ἵνα διαλύσῃ τὴν σύγκρουσιν ἐπετέθη κατὰ τῶν μαθητῶν ἀγρίως. Ἐντεῦθεν ὀχλαγωγία ἀνὰ τὰς ὁδοὺς καὶ πρὸ τῶν ἀνακτόρων καὶ κραυγαὶ «κάτω ὁ διευθυντῆς τῆς ἀστυνομίας». Ἐγείναν καταδιώξεις καὶ φυλακίσεις τῶν μαθητῶν. Τὴν ἐπαύριον ἐξηκολούθησεν ἡ ὀχλαγωγία κατὰ τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἀστυνομίας, ἡ ἀγορὰ

ἐκλείσθη καὶ περὶ τὴν 10 ὥραν εἰσῆλασεν ὁ ὄχλος εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, κραυγάζων «κάτω ὁ ἀστυνόμος». Ὁ Πρύτανης Δ. Στροῦμπος ἀπεπειράθη ν' ἀποκρούσῃ τοὺς ὀχλαγωγοῦντας διὰ τῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ φοιτητῶν, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθη διὰ τὴν φανεράν συμπάθειαν τούτων πρὸς τοὺς ταραχοποιούς· μόλις δὲ μετὰ τινος ὥρας διελύθησαν, φοβηθέντες τοὺς χωροφύλακας. Ἔνεκα τούτου ἐπῆλθε διακοπὴ τῶν μαθημάτων τοῦ Πανεπιστημίου, ὅπερ ἐζώσθη ὑπὸ στρατιωτικῆς δυνάμεως, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπὶ δύο ἡμέρας, ὕστερον δὲ ἐπὶ πέντε. Ἐπανελθούσης δὲ τῆς ἡσυχίας, ἐπανελήφθησαν τὰ μαθήματα. Τὴν ὀχλαγωγίαν ταύτην, τῆς ὁποίας μετέσχον καὶ οἱ φοιτηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου, πρέπει ν' ἀποδώσῃ τις κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν τραχεῖαν αὐστηρότητα τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἀστυνομίας Δημητριάδου.

Ὅτι αἱ προλαβοῦσαι ἀταξίαι προῆλθον ἐξ ὑποκινήσεων τῶν ἐκτὸς τοῦ Πανεπιστημίου πολιτευομένων, ὅσοι ἦσαν ἐναντίοι τῶν καθεστώτων, ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ δύο ἀνακοινώσεων τοῦ Πρυτάνεως Β. Οἰκονομίδου εἰς τὴν Σύγκλητον. Τούτων ἡ μὲν περὶ μελετωμένης ἐκδόσεως ἐφημερίδος πολιτικῆς «τοῦ Μέλлонτος τῆς Πατρίδος» τῇ συμπράξει φοιτητῶν τοῦ Πανεπιστημίου σκοπὸν εἶχε νὰ προκαλέσῃ προτροπὴν τῆς Συγκλήτου πρὸς τοὺς φοιτητὰς εἰς τὸ ν' ἀσχολῶνται περὶ τὰ ἔργα τῶν τὰ κύρια καὶ ν' ἀπέχῃσι τοιαύτης ἀλλοτρίας τῶν σπουδῶν αὐτῶν πράξεως. Καὶ τῷ ὄντι ἐξεδόθη πρὸς τοὺς φοιτητὰς προκήρυξις τοιαύτας περιέχουσα παραινέσεις. Ἡ δὲ ἑτέρα ἀνακοίνωσις ἦτο ἡ περὶ συστάσεως λέσχης τῶν φοιτητῶν καὶ ἀνάγνωσις ἐγγράφων τῆς ἀστυνομίας, τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐσωτερικῶν καὶ τοῦ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν. Ὑπὸ τοῦ τελευταίου ἥρωτᾶτο ἡ Σύγκλητος, ἂν ἦτο ὠφέλιμος ἡ σύστασις τοιαύτης λέσχης. Ἐκείνη δὲ ἀπεκρίθη ὅτι τούναντίον ἤθελε βλάβη

τοὺς φοιτητάς, ἀποτρέπουσα αὐτοὺς τῶν κανονικῶν πανεπιστημιακῶν σπουδῶν.

Καὶ ταῦτα μὲν συνέβησαν περὶ τὰ τέλη τοῦ 1859. Κατὰ δὲ τὸν Φεβρουάριον τοῦ ἐπομένου ἔτους ἔγειναν ταραχαὶ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, παρόντος τοῦ Πρυτάνεως καὶ ἄλλων καθηγητῶν, κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ μαθήματος τοῦ ὑφηγητοῦ τοῦ ποινικοῦ δικαίου Κ. Ν. Κωστῆ, αἵτινες προφανῶς εἶχον πολιτικὸν χαρακτῆρα, πρόσχημα δὲ μόνον τὴν ἀποδοκιμασίαν τοῦ νέου ὑφηγητοῦ, ὃν οὐδ' εἶχον γνωρίση οἱ φοιτηταί. Μετὰ τὰς γενομένας ἀνακρίσεις ὑπὸ τοῦ Πρυτάνεως ἀπεδείχθη μετὰ βεβαιότητος ἡ ἐνοχὴ τοῦ φοιτητοῦ τῆς νομικῆς Γ. Γλήνῃ. Ἡ δὲ Σύγκλητος τὸν μὲν Γλήνην κατεδίκασεν εἰς ἀποβολὴν ἀπὸ τοῦ Πανεπιστημίου ἐπὶ ἓν ἔτος καὶ διέταξε τὴν δημοσίευσιν τῆς ἀποφάσεως. Περὶ δὲ τῆς παραδόσεως τοῦ Κ. Ν. Κωστῆ ἀπεφάσισε νὰ ἐπαναληφθῆ, νὰ μὴ εἰσέλθωσι δὲ εἰς τὸ ἀκροατήριον εἰμὴ φοιτηταί, οὓς ἤθελον γνωρίση ὡς τοιοῦτους οἱ πρὸ τῶν θυρῶν αὐτοῦ ἰστάμενοι κλητῆρες. Ταῦτα βουλευομένης τῆς Συγκλήτου, εἰσέρχεται ὁ καθηγητῆς τοῦ ποινικοῦ δικαίου Σπ. Πήλληκας, ὅστις ἀνεκοίνωσεν ὅτι πρὸ μιᾶς ὥρας ἐχειροκρότησαν αὐτὸν οἱ φοιτηταί ἀνερχόμενον εἰς τὴν καθέδραν· ἀλλ' αὐτός, νομίσας ἑαυτὸν προσβεβλημένον ἐκ τῆς γενομένης εἰς τὸν ὑφηγητὴν τοῦ ποινικοῦ δικαίου ἀποδοκιμασίας, εἶπε πρὸς αὐτοὺς ὅτι δὲν δέχεται χειροκροτήσεις, ὅτι ἡ ἀποδοκιμασία τοῦ ὑφηγητοῦ διὰ χυδαίων ἐκδηλώσεων προσέβαλε τὴν ἔδραν τοῦ ποινικοῦ δικαίου, προσεβλήθη ἐπομένως ἡ τιμὴ αὐτοῦ, καὶ ὅπου λαλεῖ ἡ τιμὴ, σιγᾷ τὸ συμφέρον. Λυποῦμαι, εἶπεν, ὅτι ἀναγκάζομαι μετὰ εἰκοσιδύω ἐτῶν διδασκαλίαν ν' ἀφήσω αὐτήν· ἀλλ' ἡ φωνὴ τῆς συνειδήσεως μοὶ τὸ ὑπαγορεύει. Λοιπὸν εἶπα, καὶ θέλω ἐπιμείνῃ μέχρι παραιτήσεως, νὰ μὴ ἀναβῶ εἰς τὴν τῆς καθηγεσίας ἔδραν, πρὶν ἰκανοποιηθῆ ἢ προσβληθεῖσα ἐλευθερία τῆς δι-

δασκαλίας τοῦ ποινηκοῦ δικαίου. Αὐτὸ δὲ τοῦτο λέγω καὶ εἰς τὴν ἀκαδημαϊκὴν Σύγκλητον, ὅτι, ἐὰν ἐπαναληφθῶσι τὰ τοιαῦτα, θέλω παραιτηθῆ τῆς καθηγεσίας». «Ἄπαντες οἱ καθηγηταὶ ἐπῆνεσαν τὴν σύνεσιν καὶ τὸ εὐσυνείδητον τοῦ καθηγητοῦ Πήλληλα καὶ ἀπεφάσισαν ὅτι πρέπει ἅπαντες νὰ μὴ ἀναβῶσι τὰς ἔδρας τῆς καθηγεσίας, πρὶν ἰκανοποιηθῆ ἢ προσβληθεῖσα ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας τοῦ διδασκάλου, ἣτις εἶνε κεκρωμένη διὰ τοῦ πανεπιστημιακοῦ νόμου».

Ταῦτα ἔγειναν τὴν 22 Φεβρουαρίου· τὴν δὲ 24 περὶ τὴν 10 μ. μ. ὁ Πρύτανις συγκαλεῖ ἐκτάκτως καὶ κατεπειγόντως τὴν Σύγκλητον, εἰς ἣν ὑποβάλλει τὴν ἐξῆς ἀπόφασιν τῆς Σχολῆς. «1) Οὐδεὶς τῶν καθηγητῶν τῆς νομικῆς σχολῆς νὰ κάμῃ μάθημα· 2) νὰ εἰσάγωνται τοῦ λοιποῦ δι' εἰσιτηρίων οἱ φοιτηταὶ εἰς τὰς παραδόσεις· 3) ἐὰν ἀλλότριον τοῦ Πανεπιστημίου ἄνθρωποι θελήσωσι νὰ ταραξῶσι τὰς παραδόσεις καὶ δὲν πεισθῶσι παρακελευόμενοι ὑπὸ τῶν ὑπαλλήλων τοῦ Πανεπιστημίου ν' ἀναχωρήσωσι, νὰ ἐπικαλεσθῆ τὸ Πανεπιστήμιον τὴν συνδρομὴν τῆς Κυβερνήσεως, καὶ 4) νὰ διδάξῃ τὴν ἐπαύριον ὁ ὑφηγητὴς Κ. Ν. Κωστῆς». Ἐκτὸς δὲ τούτου ἀνεκοίνωσεν ὅτι κληθεὶς περὶ τὴν 8 μ. μ. ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς παιδείας ἤκουσεν ὅτι αὖριον ἔμελλον νὰ γείνωσι ταραχαὶ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διὰ τὴν διακοπὴν τῶν μαθημάτων τῆς νομικῆς Σχολῆς καὶ ὀχλαγωγίαι ἀνά τὴν πόλιν, καὶ διὰ ταῦτα ὤφειλεν ἡ Σύγκλητος κατὰ παραγγελίαν τοῦ ὑπουργοῦ νὰ εἶνε ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, ἵνα, ἐὰν δὲν ἀποτραπῆ ἢ ἐν αὐτῷ ταραχῇ, ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τῆς Κυβερνήσεως. Γενομένης δὲ συζητήσεως περὶ τῆς διακοπῆς ἢ μὴ τῶν μαθημάτων καὶ ἐρωτηθέντος πάλιν τοῦ ὑπουργοῦ διὰ τοῦ γραμματέως, ἀπεφάσισεν ἡ Σύγκλητος νὰ διακοπῶσιν αὖριον ἅπαντα τὰ μαθήματα, νὰ ἐκδοθῆ δὲ παραινετικὴ προκήρυξις πρὸς τοὺς φοιτητάς, περιέχουσα καὶ τὰ ἀποφασι-

σθέντα ὑπὸ τῆς νομικῆς Σχολῆς. (ἴδ. αὐτὴν ἐν τῇ Ἐθνην 1860, Φεβρουαρ. 27).

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἐδημοσιεύθη ἡ προκήρυξις τῆς Πρυτανείας, αἱ παραχαῖ ἐπανελήφθησαν ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ τοῦ ὑφηγητοῦ Κωστῆ, ἐπιχειρήσαντος νὰ διδάξῃ κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς Σχολῆς καὶ τῆς Σύγκλητος. Τὴν ἑσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας συνελθοῦσα ἡ Σύγκλητος ἤκουσε παρὰ τοῦ Γραμματέως τοῦ Πανεπιστημίου τὴν παραγγελίαν τοῦ Ὑπουργοῦ νὰ τιμωρηθῶσι δι' ἀποβολῆς ὅσοι εὐρεθῶσιν ἔνοχοι, καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐνεργήσῃ τὴν ἐπαύριον ἀνακρίσεις.

Τῷ ὄντι δὲ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἀπὸ πρωίας συνελθοῦσα ἡ Σύγκλητος ἐπελήφθη τῶν ἀνακρίσεων, καὶ ἀφ' οὗ ἀνέκρινε περὶ τοὺς δέκα, σκεφθεῖσα περὶ τοῦ πρακτέου, ἀπεφάσισεν 1) οἱ καθηγηταὶ τῶν ἄλλων σχολῶν νὰ ἐπαναλάβωσι τὰ μαθήματα τῶν τὴν προσεχῆ δευτέραν· 2) ὁ κοσμήτωρ τῆς νομικῆς σχολῆς καλέσας τοὺς φοιτητὰς νὰ παραινέσῃ αὐτοὺς καὶ νὰ προτρέψῃ εἰς ἀποκατάστασιν τῆς διαταραχθείσης ἡσυχίας· 3) αὐριον τὴν ἑώραν ὁ ὑφηγητὴς Κωστῆς νὰ διδάξῃ ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς, νὰ μὴ συγχωρηθῆ δὲ ἡ εἴσοδος εἰς τὴν παράδοσιν, εἰ μὴ εἰς ἐκείνους μόνους, οἵτινες κατὰ τὴν χθὲς γενομένην ὑπὸ τοῦ ὑφηγητοῦ προσλαλίαν φανῶσιν ὑπογεγραμμένοι εἰς τὸν ἰδιαιτερον αὐτοῦ κατάλογον· 4) νὰ ζητηθῆ ἡ ἔγκρισις τοῦ ὑπουργείου καὶ παρασταθῆ εἰς αὐτὸ ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ ληφθῶσι τὰ κατάλληλα μέτρα περὶ τῶν ἔξωθεν ἐρχομένων, ἐὰν οὗτοι δὲν ὑπακούσωσιν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Πανεπιστημίου.

Τὴν ἐπαύριον, 27 Φεβρουαρίου, Σαββάτῳ ὁ κοσμήτωρ τῆς νομικῆς σχολῆς καλέσας τοὺς φοιτητὰς παρήνευσεν αὐτοὺς προσηκόντως, ἀλλ' ἤκουσε παρ' αὐτῶν ἀθρόων καὶ δι' ἐπιτροπῆς ὅτι δὲν δέχονται ὡς ὑφηγητὴν τὸν Κ. Ν. Κωστῆν. Τότε ἡ Σχολὴ δέχεται μὲν τὴν ἔγγραφον τούτου πρότασιν

καὶ δὲν ἐπιμένει εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τῶν παραδόσεων του, προτείνει δὲ τὴν ἀποβολὴν ὅλων τῶν φοιτητῶν τῆς νομικῆς, εἰς οὓς ἐπιτρέπει νὰ ἐγγραφῶσιν ἐκ νέου, ἐὰν ἐντὸς 15 ἡμερῶν δηλώσωσιν ἐγγράφως ἐνώπιον τοῦ Πρυτάνεως ὅτι μεταμέλονται διὰ τὰ ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ τοῦ ὑφηγητοῦ Κωστῆ γενόμενα καὶ διὰ τὴν εἰς τὰς πανεπιστημιακὰς ἀρχὰς ἀπίθειαν καὶ ἀποδοκιμάζουσι ταῦτα πάσῃ δυνάμει. Ἡ Σύγκλητος ἐδέχθη ταῦτα μετὰ τινος τροποποιήσεως καὶ ἐξέδωκεν ἀπόφασιν, ἧς τὸ διατακτικὸν μέρος ἔχει ὡς ἐξῆς· «α') ἀποβάλλει τοῦ Πανεπιστημίου ἅπαντας τοὺς φοιτητὰς τῆς νομικῆς σχολῆς· β') ἐπιτρέπει αὐτοῖς νὰ προσέλθωσιν εἰς νέαν ἐγγραφὴν μέχρι τῆς 15 τοῦ προσεχοῦς Μαρτίου 1860, ἐὰν δηλώσωσιν ἐγγράφως ἐνώπιον τοῦ Πρυτάνεως ὅτι μεταμέλονται διὰ τὴν πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ Πανεπιστημίου ἀπίθειαν καὶ τὰ ἔνεκα τῶν παραδόσεων τοῦ ὑφηγητοῦ Κ. Ν. Κωστῆ γενόμενα ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ ἀποδοκιμάζουσιν αὐτὰ πάσῃ δυνάμει· γ') ὑποβάλλει εἰς τὴν ὑποχρέωσιν ταύτης τῆς ἐγγραφῆς μεταμελείας καὶ ἀποδοκιμασίας καὶ τοὺς τὸν νενομισμένον χρόνον τῆς φοιτήσεως διανύσαντας, ὡς μηδὲ τούτους γενησομένους δεκτοὺς εἰς τὰς ἐξετάσεις, πρὶν ἢ ἐκπληρώσωσι τὴν ἀνωτέρω ὑποχρέωσιν· δ') τὸ ἐπιεικὲς μέτρον τῆς ἐκ νέου ἐγγραφῆς τῶν μεταμεληθησομένων δὲν ὠφελεῖ τοὺς πρωταίτιους καὶ ἀρχηγοὺς τῶν ταραχῶν, οὓς ἐπιφυλάσσεται ἡ Σύγκλητος νὰ τιμωρήσῃ αὐστηρότερον». Μετὰ δὲ ταῦτα ἀπεβλήθησαν πέντε οἱ θεωρηθέντες ὡς πρωταίτιοι. Ματαίως παρεκάλεσαν τὴν Σύγκλητον 140 φοιτηταὶ δι' ἀναφορᾶς ν' ἀνακαλέσῃ τὴν κατὰ τῶν πέντε ποινὴν, ὡς πάντων ἐνεχομένων εἰς τὰς ταραχὰς, καὶ νὰ μὴ ἀπαιτήσῃ τὴν δήλωσιν τῆς μεταμελείας ὡς ἐξευτελιστικὴν. Οὕτω δὲ παρῆλθεν ὀλόκληρον τὸ ἔτος καὶ μόνον κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἐπετράπη εἰς αὐτοὺς ἡ ἐκ νέου ἐγγραφὴ. Ὁ δὲ ὑφηγητὴς Κωστῆς δὲν ἐπανέλαβε

τάς παραδόσεις του κατὰ τὴν περίοδον ταύτην. Εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθοῦς αἰτίας τῶν τελευταίων ταραχῶν τῶν ὑπὸ φοιτητῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην γενομένων ἀρκεῖ νὰ παραθέσῃ τις τὴν ἐξῆς συνετωτάτην περικοπὴν ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Πρυτάνεως Β. Οἰκονομίδου σελ. 8.

«Βαθεῖαν αισθάνομαι τὴν λύπην ἀναλογιζόμενος τὰς αἰτίας, ἀφ' ὧν ἀπὸ τινος χρόνου φερόμενοι τοῦ πανεπιστημίου οἱ φοιτηταὶ περεγκλίνουσι τῆς γεγραμμένης αὐτοῖς τροχιᾶς· ὅπερ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους καιρίως βλάπτει καὶ τοῦ διδασκῆτοῦ τούτου τὴν σπερέωσιν καὶ πρόοδον διαταράττει. Ἡ ἄκαιρος ἐπίδειξις φιλοπατρίας οὐδέποτε ὠφέλησε, μάλιστα δὲ ἡ τῶν διὰ τὴν ἡλικίαν ἀπείρως περὶ τὰ κοινὰ πράγματα ἐχόντων, οὗς εὐκόλως δύναται νὰ μεταχειρισθῇ ἔρμαιον πολιτικῆ δημοκόπος καὶ πονηρά. Οἱ φοιτηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου, ὡς ἀκαδημαῖκοι πολῖται, καθῆκον ἔχουσι πρῶτιστον νὰ δαπανῶσι τὸν πανεπιστημιακὸν βίον εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ ἠθικὴν αὐτῶν τελείωσιν, ἥτις μόνη δύναται ἀναδειξαι αὐτούς, ὅταν εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον ἐξέλθωσι, χρήσιμα καὶ καλὰ τῆς πολιτείας μέλη»:

Ε'. Καθηγηταὶ καὶ Διδασκαλία.

Καθηγηταὶ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην προσετέθησαν πολλοὶ οὐ μόνον εἰς ἀναπλήρωσιν τῶν ἀποθανόντων, ἀλλὰ καὶ εἰς συμπλήρωσιν τῆς διδασκαλίας, ἥτις καθ' ἃ εἵπομεν ἦτο ἀναγκαίως ἐλλειπῆς κατὰ τὴν προλαβοῦσαν περίοδον. Οὕτως διωρίσθησαν κατὰ χρονολογικὴν τάξιν οἱ ἐξῆς, ὧν οἱ πλεῖστοι ἐλήφθησαν ἐκ τῆς χορείας τῶν ὑφηγητῶν,

Ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ

1) Δαμιανὸς Λιβερόπουλος, ἀρχιμανδρίτης ἐξ Ἀδριανου-

- πόλεως, ἑκτακτος καθηγητής, 17 Ὀκτωβρ. 1852.
- 2) Διον. Κλεόπας, ἀρχιμανδρ. ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, τακτικός καθηγητής, 7 Αὐγούστου 1856.
- 3) Παναγ. Ῥομπότης, ἐκ Πελοποννήσου, ἐπίτιμος καθηγητής, 13 Αὐγούστου 1858.
- 4) Ἀλέξανδρος Λυκοῦργος, ἀρχιμανδρίτης ἐκ Σάμου, ἑκτακτος, 9 Μαΐου 1860.
- 5) Θεόκλητος Βίμπος, ἀρχιμανδρίτης, ἐξ Ἀθηνῶν, ἑκτακτος καθηγητής, 8 Δεκεμβρίου 1860.

Ἐν τῇ Νομικῇ Σχολῇ

- 1) Π. Παπαβρῆγόπουλος, ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, τακτικός τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου, 12 Ἰουνίου 1845.
- 2) Βασίλειος Τ. Οἰκονομίδης, ἐκ Πελοποννήσου, ἑκτακτος τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου 26 Νοεμβρίου 1846, μετὰ 11 μῆνας ἐπίτιμος τῆς πολιτικῆς δικονομίας.
- 3) Ν. Σαρίπολος, ἐκ Κύπρου, ἑκτακτος καθηγητής τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου, 13 Δεκεμβρίου 1846.
- 4) Κωνστ. Φρεαρίτης, ἐξ Ἠπείρου, τακτικός καθ. τῶν εἰσηγήσεων καὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Ῥωμ. δικαίου, 9 Ὀκτωβρίου 1847.
- 5) Διομήδης Κυριακοῦ, ἐκ Πετσῶν, ἑκτακτος καθ. τοῦ συνταγματικοῦ καὶ τοῦ ἀλληλεθνοῦς δικαίου, 17 Ἰουλίου 1852.
- 6) Μιχ. Ποτλῆς, ἐκ Μακεδονίας, τακτικός καθ. τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου, 23 Αὐγούστου 1855.
- 7) Μάρκος Ῥενιέρης, ἐκ Κρήτης, τακτικός καθ. τοῦ Γαλλικοῦ δικαίου καὶ τῆς συγκριτικῆς νομοθεσίας, 25 Αὐγούστου 1855.
- 8) Ἐμμ. Κόκκινος, ἐκ Χίου, τακτικός καθηγ. τοῦ ποινικοῦ δικαίου, 1 Μαΐου 1861.

- 9) Νικ. Δαμασκηρός, ἐκ Κερκύρας, ἑκτακτος καθ. τοῦ Γαλλικοῦ δικαίου, 12 Φεβρουαρίου 1861.

Ἐν τῇ Ἱατρικῇ Σχολῇ

- 1) Νικ. Πετσάλης, ἐξ Ἠπείρου, τακτικὸς καθ. τῆς χειρουργικῆς, 9 Ἰανουαρίου 1846.
- 2) Γεώργιος Πρινάρης, ἐξ Ἠπείρου, τακτικὸς καθ. τῆς γεν. παθολογίας καὶ θεραπευτικῆς καὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἱατρικῆς, 9 Ὀκτωβρίου 1847.
- 3) Γεώργ. Α. Μακκᾶς, ἐκ Χίου, τακτικὸς καθ. τῆς ἐιδικῆς παθολογίας καὶ θεραπ. καὶ τῆς κλινικῆς, 11 Ἰανουαρίου 1849.
- 4) Μιλτ. Βενιζέλος, ἐξ Ἀθηνῶν, ἑκτακτος καθ. τῶν νευρικῶν, συφιλιδικῶν καὶ δερμικῶν νοσημάτων, 21 Ὀκτωβρίου 1852, μετὰ 9 δὲ περίπου ἔτη τακτικὸς τῆς Μαιευτικῆς.
- 5) Θεόδ. Ἀφεντούλης, ἐκ Θεσσαλομαγνησίας, ἑκτακτος καθηγ. τῆς παθολογικῆς ἢ γενικῆς ἀνατομίας, 26 Ὀκτωβρίου 1852.
- 6) Διον. Αἰγινήτης, ἐξ Αἰγίνης, ἑκτακτος καθ. τῆς ἐιδικῆς νοσολογίας καὶ θεραπείας, 28 Φεβρουαρίου 1855.
- 7) Ἀνδρ. Ἀναγνωστάκης, ἐκ Κρήτης, ἑκτακτος καθηγ. τῆς ὀφθαλμιατρικῆς καὶ ὠτιατρικῆς, 17 Μαρτίου 1856.
- 8) Στέφ. Σταυρινάκης, ἐκ Χίου, ἑκτακτος καθηγ. τῆς τοπογραφικῆς ἀνατομίας, 9 Μαΐου 1856.
- 9) Κωνστ. Βουσάκης, ἐξ Ἠπείρου, ἑκτακτος καθηγ. τῆς φυσιολογίας, 23 Ἰουνίου 1856.
- 10) Δημ. Ὀρφανίδης, ἐκ Σμύρνης, τακτικὸς καθηγ. τῆς ἀστυκλινικῆς, 11 Ἰουνίου 1857.
- 11) Σταμ. Κρίνος, ἐκ Κ]πόλεως, τακτικὸς καθηγ. τῆς φαρ-

- μακογραφίας καὶ φαρμακευτικῆς, 11 Ἰουνίου 1861.
- 12) Ἀντώνιος Βιτσάρης, ἐκ Ψαρῶν, ἕκτακτος καθηγ. τῆς
ιατρικῆς ἱστορίας, τῶν ψυχικῶν νοσημάτων καὶ τῶν
νοσημάτων τῶν παιδῶν, 1 Ὀκτωβρίου 1862.
- 13) Σπυρ. Μπαλάνος, ἐξ Ἠπείρου, ἕκτακτος καθηγ. τῆς
ὑγιεινῆς καὶ τῶν συφιλιδ. νοσημάτων, 2 Ὀκτω-
βρίου 1862.

Ἐν τῇ φιλοσοφικῇ Σχολῇ

- 1) Δημ. Σ. Στρούμπος, ἐξ Ἠπείρου, ἐπίτιμος καθηγητῆς
τῆς πειραμ. φυσικῆς, 18 Ὀκτωβρίου 1844.
- 2) Ἀλέξανδρος Ρ. Ραγκαβῆς, ἐκ Κ]πόλεως, τακτικὸς
καθηγ. τῆς ἀρχαιολογίας, 11 Νοεμβρίου 1844.
- 3) Ἡρακλῆς Μητσόπουλος, ἐκ Πελοποννήσου, ἕκτακτος
καθηγ. τῆς φυσιογραφίας, 16 Ἰουνίου 1845.
- 4) Στέφανος Α. Κουμανούδης, ἐξ Ἀδριανουπόλεως, ἕκ-
τακτος καθηγ. τῆς λατιν. φιλολογίας, 5 Σεπτεμ-
βρίου 1846.
- 5) Νικόλαος Κοτζιάς, ἐκ Ψαρῶν, ἕκτακτος καθηγ. τῆς
ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας, 20 Σεπτεμβρίου 1846.
- 6) Θεόδωρος Ὀρφανίδης, ἐκ Σμύρνης, ἕκτακτος καθηγ.
τῆς βοτανικῆς, 11 Μαρτίου 1850,
- 7) Ἰωάννης Γ. Παππαδάκης, ἐκ Κρήτης, ἕκτακτος κα-
θηγητῆς τῶν μαθηματικῶν, καὶ ἰδίως τῆς ἀστρονο-
μίας, 3 Μαΐου 1850.
- 8) Κωνστ. Παπαρρήγόπουλος, ἐκ Κ]πόλεως, ἕκτακτος
καθηγ. τῆς ἱστορίας, 5 Φεβρουαρίου 1851.
- 9) Εὐθύμιος Καστόρχης, ἐκ Πελοποννήσου, ἐπίτιμος
καθηγ. τῆς λατιν. φιλολογίας καὶ τῶν ἑλλην. ἀρ-
χαιολογιῶν, 19 καὶ 28 Αὐγούστου 1852.
- 10) Ἄθαν. Σ. Ρουσόπουλος, ἐκ Μακεδονίας, ἕκτακτος

- καθ. τῆς ἑλλην. φιλολογίας, 23 Αὐγούστου 1855.
- 11) Γεώργιος Παπασλιώτης, ἐξ Ἰωνίας, ἐπίτιμος καθηγ.
τῆς ἑλλην. φιλολογίας, 25 Αὐγούστου 1858.
- 12) Δημήτριος Μαυροφρύδης, ἐκ Καππαδοκίας, ἕκτακτος
καθηγητῆς τῆς ἑλλην. φιλολογίας, 2 Μαΐου 1861.
- 23) Δημήτριος Ν. Βερναρδάκης, ἐκ Κρήτης, ἕκτακτος κα-
θηγητῆς τῆς γενικῆς ιστορίας, 11 Ἰουνίου 1861.

Διατάξεις εἰς τοὺς καθηγητὰς ἀναφερόμεναι κατὰ τὴν πε-
ρίοδον ταύτην δὲν ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου ἄλλαι ἢ
Βασιλικὰ Διατάγματα κανονίζοντα τοὺς μισθοὺς καὶ ὑπουρ-
γικὰ τινα ἔγγραφα περὶ τῶν ἀπουσιῶν αὐτῶν. Καὶ περὶ μὲν
τῶν μισθῶν, οἵτινες καθ' ἃ εἶπομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, εἶχον
ἐλαττωθῆ διὰ τὰς οικονομικὰς δυσχερείας τοῦ ἔτους 1843,
ἐξεδόθη Β. Διατάγμα τῆ 31 Ὀκτωβρίου 1845, δι' οὗ ὠρί-
σθησαν οἱ μὲν τῶν τακτικῶν εἰς δρ. 300, οἱ δὲ τῶν ἐκτάκ-
των εἰς 200 καὶ οἱ τῶν ἐπιτίμων εἰς 100. Μετὰ δεκατρία
δὲ ἔτη ἡ μισθοδοσία τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου
ἠυξήθη διὰ τοῦ Β. Διατάγματος τῆς 28 Μαΐου 1859 ὡς
ἐξῆς, τῶν μὲν τακτικῶν εἰς δρ. 350, τῶν δὲ ἐκτάκτων εἰς
250· κατὰ δὲ τὸ ἄρθρ. 4 τοῦ αὐτοῦ διατάγματος «ὁ μηνιαίος
μισθὸς τοῦ τακτικοῦ καθηγητοῦ δύναται νὰ αὐξηθῆ διὰ Β.
Διατάγματος κατὰ δρ. 50 μέχρις 400 μετὰ πενταετῆ ἐν τῷ
Πανεπιστημίῳ διδασκαλίαν» (Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 38). Περὶ δὲ
τῶν ἀπουσιῶν ἐγκύκλιος τοῦ ὑπουργείου ἀπὸ 9 Ἰουνίου 1855
ὀρίζει ὅτι οἱ καθηγηταὶ δύνανται ν' ἀποδημῶσι κατὰ τὰς
διακοπὰς λαμβάνοντες πλήρη τὴν μισθοδοσίαν των, ἀλλὰ
ὀφείλουσι νὰ ζητῶσι προηγουμένως ἄδειαν ἀπουσίας· ἥς
ἀπαλλάσσονται διὰ τοῦ ὑπουργικοῦ ἐγγράφου τοῦ ἀπὸ 18
Ἰουνίου 1860 (Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 62—63).

Τὰ δὲ τῆς ὑφηγεσίας διέμειναν ὅπως εἶχον καὶ κατὰ τὴν

προλαβοῦσαν περίοδον. Οὐδεμία νεωτέρα περὶ αὐτῶν διάταξις. Μόνον συζήτησις ἔγεινεν ἐν τῇ Συγκλήτῳ τὴν 20 Μαρτίου 1850 περὶ τῆς ὑψηγείας τοῦ Κ. Παπαβῆροπούλου. Ὁ Κ. Παπαβῆροπούλος, ἔχων δίπλωμα τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς, ὅπερ ἐδόθη εἰς αὐτὸν «διὰ τὰς ἱστορικὰς αὐτοῦ γνώσεις», ἔλαβε τὴν ἄδειαν παρὰ τῆς νομικῆς Σχολῆς νὰ διδάσκη ἐν αὐτῇ τὴν ἱστορίαν τοῦ δημοσίου δικαίου τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν. Γενομένου δὲ λόγου ἐν ταῖς ἐφημερίσι περὶ τούτου ὡς ἀτόπου, ἡ Σύγκλητος συνελθοῦσα συνεζήτησε τὴν ἀπόφασιν τῆς Σχολῆς. Καὶ πολλοὶ μὲν κατέκριναν αὐτήν, λέγοντες ὅτι ἡ νομικὴ Σχολὴ κατὰ τὸ 10 ἄρθρ. τοῦ ὀργανικοῦ νόμου καὶ τὰς περὶ ὑψηγῆτων διατάξεις δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ δεχθῆ ὑψηγῆτὴν λόγιον ἀνήκοντα δυνάμει τοῦ διπλώματος αὐτοῦ εἰς τὴν φιλοσοφικὴν, καὶ ὅτι διάφορος ἦτο ἡ περίστασις, καθ' ἣν ἡ ἱατρικὴ ἐδέχθη ὡς ὑψηγῆτὴν τὸν Στ. Κρεῖνον, οὐδὲν φέροντα δίπλωμα. Ἄλλοι δὲ τῶν συγκλητικῶν εἶπον ὅτι ἡ νομικὴ Σχολὴ οὐδὲν ἄτοπον ἔπραξε δεχθεῖσα ὡς ὑψηγῆτὴν μαθήματος ἀνήκοντος μὲν εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν, ἀλλὰ μᾶλλον ἱστορικοῦ, λόγιον διακριθέντα διὰ τὰς ἱστορικὰς του γνώσεις. Ἡ Σύγκλητος κατὰ πλειονοψηφίαν ἐξήνεγκε γνώμην ἐναντίαν τῆς ἀποφάσεως τῆς Σχολῆς, καὶ παρεκάλεσε τὸν Πρύτανιν νὰ πέμψῃ τὸ περιεχόμενον τῶν Πρακτικῶν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημ. ἐκπαιδεύσεως. Ἐκ τῶν πρακτικῶν δὲν φαίνεται τί ἔπραξε τὸ Ὑπουργεῖον· ἀλλὰ ὁ Κ. Παπαβῆροπούλος ἐν μὲν τοῖς προγράμμασι τῆς νομικῆς Σχολῆς δὲν ἀναγράφεται ὡς ὑψηγῆτης, μετὰ ἐν δὲ ἔτος διωρίσθη καθηγητῆς τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας εἰς τὴν φιλοσοφικὴν Σχολὴν.

Μαθήματα νέα διδαχθέντα κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, καθ'

ὅσον τοῦλάχιστον ἐξάγεται ἐκ τῆς ἀναγραφῆς αὐτῶν ἐν τοῖς ἐπισήμοις προγράμμασιν, εἶνε

ἐν μὲν τῇ θεολογικῇ Σχολῇ

Ἐγκυκλοπαιδεία τῆς θεολογίας ὑπὸ Θ. Φαρμακίδου.

Ἱστορία τῶν χριστιανικῶν δογμάτων ὑπὸ Δαμ. Λιβερπούλου.

Ἑρμηνευτικὴ ὑπὸ Κοντογόνου.

Ἐν δὲ τῇ νομικῇ Σχολῇ

πλὴν πολλῶν νέων μερῶν τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας ὑπὸ Ι. Σούτσου,

Συνταγματικὸν δίκαιον καὶ ἐρμηνεία τοῦ συντάγματος ὑπὸ

Π. Ἀργυροπούλου καὶ Ν. Σαριπόλου.

Φιλοσοφία τοῦ δικαίου ὑπὸ Α. Ἀντωνοπούλου.

Κριτικὴ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας τοῦ δικαίου ὑπὸ Κ. Φρεαρίτου.

Ἐγκυκλοπαιδεία τοῦ δικαίου ὑπὸ Δ. Μαυροκορδάτου καὶ Ν. Σαριπόλου.

Περὶ ἐρμηνείας τῶν νόμων ὑπὸ Ρουσοπούλου.

Φυσιολογία πολιτικὴ ὑπὸ Κ. Φρεαρίτου.

Ἀλληλεθνὲς ἀστυκὸν δίκαιον μετὰ τῶν ἀρχῶν τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ἀλληλεθνοῦς ἀστυκοῦ δικαίου, ἧτοι περὶ τῆς συγκρούσεως τῶν νόμων ὑπὸ τοῦ ὑφηγητοῦ Ε. Ι. Κασσιμάτη.

Ἐκκλησιαστικὸν καὶ κανονικὸν δίκαιον ὑπὸ Μ. Ποτλῆ.

Ἐν δὲ τῇ ἰατρικῇ

Συνταγολογία καὶ περὶ γυναικείων νόσων ὑπὸ Ν. Κωστῆ.

Παθολογικὴ ἀνατομία ὑπὸ Θ. Ἀφεντούλη.

- Συγκριτική ἀνατομία καὶ φυσιολογία ὑπὸ Κ. Βουσάκη.
 Παθολογικὴ ἀνατομία μετὰ νεκροψιῶν καὶ μικροσκοπικῶν
 ἐξετάσεων ὑπὸ Δ. Αἰγινήτου.
 Παθολογικὴ φυσιολογία εἴτε γενικὴ νοσολογία ὑπὸ Μ.
 Βενιζέλου.
 Ὀργανικὴ χημεία ἐφρημοσμένη εἰς τὴν φυσιολογίαν
 ἢ ἄλλως :
 Φυσιολογικὴ καὶ παθολογικὴ χημεία ὑπὸ Σ. Κρίνου.
 Φαρμακεία ἢ φαρμακευτικὴ — φαρμακογραφία ὑπὸ Σ.
 Κρίνου.
 Γενικὴ ἀνατομία ὑπὸ Θ. Ἀφεντούλλη.
 Περὶ νευρικῶν νοσημάτων — περὶ συφιλιτικῶν νοσημά-
 των ὑπὸ Μ. Βενιζέλου.
 Μεθοδολογία τῆς ἰατρικῆς — Δημοσίᾳ ὑγιεινῇ ὑπὸ Α.
 Πάλλη.
 Κλινικὴ ὀφθαλμιατρικὴ ὑπὸ Α. Ἀναγνωστάκη.
 Τοπογραφικὴ ἀνατομία ἐφρημοσμένη εἰς τὴν χειρουργίαν
 ὑπὸ Σ. Σταυρινάκη.
 Νοσήματα τῶν παιδῶν ὑπὸ Α. Βιτσάρη.
 Κλινικὴ συφιλιτικὴ ὑπὸ Μ. Βενιζέλου.
 Ἀστυκλινικὴ ὑπὸ Δ. Ὀρφανίδου.

Ἐν δὲ τῇ φιλοσοφικῇ

- Περὶ τῆς στροφικῆς καὶ χορικῆς συνθέσεως ἐν τῇ ἑλλη-
 νικῇ ποιήσει ὑπὸ Κ. Ἀσωπίου.
 Ἑλληνικὴ φιλολογία ὑπὸ ἱστορικὴν ἔποψιν καὶ (ἔπειτα)
 ἑλληνικὴ φιλολογία ὑπὸ κριτικὴν ἔποψιν ὑπὸ Κ. Ἀσω-
 πίου. Εἶνε δέ, φαίνεται, τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ ἐπόμενον.
 Περὶ φύσεως, ἀρχῆς, φάσεων καὶ μερῶν τῆς φιλολογίας
 ὑπὸ Κ. Ἀσωπίου.

- Περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔπους ἱστορικῶς τε καὶ τεχνικῶς θεωρουμένου, ἔνθα καὶ περὶ ἑλληνικῆς ποιήσεως, ὑπὸ Κ. Ἀσωπίου.
- Περὶ ἐρμηνευτικῆς καὶ κριτικῆς ἐν τῇ φιλολογίᾳ ὑπὸ Κ. Ἀσωπίου.
- Ἱστορία τῆς φιλοσοφίας ὑπὸ Ν. Κοτζιᾶ.
- Φιλοσοφία τῆς ἱστορίας — Ἱστορία τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας ὑπὸ Φ. Πυλαρινοῦ.
- Ἐξήγησις τῆς εἰς τὸ Β'. βιβλίον τῆς Μεταφυσικῆς τοῦ Ἀριστοτέλους περιεχομένης θεωρίας ὑπὸ Φ. Πυλαρινοῦ.
- Τουρκικὰ καὶ Ἀραβικὰ ὑπὸ Ἀφθονίδου.
- Ἱστορία τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν ὑπὸ Κ. Σχινᾶ.
- Χημικοφαρμακευτικαὶ σκευασαί ὑπὸ Ε. Λάνδερερ.
- Ἀνατομία, ὀργανογραφία καὶ φυσιολογία τῶν φυτῶν ὑπὸ Θ. Ὀρφανίδου.
- Περιγραφικὴ βοτανικὴ ὑπὸ Θ. Ὀρφανίδου.
- Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν νεωτέρων ὑπὸ Κ. Παπαρῆρηγοπούλου.
- Ἱστορία τῆς Ἀγγλικῆς μεταπολιτεύσεως ὑπὸ Κ. Παπαρῆρηγοπούλου.
- Φυτικὴ καὶ ζωικὴ χημεία ὑπὸ Α. Βενιζέλου.
- Φαρμακογνωσία καὶ ἔκθεσις φαρμακευτικῶν προϊόντων ὑπὸ Ε. Λάνδερερ.
- Ἐρμηνεία τῆς ποιητικῆς τοῦ Ὀρατίου καὶ σύγχρισις πρὸς τὴν τοῦ Ἀριστοτέλους, ὑπὸ Ε. Καστόργη.
- Ἱστορικὴ γραμματικὴ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ὑπὸ Δ. Μαυροφρύδου.
- Ἀρχαιολογία — Ἱστορία τῆς τέχνης — Ἱστορία τῆς ἀρχαίας καλλιτεχνίας — Ἱστορία τῆς καλλιτεχνίας παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὑπὸ Α. Ρ. Ραγκαβῆ.

Ἱστορία καὶ κρίσις τῶν ἐλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων
ὑπὸ Κ. Ἀσωπίου.

Ἱστορία τῆς ῥωμαϊκῆς γραμματείας — Ἱστορία τῆς ῥω-
μαϊκῆς γραμματολογίας ὑπὸ Σ. Α. Κουμανούδη.

Βίος Ῥωμαίων ὑπὸ Σ. Α. Κουμανούδη.

Ἀστρογνωσία ὑπὸ Ι. Παππαδάκη.

Ἑλληνικαὶ ἀρχαιολογίαι — Βίος Ἑλλάδος ὑπὸ Ε. Κα-
στόρχη.

Ἑλληνικαὶ ἀρχαιότητες ὑπὸ Α. Ρ. Παγκαβῆ.

Ἐκ τῆς ἀπλῆς ἀναγραφῆς τῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύ-
την διδαχθέντων νέων μαθημάτων εἶνε καταφανές ὅτι πολ-
λὰ τούτων εἶνε μόνον μέρη οὕτως εἰπεῖν παλαιῶ μαθήμα-
τος ἢ τροποποίησιν τις καὶ ἄλλη ἔποψις αὐτοῦ· πολλὰ δὲ
κατὰ τὸ φαινόμενον εἶνε νέα μαθήματα, πράγματι δὲ εἶνε
μόνον νέα ὀνομασίαι παλαιῶν μαθημάτων. Διότι κατὰ μὲν
τὴν πρώτην περίοδον αἱ διδασκόμεναι ἐπιστῆμαι ἢ τὰ διά-
φορα αὐτῶν μέρη, εἴτε διότι ἐδιδάσκοντο ὑπὸ ξένων οὐχὶ
πάντων ἐγκρατῶν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, εἴτε διότι καὶ εἰς
τοὺς ἡμετέρους ἦσαν γνωστὰ ἐκ ξένων συγγραμμάτων, καὶ
εἰς ἀπόδοσιν αὐτῶν δὲν ἦτο πάντοτε πρόχειρος ἢ ἀρμοδιω-
τέρα ὀνομασία, ὠνομάσθησαν ὅπωςδήποτε, ἵνα ἔχωσιν ἕν τι
ὄνομα. Ἀλλὰ προϊόντος τοῦ χρόνου, ὁ αὐτὸς πολλάκις κα-
θηγητῆς ἐξ ἰδίας πείρας καὶ ἐρεῦνης διδαχθεὶς τὰ ὀρθότερα,
μετέβαλλε τὸ ὄνομα τοῦ ἰδίου αὐτοῦ μαθήματος. Οὕτω π.χ.,
ἵνα περιορισθῶμεν μόνον εἰς τὴν φιλοσοφικὴν Σχολήν, καὶ
ιδίως εἰς τὸ φιλολογικὸν αὐτῆς τμήμα, τὸ μάθημα τὸ ὑπὸ
τῶν Γερμανῶν ὀνομαζόμενον Literaturgeschichte ὑπὸ μὲν
τῶν πρώτων διδασκάντων αὐτὸ Γ. Γενναδίου καὶ Ἐρ. Οὐλε-
ρίχου ὠνομάσθη ἱστορία τῆς (ἐλληνικῆς ἢ ῥωμαϊκῆς)
φιλολογίας, ὑπὸ δὲ τοῦ Κ. Ἀσωπίου ἱστορία καὶ

κρίσις τῶν (ἐλλήνων) ποιητῶν καὶ συγγραφέων, δηλ. δι' ἑπτὰ λέξεων ἀντὶ τριῶν. Ὁ δὲ Σ. Α. Κουμανούδης ὠνόμασε τὸ αὐτὸ μάθημα ἱστορίαν τῆς (ῥωμαϊκῆς) γραμματείας, εἶτα δὲ γραμματολογίας, ἐν τινι δὲ προγράμματι, εἴτε διότι μετέβαλε τὸν ὄρον εἴτε κατὰ παραδρομὴν τινα, καὶ ἀπλῶς γραμματολογίαν, ὅπως καὶ οἱ μετὰ τὸν Ἀσώπιον τὸ αὐτὸ μάθημα διδάξαντες (*). Τὸ μάθημα τὸ ὑπὸ τοῦ Κ. Ο. Μυλλέρου ἐν τῷ ἐγχειριδίῳ αὐτοῦ ὀνομασθὲν *Archaeologie der Kunst* ὁ μὲν πρῶτος διδάξας αὐτὸ Λ. Ῥόσς μετέφρασεν ἀρχαιολογίαν τῶν τεχνῶν ἢ ἀρχαιολογίαν τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν. Ὁ δὲ διάδοχος αὐτοῦ Α. Ῥ. Ῥαγκαβῆς ὠνόμασεν ἀπλῶς ἀρχαιολογίαν, ἔπειτα ἱστορίαν τῆς τέχνης, ἔπειτα ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας καλλιτεχνίας παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Ἄλλο σπουδαῖον φιλολογικὸν μάθημα, ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ὀνομαζόμενον *Antiquitæten*, ὑπὸ τῶν πρώτων διδάξαντων αὐτὸ Κ. Σχινᾶ, καὶ τῶν Γερμανῶν Ῥόσς, Οὐλερίχου καὶ Βίλκεν μετεφράσθη Βίος (Ἑλλάδος), ἀρχαιολογία ἢ ἀρχαιότητες (ἐλληνικαί, ῥωμαϊκαί)· οἱ δὲ διαδεχθέντες αὐτοὺς Α. Ῥαγκαβῆς, Σ. Α. Κουμανούδης, Ε. Καστόρχης καὶ Α. Ρουσόπουλος οὐδένα μὲν νεώτερον ὄρον ἐπενόησαν, μετεχειρίσθησαν δὲ κατ' ἀρέσκειαν ἕκαστος ἓνα τῶν τριῶν ἤδη εἰρημένων. Τοῦτ' αὐτὸ συνέβη περὶ τὴν ὀνομασίαν καὶ ἄλλων πολλῶν μαθημάτων καὶ τῆς φιλοσοφικῆς καὶ τῶν ἄλλων σχολῶν· φαινόμενον φυσικώτατον ἐν πάσῃ χώρᾳ, ἐν ἧ' κατὰ πρῶτον ἐγκαθιστᾶται ἢ τῶν ἐπιστημῶν διδασκαλία.

(*) Ἡμεῖς προτεινόμεθα νὰ ὀνομασθῇ τὸ μάθημα ἱστορία τῆς (ἐλλ. ἢ ῥωμαϊκῆς) λογοτεχνίας, καὶ τοῦτον τὸν ὄρον μεταχειρίζομεθα (ἴδ. Ἑστίας ΙΑ', 1866, σελ. 546).

Ἐκ τῆς αὐτῆς ἀναγραφῆς ἐξάγεται καὶ ἄλλη τις οὐχὶ δυσεξήγητος ἀνωμαλία, ὅτι καθηγητὴς τις ὡς μὲν ὑφηγητὴς ἢ καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ καθηγητικοῦ αὐτοῦ σταδίου ἐδίδασκεν ἐν τι μάθημα· μετὰ τινα δὲ χρόνον ἀνέλαβε τὴν διδασκαλίαν ἄλλου μαθήματος οὐχὶ στενὴν συγγένειαν ἔχοντος πρὸς τὸ πρότερον ὑπ' αὐτοῦ διδασκόμενον.

Τίνες αἱ συμπληρώσεις τῆς διδασκαλίας αἱ διὰ διορισμοῦ νέων καθηγητῶν γενόμεναι, εἶνε καταφανές ἐκ τῆς προηγουμένης ἀναγραφῆς τῶν τε καθηγητῶν καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν διδασκόμενων μαθημάτων. Ἄλλὰ πλὴν τούτων ἐπῆλθον καὶ μεταβολαὶ τινες διὰ Β. Διαταγμάτων. Τοιαῦται εἶνε αἱ ἐξῆς. Διὰ Β. Διατάγματος τῆς 28 Φεβρουαρίου 1855. «ἡ διδασκαλία τῆς ἐιδικῆς νοσολογίας καὶ θεραπείας χωρίζεται ἀπὸ τῆς ἰατρικῆς κλινικῆς, καὶ θέλει παραδίδεσθαι ὑπὸ ἰδιαιτέρου καθηγητοῦ». Ὁ δὲ χωρισμὸς οὗτος διετάχθη, ἵνα διορισθῇ καθηγητὴς τῆς ἐιδικῆς νοσολογίας ὁ τέως ὑφηγητὴς τῆς παθολογικῆς ἀνατομίας Δ. Αἰγινήτης. Ἐπειδὴ δὲ τούτου ἕνεκα ἐπῆλθον ταραχαὶ τινες ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ μαθήματος τῆς ἐιδικῆς νοσολογίας ἀπὸ τοῦ διδάσκοντος αὐτὸ καθηγητοῦ Γ. Α. Μακκᾶ, τὸ ἐπόμενον ἔτος δι' ἑτέρου Β. Διατάγματος ἀπὸ 1 Μαρτίου 1856 ἀπεφασίσθη ὅτι «ἡ ἐιδικὴ νοσολογία καὶ θεραπευτικὴ θέλουσι παραδίδεσθαι ἐν τῷ φερωνύμῳ Ἡμῶν Πανεπιστημίῳ ὑπὸ δύο καθηγητῶν, ὧν ὁ εἰς θέλει εἶσθαι ὁ τῆς ἰατρικῆς κλινικῆς καθηγητὴς». Ἄλλο Β. Διάταγμα ἀπὸ 18 Ἰουνίου 1856 χωρίζει τὴν φαρμακολογίαν ἀπὸ τῆς καθέδρας τῆς μαιευτικῆς, εἰς ἣν ἦτο προσηρημένῃ διὰ τοῦ Β. Διατάγματος τῆς 27 Σεπτεμβρίου 1848, καὶ ἀναθέτει αὐτῆς τὴν διδασκαλίαν εἰς τὸν ἕκτακτον καθηγητὴν τῆς παθολογικῆς ἀνατομίας Θ. Ἀφεντούλῃν.

5'. Μέσα διδακτικά.

Τὰ μέσα τῆς διδασκαλίας κατὰ τὴν περίοδον ταύτην δὲν εἶνε τόσοσιν πενιχρά, ὅσων κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν· διότι καὶ συγγράμματά τινα ἐπιστημονικὰ ἐξεδόθησαν ὑπὸ τῶν καθηγητῶν, χρηρηγούσης εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν πλειοτέρων τῆς Κυβερνήσεως ἢ τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ ὄργανα προσετέθησαν εἰς τὰ ὑπάρχοντα, καὶ ἡ βιβλιοθήκη ἐπλουτίσθη, καὶ ἄλλα καταστήματα εἰς προαγωγὴν τῆς πανεπιστημιακῆς διδασκαλίας ιδρύθησαν. Καὶ τὰ μὲν συγγράμματα τῶν καθηγητῶν τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου κρίνομεν περιττὸν ἐνταῦθα νὰ μνημονεύσωμεν, διότι οὐ μόνον τὰ πλεῖστα τούτων εἶνε καὶ νῦν ἔτι ἀνά χεῖρας τῆς σπουδαζούσης νεολαίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐπιμελείας τοῦ κατὰ τὸ 1885—86 πρυτάνεως Κ. Δηλιγιάννη κατηρτίσθη ὁπωσοῦν πλήρης συλλογὴ αὐτῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, ἀρκεῖ δὲ νὰ συνταχθῇ καὶ δημοσιευθῇ ὁ κατάλογος αὐτῶν. (*) Ἀναγκαιότερος φαίνεται ὁ λόγος περὶ συλλογῶν, προσωαρτημάτων καὶ ἀγωνοθεσιῶν τοῦ Πανεπιστημίου.

I Συλλογαί.

α') Βιβλιοθήρη.

Μετὰ τὸν διορισμὸν τοῦ πρώτου ἐφόρου Γ. Τυπάλδοῦ ἡ βιβλιοθήκη ἤρχισε νὰ λαμβάνη σπουδαίαν ἀὔξησιν διὰ τῶν

(*) Ἐὰν δυναθῶμεν νὰ λάβωμεν τοιοῦτον πλήρη, θὰ ἐπισυνάψωμεν αὐτὸν ἐν τῷ Παραρτήματι.

ἀλλεπαλλήλων καὶ πλουσίων δωρεῶν, τὰς ὁποίας καὶ ἡγεμόνες καὶ κυβερνήσεις καὶ ἀκαδημῖαι καὶ ἐταιρίαι καὶ ἰδιῶται ὁμογενεῖς τε καὶ ξένοι φιλέλληνες προσέφερον τὸ μὲν αὐθόρμητοι, τὸ δὲ καὶ παρακαλούμενοι ὑπὸ τοῦ δραστηρίου ἐφόρου. Ἐν ταῖς πρυτανικοῖς λόγοις ἀναγράφονται μετ' εὐγνωμοσύνης τὰ ὀνόματα τῶν παμπληθῶν τούτων δωρητῶν. Ἐνταῦθα δὲ θέλομεν μνημονεύσῃ μόνον ἐκείνας τὰς δωρεάς, αἵτινες ἀπετελοῦντο ἐξ ὀλοκλήρων βιβλιοθηκῶν, κληροδοθησίων εἰς τὴν τοῦ Πανεπιστημίου. Τοιαῦται δὲ εἶνε αἱ ἑξῆς :

Οἱ κληρονόμοι τοῦ δόκτορος Ἀθανασίου Δακωρῶνος προσήνεγκον τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ συγκειμένην ἐκ 1600 τόμων (λόγ. Φιλ. Ἰωάννου 1849 σ. 9). Κατὰ τὸ 1852 προσετέθη εἰς τὰ βιβλία τοῦ Πανεπιστημίου ἡ πρὸ δύο ἐτῶν δωρηθεῖσα βιβλιοθήκη τοῦ ἀποθανόντος καθηγητοῦ Κ. Δομνάνδου, συγκειμένη ἐκ 1793 τόμων, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν φυλλαδίων. Κατ' ἀπόφασιν τῆς Συγκλήτου ἐσφραγίσθησαν ταῦτα δι' ἰδίας σφραγίδος φερούσης τὰς λέξεις δ ὤ ρ ο ν Δ ο μ ν ἄ ν δ ο υ (λόγ. Σ. Πήλληκα 1852, σ. 14). Κατὰ τὸ 1859 προσετέθησαν τὰ ὑπὸ τοῦ Θ. Μανούση (*), τοῦ ἐν Μονάχῳ καθηγητοῦ Κ. Ρέθ, καὶ τοῦ Θ. Φαρμακίδου κληροδοτηθέντα. Τελευταία προσθήκη ἐκ δωρεᾶς εἶνε ἡ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἀποθανόντος καθηγητοῦ Ν. Κωστῆ, δωρηθείσης ὑπὸ τῶν κληρονόμων αὐτοῦ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον.

Εἰς ἀπόδοσιν μικροῦ μὲν, ἀλλ' οὐχὶ εὐτελοῦς ἀντιδώρου πρὸς τοὺς πεπαιδευμένους ἄνδρας τοὺς μετὰ τοσαύτης συμπαιδείας παρακολουθοῦντας καὶ ὑποστηρίζοντας τὴν πνευμα-

(*) Ὁ Θ. Μανούσης διέταξεν ἐν τῇ διαθήκῃ ἐκεῖνα μόνον ἐκ τῆς βιβλιοθήκης αὐτοῦ νὰ δοθῶσιν εἰς τὴν τοῦ Πανεπιστημίου, ὅσα τυχὸν αὐτῇ δὲν ἤθελεν ἔχει· τὰ δὲ λοιπὰ ν' ἀποσταλῶσιν εἰς τὴν πατρίδα του Σιάτισταν.

τικὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος ὁ ἔφορος Γ. Κ. Τυπάλδος ἐπεχείρησε τὴν ἔκδοσιν ἰνδικῶν μεταφράσεων τοῦ ἀοιδίμου Δ. Γαλανοῦ διὰ φιλοτίμου δαπάνης τοῦ ἐν Ὀδησῶ Ἰωάν. Δούμα.

Ἄλλὰ κατὰ τὴν ὀρθοτάτην παρατήρησιν τοῦ Πρυτάνεως Κ. Ἀσωπίου καὶ μετὰ τосαύτας γενναίας δωρεάς ἡ βιβλιοθήκη δὲν ἦτο ἀκόμη τελεία· διότι «οἱ χαρίζοντες εἶνε βέβαια πολλῆς καὶ μεγάλης εὐγνωμοσύνης παρ' ἡμῶν ἄξιοι, δὲν χαρίζουσιν ὅμως πάντοτε ὅ,τι ἡμεῖς χρειάζομεθα, ἀλλ' ὅ,τι αὐτοὶ ἔχουσιν ἢ προαιροῦνται· ὅθεν καὶ πολλὰ λαμβάνοντες θέλομεν στερεῖσθαι οὐκ ὀλίγων καὶ πολλάκις τῶν ἀναγκαιοτάτων· ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων π. χ. καὶ μάλιστα νέων εἴμεθα ἐλλιπεῖς» (λόγ. 1844, σ. 9. Τὰ αὐτὰ σχεδὸν ἐπαναλαμβάνει καὶ ἐν τῷ λόγῳ τῆς δευτέρας αὐτοῦ Πρυτανείας 1857 σ. 44—45). Διὰ τοῦτο ἐκρίθη ἀναγκαῖος ὁ πορισμὸς κεφαλαίου ἀποθεματικοῦ· καὶ τοιοῦτον εἶχε κατορθώσῃ ἐν ἀρχῇ τῆς περιόδου ταύτης ὁ ἔφορος Γ. Κ. Τυπάλδος ἐκ δωρεῶν ἀλλογενῶν καὶ ὁμογενῶν, συμποσοῦμενον εἰς δρ. 6500. Εὐθὺς δὲ μετ' ὀλίγον, τῷ 1845, ἡ φιλογενῆς οἰκογένεια τῶν Ἰωνιδῶν κατέθεσεν εἰς τὴν Ἐ. Τράπεζαν 10,000 δρ., ἵνα ἐκ τοῦ τόκου αὐτῶν ἀγοράζωνται κατ' ἔτος βιβλία. Τὸ δ' ἐπόμενον ἔτος, ἀφ' οὗ τὸ καφάλαιον ἐκεῖνο μετετράπη εἰς 10 ἀναπαλλοτριώτους μετοχὰς τῆς Ἐ. Τραπεζῆς, ἠυξήθη σπουδαίως ὁ ὑπὲρ τῆς βιβλιοθήκης ἐκεῖνος πόρος καὶ ἀπεφασίσθη «ἐκ τοῦ ἐτησίου αὐτῶν μερίσματος ν' ἀγοράζωνται ἐγκρίσει τῆς ἀκαδημαϊκῆς Συγκλήτου βιβλία χρήσιμα εἰς τὴν διδασκαλίαν, σφραγιζόμενα δι' ἰδιαιτέρας σφραγίδος φερούσης τὸ σύμβολον τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τὴν ἐπιγραφὴν δ ω ρ ε ἄ Ἰ ω ν ι δ ῶ ν.

Καθ' ὅσον δ' ἠῦξεν ἡ περιουσία τοῦ Πανεπιστημίου, κατὰ τοσοῦτον ἐξεπληροῦτο, ὅσον ἦτο δυνατόν, καὶ ἡ ἐπιθυ-

μία τῶν καθηγητῶν τοῦ ν' ἀγοράζονται τὰ εἰς τὰς ἐργασίας αὐτῶν χρήσιμα ἐπιστημονικά βιβλία οὐχὶ μόνον ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων τῆς βιβλιοθήκης πόρων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν τοῦ Πανεπιστημίου χρημάτων. Οὕτως ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων ἀγορῶν περὶ τὰ τέλη τῆς περιόδου ταύτης ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου ὀλόκληρος ἡ βιβλιοθήκη τοῦ ἐν Μονάχῳ ἀποθανόντος Εἰρ. Θηρσίου καὶ ἐπλουτίσθη μεγάλως τὸ φιλολογικὸν καὶ ἱστορικὸν καὶ ἀρχαιολογικὸν τμήμα (λόγ. Α. Πάλλη 1861 σ. 18).

Τοσοῦτον δ' ἠῤῥξῆσεν ἡ πληθὺς τῶν βιβλίων (*) ὥστε ὁ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ εἰς ὑποδοχὴν αὐτῶν ὠρισμένος χώρος ἀπέβη στενωτάτος· καὶ ἐπὶ τῆς πρυτανείας τοῦ Α. Πάλλη ἔγεινε σπουδαία σκέψις περὶ εὐρέσεως νέου χώρου (Λόγ. αὐτοῦ 1861, σ. 20—21)· ἀλλὰ μὴ εὐρεθέντος τοιοῦτου καταλλήλου, ἔμεινον πολλὰ βιβλία ἐν κιβωτίοις κεκλεισμένα ἢ ἐν ἀπροσίτοις τόποις τῆς βιβλιοθήκης συσσωρευμένα. Ἄλλη οὐχ ἤττον κατεπίγουσα τῆς Βιβλιοθήκης ἀνάγκη κατενόηθη μὲν πρὸ πολλοῦ, ἀλλ' ἔμεινεν ὡσαύτως ἀθεράπευτος. Ἐπὶ τῆς πρυτανείας τοῦ Ἰ. Σούτσου ἡ Σύγκλητος ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 19 Νοεμβρίου 1847 ἐπελήφθη τῆς ὑποθέσεως τῆς Πανεπιστημιακῆς βιβλιοθήκης καὶ ἐπέισθη ὅτι αἱ πανταχόθεν γινόμεναι βιβλίων προσφοραὶ δὲν γίνονται χάριν τῆς δημοσίας, ἀλλὰ τῆς τοῦ Πανεπιστημίου βιβλιοθήκης· ἀλλ' ἐν τῇ τότε ἠνωμένῃ Βιβλιοθήκῃ δὲν ὑπῆρχεν οὐδεμία διάκρισις τῆς βιβλιακῆς περιουσίας τοῦ Πανεπιστημίου ἀπὸ τῆς δημοσίας. Πρὸς ἄρσιν τῆς τοιαύτης συγχύσεως, ἥτις, προϊόντος τοῦ χρόνου, ἔμελλε νὰ λάβῃ

(*) Κατὰ τινὰ ἔκθεσιν περιληπτικὴν τοῦ ἐφόρου Γ. Κ. Τυπάλδου, περὶ ἧς καὶ κατωτέρω γίνεται λόγος, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τόμων, φυλλαδίων καὶ πινάκων ἀνήρχετο εἰς 90,000 κατὰ τὸ 1857, ἐν ᾧ κατὰ τὸ 1842 δὲν ὑπερέβαινε τὰς 16,000.

μεγάλας διαστάσεις, ἀπεφασίσθη νὰ ζητηθῆ παρὰ τοῦ ἐφόρου κατάλογος τῶν βιβλίων τοῦ Πανεπιστημίου· ἀλλ' ἡ σύνταξις τοιοῦτου, ἔργον τότε μάλιστα δυσχερέστατον, ἀπήτει ἰδιαιτέρον ὑπάλληλον. Τὸ δὲ Ἰπουργεῖον ἐδέχθη μὲν τὴν αἴτησιν ταύτην τῆς πρυτανείας καὶ ἐφορίας, ἀλλ' ἀνέβαλε τὸν διορισμὸν ἱκανοῦ ὑπαλλήλου. Οὐχ ἤττον πάντοτε ἢ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ὅπως οὖν πλουσία ἤδη συλλογὴ βιβλίων ἐθεωρεῖτο σύνθετος βιβλιοθήκη, τῆς ὁποίας τὸ μὲν ἀνῆκεν εἰς τὸ δημόσιον, τὸ δὲ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, τοπικῶς δὲ μόνον καὶ διοικητικῶς ἦτο ἠνωμένη. Ταύτην τὴν σχέσιν τῶν δύο βιβλιοθηκῶν ὥρισεν ἀκριβέστερον ὁ ἀπὸ 14 Δεκεμβρίου 1856 προσωρινὸς κανονισμὸς τῆς δημοσίας καὶ τῆς τοῦ Πανεπιστημίου βιβλιοθήκης. Κατὰ τὸ 5 ἄρθ. τούτου «ἢ ἐν χρήσει ἤδη δημοσία σφραγὶς τῆς βιβλιοθήκης φέρει ἐν μέσῳ μὲν κεφαλὴν Ἀθηνᾶς, κύκλω δὲ τὴν ἐπιγραφὴν βιβλιοθήκη δημοσία καὶ τοῦ Πανεπιστημίου, ὑπάρχει δὲ καὶ σημαντήριον διὰ τὴν ἐπισφράγισιν τῶν ἰδιαιτέρων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Πανεπιστημίου βιβλίων, τὸ ὅποσον περιέχει γλαῦκα καὶ γύρωθεν ἐπιγραφὴν βιβλιοθήκη τοῦ Πανεπιστημίου». (Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 165).

β'. Νομισματικὸν Μουσεῖον.

Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Πανεπιστημίου ἐβάδιζε καὶ τοῦ Νομισματικοῦ μουσείου τοῦ εἰς αὐτὴν προσηρημένου ἢ ἀΐξεσις. Κατ' ἔτος ἀναγράφονται ἐν τοῖς πρυτανικοῖς λόγοις μετὰ τὴν μνησίαν τῶν βιβλίων τῶν ἐκ δωρεᾶς ἢ ἐξ ἀγορᾶς προσθετομένων εἰς τὴν βιβλιοθήκην καὶ σημειώσεις περὶ τῶν νομισμάτων, δι' ὧν ἐπλουτίζετο τὸ μικρὸν κατ' ἀρχὰς νομισματικὸν μουσεῖον. Περὶ τῆς συλλογῆς

ταύτης ὁ ἔφορος Γ. Κ. Τυπάλδος ἐδημοσίευσε τῷ 1857 Ἐκθεσίαν περιληπτικὴν, ἐξ ἧς πολλὰ διδασκόμεθα περὶ τῆς βιβλιοθήκης, περὶ ἧς προηγήθη ὁ λόγος, καὶ περὶ τοῦ νομισματικοῦ μουσείου. Περὶ τούτου ἰδίως παρέχει ἐπαρκεῖς εἰδήσεις, ὧν αἰ οὐσιωδέστεραι εἶνε αἱ ἐξῆς. Ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 1829 πρώτης συστάσεως νομισματικῆς συλλογῆς μέχρι τοῦ 1843 ἐπιμεληταὶ αὐτῆς ὑπῆρξαν ὁ Ἀνδρέας Μουστοξύδης, ὁ ἐκ Σουηδίας νομισματογνώμων Γέδεν, ὁ καθηγητὴς Λ. Ῥός, ὁ Γ. Γεννάδιος καὶ τέλος ὁ Κ. Πιττάκης. Οὗτος παραδίδων αὐτὴν εἰς τὸν ἔφορον τῆς βιβλιοθήκης Γ. Τυπάλδον τῇ 4 Ἀυγούστου 1843 ὁμολογεῖ ὅτι ἡ Συλλογὴ περιεῖχε «νομίσματα χρυσᾶ, ἀργυρᾶ καὶ χάλκινα τακτοποιημένα καὶ ἀτακτοποιήτα 1641, τῶν ὁποίων ἡ ἀξία δὲν ὑπερβαίνει τὰς 1500 δραχμάς, καὶ ὅτι τὰ νομίσματα τῶν αἰοιδίμων Ζωσιμάδων εὐρίσκονται ἐντὸς ἐσφραγισμένου κιβωτίου εἰς τὸ κεντρικὸν ταμεῖον μετὰ πολλῶν ἄλλων πολυτίμων πραγμάτων» (*). Ἀπὸ δὲ τοῦ 1843 μέχρι τοῦ 1857 τὸ νομισματικὸν μουσεῖον ἐπλουτίσθη ἐκ δωρεῶν καὶ ἐξ ἀγορᾶς τοσοῦτον, ὥστε τὰ ἐν αὐτῷ νομίσματα ἀνέβησαν εἰς τὸν ἀριθμὸν 8522. Δώδεκα δὲ πίνακες ἐξακριβοῦσιν οὐ μόνον τὰ ὀνόματα τῶν δωρητῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν καταγωγὴν καὶ τὸ εἶδος καὶ τὸν χρόνον καὶ τὴν ὕλην τῶν νομισμάτων. Διορισθέντος δὲ νομισματογνώμονος ἐν ἔτει 1856 τοῦ Ἀχιλλέως Ποστολάκα, ἤρχισε τὸ νομισματικὸν μουσεῖον νὰ προβαίη εἰς αὐξήσιν καὶ τακτοποίησιν, τὴν ὁποίαν θέλομεν παρατηρήσῃ κατὰ τὴν ἐπομένην περίοδον. Μεταξὺ τῶν ἰδιωτικῶν προσφορῶν διακρίνεται ἡ ὑπὸ τῆς Βασιλίσσης

(*) Τὰ κειμήλια ταῦτα τῶν Ζωσιμάδων, διατηρηθέντα ἐπὶ 25 περίπου ἔτη κεκλεισμένα ἐν τῷ κεντρικῷ ταμείῳ, μόλις ἐφέτος ἐξήχθησαν τοῦ ἐσφραγισμένου ἐκείνου κιβωτίου καὶ παρεδόθησαν εἰς τὸ νομισματικὸν μουσεῖον.

Ἀμαλίας γενομένη δωρεὰ 9172 νομισμάτων ἑλληνικῶν εὐρεθέντων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Παλλήνῃ (Λόγ. Οἰκονομίδου 1861 σελ. 36).

γ'. *Ἄλλαι ἐπιστημονικαὶ συλλογαί.*

Αἱ ἐπιστημονικαὶ συλλογαί, ὧν αἱ πρῶται καὶ πενιχραὶ ἀρχαὶ ἀνευρίσκονται ἐν τῇ προηγηθείσῃ περιόδῳ, ὡσαύτως ἐπλουτίζοντο εἴτε ἐκ δωρεῶν εἴτε ἐξ ἀγορᾶς. Οὕτως ὁ μέγας εὐεργέτης τῆς Ἑλλάδος Γ. Σίνας προσήνεγκε σκελετὸν καὶ κρανία ἀνθρωπίνου σώματος, οἱ ἐν Μαγχεστρία ὁμογενεῖς μικροσκόπιον καὶ ἄλλα ἰατρικὰ ἐργαλεῖα, ὁ ἰατροφιλόσοφος Δ. Πύρρος εὐμεγέθη γηίνην σφαῖραν, ἔργον τῶν ἰδίων αὐτοῦ χειρῶν, ὁ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Μ. Τοσίτσας μίαν μούμιαν, ὁ ἐν Βιέννῃ καθηγητῆς Ῥοκιδάνσκυς κατὰ παράκλησιν τοῦ ἰατροῦ τοῦ Βασιλέως Ῥέζερ συλλογὴν παθολογικοανατομικῶν παρασκευασμάτων, ὁ ἐν Μονάχῳ Σνάϊδερ ἀνατομικὰ παρασκευάσματα. Αἱ δύο τελευταῖαι προσφοραὶ ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα τοῦ παθολογικοῦ μουσείου, τοῦ ὁποίου ἡ διεύθυνσις ἀνετέθη εἰς τὸν Σ. Σταυρινάκην τῷ 1852. (Πρακτ. Συγκλ. Τόμ. Β'. σ. 136). Ἀλλὰ τὰ πλείστα τῶν πρὸς διδασκαλίαν χρησίμων ὀργάνων ἠγοράσθησαν διὰ χρημάτων τοῦ Πανεπιστημίου ἢ τῆς Κυβερνήσεως, καθὼς φαίνεται ἐκ τῶν κατ' ἔτος ἐν τοῖς ἀπολογισμοῖς ἀναγραφομένων δαπανῶν. Μεταξὺ πασῶν τῶν συλλογῶν τῆς περιόδου ταύτης διακρίνεται τὸ

Φυσιογραφικὸν μουσεῖον.

Ἡ πρώτη ἀρρομὴ πρὸς συγχρότησιν αὐτοῦ ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἐν ἔτει 1835 ὑπὸ ἰδιωτῶν συσταθείσης

φυσιογραφικῆς ἐταιρίας, ἣτις ἴδρυσε μὲν καὶ διὰ συνδρομῶν χορηγουμένων εἰς αὐτὴν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Πανεπιστημίου ἐπλούτισε τὸ μουσεῖον αὐτῆς, ἀλλὰ μὴ ἔχουσα ἰδίους ἐπαρκεῖς πόρους καὶ ἐπιβαρύνουσα κατὰ μέγα μέρος τὴν περιουσίαν τοῦ Πανεπιστημίου, ἠναγκάσθη τῷ 1858 νὰ παραχωρήσῃ τὰς διαφόρους αὐτῆς συλλογὰς, ζωολογικὰς, φυτολογικὰς, γεωλογικὰς καὶ ὄρυκτολογικὰς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ὑπὸ τινος ὅρου «ὧν οἱ κυριώτεροι εἶνε τὸ εἰς τὰ μέλη αὐτῆς καὶ ἐν τῷ μέλλοντι διατηρητέον διακαίωμα τῆς χρήσεως τῶν συλλογῶν καὶ τὸ τοῦ συνεδριάξειν ἐν τινι δωματίῳ τοῦ Πανεπιστημίου». Τότε δὲ τριμελῆς ἐπιτροπὴ συγκειμένη ἐκ τοῦ προέδρου τῆς φυσιογραφικῆς ἐταιρίας Η. Μητσοπούλου καὶ τῶν μελῶν αὐτῆς Θ. Δέ-Ἐλδραϊχ καὶ Θ. Ὀρφανίδου συνέταξαν κατ' ἐντολὴν τῆς ἀκαδημαϊκῆς Συγκλήτου τὸν πρῶτον κανονισμόν αὐτῆς κυρωθέντα διὰ Β. Διατάγματος ἀπὸ 17 Αὐγούστου 1858. (λόγ. Φ. Ἰωάννου 1858 σ. 14). Τὸ ἐπόμενον ἔτος διωρίσθησαν ἔφοροι μὲν αὐτοῦ οἱ καθηγηταὶ Ἡρ. Μητσόπουλος καὶ Θ. Ὀρφανίδης, ἐπιμελητῆς δὲ ὁ Ἐλδραϊχ. Πρὸς ἀσφάλειαν, διευθέτησιν καὶ περαιτέραν αὔξησιν τῶν ἐν τῷ μουσεῖῳ τούτῳ συλλογῶν συνετέλεσαν μὲν καὶ ἰδιωτικαὶ προσφοραὶ, ἀναγραφόμεναι ἐν τοῖς ἐκάστοτε πρυτανικοῖς λόγοις, ἀλλὰ μάλιστα αἱ ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου γενόμεναι δαπάναι, αἵτινες ἀπὸ τοῦ 1858 μέχρι τοῦ 1862 συμποσοῦνται εἰς ὄρ. 55,000 περίπου.

Μεταξὺ τῶν ἰδιωτικῶν δωρεῶν διαπρέπει ἡ τοῦ ὁμογενοῦς Χαριτόφ, Γ. προξένου τῆς Ἑλλάδος, ἐν Πετροπόλει ἀποβιώσαντος, συλλογὴ τῶν ὄρυκτῶν τῆς Σιβηρίας, ἧς ἡ ἀξία ὑπολογίζεται εἰς 90,000 δρ. (λόγ. Φ. Ἰωάννου 1858 σ. 21).

Περὶ τοῦ παμείου τῶν ὀργάνων τῆς πειραματικῆς φυσικῆς θά γείνη λόγος ἐν τοῖς ἐξῆς.

II. Προσαρτήματα.

α'. *Φιλολογικὸν Φροντιστήριον*. — Ἡ ἀνάγκη τοῦ καθι-
δρύματος τούτου ἐθεωρήθη ὡς ἀπαραίτητον ἤδη ἀπὸ τῆς συ-
στάσεως τοῦ Πανεπιστημίου· διότι ἐκ τῆς ἐν Γερμανίᾳ πείρας
ἦτο γνωστὸν εἰς τοὺς συντάξαντας τὸν προσωρινὸν κανони-
σμόν καὶ τοὺς πλείστους τῶν καθηγητῶν ὅτι μόνῃ ἢ ἐπιστη-
μονικῇ διδασκαλίᾳ ἢ ἐν τῷ φιλολογικῷ τμήματι παρεχομένη
δὲν ἦτο ἱκανὴ νὰ παρασκευάσῃ τοὺς μέλλοντας διδασκάλους
ἐπιτηδείους εἰς τὴν εὐδόκιμον ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου των.
Ἀπαιτεῖται ἰδιαίτερα περὶ τὸ διδασκαλικὸν ἔργον ἄσκησις,
ἣτις γίνεται ἐν τῷ φροντιστηρίῳ. Καὶ κατὰ μὲν τὰ πρῶτα
ἔτη ἔγειναν σπάνιαί τινες φροντιστηριακαὶ ἀσκήσεις ὑπὸ τῶν
καθηγητῶν τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς φιλολογίας, ὡς φαί-
νεται ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Πρυτάνεως Ν. Κωστῆ, 1842 σ. 5:
«Ἐπὶ τοῦ πρώτου ὅμως (τῆς συστάσεως φιλολογικοῦ φρον-
τιστηρίου) ἐπροσπάθησεν ἡ Πρυτανεία μετὰ τῆς ἀκαδημαϊκῆς
Συγκλήτου ἐκ τῶν ἐνόνητων νὰ φέρῃ θεραπείαν προτρέψασά
τοὺς ἀξιοτίμους καθηγητὰς τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας νὰ
γυμνάζωσι τοὺς φοιτητὰς των περὶ τὸ ἑλληνιστὶ γράφειν καὶ
λέγειν. Ὁ κύριος Βενθύλος ἤρξατο μάλιστα ἀμέσως μετὰ
τὴν χειμερινὴν ἑξαμηνίαν τῶν τοιούτων προγυμνασμάτων,
ὡς καὶ ὁ σεβάσμιος Κ. Βάμβας ἤρξατο νὰ ἀσκῇ ἰδίως τοὺς
ὀμιλητὰς του περὶ τὴν ῥητορικὴν». Κυρίως ὅμως χρονολο-
γεῖται ἡ ἰδρυσις τοῦ φιλολογικοῦ φροντιστηρίου ἀπὸ τοῦ διο-
ρισμοῦ τοῦ καθηγητοῦ Κ. Ἀσωπίου, εἰς ὃν ῥητῶς ἐν τῷ ἀπὸ
30 Ἰουνίου 1842 Β. Διατάγματι ἀνετέθη ἡ ἄσκησις τῶν
φοιτητῶν ἐν τῷ φροντιστηρίῳ καὶ ἡ διεύθυνσις τούτου. Μετὰ
τὴν διὰ τοῦ ἀνωτέρω Β. Διατάγματος σύστασιν ἐξεδόθη ὁ

κανονισμὸς αὐτοῦ, κυρωθεὶς διὰ Β. Διατάγματος ἀπὸ 17 Σεπτεμβρίου 1850. Ὁ κανονισμὸς οὗτος, ἐξ 28 ἄρθρων συγ-
κείμενος, ὀρίζει τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, τοὺς συνιστῶντας αὐτὸ
καθηγητὰς, τὰ καθήκοντα τοῦ διευθυντοῦ καὶ τῶν καθηγη-
τῶν, ἔτι δὲ τοὺς εἰς αὐτὸ φοιτῶντας καὶ τὰ καθήκοντα καὶ
δικαιώματα τούτων (Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 107—111). Διήρκεσε
δὲ ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ καθ' ἑλλην τὴν δευτέραν περίοδον καὶ μέρος
τι τῆς τρίτης. Καὶ διευθυντῆς μὲν αὐτοῦ ὑπῆρξεν Ἰσόβιος
καθ' ἑλλην ταύτην τὴν περίοδον καὶ μέχρι οὗ ἔπαυσε τὴν
ἑαυτοῦ διδασκαλίαν (1866) ὁ Κ. Ἀσώπιος, καθηγηταὶ δὲ ὁ
Ι. Βενθύλος καὶ Στ. Κουμανούδης ἀπ' ἀρχῆς, εἶτα δὲ ὁ Α.
Ρουσόπουλος καὶ ἐπ' ὀλίγον χρόνον ὁ Δ. Μαυροφρύδης.
Καὶ αἱ μὲν ἀσκήσεις ἐγίνοντο δι' ἑρμηνείας ἑλληνόσ τινοσ ἢ
ῥωμαίου συγγραφῆσ γινομένησ ὑπὸ τῶν φοιτητῶν καὶ διορ-
θουμένησ ὑπὸ τῶν καθηγητῶν, ἔτι δὲ διὰ θεματογραφίας ἐπὶ
τοῦ πίνακος· ἀπόδειξις δὲ συμμετοχῆσ τῶν τοιούτων φροντι-
στηριακῶν ἀσκήσεων ἀπητεῖτο παρὰ παντὸς ἐξεταζομένου
τὰς διδασκαλικὰς ἐξετάσεις.

6'. Νοσοκομεῖον, Μαιευτήριον, Ἀστυκλινική, Ὀφθαλμιο-
κομεῖον. — Σκοπὸς τῶν προσαρτημάτων τούτων εἶνε ἡ πρα-
κτικὴ ἀσκήσις τῶν φοιτητῶν τῆσ ἰατρικῆσ. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὰ
καθιδρύματα ταῦτα ἔχουσι καὶ ἄλλον σκοπὸν, τὴν θεραπείαν
ὠρισμένων ἀναγκῶν τῆσ κοινωνίας ἢ μᾶλλον τῆσ πόλεωσ
Ἀθηνῶν, δὲν ὑπάγονται ἀποκλειστικῶσ εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ
Πανεπιστημίου, ἀλλὰ τὸ μὲν νοσοκομεῖον καθ' ὁ δημοτικὸν
διοικεῖται ὑπὸ ἀδελφάτου προεδρευομένου ὑπὸ τοῦ δημάρχου
Ἀθηναίων, τὸ δὲ μαιευτήριον ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐ-
σωτερικῶν, ἡ ἀστυκλινικὴ ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐκκλη-
σιαστικῶν καὶ τῆσ δημοσίας ἐκπαιδεύσεωσ, καὶ τὸ ὀφθαλμιο-
κομεῖον ὡσαύτωσ ὑπὸ ἀδελφάτου ἀνεξαρτήτου· τὰ τρία δὲ

τελευταία διευθύνονται ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων καθηγητῶν τῆς
ιατρικῆς Σχολῆς.

Καὶ τὸ μὲν πολιτικὸν νοσοκομεῖον, συσταθὲν πρὸ τοῦ
Πανεπιστημίου, εὐγνωμόνως ἐδέχθη νὰ γίνωνται ἐν αὐτῷ αἱ
πρακτικαὶ ἀσκήσεις τῶν φοιτητῶν ὑπὸ τῶν δοκιμωτάτων
παρ' ἡμῖν ἰατρῶν, πεποιθὸς ὅτι ἔμελλον ν' ἀποβῶσιν ὠφελι-
μώταται εἰς τοὺς ἐν αὐτῷ νοσηλευμένους ἀρρώστους. Ἀλλὰ
ἡ ἰατρικὴ Σχολὴ ἀνέκαθεν ἐθεώρησεν ὡς ἀνεπαρκῆ τὰ ὑπὸ τοῦ
δήμου χορηγούμενα μέσα πρὸς τὴν θεραπείαν τῶν ἀσθε-
νῶν καὶ πρὸς τὴν πρακτικὴν ἀσκήσιν τῶν φοιτητῶν. Διὸ καὶ
ἀπ' ἀρχῆς τὸ μὲν κατέφευγεν εἰς τὸ στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον,
τὸ δὲ ἐζήτησε παρὰ τοῦ Ὑπουργείου ν' ἀναλάβῃ τὴν ἀμε-
σον προστασίαν καὶ ἐπιμέλειαν τοῦ ὑπάρχοντος, ἢ νὰ ἰδρῦσῃ
ἕτερον πολιτικὸν νοσοκομεῖον προσηρτημένον εἰς τὸ Πανεπι-
στήμιον καὶ δυνάμενον ἐπαρκῶς νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὴν πρα-
κτικὴν διάπλασιν τῶν φοιτητῶν τῆς ἰατρικῆς (λόγ. I. Σού-
τσου 1848 σ. 6—7). Ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδέτερον τούτων κα-
τωρθώθη, ἀπεφασίσθη κατὰ παλαιὰν ἐπιθυμίαν τῆς Κυβερ-
νήσεως (ἰδ. λόγ. N. Βάμβα 1845, σ. 8—9) καὶ νέαν πρό-
τασιν τῆς ἰατρικῆς Σχολῆς (λόγ. II. Ἀργυροπούλου 1853,
σ. 28) ἡ σύστασις τῆς πολυκλινικῆς ἢ ἀστυκλινικῆς,
ἣτις ἐνεκρίθη μὲν διὰ Β. Διατάγματος ἀπὸ 10 Αὐγούστου
1856, ἰδρῦθη δὲ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1856, διορισθέντος διευ-
θυντοῦ μὲν τοῦ καθηγητοῦ τῆς ἀστυκλινικῆς Δ. Ὀρφανίδου,
βοηθῶν δὲ τοῦ Στεφ. Σταυρινάκη, Ἀντ. Βιτσάρη καὶ Θ.
Ἀρεταίου. Ἡ χρησιμότης τοῦ ἰδρύματος τούτου κατεφάνη
εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς. Ἀλλὰ περὶ τούτου ὀρθότερον εἶνε νὰ γείνη
λόγος ἐν τοῖς περὶ τῆς ἐπομένης περιόδου.

Τὸ Μαιευτήριον εἶνε κατάστημα παλαιότερον τοῦ
1844. Διότι ἤδη ἀπὸ τοῦ 1843 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ
ὁ καθηγητῆς τῆς μαιευτικῆς Ν. Κωστῆς. Ὁ σκοπὸς αὐτοῦ

εἶνε τριπλοῦς «τὸ μὲν νὰ παράσχη τὴν ἀναγκαίαν βοήθειαν εἰς δυστυχεῖς καὶ ἀπόρους ἐπιτόκους γυναῖκας, τὸ δὲ νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς διδασκαλίαν καὶ μόρφωσιν μακρῶν ἐπιστημόνων θεωρητικὴν τε καὶ πρακτικὴν, ἔτι δὲ πρὸς διδασκαλίαν εἰς τὸ πρακτικὸν μέρος τῆς μαιευτικῆς τῶν φοιτητῶν τῆς ἰατρικῆς, προσκαλουμένων ἀνὰ δύο εἰς ἕκαστον τοκετόν, μετὰ τὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ σπουδὴν τοῦ θεωρητικοῦ τῆς ἐπιστήμης μέρους» (λόγ. Δ. Στρούμπου 1858 σ. 29). Ὁ κατὰ πρῶτον διορισθεὶς διευθυντὴς τοῦ Μαιευτηρίου διετέλεσε τοιοῦτος ὢν μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ 1861, ὅτε διεδέχθη αὐτὸν ἐνταῦθά τε καὶ ἐν τῇ Πανεπιστημιακῇ διδασκαλίᾳ ὁ Μ. Βενιζέλος.

Ἐπειδὴ τὸ ὀφθαλμισοκομμεῖον ἢ ὀφθαλμιατρεῖον ἔλαβε πρὸς τὸ Πανεπιστήμιον σχέσιν τινὰ μόνον κατὰ τὴν ἐπομένην περίοδον, εὐλόγον εἶνε ἐν τοῖς ἐξῆς νὰ γείνη περὶ αὐτοῦ ὁ προσήκων λόγος. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὁ διευθυντὴς αὐτοῦ, ὅστις ἦτο ὁ καθηγητὴς τῆς ὀφθαλμιατρικῆς Α. Ἀναγνωστάκης, παρεῖχε τὸ φιλανθρωπικὸν τοῦτο καθίδρυμα καὶ εἰς τὴν κλινικὴν διδασκαλίαν τὴν πρὸς τοὺς ἀχροατὰς αὐτοῦ γινομένην.

γ'. *Βοτανικὸς κήπος.* Περὶ τοῦ βοτανικοῦ κήπου ὡς προσαρτήματος τοῦ Πανεπιστημίου οὐδεμίᾳ γίνεται μνεῖα ἐν τοῖς πρυτανικοῖς λόγοις τῆς περιόδου ταύτης. Μόνος ὁ Πρύτανις Π. Ἀργυρόπουλος (ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ 1853, σ. 30) ὀνομάζει τὸν βοτανικὸν κήπον παράρτημα τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ὁμιλεῖ περὶ νέας αὐτοῦ διοργανώσεως ὑπὸ τοῦ Ὁρφανίδου καὶ Ἐλδραῖχ. Ἐν δὲ τοῖς πρακτικοῖς τῆς Συγκλήτου (2 Ἀπρίλ. 1847) ὑπάρχει συζήτησις περὶ τοῦ βοτανικοῦ κήπου, προελθοῦσα ἐξ ἀναφορᾶς τοῦ Θ. Ἐλδραῖχ, ζητούντος νὰ διορισθῇ ἐπιμελητὴς ἢ καλλιεργητὴς αὐτοῦ. Πολλοὶ τῶν Συγκλητικῶν δὲν ἐθεώρουν τὸν βοτανικὸν κήπον ὡς

προσάρτημα τοῦ Πανεπιστημίου· μετὰ δὲ τὴν ὁμιλίαν τοῦ καθηγητοῦ Ξ. Λάνδερερ, ὅστις ἀπέδειξε τὴν ἀνάγκην καλῶς συντηρουμένου καὶ καλλιεργουμένου κήπου πρὸς ἐπαρκῆ τῆς βοτανικῆς διδασκαλίαν, κατέκρινε δὲ τὸν ὑπάρχοντα ὡς ἄχρηστον, πεισθεῖσα ἡ Σύγκλητος συνέστησε τὸν Θ. Ἐλδραϊχ εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ὡς καλλιεργητὴν· ἀλλ' ἐν οὐδεμιᾷ τῶν μετέπειτα πρυτανικῶν ἐκθέσεων μνημονεύεται ὁ βοτανικὸς κήπος. Διὰ τοῦτο περὶ αὐτοῦ ἀρμοδιώτερος εἶνε ὁ λόγος ἐν τοῖς περὶ τῆς τρίτης περιόδου.

δ'. Ἀστεροσκοπεῖον. — Τῆς ἀστρονομίας ἡ διδασκαλία εὐρίσκεται ἀναγεγραμμένη ἐν τῷ προγράμματι τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς ἤδη περὶ τὰ τέλη τῆς πρώτης περιόδου. Ἀλλὰ διδασκαλία ἀστρονομίας ἄνευ ἀστεροσκοπεῖου εἶνε ὅποια ἡ διδασκαλία τῆς βοτανικῆς ἄνευ βοτανικοῦ κήπου. Καὶ τὸ μὲν Ἀστεροσκοπεῖον ἰδρύσεν ἰδίᾳ δαπάνῃ ὁ μέγας εὐεργέτης τοῦ ἔθνους βαρὼν Γ. Σίνας, ὅστις ὑπεσχέθη νὰ πέμψῃ καὶ τὰ εἰς τὰς ἀστρονομικὰς καὶ μετεωρολογικὰς παρατηρήσεις χρήσιμα ὄργανα· τὴν δὲ διεύθυνσιν αὐτοῦ καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀστρονομίας, ἔτι δὲ καὶ τὰς ἐν τῷ ἀστεροσκοπεῖῳ ἐπιστημονικὰς παρατηρήσεις ἀνέλαβεν ὁ ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Πανεπιστημίου καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς φυσικῆς Γ. Βούρης. Ἰκανὰς καὶ ἀκριβεῖς εἰδήσεις περὶ τῆς δωρεᾶς ταύτης τοῦ Γ. Σίνα παρέχει ἡ ἐξῆς περικοπὴ τοῦ λόγου τοῦ πρυτάνεως Ἀ. Βενιζέλου (1847 σ. 10).

«Εἰς τὸν κατάλογον δὲ τοῦτον τῶν διαφόρων γενομένων κληροδοτημάτων καὶ δωρημάτων τὴν ἔξοχον χώραν πρέπει μάλιστα νὰ καθέξῃ ἡ μεγαλόδωρος προσφορὰ τοῦ εὐγενεστάτου βαρῶνος Σίνα, διὰ τῆς ὁποίας κατήρτισε καὶ εἰς τὴν προωρισμένην χρῆσιν κατέστησε τὸ ὑπ' αὐτοῦ δι' ἀδραῆς δαπάνης 150 χιλιάδων δραχμῶν κτισθὲν λαμπρὸν ἀστεροσκο-

πεῖον. Συνίσταται δὲ ἡ προσφορά αὐτῆ εἰς πάσας τὰς ἀναγκαίας πρὸς ἀστρονομικὰς καὶ μετεωρολογικὰς παρατηρήσεις μηχανάς, τῶν ὁποίων ἰδοῦ ἀναφέρομεν τὰ εἶδη· 1) ἐν μέγα τηλεσκόπιον μετὰ πάσης τῆς παραλλακτικῆς παρασκευῆς κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ τεχνίτου Πλοιστέλου· 2) εἰς μεσημβρινὸς κύκλος δύο ἡμίσεως ποδῶν μετὰ τηλεσκοπίου, ἔργον τοῦ περιφήμου Φραουγκόφερ· 3) τρία τηλεσκόπια μικρά· 4) δύο μηχαναὶ μετὰ τηλεσκοπίων καὶ κύκλων πρὸς χρῆσιν διάφορον· 5) δύο ὥρολόγια ἀστροσκοπικά, κατασκευασθέντα τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ περιωνύμου Κεσσέλου ἐν Ἀμβούργῳ, τὸ δὲ ἐν Παρισίοις· 6) ἐν χρονόμετρον ἔργον τοῦ αὐτοῦ Κεσσέλου· 7) πάντα τὰ ἀναγκαῖα ἐργαλεῖα πρὸς μετεωρολογικὰς παρατηρήσεις κατασκευασθέντα ἐν Λονδίῳ καὶ Παρισίοις· 8) δύο σφαιραὶ ἢ οὐράνιος καὶ ἐπίγειος καὶ ἡ μηχανὴ τῶν πλανητῶν κατασκευασθεῖσαι καὶ αὐταὶ ἐν Παρισίοις. Διὰ τῶν μηχανῶν λοιπὸν καὶ ὀργάνων τούτων, χάρις εἰς τὸν πρὸς τὰ καλὰ ζῆλον τοῦ γενναίουφρονος δωρητοῦ τοῦ ἀναλώσαντος ἐπὶ τῇ προμηθείᾳ αὐτῶν ποσότητα διακοσίων χιλιάδων δραχμῶν, κατηρτίσθη τελευταῖον καὶ τὸ ἀστροσκοπεῖον, καὶ κατατάσσεται ἤδη κατὰ τὴν ἐντέλειαν καὶ λαμπρότητα μετὰ τῶν λοιπῶν ἐν Εὐρώπῃ. Διὰ δὲ τῆς σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας τοῦ διευθυντοῦ αὐτοῦ κυρίου Γ. Βούρη, ὅστις ἤρχισεν ἤδη τὰς ἐν αὐτῷ ἐπιστημονικὰς ἐργασίας, καὶ μέλλει νὰ κοινοποιήσῃ αὐτὰς ἐφ' ἐξῆς δι' ἐκδόσεως ἰδίων χρονικῶν, ἐλπίζομεν, ὅτι τὸ νέον τοῦτο ἡμέτερον ἀστροσκοπεῖον θέλει κατασταθῆ, προϊόντος τοῦ χρόνου, ἄξιον τῆς προσοχῆς καὶ τῶν παρὰ τοῖς Εὐρωπαϊοῖς σοφῶν.» Εἰς ταῦτα ἐπισυνάπτομεν καὶ εἰδησίν τινα λόγου ἀξίαν ἐκ τῆς Ἀθηνᾶς τοῦ 1846, 5 Μαΐου, περὶ τῆς ἀξίας τῶν ἀνωτέρω ὀργάνων.

«Κατὰ τὰς εἰδήσεις τὰς ὁποίας ἐλάβομεν ἐσχατῶς, ὁ κα-

θηγητής τοῦ Πανεπιστημίου Κύριος Γ. Κ. Βούρης θέλει ἐπιστρέψει ἀπὸ τὴν ὁδοιπορίαν του εἰς τὰς Ἀθήνας περὶ τὰ τέλη Μαΐου ἐφωδιασμένος μὲ τὰ ὄργανα τοῦ Ἀστεροσκοπείου. Ὁ ἄοκνος ζῆλος τοῦ κατὰ πάντα ἀξιοτίμου τούτου καθηγητοῦ ἐκατόρθωσε νὰ προμηθευθῶσι δι' ἐξόδων τοῦ φιλογενεστάτου Κυρίου Σίνα ὄργανα πολύτιμα καὶ ἀξιόλογα, κατασκευασμένα ὑπὸ τῶν περιφημοτέρων τεχνιτῶν καὶ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Γαλλίας. Τὰ ὄργανα ταῦτα ἐξετάσθησαν ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου Βούρη εἰς τὸ τῆς Βιέννης Ἀστεροσκοπεῖον καὶ ἀπέκτησαν τὴν ἐπιδοκιμασίαν ὅλων τῶν παρόντων ἐπιστημόνων ἀνδρῶν. Μερικὰ τούτων τῶν ὀργάνων, κατασκευασθέντα ἐν Βιέννῃ, ἐξετέθησαν ὡς ἀριστουργήματα εἰς τὴν αὐτόθι τὸ παρελθὸν ἔτος γενομένην γενικὴν ἔκθεσιν τῶν προϊόντων τῆς βιομηχανίας, καὶ διήγειραν τὸν θαυμασμὸν τῶν παρευρισκομένων διὰ τὴν ἐντέλειαν καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς κατασκευῆς των.

» Ὁ Κύριος Βούρης ἐφιλοτιμήθη νὰ μελετήσῃ ἰδιαίτερώς παρ' αὐτοῖς τοῖς τεχνίταις τὴν ἐσωτερικὴν κατασκευὴν τούτων τῶν ὀργάνων καὶ νὰ παρευρεθῆ εἰς τὴν χάριν τῆς μετακομίσεως γενομένην ἀποσύνθεσιν αὐτῶν, καθότι ἐπιστρέψας εἰς Ἀθήνας αὐτὸς ὁ ἴδιος πρέπει νὰ συνθέσῃ πάλιν ταῦτα καὶ νὰ τὰ ἀποκαταστήσῃ εὐχρηστα, μὴ ἔχων ἄλλον κἀνένα βοηθὸν εἰδῆμονα τῶν τοιούτων. Ὁ ἴδιος θέλει ὡσαύτως ἐπιστατήσῃ εἰς τὴν διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης μετακομιδὴν τῶν πολυτίμων τούτων ὀργάνων, διὰ νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν πατρίδα μας σῶα καὶ ἀβλαβῆ. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν εἶναι σημαντικός, ὑπὲρ τὰ εἴκοσι μεγάλα κιβώτια εἶναι πλήρη αὐτῶν.»

Περὶ δὲ τῶν ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ ἐργασιῶν τοῦ διευθυντοῦ αὐτοῦ Γ. Βούρη ὁ Πρύτανης τοῦ ἐπομένου ἔτους Ἰω. Σουῦτσος ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ (1848 σ. 8) ἐκφέρει πολὺ ἐπαι-

νετικὴν γνώμην. Ὡσαύτως καὶ οἱ τῶν ἀκολούθων ἐτῶν Πρυτάνεις, ὁ Φίλ. Ἰωάννου (Λογ. 1849 σ. 6) ὁ Γ. Μαυροκορδάτος (1850 σ. 5.) ὁ Μισ. Ἀποστολίδης (Λογ. 1850 σ. 5) ὅστις ἀναγγέλλει καὶ τὴν συνεργασίαν τοῦ Ἰω. Παπαδάκη τοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ πρὸ ἐνὸς ἔτους διορισθέντος καθηγητοῦ τῶν μαθηματικῶν καὶ ἰδίως τῆς ἀστρονομίας, καὶ ὁ Σπ. Πήλληκας (Λογ. 1852 σ. 20). Οὕτως ἐβάδιζον κανονικῶς αἱ ἐν αὐτῷ ἐργασίαι, ὅτε συνέβη τις διατάραξις αὐτῶν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐξῆς περικοπῆς τοῦ λόγου τοῦ Πρυτάνεως Π. Ἀργυροπούλου (1853 σ. 29 ἐξ.) «Τὸ Ἀστεροσκοπεῖον ἰδρυθὲν πρὸς διερεύνησιν τοῦ ἀνεξετάστου εἰσέτι οὐρανοῦ τῆς Ἑλλάδος ἔμεινε κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος ἀργόν. Τὸ οἰκοδόμημα παρὰ τῆς λαίλαπος παθὸν βλάβην τινὰ ἐπεσκευάσθη καὶ διωρθώθησαν καὶ τινες ἀρχικαὶ τῆς οἰκοδομῆς ἐλλείψεις, συνετάχθη κανονισμὸς ρυθμίζων τὰ τῶν φυλάκων καθήκοντα, διεῖρρυθμίσθησαν τὰ τῆς ἐπιχορηγήσεως· ἀλλὰ τινὲς δυσκολίαι, τὰς ὁποίας δὲν ἠτύχησαμεν νὰ ἐξομαλύνωμεν, ἐμπόδισαν σπουδαίας τοῦ ἀστεροσκοπέου ἐργασίας καὶ αὐτὴν τὴν μεσημβρινὴν τῆς σημαίας ὑψωσιν, τῆς ὁποίας τὴν στέρησιν θρηνεῖ ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, εὐρισκομένη εἰς ἀληθῆ ἀναρχίαν ὡς πρὸς τὴν καταμέτρησιν τοῦ χρόνου. Τὴν οὐρανοσκοπικὴν ταύτην ἀργίαν θεωροῦντες ὡς ἀληθὲς δυστύχημα, παντὶ σθένει ἐπροσπαθήσαμεν νὰ διορθώσωμεν, ἀλλὰ δὲν ἰσχύσαμεν· ἠθέλαμεν δὲ σιωπῆσαι περὶ αὐτῆς, ἂν ὁ κομήτης ἀπροσδοκῆτως ἐπιφοιτήσας εἰς τὸν ὀρίζοντά μας δὲν ἠκτινοβόλοι ἀκριτόμυθον δημοσιότητα εἰς τὰ ἐπιστημονικὰ ταῦτα παθήματα. Ὁ Κ. Παπαδάκης ἀνέλαβε πρὸ ἐνὸς μηνὸς τὰς μετεωρολογικὰς του παρατηρήσεις, τακτικῶς δημοσιευομένας διὰ τῶν ἐφημερίδων.»

Αἰτία τῶν ἀταξιῶν τούτων ἦτο δυσαρέσκεια τοῦ Βούργου διὰ τὸν διορισμὸν φύλακος ἄλλου παρ' ὃν αὐτὸς προέτεινεν.

Ἄλλὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος, ἀσθενούντος τοῦ Βούρη ἐκ μακρῆς νόσου, αἱ ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ ἐργασίαι ἐξηκολούθουν γινόμεναι ὑπὸ τοῦ Ἰω. Παπαδάκη. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Βούρης, ἀπελθὼν χάριν τῆς πασχούσης υγείας του εἰς Βιέννην, δὲν ἔμελλεν ἐκεῖθεν νὰ ἐπανέλθῃ, ἡ διεύθυνσις τοῦ Ἀστεροσκοπείου ἀνετέθη εἰς τὸν Ι. Παππαδάκην (Λόγ. Φιλ. Ἰωάννου 1858 σ. 15): ἀλλ' ἐπ' ὀλίγον μόνον χρόνον. Διότι τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1858 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ ὁ Ἰούλιος Φ. Σμίθ. Ἀπὸ τούτου δὲ τοῦ χρόνου, ἀφ' οὗ ἐπὶ ἓν ἔτος ἐπεσκευάσθη τὸ οἰκοδόμημα δαπάνῃ τοῦ Σίνα καὶ ἐπιστασίᾳ τοῦ Θ. Χάνσεν καὶ συνεπληρώθησαν τινὲς τῶν ἐλλείψεων αὐτοῦ, ἤρχισαν νὰ ἐκδίδωνται ἐκθέσεις περὶ τῶν ἐν αὐτῷ γενομένων ἐργασιῶν, ὑπογεγραμμέναι ὑπὸ τοῦ Ι. Φ. Σμίθ. Ἐκ μιᾶς τούτων, τῆς τοῦ 1861, μανθάνομεν ὅτι κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἤρχισε νὰ ἐκτελεῖται ἡ γνώμη τοῦ Βούρη, νὰ ἐκδίδωνται δηλ. τακτικῶς αἱ ἐνιαύσιαι ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ ἔρευναι. Καὶ ὄντως ἐξεδόθησαν δαπάνῃ τοῦ Γ. Σίνα αἱ Publications de l'Observatoire d'Athènes καὶ Beiträge zur physicalischen Geographie von Griechenland.

Ζ'. Ἀγωνοθεσίαι.

Τὸ ἐλληνικὸν Πανεπιστήμιον δὲν ἦτο μόνον ἀνώτατον ἐκπαιδευτήριον ἅπαντος τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην, ὡς οὐδενὸς ἄλλου ὁμοταγοῦς ἐπιστημονικοῦ καθιδρύματος ὑπάρχοντος, ὤφειλε ν' ἀναλάβῃ καὶ ἔργα οὐχὶ ἐντελῶς σύμφωνα πρὸς τὸν ἴδιον αὐτοῦ σκοπὸν, ἀλλὰ προσήκοντα μᾶλλον εἰς τὰς ἀλλαγῶν ὑπαρχούσας Ἀκαδημίας. Ταῦτα εἶνε αἱ ἀγωνοθεσίαι ποιητικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ἀγώνων ἢ ἡ ἐπιμέλεια περὶ ἐκδόσεως συγγραφέων.

α'. Ποιητικὸς ἀγὼν Α. Σ. Ῥάλλη.

Ὁ πρῶτος ἀναθέσας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τὴν ἐπιμέλειαν ποιητικοῦ ἀγῶνος εἶνε ὁ ἐν Τεργέστη Ἀ μ β ρ ο σ ι ο ς Σ τ. Ῥάλλης, ὅστις ἐπιθυμῶν νὰ κινήσῃ τὴν ἄμιλλαν εἰς προαγωγὴν τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ποιήσεως, ἐν ἔτει 1850 κατέστησεν ἀγῶνα ποιητικόν, ὀρίσας χιλιόδραχμον μὲν τὸ γέρας, κριτὰς δ' αὐτοῦ καθηγητὰς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἡμέραν τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ ἀριστεύσαντος τὴν 25 Μαρτίου. Καὶ προεκηρύχθη μὲν ἐγκαίρως ὁ ἀγὼν, ἔγεινε δὲ ἡ κρίσις ὑπὸ τῶν καθηγητῶν Φ. Ἰωάννου, Ι. Βενθύλου, Ἄλ. Ρ. Ραγκαβῆ, Κ. Παπαρρηγοπούλου καὶ τοῦ Πρυτάνεως Μισ. Ἀποστολίδου, ἀπαγγελεῖσα κατ' ἐξαιρέσιν ἐκεῖνὸ τὸ ἔτος οὐχὶ τὴν 25 Μαρτίου, ἀλλὰ τὴν 20 Μαΐου, ἡμέραν τῶν γενεθλίων τοῦ Βασιλέως Ὁθωνος, καὶ ἐκ τῶν δέκα εἰς τὸν ἀγῶνα πεμφθέντων ποιημάτων δύο ἐκρίθησαν τὰ ἐξέχοντα, τὸ Μεσολογγίον τοῦ Γ. Ζαλακώστα, καὶ ὁ Στράτης Καλοπίχειρος τοῦ Σ. Α. Κουμανούδη. Εἰς τούτους δὲ ἤθελον ἐξ ἴσου διανεῖμῃ τὸ γέρας οἱ κριταί, ἂν ἡ ἐντολὴ τοῦ ἀγωνοθέτου δὲν ἦτο εἰς ἓνα μόνον νὰ δοθῇ. Ὅθεν τὸ μὲν χιλιόδραχμον γέρας ἀπενεμήθη εἰς τὸν ποιητὴν τοῦ Μεσολογγίου, ἔπαινος δὲ δημοσίᾳ εἰς τὸν τοῦ Στράτη. Ἀπηγγέλθη δὲ ἡ κρίσις πανηγυρικώτατα ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ «παρόντων μὲν πολλῶν καὶ γερουσιαστῶν καὶ βουλευτῶν καὶ ἄλλων πολλῶν ἐνδόξων καὶ ἐπισήμων ἀνδρῶν, ὁμογενῶν τε καὶ ἄλλογενῶν, καταγλαΐζοντος δὲ τὴν ὁμήγυριν ταύτην καὶ τοῦ φιλομούσου Βασιλέως, οὐκ ἀπαξιώσαντος καὶ στέφανον δάφνης ἐπιθεῖναι ἰδίᾳ χειρὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀριστεύσαντος, ἀνευφημούντων ἀπάντων τὸν ἀθλοθέτην οὐχ ἕττον

ἢ τὸν ἀριστεά, ὃς μετὰ τοῦ στεφάνου καὶ τὸ ἔπαθλον τῶν 1000 δραχμῶν ἐκεῖ ἐκομίσαστο» (λόγ. Μισ. Ἀποστολίδου 1851, σ. 21).

Τὸ ἀκόλουθον ἔτος προκηρυχθέντος πάλιν τοῦ ἀγῶνος, ἐκ τῶν ἐξ πεμφθέντων εἰς αὐτὸν ποιημάτων διεκρίθησαν μὲν δύο, ἀλλ' οὐδέτερον ἐκρίθη ἄξιον τοῦ βραβείου. Μετὰ δὲ τὴν ἔκθεσιν τῆς ἐπιτροπῆς τὴν ἀπαγγελθεῖσαν τὴν 25 Μαρτίου, ζωηρὰ συζήτησις ἠγέρθη ἐν τῇ δημοσιογραφίᾳ περὶ τῆς ἀξίας τῶν ποιημάτων καὶ τῆς κρίσεως τῆς ἐπιτροπῆς, καὶ δὴ καὶ περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ ἀγωνοθέτου. Ὅθεν ὁ ἀγωνοθέτης Α. Σ. Ῥάλλης ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν τότε Πρύτανιν Σπ. Πήλληκαν, ἐξηγῶν σαφέστερον τὸν σκοπὸν τῆς ἀγωνοθεσίας του. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἶνε ἡ ἐξῆς :

Πρὸς τὴν Πρυτανείαν τοῦ Παρεπιστημίου Ὀθωνος.

Ἀπαντήσας εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 2,409 ἔγγραφον ὑμῶν, Κύριε Πρύτασι, ἐξέφραζον τὴν πλήρη ἐπιδοκιμασίαν μου διὰ τὴν γνωμοδότησιν τῆς πλειονοψηφίας τῆς ἐπὶ τῆς ποιητικῆς ἀγωνοθεσίας ἐπιτροπῆς. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἔκτοτε συνέβη καὶ ἐν ταῖς ἡμερῶσι καὶ ἀλλαγῶσι νὰ ἴδω τινὰς πικρῶς καταπτομένους τινῶν τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης, λαμβάνω τὸ θάρρος νὰ γράψω πρὸς ὑμᾶς τὴν παροῦσάν μου, ἵνα κάμητε οἰανδὴποτε ἀρέσκεσθε χρῆσιν αὐτῆς, μάλιστα δέ, ἵνα σαφέστερον πληροφορηθῶσιν οἱ διαγωνιζόμενοι, ὅποιος τοῦ ὑπ' ἐμοῦ συσταθέντος ἄθλου ὁ σκοπός.

Ἀνέκαθεν καίτοι τὸν ἔμπορον ἐπαγγελλόμενος ἐγώ, ἰδιάζουσαν εἶχον κλίσιν πρὸς τὴν ποίησιν καὶ τῆς ἀναπαύσεως ὀλίγας ὥρας ἐδαπάνων εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν διασημοτέρων ποιητῶν τῆς νεωτέρας Εὐρώπης, οὐδόλως τῶν τῆς νέας Ἑλλάδος παραμελουμένων. Ἀλλ' ἐκεῖνο πολλάκις ἐθαύμασα τὸ παρ' ἡμῖν συμβαῖνον κατ' ἀντίθετον ὅλως λόγον τοῦ παρὰ

τοῖς λοιποῖς ἔθνεσι· διότι παρ' αὐτοῖς μὲν αἰείποτε ἡ ποίησις τοῦ πεζοῦ προηγῆθη λόγου, καὶ τῆς γλώσσης τοῦ ἔθνους των δημιουργοὶ οἱ ποιηταὶ ἐγένοντο. Παρ' ἡμῖν δὲ τοῦναντίον, οὐκ οἶδα πῶς, οἱ μὲν τῷ πεζῷ λόγῳ χρώμενοι καὶ τὴν γλῶσσαν καθαρεύουσι, καὶ γλαφυρῶς γράφουσι, καὶ γνησίαν θυγατέρα τῆς ἀρχαίας, διὰ τε τὴν καλλιπέειαν καὶ σαφήνειαν, τὴν νεωτέραν Ἑλληνικὴν ἡμῶν γλῶσσαν ἀνέδειξαν, οἱ δὲ ποιηταὶ καὶ τοὺς φοιβολήπτους ἐπαγγελλόμενοι τῶν χυδαϊοτάτων λέξεων καὶ φράσεων ποιοῦνται χρῆσιν, ἱκανὸν πολλάκις τῆς ποιήσεως προσὸν νομίζοντες τὸ ὁμοιοκατάληκτον τῶν στίχων, ἥτοι τὸ μᾶλλον ἐπουσιῶδες, τοῦτο δὲ τοῦ κυριωτάτου καὶ οὐσιωδεστάτου προτάττοντες, εἰς στιχουργικὴν τέχνην τὸ θεῖον τῆς ποιήσεως δῶρον μετεποίησαν. Τοιοῦτος δὲν ἦτον ὁ σκοπὸς ἐμοῦ τοῦ ἀγωνοθετοῦντος, Κύριε Πρύτανι, οὐδ' ἐνόησα ποτὲ νὰ ἐμψυχώσω τοὺς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ἐπιτηδεῖους στιχουργούς. Δὲν λέγω ὅτι ἀγωνοθετῶν ἐφαντάσθην νὰ πλάσω ποιητάς, διότι τοὺς ποιητάς ὁ Θεὸς δωρεῖται εἰς τὰ ἔθνη, ἀλλὰ πρὸς ἐκεῖνο ἀπεσκόπησα, νὰ κινήσω τὴν φιλοτιμίαν τῶν ἐνδιάθετον ποιητικὸν ἐχόντων εἰς τὸ νὰ μελετήσωσι τὴν γλῶσσαν ἡμῶν τὴν πάτριον καλῶς, καὶ δυνηθῶσιν οὕτω τὰς τῶν ἑαυτῶν ψυχῶν ἐμπνεύσεις ἐν γλώσση κανονικῇ καὶ ἀρμονίᾳ νὰ ψάλλωσι, καὶ γένωνται τοῦ ἔθνους διδάσκαλοι διὰ τῆς ἐπαγωγῆς τῆς ποιήσεως Σειρήνος, καὶ πραγματοποιηθῇ οὕτω καὶ παρ' ἡμῖν τὸ πάλαι περὶ Ὀρφέως καὶ Ἀμφίονος μυθολογηθέν.

Ὅθεν συμπεραίνων ἐν ὀλίγοις τὴν γνώμην μου λέγω, κύριε Πρύτανι, ὅτι ὁ σκοπὸς μου οὔτε ἦν, οὔτε εἶναι τὸ νὰ δίδεται τὸ γέρας εἰς τὸ ἐν κακοῖς ἦττον κακὸν στιχουργήμα, ἀλλ' εἰς τὸ ἐν καλοῖς ὅσον ἔνεστιν ἄριστον ποίημα· ἔτι δὲ ὅτι οὔτε ἔχρινον τὸ νὰ βραβεύηται πάντως ἐν τῶν παρουσιασθέντων, διότι ἂν τοιαύτην εἶχον γνώμην, παράδοξος ἦθελεν

εἶσθαι ὁ δεύτερος καὶ ὁ μετὰ τούτου τρίτος τῆς ἐτησίου δω-
ρεᾶς μου ἕρος. Καλῶς ἄρα ἔπραξεν ἡ πλειονοψηφοῦσα ἐπι-
τροπή, παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, Κύριε Πρύταμι, νὰ βεβαιώσητε
τὰ ἀξιότιμα μέλη αὐτῆς ὅτι ἐγώ, πεποithῶς εἰς τὰ φῶτα καὶ
τὴν ἀμεροληψίαν τῶν Κυρίων Καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστη-
μίου, θέλω σέβεσθαι τὰς κρίσεις αὐτῶν, εὐχόμενος ὥστε καὶ
οἱ διαγωνιζόμενοι καὶ οἱ φίλοι των νὰ σέβωνται αὐτάς, διότι
ἄλλως μαραίνεται ὁ πρὸς τὰ καλὰ ζῆλος, καὶ ἡ δικαιοσύνη
πάσχει, ὅταν οἱ δικαιοπόλοι συκοφαντῶνται καὶ περιυβρίζων-
ται, ἐν ᾧ τούναντίον καὶ πλείστη ὀφείλεται εἰς αὐτοὺς χάρις
διότι διὰ τῶν ἐπαγομένων κρίσεων ἐπὶ τῶν καθυποβαλλο-
μένων αὐτοῖς ποιητικῶν ἀγωνισμάτων ἐκδιδάσκουσι τοὺς τε
διαγωνιζομένους καὶ τοὺς μὴ, τοὺς ἀληθεῖς τῆς ποιητικῆς
καὶ αἰσθητικῆς κανόνας, καὶ καθιστῶσιν αὐτοὺς προσεκτικω-
τέρους περὶ τὰ τοιαῦτα. Ὡστε καὶ ἂν ἄλλον δὲν ἤθελεν ἀπο-
φέρει καρπὸν τὸ ὑπ' ἐμοῦ γέρας, εὐτυχιζῶ ὅμως ἐμαυτόν,
διότι δίδωμι ἀφορμὴν δι' αὐτοῦ νὰ συντάττωνται διατριβαὶ
καὶ ἐκθέσεις ἐπὶ τῶν διαγωνισμάτων, οἷα ἡ κατὰ τὸ παρελ-
θὸν καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο γενομένη ἐκθεσις ὑπὸ τοῦ Κα-
θηγητοῦ Φιλίππου Ἰωάννου.

Διαβεβαιῶν δὲ καὶ ὑμᾶς, Κύριε Πρύταμι, περὶ τῆς ἰδια-
ζούσης πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεώς μου εἰμὶ

A. Σ. *Ῥάλλης.*

Ἐν Τεργέστη, τῇ 5]17 Ἰουνίου 1852.

Διὰ τοῦ εἰς οὐδένα ἀπονεμηθέντος ἄθλου τῶν 1000 δραχ.
ἠγοράσθη ὑπὲρ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Πανεπιστημίου ὁ Θη-
σαυρὸς τοῦ Ε. Στεφάνου καὶ ἄλλα χρήσιμα βιβλία. Ὁ ἀγὼν
οὗτος ἐπανελαμβάνετο κατ' ἔτος μέχρι τοῦ 1860. Καὶ τρεῖς
μὲν οὐδὲν ἐβραβεύθη· τὰ δὲ κατὰ τοὺς ἄλλους διαγωνισμοὺς
βραβευθέντα ποιήματα εἶνε, πλὴν τοῦ Μεσολογγίου,

οἱ Ἀρματωλοὶ καὶ Κλέπται τοῦ Ζαλακώστα, τοῦ Ὀρφανίδου ὁ Ἄπατρις, ἡ Ἄννα καὶ Φλωρος ἢ ὁ Πύργος τῆς Πέτρας καὶ ἡ Χίος δούλη, τοῦ Δ. Βεργαρόδωκη ἡ Εἰκασία καὶ τοῦ Γρ. Σταυρίδου ὁ Ἀρματωλός.

Καθ' ὅσον δὲ ὁ μὲν ἀριθμὸς τῶν βραβευομένων ηὔξανεν, ὁ δὲ τῶν ἀποτυγχανόντων ἐπολλαπλασιάζετο, κατὰ τοσοῦτον ὑπερέξεχείλιζε καὶ ἡ κατὰ τῶν κριτῶν δημοσίᾳ ἐν ταῖς ἐφημερίσιν ἢ ἐν ἰδίῳ φυλλαδίῳ οὐχὶ εὐσχημος καταφορὰ καὶ ἐπίθεσις. Ἐπὶ ταύτῃ δυσανασχετήσαντες οἱ Πρυτάνεις Κ. Ἀσώπιος καὶ Φίλιππος Ἰωάννου ἀπέτειναν ἐν ταῖς λόγῳ αὐτῶν πικρὰς παρατηρήσεις πρὸς τοὺς οὕτω προσφερομένους ποιητὰς καὶ τοὺς φίλους αὐτῶν. Παραθέτομεν ἐνταῦθα τὰς τοῦ Φιλ. Ἰωάννου ἐκ τοῦ λόγου αὐτοῦ τοῦ 1858 (σελ. 16—18). «Πολλὰ καὶ σοφὰ παρήνεσε πέρυσι περὶ τῆς ἀγωνοθεσίας ταύτης ἐν τῷ πρυτανικῷ αὐτοῦ λόγῳ ὁ σεβάσμιος προκάτοχός μου, συνιστῶν εἰς τοὺς νέους ἡμῶν ποιητὰς πλειοτέραν μετριοφροσύνην· ἀλλ' οὐδ' ἐγὼ δύναμαι νὰ περατώσω τὸ περὶ ἀγωνοθεσιῶν κεφάλαιον, πρὶν ἐκφράσω δημοσίᾳ τὴν λύπην μου διὰ τὸν ἀπρεπῆ καὶ ἀξιοκατάκριτον τρόπον, καθ' ὃν τινες τῶν ἀποτυγχανόντων εἰς τὸν ποιητικὸν ἀγῶνα, ἢ καὶ τινες φίλοι αὐτῶν καὶ συνήγοροι, προσφέρονται πρὸς τοὺς κριτὰς. Ὅστις ἀναλογισθῆ, ὅτι οἱ ἀναδεχόμενοι τὸ πολύμοχθον, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀπρεπὲς καὶ ἔτι ἀχάριστον ἔργον τῆς κρίσεως τῶν κατ' ἔτος προσερχομένων εἰς τὸν ἀγῶνα ποιημάτων, ἀναγκάζονται ἕνεκα τούτου νὰ καταλείπωσι τὰ ἰδιά των ἔργα μὲ ζημίαν οὐχὶ μικράν, νὰ ἀναγινώσκωσιν ἐν χειρογράφοις δισμυρίους καὶ τρισμυρίους στίχους τοὺς πλείστους πάσης ποιητικῆς χάριτος, ἐνίους δὲ καὶ γραμματικῆς ὀρθοεπείας ἐστερημένους, σημειοῦντες τὰ σημειώσεως ἄξια καὶ ἐπιτήδεια νὰ ὀδηγήσωσιν ἐπὶ τέλους τὴν

κρίσιν των, θέλει ὁμολογήσῃ ὅτι καὶ οἱ κρινόμενοι καὶ οἱ φίλοι των ὀφείλουσι πρὸς τοὺς κριτὰς ἠθικὴν τινα τῶν ἀμίσθων πόνων των καὶ τῆς πολλῆς των ὑπομονῆς ἀμοιβήν, ὅποια εἶναι ἢ εὐγνωμοσύνη. Ἄλλ' ὅμως πόσον ἀγνωμόνως, ἐνίοτε δὲ καὶ κακοήθως προσηνέχθησάν τινες πρὸς αὐτούς. Οἱ κριταὶ δὲν ἔχουσι τὴν οἴησιν, ὅτι ἡ κρίσις των εἶναι ἀλάνθαστος· ἀλλ' ἡ ἐπίκρισις αὐτῶν ἔπρεπε νὰ ἔχῃ σκοπὸν καθαρῶς φιλολογικόν, νὰ γίνηται εὐσυνειδήτως καὶ εὐσχημόνως καὶ στηρίζεται ἐπὶ λόγων. Ἄλλ' ἀντὶ τούτων τί γίνεται; παρεξηγοῦνται οἱ λόγοι τῶν κριτῶν, παραμορφοῦνται αἱ ἔννοιαί των, διαστρέφονται αἱ κρίσεις των, χλευάζεται τὸ ἔργον των, καὶ τὸ χειρότερον προβαίνει ἐνίοτε ἢ κακοήθεια καὶ μέχρι τοῦ καθιστᾶν ὑποπτον τὴν εὐθυδικίαν καὶ ἀγαθοπιστίαν αὐτῶν. Οἱ κριταὶ ἀδυνατοῦσι βέβαια νὰ ἀναγινώσκωσι πάσας ταύτας τὰς δι' ἐφημερίδων ἢ φυλλαδίων δημοσιευόμενας ἐμπαθεῖς τῶν κρίσεων ἐπικρίσεις ἢ ἀκρισίας καὶ ἔτι μᾶλλον ἀδυνατοῦσιν ἀπολογῶνται. Ἐὰν κατεδικάζοντο εἰς τοῦτο, ἤθελον εἶσθαι ἀνδρῶν ἀπάντων ταλάντατοι. Ἀναγκάζονται ἄρα νὰ σιωπῶσιν καὶ ἐπομένως ν' ἀφίνωσιν εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἀγνοούντων τὰ πράγματα ὑπόνοιάν τινα, ὅτι οἱ ἐπικρίνοντες, οἱ διαβάλλοντες, οἱ χλευάζοντες ἔχουσι δίκαιον. Ἡ τοιαύτη αὐταπάρνησις καὶ ὑπομονὴ ἔχει τὰ ὄριά της, ὥστε πιθανὸν ἀποτέλεσμα τῆς ῥηθείσης ἀξιοκατακρίτου τινῶν πρὸς τοὺς κριτὰς διαγωγῆς θέλει εἶσθαι ἡ παραίτησις πάντων ἀπὸ τοῦ τόσο ἀχαρίστου ἔργου τῆς τῶν διαγωνισμάτων κρίσεως, ἐπομένως ἢ ἀποτυχία τοῦ σκοποῦ τῶν φιλοκάλων ἀγωνοθετῶν καὶ ἡ ψύχρανσις τοῦ πρὸς τὰ καλὰ ζήλου αὐτῶν».

Ὅ,τι προέβλεπαν οἱ δύο οὔτοι Πρυτάνεις, ὅτι δὲν θὰ εὐρίσκοντο καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου θέλοντες ν' ἀναδεχθῶσιν τὴν κρίσιν τοῦ ποιητικοῦ ἀγῶνος, φαίνεται ὅτι συνέβη κατὰ τὸ 1860—61· διότι μὴ καταρτισθείσης ἐπιτροπῆς

ἀγωνοδικῶν, ὡς λέγει ὁ τότε Πρύτανις Α. Πάλλης, διὰ τὸ πολυάσχολον τῶν ἀρμοδίων καθηγητῶν ἢ δι' ἀσθένειαν τινῶν αὐτῶν, ἀνεβλήθη ὁ ἀγών. Ταῦτα μαθὼν ὁ Α. Σ. Ῥάλλης τὰς μὲν προαποσταλείσας 1000 δραχμὰς διέθηκεν «εἰς προίκισιν ἀπόρου θυγατρὸς ἀγωνιστοῦ· τὴν δὲ κρίσιν τῶν ποιημάτων ἀνέθηκε τοῦ λοιποῦ εἰς κριτὰς παρὰ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἐκλεχθησομένους ἐκάστοτε» (λόγ. Α. Πάλλη 1861, σελ. 24). Καὶ οὕτως ἔπαυσεν ἡ πρώτη αὕτη ἀγωνοθεσία καὶ οἱ κατ' ἔτος ἐπαναλαμβανόμενοι ποιητικοὶ ἀγῶνες ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Πανεπιστημίου.

Ἄλλ' ἅμα γενομένης γνωστῆς τῆς ἀποφάσεως τοῦ Α. Σ. Ῥάλλη, ἕτερος ὁμογενῆς ὁ ἐν Ὀδησσῶ Ἴω. Γ. Β ο υ τ σ ι ν ἄ ς προέτεινε αὐτὸς νὰ χορηγῆ εἰς τὸν ποιητικὸν ἀγῶνα 1000 μὲν δραχμὰς κατ' ἔτος ὡς ἔπαθλον τοῦ ἐκάστοτε ἀριστεύοντος ποιητοῦ, 500 δὲ πρὸς ἀμοιβὴν τῶν κριτῶν. Ἡ Σύγκλητος ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν, καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος, γενομένου τοῦ ἀγῶνος, ἐβραβεύθη τὸ ποίημα Σ ω κ ρ ἄ τ η ς καὶ Ἀ ρ ι σ τ ο φ ἄ ν η ς τοῦ φοιτητοῦ Ἄλ. Σ. Βυζαντίου. Τὰ περαιτέρω τῆς ἀγωνοθεσίας ταύτης ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἀκόλουθον περίοδον.

β'. Ὁ τοῦ Κ. Τσοκάνου φιλολογικὸς ἀγών.

Ὁ ἐν Βλαχίᾳ κατοικῶν Κ. Τσόκανος, παρεπιδημῶν ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1855, πλὴν ἄλλων γενναίων δωρημάτων εἰς τὰ φιλανθρωπικὰ τῆς πρωτευούσης καθιδρύματα, δι' ἐγγράφου αὐτοῦ ἀπὸ 4 Αὐγούστου 1855 «συνέστησε διαγωνισμόν κατὰ διετίαν γινόμενον περὶ βραβείου 2000 δραχμῶν ἀποδοτέων ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει τῆς ὀλομελείας τοῦ Πανεπιστημίου κατὰ τὴν 20 Μαΐου, ἐπέτειον ἑορτῆν τῆς

καθιδρύσεως αὐτοῦ, εἰς τὸν συγγραφέα τοῦ κριθησομένου ἀρίστου συγγράμματος ἑλληνιστὶ συντεταγμένου ἐπὶ θέματος φιλολογικοῦ ἢ φιλοσοφικοῦ, προσδιοριστέου ἐκάστοτε εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους ὑπὸ τοῦ φιλοσοφικοῦ καὶ φιλολογικοῦ τμήματος τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς» (λόγ. Κοντογόνη 1855, σελ. 16).

Γενομένης δὲ ὑπὸ τῆς Συγκλήτου δεκτῆς καὶ ταύτης τῆς ἀγωνοθεσίας, ἡ Πρυτανεία ἐκήρυξε θέμα τοῦ ἀγῶνος τούτου τὴν Ἱστορίαν τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς γλώσσης. Καὶ τὰ μὲν συγγράμματα τῶν διαγωνισθησομένων ἔμελλον νὰ παραδοθῶσι πρὸ τῆς 1 Νοεμβρίου τοῦ 1857, ἡ δὲ ἀπαγγελία τῆς κρίσεως εἶχεν ὀρισθῆ νὰ γείνη τῇ 20 Μαΐου 1858. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδεὶς προσῆλθεν εἰς τὸν ἀγῶνα τούτον, ἡ Πρυτανεία κατὰ τὴν γνώμην τοῦ φιλολογικοῦ τμήματος τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς τὴν μὲν προθεσμίαν πρὸς συγγραφὴν περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος παρέτεινεν ἐπὶ ἄλλα δύο ἔτη· ἕτερον δὲ ὥρισε θέμα πρὸς νέαν συγγραφὴν : Περὶ τῶν θρησκευτικῶν, ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχῶν τοῦ Εὐριπίδου τῶν ἐξαγομένων ἐκ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ, ὀρίσασα ἡμέραν τῆς κρίσεως τὴν 20 Μαΐου 1861. Καὶ τὸν μὲν Μάιον τοῦ 1860 ἐβραβεύθη τοῦ Δ. Μαυροφρύδου τὸ σύγγραμμα Δοκίμιον Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης (*), ὅπερ ἐξεδόθη μετὰ θάνατον τοῦ συγγραφέως δαπάνη καὶ ἐπιστάσια τῆς ἐφορίας τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς ἐν Σμύρνῃ 1871. Ἐκ δὲ τοῦ Πρυτανικοῦ λόγου τοῦ 1861 εἶνε φανερόν ὅτι οὐδὲν σύγγραμμα παρεδόθη περὶ τοῦ δευτέρου θέματος.

(*) Ἡ ἔκθεσις τῆς ἐπιτροπῆς ὑπὸ τοῦ εἰσηγητοῦ αὐτῆς Ε. Καστόρχη εὐρίσκεται ἐν τῇ Ἀθηνᾶ τῆς 26 Μαΐου 1860.

γ'. Ἀγωνοθεσία Π. Ῥοδοκανάκη.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους 1860 ἡ Σύγκλητος τοῦ Πανεπιστημίου, μαθοῦσα ἐξ ἀναφορᾶς τοῦ ἐνταῦθα Γ. Π. Σκουζέ ὅτι ὁ ἐν Ὀδησῶ Θ. Π. Ῥοδοκανάκης προσέφερεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ἐφ' ὅσον χρόνον αὐτὸς ἤθελε δραχμὰς 1600, ἵνα διὰ μὲν τῶν 1000 βραβεύηται ὁ συγγραφεὺς τῆς ἀρίστης πραγματείας περὶ φιλολογικοῦ τινος θέματος, ὀριζομένου ὑπὸ ἰδίας ἐπιτροπῆς φιλολόγων, διὰ δὲ τῶν λοιπῶν 600 ἀνταμείβωνται οἱ κριταὶ τῶν πραγματειῶν Κ. Ἀσώπιος, Φ. Ἰωάννου καὶ Ε. Καστόρχης, οἱ ἀποτελοῦντες τὴν εἰρημένην ἐπιτροπὴν, ἐδέχθη καὶ ταύτην τὴν ἀγωνοθεσίαν καὶ ἀνεκοίνωσε τὸ πρᾶγμα εἰς τοὺς τρεῖς καθηγητάς. Οὗτοι δὲ θέμα μὲν ἐκήρυξαν «Νὰ ὀρισθῇ ἡ φύσις τῆς τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων ἐλληνικῆς βασιλείας κατὰ τὰς περὶ αὐτῆς εἰδήσεις τοῦ Ὀμήρου, τῶν τραγικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐλλήνων συγγραφέων, ὅσοι φέρουσι τι περὶ αὐτῆς», ἡμέραν δὲ τῆς κρίσεως ὥρισαν τὴν 20 Μαΐου 1861. Μία μόνη πραγματεία ἐπέμφθη εἰς τὸν ἀγῶνα ἡ τοῦ φοιτητοῦ τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς Γ. Μιστριώτου, ἣτις καὶ ἐβραβεύθη. Δεύτερον δὲ θέμα ἐκηρύχθη ὁ καθ' Ὀμηρον οἰκίακος βίος τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἡμέρα κρίσεως ἡ 20 Μαΐου 1862. Ἀλλ' ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Πρυτάνεως Π. Παπαβέργοπούλου (1863, σελ. 33) ἀπηγγέλθη ἡ κρίσις τὴν 12 Μαΐου 1863, ἣγουν κατὰ τὰ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπομένης περιόδου. Ὅθεν δίκαιον εἶνε τότε νὰ γείνη ὁ περὶ ταύτης λόγος.

δ'. Ἀγωνοθεσία Γ. Μελά.

Σοβαρωτάτη ἀγωνοθεσία κατὰ τὴν περίοδον ταύτην εἶνε ἡ γενομένη ὑπὸ τοῦ Γ. Μελά. «Ὁ ἐξ Ἰωαννίνων μακαρίτης

Γ. Μελάς, ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀποβιώσας, ἐπὶ τιμιότητι καὶ εὐσεβείᾳ διαπρέφας ἀνὴρ, πεπεισμένος ὅτι ἡ θρησκεία πρέπει νὰ εἶνε ἡ βάσις πάσης παιδείας, διέθηκε δεκακισχίλιας δραχμὰς πρὸς σύνταξιν καὶ ἔκδοσιν συγγράμματος πρὸς ἠθοποιήσιν τῶν ἑλληνοπαίδων καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τὴν ἐν διαθήκῃ ταύτῃ παραγγελίαν πιστῶς ἐκτελοῦντες οἱ ἀγαθοὶ αὐτοῦ υἱοὶ ἀνέθηκαν εἰς τὸν πρύτανιν τὰ τῆς κανονικῆς αὐτοῦ ἐκτελέσεως. Τὸ διαγώνισμα λοιπὸν τοῦτο προῦκηρύχθη ὑφ' ἡμῶν διὰ τῶν ἐφημερίδων τῆς πρωτευούσης τῆς Ἰανουαρίου τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους. Ἐν ταύτῃ δὲ ἐξηγήθησαν καὶ οἱ ὅροι τοῦ μακαρίτου ἀθλοθέτου». (Λόγ. Κ. Ἀσωπίου 1857, σελ. 27· οἱ δὲ μνημονευόμενοι ὅροι αὐτῶ. σ. 59).

Ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Πρυτάνεως Δ. Στρούμπου (1859, σ. 32) μανθάνομεν ὅτι ἐπέμφθησαν μὲν τρία πονήματα εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον, ἀλλ' οἱ κριταὶ αὐτοῦ οἱ ὑπὸ τῆς Συγκλήτου καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ταχθέντες Θ. Φαρμακίδης καὶ Κ. Κοντογόνης οὐδὲν τούτων ἔκριναν ἄξιον βραβεύσεως. Διὰ τοῦτο ἡ Πρυτανεία παρέτεινε τὴν προθεσίαν ἐπὶ ἄλλα δύο ἔτη. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν δευτέραν κρίσιν οὐδέτερον τῶν δύο πεμφθέντων συγγραμμάτων ἐκρίθη ἄξιον βραβείου ὑπὸ τῶν κριτῶν Π. Ῥομπότου, κοσμήτορος τῆς θεολογικῆς Σχολῆς, Γ. Βελίου δικηγόρου καὶ Δαν. Πετρούλια, ἀρχιμανδρίτου καὶ ἱεροκέρυκος.

ε'. *Ἐκδοσις ἐλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων.*

Εἰς τὰς ἀγωνοθεσίας δύναται νὰ καταταχθῇ καὶ ἡ γενναία χρηματικὴ χορηγία, ἣν ὁ ἐν Πετροπόλει ὁμογενῆς Δ. Μπερναδάκης ἀπεφάσισε κατ' ἔτος νὰ χορηγῇ πρὸς ἔκδοσιν ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων.

Ὁ φιλογενής ἐκεῖνος ἀνὴρ δι' ἐπιστολῆς αὐτοῦ ἀπὸ 28 Ἰουλ. 1856 ἀνήγγειλεν εἰς τὴν Σύγκλητον ὅτι προσέφερε κατ' ἔτος δρ. 4,400 εἰς ἔκδοσιν κλασσικῶν ἀρχαίων ἐλλήνων συγγραφέων μετὰ σχολίων. Ἡ Σύγκλητος ἐπήνεσε μὲν ὡς ἐθνωφελῆ τὸν σκοπὸν τοῦ δωρητοῦ, ἀλλ' ἐνόμισεν ὅτι ἦτο ἀδύνατος ἢ ἐκτέλεσις αὐτοῦ, ἂν δὲν ὀρισθῆ καὶ ἀμοιβή τις τῶν ἐκδοτῶν. Ὁπωσδήποτε ὅμως, ἀναθέσασα τὴν ἀκριβεστέραν μελέτην τῆς ὑποθέσεως ταύτης εἰς ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν καθηγητῶν Φ. Ἰωάννου, Κ. Κοντογόνου καὶ Θ. Μανούση, ἡ Σύγκλητος παρεδέχθη ἔπειτα τὴν γνώμην αὐτῆς νὰ ἐκδίδηται κατ' ἔτος εἰς τόμος 320 σελίδων· νὰ δαπανῶνται 1000 μὲν δραχμαὶ εἰς ἐκτύπωσιν 1000 ἀντιτύπων αὐτοῦ, νὰ δοθῶσι δὲ ὡς ἀμοιβή εἰς τὸν ἐκδότην 1000 δραχμαὶ καὶ 600 ἀντίτυπα· τὰ δὲ λοιπὰ 400 ἀντίτυπα νὰ διανεμηθῶσι δωρεὰν εἰς σχολεῖα καὶ πτωχοὺς μαθητάς. Καθηγηταὶ δὲ ἀναλαβόντες τὴν ἔκδοσιν ὀρίσθησαν μετὰ τὴν ἀποποίησιν τοῦ Κ. Ἀσωπίου ὁ Φίλιππος Ἰωάννου, Θ. Μανούσης, Κ. Κοντογόνου, Στ. Α. Κουμανούδης καὶ ὡς βοηθὸς ὁ Γ. Παπασλιώτης. Ταύτην τὴν γνώμην τῆς Συγκλήτου μαθὼν ὁ Δ. Μπερναδάκης ἐδιπλασίασε τὴν χορηγίαν, καὶ ἀπὸ τοῦ 1857 ἀπέστειλε τακτικῶς κατ' ἔτος τὰς 8,800 δρ. αἵτινες καὶ ῥητῶς ἀναγράφονται ἐν τοῖς ἀπολογισμοῖς τοῦ Πανεπιστημίου. Ἄλλ' οἱ ἀναλαβόντες τὴν ἔκδοσιν καθηγηταὶ οὐδὲν ἐπεχείρησαν, φαίνεται, αὐτὴν· οὐδὲν τοῦλάχιστον δεῖγμα ἔδωσαν τῆς τοιαύτης αὐτῶν ἀσχολίας. Τόσον ἐφάνη δυσχερὲς τὸ ἔργον. Ἐν τούτοις τὰ χρήματα συνεσωρεύοντο καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπομένης περιόδου σημειοῦνται ὡς ὀφειλόμενα ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν ἐλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων δρ. 59,900. Ἐκ δὲ τοῦ λόγου τοῦ πρυτάνεως Κ. Φρεαρίτου (1864 σ. 53) γίνεται γνωστὸν ὅτι ὁ κοσμήτωρ τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς Φ. Ἰωάννου κατὰ τὸ 1861

ἔγραψε πρὸς τὸν Δ. Μπερναδάκη «ὅτι ἡ φιλοσοφικὴ Σχολὴ ἀδυνατεῖ νὰ ἐκδώσῃ τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς· διότι ὁ μὲν κ. Ἀσώπιος ἠρνήθη ἐξ ἀρχῆς τὴν σύμπραξίν του· ὁ δὲ κ. Φ. Ἰωάννου ἠσχολεῖτο εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν ὑπ' αὐτοῦ διδασκομένων μαθημάτων· ὁ δὲ Παπασλιώτης ἐνόσει χρο- νιον νόσημα· ὁ δὲ κ. Μανούσης ἀπέθανε πρὶν ἐπιχειρήσῃ τὸ ἔργον· ὁ δὲ Κουμανούδης καὶ Κοντογόνης κοπιῶντες ἰκανῶς εἰς τὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διδασκαλίαν, ἔτι δὲ καὶ διδά- σκοντες ἐκτὸς τοῦ Πανεπιστημίου, δὲν ἐδυνήθησαν νὰ προβῶ- σιν εἰς τὸ ἔργον, ὃ ἐπεχείρησαν. Ἄντ' αὐτοῦ ὅμως ἡ φιλο- σοφικὴ Σχολὴ προτείνει ἵνα τὸ ποσὸν τοῦτο διανεμηθῇ εἰς τοὺς κατὰ καιροὺς ἐκδίδοντας τὰ ἐγχειρίδια αὐτῶν καθηγη- τὰς τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς.» Τῷ ὄντι δὲ ἐν τοῖς Πρακτι- κοῖς τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῖς ἀπὸ 27 Ἀπριλίου 1860 ὑπάρχει ἀπόφασις τοῦ νὰ μετατραπῇ ἡ χρῆσις τῶν πρὸς ἔκ- δοσιν ἑλλήνων συγγραφέων χρημάτων κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἔννοιαν. Ἐπιτροπὴ δὲ συγκειμένη ἐκ τοῦ Φ. Ἰωάννου, Α. Ραγκαβῆ καὶ Ἡρ. Μητσοπούλου ὥρισε διὰ τῶν χρημάτων ἐκείνων ν' ἀγοράζωνται 250 ἀντίτυπα ἐκάστου συγγράμμα- τος καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς ἐκδοθησομένου ἰδίᾳ αὐτοῦ δαπάνῃ. Ἡ Σχολὴ ἀπεδέχθη τὸν ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ἐπινοηθέντα τρόπον τῆς συνδρομῆς, καὶ ὁ κοσμήτωρ τοῦ ἐπομένου ἔτους Φ. Ἰωάννου ἀνεκοίνωσε τὴν ἀπόφασιν ταύ- την εἰς τὸν δωρητὴν. Ὁ δὲ Μπερναδάκης ἀπήντησεν εἰς ταῦτα ὅτι ἐπειδὴ ὁ σκοπὸς τῆς χορηγίας ἐκείνης ἦτο γενι- κώτερος τοῦ τοῦ Πανεπιστημίου, ἔμελλεν ἀκολούθως νὰ σκεφθῇ περὶ τοῦ πρακτέου. Εἶνε δὲ γνωστὸν ὅτι τὰ χρή- ματα ἐκεῖνα προσήνεγκεν ἔπειτα μετ' ἄλλων πολλῶν εἰς ἀποπεράτωσιν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Πανεπιστημίου, περὶ ἧς μετέπειτα ἐν οἰκείῳ τόπῳ.

Η'. Οικονομικά.

Ἦδη μὲν ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς συστάσεως τοῦ Πανεπιστημίου ἤρχισε νὰ καταφαίνεται ὁ ὑπὲρ αὐτοῦ ζήλος τῶν ἀπανταχοῦ ὁμογενῶν, προθυμουμένων διὰ παντοίων δωρεῶν νὰ ὑποβοηθήσωσιν αὐτὸ εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν ἐνέργειαν (*). Ἀλλὰ μάλιστα κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον ἐξεδηλώθη προφανέστατα. Ἀφ' οὗ ἤρχισεν ἡ μὲν πολιτεία νὰ νομίζεται ὅτι παρέχει ἀσφαλέστερα ἐχέγγυα συντηρήσεως καὶ ἡσυχίας, τὸ δὲ Πανεπιστήμιον νὰ λειτουργῇ ἀπροσκόπτως καὶ νὰ ἀποδεικνύη ἀναμφιλέκτους τοὺς καρποὺς αὐτοῦ, τὰ πολλὰ καὶ ποικίλα κληροδοτήματα καὶ δωρήματα ἀπέδειξαν ἐναργῶς, ὅπως ἦτο ἡ μέριμνα τῶν ὁμογενῶν ὑπὲρ τοῦ ἀνωτάτου ἐκπαιδευτηρίου τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Κατ' ἔτος ἀναγγέλλουσιν οἱ Πρυτάνεις νέας καὶ πολλάκις γενναιοτάτας προσφοράς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. Ὁ μὲν προσφέρει εἰς αὐτὸ τὸν ἀγρόν του, ὁ δὲ τὴν οἰκίαν του, ὁ δὲ τὸ γήπεδόν του, ὁ δὲ χρήματα, ὁ δὲ βιβλία, ὁ δὲ ὄργανα διδακτικά, ὁ δὲ ὅ,τι ἔχει. Καὶ ὁ μὲν πολλὰ καὶ πλούσια, ὁ δὲ ὀλίγα καὶ πενιχρά. Παρὰ τὸν μέγαν εὐεργέτην, τὸν κληροδοτοῦντα 10, 30, 50, 100 χιλιάδας δραχμῶν μνημονεύεται μετὰ τῆς αὐτῆς δικαίως εὐγνωμοσύνης καὶ ὁ ἀκονητῆς Ὅκας ὁ προσενεγκῶν τὰς 20 δραχμάς, καὶ ὁ ὑπηρέτης Δ. Φάφαλης ὁ τὰς 28,05 καὶ ὁ Κρῆς ὀπλαρχηγὸς Βαρνάβας, ὅστις οὐδὲν ἄλλο ἔχων προσήνεγκε τὰ ὄπλα του. Νὰ μνημονεύσωμεν ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τὰς δωρεὰς ταύτας καὶ τὰ κληροδοτήματα καὶ

(*) Δὲν ἐννοοῦμεν τὰς ὑπὲρ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Πανεπιστημίου γενομένας εἰσφοράς, περὶ ὧν ἐν ἰδιαιτέρῳ κεφαλαίῳ γίνεται λόγος.

πᾶσαν ἐν γένει τὴν διαχείρισιν οὐ μόνον ἄσκοπον φαίνεται, ἀλλὰ καὶ δυσχερὲς διὰ τε τὴν ἀνωμαλίαν τῆς τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Πανεπιστημίου ἀναγραφῆς καὶ τὴν περὶ τὰ τοιαῦτα ἀνεπάρκειαν τῶν ἡμετέρων δυνάμεων. Διὰ τοῦτο θέλομεν περιορισθῆ εἰς τὸ νὰ καταλέξωμεν ἐνταῦθα τὰ μεγάλα κληροδοτήματα καὶ κατὰ τινὰς σταθμούς τῆς περιόδου ταύτης, ὡς καὶ τῆς ἐπομένης, τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν, ἣγουν τὰ τῆς περιουσίας, τὰ τακτικὰ ἔσοδα καὶ τὰς δαπάνας τοῦ Πανεπιστημίου, ἔχοντες ὁδηγούς τοὺς λόγους τῶν ἐκάστοτε Πρυτάνεων.

Περιουσίαν ἰδίαν κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς περιόδου ταύτης τὸ Πανεπιστήμιον δὲν εἶχεν, εἰμὴ τὴν οἰκίαν τοῦ Δ. Μαυροκορδάτου, τῆς ὁποίας ἡ πρόσοδος ἦτο προωρισμένη εἰς διατήρησιν ὑποτρόφων τῆς ἰατρικῆς, τοὺς ἀγρούς τοῦ Χριστ. Ῥωσσινοῦ, τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ ξενοδογεῖον Παπάζογλου καὶ τὸ κληροδοτήμα τοῦ Γ. Μεταξᾶ ἐκ χρυσῶν Ὀλλανδικῶν 600, οὗ οἱ τόκοι ὠρίσθησαν εἰς ἀγορὰν βιβλίων χρησίμων εἰς τὰς Σχολὰς τοῦ Πανεπιστημίου. Κατὰ δὲ τὸ 1845 γενομένων καὶ ἄλλων κληροδοσιῶν, ἐν αἷς διαπρέπει ἡ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἰωνιδῶν, ἤρχισαν νὰ καταθέτωνται εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Πανεπιστημίου χρηματικὰ ποσά, σπουδαίως αὐξηθέντα κατὰ τὰ ἀκόλουθα ἔτη καὶ ἐξ ἄλλων μὲν, μάλιστα δὲ τοῦ κληροδοτήματος Χριστοδούλου Εὐθυμίου, καταλιπόντος εἰς τὸ Πανεπιστήμιον πλὴν τῆς διωρόφου αὐτοῦ οἰκίας ἐπὶ τῆς λεωφόρου Πανεπιστημίου ἀξίας τότε 25,000 δρ. καὶ χρηματικὸν ποσὸν 20,000 δρ.

Τοσαύτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ αὐξήσις τῆς περιουσίας κατὰ τὰ πρῶτα τέσσαρα ἔτη τῆς περιόδου ταύτης, ὥστε τὸ Πανεπιστήμιον, ὅπερ ἐν ἀρχῇ, ὡς εἶπομεν, οὐδ' ὄβολον εἶχεν ἰδίαν χρηματικὴν περιουσίαν, τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1848, κατὰ

τὴν πρώτην ἐπ' ἀκριβείᾳ διακρινομένην περὶ τῶν οικονομικῶν τοῦ Πανεπιστημίου ἔχθεσιν τοῦ Πρυτάνεως Ι. Σούτσου, φαίνεται ἔχον περιουσίαν κτηματικὴν μὲν πλὴν τῆς οἰκοδομῆς, τῆς βιβλιοθήκης, τῶν συλλογῶν καὶ τοῦ ἀστεροσκοπείου, τὴν οἰκίαν Δ. Μαυροκορδάτου, τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ οἰκόπεδον Παπάζογλου (ἐφ' οὗ ἦτο ὠκοδομημένον τὸ πυρποληθὲν παλαιὸν ξενοδοχεῖον), τὴν οἰκίαν Χριστοδ. Εὐθυμίου καὶ ἀγροὺς 15 στρεμμάτων· κεφάλαια δὲ χρηματικὰ προσοδοφόρα δρ. 34, 921,45 καὶ 33 μετοχὰς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς. Ἐὰν εἰς ταῦτα προστεθῶσι καὶ τὰ ἀναμφιβόλως εἰσπρακτέα, ἢ χρηματικὴ περιουσία ἀνήρχετο εἰς 45,544,76 ἔκτος τῶν 33 μετοχῶν (*).

Ὁ δὲ προϋπολογισμὸς τῶν δαπανῶν τοῦ ἔτους 1845 κατὰ τὰ Πρακτικὰ τῆς Συγκλήτου τῆς 13 Δεκεμβρίου 1844 ἔχει ὡς ἑξῆς :

Διὰ μὲν τὸ Πανεπιστήμιον, δηλ. φωτισμὸν, μισθοὺς κλητῆρων, θέρμανσιν, καθαριότητα καὶ τὰ τοιαῦτα	Δρ. 2400
διὰ δὲ τὴν ἰατρικὴν Σχολὴν	» 2200
διὰ τὴν φιλοσοφικὴν »	» 1630
	<hr/>
τὸ ἅλον	Δρ. 6230

δηλ. κατὰ 1130 δρ. ὑπέρτερον τῶν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος προϋπολογισθέντων καὶ δαπανηθέντων. Τὰς δαπάνας ταύτας κατέβαλλε τότε τὸ δημόσιον ταμεῖον.

Ἀπὸ τῆς Πρυτανείας τοῦ Γ. Μαυροκορδάτου 1849—50, προσαρτωμένων λογιστικῶν πινάκων εἰς τοὺς λόγους τῶν ἐκά-

---

(*) Εἰς ταῦτα περιλαμβάνονται αἱ 10 μετοχαὶ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς αἱ ὑπὸ τῶν Ἰωνιδῶν κληροδοτηθεῖσαι ὑπὲρ τῆς βιβλιοθήκης, περὶ ὧν εἶπεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, καὶ τὰ χρήματα τῆς αὐτῆς οἰκογενείας ὑπὲρ τῶν ὑποτρόφων καὶ βραβείων, περὶ ὧν κατωτέρω.

στοτε Πρυτάνεων, γίνεται εύσυνωπτοτέρα ή μελέτη τῶν οικονομικῶν. Ἐκ τοῦ πρώτου λοιπὸν Πίνακος τοῦ προσηρητημένου εἰς τὸν λόγον τοῦ Πρυτάνεως Π. Ἀργυροπούλου (1853, σ. 95) φαίνεται ὅτι ή κινητή καὶ ἀκίνητος περιουσία τοῦ Πανεπιστημίου ἀνήρχετο κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο εἰς 200,000 δραχμῶν περίπου. Ἡ αὐξησις αὕτη προήλθε μὲν καὶ ἐκ κληροδοτημάτων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν προσόδων τῆς περιουσίας τοῦ Πανεπιστημίου, αἵτινες μὴ δαπανώμεναι πᾶσαι προσετέτοντο εἰς τὰ χρηματικὰ κεφάλαια. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο διευτυπώθησαν καὶ τὰ λογιστικὰ βιβλία τοῦ Πανεπιστημίου κατὰ τὸν τύπον τῶν δημοσίων, καθ' ἃ ῥητῶς λέγει ὁ Π. Ἀργυρόπουλος ἐν τῷ λόγῳ του σελ. 21. «Εἰς τὸ ἐξῆς παντὸς ποσοῦ ἐξαγωγή ἢ εἰσαγωγή δὲν γίνεται παρὰ ἐγγραφομένη προηγουμένως ἐντὸς διπλοτύπου· ὁ πρύτανις δὲν ὑπογράφει παραγγελίαν εἰς πληρωμὴν παρὰ δι' ἐνταλμάτων ἡτιολογημένων καὶ ἡριθμημένων καθ' ὄλους τοὺς λογιστικούς τύπους. Τρία δὲ βιβλία περιέχουσιν ἐπακριβῶς τὴν περιουσίαν τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τὰς εἰσπράξεις καὶ τὰς δαπάνας ἀμοιβαίως ἐλεγχόμενας καὶ ἐξηκριβωμένας. Τὸ τοῦ Πανεπιστημίου λογιστικόν, συνταύτισθὲν τοιουτοτρόπως κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος πρὸς τὸ λογιστικὸν τοῦ Κράτους, εὐρίσκεται ἔτοιμον πρὸς πᾶσαν ἐξέλεξιν».

Κατὰ δὲ τὰ ἐπόμενα ἔτη προσετέθησαν εἰς τὴν περιουσίαν τοῦ Πανεπιστημίου πλὴν τῶν μικροτέρων τὰ ἐξῆς ὀπωσοῦν μεγάλα καὶ πλούσια κληροδοτήματα: τὸ τοῦ ἐν Μασσαλίᾳ Θεοδώρου Ράκου ἐκ 18,000 φράγκων, τὸ τοῦ Ἰωαννίτου Ν. Β. Μακρῆ ἐν Βραΐλα, συνιστάμενον ἐξ ἀποθηκῶν, ἐνοικιαζομένων ἀντὶ 5000-7000 δρ. ἐτησίως, τὸ τοῦ ἐκ Τριπόλεως Κατριμάτσου, συνιστάμενον ἐξ οἰκίας ἀξίας 15,000 δρ., τὸ τοῦ Εὐσταθίου Χρ. Γιαννάκη Καρυάδου ἐκ Γούρας, ὅπερ ἀπέφερεν εἰς

τὸ Πανεπιστήμιον δρ. 16,000 περίπου. Ἄλλὰ τὸ λαμπρότατον καὶ γενναιότατον τῆς περιόδου ταύτης κληροδότημα εἶνε τὸ τοῦ Δημητρίου Πλατυγένους ἐκ δραχ. 215,000 περίπου. Περὶ τούτου ὁ Πρύτανις Ἴω. Ὀλύμπιος ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ 1856 σελ. 14 εἶπε τὰ ἐξῆς: «Ὁ μακάριος οὗτος ἀνὴρ, ἐκ Πορταρίας καταγόμενος καὶ τὸ πεντηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του ἄγων, ἀπεβίωσεν ἐσχάτως ἐν Τεργέστη, διανύσας ὄλον τὸν βίον αὐτοῦ ἐναρέτως, ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐκεῖ ἐμπορευόμενος καὶ εἰς οὐδὲν ἄλλο ἀτενίζων, εἰμὴ πῶς νὰ κατασταθῇ ὠφελιμώτερος εἰς τὸ ἔθνος αὐτοῦ. Φίλιππον αὐτοῦ μέλημα ἦν τὸ Πανεπιστήμιον· τούτῳ δ' ἀνάθεμα προσήνεγκεν ὄλην αὐτοῦ σχεδὸν τὴν οὐκ εὐκαταφρόνητον χρηματικὴν περιουσίαν διὰ διαθήκης ἰδιοχείρως τῇ 11 τοῦ Σεπτεμβρίου τῷ 1849 ἔτει γραφείσης καὶ παρὰ τοῦ παρ' ᾧ αὕτη ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη ἐφυλάσσετο ἐκεῖ δικαστηρίου εὐθὺς μετὰ τὴν ἀποβίωσιν δημοσιευθείσης. Αὕτη δὲ ἡ πρὸ ἑπτὰ ἤδη ἐτῶν γραφεῖσα καὶ μυστικὴ διαμείνασα διαθήκη ἐμφαίνει πλὴν τῶν ἄλλων ἀρετῶν τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρός καὶ τὰς ἐξῆς δύο μεγάλας καὶ σπανίας, καὶ πρῶτον μὲν τὸν πρὸς τὴν παιδείαν τοῦ ἔθνους ἡμῶν, κατ' ἐξοχὴν δὲ πρὸς τὸ ἀνώτατον τοῦτο τῶν Ἑλλήνων Πανεπιστημίον ἱερὸν καὶ ἐπὶ τοσοῦτον βαθέως ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἐβρίζωμενον ἔρωτα, ὥστε καθ' ὄλον τὸ ἐπταετὲς διάστημα ἀφ' ἧς ἔγραψε τὴν διαθήκην οὐδὲν ἄλλο ἐφάνη αὐτῷ ἐρασιμώτερον τοῦ Πανεπιστημίου, ᾧ τὰ πιστὰ καὶ μέχρι θανάτου ἐτήρησε. Δευτέρᾳ δὲ ἀρετῇ, τὴν χριστιανικὴν αὐτοῦ μετριοφροσύνην. Πολλάκις (λέγει ὁ ἐν Τεργέστη πρόξενος τῆς Ἑλλάδος) γνωρίζων ἐν γένει τοὺς ἀγαθοεργοὺς αὐτοῦ σκοποὺς, ἐζήτησα τὴν συναίνεσιν αὐτοῦ νὰ γράψω περὶ τούτων εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν· ἀλλ' οὐδέποτε ἠθέλησεν ὁ μακαρίτης νὰ συναινέσῃ εἰς τοῦτο, φοβούμενος μὴ παρεξηγηθῶσιν οἱ ἀγα-

θεοεργοί αὐτοῦ σκοποί. Ἀποφεύγων λοιπὸν οὕτω πᾶσαν ὑπόνοιαν ἐπιδείξεως, ἐτήρησε πιστῶς τὸ χριστιανικὸν παράγγελμα «Μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου. Οὐχ ἦπτον δὲ κατανυκτικὸν εἶναι καὶ τὸ 6^{ον} ἄρθρον τῆς διαθήκης αὐτοῦ τὸ λέγον «ὁ ἐνταφιασμός μου νὰ γίνῃ μετὰ τὴν λιτότητα εἰς ξένην γῆν εὐρισκομένου». Ἐκτὸς δὲ τούτων τὸ τοῦ Μ. Τοσίτσα εἰς 10,000 φράγκων, τὸ τοῦ Ἰω. Ἀνδρεάδου Χίου ἐκ 10,000 δραχμ. καὶ τὸ τοῦ Θ. Μανούση καταλιπόντος τὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σοφοκλέους οἰκίαν, μέρος τῆς βιβλιοθήκης αὐτοῦ καὶ ἄλλα, περὶ ὧν ἀκριβέστερον διαλαμβάνει ὁ λόγος τοῦ Πρυτάνεως Δημητρ. Στρούμπου 1859, σ. 36.

Διὰ τούτων καὶ τῆς συνετῆς διαχειρίσεως ἀνῆλθεν ἡ περιουσία τοῦ Πανεπιστημίου κατὰ τὸ τέλος τῆς περιόδου ταύτης εἰς δρ. 385,000, κατατεθειμένας εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν ἐπὶ 5 ο/ο καὶ φερούσας ἐτήσιον τόκον δρ. 19,250, καὶ εἰς 115 μετοχὰς τῆς Ἐθν. Τραπεζῆς (*), ἀποφερούσας μέροςισμα περίπου 13,100 δρ.

Ἡ δὲ ἀκίνητος αὐτοῦ περιουσία συνίστατο ἐκ τῶν ἐξῆς :

Οἰκίας Χριστοδοῦλου Εὐθυμίου ἀποφερούσης ἐτησίως	δρ.	1800
» Κοτριμάτσου ἀποφερούσης ἐτησίως	»	1380
» Θ. Μανούση	»	3120
Κτήματος Τσιγανέπη ἐν Βλαχίᾳ προσόδου	»	1150
Ἀποθηκῶν Μακρῆ ἐν Βραίλα	»	7000
Τὸ ὅλον τοῦ εἰσοδήματος	»	14450

(*) Σημ. Εἰς ταύτας περιλαμβάνονται καὶ αἱ 16 μετοχαὶ αἱ ἐκ τῆς ἐκποιήσεως τῆς οἰκίας Δ. Μαυροκορδάτου ἀγορασθεῖσαι.

Ἔτι δὲ ἐξ ἀγρῶν 15 στρεμμάτων ἀκάρπων καὶ ἐκ δύο οἰκοπέδων, τοῦ μὲν ἐν Πάτραις, τοῦ δὲ ἐν Βουκουρεστίῳ. Ἐὰν εἰς ταῦτα προστεῶσι καὶ τινα ἄλλα κληροδοτήματα, ἀποφέροντα περίπου 4000 δραχμῶν εισόδημα, θὰ εὐρεθῆ ἡ ἐτησία πρόσοδος ἔκ τε τῆς κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας τοῦ Πανεπιστημίου συμποσομένη εἰς 50,000 δραχμὰς καὶ τι πλεόν.

Εἶδομεν ὅτι ἐν ἀρχῇ τῆς περιόδου ταύτης αἱ δαπάναι τοῦ Πανεπιστημίου, ἀνερχόμεναι εἰς 6000 περίπου δραχμὰς, κατεβάλλοντο ὑπὸ τοῦ δημοσίου ταμείου. Ἐὰν δὲ πᾶσαι αὐτοῦ αἱ δαπάναι οὐ μόνον αἱ τῆς διοικήσεως καὶ διδασκαλίας, ἀλλὰ καὶ αἱ πρὸς πλουτισμὸν τῆς βιβλιοθήκης καὶ τῶν συλλογῶν καὶ τῆς διακοσμήσεως τῶν ἀκροατηρίων καὶ ἐργαστηρίων κατεβάλλοντο ὑπὸ τοῦ δημοσίου, ἡ περιουσία τοῦ Πανεπιστημίου ἤθελε κατὰ πολὺ ὑπερβῆ τὸ ἀνωτέρω κεφάλαιον. Ἄλλὰ τὸ Πανεπιστήμιον, τὸ μὲν ἐκτελοῦν τὰς θελήσεις τῶν κληροδοτῶν, τὸ δὲ ἀποβλέπον εἰς τὸν τελειότερον καταρτισμὸν τῶν συλλογῶν καὶ πάντων ἐν γένει τῶν μέσων τῆς διδασκαλίας, ἐπειδὴ δὲν ἔβλεπε προθύμους πάσας τὰς κυβερνήσεις νὰ ἀναλάβωσι πλὴν τῆς μισθοδοσίας τῶν διδασκόντων καὶ ἄλλας δαπάνας ὑπὲρ ἐκπαιδευτηρίου τόσον γενναίως ὑπὸ ἰδιωτῶν κληροδοτουμένου, ἤρχισεν ἐνωρὶς νὰ δαπανᾷ εἰς πολλὰς αὐτοῦ ἀνάγκας. Παρακολουθοῦντες δὲ τοὺς ἀπὸ τοῦ 1850 προσηρητημένους εἰς ἕκαστον πρυτανικὸν λόγον λογιστικούς πίνακας, παρατηροῦμεν ὅτι αἱ δαπάναι τοῦ Πανεπιστημίου οὐχὶ εἰς ὑποτρόφους, ὑπὲρ ὧν ὑπῆρχον ὠρισμένα κληροδοτήματα, ἢ εἰς ἐπισκευὰς τῶν ἀκινήτων κτημάτων, εἰς ἃς ἐπήρχουν αἱ πρόσοδοι τούτων, ἢ εἰς ἀγορὰν βιβλίων ἐκ τοῦ κληροδοτήματος τῶν Ἰωνιδῶν, ἀλλ' εἰς ἄλλας οἰκειοτέρας χρεῖας προέβαινον κατ' ἔτος αὐξάνουσαι τοσοῦτον, ὥστε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀνέβαινον εἰς 15, 20 μέχρι 30

καὶ 50 χιλιάδων δραχμῶν (*). Ἴδου δὲ εἰς ὁποῖά τινα ἐδαπάνησεν ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ περιουσίας τὸ Πανεπιστήμιον : εἰς ἐφορτάς, τελετάς, μνημόσυνα, ἐκτυπώσεις λόγων, εἰκόνας ἀποθανόντων καθηγητῶν, εἰς ἔκδοσιν συγγραμμάτων καθηγητῶν — εἰς δικηγορικά, συμβόλαια, ναύλους καὶ μετακομιστικὰ βιβλιοθηκῶν — εἰς διασκευὴν πρυτανείου, ἀνατομικοῦ θεάτρου, χημείου, ταμείου φυσικῆς, εἰς θήκας ὀργάνων καὶ ἔπιπλα — εἰς τὸ μέγα ὥρολόγιον, εἰς περιτείχισμα καὶ καλλιέργειαν κήπου, ἀλεξικεραῦνια, ἀντλίαν, κατασκευὴν δεξαμενῶν, ἀσφάλιστρα, ἰσοπέδωσιν πλατείας — εἰς πλουτισμὸν φυσιογραφικοῦ μουσείου, βιβλιοθήκης καὶ ἄλλων συλλογῶν κ. ἄ.

Θ'. Ὑποτροφίαι.

Ἐκ τῆς πρώτης περιόδου εἶνε γνωστοὶ οἱ δύο ὑπότροφοι τοῦ Δ. Μαυροκορδάτου, συντηρούμενοι ἐκ τῆς προσόδου τῆς οἰκίας αὐτοῦ ἢ τῶν 16 μετοχῶν τῆς Ἐθν. Τραπεζῆς, εἰς ἃς μετετρέπη τῷ 1852 ἡ ἐκποιηθεῖσα οἰκία. Ἐν δὲ τῇ περιόδῳ ταύτῃ ἐσπούδαζον ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, πλὴν τῶν δύο εἰρημένων, ἕξ ἄλλων κληροδοτημά-

(*) Παραθέτομεν ἐνταῦθα τὰς δαπάνας τῶν πέντε τελευταίων ἐτῶν τῆς περιόδου ταύτης,

τοῦ 1857—1858	Δρ. 18,500	περίπου
» 1853—1859	» 36,000	»
» 1849—1860	» 44,000	»
» 1860—1861	» 52,000	»
» 1861—1862	» 20,000	»

Τὸ ἐκτάκτως μέγα ποσὸν τῆς δαπάνης τῶν τριῶν μέσων ἐτῶν προῆλθεν ἐκ τῆς ἐκτάκτου ἀγορᾶς βιβλίων, οἷα ἢ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἐθρσίου, ἐκ τῆς ἰσοπέδωσης τῆς πλατείας κ. ἄ.

των 1) τέσσαρες τῶν Ἴωνιδῶν. Ἡ φιλογενής αὕτη οἰκογένεια κατέθεσεν εἰς τὴν Ἐθν. Τράπεζαν δρ. 50,000, ἵνα τοὺς ἔτησίους αὐτῶν τόκους 3000 δρ. λαμβάνη ἐπὶ 12 ἔτη τὸ Πανεπιστήμιον· καὶ διὰ μὲν τῶν 2400 ὠρίσθη νὰ συντηρῶνται τέσσαρες ὑπότροφοι ἀνά 50 δρ. κατὰ μῆνα λαμβάνοντες, καὶ σπουδάζοντες οἱ μὲν δύο φιλολογίαν, ὁ δὲ τρίτος θεολογίαν καὶ ὁ τέταρτος φυσικομαθηματικά· διὰ δὲ τῶν 600 νὰ βραβεύωνται οἱ κατὰ τὰς ἐξετάσεις ἀριστεύοντες φοιτηταὶ τῆς φιλοσοφικῆς ἢ θεολογικῆς Σχολῆς, ἢ νὰ βοηθῶνται οἱ συγγραφεῖς διδακτικῶν συγγραμμάτων κατ' ἔγκρισιν τῆς Συγκλήτου. Ἡ χορηγία αὕτη διήρκεσεν ἐπὶ μίαν μόνην δωδεκαετίαν (ἴδ. λόγ. Νεοφύτ. Βάμβα 1845, σελ. 10—11 καὶ Κ. Ἀσωπίου 1857, σελ. 55). Εἰς τὸν λόγον τοῦ Κ. Ἀσωπίου (1857) προσαρτᾶται πῖναξ τῆς ἑλλης διαχειρίσεως τῆς γενναίας τῶν Ἴωνιδῶν χορηγίας. Ἐντεῦθεν εἶνε φανερόν ὅτι ἐκ τῶν ἐπὶ δωδεκαετίαν εἰσπραχθεισῶν 36,000 δρ. αἱ μὲν 28,800 ἔδαπανήθησαν εἰς ὑποτρόφους, αἱ δὲ ἐπίλοιποι εἰς συνδρομὴν πρὸς ἔκδοσιν διαφόρων συγγραμμάτων. 2) δύο ὑπότροφοι Θ. Πάκου. Ὁ ἐν Μασσαλίᾳ Θ. Πάκος κατέλιπε τῷ 1853 κληροδότημα πλὴν τῆς βιβλιοθήκης αὐτοῦ 18,000 φρ., ἵνα ἐκ τῶν τόκων αὐτῶν σπουδάζωσι δύο ὑπότροφοι. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1855 ἤρχισεν ἡ εἰς τοὺς ὑποτρόφους χορηγία, ἣτις μέχρι τοῦ νῦν διατηρεῖται· καθιερώθη δὲ νὰ δίδωνται αἱ ὑποτροφίαι αὗται, ἐκ δρ. οὐχὶ ὀλιγωτέρων τῶν 45 κατὰ μῆνα ἐκάστη, εἰς φοιτητὰς τῆς θεολογίας. 3) ὁ εἷς ὑπότροφος τοῦ καθηγητοῦ Γ. Μαυροκορδάτου, ἀδελφοῦ τοῦ προαποθανόντος ἐπίσης καθηγητοῦ καὶ κληροδότου Δ. Μαυροκορδάτου. Ὁ Γ. Μαυροκορδάτος, ἀποθανὼν τῷ 1858 κατέλιπε κληροδότημα 600 καισαροβασιλικῶν φλωρίων, ἵνα ἐκ τοῦ τόκου αὐτῶν διατηρῆται εἰς ὑπότροφος, φοιτητῆς τῆς θεολογίας. 4) δύο ὑπότρο-

φοι Θ. Μανούση. Ὁ καθηγητὴς Θ. Μανούσης ἀποθανὼν τῷ 1859 κατέστησε κληρονόμον πάσης τῆς περιουσίας αὐτοῦ τὸ Πανεπιστήμιον, καταλιπὼν καὶ ἄλλα κληροδοτήματα, ἐν οἷς σπουδαιότατον εἶνε τὸ ἐκ 30,000 δρ. τὸ δοθὲν εἰς τὸν τότε μὲν σπουδαστὴν ἐν Γερμανίᾳ, εἶτα δὲ διάδοχον αὐτοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Δ. Βερναρδάκην. Μετὰ τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἐν τῇ διαθήκῃ διαταχθέντων οὐκ ὀλίγων κληροδοτημάτων, ὑπελείφθη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ἡ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σοφοκλέους οἰκία, ἐκ τῆς προσόδου τῆς ὁποίας εἶχεν ὄριση νὰ συντηρῶνται ἐπαρκῶς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ δύο ὑπότροφοι ἄνευ περιορισμοῦ τῶν σπουδῶν. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1861 ἤρχισαν αἱ εἰς ὑποτρόφους χορηγίαι, αἵτινες διατηροῦνται μέχρι τῆς σήμερον.

Γ'. Ἑορταί.

Ἑορτὰς τὸ Πανεπιστήμιον ἐτέλει κατὰ τὴν περίοδον ταύτην πρῶτον μὲν τὰς καὶ ἐν τῇ προλαβούσῃ νενομισμένας, ἡγουν τὴν τῆς ἰδρύσεως, ἥτις ἐκανονίσθη νὰ τελεῖται τῇ 20 Μαΐου, ἡμέρᾳ τῶν γενεθλίων τοῦ Βασιλέως Ὀθωνος, καθ' ἣν ἀπηγγέλλετο καὶ λόγος πανηγυρικός· τὴν τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν νέων ἀρχῶν, ἥτις δὲν εἶχεν ὠρισμένην ἡμέραν, ἀλλ' ἐτελεῖτο κατὰ τὸν Σεπτέμβριον ἢ Ὀκτώβριον, ἀπαγγελλομένων δύο λόγων, τοῦ μὲν ὑπὸ τοῦ ἀποχωροῦντος πρυτάνεως, ἐν ᾧ ἀφηγεῖτο τὰ ἐπὶ τῆς αὐτοῦ πρυτανείας πεπραγμένα, τοῦ δὲ ὑπὸ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ περὶ οἰασδῆποτε ὑποθέσεως· καὶ τὴν τῶν τριῶν ἱεραρχῶν, καθ' ἣν ἐτελεῖτο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν εὐεργετῶν τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἀπηγγέλλετο ἀρμόδιος λόγος. Εἰς ταύτας δ' ἔπειτα προσετέθησαν αἱ διὰ τῶν ἀγωνοθετῶν κανονισθεῖσαι, καθ' ἃς ἀνεγινώσκοντο αἱ ἐκθέσεις τῶν ἀγω-

νοδικῶν καὶ ἀπενέμοντο τὰ βραβεῖα εἰς τοὺς ἀριστεύοντας ἐνώπιον τῶν ἀνωτάτων ἀρχῶν τοῦ κράτους καὶ πολλοῦ καὶ ἐκλεκτοῦ ἀκροατηρίου. Καὶ τοῦ μὲν ποιητικοῦ ἀγῶνος ἡ ἐορτὴ ἐτελεῖτο τῇ 25 Μαρτίου, τοῦ δὲ φιλολογικοῦ τῇ 20 Μαΐου.

Ἄλλὰ πλὴν τούτων τῶν ἐνιαυσίων ἐορτῶν, ἐπειδὴ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς περιόδου ταύτης συνέπεσε νὰ εἶνε τὸ εἰκοστὸν πέμπτον ἀπὸ τῆς συστάσεως, ἔγεινεν ἐγκαίρως σκέψις ἐν τῇ Σύγκλητῳ περὶ τελετῆς τῆς εἰκοσιπενταετηριδος τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 9 Ἰανουαρίου 1862 ἀπεφασίσθη νὰ τελεσθῇ ἡ ἐορτὴ τὴν 20 Μαΐου· κατ' αὐτὴν δὲ «α') νὰ συνταχθῇ ὑδὴ ὑπὸ τοῦ μόνου περὶ τοῦτο ἱκανοῦ καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας κ. Φιλ. Ἰωάννου. β') νὰ γείνη γενικὸν συμπόσιον τῶν καθηγητῶν. γ') ὁ ἐκλεχθεὶς ῥήτωρ κ. Κ. Φρεαρίτης νὰ ἀναφέρῃ περὶ τῆς τελετῆς ταύτης τῆς εἰκοσιπενταετηριδος τοῦ Πανεπιστημίου ὅ,τι πρέπει ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ». Ἄλλ' εἶνε γνωστὸν ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ ἐταράχθη ἡ ἡσυχία τῆς πολιτείας ὑπὸ τῆς ναυπλιακῆς ἀνταρσίας, ἔνεκα τῆς ὁποίας ἐπῆλθε καὶ διακοπὴ τῶν μαθημάτων μέχρι 16 Ἀπριλίου. Ὅθεν ἡ Σύγκλητος ἐδίστασε νὰ ἐορτάσῃ τὴν εἰκοσιπενταετηρίδα, καὶ εἰς τὴν ἐρώτησιν αὐτῆς τὸ Ὑπουργεῖον ἀπήντησεν ὅτι ἐνόμιζεν ἀναγκαίαν τὴν ἀναβολὴν εἰς τὴν ἡμέραν τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν ἀρχῶν τοῦ Πανεπιστημίου. Ἄλλ' ἡ Σύγκλητος ἀπεφάσισε νὰ τελεσθῇ ἡ ἐορτὴ τὴν 27 Δεκεμβρίου, ἡμέραν τοῦ πρωτομάρτυρος Στεφάνου. Τότε δὲ καὶ τῷ ὄντι ἔγεινε, πανηγυρισθεῖσα μόνον διὰ τοῦ λόγου καὶ φωτοχυσίας καὶ μουσικῆς.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

1863—1887

Α'. Ἀντιπροδοπεία—Πανεπιστημιακὴ
φάλαγξ.

Ἡ κατὰ τοῦ βασιλέως Ὀθωνος καὶ τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ ἀντίδρασις, ἧς οὐδὲ τὸ Πανεπιστημίου ὑπῆρξεν ἀμέτοχον, ἤρχισε μὲν νὰ ἐμφανίζηται καὶ βαθμηδὸν νὰ ἐπεκτείνηται κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς προηγηθείσης περιόδου, ἐκορυφώθη δὲ εἰς τὴν ναυπλιακὴν ἀνταρσίαν καὶ ἀπέληξεν εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς 10 Ὀκτωβρίου τοῦ 1862 καὶ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὀθωνος. Καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου ἐνεχόμενοι εἰς τὰς συνωμοσίας καὶ ἐνεργείας τῶν πολιτευομένων κατὰ τῶν καθεστώτων δὲν ὑπῆρξαν, ὡς φαίνεται· ἀλλὰ συμπαθοῦντες ὅμως καὶ ὁμοφρονοῦντες πρὸς αὐτοὺς ἐλέγοντο καὶ ἐφαίνοντο οὐκ ὀλίγοι· πολλοὶ δὲ ἦσαν καὶ οἱ πρότερον μὲν ἀδιάφοροι ἢ καὶ «ἀφωσιωμένοι» εἰς τὸν βασιλέα Ὀθωνα, μετὰ δὲ τὴν ἔξωσιν αὐτοῦ ἐνωθέντες μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν. Ὑπῆρξαν ὅμως καὶ πιστοὶ ἐμμείναντες εἰς τὰ συντηρητικὰ φρονήματά των καὶ θρηνοῦντες διὰ τὰ γινόμενα. Οἱ καθηγηταὶ δηλ. τοῦ Πανεπιστημίου ἠκολούθησαν καὶ κατὰ ταύτην τὴν κρίσιμον ἐποχὴν τὰ φρονήματα τῶν πολιτευομένων, οἵτινες εὐρέθησαν μετὰ τὴν 10 Ὀκτωβρίου οἱ μὲν ἐπαναστάται καθαροί, οἱ δὲ «ἐπαναστάται τῆς ὑστεραίας», ὡς ὠνομάσθησαν τότε, ὀλίγοι δὲ Ὀθωνισταί.

Κατὰ τοὺς τριχυμῖοις ἐκείνους χρόνους τῆς μεσοβασι-
 λείας τὸ Πανεπιστήμιον ὡς σωματεῖον ἀνεξάρτητον ἐξετέ-
 λесе δύο ἔργα ἐντελῶς ἀλλότρια τοῦ κυρίου αὐτοῦ σκοποῦ,
 τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ, τὴν διὰ τῆς πανεπιστημιακῆς φάλαγγος
 τήρησιν τῆς τάξεως καὶ ἡσυχίας ἐν τῇ πρωτευούσῃ καὶ τὴν
 ἐκλογὴν δύο ἀντιπροσώπων αὐτοῦ ἐν τῇ ἐθνικῇ συνελεύσει.
 Καὶ τοῦτο μὲν τὸ τελευταῖον ἔγεινεν ὡς ἐξῆς. Ἐπειδὴ τὸ
 Πανεπιστήμιον εἶχε καθ' ὅλην τὴν δευτέραν περίοδον τὸ δι-
 καίωμα τῆς ἐκλογῆς ἐνὸς βουλευτοῦ, ἀναμφισβήτητον εἶχε
 καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ ν' ἀντιπροσωπευθῆ ἐν τῇ β' ἐν Ἀθήναις
 ἐθνικῇ συνελεύσει, ἀλλὰ διὰ πόσων πληρεξουσίων; δι' ἐνὸς
 καθ' ἃ ὤρισε τὸ ψήφισμα τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως, ἢ
 διὰ δύο καθ' ἃ δισχυρίζετο ἡ Σύγκλητος, ἥτις ὀρθῶς ἐφρό-
 νει ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ Πανεπιστημίου ἔπρεπε νὰ ἐφαρμοσθῆ ὁ
 γενικὸς κανὼν, καθ' ὃν οἱ πληρεξούσιοι τοῦ ἔθνους ἦσαν δι-
 πλάσιοι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν; Μετὰ πολλὰς συζητή-
 σεις ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῆς Συγκλήτου νὰ ἐκλεχθῶσι δύο, καὶ
 ἐξελέχθησαν τῇ 29 Νοεμβρίου 1862 ὁ ἀρτίως πάλιν ἐπα-
 νεληθὼν εἰς τὴν τάξιν τῶν καθηγητῶν Ν. Σαρίπολος καὶ ὁ
 ἐν Πετροπόλει φιλογενῆς ἀνὴρ Δ. Μπεναρδάκης. Ἡ δὲ
 Συνέλευσις ἐνέκρινε μὲν ἀμφοτέρων τὴν ἐκλογὴν καὶ τὸ δι-
 καίωμα τοῦ Πανεπιστημίου, ὅπως ὑπ' αὐτοῦ ἡρμηνεύθη καὶ
 ἡσκήθη, ἀλλ' ἀπεστέρησε τὸ ἀνώτατον ἐκπαιδευτήριον τοῦ
 ἔθνους πάσης τοῦ λοιποῦ ἀντιπροσωπείας.

Τὸ δὲ ἕτερον ἔργον τοῦ Πανεπιστημίου, ἢ διὰ τῶν φοιτη-
 τῶν αὐτοῦ τήρησις τῆς ἐννόμου τάξεως ἐν τῇ πρωτευούσῃ,
 εἶνε πολὺ σπουδαιότερον. Ἡ κατὰ τὴν 10 Ὀκτωβρίου ἐπα-
 νάστασις ἢ ἀνατρέψασα τὰ καθεστῶτα δὲν ἐξετράπη μὲν εἰς
 βιαιοπραγίας, ὅποια ἀλλαγῶν παρηκουλαύθησαν τοιαύτας
 ἀνατροπὰς· διότι οὔτε σφαγαὶ οὔτε διαρπαγαὶ οὔτε ἐμπρη-
 σμοὶ ἡσχίμισαν αὐτήν, ἀλλ' ὅπωςδὴποτε ἢ εὐταξία καὶ

ήσυχία τῆς πόλεως δὲν ἔμεινεν ἀσάλευτος. Αἱ ὀλίγαι ἀνά τὰς ὁδοὺς κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας ἀταξίαι τῶν στρατιωτῶν ἢ ἄλλων φαύλων στοιχείων τῆς κοινωνίας ἐνέπνευσαν φόβους χειροτέρων ἐγκλημάτων εἰς πάντας τοὺς ἐντίμους καὶ φιλησύχους πολίτας. Τότε λοιπὸν καὶ ἡ Σύγκλητος τοῦ Πανεπιστημίου, ὀρθῶς σκεπτομένη, ἀπεφάσισε νὰ μεταχειρισθῆ τὴν εἰς αὐτὸ φοιτῶσαν νεολαίαν, ἣτις ὁμολογουμένην εἶχε καὶ σωματικὴν καὶ ἠθικὴν ῥώμην, εἰς τὸ ἀναγκαιότατον ἔργον τῆς φρουρήσεως τῆς πόλεως. Ἀλλὰ τὰ περὶ τούτου καὶ τῆς φάλαγγος τοῦ Πανεπιστημίου ἀκριβῶς μανθάνομεν ἐκ τῆς ἐπισημομένης σαφοῦς διηγήσεως τοῦ Πρυτάνεως Π. Παπαβήρογλου (Λόγ. αὐτοῦ σ. 4 ἐξ.). «Ἐξ ἡμέρας ἀφ' ἧς ἀνέτειλεν ἡ 11 Ὀκτωβρίου φοιτηταὶ ὀπλιταὶ περὶ τοὺς ἑξακοσίους ἤρξαντο ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τῶν καθηγητῶν αὐτῶν νὰ ἐκτελῶσι φρουρήσεις ἐν ἡμέρᾳ, περιπολίαις δ' ἐν νυκτὶ πρὸς διατήρησιν τῆς ἐν τῇ πρωτευούσῃ τάξεως, ἀφ' ἧς ἐξήρητο ἡ τοῦ ὄλου κράτους τάξις. Ἄλλ' εἰς τὴν ἐξαισίαν ταύτην ταχύτητα τοῦ καταρτισμοῦ τῆς δυνάμεως ταύτης τῆς ἐθνοφυλακῆς δὲν ἤρκει μόνον ἡ προθυμία τῶν μελῶν τοῦ Πανεπιστημίου, ἀπητοῦντο καὶ ὅπλα, τὸ δὲ τελεσφόρον δώρημα τῶν ὅπλων, ὅπερ ὁ φιλόπατρις καὶ φιλότιμος Δημήτριος ὁ Βερναρδάκης προσήνεγκεν ἐν καιροῖς εὐθέτοις ὅπως χρησιμεύσωσιν ἐν δέοντι τῇ πατρίδι, ἐπλήρωσεν ἀμέσως τὴν ἀνάγκην ταύτην.

» Ἔστω καὶ τοῦτο εἰς πάντας παράδειγμα, ὅτι δέον πάντοτε πρὸ τῆς ἀνάγκης νὰ μεριμνᾷ τις καὶ νὰ συλλέγῃ τὰ ἐν ἀνάγκῃ χρήσιμα. Εἰ καὶ πολλοὶ τῶν καθηγητῶν διὰ τὴν ἡλικίαν καὶ τὰς ἑξέεις καὶ τὴν ὑγείαν ἤκιστα ἦσαν ἐπιτήδειοι πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ φρουροῦ τῆς δημοσίας τάξεως, ἔργον τόσῳ βαρύτερον ὅσῳ μικρότερος ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιχειρούντων αὐτό, προθύμως ὅμως ἀπεδύθησαν καὶ ἐνεκαρτέρη-

σαν εἰς ἀγῶνα, περιπολοῦντες κατὰ τὰς χειμερινὰς ἐκείνας νύκτας, ἀγρυπνοῦντες, ταλαιπωρούμενοι καὶ κινδύνους ὑφίστάμενοι. Εὐτυχῆς ὅτι δύναμαι ἐν πλήρει τῶν πεπραγμένων συνειδέσει νὰ μαρτυρήσω περὶ αὐτῶν καὶ νὰ προσθέσω ὅτι οὐδεὶς τῶν συναδέλφων μου ἐκωλύθη ἐκ τῶν κακουχιῶν ἐκείνων νὰ διδάσκη κατὰ τὰς τεταγμένας ἡμέρας καὶ ὥρας τὰ ἀνατεθειμένα αὐτῷ μαθήματα, μὴ ἔχων οὔτε τὰς ἐορτάς ἀνάπαυσιν, διότι αὐταὶ ὠρίσθησαν εἰς τὰς στρατιωτικὰς ἀσκήσεις. Ὅτι δὲ εἶπον περὶ τῶν καθηγητῶν ἰσχύει καὶ διὰ τοὺς φίλους ὁμιλητάς, οἵτινες ὡς νεώτεροι εἰς πλείστους ἐξετίθεντο ἀγῶνας, καὶ ὅμως τὰ τῶν μαθημάτων ἀκροατήρια ποτὲ δὲν ἔμειναν κενά. Ἡ εὐγενὴς αὕτη προθυμία ἔσχε τὸ ἀποτέλεσμα ὅτι ἐν διαστήματι ὀλίγων μηνῶν ἡ φάλαγξ κατηρτίσθη εἰς ὅλα τὰ γυμνάσια, καὶ μέχρις αὐτῶν τῶν τοῦ τάγματος γυμνασίων, περὰ νῆα καὶ αὐτά. Εἰς τοῦτο ὅμως συνετέλεσαν καὶ οἱ προγυμνασταὶ ἀξιωματικοὶ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, ἰδίως δὲ ὁ χρηστὸς λοχαγὸς κύριος Ἰωάννης Ζουμπούλης, ἀνὴρ πεπληρωμένος ζήλου ὑπὲρ τῆς πατρίδος, συνεισφέρει καὶ ἔμπειρος τῶν στρατιωτικῶν ἔργων, ὅστις ἐπὶ ἐξ ὅλων μῆνας διώκησε τὴν πανεπιστημιακὴν φάλαγγα καὶ ἐξήσκησεν αὐτὴν καὶ εἰς αὐτὰ τὰ γυμνάσια τοῦ τάγματος. Ἡ φάλαγξ μετὰ τὸν καταρτισμὸν τῆς ἐμερίσθη εἰς λόγους πέντε, ὧν ἕκαστος περιελάμβανεν ἀπὸ 120 ἕως 150 ἀνδράς. Ἀκολούθως ἐγένετο ἡ ἐκλογή τῶν βαθμοφόρων δι' ἰδιαιτέρας τῶν ἀνδρῶν ἐκάστου λόγου ψηφοφορίας. Καὶ τοῦ μὲν α' λόγου ἐγένετο λοχαγὸς ὁ Κ. Ι. Παπαδάκης, τοῦ δὲ β' ὁ κύριος Βουσάκης, τοῦ δὲ γ' ὁ κύριος Φρεαρίτης, τοῦ δὲ δ' ὁ κύριος Κόκκινος, τοῦ δὲ ε' ὁ κύριος Καλλιγιᾶς. Ἐξελέχθησαν δὲ καὶ οἱ λοιποὶ τῶν λόγων ἀξιωματικοὶ καὶ ὑπαξιωματικοί.

»Εἰς ταῦτα δὲ πάντα, ἤγουν τὴν τε τελειοτέραν ἴδρυσιν

τῆς φάλαγγος καὶ τὸν ὀργανισμόν αὐτῆς, συνετέλεσαν οὐ μικρὸν ὅτε δραστήριος τῶν ἐθνοφυλάκων ἀρχηγὸς Κ. Π. Κορωναῖος καὶ ἡ εἰς πᾶν μέτρον πρόθυμος ἀρωγὴ τῆς Ἀκαδημαϊκῆς Συγκλήτου.

» Ἀμα δὲ ἀρξαμένης τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, ἡσχολήθημεν μετὰ τῆς Συγκλήτου εἰς τὰ τοῦ ἱματισμοῦ καὶ ἐφοπλισμοῦ τῆς φάλαγγος· τὸ ἔργον ἦν καθ' ἑαυτὸ δυσχερὲς καὶ διὰ τὸ κατεπεῖγον ἀπέβαινε δυσχερέστερον. Ἡλπίζομεν κατ' ἀρχὰς ὅτι πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῆς διὰ τὰς ἐκτάκτους ἐκείνας περιστάσεις ἀνεκτιμήτου ταύτης φρουρᾶς τῆς ἐννόμου τάξεως τὸ μὲν Πανεπιστήμιον ἤθελε παρέξει τοὺς ἀνδρας καὶ καταβάλλει τοὺς πρὸς διοίκησιν αὐτῆς ἀπαιτουμένους κόπους, ἄλλοι δὲ τὴν δαπάνην τῆς καταρτίσεως. Ἄλλ' ἡ προσδοκία ἡμῶν αὕτη δὲν ἐδικαιώθη ἐντελῶς, διότι μόλις τὸ τρίτημόριον τῆς ὅλης δαπάνης προσηρέχθη ἔξωθεν, τὸ δὲ ἄλλο κατέβαλεν αὐτὸ τὸ Πανεπιστήμιον ἐκ τῶν μικρῶν αὐτοῦ χρηματικῶν κεφαλαίων. Ὁ φιλογενὴς κύριος Δημήτριος Θωμαΐδης πρῶτος προσήνεγκε χιλίας δραχμᾶς. Τοῦτον παρηκολούθησεν ἡ μεγάλῃ κυρία Ἑλένη Τσιτίτσα προσενεγκοῦσα δραχμᾶς 10,000 καὶ ἰσάριθμον ποσὸν προσήνεγκεν ὁ εἰς πᾶν ἔργον πρόθυμος Κ. Ἀναστάσιος Μανάκης. Χιλίας δραχμᾶς προσέφερον ἡ ὑπὲρ παντὸς ἐθνωφελοῦς ἔργου ἐνθουσιῶσα κυρία Τερψιχόρη Βασιλείου Μελεᾶ, διακοσίας δὲ δραχμᾶς διὰ τὴν ἐνδυμασίαν δύο ἐθνοφυλάκων ὁ Κύριος Στέφανος Ἀγέλαστος.

» Ὅμοίως προσέφερον λίρας στερλίνας 273, 14/20 οἱ ἐν Λονδίῳ νέοι ὁμογενεῖς, ὧν ἡ ὀνομαστικὴ σημείωσις προσαρτᾶται ἐν ἰδιαιτέρῳ πίνακι.

» Ὁ λεπτομερὴς λογαριασμὸς τῶν ἐξόδων καθορᾶται ἐν ἐτέρῳ πίνακι ὧδε προσηρητημένῳ. Νῦν δὲ συνοπτικῆν ἔχθεσιν ποιῶμεν αὐτῶν.

Ἐδόθησαν λοιπὸν εἰς κατασκευὴν τοῦ στρατῶνος καὶ ἄλλα ἔξοδα	δρ.	3,619:52
Εἰς ἀμαξικά, ἀμοιβὰς εἰς διαφόρους ἐργασίας καὶ μεταφορὰν ὑλικοῦ	»	3,088:15
	»	6,707:67
Εἰς τοὺς μανδύας	»	24,065:55
» τοὺς πῖλους	»	4,311:60
» τὰς ἀποσκευάς	»	7,110:—
» τὰ κομβία	»	1,535:82
» τὰ ξίφη	»	390:—
» ῥοῦχον διὰ στολὰς	»	32,985:41
» ἔξοδα στολῶν καὶ ἐθνοσήμων μεταλλίνων	»	932:78
» ἔξοδα στρατῶνος	»	400:68
» ῥαπτικά στολῶν καὶ μανδύων	»	14,416:75
	»	92,857:26
Ἐκπίπτονται τὰ ἀνήκοντα εἰς τὴν βιβλιοθήκην	»	1,688:10
	»	91,169:16

» Ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου ἀφαιρουμένων τῶν ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω φιλοτίμων ὁμογενῶν προσενεχθεισῶν 29,955 91/100 δρ. πρὸς τὸν ὀργανισμόν τῆς Πανεπιστημιακῆς φάλαγγος, ἠναλώθησαν ἐκ τῆς τοῦ Πανεπιστημίου περιουσίας δραχμαὶ 61,213:25.»

Ἐν δὲ τῇ σελ. 8 συμπληροῦνται διὰ τῶν ἐξῆς: «Οὕτω τελειοποιθέντων πάντων, ἡ φάλαγξ προθύμως μετέσχε πάσης ὑπηρεσίας: ἐφρούρησεν, ὡς ἐβρέθη, περιπολοῦσα ἐν νυκτὶ τὴν πόλιν, ἐφύλαξε δημόσια καταστήματα καὶ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἀπετέλεσε μέρος τῆς φρουρᾶς τῆς Ἐθν. Συνελεύσεως.»—«Τὴν διοίκησιν τῆς φάλαγγος ἐτήρησεν ὁ Ἴω. Ζουμπούλης μέχρι τῆς 28

τοῦ Φεβρουαρίου μηνός, ὅτε τὸ Ὑπουργεῖον τῆς δημοσίας παιδεύσεως διώρισεν ἀντ' αὐτοῦ τὸν ὑπολοχαγὸν Κύριον Ἀλέξ. Πραϊδῆν (*). Βραδύτερον ἢ Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἐψηφίσασα ἵνα ἐκλέγηται ὁ διοικητὴς ψήφῳ τῶν ἀνδρῶν τῆς ὅλης φάλαγγος· δυνάμει τοῦ ψηφίσματος τούτου ἐγένετο ψηφοφορία κατὰ τὴν 15 τοῦ Μαρτίου μηνός καὶ ἀνεδείχθη διὰ πλείοψηφίας διοικητὴς τῆς φάλαγγος ὁ κ. Ἀλέξ. Πραϊδῆς ἐκ τῶν ἀρίστων νεωτέρων ἀξιωματικῶν τοῦ πυροβολικοῦ, ὅστις ἐξετέλεσε φιλοτίμως καὶ ἀνελλιπῶς τὰ καθήκοντα αὐτοῦ μέχρι τῆς λήξεως τῶν μαθημάτων, ὅτε πάντες σχεδὸν οἱ τῆς φάλαγγος ἄνδρες ἀπῆλθον εἰς τὰς ἐστίας των».

Καὶ κατὰ μὲν τὰς ἀρχάς, ἐν ὅσῳ ὑπῆρχεν ἀφευκτος ἢ ἀνάγκη τῆς συνδρομῆς αὐτῆς εἰς τήρησιν τῆς τάξεως ἐν τῇ πρωτευούσῃ, ἢ πανεπιστημιακῇ φάλαγγι ἐφάνη χρησιμωτάτη, καὶ «ὑπῆρξεν ἡ δόξα καὶ τὸ ἀληθές τῆς πατρίδος καύχημα, ὅτε οἱ φοιτηταὶ, ἡγήτορας ἔχοντες τοὺς ἀδιαβλήτους καθηγητάς των, ὁμοῦ διέτρεχον νυχθημερὸν μετὰ θαυμαστῆς αὐταπαρνήσεως τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς ρύμας τῶν Ἀθηνῶν χάριν τῆς κοινῆς ἀσφαλείας, ὄντες τοῖς πᾶσι προσφιλεῖς ἀντικείμενον τοῦ ἀπείρου αὐτῶν σεβασμοῦ καὶ τῆς ἀπλέτου ἀγάπης. Τότε τὰς κεφαλὰς αὐτῶν διερχομένων ἔβράναν μῦρα καὶ ἄνθη, τότε ἐν τῇ ὄψει καὶ τῇ ἐμφανίσει αὐτῶν κατέβρευσαν δάκρυα τρυφερᾶς συγκινήσεως καὶ εὐγνωμοσύνης! Ἄλλ' ὅτε

(*) Ὁ λοχαγὸς I. Ζουμπούλης ἐπαινεῖται ἐν τε τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Συγκλήτου καὶ ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Πρυτάνεως Π. Παπαδόπουλου διὰ τὴν σύνεσιν μεθ' ἧς ἐδιοίκησε τὴν φάλαγγα· ἡ δὲ Σύγκλητος ἐδῶρξεν εἰς αὐτὸν καὶ ξίφος φέρον ἐπὶ τῆς λεπίδος χρυσοῖς γράμμασι τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν «Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον Ἰωάννη Ζουμπούλη συνετῶς διοικήσαντι τὴν φάλαγγα τιμῆς μαρτύριον». (Ἰδ. Παλιγγγενεσίαν 9 Σεπτεμβρίου 1863).

ὕπὸ φθονεροῦ καὶ βασκάνου δαίμονος ἤφθη ἐν τῷ μέσῳ τῆς
 ἱερᾶς ταύτης φάλαγγος ἡ ὀλεθρία δᾶς τῶν ἀγεννῶν παθῶν
 τῆς ἡμέρας, ὅτε τὴν φάλαγγα ἀρπαγεῖσαν ἀπὸ τῶν χειρῶν
 τῶν προτέρων αὐτῆς ὀδηγῶν δὲν διώκει πλέον τὸ αἰώνιον
 πνεῦμα τοῦ Πανεπιστημίου, ἀλλὰ τὰ ἐφήμερα πάθη τῶν
 φατριῶν διὰ τῆς ἐπ' αὐτῆς ἀμέσου ἐπενεργείας ἀλλοτριῶν
 στοιχείων, ἡ φάλαγγ' φεῦ! τότε πλέον δὲν ἦτο τὸ περικλυ-
 τὸν ἐκεῖνο καὶ ἀξιάγαστον σῶμα τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς
 ἐνθουσιώδους ἐπαναστάσεως!»

Ταῦτα λέγει ἐπὶ τὸ περιπαθέστερον ὁ πρύτανις τοῦ ἐπο-
 μένου ἔτους Κ. Φρεαρίτης (ἐν τῷ λόγῳ του, σ. 45), ὑπάι-
 νιττόμενος τὸ ἀπὸ 11 Μαρτίου 1863 ψήφισμα τῆς ἐθνικῆς
 Συνελεύσεως, δι' οὗ διετάχθη νὰ ἐκλέγηται ὁ διοικητὴς τῆς
 φάλαγγος διὰ τῆς ψήφου ὄλων τῶν ἀνδρῶν αὐτῆς καὶ οὐχί,
 ὡς πρότερον, μόνον τῶν ἀξιωματικῶν, οἵτινες ἦσαν οἱ κα-
 θηγηταί.

Οἱ ἐν τῇ φάλαγγι ὑπηρετήσαντες φοιτηταὶ ἦσαν τὸ μὲν
 πρῶτον ἔτος ὑπὲρ τοὺς 600, ἀποτελέσαντες πέντε λόγους·
 τὸ δὲ δεῦτερον 840, ἀποτελέσαντες ἕξ λόγους, ἕξ ἀνδρῶν
 ἕκαστον 120 ἢ 150. Οἱ δὲ ἀξιωματικοὶ ἑκάστου λόγου οἱ
 ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου ἦσαν κατὰ μὲν τὸ α'. ἔτος οἱ ἑξῆς :

Τοῦ α'. Λόγου.

Λοχαγός. Ἰωάν. Παπαδάκης, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου.
 Ὑπολοχαγός. Α. Γεννάδιος, » »
 Ἀνθυπολοχαγός. Ἀναστάσιος Βαφειάδης, φοιτητὴς.
 » Ξεροφῶν Μαμούρης, »

Τοῦ β'. Λόγου.

Λοχαγός. Κωνσταντῖνος Βουσάκης, καθηγητὴς.
 Ὑπολοχαγός. Παραγιώτης Νεξερῖτης, φοιτητὴς.

'Ανθυπολοχαγός. *Κωνσταντῖνος Ζήκος,* »
 » *Νικόλαος Πιπιλῆς,* »

Τοῦ γ'. Λόχου.

Λοχαγός. *Κωνσταντῖνος Φρεαρίτης,* καθηγητής.
 Ὑπολοχαγός. *Νικόλαος Σαρίπολος,* »
 'Ανθυπολοχαγός. *Βασίλειος Λάκων.* »
 » *Παῦλος Ἰωάννου* προπαρασκευαστῆς τῆς 'Ανατομίας.

Τοῦ δ'. Λόχου

Λοχαγός. *Ἐμμανουήλ Κόκκινος,* πρώην καθηγητής.
 Ὑπολοχαγός. *Δημήτριος Ὀρφανίδης* »
 'Ανθυπολοχαγός. *Σπυρίδων Μπαλάνας* »
 » *Γ. Δοκός,* γραμματεὺς τοῦ Πανεπιστημίου.

Τοῦ ε'. Λόχου.

Λοχαγός. *Παῦλος Καλλιγᾶς,* καθηγητής.
 Ὑπολοχαγός. *Παραγιώτης Ρομπότης,* καθηγητής.
 'Ανθυπολοχ. *Ἐλευθέρ. Κωνσταντινίδης,* διδάκτωρ τῆς Νομικῆς.
 » *Δημήτριος Βελλαγάμπας* φοιτητής.
 Σημαιοφόρος *Ἰω. Ἰατρίδης,* ὑπογραμματεὺς τοῦ Πανεπιστημίου.
 (λόγος Π. Παπαῤῥήγοπούλου σ. 54).

κατὰ δὲ τὸ β' ἔτος οἱ ἐξῆς :

Α'. Λόχος.

Λοχαγός *Β. Οἰκονομίδης*
 Ὑπολοχαγός *Π. Πετρομανιάτης*
 'Ανθυπολοχαγός Α' *Δ. Θεοφανόπουλος.*
 'Ανθυπολοχαγός Β' *Α. Πετρινός.*

Β'. Λόχος.

Λοχαγός *Π. Ρομπότης*
 Ὑπολοχαγός *Παῦλος Ἰωάννου*
 'Ανθυπολοχαγός Α' *Ἡλ. Μωλατζῆς*
 'Ανθυπολοχαγός Β' *Α. Γούναρης.*

Λοχαγός
Υπολοχαγός
Ἀνθυπολοχαγός Α'
Ἀνθυπολοχαγός Β'

Γ' Λόγος.

Π. Κυριακός
Κ. Φλέσσας
Εἶσθ. Ροβπας
Π. Παγώνης.

Λοχαγός
Υπολοχαγός
Ἀνθυπολοχαγός Α'
Ἀνθυπολοχαγός Β'

Δ' Λόγος.

Κ. Βουσάκης
Δ. Μοσχοῦλας
Θ. Μπουκίδης
Ν. Πιπιλῆς

Λοχαγός
Υπολοχαγός
Ἀνθυπολοχαγός Α'
Ἀνθυπολοχαγός Β'

Ε' Λόγος.

. . . . . (*)
Π. Ρομπότης
Α. Βαφειάδης
Φ. Πολύδωρος

Λοχαγός
Υπολοχαγός
Ἀνθυπολοχαγός Α'
Ἀνθυπολοχαγός Β'

ΣΤ' Λόγος.

Ι. Α. Σοῦτσος
Σ. Μπαλάτος
Θ. Ἀρεταῖος
Γ. Καραμήτσας

(Λόγος Κ. Φρεαρίτου σ. 75)

Κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τῆς περιόδου ταύτης οὐδὲ λόγος πλέον γίνεται περὶ φάλαγγος· ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀποδεικνύει ὅτι ἡ φάλαγξ ἐξέλιπεν ἐντελῶς ἀπὸ τοῦ Πανεπιστημίου· διότι εἶνε μὲν ἀληθές ὅτι κατὰ τὰ προσεχῆ ἔτη καὶ ἀφ' οὗ ἐδημοσιεύθησαν τῷ 1867 νόμοι τινὲς περὶ ἐθνοφυλακῆς, οὐδεὶς ἐγινε λόγος οὔτε ἐν τῇ Βουλῇ οὔτε ἐν τῇ Συγκλήτῳ οὔτε μεταξὺ τῶν φοιτητῶν περὶ τῆς φάλαγγος. Ἄλλ' αἴφνης τὸν Νοέμβριον τοῦ 1873 οἱ φοιτηταὶ ἤρχισαν νὰ ζητῶσι τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς φάλαγγος, στηριζόμενοι ἐπὶ τοῦ ψηφί-

(*) Λοχαγός τοῦ ε' λόγου εἶχεν ἐκλεχθῆ ὁ Ι. Παπαδάκης, ἀλλὰ παρασιωπᾶται ἐνταῦθα διὰ λόγους, τοὺς ὁποίους ὁ Πρύτανις Κ. Φρεαρίτης ἀπαριθμᾷ ἐν τινι πρὸς αὐτὸν ἐγγράφῳ, δημοσιευθέντι ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ σελ. 75.

σματος τῆς 8 Δεκεμβρίου τοῦ 1862 περὶ φάλαγγος τοῦ Πανεπιστημίου, ὅπερ δὲν ἠκύρωσαν οἱ νόμοι τοῦ 1867. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα οἱ φοιτηταί, τοιαῦτα ζητοῦντες, ὑπεκινουῦντο ὑπ' ἀνδρῶν ἐκτὸς τοῦ Πανεπιστημίου. Ἡ κίνησις αὕτη τῶν φοιτητῶν, ἥτις, ἀεὶ τραχυνομένη, ἐξήρχετο ἐνίοτε τῶν ὁρίων τοῦ Πανεπιστημίου, λαμβάνουσα χαρακτῆρα ὀχλαγωγικόν, δὲν ἤρρεσεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν· διὸ καὶ ἐπανειλημμένως αὕτη ἐπετέθη διὰ κλητῆρων ἀστυνομικῶν καὶ ἐφίππων χωροφυλάκων καὶ στρατιωτῶν εὐζώνων κατὰ τῶν φοιτητῶν, ὧν πολλοὺς μὲν περιύβρισαν καὶ ἐκάκωσαν, τινὰς δ' ἐφυλάκισαν· κατὰ μίαν δὲ τῶν ἐπιθέσεων τούτων καὶ εἰς αὐτὸ τὸ Πανεπιστήμιον εἰσῆλθον τὰ ὄργανα τῆς ἀστυνομίας, ζητοῦντα, ὡς ἔλεγον, νὰ εὑρωσιν ὅπλα καὶ κακούργους ἐν αὐτῷ κεκρυμμένους. Ἡ δὲ Πρυτανεὶα καὶ ἡ Σύγκλητος, ταραχθεῖσα διὰ τὰ συμβαίνοντα, ἠγωνίσθη μὲν ἐξ ἀρχῆς πάση δυνάμει νὰ καταπαύσῃ διὰ παντὸς νομίμου μέσου τὴν ἔξαψιν τῶν φοιτητῶν, παραινέσασα, ἀνακρίναςα καὶ τιμωρήσασα τινὰς αὐτῶν, κατέστειλε δὲ καὶ τὴν ἰδίαν αὐτῆς ἀγανάκτησιν διὰ τὴν ἐπιμονὴν τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὰ βίαια μέτρα· ἀλλ' ἀφ' οὗ εἶδεν ὅτι ἡ μὲν Κυβέρνησις ἐπέμενε καὶ οὐδεμίαν προσοχὴν ἔδιδεν εἰς τὰς γνώμας τῆς Συγκλήτου, οἱ δὲ κλητῆρες καὶ οἱ χωροφύλακες κατὰ μίαν τῶν ἐπιθέσεων εἰσέβαλον καὶ εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ Πανεπιστημίου, ἡ δὲ ἔξαψις καὶ ὀργὴ τῶν φοιτητῶν ἐκορυφώθη, μετέβη ἐν σώματι πρὸς τὸν Ὑπουργὸν καὶ παρέστησεν εἰς αὐτὸν τὴν ἄτοπον καὶ παράνομον διαγωγὴν τῆς ἀστυνομίας καὶ οὕτως ἐπῆλθε σχεδὸν εἰπεῖν ῥῆξις μεταξὺ Πανεπιστημίου καὶ Κυβερνήσεως, ἀφ' οὗ αὕτη μὲν ἐξέφρασεν ἐγγράφως δυσπιστίαν καὶ μομφὴν τινα κατὰ τῆς Πρυτανείας· ἡ δὲ Πρυτανεὶα ἐζήτησε τὴν τιμωρίαν τῶν ὀργάνων τῆς ἀστυνομίας πρὸς ἰκανοποίησιν τοῦ παραβιασθέντος Πανεπιστημίου.

Αἱ παραχαῖ αὗται, ὧν τὰς λεπτομερείας εὐρίσκει τις σαφῶς ἀναγεγραμμένας ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Συγκλήτου, ἤρχισαν μὲν τῇ 13 Νοεμβρίου, ἔληξαν δὲ ὅτε ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη ἔπεσε, τῇ 9 Φεβρουαρίου 1874. Τὸ δὲ ζήτημα τῆς φάλαγγος ἀνανεοῦται μὲν κατὰ τὴν ἑναρξιν τῶν μαθημάτων τοῦ ἐπιόντος ἔτους 1874—75, ἀλλὰ διὰ τοῦ μειλιχίου τρόπου τοῦ Πρυτάνεως Π. Ῥομπότη ἐπέισθησαν οἱ φοιτηταὶ νὰ ἔχωσιν ὑπομονήν· καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους ὁ Ὑπουργὸς τῆς παιδείας, ἀναγνωρίσας τὴν ἰσχὺν τοῦ ψηφίσματος τοῦ 1862 διέταξε ν' ἀναγραφῆ ἐν τῷ προγράμματι τοῦ Πανεπιστημίου τὸ μάθημα τῆς ὀπλασκίας καὶ νὰ συνταχθῆ νέος τῆς φάλαγγος ὀργανισμὸς, ὅστις τὸν Νοέμβριον τοῦ 1875 ἐκυρώθη καὶ τότε συνιστῶνται καὶ οἱ λόχοι. (Λόγος τῆς Πρυτανείας τοῦ 1874—75 σ. 7).

Ἡ νέα ὅμως αὕτη ζωὴ τῆς φάλαγγος δὲν διήρκεσε πολὺ· διότι μετὰ τρία ἔτη, ψηφισθέντος νόμου περὶ γενικῆς στρατολογίας, κατηργήθη ἡ Πανεπιστημιακὴ φάλαξ (Λόγ. Διαμαλᾶ, σ. 23).

Β'. Κανονιστικαὶ μεταβολαί.

Ἡ πρώτη πράξις τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως περὶ τοῦ Πανεπιστημίου ἦτο νὰ μετονομάσῃ αὐτὸ διὰ τοῦ ἐξῆς θεσπίσματος (Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 28).

Ἡ Προσωρινὴ Κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος.

Ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ ἐπὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ὑπουργοῦ τὸ ἐν Ἀθήναις μέχρι τοῦδε Ὀθώ νει ο ν καλούμενον Πανεπιστήμιον ἐγκρίνομεν νὰ μετονομασθῆ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον, ὡς ἴδρυμα κοινὸν ὀλοκλήρου τοῦ ἔθνους.

Εἰς τὸν ἐπὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ὑπουργὸν ἀνατί-
θεται ἡ ἐκτέλεσις τοῦ παρόντος θεσπίσματος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 20 Ὀκτωβρίου 1862.

Δ. Γ. Βούλγαρης, Πρόεδρος, Μ. Ρούφος, Κ. Καράρης.

Ὁ ὑπουργὸς

Ε. Δεληγεώργης.

Μετὰ τὴν κοινοποίησιν τοῦ θεσπίσματος τούτου ἡ Σύγ-
κλητος μετέβαλε καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ Πανεπιστημίου, ἣτις
ᾧφειλε τοῦ λοιποῦ νὰ φέρῃ ἀντὶ τῶν παρασῆμων τοῦ Βασι-
λέως Ὁθωνος γλαῦκα ἐπὶ βράχου καὶ περὶ αὐτὴν τὴν ἐπι-
γραφὴν Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον. Τῶν δὲ Σχολῶν τὰ
μὲν ἐμβλήματα ἐτηρήθησαν τὰ αὐτά, αἱ δὲ ἐπιγραφαὶ μετε-
βλήθησαν κατὰ τὴν νέαν τοῦ Πανεπιστημίου μετονομασίαν :
Ἀντὶ δηλ. «..... Σχολὴ τοῦ Ὁθωνείου Πανεπιστημίου» τα-
νῦν ἐπιγράφεται «..... Σχολὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου».

Ἄν κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν περίοδον, ὡς ἐν τοῖς ἔμπρο-
σθεν εἶδομεν, κατεβλήθησαν πολλοὶ κόποι καὶ ἔγειναν πολ-
λαὶ ἀπόπειραι πρὸς σύνταξιν καὶ νομοθετικὴν κύρωσιν ὀρι-
στικοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ Πανεπιστημίου, εὐλογον ἦτο καὶ κατὰ
τὴν ἐνεστῶσαν νὰ συνταχθῶσι πολλὰ περὶ αὐτοῦ νομοσχέ-
δια, διότι καὶ ἡ περὶ τὴν νομοθεσίαν εὐκολία ἦτο περισσο-
τέρα καὶ συμφέροντα πολλὰ ὑπηγόρευον τὴν κύρωσιν ὀρι-
στικοῦ καταστατικοῦ. Ἄλλ' οὐδεμία τῶν πολλῶν γενομένων
ἀποπειρῶν ἐπέτυχε καὶ τὸ Πανεπιστήμιον ἐδιοικήθη καὶ κατὰ
ταύτην τὴν περίοδον συμφώνως πρὸς τὸν Προσωρινὸν κανο-
νισμόν.

Ἐπειδὴ ὅμως παρουσιάζοντο ἀνάγκαι τινὲς ἀπαιτοῦσαι
θεραπείαν, ἐπηνέχθησαν εἰς αὐτὸν διὰ Β. διαταγμάτων καὶ
ὑπουργικῶν διαταγῶν αἱ ἐξῆς συμπληρώσεις καὶ τροπο-
ποιήσεις.

α'. Ἐπειδὴ τινὲς τῶν καθηγητῶν καὶ διαρκούντων τῶν μαθημάτων ἀπουσίαζον ἄνευ αἰτήσεως τακτικῆς ἀδείας, ἀρκοῦμενοι εἰς τὸ νὰ εἰδοποιῶσιν ἀπλῶς περὶ τούτου τὸ Ὑπουργεῖον, ἐξεδόθη τὸ ἀπὸ 6 Μαΐου 1867 ὑπουργικὸν ἔγγραφο, δι' οὗ παραγγέλλονται οἱ καθηγηταὶ νὰ ζητῶσι τακτικὴν ἀπουσίας ἀδειαν παρὰ τοῦ Ὑπουργείου, ἐν ὅσῳ διαρκεῖ τῶν μαθημάτων ἢ διδασκαλία (Βαμπᾶ Ν. Π. σελ. 35). Εἰς ὁμοίας καταχρήσεως περιστολὴν ἀποβλέπει καὶ τὸ ἀπὸ 12 Ἀπριλίου 1876 ὑπουργικὸν ἔγγραφο (αὐτόθ. σ. 37).

β'. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, ἵνα περιορισθῇ τινῶν καθηγητῶν ἢ περὶ τὴν διδασκαλίαν ἀμέλεια καὶ αἱ συχναὶ ἀπουσίαι, ἐξεδόθη Β. διάτ. (τῇ 15 Σεπτεμ. 1867), δι' οὗ ὀρίζεται αὐστηρὸς ἔλεγχος τῶν παραδόσεων τῶν καθηγητῶν. Ἀλλὰ τὸ διάταγμα τοῦτο κατηργήθη δι' ἑτέρου, τοῦ ἀπὸ 19 Φεβρ. 1868, καθ' ὃ ἐπανέρχονται τὰ περὶ τῶν ἀπουσιῶν τῶν καθηγητῶν εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν (Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 35—37). Ὀλίγον ἐτελεσφόρησαν καὶ ἄλλαι ἀπόπειραι τοῦ ὑπουργείου καὶ ἀπειλαὶ περὶ ἐφαρμογῆς τοῦ λογιστικοῦ νόμου. Ἡ Σύγκλητος ἀπέκρουσε πάντοτε τὴν γνώμην τοῦ Ὑπουργείου, θελήσαντος νὰ ἐξομοίωσῃ τοὺς καθηγητὰς τοῦ Πανεπιστημίου πρὸς τοὺς ὑπαλλήλους τοῦ κράτους.

γ'. Διὰ τοῦ ἀπὸ 6 Ἰουνίου 1867 ὑπουργικοῦ ἐγγράφου ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς καθηγητὰς νὰ πιστοποιῶσι δύο ἢ περισσότεροι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ φύλλου τοῦ χαρτοσήμου περὶ τῆς ἀκροάσεως τῶν μαθημάτων αὐτῶν (αὐτόθ. σ. 51 σημ.).

δ'. Ὁ ἀντιπρύτανις εἶνε, ὡς γνωστὸν, μέλος τῆς Συγκλήτου καὶ ἀναπληρῶνει τὸν Πρύτανιν ἐν ἀνάγκῃ. Κατὰ τὸ 1867 ἐγεννήθη ζήτημα, ἂν ὁ καθηγητῆς Μ. Βενιζέλος, ὅστις ὡς ἀντιπρύτανις ἀνεπλήρωνε τὸν ἀπουσιάσαντα πρύτανιν Α. Ρ. Ραγκαβῆν, ἐδύνατο ν' ἀναπληρώσῃ αὐτὸν καὶ ὡς ἀντιπρύτανιν, καθ' ὃ παρατείναντα τὴν ἀπουσίαν του. Τὸ

ὑπουργεῖον ἔλυσε τὸ ζήτημα διὰ τοῦ ἀπὸ 2 Σεπτεμβρίου 1867 ἐγγράφου (Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 58), δι' οὗ ἀποφαίνεται ὅτι ἀφ' οὗ ὁ ἀντιπρύτανης Βενιζέλος ἀνεπλήρωσεν ἀπόντα τὸν Πραγκαβὴν ὡς πρύτανην, δύναται ὡσαύτως ν' ἀναπληρώσῃ αὐτὸν ἐν τῇ Συγκλήτῳ τοῦ ἐπιόντος ἔτους καὶ ὡς ἀντιπρύτανην.

ε'. Περὶ τοῦ φαρμακευτικοῦ Σχολείου ἴσχυον κατὰ τὰς προηγηθείσας περιόδους δύο διατάγματα, τὸ ἀπὸ 4 Μαΐου 1843 καὶ τὸ ἀπὸ 21 Ὀκτωβρίου 1856 (Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 132 ἐξ.). Ἐπειδὴ δὲ παρατηρήθη ὅτι οἱ κατ' αὐτὰ εἰσαγόμενοι εἰς τὸ Πανεπιστήμιον μαθηταὶ αὐτοῦ δὲν ἐξεπαιδεύοντο ἐπαρκῶς πρὸς τὸ ἔργον τοῦ φαρμακοποιοῦ, καὶ τὸ ἰατροσυνέδριον παρεπονείτο διὰ τοῦτο, ἐξεδόθησαν κατὰ τὸ 1874 καὶ 1875 δύο νέα διατάγματα, οὐσιωδῶς τροποποιούντα τὰς τῶν προηγουμένων διατάξεις (Ἴδε αὐτὰ παρὰ Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 135 καὶ 136).

ς'. Περὶ ἀποχωρήσεως τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου ἀπὸ τῆς ὑπηρεσίας ὁ Προσωρινὸς κανονισμὸς δὲν εἶχε προνοήσῃ. Ὅθεν καὶ παραστάσης δις τῆς ἀνάγκης, ἐδέησε νὰ ἐκπληρωθῇ αὕτη δι' εἰδικῶν νόμων. Τούτων ὁ μὲν ΣΜΒ' ἀπὸ 17 Ὀκτωβρίου 1867 ἐκανόνιζε τὴν ἀποχώρησιν τοῦ γηραιοῦ καθηγητοῦ Κ. Ἀσωπίου, ὁ δὲ ΥἸΒ' ἀπὸ 4 Ἰουνίου 1871 τὴν τοῦ Φιλίππου Ἰωάννου (ἴδ. ἀμφοτέρους παρὰ Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 39—40). Τῷ δὲ 1882 ἐψηφίσθη ὁ νόμος ΔΜΓ, περὶ ἀποχωρήσεως τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου, ὃν ἴδ. παρὰ Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 39.

ζ'. Κατὰ τὸ β'. ἐδάφιον τοῦ ἀρθροῦ 6 τοῦ Προσωρινοῦ κανονισμοῦ «μετὰ πέντε ἔτη ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Πανεπιστημίου θέλουσιν συντελέσει τὸ Πανεπιστήμιον καὶ αἱ Σχολαὶ διὰ τῆς συμμετοχῆς των (ἥτις θέλει προσδιορισθῆ ἐντοσούτῳ ἀκριβέστερον) διὰ νὰ ἀναπληρωθῶσιν αἱ χηρεύουσα καθέδραι». Ἀλλὰ παρῆλθον ὑπὲρ τὰ τεσσαράκοντα ἔτη καὶ

οὐδέποτε οὐδαμῶς συμμετέσχον αἱ Σχολαὶ εἰς πλήρωσιν χη-
 ρευσῆς ἔδρας τοῦ Πανεπιστημίου. Ἐν ποτε Σχολή τις συ-
 νίστα ὑφηγητὴν τινα εἰς τὸ Ὑπουργεῖον ὡς ἰκανὸν νὰ κατα-
 λάβῃ ἔδραν καθηγητικὴν, ἔπραττε τοῦτο ὡς καὶ πᾶς ἄλλος,
 οὐχὶ δὲ ἐκ ῥητῆς τινος ὑποχρεώσεως ἢ νομίμου δικαιώματος.
 Τὸ ὑπουργεῖον, ἂν ἤθελεν, ἤκουε τῆς Σχολῆς τὴν σύστασιν.
 Διότι πάντοτε διώριζε κατ' ἰδίαν κρίσιν καὶ ἐκλογὴν τοὺς κα-
 θηγητὰς εἴτε εἰς νέαν εἴτε εἰς χηρεύουσαν ἔδραν. Μόλις δὲ
 κατὰ τὸ 1882 καὶ 1883 ἐκανονίσθη διὰ δύο Β. διαταγμά-
 των, τοῦ ἀπὸ 9 Ἀπριλίου 1882 καὶ τοῦ ἀπὸ 28 Φεβρουαρίου
 1883, ὁ τρόπος τῆς πληρώσεως χηρευσῆς ἔ-
 δρας τοῦ Πανεπιστημίου. Καὶ κατὰ μὲν τὸ πρῶτον
 τούτων τὸ Ὑπουργεῖον προσκαλεῖ τὴν Σχολήν, ἐν ᾗ χηρεύει
 ἔδρα τις, νὰ προτείνῃ δι' ἠτιολογημένης ἐκθέσεως τὸν ἰκανὸν
 νὰ καταλάβῃ αὐτήν, λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν κατὰ πρῶτον λό-
 γον τὰ ἐπιστημονικὰ τοῦ ὑποψηφίου ἔργα ἐν τῷ κλάδῳ τῆς
 ἐπιστήμης, ἣν πρόκειται νὰ διδάξῃ. Ἐὰν δὲν πληρωθῶσιν
 ὅροι τινὲς ἀναγραφόμενοι λεπτομερῶς ἐν τῷ διατάγματι, γί-
 νεται διαγωνισμὸς τῶν ὑποψηφίων καὶ τὰ περὶ τούτου κα-
 νονίζει τὸ ἕτερον Β. διάταγμα (ἀμρότερα ἰδ. παρὰ Βαμπᾶ
 Ν. Π. σ. 31—35).

η'. Διὰ Β. διατάγματος ἀπὸ 18 Νοεμβρίου 1882 «τὸ ἀκα-
 δημαϊκὸν ἔτος χωρίζεται μὲν πάλιν εἰς δύο ἔξαμηνίας, χειμε-
 ρινὴν καὶ θερινὴν· ἀλλ' ἡ μὲν πρώτη, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς 1 Σε-
 πτεμ., λήγει τὴν 28 Φεβρ.· ἡ δὲ δευτέρα ἀρχεται ἀπὸ τῆς 1
 Μαρτίου καὶ διαρκεῖ ἄχρι τέλους τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους,
 διακοπτομένων ὅμως τῶν μαθημάτων τὴν 15 Ἰουνίου, ὅτε
 ἀρχονται αἱ ἄχρι τῆς 1 Σεπτεμβρίου διαρκούσαι διακοπαί».
 (Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 48). Ἀλλὰ τὰ ὅρια τῶν ἔξαμηνιῶν τού-
 των τηροῦνται μόνον ὡς πρὸς τὰς ἄλλας πανεπιστημιακὰς
 ἐργασίας, οἷον ἐγγραφάς, ἐξετάσεις κ.τ.λ., ὡς πρὸς δὲ τὴν

διδασκαλίαν τῶν μαθημάτων οὐχὶ μετὰ τῆς αὐτῆς ἀκριβείας. διότι οὔτε τὴν 15 Ἰουνίου λήγουσιν, ἀλλὰ πολὺ πρότερον, οὔτε τὴν 1 Σεπτεμβρίου ἀρχίζουσιν, ἀλλὰ πολὺ ὑστερώτερον.

θ'. Ἄλλος νόμος ΑΡΙΕ' ἀπὸ 31 Μαρτίου 1883 ὀρίζει τὰ τῶν ἐπιμισθίων τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου (Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 40).

ι'. Ἡ διαχείρισις τῆς περιουσίας τοῦ Πανεπιστημίου ἀνήκει μὲν κατὰ τὸν Προσωρινὸν κανονισμὸν εἰς τὴν Σύγκλητον· ἀλλ' ἐπειδὴ κατ' ἀρχὰς τὸ Πανεπιστήμιον δὲν εἶχε περιουσίαν ἰδιαιτέραν οὐδὲ προεβλέπετο ἡ γενναία ὑπὸ τῶν ὁμογενῶν κληροδότησις αὐτοῦ, ὁ Προσωρινὸς κανονισμὸς δὲν ἔχει ἰδιαιτερον ἄρθρον περὶ διαχειρίσεως, ἀλλὰ γενικώτατα ἐκφράζεται τὸ 32 ἄρθρον ὅτι «ὁ Πρύτανης συγκαλεῖ τοῦλάχιστον ἅπαξ τοῦ μηνὸς εἰς συνεδρίασιν τὸ συμβούλιον τοῦ Πανεπιστημίου καὶ συσκέπτεται μετ' αὐτοῦ περὶ τῶν συμφερόντων τοῦ καταστήματος». Παρῆλθον ὑπὲρ τὰ τεσσαράκοντα ἔτη, καθ' ἃ ἡ Σύγκλητος, καὶ ἀφ' οὗ τὸ Πανεπιστήμιον ἀπέκτησεν ἰκανὴν περιουσίαν, διεχειρίζετο τὴν περιουσίαν αὐτοῦ ἐλευθέρως. Ἄλλ' ἐπ' ἐσχάτων διὰ τοῦ νόμου ΑΜΑ' ἀπὸ 22 Ἰουνίου 1882 ἐκανονίσθη ἡ διαχείρισις οὕτως, ὥστε νὰ ὑποβάλληται εἰς τὴν ἔγκρισιν τοῦ ὑπουργείου καὶ ὁ προϋπολογισμὸς καὶ ὁ ἀπολογισμὸς τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων (Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 56. Ἄλλ' ἴδε περὶ τούτου ἀκριβέστερα κατωτέρω, ἔνθα περὶ τῶν οἰκονομικῶν ὁ λόγος).

Γ'. Οἰκοδομῆ.

Περὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Πανεπιστημίου εἶδομεν ὅτι κατὰ τὰ μέσα τῆς προηγηθείσης περιόδου κατηρτίσθη οὕτως, ὥστε ἐδύνατο ὅπως νὰ ἐπαρκῆ εἰς τὰς ποικίλας τοῦ ἀνωτάτου ἐκπαιδευτηρίου χρείας, ἂν καὶ δὲν ἦτο ἐξ ὀλοκλήρου συντελεσμένη κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ ἀρχιτέκτονος Χάνσεν. Ἄλλ'

ἡ ἐν ἔτει 1854 μετὰ τὸν ἐμπρησμόν τοῦ Βουλευτηρίου ἐγκατάστασις τῶν νομοθετικῶν σωμάτων ἐν τῇ βορείᾳ πλευρᾷ τοῦ Πανεπιστημίου, τὰ ὁποῖα ἐξηκολούθουν συνεδριάζοντα ἐν αὐτῷ μέχρι τοῦ 1862, ἠλάττωσε τὴν χρησιμότητα τῆς οἰκοδομῆς ὡς πρὸς τοὺς κυρίους αὐτῆς σκοπούς. Εὐθύς δὲ ἐν ἀρχῇ τῆς περιόδου ταύτης ἐκινδύνευσε νὰ πάθῃ σπουδαιότεραν βλάβην, τὴν ὁποίαν ἡ εὐστάθεια τῆς Συγκλήτου ἀπεσόβησεν. Ἡ Προσωρινὴ Κυβέρνησις, ἀκολουθοῦσα τὸ παράδειγμα τῶν προηγουμένων Κυβερνήσεων, αἵτινες εἶχον ἐγκαταστήσῃ τὰ βουλευτικὰ σώματα ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, ἐζήτησε νὰ παραχωρηθῇ τὸ αὐλῖον (aula) αὐτοῦ, ὡς ὠνομάζετο ἡ μεγάλη αἴθουσα ἢ ἐν τῷ μεσοδόμῳ, ἥτις τότε περιελάμβανε τὸ φυσιογραφικὸν μουσεῖον, ἵνα ἐπιτηδείως διασκευασθῆν χρησιμεύσῃ εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως. Ἄλλ' ἡ Σύγκλητος, ἀναλογισθεῖσα τὰ ἐκ τούτου μέλλοντα νὰ προκύψωσι κακὰ εἰς τε τὸ φυσιογραφικὸν μουσεῖον, ἂν μετὰ σπουδῆς ἐγίνετο ἡ μετακόμισις τῶν συλλογῶν αὐτοῦ, καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν φοιτητῶν, οἵτινες εὐκολώτατα θὰ περιεσπῶντο ὑπὸ τῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ συνεδριάσεων τῆς Ἐθν. Συνελεύσεως, δὲν ἐδέχθη τὴν αἴτησιν τῆς Κυβερνήσεως, ἀνήρρεσε δὲ καὶ τὴν γνώμην τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν, ὅστις ἐφρόνει ὅτι ἐδύναντο νὰ διδάσκωνται τὰ μαθήματα ἐν τοῖς ἀνακτόροις, διασκευαζομένων ἀρμοδίως τινῶν τῶν ἐναύτοις αἰθουσῶν. Ἐν τῇ συνεδριάσει αὐτῆς τῆ 28 Ὀκτωβρίου ἐνέκρινε τὸ πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν ἐγγραφοῦν, δι' οὗ καταδεικνύει τὰ ὀλέθρια ἐπακόλουθα τῆς αἰτουμένης παραχωρήσεως τοῦ αὐλίου πρὸς συνεδριάσεις τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως καὶ ἐκφράζει τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ Προσωρ. Κυβέρνησις δὲν ἤθελεν ὑπομείνῃ τηλικαύτην ἐθνικὴν ζημίαν. (ἴδ. τὸ ἐγγραφοῦν ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς αὐτῆς ἡμέρας).

Ἡ Κυβέρνησις δὲν ἐπέμεινεν εἰς τὴν αἴτησιν αὐτῆς, καὶ

ὁ κίνδυνος ἀπεσοβήθη. Ἄλλ' ὡς ἐκ τῆς συστάσεως τῆς πανεπιστημιακῆς φάλαγγος, ἐπειδὴ τὰ στρατιωτικὰ αὐτῆς ἔργα ὀρμητήριον εἶχον τὸ Πανεπιστήμιον, καὶ μέρος τούτου μετεβλήθη εἰς στρατῶνα, πολλαχῶς διαταράχθη ἡ εὐπρέπεια καὶ εὐκοσμία τοῦ καταστήματος, αἵτινες οὐδὲ πρότερον ἦσαν ἄμεμπτοι. Ὁ πρύτανις τοῦλάχιστον τοῦ ἔτους 1863—64 Κ. Φρεαρίτης, εἰς τὴν ἀκάματον δραστηριότητα τοῦ ὁποίου ὀφείλεται ἡ νῦν ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ ὄψις τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Πανεπιστημίου, ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ ἐκθέσει, ἣτις ἐπιγράφεται Τὰ κατὰ τὴν ἀποπεράτωσιν καὶ ἀνακαίρισιν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, σελ. 12 περιγράφει, ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον βεβαίως, ὡς ἐξῆς τὴν κατὰ τὸ 1863 κατάστασιν τῆς οἰκοδομῆς: «Ἐν ἀπάσῃ τῇ Ἀνατολῇ ἐν μόνον ὑπάρχει Πανεπιστήμιον τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν. Ἐν τούτοις τοῦ μοναδικοῦ τούτου Πανεπιστημίου τῆς Ἀνατολῆς ἡ μὲν ἀνατολικὴ πλευρὰ ἦν κατερειπωμένη, ἡ στέγη αὐτῆς ἦν ἐκ πανίου ἠσβεστωμένου, τὰ σανιδώματα αὐτῆς σεσαθρωμένα, οἱ τοῖχοι σεσαθρωμένοι καὶ ῥυπαροί, τὸ ἐσωτερικὸν διηρημένον ἔτι διὰ σανίδων εἰς πλεῖστα μικρὰ χωρίσματα, πρὸς χρῆσιν τῶν διαφόρων ὑπαλλήλων καὶ τῶν κλητῆρων τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας, οἵτινες καὶ τὰς προχειροὺς μαγειρικὰς ἐργασίας ἐν αὐτῷ ἐξετέλουν ἀπὸ τινος χρόνου. Οἱ διάδρομοι, δι' ὧν ἡ εἴσοδος τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς ἐκοινώνει μετὰ τῶν δύο αὐλῶν, ἦσαν μεταβεβλημένοι εἰς οὐρητήρια καὶ εἰς σκοτεινοὺς ἀποπάτους. Αἱ στοαὶ τοῦ Πανεπιστημίου, αἱ μὲν ἀστέγαστοι, πλημμυροῦσαι ἐν καιρῷ χειμῶνος ὑδάτων ἐκ τῆς βροχῆς, αἱ δὲ πεπληρωμένοι ὑπὸ τεμαχίων ἀρχαίων λίθων, οὗς φύρδην μίγδην ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐταιρία ἐσώρευσεν ὡς εἰς λιμένα ἐλεύθερον. Ὁ μεσόδομος τοῦ Πανεπιστημίου, ἄνευ στέγης καὶ ἀνεπίχριστος, ἦν πλήρης πολυτίμων ἀντικειμένων τοῦ φυσιογραφικοῦ μου-

σειού, εἰς ὃ πολλάκις τὰ ὕδατα καταρρέοντα, σπουδαίας ἐκάστοτε ἐπροξένουν ζημίας· αἱ αὐλαὶ τοῦ Πανεπιστημίου, ἄστροντοι καὶ ἀνώμαλοι, πολλάκις τὸν χειμῶνα ἐκ τῶν ὑδάτων καθίσταντο ἀδιάβατοι. Τὸ σύνολον δὲ ἐκτὸς τῆς ἀρχαίας πτέρυγος, ἀνεπίχριστον ἐξωτερικῶς καὶ πλήρες ὕδων, ἐν αἷς ἐνεφώλευον πλήθη ἀγρίων περιστερῶν, εἶχεν ὄψιν θλιβεράν μεσαιωνικοῦ τινος ἐγκαταλελειμμένου κτιρίου.»

Εἰς τοιαύτην κατάστασιν εὐρισκόμενον τὸ Πανεπιστήμιον ὤφειλε νὰ κινήσῃ τὴν μέριμναν τῆς Πρυτανείας καὶ τῆς Συγκλήτου· ἀλλ' αἱ περιστάσεις ἦσαν δειναί, τὰ δ' οἰκονομικὰ καὶ τοῦ κράτους καὶ τοῦ Πανεπιστημίου δυσχερῆ. Ἐνεκα τῆς ἐκτάκτου δαπάνης ὑπὲρ τῆς φάλαγγος τὸ Πανεπιστήμιον ἐχρεώσται εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν 76,000 δρ. ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ περιουσίας, τὸ δὲ κράτος μετὰ πολλῆς δυσκολίας ἐδύνατο καὶ ἠλαττωμένους νὰ πληρώνη τοὺς μισθοὺς τῶν καθηγητῶν, ἡ δὲ ἐπὶ τῆς μεσοβασιλείας ἐπικρατήσασα ἐν Ἑλλάδι ἀκαταστασία δὲν παρεῖχεν ἀσφαλεῖς ἐλπίδας εἰς ἐξωτερικὰς παρὰ τῶν ὁμογενῶν συνδρομάς. Οὐχ ἦπτον ὁ πρύτανις Κ. Φρεαρίτης δι' ἐγκυκλίου θερμῶς συσταθείσης εἰς τοὺς ἡμετέρους προξένους ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Π. Δηλιγιάννη ἀπετάθη πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς, ζητῶν συνδρομάς ὑπὲρ τοῦ Πανεπιστημίου. Ἀλλὰ τὰ οὕτω συλλεγέντα χρήματα, συμποσούμενα εἰς 28,000 δρ. περίπου, δὲν ἐπῆρκον—πολλοῦ γε καὶ ἔδει—εἰς τὴν ἀποπεράτωσιν καὶ ἐπισκευὴν τοῦ Πανεπιστημίου. Εἰς τοιαύτην ἀμηχανίαν ἐπῆλθεν ἀρωγὸς ἡ γενναιοδωρία τοῦ μεγάλου εὐεργέτου τοῦ ἔθνους Δ. Μπεναρδάκη τοῦ ἐν Πετροπόλει, ὅστις ἀνέλαβε πᾶσαν τὴν δαπάνην, προσενεγκὼν δραχ. 139,700, ἐν αἷς περιλαμβάνονται καὶ αἱ πρὸ ἐτῶν εἰς ἔκδοσιν ἐλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων κατατεθειμέναι, περὶ ὧν ἰκανὸς ἔγεινε λόγος ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σ. 139 ἔξ.).

Ἐξασφαλισθείσης οὕτω τῆς δαπάνης, ὁ πρύτανης Κ. Φρεαρίτης ἐπεχείρησε τὴν ἀποπεράτωσιν καὶ ἐπισκευὴν τοῦ Πανεπιστημίου διὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος Α. Θεοφιλά, καὶ ἐν τῷ χρονικῷ διαστήματι τῆς ἰδίας αὐτοῦ πρυτανείας ἀπετελείωσεν αὐτήν, δαπανήσας δρ. 154,915,97. Ἡ ἐργασία αὕτη, γενομένη οὐχὶ κατὰ τὴν μέχρι τοῦδε ἐν τῇ διοικήσει τοῦ Πανεπιστημίου ἐπικρατοῦσαν τάξιν, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ πρυτάνεως μόνου, φυλάττοντος μυστικὰς τὰς περὶ πορισμοῦ τῆς ἀναγκαίας δαπάνης ἐνεργείας του, προεκάλεσε συζητήσεις ἐν τῇ Συγκλήτῳ καὶ μομφὰς κατὰ τοῦ Πρυτάνεως, αἵτινες ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ φανῆ ἐνδοτικώτερος καί, ἐπανελθὼν εἰς τὴν ἀρχαίαν τάξιν, νὰ ζητήσῃ τὴν ἔγκρισιν τῆς Συγκλήτου περὶ τῶν ὑπολειπομένων ἔργων (ἴδ. Πρακτικὰ τῆς Συγκλήτου 2 Ἀπριλίου, 2 καὶ 9 Μαΐου, 1864). Καὶ οὕτως ἀπετελέσθη ἡ συμπλήρωσις καὶ ἐπισκευὴ τοῦ Πανεπιστημίου.

Τὰς περὶ τὴν ἐργασίαν ταύτην λεπτομερείας δύναται νὰ ἴδῃ ὁ βουλόμενος ἐν τῇ καὶ ἀνωτέρῳ μνημονευθείσῃ ἐκθέσει τοῦ Φρεαρίτου, ἣτις ἐξεδόθη μετὰ τοῦ πρυτανικοῦ αὐτοῦ λόγου καὶ ἐπιγράφεται Τὰ κατὰ τὴν ἀποπεράτωσιν καὶ ἀνακαίνισιν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, ὑπὸ τοῦ πρυτάνεως Κ. Φρεαρίτου, ἐν Ἀθήναις 1864 σελ. 1—17 καὶ 1—135. Ἀλλ' ἡ δημοσίευσίς τῆς ἐκθέσεως ταύτης ἐξήγειρε σφοδρὰ πάθη, τῶν ὁποίων τὰ σπέρματα πρέπει νὰ ζητηθῶσιν ἐν ταῖς διενέξεσι τῆς πρυτανείας καὶ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας περὶ ἐκκενώσεως ἐνόσ δωματίου καὶ τινῶν διαδρόμων, ἅπερ εἶχον παραχωρηθῆ εἰς ταύτην ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου πρὸς ἐναπόθεσιν ἀρχαιοτήτων. Καὶ ἐκ μὲν τῶν πρακτικῶν τῆς Συγκλήτου τοῦ ἐπομένου ἔτους βλέπομεν ὅτι ἐγένεον συζητήσεις καὶ πράξεις ἀποδοκιμαστικαὶ περὶ χωρίων τινῶν τῆς ἐκθέσεως (Συνεδρ. 24 καὶ 26 Δεκεμβρίου 1864), αἵτινες ἔλαβον δημόσιον χαρακτῆρα,

διασαλπισθεῖσαι καὶ διὰ τῶν ἐφημερίδων· ἀλλ' ἡ ἐπίσημος δημοσίευσίς πράξεως τῆς Συγκλήτου, γενομένης κατὰ τοῦ Κ. Φρεαρίτου, ἀνεβλήθη διὰ παντός. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἑλλην ἐκείνην ἐργασίαν, δι' ἣν τοσοῦτον ἐκαυχῆθη ὁ πρύτανις Φρεαρίτης, ἐπέκρινε μετὰ πολλῆς πικρίας ὁ πρόφην τοῦ Πανεπιστημίου ἀρχιτέκτων Λ. Καυτανζόγλους διὰ τινος φυλλαδίου ἐπιγραφομένου Καλλιτεχνικὴ ἐξέτασις τῶν κατὰ τὴν ἀποπεράτωσιν καὶ ἀνακαίνισιν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ἔργων τοῦ πρόφην πρυτάνεως Κ. Φρεαρίτου ὑπὸ Λ. Καυτανζόγλου, ἐν Ἀθήναις 1865, ἔνθα προσπαθεῖ ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ἀποπεράτωσις καὶ διακόσμησις ἔγεινεν οὐχὶ κατὰ, ἀλλ' ἐν τοῖς πλείστοις παρὰ τὸ σχέδιον τοῦ ἀρχιτέκτονος Χρ. Χάνσεν.

Ἀπὸ δὲ τοῦ 1864 καὶ τοῦ 1865, καθ' ὃ ἔγεινε μικρά τις συμπλήρωσις ἐν τῷ φυσιογραφικῷ μουσεῖῳ, μέχρι τῆς σήμερον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Πανεπιστημίου οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή. Ἐξωτερικῶς ὅμως διεκοσμήθη ἡ μὲν πλατεῖα διὰ τῶν φυτειῶν, αἵτινες καὶ νῦν ἔτι θάλλουσι, τὰ δὲ δύο ἄκρα τῆς προσόψεως διὰ τῶν ἀνδριάντων τοῦ Ῥήγα καὶ τοῦ Πατριάρχου. Οἱ ἀνδριάντες οὗτοι ἰδρύθησαν ἐν τῇ νῦν αὐτῶν θέσει κατὰ γνωμοδότησιν τοῦ Χάνσεν· τὴν δὲ ἐργασίαν αὐτῶν ἀνέλαβον τὸν Μάϊον τοῦ 1869 κατὰ τὴν γνώμην τοῦ αὐτοῦ ἀρχιτέκτονος οἱ Ἕλληνες καλλιτέχνηαι Ἰω. Κόσσοσ, ἐργασθεῖς τὸν τοῦ Ῥήγα, καὶ Γ. Φυτάλης τὸν τοῦ Πατριάρχου, τὴν δὲ δαπάνην, ἥτις ἀνῆλθεν εἰς 72,000 δρ. ἐχορήγησεν ὁ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ φιλογενης ἀνὴρ Γ. Ἀβέρωφ. Καὶ ὁ μὲν τοῦ Ῥήγα ἀνδριὰς ἀπεκαλύφθη τῷ 1871, ὁ δὲ τοῦ Πατριάρχου τῷ 1872· ἡ δὲ ἀποκάλυψις τοῦ τρίτου ἀνδριάντος, τοῦ Κοραῆ, τοῦ ἐν τῇ πλατεῖᾳ ἰδρυθέντος δαπάνη τῆς τῶν Χίων ἐπιτροπῆς, ἐτελέσθη τῇ 27 Ἀπριλίου 1875, ὅτε παρὰ μὲν τῆς Ἐπιτρο-

πῆς ἀπήγγειλε λόγον ὁ Ἄλ. Κοντόσταυλος, παρὰ δὲ τοῦ Πανεπιστημίου ὁ καθηγητῆς Ἐμμ. Κόκκινος. Τὰ περὶ τῶν ἀνδριάντων καὶ τῆς ἀποκαλύψεως αὐτῶν ἀφηγοῦνται λεπτομερέστερον ἐν τοῖς λόγοις αὐτῶν οἱ πρυτάνεις Κ. Βουσάκης (σελ. 53 καὶ 202) καὶ Ε. Καστόρχης (σελ. 87 ἐξ. καὶ ἰδιαίτερον ἐν τῷ φυλλαδίῳ «Τὰ τῆς τελετῆς τῶν ἀποκαλυπτηρίων τοῦ ἀνδριάντος τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'. 1872») καὶ ὁ γράψας τὰ κατὰ τὴν πρυτανείαν τοῦ 1874—75 (Ῥομπότη) ἐν σ. 10.

Δ'. Φοιτηταί.

Ἡ ἐγγραφὴ τῶν φοιτητῶν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ἐγένετο σχεδὸν ὅπως καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον, δυνάμει δηλ. ἀπολυτηρίου ἐνὸς τῶν γυμνασίων τοῦ κράτους, ὅπερ ὄφειλον νὰ φέρωσιν οὐ μόνον οἱ ἐν τῷ γυμνασίῳ διανύσαντες τὰς ἑαυτῶν σπουδὰς, ἀλλὰ καὶ οἱ κατ' οἶκον ἢ ἐν ἰδιωτικῷ ἐκπαιδευτηρίῳ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα διδασκόμενοι, οἵτινες ὑπεχρεοῦντο νὰ ἐξετασθῶσιν ἐν τινὶ τῶν γυμνασίων τοῦ κράτους. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐνεγράφησαν φοιτηταὶ καὶ δυνάμει εἰσιτηρίων ξένων Πανεπιστημίων. Οἱ δὲ ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς ἐρχόμενοι κατὰ μὲν τὴν προηγουμένην περίοδον ἐξητάζοντο καθ' ἅ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐλέχθη (σ. 73) ὑπὸ ἰδίας ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς τῆς τῶν ἀλλοδαπῶν λεγομένης. Ἄλλ' αὕτη ἐν ἀρχῇ τῆς περιόδου ταύτης διὰ θεσπίσματος τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως τῆ 6 Σεπτεμβρίου 1863 καθηργήθη· ὠρίσθη δὲ ὅτι «οἱ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ βουλόμενοι νὰ ἐγγραφῶσιν ἀλλοδαποί, ὅσοι δὲν ἔχουσιν ἀπολυτήριον ἀνεγνωρισμένου ὑπὸ τῆς Συγκλήτου ἐκπαιδευτηρίου, θέλουσιν υποβάλλεσθαι εἰς τὴν κεκανονισμένην ἀπολυτήριον ἐξέτασιν ἐνώπιον ἐνὸς τῶν γυμνασίων τοῦ κρά-

τους»· ἅπαντα ταῦτα ἐκανονίσθησαν ἀκριβέστερον ὑπὸ τοῦ Β. διατάγματος τοῦ ἀπὸ 11 Μαΐου 1884 (Παρίση ἄνωτ. καὶ μέσ. Ἐκπαίδ. σ. 466). Δυσκολία τις προέκυψε περὶ τὴν ἐγγραφὴν τῶν ἐκ τῶν Ἰονίων νήσων προερχομένων μαθητῶν, οἵτινες μετὰ τὴν ἔνωσιν αὐτῶν μετὰ τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος ἔπαυσαν μὲν ὄντες ἀλλοδαποί, δὲν ἐξήρχοντο δὲ ἐξ ἐκπαιδευτηρίων ὁμοίων πρὸς τὰ γυμνάσια τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους. Δὲν ἐδύναντο λοιπὸν οὔτε νὰ ἐξετασθῶσιν ἐν τοῖς γυμνασίοις, ὡς οἱ ἀλλοδαποί, οὔτε νὰ γείνωσι δεκτοὶ ἄνευ τοῦ κινδύνου τῆς ἀνεπαρκείας τῶν ἀπαιτουμένων πρὸς φοίτησιν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον γνώσεων. Τὴν δυσκολίαν ταύτην ἐθεράπευσαν αἱ πρυτανεῖαι τῶν πρώτων πέντε ἢ ἐξ ἑτῶν διὰ γνωμοδοτήσεως τῶν καθηγητῶν Χ. Πρετεντέρη καὶ Κ. Ἀσωπίου, ὡς γινωσκόντων τὰ ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις ἐκπαιδευτήρια, ὧν τὰ ἀπολυτήρια παρεῖχον τὸ δικαίωμα τῆς εἰς τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν φοιτήσεως. Ἡ ἀνωμαλία αὕτη διήρκεσε μέχρι τοῦ 1867, ὅτε ἀφωμοιώθησαν τὰ ἐκεῖ λεγόμενα Λύκεια πρὸς τὰ λοιπὰ γυμνάσια τοῦ κράτους.

Κατὰ τὸ ἐπαναστατικὸν ἔτος 1862—63 παρετάθησαν αἱ ἐγγραφαὶ μέχρι τέλους Νοεμβρίου. Ἄλλ' ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 20 Δεκεμβρίου ἐπέτρεψεν ἡ Σύγκλητος νὰ ἐγγραφῶσιν, ἀνανεώσωσι τὴν ἐγγραφὴν καὶ μεταγραφῶσι 17 φοιτηταί, οἵτινες ἤλθον μετὰ τὴν ταχθεῖσαν προθεσμίαν, ἀποβλέψασα εἰς τὰς πολιτικὰς περιστάσεις, δι' ἃς καὶ παρέτεινε τὴν ἐγγραφὴν μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ἔτους ἐκείνου ὡς ὑστάτης προθεσμίας. Κατὰ δὲ τὰ ἐπόμενα ἔτη ἐγίνοντο αἱ ἐγγραφαὶ ἐντὸς τῆς συνήθους προθεσμίας ὅχι ὁμῶς πᾶσαι· διότι ἐν γένει κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἤρχισε νὰ χαλαρώνηται ἡ πειθαρχία τῶν φοιτητῶν. Εὐρίσκονται δὲ παραδείγματα παραβάσεως τοῦ κανονισμοῦ οὐ μόνον ὡς πρὸς τὴν προθεσμίαν τῆς ἐγγραφῆς, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν πραγματι-

κὴν φοιτήσιν καὶ ἀκρόασιν. Εἶνε βέβαιον γεγονὸς ὅτι πολλοὶ φοιτηταὶ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐνεγράφοντο μὲν εἰς τὸ μητρώον, πέμποντες δι' ἄλλων τὸ ἀπολυτήριον καὶ οὐδόλως προσήρχοντο εἰς ἀκρόασιν, ἢ ἂν ἐπ' ὀλίγον χρόνον ἐφοίτων, ἀνενέωνον τὴν ἐγγραφὴν οὐχὶ αὐτοπροσώπως, ἀλλὰ δι' ἄλλων. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὰς τῆς ἀκροάσεως ἀποδείξεις δι' ἄλλων ἐλάμβανον, ἀγνοούντων τῶν καθηγητῶν τοὺς ἑαυτῶν ἀκροατὰς καὶ μὴ ἐλεγχόντων τὴν ταυτότητα, καὶ οὕτω κατ' ἰδίαν μελετῶντες προσήρχοντο εἰς τὰς ἐξετάσεις, καθ' ἃς πολλοὶ οὐχὶ δυσκόλως ἐλάμβανον καὶ τὸ πτυχίον τοῦ διδάκτορος. Τὸ γεγονὸς τοῦτο εἶνε μὲν βέβαιον, ἀλλὰ δὲν λέγεται ὑπὸ πάντων τῶν πρυτάνεων, ὑπὸ τινων ὅμως σαφῶς ὁμολογεῖται καὶ προσηκόντως κατακρίνεται (ἰδ. Λόγ. Π. Καλλιγᾶ σ. 6, Ε. Καστόρχη σ. 17, σημ. 1, Θ. Ὀρφανίδου σ. 64).

Τὰ τέλη τῆς ἐγγραφῆς μέχρι μὲν τοῦ 1871 ἦσαν τὰ αὐτὰ καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον, ἤγουν 3 δρ. διὰ τὴν ἐγγραφὴν καὶ 1 δρ. διὰ τὴν ἀνανέωσιν αὐτῆς, ἀλλ' ἀπὸ τότε μέχρι τέλους ἀνεβιβάσθησαν εἰς 10 δρ. διὰ τε τὴν ἐγγραφὴν καὶ ἀνανέωσιν.

Τὸ πλῆθος τῶν φοιτητῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἠῤῥησε θαυμασίως, δυνατὸν εἰπεῖν καταπληκτικῶς· διότι ἐν ᾧ κατὰ τὸ τέλος τῆς πρώτης εἰκοσιπενταετίας ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἦτο 675, εἰς τὸ τέλος τῆς δευτέρας ἀνέβη εἰς 3000 περίπου. Ἐν ᾧ δὲ ἡ ἀΐξισις κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τῆς πενηκονταετίας προέβαιεν ὁμαλῶς, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς δευτέρας εἰκοσιπενταετίας ἐπῆλθε διὰ μεγάλων πηδημάτων· διότι ἀπὸ 675, ὅσοι ἐφοίτων ἐν ἔτει 1861, ἀνῆλθον εἰς 905 κατὰ τὸ 1862 καὶ εἰς 1078 κατὰ τὸ 1863 καὶ εἰς 1098 κατὰ τὸ 1864 καὶ εἰς 1182 κατὰ τὸ 1865 καὶ εἰς 1217 κατὰ τὸ 1867· ἐντὸς δηλ. πέντε ἐτῶν σχεδὸν ἐδιπλασιάσθησαν. Ἡ

εκπληκτικὴ αὕτη αὐξησης τοῦ πλήθους τῶν φοιτητῶν δὲν ἐξήγειρε οὔτε τὴν χαρὰν οὔτε τὸν θαυμασμὸν τῶν πρυτάνεων, ἀλλὰ τοῦναντίον πολλοὶ μὲν ἀνέγραφον ξηρῶς τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν φοιτητῶν καταπνίγοντες πᾶσαν παρατήρησιν, πολλοὶ δὲ μετὰ θάρρους ἀπεκάλυπτον τὴν αἰτίαν τοῦ κακοῦ καὶ διὰ παντοίων παραινέσεων ἠγωνίζοντο ν' ἀναχαιτίσωσιν αὐτὸ ὡς ἐπιβλαβὲς εἰς τε τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τὴν πολιτείαν. Διότι ἀπεδείχθη ὅτι ἡ αὐξησης αὕτη δὲν προῆλθεν ἐκ τῆς ἐν ἔτει 1858 προσθήκης τριῶν ἔτι γυμνασίων εἰς τὰ ὑπάρχοντα, ὅπως πολλοὶ παραμυθητικῶς ἔλεγον, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐπαναστατικῆς ὁρμῆς καὶ τῆς ἀχαλινωσίας, ἣτις κατῆλθε μέχρι τῶν γυμνασίων καὶ σχολείων (ἴδ. Λόγ. Ἡ. Μητσοπούλου σ. 5—6 καὶ Ε. Καστόρχη σ. 14 καὶ σημ.). Διὰ τοῦτο καὶ ὁ κατὰ τὸ 1864 διευθύνων τὸ ὑπουργεῖον τῆς παιδείας Α. Κουμουνοῦρος συνεκάλεσε πολυπληθὲς συμβούλιον πρὸς εὔρεσιν μέσων κατασταλτικῶν τῆς τοσαύτης περὶ τὴν ἔκδοσιν ἀπολυτηρίων εὐκολίας (Καστόρχ. ἔ. ἀνωτ.). Ἄλλ' ἡ τοιαύτη ἀπέπειρα εἰς οὐδὲν κατέληξεν εὐάρεστον ἀποτέλεσμα. Τὸ κακὸν δὲν ἀνεχαιτίσθη, ἀλλὰ τοῦναντίον δύναται νὰ εἴπη τις ὅτι ἐκ τῶν γυμνασίων τοῦ κράτους, τὰ ὁποῖα ἐπολλαπλασιάσθησαν εἰς ἀριθμὸν ὑπέρογκον καὶ πάντῃ δυσανάλογον πρὸς τὸν πληθυσμὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου — ὑπάρχουσι τὴν σήμερον πλὴν τῶν ἰδιωτικῶν 33 δημόσια γυμνάσια ἐν Ἑλλάδι — ἀπὸ τοῦ 1862 μέχρι τῆς σήμερον ἀπελύθησαν φοιτηταὶ πλεῖστοι καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀστοιχείωτοι καὶ ἀπαιδαγώγητοι. (Ε. Καστόρχη Λόγ. σ. 16, 17 ἐξ.).

Οὗτοι εἶνε οἱ λόγοι, δι' οὓς καὶ ἡ μεταξὺ ἀλλοδαπῶν καὶ ἡμεδαπῶν φοιτητῶν ἀναλογία πολὺ μετεβλήθη. «Οἱ ἕξωθεν προσερχόμενοι, λέγει ὁ πρύτανις Κ. Παπαρῥηγόπουλος (Λόγ. σελ. 3) εἶνε τανῦν πολὺ ὀλιγώτεροι τῶν ἰθαγενῶν, ἀλλὰ τοιοῦτό τι δὲν συνέβαινε πάντοτε, ἀπ' ἐναντίας κατ' ἀρχὰς ἐπὶ

πεντεκαίδεκα ἔτη οἱ πρῶτοι ἦσαν συνήθως ἰσάριθμοι τῶν δευτέρων ἔστιν ὅτε δὲ καὶ πλειότεροι, τῷ 1852 λ. χ. ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν 590 φοιτητῶν 309 ὑπῆρξαν οἱ ἐπήλυδες, 281 δὲ οἱ ἡμεδαποί· ἀπὸ τοῦ 1852 ὅμως μέχρι τῆς σήμερον (1873) ὑπερετριπλασιάσθη, οἱ ἐπήλυδες ἔμειναν στάσιμοι ἢ μᾶλλον προέβησαν ἐλαττούμενοι· τῷ ὄντι καθ' ὅλα τὰ ἐπόμενα 20 ἔτη οἱ ἀριθμοὶ αὐτῶν κυμαίνονται μεταξύ 200 καὶ 300, ἀποτελοῦντες νῦν τὸ τέταρτον μόνις τοῦ ὅλου». Κατὰ τὰ ἐπόμενα ὅμως δέκα ἔτη οὐ μόνον ὁ ἀπόλυτος αὐτῶν ἀριθμὸς ηὔξησεν, ἀλλὰ καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς ἀναλογία μετεβλήθη. Διότι κατὰ τὸν λόγον τοῦ πρυτάνεως Κ. Ν. Κωστῆ (σ. 6—7) τῷ 1885 ἐκ τῶν 2716 φοιτητῶν οἱ 699 ἦσαν ἀλλοδαποί. Ἡ αὔξησις αὕτη ὀφείλεται εἰς τὸν πρὸς τὰ γράμματα ὄργανον τὸν ἀπὸ τοῦ 1870 μετὰ τὴν σύστασιν τοῦ ἐν Ἀθήναις Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ ἄλλων ὁμοίων φιλεκπαιδευτικῶν συλλόγων τὸν ἐξεγεργθέντα παρὰ τοῖς ἔξω ὁμογενέσι καὶ εἰς τὴν παρ' αὐτοῖς σύστασιν πολλῶν τελείων γυμνασίων. Εἶνε δὲ κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον ἀξία παρατηρήσεως, καθ' ὅσον προσεδόκατο ἐλάττωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀλλοδαπῶν μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Θεσσαλίας, ἧς οἱ φοιτηταὶ περιελήφθησαν εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ πλήθους τῶν φοιτητῶν ἄνευ διακρίσεως τῆς εἰς τὰς τέσσαρας σχολὰς αὐτῶν κατατάξεως. Ἐὰν δὲ καὶ εἰς τοῦτο ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν, θέλομεν παρατηρήσῃ ὅτι καὶ κατὰ ταύτην τὴν περίοδον οἱ φοιτηταὶ τῆς νομικῆς καὶ ἰατρικῆς σχολῆς εἶνε οἱ πλειότεροι (Λόγ. Κωνστ. Παπαρῆργοπούλου σελ. 5 καὶ Κωνστ. Ν. Κωστῆ σελ. 4—5).

Οἱ λόγοι τῆς διαφορᾶς ταύτης εἶνε οἱ καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σ. 78 ἐξ.) ἀναπτυχθέντες.

Αἱ ἐξετάσεις τῶν φοιτητῶν ἐξηκολούθησαν γινόμεναι καὶ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὅπως καὶ πρότερον, συμφῶνως πρὸς τὸ περὶ αὐτῶν Β. διάταγμα καὶ τὰς Διατυπώσεις τῆς Συγκλήτου καὶ τὰς ἤδη ἀναγραφείσας ἰδιαιτέρας διατάξεις. Νέαι δὲ τροποποιήσεις αὐτῶν καὶ συμπληρώσεις πολὺ ὀλίγαι, αἱ μὲν προετάθησαν ἀπλῶς, αἱ δὲ ἐκυρώθησαν περὶ τὰ τέλη ταύτης τῆς περιόδου. Μία δὲ μόνη σπουδαιότης μεταβολὴ ἔγεινεν εὐθὺς ἐν ἀρχῇ ἢ ἐξῆς : Αἱ πρακτικαὶ ἐξετάσεις τῶν διδακτῶν τῆς ἰατρικῆς πρότερον ἦσαν ἀνατεθειμέναι εἰς τὸ ἰατροσυνέδριον, παρ' οὗ οἱ εὐδοκίμοῦντες ἐλάμβανον τὴν ἄδειαν τοῦ νὰ μετέρχωνται τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα. Ἄλλ' ἢ προσωρινῇ Κυβέρνησις διὰ τοῦ ἀπὸ 8 Δεκεμβρίου 1862 ψηφίσματος ἀνέθεσεν αὐτὰς εἰς τὴν ἰατρικὴν Σχολὴν κατὰ γνωμοδότησιν αὐτῆς ταύτης τῆς Σχολῆς (ἰδ. τὸ ψήφισμα τοῦτο παρὰ Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 101).

Αἱ ἐξετάσεις τῶν γενικῶν λεγομένων μαθημάτων εἶχον περιέλθῃ ἐσχάτως εἰς τοιαύτην ἀταξίαν, ὥστε οὔτε οἱ φοιτηταὶ πολλὴν καὶ ἔγκαιρον περὶ τῆς μελέτης αὐτῶν πρόνοιαν ἐλάμβανον οὔτε οἱ καθηγηταὶ οἱ κατ' ἰδίαν καὶ κατ' οἶκον ἐξετάζοντες ἦσαν ἀπηλλαγμένοι μομφῶν καὶ ἐνοχλήσεων. Τὴν παράβασιν ταύτην τοῦ νόμου παρετήρησεν ἤδη ὁ πρύτανης Γ. Μακκᾶς καὶ ἐξέφρασε τὴν εὐχὴν νὰ ἐπανορθωθῇ τὸ κακόν, ἀποδοδομένης καὶ δικαίας τινὸς ἀμοιβῆς εἰς τοὺς ἐξεταστάς τοὺς ἐπιβαρυνομένους διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν φοιτητῶν πασῶν τῶν Σχολῶν (Λόγ. αὐτοῦ 1874, σ. 7—8). Ἄλλὰ μόλις διὰ τοῦ Β. διατάγματος τοῦ ἀπὸ 11 Νοεμβρίου 1882 ἐκανονίσθησαν ὡς ἐξῆς : «οἱ φοιτηταὶ πασῶν τῶν Σχολῶν μετὰ δύο ἔτη ἀπὸ τῆς ἐγγραφῆς των εἰς τὸ μητρῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ἐξετάζονται διὰ μιᾶς εἰς τὰ γενικὰ καὶ ἀναγκαῖα μαθήματα (φιλοσοφίαν δηλ., γενικὴν ἱστορίαν, στοιχειώδη μαθηματικὰ καὶ πειραματικὴν

φυσικήν (*) ὑπὸ τῶν διδασκόντων αὐτὰ καθηγητῶν, συνεργομένων δημοσίᾳ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κοσμητοροῦ. — Οἱ μὴ εὐδοκιμήσαντες ἐν ταῖς ἐξετάσεσι ταύταις δύνανται μετὰ ἐν ἔτος νὰ προσέλθωσιν εἰς νέαν ἐξέτασιν, δὲν γίνονται δὲ δεκτοὶ εἰς διδακτορικὴν ἢ ἀπολυτήριον ἐξέτασιν οἱ μὴ προσάγοντες ἀπόδειξιν εὐδοκιμήσεως ἐν τοῖς γενικοῖς καὶ ἀναγκαίοις μαθήμασιν». Ἐὰν δὲ μάθημά τι τούτων τῶν γενικῶν δὲν ἐδιδάχθη κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς φοιτήσεως φοιτητοῦ τινος, οὗτος δὲν ὑποχρεοῦται εἰς τὴν περὶ αὐτὸ ἐξέτασιν κατ' ἀπόφασιν τοῦ ὑπουργείου, μὴ παραδεχθέντος τὴν ἐναντίαν γνώμην τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς (Βαμπᾶ Ν. Π. σελ. 73—74).

Κατὰ τὸ 1884 ἀνεφύη μεταξὺ τῆς νομικῆς Σχολῆς καὶ τῆς Πρυτανείας διαφωνία περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν συμπληροῦνται ἡ τετραετὴς φοίτησις καὶ δύναται ὁ φοιτητὴς νὰ προσέλθῃ εἰς ἐξετάσεις. Καὶ ἡ μὲν νομικὴ Σχολὴ ἐγνωμάτευσεν ὅτι ὁ φοιτητὴς δύναται νὰ ἐξετασθῇ πρὸ τῆς 15 Ἰουνίου τοῦ τετάρτου ἔτους, ἐὰν παρουσιάσῃ ἀποδείξεις τετραετοῦς φοιτήσεως· ἡ δὲ πρυτανεία δισχυρίσθη ὅτι, ἐπειδὴ τὰ μαθήματα λήγουσι τὴν 15 Ἰουνίου κατὰ τὸ Β. διάταγμα τῆς 18 Νοεμβρίου 1882, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ λογισθῇ πλήρης ἡ τετραετὴς διδασκαλία καὶ ἀκρόασις πρὸ τοῦ χρόνου τούτου. Ἐν τῇ διαφωνίᾳ ταύτῃ προφανῶς ἡ μὲν πρυτανεία ἀκολουθεῖ τὸ γράμμα τῶν διατάξεων, ἡ δὲ νομικὴ Σχολὴ τὴν οὐσίαν. Ἀλλὰ τὸ Ὑπουργεῖον οὐ μόνον ἕνεκα τῆς πρὸς τὰ κείμενα εὐλαβείας, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἐξεταζομένων ἐνέκρινε τὴν γνώμην τῆς πρυτανείας καὶ τῆς Συγκλήτου (Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 72).

(*) Περὶ τῶν φοιτητῶν τῆς ἰατρικῆς ἴδ. κατωτέρω.

Ἡ χημεία καὶ ἡ βοτανικὴ ἐξητάζοντο πρότερον ἐν τῇ ἰατρικῇ Σχολῇ ὡς εἰδικὰ μαθήματα μετὰ τῶν ἄλλων τῆς αὐτῆς Σχολῆς. Τὸ ὑπουργεῖον κατ' αἴτησιν τῆς ἰατρικῆς Σχολῆς ἐνέκρινε διὰ τοῦ ἀπὸ 11 Ὀκτωβρίου 1884 ἐγγράφου νὰ ὑπαχθῶσι τὰ εἰρημένα μαθήματα εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν γενικῶν μαθημάτων, καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς φοιτητὰς τῆς ἰατρικῆς νὰ ἐξετάζωνται εἰς αὐτὰ μετὰ τὸ πέρας τῆς διδασκαλίας (Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 86).

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ μὲν φυσικοῦ τμήματος τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς τὴν ὑποδιαίρεσιν εἰς δύο, τὸ φυσικοχημικὸν καὶ φυσιογραφικὸν δὲν ἐνέκρινε· παρεδέχθη δὲ τὰ ὑπὸ τοῦ φιλολογικοῦ τμήματος ὀρισθέντα εἰδικὰ ἐξεταστέα μαθήματα. (Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 86—87).

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ περὶ τῶν κανονιστικῶν διατάξεων τῶν εἰς τὰς ἐξετάσεις ἀναφερομένων. Τὸ δὲ πλῆθος τῶν διδασκτόρων καὶ τελειοδιδάκτων τῶν κατ' ἔτος ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου εἰς τὴν κοινωνίαν παρεχομένων ἐξωγκώθη εἰς ἀπίστευτον βαθμὸν ἐν ταῖς δυσὶν ἐκείναις Σχολαῖς, αἵτινες περιελάμβανον τοὺς πλείστους φοιτητὰς, ἐν τῇ νομικῇ δηλ. καὶ ἰατρικῇ. Τοσοῦτον ὑπέρμετρος ὑπῆρξε τῶν κατὰ τὴν κρίσιν τῶν εἰρημένων Σχολῶν τελείων τούτων ἐπιστημόνων ὁ ἀριθμὸς, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ Πρυτάνεις ἐν τοῖς λόγοις αὐτῶν νομίζουσιν ὅτι τὸ παρ' ἡμῖν γινόμενον οὐδαμοῦ συμβαίνει, καὶ θεωροῦσιν ὡς ἀναγκαῖον τὸν περιορισμὸν, διαφωνοῦντες περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν δύναται οὗτος νὰ κατορθωθῇ. Τρεῖς μάλιστα πρυτάνεις, ὧν αἱ πρυτανεῖαι συμπίπτουσιν κατὰ τὰ μέσα τῆς περιόδου ταύτης, Καστόρχης, Κ. Παπαῤῥηγόπουλος καὶ Μακχᾶς πραγματεύονται περὶ τούτου ἐκτενέστερον ἐν τοῖς ἑαυτῶν λόγοις. Καὶ ὁ μὲν Ε. Καστόρχης, ἀπροκαλυπτότερον ἐλέγχων τὸ κακόν, ἀφηγεῖται μὲν τοὺς πρὸς ἄρσιν αὐτοῦ πολλακίς προταθέντας τρόπους, ὡς τελεσφορώτερον δὲ

ὑπολαμβάνει τὴν βελτίωσιν καὶ ἐνίσχυσιν τῆς ἐν τοῖς γυμνασίοις ἐκπαιδεύσεως (σ. 20—27). ὁ δὲ Κ. Παπαβῆρηγόπουλος, ἀποδείξας δι' ὑπολογισμῶν καὶ διὰ συγκρίσεως πρὸς ἄλλα πανεπιστήμια τὴν ἄκραν τοῦ ἡμετέρου ἐπιείκειαν περὶ τὰς διδακτορικὰς ἐξετάσεις, φρονεῖ ὅτι οὐχὶ διὰ νομοθετικῆς βίας, ἀλλὰ διὰ φωτισμοῦ τῆς γνώμης τῶν εἰς τὰς πανεπιστημιακὰς σπουδὰς μελλόντων ν' ἀποδουθῶσι δύναται νὰ ἐπέλθῃ ἐλάττωσις τῆς δυσαναλόγου πληθώρας τῶν νομικῶν καὶ ἰατρῶν (σ. 6—10). Ὁ δὲ τρίτος πρύτανις Γ. Μακκᾶς, ὀλιγώτερον τῶν ἄλλων δυσανασχετῶν διὰ τὴν πληθὺν τῶν ἐν τῷ ἡμέτερῳ Πανεπιστημίῳ παρασκευαζομένων ἐπιστημόνων, δικαίαν μὲν καὶ ἀναγκαίαν θεωρεῖ τὴν αὐστηρότητα, ἀλλὰ θέλει νὰ τρέψῃ αὐτὴν ἐπὶ τοὺς διδάσκοντας καὶ οὐχὶ τοὺς διδασκομένους· διότι ἂν οἱ ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου ἐξερχόμενοι ἐπιστήμονες εἶνε ἀτελεῖς, αἰτία τούτου εἶνε, ὡς νομίζει, ἡ τῆς διδασκαλίας ἀνεπάρκεια (σ. 6—7). Τὸ δυστύχημα εἶνε ὅτι ἐκ τῶν τριῶν τούτων θεραπειῶν, αἵτινες ὁμοῦ ἐφαρμοζόμεναι καὶ μετ' ἄλλων τινῶν νομοθετικῶν διατάξεων συνδυαζόμεναι ἠδύνατο νὰ ἐλαττώσωσι τὴν ὑπέρμετρον ἐξόγκωσιν τῶν δύο Σχολῶν, οὐδεμίᾳ ὑπ' οὐδενὸς ἐλήφθη πρὸ ὀφθαλμῶν, ἀλλ' ὡς πρὸς τοῦτο ἔχουσι τὰ πράγματα τοῦ Πανεπιστημίου ἀπαρᾶλ- λάκτως, ὅπως καὶ πρὸ 15 ἐτῶν, καὶ τὸ πλῆθος τῶν τε φοιτητῶν καὶ τῶν διδασκτόρων ὑπερεπλεόνασε. Τοῦτο γίνεται καταφανέστερον ἐκ τῶν ἐν τῷ Παραρτήματι ἐπισυνημμένων Πινάκων.

Τὰ τέλη τὰ ὑπὸ φοιτητῶν καταβαλλόμενα εἴτε κατὰ τὴν ἐγγραφὴν καὶ ἀνανέωσιν τῶν εἰσιτηρίων εἴτε κατὰ τὰς ἐξετάσεις αὐτῶν κατὰ μὲν τὴν πρώτην δεκαετίαν περίπου τῆς περιόδου ταύτης διτηρήθησαν τὰ αὐτά, ἤγουν 3 δρ. πρὸς ἐγγραφὴν, 1 δρ. πρὸς ἀνανέωσιν, 50 δρ. πρὸς διδακτορικὴν ἐξέτασιν καὶ 30 πρὸς τὴν τοῦ φαρμακοποιοῦ. Κατὰ δὲ τὰ ἐφεξῆς ἔτη ηὐξήθησαν ἐπαισθητῶς τῆς μὲν ἐγγραφῆς καὶ ἀνανεώσεως

εις δρ. 10· τῶν δὲ διδακτορικῶν ἐξετάσεων εις δρ. 100 καὶ εἶτα 112, τῶν φαρμακευτικῶν εις δρ. 70 καὶ ἔπειτα 82, καὶ τῶν διδασκαλικῶν εις δρ. 50 καὶ εἶτα 62· τὰ δὲ τῶν ἀποφοιτητηρίων εις δρ. 20 καὶ ἔπειτα 50.

Αἱ παραχαί τῶν φοιτητῶν κατὰ ταύτην τὴν περίοδον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἶνε ὀλιγώτεραι, ἀλλὰ κατὰ φυσικὸν λόγον ἀπέβησαν περισσότεραι· διότι παρασυρθέντες οἱ φοιτηταὶ περὶ τὰ τέλη τῆς προηγηθείσης περιόδου ὑπὸ τῶν πολιτευομένων εις τὰς πολιτικὰς συζητήσεις καὶ διαδηλώσεις καὶ ἄλλας ἀντιδράσεις κατὰ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Βασιλέως Ὅθωνος, δι' ὧν ἐνόμιζον ὅτι ἐξετέλουν ἱερὸν πρὸς τὴν πατρίδα καθήκον, καὶ ἰδόντες ὅτι ἡ συμμετοχὴ αὐτῶν οὔτε ἐκωλύθη οὔτε ἐτιμωρήθη, ἀλλὰ τοῦναντίον ἐπεστέφη διὰ μεγάλης ἐπιτυχίας, τῆς ἀνατροπῆς τῶν καθεστώτων, ἐφρονηματίσθησαν γενναίως, καὶ εις τὸ φρόνημα τοῦτο πρέπει ν' ἀποδοθῇ ἡ πρόθυμος αὐτῶν σύμπραξις ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς εὐνόμου τάξεως ἐν τῇ πρωτεύουσῃ καὶ αἱ σπουδαῖαι ὑπηρεσίαι τῆς πανεπιστημιακῆς φάλαγγος κατὰ τὸν χρόνον τῆς μεσοβασιλείας. Βίς τὸ αὐτὸ ἀγνὸν πολιτικὸν φρόνημα πρέπει ν' ἀποδοθῇ καὶ ἄλλη τις ἀυθόρμητος ἀγαθὴ πρᾶξις τῶν φοιτητῶν, ἣτις σημειοῦται ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Σύγκλητου τῆς 23 Ὀκτωβρίου 1862. Μαθόντες δηλαδὴ ὅτι νέοι τινὲς προσελθόντες εις τὴν Προσωρινὴν Κυβέρνησιν ἐζήτουν ἐν ὀνόματι τῆς νεολαίας παύσεις τινὰς καὶ διορισμούς, αὐτοὶ συνῆλθον καὶ ὑπέγραψαν ἀναφορὰν, δι' ἧς ἀπεδοκίμαζον τὴν πρᾶξιν ἐκείνην τῶν νέων, φρονοῦντες ὅτι ἡ Κυβέρνησις εἶνε ἐλευθέρα εις τὰς τοιαύτας διοικητικὰς ἐνεργείας. Ὁ πρύτανις καὶ ἡ Σύγκλητος, μαθόντες τὰ ἐνεργούμενα, οὔτε πρόετρεψαν οὔτε ἀπέτρεψαν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἀναφορᾶς. Ἄλλ' ἀφ' οὗ ὅμως παρῆλθεν ὁ πρῶτος ἐνθουσιασμὸς ὁ ἐκ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἐπαναστάσεως, δὲν ἔμεινεν

ἐν τῇ ψυχῇ τῶν φοιτητῶν εἰμὴ ἢ πεποιθήσις, ὅτι καὶ αὐτοὶ ἐδύναντο νὰ μετέχωσι κατὰ καιροῦς τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ πρακτομένων, ἢ δὲ πεποιθήσις αὕτη ἐνισχύθη μετέπειτα κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νέου πολιτεύματος καὶ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης, εἰς ἣν περιῆλθον οἱ πολιτευόμενοι νὰ θεραπεύωσι τὸ πλῆθος καὶ μάλιστα τοὺς ὀπωσδήποτε δυναμένους ἐπ' αὐτοῦ νὰ ἐπιδράσωσι. Τοιοῦτοι δὲ ἦσαν βεβαίως οἱ φοιτηταί. Τὰ δὲ ἐλατήρια τῆς ἀναμίξεως αὐτῶν εἰς τὰ πολιτικά καὶ εἰς πράξεις ἀλλοτρίας τοῦ κυρίου αὐτῶν σκοποῦ ἦσαν ἀνάλογα πρὸς τὰ κινουντα τὴν ὅλην πολιτείαν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην.

Καὶ τὰς μὲν ταραχὰς τὰς γενομένας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἐξ αἰτίας τῆς φάλαγγος — οὐχὶ τὰς ἐν ἔτει 1873, περὶ ὧν εἶπομεν ἤδη τὰ δέοντα, ἀλλὰ τὰς παλαιότερας — παραλείπομεν· διότι ἂν καὶ ὑπὸ φοιτητῶν ἔγειναν καὶ τὰ μαθήματα ἐπὶ μικρὸν διέκοψαν, ἦσαν ἀκριβῶς εἰπεῖν ἀλλότριαι τῆς κυρίας τῶν φοιτητῶν ιδιότητος, προῆλθον ἐξ ἐκτάκτου γεγονότος, τῆς ἰδιαιτέρας αὐτῶν ἐν τῇ ἐθνοφυλακῇ ὑπηρεσίας, καὶ ἦσαν τὰ ἐπακόλουθα τῶν ἐκλογικῶν παθῶν τῶν κατὰ πρῶτον ἐν αὐτοῖς γεννηθέντων καὶ ἀδεξίως κανονισθέντων.

Ἐνταῦθα θέλομεν ἀναγράψῃ τὰς κυριώτερας ταραχὰς τῶν φοιτητῶν ὡς καθαρῶς φοιτητῶν κατὰ τῶν καθηγητῶν ἢ κατὰ διατάξεων μὴ συμβιβαζομένων πρὸς τὴν νέαν ἐλευθερίαν, ἐν ᾗ ἅπανσα ἢ πολιτεία ἐκυμαίνετο.

Πρῶτος καθηγητῆς καθ' οὗ ἠτάκτησαν οἱ φοιτηταί, εἶνε ὁ Ν. Σαρίπολος, ὅστις ἀπολυθεὶς τῷ 1852 ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Ὄθωνος, ἐθεωρήθη ὑπὸ τῆς ἐπαναστάσεως ὡς ἠδικημένος καὶ οὐ μόνον διωρίσθη πρῶτος ὑπὸ τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως καθηγητῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τούτου ἐξελέχθη, ὡς φίλος τῆς νέας τάξεως τῶν πραγμάτων, πληρεξούσιος εἰς τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν. Ἐπειδὴ λοιπὸν κατὰ τινα ἐν ταύτῃ ἀγόρευσιν, προκειμένου περὶ τοῦ

δικαιώματος τῶν φοιτητῶν νὰ ἔχωσιν ἐν τῇ Ἐθνικῇ Συνελεύσει πληρεξούσιον, ὠμίλησε περὶ αὐτῶν οὐχὶ κολακευτικῶς καὶ κατὰ τῆς παραλόγου αὐτῶν ἀξιώσεως, περὶ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1862 ἀποδοκιμάσθη ὑπὸ πολλῶν φοιτητῶν, ἄλλων ἐπιδοκιμαζόντων. Ἐπανελήφθησαν δὲ αἱ ἀποδοκιμασίαι τὸν Ἰανουάριον, ὅτε πάλιν διηρέθησαν οἱ φοιτηταί, καὶ κατ' ἀπόφασιν τῆς Συγκλήτου διεκόπησαν ἐπὶ τινα χρόνον τὰ μαθήματα. (Ἰδ. Παλιγγενεσίαν 19 Ἰανουαρ. 1863, ἔπου καὶ ἡ περὶ τῶν φοιτητῶν ἀγόρευσις τοῦ Σαριπόλου). Ἀλλὰ πολὺ σπουδαιότεραι ὑπῆρξαν αἱ κατὰ τοῦ αὐτοῦ καθηγητοῦ ἀποδοκιμασίαι καὶ ταραχαὶ αἱ λαβοῦσαι ἀρχὴν κατὰ τὴν 18 Ἀπριλίου 1866 καὶ περὶ ὧν γίνεται λόγος ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Συγκλήτου τῆς 19 Ἀπριλίου 1866. Ἡ αἰτία τῶν ταραχῶν τούτων ἦτο κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ καθηγητοῦ πρὸς τὸν πρύτανιν Μ. Βενιζέλον τὸ μὲν ἡ αὐστηρὰ ἐπίπληξις, ἣν ἀπέτεινε πρὸς τινὰς γελάσαντας καθ' ἣν στιγμὴν ἐξήγει τὸ περὶ ὄρκου τῆς ποινικῆς δικονομίας, ὀνομάσας αὐτοὺς βεβήλους, τὸ δὲ ἡ αὐστηρότης περὶ τε τὴν ἔκδοσιν τῶν ἀποδείξεων τῆς ἀκροάσεως καὶ περὶ τὰς ἐξετάσεις. Ἡ ταραχὴ ὑπῆρξε τοσοῦτον ἀγρία, ὥστε οἱ μὲν φοιτηταὶ ἴσταντο ἔτοιμοι εἰς ἀλληλομαχίαν διὰ τῶν ἀνατεταμένων ράβδων, ἡ δὲ καθέδρα τοῦ καθηγητοῦ ἦτο τεθραυσμένη καὶ ὁ πίναξ ἀνατετραμμένος, κραυγαὶ δὲ καὶ θόρυβος καὶ ποδοκροτήσεις ἔπνιγον πᾶσαν φωνὴν παραινέσεως τοῦ καθηγητοῦ καὶ τοῦ εὐθὺς ἐπιφανέντος πρυτάνεως, ὅστις μόλις μετὰ πολλοῦ κόπου ἐδυνήθη ἐπὶ μίαν στιγμὴν νὰ τοὺς καθησυχάσῃ. Ἐν τούτοις ὁ καθηγητὴς, μὴ πειθόμενος εἰς τὰς προτροπὰς τοῦ πρυτάνεως, ἐπέμενε νὰ διδάξῃ· ἀλλ' αἱ ταραχαὶ ἐπανελήφθησαν· ὁ καθηγητὴς ἐξώσθη τῆς παραδόσεως ὑπὸ τοῦ ὀρμητικοῦ ρεύματος τῶν ταρασσόντων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐκτὸς τοῦ ἀκροατηρίου ἐξηκολούθησεν ὁ θόρυβος διὰ τινὰς λόγους, τοὺς ὁποίους ἐκ τοῦ

γραφείου τοῦ Πανεπιστημίου ἀπέτεινεν ὁ καθηγητὴς πρὸς τοὺς παρεστῶτας, ἡ μὲν εἰσβολὴ τῶν φοιτητῶν εἰς τὸ γραφεῖον ἐκωλύθη, τὸν δὲ καθηγητὴν ἠναγκάσθη ὁ Πρύτανης νὰ συνοδεύσῃ μέχρι τῆς οικίας του. Ἡ ἀπόφασις τῆς Συγκλήτου ἦτο νὰ διακοπῶσι τὰ μαθήματα· εἰς ταύτην δὲ καὶ μὴ βουλόμενος ἐπέισθη ὁ καθηγητὴς. Ἐλθὼν δὲ τὴν ἐπιούσαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ἵνα συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ πρυτάνεως, εὔρε τὰ πράγματα μᾶλλον ἐξηγηριωμένα ἔνεκα συγκρούσεως τῶν φοιτητῶν πρὸς ἀλλήλους, ἐν ἧ καὶ ἐτραυματίσθη τις κατὰ τὴν κεφαλὴν ὑπὸ φοιτητῶν, ὧν ἐγνώσθησαν τὰ ὀνόματα. Συγχρόνως ἐδόθη εἰς τὸν πρύτανην ἀναφορὰ 102 φοιτητῶν μετὰ θρασύτητος γεγραμμένη. Ἐν τῇ αὐθημερὸν γενομένη συνεδριάσει τῆς Συγκλήτου ἀπεφασίσθη τὸ μὲν μάθημα τοῦ Σαριπόλου νὰ διακοπῇ, οἱ δὲ ἐπιτεθέντες καὶ αἰκίσαντες τὸν φοιτητὴν νὰ παραπεμφθῶσιν εἰς τὴν διοικητικὴν ἀρχήν, καὶ ἡ ἀναφορὰ καθ' ὃ ἀπρεπὴς νὰ ἐπιστραφῇ εἰς τοὺς φοιτητὰς μετὰ τῆς προσηκούσης ἐπιπλήξεως, φόβου δὲ ἔνεκα δὲν ἔγεινε δεκτὴ ἡ πρότασις τοῦ συγκλητικοῦ Π. Καλλιγᾶ νὰ διαγραφῶσι τοῦ μητρώου ἢ νὰ στερηθῶσι μιᾶς ἑξαμηνίας οἱ μὴ θέλοντες ν' ἀνακαλέσωσι τὴν ἀναφορὰν φοιτηταί. Ἐν ἐπομένῃ συνεδριάσει ἐπειδὴ ὁ καθηγητὴς, δυσφορῶν ἐπὶ τῇ διακοπῇ τῶν μαθημάτων, δι' ἀποτόμων φράσεων ἀνεκοίνωσεν ὅτι, μὴ θέλων νὰ ἔχη σχέσιν πρὸς τὴν Πρυτανείαν, αὐτὸς θέλει ρυθμίσει τὰ περὶ τῶν παραδόσεων του, ἡ Σύγκλητος ἀπεφάσισε νὰ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν διακοπὴν μέχρι οὗ ἐπανέλθῃ ἡ τάξις καὶ νὰ ἀναγγείλῃ τὰ γενόμενα εἰς τὸ Ὑπουργεῖον. Τί μετὰ τοῦτο συνέβη δὲν φαίνεται ἐκ τῶν πρακτικῶν. Ἄλλ' αἱ παραδόσεις τοῦ Σαριπόλου δὲν ὑπῆρξαν καὶ κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη ἐντελῶς ἤσυχαι τὸ μὲν διὰ τὴν ἰδιότροπον αὐστηρότητα τοῦ καθηγητοῦ, τὸ δὲ διότι καὶ φοιτηταὶ καὶ καθηγητὴς δὲν διέμενον ἀμέτοχοι τῶν πολιτικῶν. Οὕτω π.χ. κατὰ τὰς ἀρχὰς Φεβρουα-

ρίου τοῦ 1867 ἐθορύβησαν ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ του καθ' ἃ μὲν αὐτὸς εἶπεν ἐν τῇ Συγκλήτῳ διότι, κοσμήτωρ ὢν τῆς νομικῆς Σχολῆς, ἀνεκοίνωσε καὶ ἀνέλαβε νὰ ἐκτελέσῃ ἀπόφασιν τῆς Σχολῆς, δι' ἧς αὕτη, ἐρμηνεύουσα τὸ ἄρθρ. 17 τῶν Διατυπώσεων τῶν ἐξετάσεων, διέταξε νὰ λαμβάνῃ μόνον ἀπολυτήριον δίπλωμα (ἤγουν τελειοδιδάκτου καὶ οὐχὶ διδάκτορος) ὁ λαμβάνων τὸν βαθμὸν μετρίως· ἦσαν δὲ κατ' αὐτὸν οἱ ὑποκινῶντες τὰς ταραχὰς οἱ κατὰ τὸ 1862 διὰ τῆς βίας λαβόντες τὸ ἀπολυτήριον, δυνάμει τοῦ ὁποίου ἐνεγράφησαν εἰς τοὺς φοιτητάς, καὶ ἀνίκανοι πρὸς πανεπιστημιακὴν ἐκπαίδευσιν· ἄλλος λόγος δὲ ὅν, ἔλεγεν, ὑποκινῶνται κατ' αὐτοῦ ταραχαὶ εἶνε καὶ ὅτι ἐπιτηρῶν τὰς γραπτὰς ἐξετάσεις, ἐκτελεῖ αὐστηρῶς τὸ καθήκον του καὶ ἐπιπλήττει τοὺς φοιτητάς διὰ τὰς ἀνορθογραφίας των κ.τ.τ. καθ' ἃ δ' ἔλεγον οἱ φοιτηταὶ διότι τοὺς ὕβριζε καὶ ἐφέρετο πρὸς αὐτοὺς τραχέως. Ὡς ἐκ τῶν ταραχῶν τούτων ἐπῆλθε διακοπὴ τῆς διδασκαλίας του ἐπὶ δύο μῆνας, καθ' οὓς, γενομένων ἀνακρίσεων, ἀπεδείχθησαν μὲν τρεῖς ἢ τέσσαρες πρωταίτιοι καὶ εἰς μάλιστα πάντων, ὅστις ἀπρεπῶς καὶ ἀπειλητικῶς προσεφέρθη πρὸς τὸν καθηγητὴν ἐν τῇ οἰκίᾳ του, ἐτιμωρήθησαν δὲ οἱ μὲν δι' ἐπιπλήξεως, οἱ δὲ δι' ἀποβολῆς. Ἀλλὰ τοῦτο ἐξῆψε μᾶλλον τὴν ὀργὴν τῶν φοιτητῶν, καὶ διὰ νέων ταραχῶν ἐκώλυσαν τὴν ἐπανάληψιν τῶν παραδόσεων, ἕως οὗ διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Πρυτάνεως καὶ μάλιστα διὰ τῆς ἐπιμονῆς τῆς Συγκλήτου κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου ὑπέγραψαν ἀναφορὰν πρὸς τὸν Πρύτανιν, δι' ἧς ἐκφράζουσι λύπην ἐπὶ ταῖς γενομέναις ἀταξίαις, παρακαλοῦσι δὲ δι' αὐτοῦ τὸν Σαρίπολον νὰ ἐπαναλάβῃ τὰς παραδόσεις του.

Καὶ αὗται μὲν οὕτως ἔληξαν. Αἱ δὲ κατὰ τοῦ αὐτοῦ περὶ τὰ τέλη Ἰανουαρίου 1875 γερόμεναι εἶχον μὲν λόγον τινα καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ καθηγητοῦ, ἀλλ' ἀφορμὴν ἔλαβον

μᾶλλον τὴν περὶ ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος γνώμην, ἥτις περιείχετο μὲν καὶ ἐν τῷ δ' τόμῳ τοῦ περὶ συνταγματικοῦ δικαίου συγγράμματος αὐτοῦ, εἶχε δὲ δημοσιευθῆ ἡ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν καὶ διὰ τῆς ἐφημερίδος τοῦ «Λαοῦ». Ἡ γνώμη αὕτη οὕτω δημοσιευθεῖσα ἐνεποίησε κακὴν ἐντύπωσιν, καὶ πολλοὶ φοιτηταὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἀποδοκιμάσωσι τὸν καθηγητὴν ἔχοντες, καθὼς ἔλεγον, καὶ ἄλλην αἰτίαν, ὅτι ἐν τῇ προλαβούσῃ παραδόσει, καθ' ἣν εἶχε γείνη μικρά τις ἀπόπειρα παραχῆς, ὕβρισε καὶ αὐτούς, ἀποκαλέσας ζῶα, καὶ πολιτευομένους τινὰς καὶ δημοσιογράφους. Τὸ ὑπουργεῖον, φιλικώτατα διακείμενον πρὸς τὸν Σαρίπολον, ἀπήτησε παρὰ τοῦ Πρυτάνεως νὰ καταπνίξῃ τὰς παραχῆς, ἀπειλῆσαν δι' ἐπεμβάσεως τῆς ἀστυνομίας. Ὁ δὲ Πρύτανις παραινέσας πρότερον τοὺς φοιτητὰς εἰσήγαγε τὸν καθηγητὴν· ἀλλ' ἤρχισαν πάλιν αἱ φωναὶ ὅτι δὲν τὸν δέχονται καὶ οἱ θόρυβοι· καὶ ἡ μὲν παράδοσις διεκόπη, διετάχθησαν δὲ ἀμέσως ἀνακρίσεις τῶν φοιτητῶν ὑπὸ ἰδίας ἐπιτροπῆς. Ἐκ τῶν ἀνακρίσεων οὐδεὶς μὲν εὐρέθη πρωταίτιος, οἱ δὲ φοιτηταὶ παραινεθέντες προσηκόντως ὑπὸ τῆς ἀνακριτικῆς ἐπιτροπῆς ἐφάνησαν συναισθανθέντες τὸ ἴδιον αὐτῶν ἁμάρτημα καὶ μεταμεληθέντες. Ὅθεν ἡ Σύγκλητος ἀπεφάσισεν, ἀφ' οὗ ληφθῶσι τὰ ἀναγκαῖα διοικητικὰ μέτρα, νὰ ἐξακολουθήσῃ ὁ Σαρίπολος τὰς παραδόσεις του. Καὶ ταῦτα μὲν συνέβησαν κατὰ τὰς ἀρχὰς Φεβρουαρίου· τὰ δὲ μετὰ ταῦτα γενόμενα δὲν ἔχουσι μὲν πλέον σχέσιν πρὸς τὴν τῶν φοιτητῶν διαγωγὴν, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶνε ἐπακολούθημα τῶν παραχῶν τῶν φοιτητῶν, ἀναγράφονται ἐνταῦθα, ἃν καὶ ἤρμοζον μᾶλλον εἰς τὸ περὶ καθηγητῶν κεφάλαιον.

Ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς συνεδριάσεως τῆς Συγκλήτου τῆς 1 Ἀπριλίου ἐξάγεται ὅτι ὁ Σαρίπολος οὔτε τὰ μαθήματα ἐπανέλαβεν, ἀπαιτῶν νὰ ζητήσωσι παρ' αὐτοῦ συγγνώμην

οί φοιτηταὶ διὰ τὰς διαπραχθείσας ἀταξίας, οὔτε τὰ πρὸς τὴν Σχολὴν καθήκοντά του ἐξετέλει, μὴ προσερχόμενος εἰς τὰς προφορικὰς ἐξετάσεις καὶ ζητήματα πρὸς γραπτὴν δοκιμασίαν ἀρνούμενος νὰ δίδῃ. Ἐν τούτοις τὸ μὲν Ὑπουργεῖον ἐκεῖνο τὸ φιλικῶς διακείμενον πρὸς τὸν Σαρίπολον ἀπηλλάγη, τὸ δὲ διάδοχον αὐτοῦ, ἀναφερόμενον εἰς ἔγγραφον τοῦ κοσμητοροῦ τῆς νομικῆς Σχολῆς περὶ τῆς ἀρνήσεως τοῦ Σαριπόλου νὰ προσέρχεται εἰς τὰς ἐξετάσεις, ἠξίωσε νὰ πράξῃ ἡ Πρυτανεία ὅ,τι ὑπηγόρευον εἰς αὐτὴν τὰ καθήκοντά της καὶ νὰ πέμψῃ εἰς τὸ Ὑπουργεῖον ἔκθεσιν περὶ τῶν πραχθέντων. Ἡ Πρυτανεία ἐξέθεσε πρὸς τὸν ὑπουργεῖον πάντα τὰ γενόμενα, τὴν τε πρὸς τοὺς φοιτητὰς σχέσιν καὶ τὴν πρὸς τὴν Σχολὴν διαγωγὴν, ἐξ ὧν ἐγένετο καταφανὲς ὅτι ὁ Σαρίπολος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συμβιβασθῇ πρὸς τὴν Σχολὴν· διότι φαίνεται ὅτι καὶ δημοσίᾳ πολλοὺς τῶν συναδέλφων εἶχε προσβάλλῃ. Διὸ καὶ ὅτε ὁ πρότερον κεχλωμένος καθηγητῆς ἀνήγγειλεν ἐγγράφως εἰς τὸν κοσμητορὰ ὅτι καλούμενος θὰ προσέρχεται εἰς τὰς ἐξετάσεις τῶν φοιτητῶν, ἡ Σχολὴ ἀπεφάσισε μὴτε ἀπάντησις νὰ δοθῇ εἰς αὐτὸν μὴτε νὰ προσκληθῇ πλέον. Τὸ ὑπουργεῖον, λαβὼν γνῶσιν τῶν ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ Πρυτάνεως, ἐζήτησε τὴν γνώμην τῆς Συγκλήτου περὶ τοῦ πρακτέου· αὕτη δὲ μετὰ μακρὰς συζητήσεως ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 24 Μαΐου ἐξέφρασε τὴν πεποιθήσιν αὐτῆς διὰ ψήφων 6 κατὰ 2 ὅτι «πᾶσα σύμπραξις τῆς νομικῆς Σχολῆς μετὰ τοῦ καθηγητοῦ κυρίου Νικολάου Σαριπόλου εἶνε ἀδύνατος». Μετὰ τὴν γνωμοδότησιν ταύτην τῆς Σχολῆς ἐπῆλθεν ἡ ἀπόλυσις αὐτοῦ τῇ 5 Ἰουνίου 1875.

Ἄλλαι φοιτητῶν ἀταξίαι ἐξ ὅλων ἄλλων αἰτιῶν προελθοῦσαι εἶνε αἱ ἐξῆς.

Περὶ τὸ τέλος Σεπτεμβρίου τοῦ 1866 κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ μαθήματος τῆς πειραματικῆς χημείας ὑπὸ τοῦ ἄρτι διορι-

σθέντος καθηγητοῦ Α. Χρηστομάνου φαρμακοποιός τις, λαβὼν ἤδη τὸ πτυχίον του καὶ μὴ ἀνήκων εἰς τοὺς φοιτητάς, ἤρ-
 χισε νὰ παράτῃ τὴν παράδοσιν, ἐν ᾧ οἱ φοιτηταὶ ἐχειρο-
 κρότουν. Ὀργισθέντες οἱ χειροκροτοῦντες ἐπέπεσον διὰ τῶν
 βάρδων κατ' αὐτοῦ καὶ τῶν ὀλίγων ὀπαδῶν καὶ ἔτρεψαν
 αὐτοὺς εἰς φυγὴν πρὸς τὸ παρακείμενον δωμάτιον, οὗτινος
 ἔθραυσαν τὴν θύραν οἱ φεύγοντες, καὶ οὕτως ἐπανῆλθεν ἡ ἡσυ-
 χία, καὶ ὁ καθηγητὴς ἀπετελείωσε τὴν παράδοσιν. Τὴν δὲ ἀ-
 κόλουθον ἡμέραν τοῦ μαθήματος τὰ μὲν πράγματα ἐφαίνοντο
 ἡσυχά ὡς ἐκ τῶν παραινέσεων καὶ τῆς προκηρῦξεως τοῦ
 Πρυτάνεως· ἀλλ' εὐθὺς ἀφ' οὗ ἤρχισεν ὁ καθηγητὴς τὴν δι-
 δασκαλίαν, φοιτητὴς τις τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς, παρακο-
 λουθούμενος ὑπὸ τινος κουρέως, εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἀκροατήριον,
 καὶ τὸν μὲν καθηγητὴν ὕβρισε, τὰς δὲ πρὸ αὐτοῦ συσκευὰς
 ἔθραυσε διὰ τῆς βάρδου, καὶ αὐτὸν δὲ ἐπειράθη νὰ πατάξῃ,
 ὅτε ἄλλος φοιτητὴς ἐπιτεθεὶς διὰ τῆς βάρδου ἐκώλυσε αὐτόν·
 ὁ δὲ κουρεὺς ἐξεκένωσε τὸ πιστόλιον αὐτοῦ εἰς τὸν ἀέρα, ἵνα
 φοβίσῃ τοὺς φοιτητάς. Ὁ θόρυβος ἔγεινε γενικός, εἴλκυσε καὶ
 ὁ πρῶτος ἀτακτῆσας φοιτητὴς ξιφίδιον καὶ ἠπείλει τοὺς ἐναν-
 τίους· ἀλλ' ἀμφότεροι ἀφοπλισθέντες ὑπὸ τῶν φοιτητῶν ἐξε-
 διώχθησαν κακῶς ἔχοντες. Ὁ καθηγητὴς δι' ἀναφορᾶς πρὸς
 τὴν Σύγκλητον ἀπήτησε τὴν τιμωρίαν τῶν αἰτίων καὶ ἀπο-
 ζημίωσιν 1100—1200 δρ. διὰ τὰς γενομένας βλάβας. Ἡ
 δὲ Σύγκλητος διέταξεν ἀνακρίσεις, μετὰ τὸ πέρασ τῶν ὁποίων
 τὴν 1 Νοεμβρίου τὸν μὲν θραύσαντα τὰ σκεύη κατεδίκασεν
 εἰς ἀποβολὴν ἀπὸ τοῦ Πανεπιστημίου ἐπὶ ἓν ἔτος, τοὺς δὲ
 συναιτίους τῆς ταραχῆς εἰς ἐπίπληξιν δημοσίαν. Ἡ κυρία
 αἰτία τῆς ἀταξίας ταύτης ἐν τῇ παραδόσει τοῦ Χρηστομάνου
 δὲν ἐξηκριβώθη, ἐπιθανολογεῖτο ὅμως ὅτι ἔξωθεν τοῦ Πανε-
 πιστημίου ὑπεκινήθησαν οἱ ταραξίαι.

Αἱ δὲ κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1867 ἐν τῇ παραδόσει τοῦ

καθηγητοῦ τῆς φυσικῆς Δ. Στρούμπου κατ'ἐπανάληψιν γενόμεναι ἀταξίαι, ἐξ ὧν καὶ διαπληκτισμοὶ τῶν φοιτητῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ Πανεπιστημίου προέκυψαν, μετὰ τινος παραινέσεως καὶ ἐπιπλήξεως δὲν ἔλαβον μείζονας διαστάσεις.

Πᾶν τοῦναντίον συνέβη εἰς τὰς συγχρόνους ταραχὰς τὰς διεγερθείσας ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ τῆς γενικῆς ἱστορίας κατὰ τοῦ καθηγητοῦ Δ. Βερναρδάκη. Ὁ Βερναρδάκης διὰ τῆς ἐξαιρέτως εὐδοκίμου διδασκαλίας αὐτοῦ ἀπὸ τῆς πανεπιστημιακῆς ἔδρας εἶχεν ἐλκύσῃ πολυπληθὲς ἀκροατήριον· ἀλλὰ δὲν ἦτο ἀπηλλαγμένος ἐχθρῶν, οἵτινες παντοιοτρόπως διέβαλλον αὐτὸν καὶ δημοσίᾳ καὶ κατ'ἰδίαν. Καὶ δημοσίᾳ μὲν ἠμύνετο ἢ καὶ αὐτὸς ἐπετίθετο κατὰ τῶν ἐχθρῶν· ἀλλὰ τὰς ἰδιαιτέρας διαβολάς, δι' ὧν συνήθως πείθονται οἱ ἀπλούστεροι, τίς δύναται νὰ πολεμήσῃ; Ὡς τοιούτων ἐχθρικῶν διαθέσεων ἀποτέλεσμα πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν αἱ κατὰ τοῦ Βερναρδάκη ταραχαί. Ὁ πρύτανης Γ. Ράλλης, ἐκφραζόμενος μετὰ τῆς προσηκούσης εἰς τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ εὐλαβείας λέγει τὰ ἐξῆς περὶ τῶν ταραχῶν τούτων: «Θλίβομαι βαθέως μὴ δυνάμενος ν' ἀναγγείλω τὴν κατὰ τὸ λήξαν ἔτος τακτικὴν ἐπανάληψιν τῶν παραδόσεων τῆς γενικῆς ἱστορίας. Πρὸ πολλοῦ οὐδὲν ἀκροατήριον τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς ἐφάνη συγκεντροῦν τοσοῦτον πλῆθος φοιτητῶν, ὅσον ἡ αἴθουσα τῶν παραδόσεων τῆς γενικῆς ἱστορίας. Κατὰ τὰς ὥρας τῶν μαθημάτων τοῦ Κ. Βερναρδάκη τὸ Πανεπιστήμιον ὀλόκληρον ἐφαίνετο συγκεκλημένον καὶ συνθλιβόμενον ἐντὸς τῶν παραδόσεων τῆς γενικῆς ἱστορίας. Καὶ μολαταῦτα ἐκ τοῦ ἐνθουσιῶντος τούτου ἀκροατηρίου ἐγερθεῖσαι τινες μεμψιμοιρίαι, ὧν αἱ πηγαὶ ἀναζητοῦνται εἰσέτι ὡς αἱ τοῦ Νείλου, ἐπήνεγκον τὴν διακοπὴν τῶν μαθημάτων τοῦ Κ. Βερναρδάκη πρὸς μεγίστην θλίψιν τοῦ φιλομούσου ἀκροατηρίου του.

«Ὁ ἀξιώτιμος προκάτοχός μου Κ. Ὀρφανίδης ἐξέθηκε κατὰ

τὴν περισυνήν λογοδοσίαν τοῦ ὀπόσας κατέβαλε προσπαθείας, ὅπως παύσωσιν αἱ δυσάρεστοι αὐταὶ σκηναί, ἀλλ' ἐπὶ ματαίῳ, καθότι αἱ παραδόσεις τῆς γενικῆς ἱστορίας εἶχον διακοπὴν καὶ κατὰ τὴν θερινὴν ἑξαμηνίαν τοῦ 1867—1868. Ὅτε κατὰ τὴν ἑναρξίν τῶν μαθημάτων τοῦ λήξαντος ἔτους ἀνηγγέθη ἡ ἐπανάληψις τῶν παραδόσεων τούτων, πληροφορηθεὶς ὅτι αἱ σκηναὶ τῆς παρελθούσης ἑξαμηνίας προπαρασκευάζοντο νὰ ἐπαναληφθῶσιν, ἔκρινα συντελεστικὸν νὰ καλέσω τινὰς τῶν καταγγελλομένων ὡς ὑποαλπόντων τὸ πνεῦμα τῆς μεταξὺ τῶν φοιτητῶν ἀξιοθρηνήτου ταύτης διαιρέσεως καὶ νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν αὐτῶν ἐπὶ τῶν διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ τάξεως ἐπιβλαβῶν συνεπειῶν τῶν σκηνῶν τοῦ παρελθόντος ἑξαμήνου, ἂν πάλιν ἐπαναλαμβάνοντο. Μετὰ τὰς πρὸς τοὺς νέους τούτους πατρικὰς παραινέσεις καὶ προτροπὰς ἤρξαντο αἱ παραδόσεις τῆς γενικῆς ἱστορίας, ἀλλὰ μετ' αὐτῶν καὶ αἱ δυσάρεστοι ἔριδες τοῦ παρελθόντος ἔτους. Μετ' ἀνωφελῆ διττὴν ἀπόπειραν παραδόσεως ὁ κ. Βερναδάκης διέκοψεν αὐτὴς τὰ μαθήματα αὐτοῦ, αἱ δὲ ἀρχαὶ τοῦ Πανεπιστημίου μετὰ λύπης, ἀλλὰ καὶ σταθερᾶς ἀποφάσεως ν' ἀποκαταστήσωσι τὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διαταραχθεῖσαν τάξιν, καὶ νὰ στηλιτεύσωσι τὴν ἀξιοθρήνητον παραγνώρισιν τοῦ καθήκοντος, πρόεβησαν εἰς ἀνακρίσεις, αἵτινες κατέληξαν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῶν κυριωτέρων πρωτουργῶν τῶν ταραχῶν, τιμωρηθέντων ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐνοχῆς ἐκάστου. Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι οἱ πολῖται τοῦ ἱεροῦ τούτου τῶν Μουσῶν ἐνδαιτήματος, ἐκτιμῶντες μετὰ τῆς ἐμπρεπούσης αὐτοῖς ἐμβριθείας καὶ σπουδαιότητος τὸν ὑψηλὸν αὐτῶν προορισμόν, καὶ προσφέροντες πρῶτοι τὸ παράδειγμα τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς νόμους τῆς ἐν ἧ' διάγουσιν ἀκαδημαϊκῆς πολιτείας, περιβάλλοντες δὲ δι' ὅλης αὐτῶν τῆς ἀγάπης τοὺς ὑπὲρ τῆς μορ-

φώσεως τῆς νεολαίας κοπιῶντας μύστας τῆς ἐπιστήμης, θέλουσιν ἀποκρούει εἰς τὸ μέλλον μετ' ἀγανακτήσεως πᾶσαν ἀνανεουμένην ἀπόπειραν διαταράξεως τῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τάξεως, βύοντες τὰ ὅσα αὐτῶν εἰς πᾶσαν πρὸς ἀνανέωσιν τοιούτων ἐπαχθῶν σκηνῶν πρόκλησιν.» (Λόγ. αὐτοῦ σ. 14—16).

Ἐκ μηδαμινῶν ἀφορμῶν κινηθεῖσαι, ἀλλ' ὑπ' ἀκοιμήτου πάθους ἐκτὸς τοῦ ἀκροατηρίου ὑποδαυλιζόμεναι ἔλαβον αἱ ἐν τῷ διδακτηρίῳ τῆς γενικῆς ἱστορίας ταραχαὶ τὸν ἐπίμονον ἐκείνον χαρακτήρα, ὃν ἀποκτῶσιν αἱ χρόνιοι νόσοι αἱ μὴ ὑποβληθεῖσαι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς ριζικὴν θεραπείαν. Διότι ἤρχισαν μὲν τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1867, διήρκεσε δὲ ἡ ἐξ αὐτῶν διακοπὴ τοῦ μαθήματος σχεδὸν δύο ἔτη, καθ' ἃ, ὁσάκις ἀπεπειράθη νὰ διδάξῃ ὁ Βερναρδάκης, εὔρε συστηματικὴν ἀντίστασιν παρὰ τῶν ὀλίγων ἐκείνων φοιτητῶν τῶν ἀδιακόπως κατ' αὐτοῦ ὑποκινουμένων. Ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς Συγκλήτου καταφαίνεται ὅτι δὲν κατεβλήθη ὑπ' αὐτῆς σύντομος ἐνέργεια πρὸς κατάπαυσιν τοῦ κακοῦ ἐξ ἀρχῆς· μόνον ἐπὶ τῆς ἐπομένης πρυτανείας τοῦ Γ. Ῥάλλη ἔγειναν σπουδαιότεραι ἀνακρίσεις καὶ ἐτιμωρήθησαν τινὲς φοιτηταί, ἀλλ' οὐδὲν ὠφέλησε πλέον. Οὕτως ἠναγκάσθη ὁ καθηγητὴς νὰ δώσῃ εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τὴν παραίτησίν του, ἥτις μόλις μετὰ μῆνας ἔγεινε δεκτὴ τῇ 28 Ὀκτωβρίου 1869. Ὅτι αἱ κατ' αὐτοῦ ἀταξίαι κύριον ἐλατήριον εἶχον οὐχὶ τοὺς φοιτητὰς αὐτοὺς καθ' ἑαυτούς, ἀλλὰ τοὺς ὑποκινητὰς αὐτῶν, ἀπόδειξις τρανοτάτη, ἂν ὑπάρχῃ τοιαύτης ἀνάγκῃ, εἶνε ὅτι καὶ ἀφ' οὗ μετὰ 13 ἔτη, διορισθεὶς πάλιν εἰς τὴν προτέραν αὐτοῦ ἔδραν, ἐπεχείρησε νὰ διδάξῃ, ὀλίγοι τινὲς ταραξίαι, οὐδεμιᾶς δοθείσης ἀφορμῆς, διέκοψαν τὴν παράδοσιν αὐτοῦ. Καὶ τοῦτο ἠνάγκασεν αὐτὸν ἄνευ τινὸς ἄλλης ἀποπέρας

πρὸς ἐπανάληψιν τῆς διδασκαλίας του νὰ δώσῃ καὶ πάλιν τὴν παραίτησίν του εὐθὺς τὴν ἐπιούσαν.

Δύω ἀταξίαι, διαπραχθεῖσαι ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς ὑπὸ δύο κληρικῶν, περὶ ὧν γίνεται λόγος ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Συγκλήτου (τῆς 22 καὶ 23 Φεβρουαρίου τοῦ 1868 καὶ 31 Ἰανουαρίου καὶ 9 Φεβρουαρίου 1879) περιττὸν ν' ἀναγραφῶσιν ἐνταῦθα ἀκριβέστερον, ὡς ὀφειλόμεναι εἰς μόνην τὴν κακοτροπίαν τῶν διαπραξάντων αὐτὰς φοιτητῶν.

Ἄλλη ταραχὴ τῶν φοιτητῶν συνέβη περὶ τὰ μέσα Φεβρουαρίου 1882 κατὰ τὴν ἑναρξίν τῶν παραδόσεων τοῦ καθηγητοῦ τοῦ διοικητικοῦ δικαίου Ἄθαν. Ῥοντήρη. Ἐπειδὴ οἱ ἀκροαταί, ἐν οἷς καὶ πολλοὶ μὴ ἀνήκοντες εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, διέκειντο οἱ μὲν εὐμενῶς, οἱ δὲ δυσμενῶς πρὸς τὸν ἀρτίως διορισθέντα καθηγητὴν, τρίς διεκόπη ἡ παράδοσις ὑπὸ τῶν ταραχῶν καὶ τῶν διαπληκτισμῶν τῶν φοιτητῶν, ἅπαξ δὲ καὶ πυροβόλον ὄπλον ἐκρότησε πρὸς ἐκφόβισιν καὶ τραυματισμοῖς τινες συνέβησαν. Ἡ Σύγκλητος διέταξεν ἀναβολὴν τῆς διδασκαλίας καὶ ἀνακρίσεις πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν ἐνόχων. Ἄλλ' οὔτε περὶ τῶν ἀποδειχθέντων ὀκτῶ τοιούτων ἀπεφασίσθη τι ὑπὸ τῆς Συγκλήτου οὔτε ὁ Ῥοντήρης ἐπένελαβε πλέον τὴν διδασκαλίαν, ἀπαλλαγείς τῆς καθηγεσίας μετὰ δύο μῆνας. (Περὶ τῆς ἀπολύσεως ταύτης ἴδ. κατωτέρω ἐν τῷ περὶ καθηγητῶν κεφαλαίῳ).

Διαδηλώσεις καὶ ταραχαὶ τινες ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ Πανεπιστημίου συνέβησαν κατὰ τὰς ἀρχὰς Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1882, ἀφορμὴν λαβοῦσαι ἐκ τῆς ἐνσηψάσης τότε εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐπιδημίας τῆς εὐλογίας. Ἐπειδὴ ἔγεινε πολὺς λόγος περὶ αὐτῆς ἐν ταῖς ἑφημερίσι, ἔτι δὲ καὶ ἐπερώτησις ἐν τῇ βουλῇ, τὸ δὲ ὑπουργεῖον διέταξε τὴν διακοπὴν τῶν ἐν τοῖς σχολείοις καὶ γυμνασίοις μαθημάτων, οἱ φοιτηταί,

ζητήσαντες δι' αναφορᾶς τὸ αὐτὸ καὶ μὴ ἐπιτυχόντες, ἐκώ-
λυσαν διὰ ταραχῶν τὰς παραδόσεις πολλῶν καθηγητῶν,
ἕως οὗ ἡ Σύγκλητος ἀπεδέχθη σιωπηρῶς τὴν οὕτως ἐπελ-
θοῦσαν διακοπὴν μέχρι τῶν ἐορτῶν τῶν Χριστουγέννων.

Ε'. Καθηγηταὶ καὶ Διδασκαλία.

Ἡ πρώτη πολιτικὴ μεταβολὴ τοῦ νεαροῦ Ἑλληνικοῦ βα-
σιλείου, θεωρηθεῖσα ὡς ἐπανάστασις κατὰ τῆς ξενοκρατίας
καὶ ἐπενεγκοῦσα τὴν παῦσιν τῶν ξένων ὑπαλλήλων, ἐπε-
ξέτεινε τὸ γενικὸν μέτρον καὶ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἀπε-
λύθησαν τότε οἱ Γερμανοὶ καθηγηταί. Καὶ ἡ ἑτέρα δὲ πο-
λιτικὴ μεταβολὴ ἡ κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1882 τελε-
σθεῖσα δὲν ἐνεπνεύσθη ὑπὸ γενναιοτέρων πρὸς τὸ Πανεπι-
στήμιον αἰσθημάτων, καὶ τοῦτο διὰ λόγους εὐνόητους. Ἡ
μεταβολὴ αὕτη ἦτο ἐπανάστασις κατὰ τῶν καθεστώτων·
ἐπειδὴ δὲ μετὰ τούτων ὑπῆρχον καθηγηταὶ τινες στενῶς
συνδεδεμένοι, ἰδίως μετὰ τοῦ Βασιλέως Ὀθωνος, ἄλλοι δὲ
τινες λόγιοι ἦσαν μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν, ἐπῆλθεν ὡς
εὐλογον ἐπακολούθημα τῆς ἐξάψεως ἐκείνης τῶν πολιτικῶν
παθῶν ἡ παῦσις μὲν τῶν πρώτων, ὁ διορισμὸς δὲ τῶν δευ-
τέρων. Ὄθεν εὐθὺς μὲν ἀπελύθησαν ὁ Φίλιππος Ἰωάν-
νου καὶ ὁ Μιχαὴλ Ποτλῆς τῆ 23 Ὀκτωβρίου 1862.
Διωρίσθησαν δὲ ὁ ἀπὸ τοῦ 1852 ἀπολελυμένος καθηγητῆς
Ν. Σαρίπολος τῆ 20 Ὀκτωβρίου 1862, ἀνατεθείσης εἰς
αὐτὸν καὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ ἐθνικοῦ καὶ τοῦ ποινικοῦ δι-
καίου, καὶ ὁ ἀπολελυμένος ἐπίσης καθηγητῆς Γυμνασίου
Ἀναστάσιος Γεννάδιος τῆ 26 Ὀκτωβρίου 1862 τακτικὸς
καθηγητῆς τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας. Καὶ περὶ μὲν τοῦ
Μ. Ποτλῆ οὐδὲν ἄλλο γινώσκομεν ἢ ὅτι ἀπελθὼν ἐξ Ἀθηνῶν
μετὰ τὴν πολιτικὴν μεταβολὴν δὲν ἐπανῆλθε πλέον, ἄλ-

λ' ἀπέθανε μετὰ ἐν ἔτος (Ὀκτωβρ. 1863) ἐν Βιέννῃ (*). περὶ δὲ τοῦ Φιλίππου Ἰωάννου μαρθάνομεν ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Συγκλήτου ὅτι, κοινοποιηθείσης τῆς παύσεως αὐτοῦ τῇ 25 Ὀκτωβρίου, ἀπεφάσισεν ἡ Σύγκλητος νὰ συνταχθῇ ἔγγραφον πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον, δι' οὗ νὰ παρασταθῇ ἢ εἰς τὴν ἐπισημὴν προσγινομένη ζημίᾳ ἐκ τῆς παύσεως καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου διὰ πολιτικούς λόγους. Τὸ ἔγγραφον, συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ Κ. Φρεαρίτου μετὰ πολλῆς εὐλαθείας καὶ περισκέψεως καὶ ἐγκριθὲν ὑπὸ τῆς Συγκλήτου, ἀπεστάλη μὲν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον· ἀλλ' ὁ Φίλιππος Ἰωάννου δὲν διωρίσθη πάλιν, εἰμὴ μετὰ ἐν ἔτος, τῇ 16 Ἰουλίου 1863, ἀφ' οὗ ἐπανειλημμένως ἐζήτησε τὴν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ἐπάνοδον αὐτοῦ ἡ Σύγκλητος. Διὰ πολιτικούς ὡσαύτως λόγους ἀπελύθη τῇ 6 Ἰουλίου 1863 καὶ ὁ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως διωρισμένος καθηγητῆς τοῦ διοικητικοῦ δικαίου Ἐμμ. Κόκκινος, οὗ τινος τὸ μάθημα διὰ θεσπίσματος τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως, ἐνωθὲν μετὰ τοῦ περὶ συνταγματικοῦ καὶ ἐθνικοῦ δικαίου, ἀνετέθη εἰς τὸν Ν. Σαρίπολον. Ἀλλὰ μετὰ δέκα μῆνας τῇ 4. Ἀπριλίου 1864 ἐπανῆλθεν εἰς τὴν προτέραν αὐτοῦ θέσιν.

Ἡ Κυβέρνησις θέλουσα νὰ προσελκύσῃ εἰς τὸ ἡμέτερον Πανεπιστήμιον ἱκανοὺς τινὰς ὁμογενεῖς ἐπιστήμονας, ἐν τῇ

(*) Εἰς τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ τὸ ἐν Ἀθήναις τελεσθὲν λόγον ἀπήγγειλεν ὁ ἀρχιμανδρίτης καὶ καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀλ. Λυκοῦργος. Ἐπειδὴ δὲ παρενέβαλεν εἰς αὐτὸν ἐκφράσεις τινὰς κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς ἔθν. Συνελεύσεως, κατὰ διαταγὴν τοῦ Ὑπουργείου ἀνεκρίθη ὑπὸ τῆς πρυτανείας δι' αὐτάς. Ὁ δὲ Λυκοῦργος ἀπήντησεν ὅτι «τῶν ὅσα λέγει ὡς ἱεροκῆρυξ ὀφείλει λόγον οὐχὶ εἰς τὸν Ὑπουργόν, ἀλλ' εἰς τὸν Θεόν, καὶ ὅτι ἂν ἡ ἀπόκρισις του αὕτη δὲν εὐχαριστῇ, εἶνε ἕτοιμος νὰ δώσῃ τὴν παραίτησιν του». (Παλιγγενεσ. 12 Δεκεμβρ. 1863).

ἀλλοδαπῆ διακρινομένους, διώρισε τῆ 24 Σεπτεμβρίου 1863 τὸν ἐν Παρισίοις Φ. Πανᾶν καθηγητὴν τῆς ἐγγχειριστικῆς· ἀλλ' οὗτος δὲν ἐδέχθη τὸν διορισμόν. Περὶ δὲ τὴν ἑδραν ταύτην προέκυψεν ἀγών, ὑπὸ πολιτικῶν ἢ μᾶλλον προσωπικῶν λόγων τρεφόμενος, μεταξύ τοῦ ὑφηγητοῦ τότε Θ. Ἀρεταίου καὶ τοῦ Ἄντ. Μπάστα, καθ'ὃν ὑπερίσχυσε ὁ Θ. Ἀρεταῖος, διορισθεὶς πάλιν ἑκτακτος καθηγητῆς τῆ 15 Μαΐου 1864. Ὁ Μάρκος Ρενιέρης, ὁ νῦν διοικητῆς τῆς Ἐθνικῆς τραπέζης, ἀπὸ τοῦ 1855 διωρισμένος καθηγητῆς τοῦ Γαλλικοῦ δικαίου καὶ τῆς συγκριτικῆς νομοθεσίας, παρητήθη τὴν 13 Ὀκτωβρίου 1864 «παρὰ τὴν εὐχὴν τῆς πρυτανείας καὶ τοῦ Πανεπιστημίου ὅλου», μὴ δυνηθεὶς νὰ συμβιβασθῆ πρὸς τὴν νέαν φάσιν, ἣν ἔλαβε τὸ ἔθνικόν Πανεπιστήμιον ἀπὸ τοῦ 1862. Περὶ τῆς ἀπολύσεως τοῦ Ν. Σαριπόλου καὶ τῆς παραιτήσεως τοῦ Δ. Βερναρδάκη ἔγεινεν ἀνωτέρω μακρότερος λόγος (σ. 189, 191 ἐξ.). Τελευταῖος τῶν διὰ πολιτικούς λόγους ἀπολυθέντων καθηγητῶν εἶνε ὁ Κ. Φρεαρίτης (Λόγ. Λάκωνος, 1880—81, σελ. 5).

Οἱ δὲ ἄλλοι γενόμενοι διορισμοὶ καὶ παύσεις οὐδὲν ἔχουσι τὸ ἰδιαίτερας προσοχῆς ἄξιον. Οἱ καθηγηταὶ ἐδημιουργοῦντο ὑπὸ τῶν ἐκάστοτε ὑπουργῶν ἄνευ οἰασδῆποτε συμμετοχῆς τῶν Σχολῶν κατὰ τὰς εὐνοίας τῶν κυβερνώντων καὶ τὰς πρὸς τούτους θερμὰς συστάσεις ἢ πολιτικὰς πιέσεις ἄλλων ἰσχυρῶν. Μόνον τὸ ὑπουργεῖον Χ. Τρικούπη κατὰ τὸ 1875 ἠθέλησε νὰ δώσῃ ἰσχὺν εἰς τὸ ἕως τότε νεκρὸν ἄρθρον 6 τοῦ Προσωρινοῦ κανονισμοῦ περὶ συμμετοχῆς τῶν Σχολῶν εἰς τοὺς διορισμοὺς τῶν καθηγητῶν, καὶ διώρισε δύο καθηγητάς κατὰ τὴν γνωμοδότησιν τῆς νομικῆς Σχολῆς, τὸν Νικ. Διομήδους Κυριακοῦ καὶ τὸν Κ. Ν. Κωστῆν. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς τὰ πράγματα τῷ 1882 ἀπέλυσε μὲν τοὺς ἀπὸ τοῦ 1875 ἄνευ προτάσεως τῶν Σχολῶν διορισθέντας καθηγητάς, προεκάλεσε

δὲ τὸ ἀπὸ 9 Ἀπριλίου 1882 Β. διάταγμα (περὶ οὗ ἴδε ἀνωτέρω σ. 166), δι' οὗ ἐκανονίσθη ἡ συμμετοχὴ τῶν Σχολῶν, καὶ συμφώνως πρὸς ἐκεῖνο ἐζήτησε τὴν γνώμην αὐτῶν περὶ τῶν διοριστέων καθηγητῶν εἰς τὰς ὑπὸ τῶν ἀπολυθέντων κατεχομένης ἑδρας, ὅσας ἔκρινε πληρωτέας. Οἱ ἀπολυθέντες καθηγηταὶ κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1882 ἦσαν Ἰω. Ζωγράφος καὶ Α. Ῥοντήρης τῆς νομικῆς, Ἀν. Ζίννης καὶ Ἰούλιος Γαλβάνης τῆς ἰατρικῆς, καὶ Γ. Κρεῖνος, Μίνως Λάππας καὶ Δ. Πατσόπουλος τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς. Ὅσοι δὲ τῶν ἀπὸ τοῦ 1875 διορισμένων καθηγητῶν εἶχον ἤδη ἐκλεχθῆ κοσμήτορες ἐθεωρήθησαν ὡς ὑπὸ τῶν Σχολῶν προταθέντες. Ἐκ δὲ τῶν ἀπολυθέντων ἐπανῆλθον εἰς τὰς ἑδρας τῶν Ἀν. Ζίννης καὶ Γ. Κρεῖνος. Πάντες δὲ οἱ ἀπὸ τοῦ 1882 διορισθέντες καθηγηταὶ εἰς χηρευούσας ἑδρας διορίσθησαν κατὰ τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν Β. διάταγμα. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ λόγιοι, περὶ ὧν ἐγνωμοδότησαν μὲν αἱ Σχολαί, ἀλλὰ τὸ Ὑπουργεῖον καθ' ὃ ἔχει δικαίωμα δὲν εἰσήκουσε τὴν γνώμην αὐτῶν· διότι ἤρχισε νὰ γεννᾶται ἀμφιβολία, ἂν ἡ συμμετοχὴ τῶν Σχολῶν, ὅπως ὑπ' αὐτῶν ἡσκήθη, ἀποβαίνει εἰς ὄφελος τοῦ Πανεπιστημίου. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ διορισμοῦ καὶ παύσεως τῶν καθηγητῶν.

Περὶ δὲ τῆς ἀποχωρήσεως αὐτῶν ἐξεδόθη κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὁ ἀνωτέρω (σελ. 166) μνημονευθεὶς ΔΜΓ' νόμος.

Οἱ μισθοὶ οὐδαμῶς ηὐξήθησαν, τούναντίον πολλάκις περιεκόπησαν ὅπως καὶ τῶν ἄλλων ὑπαλλήλων τοῦ κράτους. Εὐθύς ἐν ἀρχῇ τῆς περιόδου ταύτης οἱ καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου, αἰσθανόμενοι τὰς οικονομικὰς δυσχερείας, εἰς ἃς περιήλθεν ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν ἡ Προσωρινὴ Κυβέρνησις, ἀπεφάσισαν αὐθόρμητοι νὰ προσφέρωσιν εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον τὸ 1/4 τοῦ οὐχὶ δαψιλοῦς αὐτῶν μισθοῦ. Τὸ

δὲ Ὑπουργεῖον, ἀποδεχθὲν τὴν προσφορὰν, ἐξέφρασε πρὸς αὐτοὺς τὰς εὐχαριστίας του (*).

Τὰ περὶ τῆς ὑψηγεσίας κατὰ τὰς δύο προηγουμένας περιόδους νενομισμένα ἦσαν τοιαῦτα, ὥστε δὲν προεκάλουν μεγάλην συρρόην ὑψηγητῶν· καὶ αἱ Σχολαὶ δὲ ἦσαν αὐστηρότεραι περὶ τὴν παραδοχὴν αὐτῶν, τὸ μὲν μὴ θεωροῦσαι ἀναγκαίαν τὴν ὑπὸ ὑψηγητῶν διδασκαλίαν μαθημάτων διδασκομένων, τὸ δὲ ἀπαιτοῦσαι πολλὰ προσόντα παρὰ τοῦ εἰς δοκιμασίαν ὑποβαλλομένου ὑποψηφίου. Ὅθεν καὶ οἱ κατὰ τὸ τέλος τῆς δευτέρας περιόδου ὑψηγηταὶ δὲν ἦσαν πλειότεροι τῶν τριῶν ἢ τεσσάρων. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1862 τὰ πράγματα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μείνωσιν ὡς εἶχον. Ἡ ἐπανάστασις ἤνοιξε πολλὰς θύρας, ἡ αὐστηρότης δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διατηρηθῆ, καὶ ὁ πρὸς τὴν ἀνωτάτην διδασκαλίαν ὀργανισμὸς ἠῤῥξησεν· ἰδίως δὲ μεταξὺ τῶν ὑψηγητῶν τῶν τε ἤδη διωρισμένων καὶ τῶν ὑποψηφίων προέκυψαν τοιαῦται ὑπερβολικαὶ ἀξιώσεις, ὥστε κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας μετὰ τὴν πολιτικὴν μεταβολήν, καθ' οὓς πολλοὶ ἐζήτησαν δικαίωμα καὶ ὠφελείας παρὰ τὸ πρέπον καὶ νόμιμον, τὸ Ὑπουργεῖον, βεβαίως πιεζόμενον ὑπὸ ἰσχυρῶν ἀπαιτητῶν, ἐξέφρασε πρὸς τὴν Σύγκλητον τὴν γνώμην νὰ καλῶνται καὶ ὑψηγηταὶ εἰς τὰς συσκέψεις τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς. Ἀλλ' ἡ Σύγκλητος ἀπέκρουσε τὴν παράλογον ταύτην αἰτησιν. Οὐχ ἦττον ἡ ὑψηγεσία, θεωρουμένη ὡς πρόδρομος τῆς καθηγεσίας, εἴλκυσε πολλούς· διότι εὐθύς κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος, ἀφ' οὗ προεβιβάσθησαν ὑψηγηταὶ τινες εἰς καθηγητάς, ἐξ διὰ μιᾶς ὑψηγηταί, δοκιμασθέντες ὑπὸ τῆς ἰατρι-

(*) Οἱ κατὰ ταύτην τὴν περίοδον διορισθέντες καθηγηταὶ ἀναγράφονται ἐν τῷ εἰς τὸ Παράρτημα συνημμένῳ Πίνακι.

κῆς καὶ θεολογικῆς Σχολῆς ἐνεκρίθησαν καὶ διωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου· κατὰ δὲ τὸ δεύτερον ἔτος ἐννέα διωρίσθησαν εἰς τὰς ἄλλας Σχολάς. Κατὰ δὲ τὰ ἐπόμενα ἔτη ἀνεχαιτίσθη πάλιν ἡ ὁρμὴ καὶ ἤρχισαν νὰ συζητῶνται τὰ περὶ τῆς ὑψηγείας. Τὸ Ὑπουργεῖον δι' ἐγγράφου, τοῦ ἀπὸ 23 Αὐγούστου 1868, ἀνακαλεῖ τὸ α' ἐδάφιον τοῦ ἀπὸ 23 Ὀκτωβρίου 1843 ὑπουργικοῦ ἐγγράφου, δι' οὗ ἡ Σχολή, πρὶν ἀποφανθῆ περὶ παραδοχῆς τοῦ ὑψηγησίαν αἰτοῦντος, ὀφείλει «νὰ συζητήσῃ τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν ὠφέλειαν τοῦ προτεινομένου μαθήματος», καὶ ἐπιτρέπει πλήρη ἐλευθερίαν εἰς ἐκλογὴν τοῦ ὑπὸ ὑψηγητοῦ διδασκτέου μαθήματος. Εἰς τὴν διάταξιν ταύτην ἀπήντησεν εὐθὺς ἡ Σύγκλητος, ἐκφράσασα γνώμην ὅτι «κατ' οὐδένα τρόπον εἶνε συμφέρουσα ἢ κατάργησις τοῦ ἐδαφίου ἐκείνου». Ἀλλὰ τὸ Ὑπουργεῖον ἐπέμεινεν. Ἡ ἰατρικὴ Σχολὴ ὑπεστήριξε καὶ αὐτὴ τὴν ὀρθότητα τοῦ ἀνακαλουμένου ἐδαφίου· ἀλλὰ καὶ πάλιν τὸ Ὑπουργεῖον ἐπέμεινεν· ἡ δὲ ἰατρικὴ καὶ πάλιν ἀπεφάνθη ὅτι ἐμμένει εἰς τὰ ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Πανεπιστημίου περὶ ὑψηγητῶν ἰσχύοντα (Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 46—43). Πρὸς ἄρσιν τῶν μεταξὺ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ Ὑπουργείου ἀντιθέσεων ἐξεδόθη τὸ ἀπὸ 26 Δεκεμβρίου 1869 Β. διάταγμα περὶ ὑψηγητῶν τὸ μέχρι τῆς σήμερον ἰσχύον, δι' οὗ καθιεροῦται ἡ περὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ διδασκτέου μαθήματος ἐλευθερία ὡς ἐξῆς «Ἴνα γίνῃ τις δεκτὸς ὡς ὑψηγητῆς καὶ διδάσκη ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ μάθημά τι τῶν ἐν τοῖς τοῦ καθιδρύματος τούτου προγράμμασιν ἢ ἄλλο, οὗ τὴν χρησιμότητα ἤθελεν ἐγκρίνη ἡ ἀρμοδία Σχολή, ἀπαιτεῖται κτλ.» (Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 43 ἐξ.). Τὸ ἄρθρον 4 τοῦ διατάγματος τούτου, καθ' ὃ ἀποβάλλει τὸ δικαίωμα τῆς ὑψηγείας ὁ μὴ ἀρξάμενος τῆς διδασκαλίας του ἐντὸς ἐξ μηνῶν ἀπὸ τῆς εἰς αὐτὸν κοινοποιήσεως τῆς ἀδείας τοῦ Ὑπουργείου ἢ ὁ διακόψας τὰς

παραδόσεις του πλέον τῶν ἕξ μηνῶν» κατακρίνει ὁ Πρύτανις Π. Καλλιγᾶς ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ σ. 23.

Μετά τὴν ἔκδοσιν τοῦ διατάγματος τούτου ἤρχισε πάλιν νὰ ζητῆται ἡ ὑψηγεία καὶ νὰ προσθέτωνται σχεδὸν κατ' ἔτος εἰς τοὺς οὐκ ὀλίγους ὑπάρχοντας νέοι ὑψηγηταί, ὧν ὁ ἀριθμὸς κατὰ τὸ τέλος τῆς περιόδου ταύτης ὑπερέβη τὸν τῶν καθηγητῶν, ἀνελθὼν εἰς 61, τούτων δὲ οἱ πλεῖστοι ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἰατρικὴν Σχολήν.

Ἐννοεῖται οἰκοθεν ὅτι πολλοὶ τῶν ὑψηγητῶν τούτων δὲν ἐδίδαξαν εἰμὴ ἐν ἡ δύο μαθήματα, διακόψαντες ἔπειτα τὰς παραδόσεις αὐτῶν δι' ἔλλειψιν ἀκροατηρίων καὶ ἀκροατῶν οὐχ ἤττον κατὰ παράβασιν τοῦ ἀνωτέρω ὑπὸ τοῦ Καλλιγᾶ κατακριθέντος ἄρθρου ἀναγράφονται ἐν τῷ προγράμματι, ὡς πλῆρες ἔχοντες τοῦ ὑψηγητοῦ τὸ δικαίωμα. Αἱ γενόμεναι ἐνίστε ὑπὸ τῶν πανεπιστημιακῶν ἀρχῶν ἀπόπειραι πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ 4 ἄρθρου ἀπέτυχον διὰ πολλὰς καὶ παντοίας προφάσεις ἢ καὶ εὐλόγους αἰτίας.

Πάντες οὗτοι οἱ πολυπληθεῖς ὑψηγηταὶ ἐπεζήτησαν τὴν ὑψηγείαν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι, ὅταν τὸ Ὑπουργεῖον λάβῃ ἀνάγκην νὰ διορίσῃ καθηγητὴν τινά, ἤθελε στρέψῃ τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν τάξιν αὐτῶν. Ἄλλ' ἡ Κυβέρνησις τὸ μὲν διὰ λόγους εἰς αὐτὴν ἰδιάζοντας, τὸ δὲ διότι δὲν εὑρισκεν ἐνίστε μεταξὺ τῶν ὑψηγητῶν τὸν ζητούμενον ἀρμόδιον καθηγητὴν, δὲν περιορίσθη εἰς τὸ νὰ διορίζῃ μόνον ἕξ ὑψηγητῶν τοὺς καθηγητάς. Τοῦτο ἐκέντησε τὴν φιλοτιμίαν καὶ τὰ συμφέροντα τῶν ὑψηγητῶν, οἵτινες κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1881 ἐπέδωκαν εἰς τὴν Σύγκλητον ἀναφοράν, δι' ἧς ἐζήτησαν νὰ προστατεύσῃ αὕτη τὰ πρὸς τὴν καθηγείαν δικαιώματα ἢ τοῦλάχιστον τὰς ἀξιώσεις αὐτῶν, ὑποστηρίζουσα τὴν ἀναφοράν των πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον. Μετά τινὰς συζητήσεις ἡ Σύγκλητος ἀπεφάσισε νὰ διαβιβάσῃ τὴν ἀνα-

φοράν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν συμμετοχὴν τῶν Σχολῶν εἰς τὸν διορισμὸν τῶν Σχολῶν. Καὶ ἡ μὲν συμμετοχὴ τῶν Σχολῶν ἐκανονίσθη καθὼς εἶδομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σ. 166), ἡ δὲ ὑφηγεσία δὲν φαίνεται ὅτι ὠφελήθη ἐκ τούτου. Διὸ καὶ συνεκροτήθη κατὰ τὸ τέρμα τῆς πεντηκονταετίας συνέλευσις τῶν ὑφηγητῶν. Τὰ ἐν αὐτῇ ἀποφασισθέντα δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὸ παρὸν χρονικόν. (Ὁ λόγος τοῦ τελευταίου τῆς πεντηκονταετίας πρυτάνεως Γ. Καραμῆτσα, πιστεύω, θὰ περιέχῃ τὰ κατὰ τὴν συνέλευσιν ταύτην).

Οἱ πλεῖστοι τῶν πρυτάνεων, περιθάλλοντες τὸν θεσμὸν τῆς ὑφηγεσίας, πολλὰ εἶπον περὶ αὐτῆς. Τὰ δὲ ὑπὸ Κ. Παπαρῥηγοπούλου εἰρημένα (σελ. 14) νομιζόμενα ἄξια νὰ ἐπαναληφθῶσιν ἐνταῦθα.

«Πρὶν ἀποχωρισθῶ τῶν διδασκόντων καὶ τῶν διδασκόμενων, ὀφείλω νὰ εἶπω τινὰ καὶ περὶ τῶν ὑφηγητῶν, εἰς οὓς προσετέθησαν κατὰ τὸ ἐνεστὸς ἔτος δύο· ὁ τῆς γλωσσολογίας ὑφηγητῆς Μιχαὴλ Δέφνερ, ὅστις λαβὼν τὴν ἄδειαν τῆς διδασκαλίας ἀπὸ πέρυσιν ἤρχισεν εὐδοκίμως τὰς παραδόσεις αὐτοῦ ἐφέτος, καὶ ὁ τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου ὑφηγητῆς Θεόδωρος Φλογαίτης, ὅστις δοκιμασθεὶς καὶ ἐγκριθεὶς ἐφέτος δὲν προέφθασεν ἔτι νὰ διδάξῃ. Τὸν θεσμὸν τῆς ὑφηγεσίας παρελάβομεν ἐκ Γερμανίας, ὅπως καὶ ἅπαντα τὸν λοιπὸν ὀργανισμὸν τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου. Ἄλλ' ἐνῶ ἐκεῖ οἱ ὑφηγηταὶ ἀποτελοῦσιν ἀκμαῖον καὶ ἀνεξάντλητον καθηγητῶν φυτώριον, παρ' ἡμῖν τὸ φυτώριον τοῦτο ἐμαράνθη πρὶν ἀκμάσῃ. Ὡς αἷτια τῆς ἀποτυχίας ταύτης λογίζονται ὅτι καθηγηταὶ δὲν προχειρίζονται πάντοτε ἐκ τῶν ὑφηγητῶν, οἱ δὲ φοιτηταὶ, ὄντες ὑπόχρεοι νὰ ἀκροῶνται τῶν πολλῶν μαθημάτων τῶν παραδιδόμενων ὑπὸ τῶν καθηγητῶν, οἵτινες μόνοι δικαιοῦνται νὰ ἐκδίδωσιν ἀποδείξεις ἀκροάσεων, σπανίως προσέρχονται εἰς τοὺς ὑφηγητάς, ὥστε οἱ ἐπίκουροι οὗτοι τῆς

καθηγεσίας, βλέποντες ἑαυτοὺς μὲν ἐνίοτε παραγκωνιζομένους, τὰ δὲ ἀκροατήρια αὐτῶν πάντοτε ἀραιούμενα, διακόπτουσι τὰς παραδόσεις αὐτῶν ἢ καὶ ὄλως παραιτοῦνται. Ἄλλ' οἷα-δήποτε καὶ ἂν εἴνε τὰ αἷτια, τὸ κακὸν δεῖται θεραπείας, διότι ἢ εὐδόκιμος διδασκαλία δὲν εἴνε τέχνη αὐτόματος, ἀλλὰ προῖόν μακρᾶς καὶ ἐνδελεχοῦς ἀσκήσεως. Αὐτοὶ οἱ δεξιώτεροι τῶν ἐγγηρασάντων περὶ τὸ ἔργον τοῦτο ἀνδρῶν ὁμολογοῦσιν ὅτι ἐνηπιάζον ὅτε κατὰ πρῶτον ἀπηλείφθησαν εἰς τὸ στάδιον. Ἐὰν δὲ εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅπου τοσαῦτα ὑπάρχουσι πανεπιστήμια μεγάλα καὶ μικρὰ καὶ ὅπου ἐπομένως τὰ μεγαλείτερα ἔχουσι τὸν τρόπον νὰ στρατολογῶσι τοὺς λειτουργοὺς αὐτῶν ἐκ τῶν ἐν τοῖς μικροτέροις κτησαμένων ὄνοματι καθηγητῶν, οὐδὲν ἤττον ἢ συνδρομὴ τῆς ὑψηγεσίας λογίζεται ἀπαραίτητος εἰς τὴν ἀνωτέραν διδασκαλίαν, ὅποσον πλειοτέραν ἀνάγκην αὐτῆς δὲν ἔχομεν ἡμεῖς ἐν Ἑλλάδι, οἱ ἐξ αὐτῆς καὶ μόνης δυνάμενοι νὰ ἀναπληρωθῶμεν ἐπιτυχῶς τὰς χηρευούσας καθηγητικὰς ἑδρας; Τὸ πρᾶγμα λοιπὸν εἴνε κατεπεῖγον, ἐὰν δὲν θέλωμεν νὰ ἴδωμεν τὸν καταλαβόντα τὴν Θεσμοθεσίαν ταύτην μαρασμὸν διαδιδόμενον καὶ εἰς αὐτὴν τὴν καθηγεσίαν, διότι θαρρόντως λέγω ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καθέδραι, αἵτινες, ὅταν ἐκλίπωσιν οὕτως ἢ ἄλλως οἱ νῦν περιφανῶς κατέχοντες αὐτάς ἄνδρες, δὲν θέλουσι δυνηθῆν ν' ἀναπληρωθῶσιν ὅπως οὖν ἐπαξίως, ἐὰν δὲν ὑπάρχωσι προπαρασκευασμένοι ἐπὶ τούτῳ ἑφεδροὶ διὰ μακρᾶς καὶ δεδοκιμασμένης ὑψηγεσίας. Καὶ οὐ μόνον ἢ κακῶς ἔχουσα ὑψηγεσία δύναται νὰ ἐπενεργήσῃ εἰς τὴν καθηγεσίαν, ἀλλὰ καὶ τῆς καθηγεσίας ἢ κατάστασις ἀντεπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ὑψηγεσίας. Ἐὰν ἢ ἐν τῷ ἀνωτάτῳ τούτῳ ἐκπαιδευτηρίῳ καθηγεσία ἦτο ὅ,τι ἔπρεπε νὰ ἦναι, ἑπαθλον ἀντάξιον ἀνδρὸς ἀφιερῶσαντος ἅπαντα αὐτοῦ τὸν βίον εἰς τὴν θεραπείαν τῆς ἐπιστήμης, ἴσως ἢ ὑψηγεσία ἡδύνατο ν' ἀνθέξῃ εἰς τὰς δοκιμα-

σίας δι' ὧν σήμερον διέρχεται καὶ νὰ ἐγκαρτερήσῃ ἐπὶ τῇ ἐλπίδι νὰ ἐπιτύχῃ τὸν στέφανον ἐκείνον πολυετῶν μόχθων καὶ στερήσεων. Ἄλλ' ἐρωτῶ, ἐγὼ ὅστις οὐδὲν ἔχω πλέον οὔτε νὰ ζητήσω οὔτε νὰ ἐλπίσω, ἐρωτῶ ἂν ἡ καθηγεσία κέκτηται τηλικούτου παρ' ἡμῖν θέλητρον; Ὅθεν μετὰ εὐλόγου περὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου μερίμνης ἐπικαλοῦμαι τὴν ἐπὶ τῶν σπουδαίων τούτων ζητημάτων σύντονον σκέψιν καὶ ἀπόφασιν τῶν τε ἀρχῶν αὐτοῦ καὶ τῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς βουλῆς.»

Μαθήματα κατὰ τὴν παροῦσαν περίοδον ἐδιδάχθησαν τὰ αὐτὰ σχεδὸν ἅπερ καὶ ἐν τῇ προηγηθείσῃ. Ἐὰν δέ τι νέον προσετέθη, θέλει ἀναγραφῆ ἐν τοῖς ἐξῆς. Ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος τῆς διδασκαλίας διέμεινεν ὁ αὐτός, ἢ ἀνεκαθεν ὑπάρχουσα πλήρης ἐλευθερία οὐ μόνον ὡς πρὸς τὴν μέθοδον τὴν διδακτικὴν, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὸ καθ' ἑξάμηνον ἢ κατ' ἔτος ποσὸν τοῦ διδασκομένου μαθήματος. Ἡ ἐλευθερία δὲ αὐτῶν τῶν διδασκόντων ἐπεξετάθη καὶ εἰς τοὺς διδασκομένους. Ὅθεν ὁ μὲν διδάσκων ἐδίδασκε τὸ μάθημά του καθ' ἣν τάξιν καὶ καθ' ἃ χρονικὰ διαστήματα ἤθελεν· ὁ δὲ ἀκροώμενος τὸ μὲν κατ' ἀνάγκην, τὸ δὲ καὶ κατ' ἰδίαν προαίρεσιν ἀτάκτως συνεπλήρωνε τὸν κύκλον τῶν μαθήσεών του ἢ καὶ πολλάκις ἡμιτελῆ αὐτὸν κατέλειπε. Τοῦτο δὲ συνέβαινε κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐν πάσαις ταῖς Σχολαῖς. Καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην καὶ δευτέραν περίοδον ἐγείνεν ἀπόπειρά τις ὑπὸ τῆς πανεπιστημιακῆς ἀρχῆς νὰ εἰσαχθῇ ποιά τις τάξις εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν ἀκρόασιν· καὶ πρὸς τοῦτο οὐ μόνον προσεκλήθησαν οἱ ἀρμόδιοι καθηγηταὶ νὰ διδάσκωσι χάριν τῶν νέων φοιτητῶν ἐγκυκλοπαιδείαν καὶ μεθοδολογίαν τῶν ἐπιστημῶν ἐκάστης Σχολῆς, ἀλλὰ καὶ ὁδηγίαι συνετάχθησαν πρὸς τοὺς φοιτητὰς περὶ τακτικωτέρας καὶ σκοπιμωτέρας ἀκροάσεως τῶν ἰδίων αὐτῶν μαθημάτων. Ἀλλὰ πολλὴ ὁμο

τάξις καὶ σκοπιμότης περὶ τὴν διδασκαλίαν καὶ ἀκρόασιν πάντων τῶν μαθημάτων οὐδὲ κατὰ τὰς προηγηθείσας περιόδους ἐτηρήθη, καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τὴν τελευταίαν εικοσιπενταετίαν, καθ' ἣν καὶ ἄλλαι ἐλευθερίαι εἰσέδυσαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, οὐδὲ ἀπόπειρα οὐδεμία ἔγεινε κανονισμοῦ τινος τῆς διδασκαλίας καὶ ἀκροάσεως, ἂν καὶ πολλαὶ περὶ τούτου παρατηρήσεις ἀναγινώσκονται ἐν τοῖς πρακτικοῖς καὶ ἐν τισὶ τῶν πρυτανικῶν λόγων. Μόνον ἡ ἐγκυκλοπαιδεία καὶ μεθοδολογία τῶν ἐπιστημῶν ἐκάστης σχολῆς ἀναγράφεται ὡς τακτικὸν μάθημα.

Τὰ δὲ νέα μαθήματα τὰ εἰσαχθέντα εἰς τὰ προγράμματα τῶν Σχολῶν, περὶ ὧν ὅμως δὲν ὑπάρχει βεβαιότης ὅτι καὶ πράγματι πάντα ἐδιδάχθησαν, ἰδίως τὰ ὑπὸ ὑφηγητῶν ἀναγεγραμμένα, εἶνε τὰ ἑξῆς :

Ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ.

Ἠθικὴ Θεολογία ὑπὸ Π. Ῥομπότη· ἂν τὸ μάθημα τοῦτο εἶνε τὸ αὐτὸ πρὸς τὴν *Χριστιανικὴν ἠθικὴν*, ἣτις καὶ ὑπὸ ἄλλων πρότερον καὶ ὑπ' αὐτοῦ τούτου ἐδιδάσκετο, δὲν εἶνε νέον μάθημα, ἀλλὰ νέος ὅρος.

Συμβολικὴ ὑπὸ Α. Μοσχάτου ὑφηγητοῦ καὶ Ἄλ. Λυκούργου καὶ Δ. Κυριακοῦ.

Λειτουργικὴ ὑπὸ Π. Ῥομπότη.

Χριστιανικὴ ἀρχαιολογία ὑπὸ Ν. Κολογερά.

Ἀπολογητικὴ ὑπὸ Σούγκρα, ὑφηγητοῦ.

Κατηχητικὴ ὑπὸ Ἰγ. Μοσχάκη, ὑφηγητοῦ.

Ἐν τῇ Νομικῇ Σχολῇ.

Βυζαντινὸν δίκαιον μετὰ τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὑπὸ Α. Κρατσά, ὑφηγητοῦ.

Ναυτικὸν δίκαιον ὑπὸ Δ. Γ. Πάλλη, ὑφηγητοῦ.
 Μεταλλικὸν δίκαιον ὑπὸ Ἰ. Μοσχονησίου, ὑφηγητοῦ.
 Ἱστορία τῶν πολιτευμάτων ὑπὸ Μοσχοβάκη, ὑφηγητοῦ.

Ἐν τῇ Ἱατρικῇ Σχολῇ.

Ἐπιδησιολογία ὑπὸ Θ. Ἀρεταίου.
 Κλινικὴ τῶν νοσημάτων τῶν παιδῶν ὑπὸ Α. Ζίννη.

Ἐν τῇ φιλοσοφικῇ Σχολῇ.

Ἱστορία τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ ὑπὸ Α. Γενναδίου.
 Ἱστορία τῆς φιλολογίας ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος ὑπὸ Ε.
 Καστόρχη.
 Ἑλληνικὴ Γραμματικὴ ὑπὸ Δ. Μαυροφρύδου καὶ ἐσχά-
 τως ὑπὸ Γ. Χατζιδάκη.
 Περὶ ιστοριογραφίας καὶ ῥητορείας ὑπὸ Δ. Μαυροφρύ-
 δου (κεφάλαια τῆς ιστορίας τῆς ἑλλην. λογοτεχνίας ἐκτε-
 νέστερον διδασκόμενα).
 Μυθολογία τῶν ἀρχαίων ἐλλήνων ὑπὸ Π. Περβάνο-
 γλου, ὑφηγητοῦ.
 Τοπογραφία τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ.
 Δημόδης ἀστρονομία ὑπὸ Δ. Κοκκίδου.
 Μετεωρολογία καὶ κλιματολογία ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ.
 Ἱστορία τῆς παρ' Ἑλλήσιν ἀστρονομίας ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ.
 Ἱστορία τῆς νεωτέρας φιλολογίας ὑπὸ Ἰω. Περβάνο-
 γλου, ὑφηγητοῦ.
 Φιλοσοφία τῆς τέχνης (Καλολογία) ὑπὸ Φ. Πυλαρινοῦ.
 Ἱστορία τῶν πολιτευμάτων ὑπὸ Σ. Τσιβανοπούλου, ὑφη-
 γητοῦ.
 Περὶ ἐλληνικῆς συντάξεως ὑπὸ Κ. Κόντου.

Ἀνώτερα μαθηματικά ὑπὸ I. Παπαδάκη, Β. Λάκωνος,
 Ἀ. Κυζικηνοῦ, Νικολαΐδου, Ἰ. Χατζιδάκη καὶ Κ. Στεφάνου.

Ἑλληνικὴ ῥυθμικὴ ὑπὸ Δ. Σεμιτέλου.

Γλωσσολογία ὑπὸ Μ. Δέφνερ καὶ ἐσχάτως ὑπὸ Γ. Χα-
 τζιδάκη.

Γενεασιακὴ παιδαγωγικὴ ὑπὸ I. Πανταζίδου.

Μεταλλουργία ὑπὸ Κ. Μητσοπούλου (ἀναγράφεται ἅπαξ
 ἐν τινι προγράμματι τῆς α'. περιόδου ὑπὸ Ξ. Λάνδερερ).

Μυθολογία ἐν τῇ τέχνῃ ὑπὸ II. Καββαδία ὑφηγητοῦ,
 καὶ Ν. Πολίτου, ὑφηγητοῦ.

Συγκριτικὴ μυθολογία ὑπὸ Ν. Πολίτου ὑφηγητοῦ.

5'. Μέσα διδακτικά.

I. Συλλογαί.

α'. Βιβλιοθήκη.

Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Πανεπιστημίου, ἠνωμένη μετὰ τῆς
 δημοσίας τοπικῶς καὶ διοικητικῶς ὑπὸ τὴν ἐφορείαν τοῦ Γ.
 Κ. Τυπάλδου, διετέλεσε καθ' ἑλὴν τὴν προηγηθεῖσαν περίο-
 δον πλουτιζομένη καὶ αὐξανομένη τοσοῦτον, ὥστε περὶ τὰ
 τέλη πολλὰ βιβλία ἔμενον ἐν κιβωτίαις δι' ἔλλειψιν χώρου.
 Μετὰ δὲ τὴν πολιτικὴν μεταβολὴν τοῦ 1862 ἐπῆλθον καὶ
 εἰς αὐτὴν συμφοραὶ οὐκ ὀλίγαι. Ὁ ἔφορος ὁ τοσοῦτον συν-
 τελέσας εἰς αὐξήσιν αὐτῆς ἀπελύθη· αὐτ' αὐτοῦ δὲ διωρίσθη
 ἀνὴρ ἤμιστος εἰς τὴν διοίκησιν αὐτῆς ἀρμόδιος, ὁ ποιητὴς
 καὶ δημοσιογράφος II. Σοῦτσος. Καὶ πρὸ τῆς μεταπολιτεύ-
 σεως δὲν ἐπεκράτει πολλὴ εὐταξία ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ, διότι
 οὔτε κατάλογος ὑπῆρχεν οὔτε διευθέτησις τῶν βιβλίων πρα-
 κτικὴ οὔτε οἱ ἀναγκαῖοι καὶ ἱκανοὶ πρὸς τὰ τοιαῦτα ὑπάλ-
 ληλοι. Τοῦτο φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ἐγγράφου, ὅπερ ἔπεμψεν

εἰς τὸ Ὑπουργεῖον ὁ νέος ἔφορος περὶ τῆς καταστάσεως, εἰς ἣν παρέλαβε τὴν βιβλιοθήκην (ἴδ. αὐτὸ ἐν τῇ Παλιγγενεσίᾳ 25 Ἰουνίου 1863). Ἀλλὰ κυρίως μετὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1862 ἐπῆλθον τοιαῦται ἀταξίαι, διεφημίζοντο τοσαῦται καταχρήσεις, ὥστε τὸ Ὑπουργεῖον μετὰ τὴν αὐθόρμητον μάλιστα καὶ ἀπροσδόκητον ἐπίσκεψιν τῆς βιβλιοθήκης ὑπὸ τοῦ Βασιλέως (Φρεαρίτου Εὐθυν. σ. 3) ὄφειλε νὰ λάβῃ πρόνοιαν περὶ αὐτῆς. Ἀλλὰ πρὶν ἐπέλθῃ οἰαδήποτε ἄνωθεν βελτίωσις, ἡ Σύγκλητος τοῦ Πανεπιστημίου, βλέπουσα τὴν ὀλίγην εὐχρηστίαν τῆς βιβλιοθήκης, ἀπεφάσισε τῷ 1863 νὰ σχηματίσῃ ἰδιαίτεραν πανεπιστημιακὴν βιβλιοθήκην πρὸς χρῆσιν τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου· αἰθουσα δὲ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐξελέχθη ἡ κατὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν εἰς ἐξετάσεις πρότερον χρησιμεύουσα. Εἰς ταύτην ἐτέθησαν τὰ ἐν τοῖς κιβωτίοις κεκλεισμένα καὶ ὅσα ἄλλα ἐδύναντο νὰ χρησιμεύωσιν εἰς τοὺς τῶν τεσσάρων Σχολῶν καθηγητάς. Κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη οὐ μόνον ἐπλουτίσθη ἡ βιβλιοθήκη αὕτη, ἀλλὰ καὶ ἐταξινομήθη διὰ τῆς ἐπιμελείας τοῦ Ε. Καστόρχη καὶ τῶν ὑφηγητῶν τότε Κ. Δηληγιάννη καὶ Α. Χρηστομάνου καὶ Ἰω. Περβάνογλου. Καὶ οὕτως ἀπέβη χρήσιμος τῷ ὄντι ἡ ἰδιαίτερα αὕτη βιβλιοθήκη εἰς τοὺς καθηγητάς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἄλλους λογίους, περιέχουσα περὶ τοὺς 12000 τόμους καὶ ἀναγνωστήριον εὐπρεπὲς μετὰ πολλῶν περιοδικῶν συγγραμμάτων πάσης ἐπιστήμης. Περὶ δὲ τῆς μεγάλης Βιβλιοθήκης τὸ Ὑπουργεῖον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1866 ἐνόμισε φρόνιμον νὰ ἀναθέσῃ τὴν ἐφορείαν καὶ τὴν βελτίωσιν αὐτῆς εἰς τὸν καθηγητὴν Κ. Φρεαρίτην, ὅστις πρὸ δύω ἐτῶν πρυτανεύσας εἶχεν ἀποδείξῃ μεγάλην δραστηριότητα περὶ τὴν συμπλήρωσιν καὶ ἐπισκευὴν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ ἀπὸ τότε ἐπεκαλεῖτο ὁ ῥέκτης πρῦτανις.

Καὶ πρῶτον μὲν τοῦ νέου ἐφόρου ἔργον ὑπῆρξεν ὅτι ἔκλει-

σεν ἐπὶ ἑξὶ μῆνας τὴν Βιβλιοθήκην, καθ' οὓς μετὰ πολλῆς προθυμίας καὶ δραστηριότητος ἐργαζόμενος μετὰ τῶν ὑπαλλήλων αὐτοῦ ἐκαθάρισεν αὐτήν, ἐξήλεγε τὰ ὑπάρχοντα βιβλία, περισυνέλεξε τῶν ὀπωσδήποτε ἐσκαρπισμένων ὅσα ἐδυνήθη, ἀπηγόρευσε τὸν δανεισμόν, ἐταξινόμησε μόνον τὰ δεδεμένα βιβλία κατὰ ἴδιον οὐχὶ πολὺ κοινὸν σύστημα, τὸ τῆς καθ' ἡλώσεως καὶ μετὰ 9 μῆνας (Φρεαρ. Εὐθυν. σ. 100) ἀπέδειξεν αὐτὴν εὐπρεπῆ τὴν ὄψιν. Ἄλλ' ὁ καθηγητὴς Κ. Φρεαρίτης καὶ ὡς ἔφορος τῆς Βιβλιοθήκης ἔπαθεν ὅ,τι καὶ ὡς πρῦτανις· ἐξήγγειρε καθ' ἑαυτοῦ τὴν Πρυτανεῖαν καὶ τὴν Σύγκλητον διὰ τὴν ἐξῆς αἰτίαν. Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὸν διορισμὸν αὐτοῦ (14 Φεβρουαρίου 1866 παρέλαβε τὴν ὑπηρεσίαν, Φρεαρ. Εὐθυν. σ. 269) προεκάλεσε διὰ τοῦ πᾶσαν πρὸς αὐτὸν ἐμπιστοσύνην ἔχοντος ὑπουργείου Β. διάταγμα, τὸ ἀπὸ 26 Φεβρουαρίου 1866, δι' οὗ κατὰ τὸ ἄρθρον 1 «Ἡ μέχρι τοῦδε δημοσία βιβλιοθήκη καὶ ἡ πανεπιστημιακὴ συγχωνεύονται εἰς μίαν Ἐθνικὴν βιβλιοθήκην», καὶ κατὰ τὸ ἄρθρον 3 «Πᾶσα ἀγορὰ νέων βιβλίων διὰ τὴν Ἐθνικὴν βιβλιοθήκην θέλει γίνεσθαι τοῦ λοιποῦ κατὰ πρότασιν τοῦ ἐφόρου αὐτῆς καὶ ἐπιμελεία αὐτοῦ μετὰ προηγουμένην ἔγκρισιν τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργείου». Ὀλόκληρον τὸ διάταγμα τοῦτο, μάλιστα δὲ τὸ ἄρθρον 1, ἐθεωρήθη ὑπὸ τῆς Συγκλήτου ὡς παραβιάζον τὰ κεκτημένα ἐπὶ τῆς βιβλιακῆς περιουσίας τοῦ Πανεπιστημίου δικαιώματα, καὶ διὰ τοῦτο μετὰ πολλὴν σύσκεψιν ἐπέμφθη ὑπ' αὐτῆς τὸ ἀπὸ 7 Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἔγγραφον, δι' οὗ ὑποστηρίζονται τὰ δίκαια τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ζητεῖται ἡ ἐπανόρθωσις τῆς γενομένης ἀδικίας. Τὸ δὲ Ὑπουργεῖον διὰ τοῦ ἀπὸ 18 Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἔγγράφου ἐδήλωσεν εἰς τὴν Σύγκλητον ὅτι «δὲν ἐνόησε νὰ ἀποξενώσῃ τῆς περιουσίας αὐτοῦ τὸ Πανεπιστήμιον». Ἄλλ' ἡ Σύγκλητος δὲν ἤρκε-

σθη εἰς τὴν ἀπλήν ταύτην δι' ὑπουργικοῦ ἐγγράφου Θεραπειάν οὐδ' εἰς τὸ ἀπὸ 2 Ἰουνίου 1866 Β. διάταγμα, ἕπερ δὲν ἀνήρει τὸ τῆς 25 Φεβρουαρίου, ἀλλ' ἀπήτησε διὰ τοῦ ἀπὸ 21 Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐγγράφου τὴν ἔκδοσιν Β. διατάγματος, δι' οὗ σαφῶς νὰ ὀρισθῇ ἡ ἐξασφάλις καὶ διαχείρισις τῆς βιβλιακῆς περιουσίας τοῦ Πανεπιστημίου, ἣτις ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ εἶνε διοικητικῶς μόνον ἠνωμένη μετὰ τῆς δημοσίας βιβλιοθήκης. Ἐπειδὴ δὲ ἀντὶ πάσης Θεραπειάς τὸ Ἰπουργεῖον ἐν τῇ πρὸς τὸν Βασιλέα ἐκθέσει ἐχαρακτήρισεν οὐχὶ προσηκόντως τὴν ἐπιμονὴν τῆς Συγκλήτου εἰς τὴν σαφῆ διάκρισιν τῆς βιβλιακῆς περιουσίας τοῦ Πανεπιστημίου, ἢ Πρυτανεία ἀπέστειλε νέα ἔγγραφα εἰς τὸ Ἰπουργεῖον ἀπὸ 31 Δεκεμβρίου 1866 καὶ 30 Μαρτίου 1867, δι' ὧν διαμαρτύρεται τρόπον τινὰ κατὰ τῶν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Πανεπιστημίου διαπραχθέντων καὶ προτείνει τὴν προσάρτησιν τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, μεθ' ἧς ἐνωθεῖσα καὶ ἡ ἰδιαιτέρα τοῦ Πανεπιστημίου ἤθελεν ἀποτελέσῃ τὴν Ἐθνικὴν τοῦ Πανεπιστημίου βιβλιοθήκην. Τὸ δὲ Ἰπουργεῖον ταῦτα μὲν δὲν παρεδέχθη, συνήνεσε δὲ εἰς τὸν σχηματισμὸν ἐπιτροπῆς ἐξελεγκτικῆς τῶν ὑπὸ τοῦ ἐφόρου πεπραγμένων εἰς τὴν πανεπιστημιακὴν βιβλιοθήκην, ἐπειδὴ εἶχε δοθῆ κατὰ τούτου καταγγελία περὶ παρασφραγίσεως τῶν τοῦ Πανεπιστημίου βιβλίων. Ἀλλὰ ταύτην ὁ ἔφορος Κ. Φρεαρίτης τὸ μὲν πρῶτον δὲν ἐδέχθη, ἀφ' οὗ δὲ συνεννοήθη μετὰ τοῦ ὑπουργείου, συγκατετέθη νὰ τὴν δεχθῆ δι' ἐγγράφου θεωρηθέντος ὑπὸ τῆς Συγκλήτου ὡς προσβλητικοῦ (ἰδ. αὐτὸ παρὰ Φρεαρ. Εὐθυμ. σ. 105), καὶ οὕτως ἐπῆλθεν ἡ ῥῆξις μεταξὺ τοῦ ἐφόρου καὶ τῆς Συγκλήτου, ἢ ἐμφαινομένη ἐν τῷ ἀπὸ 24 Μαΐου 1867 (ἰδ. τὰ ἔγγραφα ταῦτα πάντα ἐν τοῖς λόγοις τῶν πρυτάνεων Μιλτιάδ. Βενιζέλου 1865—66 σ. 20 καὶ 103 ἐξ. καὶ Α. Ρ. Γαγ-

καβῆ σ. 12 καὶ 56 ἐξ.). Ἡ Σύγκλητος ἐζήτει ικανοποίησιν διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἐφόρου προσβολὴν καὶ δὲν ἤθελεν οὐδεμίαν σχέσιν νὰ ἔχη πρὸς τὸν Κ. Φρεαρίτην. Ἀφ' οὗ δὲ τὰ πράγματα καλῶς παρεσκευάσθησαν, τῇ 5 Αὐγούστου 1867, ἀπελύθη μὲν ὁ Κ. Φρεαρίτης, ἀντ' αὐτοῦ δὲ διωρίσθη ἔφορος τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης ὁ καθηγητὴς Φίλιππος Ἰωάννου, προσωρινῶς ἀποδεχθεὶς τὸ ἀξίωμα τοῦτο (Πρακτικ. τῆς Συγκλήτου 5 Αὐγ. 1867).

Καὶ αὕτη μὲν εἶνε ἡ ἐπίσημος ὄψις τῆς ἐφορείας τοῦ Κ. Φρεαρίτου· ἀλλ' εὐθὺς ἀπὸ τοῦ διορισμοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν Βιβλιοθήκην ἤρχισαν νὰ γράφωνται ἐν ταῖς ἐφημερίσι διατριβαὶ σφόδρα ἐμπαθεῖς, αἱ μὲν ὑπέρ, αἱ δὲ κατ' αὐτοῦ, καὶ νὰ διασύρωνται ἐν αὐταῖς τὰ ὀνόματα σεβαστῶν ἀνδρῶν. Οὕτως ἐξαφθέντων τῶν προσωπικῶν παθῶν, ἡ μὲν κρίσις ἦτο ἀφευκτος, καὶ ἐπῆλθεν ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν· ἀπόδειξις δὲ τῆς ἀδιαλλάκτου σχέσεως τῶν δύο ἀρχῶν εἶνε τὸ ὑπὸ τοῦ Φρεαρίτου δημοσιευθὲν οὐ μικρὸν βιβλίον, ὅπερ ἐπιγράφεται «Κωνσταντίνου Φρεαρίτου, πρῶην ἐφόρου τῆς ἐθν. βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ἐθνικοῦ νομισματικοῦ μουσείου, εὐθύναι πρὸς τὸ κοινόν, ἐν Ἀθήναις 1868, σ. ιδ' καὶ 435».

Εὐθὺς μετὰ τὴν ἐν τῇ ἐφορείᾳ μεταβολὴν ἐλήφθη πρόνοια περὶ ἄλλης ταξινομήσεως τῆς Βιβλιοθήκης παρὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Φρεαρίτου καταπραχθεῖσαν. Πρὸς τοῦτο ἐκλήθη ἐκ Καινιξβέργης τῆς Γερμανίας διὰ τῆς συμπράξεως τοῦ φιλέλληνος Α. Ἐλισσεν, βιβλιοφύλακος τῆς ἐν Γοττίγγη βιβλιοθήκης, ὁ Διμ. Στέφφενγάγεν ἐπὶ μηνιαίῳ μισθῷ δρ. 300, ἵνα ἐντὸς τριῶν ἐτῶν συντελέσῃ τὴν καθ' ὕλην κατάταξιν καὶ τοὺς προχείρους καταλόγους τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης. Καὶ οὗτος μὲν μετὰ τὴν πρὸς τὴν ἐφορείαν γνωμοδότησιν αὐτοῦ περὶ τῆς τότε καταστάσεως τῆς Βιβλιοθήκης (Φρεαρ. Εὐθύν. σ. 344 ἐξ.) ἤρχισε τὸ ἔργον του ἀπὸ τοῦ

Ὀκτωβρίου τοῦ 1867, τὴν δὲ 24 Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξεδόθη ὁ περὶ τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης καὶ τοῦ νομισματικοῦ μουσείου μέχρι τοῦ νῦν ἰσχύων νόμος (Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 164 ἐξ.) καὶ μετ' ὀλίγους μῆνας ὁ ὑπὸ τοῦ Φιλ. Ἰωάννου συνταχθεὶς καὶ ὑπὸ τῆς Συγκλήτου ἐγκριθεὶς Κανονισμὸς τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης καὶ τοῦ νομισματικοῦ μουσείου, κυρωθεὶς διὰ Β. διατάγματος τῆ 23 Μαρτίου 1868 (Βαμπᾶ αὐτόθ. σ. 170).

Τὴν ἐξωτερικὴν εὐπρέπειαν τὴν ὀλίγον χρόνον ἐπὶ τῆς ἐφορείας τοῦ Κ. Φρεαρίτου ἐπικρατήσασαν διεδέχθη ἔνεκα τῆς νέας ταξινομήσεως φυσικῶ τῶ λόγῳ ἀταξία τις κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν καὶ δυσχρηστία, μάλιστα μετὰ τὴν κατ' ἀρχὰς Ἰουνίου 1868 ἀποχώρησιν τοῦ προσωρινῶς ἀναλαβόντως τὴν ἐφορείαν Φιλίππου Ἰωάννου. Ὁ διάδοχος αὐτοῦ Μ. Σχινᾶς «ἐκτακτον εἶχε ζῆλον, λέγει ὁ πρύτανις Π. Καλλιγᾶς, καὶ πολλὴν παιδείαν καὶ ἀρχαϊκὰς ἀρετάς, ἀλλ' ἡ ἡλικία αὐτοῦ ἦτο δυσανάλογος πρὸς τὸ ἡράκλειον ἔργον, ὅπερ ἡ βιβλιοθήκη αὕτη ἀπῆτει ἐν οἷα εὐρίσκετο στάσει». Ἐπὶ τῆς ἐφορείας αὐτοῦ, ἥτις διήρκεσε μέχρι τοῦ τέλους Ἰανουαρίου 1870, ὅτε ἀπέθανεν, αἱ ταξινομικαὶ ἐργασίαι προέβαινον βραδέως. Ὅθεν ἀπὸ τῆς 5 Φεβρουαρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης ὁ ἀκμαῖος καὶ δραστήριος Σπ. Κόμνος ἠναγκάσθη διὰ παντὸς τρόπου νὰ ἐπισπεύσῃ τὰς ἐργασίας, ἵνα μὴ, παρελθούσης τῆς τριετοῦς προθεσμίας τοῦ Στέφφενχάγεν, μείνῃ ἀτακτοποίητος ἡ Βιβλιοθήκη. Ἡ πρὸς τὴν Πρυτανεῖαν ἔκθεσις τῆς 30 Αὐγούστου 1870 περιέχει τὰ κατὰ τοὺς πρώτους ἐπτὰ μῆνας τῆς ἐφορείας αὐτοῦ πεπραγμένα (Λόγ. Π. Καλλιγᾶ σ. 106). Ἀλλὰ διὰ τῶν ἐργασιῶν τούτων δὲν ἐπῆλθεν ἡ ἐπιθημητὴ τάξις. Αὕτη ἀνεφάνη κυρίως μετὰ ἐν ἔτος, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Πρυτάνεως Κ. Βουσάκη καὶ τῆς

εἰς αὐτὸν ἐπισυνημμένης ἐκθέσεως τοῦ ἐφόρου (σ. 32 ἐξ. καὶ 119—140).

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐστράφη ἢ προσοχὴ τῆς τε Ἐφορίας καὶ τῆς Πρυτανείας καὶ πρὸς τὰ ὀλίγα καὶ ὄχι τόσον περιφανῆ χειρόγραφα τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης, τὰ πρότερον κατακεκλεισμένα ἐν ἀρμαρίοις, ἀλλ' οὐδ' ἐνταῦθα ἐξησφαλισμένα ἀπὸ χειρῶν ἱεροσύλων. Ἐξήχθησαν ἐκεῖθεν καὶ εἰς ἰδιαίτερον τμήμα κατετέθησαν· ἀλλ' ὁ κατάλογος αὐτῶν δὲν κατηρτίσθη· διότι ὁ μὲν ὑπὸ τοῦ Σοφ. Κ. Οἰκονόμου ἐπὶ τῆς ἐφορείας τοῦ Κ. Φρεαρίτου συνταχθεὶς οὐδέποτε παρεδόθη εἰς τὴν Βιβλιοθήκην, καίπερ πολλάκις ζητηθεὶς (Λόγ. Κ. Παπαβῆργοπούλου σ. 101)· ὁ δὲ ὑπὸ τοῦ 6' βιβλιοφύλακος Γ. Κρέμου περιγραφικὸς αὐτῶν κατάλογος ἤρχισε μὲν νὰ δημοσιεῦται, ἀλλὰ μετὰ τσαύτης πολυτελείας, ὥστε δὲν κατωρθώθη νὰ ἔλθῃ εἰς πέρας. Ἐν μόνον χειρόγραφον σύγγραμμα ἐξεδόθη πλήρες ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Γ. Κρέμου τὸ τοῦ Γ. Ζαβείρα τοῦ ἐκ Σιατίστης τῆς Μακεδονίας, ὅπερ ἐπιγράφεται μὲν Νέα Ἑλλάς, περιέχει δὲ τὴν ἱστορίαν τῶν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τοῦ 1804 Ἑλλήνων συγγραφέων. Πλειοτέρας λεπτομερείας περὶ τῆς ἐκδόσεως ταύτης εὐρίσκει ὁ βουλόμενος ἐν τοῖς λόγοις Κ. Βουσάκη σ. 40 ἐξ. καὶ 132 καὶ Ε. Καστόρχη σ. 34—35 καὶ ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ σ. ε'—ιε').

Τακτοποιηθείσης ὅπωςδὴποτε τῆς Βιβλιοθήκης κατὰ τὰ δύο πρῶτα ἔτη τῆς ἐφορείας τοῦ Σπ. Κόμνου, πολλὰ ἔτι ὑπελείποντο πρὸς ἐντελεῆ βελτίωσιν καὶ κανονικὴν καὶ χρησιμον λειτουργίαν αὐτῆς, ἅπερ πάντα μὲν ἐζητοῦντο ὑπὸ τοῦ ἐφόρου διὰ τῶν πρὸς τὴν Πρυτανεῖαν ἐκθέσεων αὐτοῦ, ἀλλ' οὐδὲν ἢ γλίσχα τινὰ ἐξετελοῦντο (ἴδ. τὰς ἐκθέσεις αὐτοῦ ἐν τοῖς λόγοις Βουσάκη σ. 129 ἐξ. Κ. Παπαβῆργοπούλου σ. 98 ἐξ. καὶ Μακκᾶ σ. 93 ἐξ.).

Ἐπειδὴ δὲ ἐπῆλθε διαφωνία τις μεταξύ τῆς ἐφορίας καὶ τοῦ Ὑπουργείου, ὁ μὲν Σπ. Κόμνος ἔδωκε τὴν παραίτησίν του, ὁ δὲ τῇ 27 Αὐγούστου 1875 διαδεχθεὶς αὐτὸν Ἰ. Πανταζίδης δύο μόνους μῆνας ἐχρημάτισεν ἔφορος, περιῆλθε δ' ἡ ἐφορεία εἰς τὸν πρὸ καιροῦ αὐτὴν ἐποφθαλμιῶντα Κ. Σ. Κροκιδῆν. Ἄλλ' ἀπὸ τότε κατέλαβε τὴν Ἐθνικὴν βιβλιοθήκην ἄλλη κακοδαιμονία, ὅτι ἡ θέσις τοῦ ἐφόρου καὶ τῶν ὑπαλλήλων αὐτῆς κατήντησε θέσις πολιτικῆ, καὶ κατὰ πᾶσαν ὑπουργικὴν μεταβολὴν συμμετεβάλλετο καὶ ὁ ἔφορος. Τὴν παρατήρησιν ταύτην ἔκαμεν ἤδη ὁ πρύτανις Θ. Ἀρεταῖος (Λόγ. σ. 23 ἐξ.). Οὕτω μετὰ τὸν Κροκιδῆν διωρίσθη ὁ Χ. Δ. Μελετόπουλος, μετὰ δὲ τοῦτον ὁ Ἐμμ. Ροῖδης καὶ πάλιν ὁ Μελετόπουλος καὶ τέλος πάλιν ὁ καὶ νῦν ἔτι Ἐμμ. Ροῖδης. Διὰ τῆς ἐπιμελείας τῶν δύο τελευταίων πολλὰ τῆς διοικήσεως ἐβελτιώθησαν κατὰ τὰς ἐκθέσεις αὐτῶν τὰς εἰς τοὺς πρυτανικοὺς λόγους ἐπισυνημμέναις, εἰς ἃς καὶ παρέμπομεν περὶ τῶν λεπτομερειῶν. Ἰδίως δὲ ἐπὶ τῆς ἐφορίας τοῦ Ροῖδου ἐξεδόθη ὁ ΑΙΑ νόμος τῆς 12 Ἰουνίου 1882 περὶ ὑπαλλήλων τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης καὶ ὁ ΑΠΗ τῆς 26 Μαρτίου 1883 περὶ ἐπιμελητοῦ τῶν χειρογράφων (Βαμ. πᾶ Ν. Π. σ. 167 καὶ 168), καὶ ἤρχισεν ἡ ἐκδοσις ἐντύπων συστηματικῶν καθ' ὕλην καταλόγων, ὧν μέχρι τοῦδε ἐξεδόθησαν τρεῖς 1) τοῦ θεολογικοῦ τμήματος, 2) τοῦ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλολογίας, καὶ 3) τοῦ τῆς νομισματικῆς ὁσονούπω δὲ ἐκδίδεται καὶ ὁ τῆς λατινικῆς φιλολογίας.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς διοικήσεως τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης. Ἡ δὲ αὔξησις καὶ ὁ πλουτισμὸς αὐτῆς μέχρι τίνος μὲν προέβη κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, δὲν εἶνε εὐκόλον νὰ ἐξακριβωθῇ. Ἄλλ' ἐκ τῶν ἐν τοῖς πρυτανικοῖς λόγοις δημοσιευομένων καταλόγων εἶνε πρόδηλον ὅτι κατ' ἔτος προσεθέτοντο πολλὰ βιβλία εἴτε ἐκ δωρεῶν εἴτε ἐξ ἀγορᾶς· τσαῦτα

δὲ ἦσαν τὰ οὕτω συσσωρευθέντα, ὥστε ἐπ' ἐσχάτων καὶ διαμαρτυρήσεις ἠκούσθησαν δι' ἔλλειψιν χώρου καὶ ἀπόφασις ἔγεινε νὰ μὴ ἀγοράζωνται τοῦ λοιποῦ βιβλία. Αἱ κυριώτεραι μεγάλαι δωρεαὶ αἱ γενόμεναι εἰς τὴν πανεπιστημιακὴν βιβλιοθήκην εἶνε αἱ ἑξῆς: Ἡ τῆς ῥωστικῆς Κυβερνήσεως διαταγῆ τοῦ Μ. Δουκὸς Κωνσταντίνου ἐκ τόμων 1022 παντοίας ὕλης καὶ εἰς διαφόρους γλώσσας — ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Δ. Παβρόησιάδου, περὶ ἧς πολλὰ μὲν καὶ ὑπερβολικὰ διεθρυλήθησαν (Λόγ. Η. Μητσοπούλου σ. 31), κατὰ δὲ τὴν ἐπὶ τῆς Πρυτανείας τοῦ Θ. Γ. Ὀρφανίδου γενομένην ἔρευναν καὶ καταγραφὴν τῶν ἐν 39 κιβωτίοις περιεχομένων βιβλίων ἀπεδείχθη, ὅτι τὰ μὲν βιβλία αὐτῆς διαφόρου μεγέθους καὶ σχήματος ἦσαν 7131, ἡ δὲ ἀξία αὐτῶν 18,400 δρ. (Ὀρφανίδ. Λόγ. σ. 37)—βιβλίων δωρεὰ ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει κυρίας Καραθεοδωρῆ, συγκειμένη ἐκ 400 τόμων καὶ 600 φυλλαδίων—τοῦ ἱατροῦ Συμβουλίδου τὰ ἱατρικὰ βιβλία — ἡ τοῦ ἐν Βιέννῃ ἀρχιμανδρίτου Ἄγαθ. Λοντοπούλου θεολογικὴ βιβλιοθήκη — ἡ τοῦ καθηγητοῦ Ἐμμ. Κοκκίνου ποικίλη βιβλιοθήκη — ἡ τοῦ ἱατροῦ Ἄλ. Δημ. Σχινᾶ βιβλιοθήκη ἰδίως μαιευτικῶν βιβλίων 300 [καὶ ὄργανα μαιευτικῆς] — τοῦ ποτὲ καθηγητοῦ Κ. Σχινᾶ τῆς βιβλιοθήκης μέρος μὲν δωρηθὲν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, μέρος δὲ ὑπὸ τῆς θυγατρὸς Ἐλ. Π. Ἀργυροπούλου—Φιλίππου Ἰωάννου τὰ μαθηματικὰ βιβλία — Ἄγγλου συγγραφέως ὀνόματι Barlow ἡ βιβλιοθήκη, συγκειμένη ἐκ 1200 τόμων — ἡ βιβλιοθήκη τοῦ καθηγητοῦ Ἄλ. Βενιζέλου, δωρηθεῖσα ὑπὸ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Αἰκατ. Α. Μερκάτη — ἡ τοῦ ἱατροῦ Ἀσκληπιοῦ Γρίβα βιβλιοθήκη ἐκ 1150 τόμων ἱατρικῶν καὶ φιλολογικῶν βιβλίων — ἡ βιβλιοθήκη τοῦ ἀποβιώσαντος Παντολέοντος Λαπαρδᾶ ἐκ 584 τόμων ποικίλης ὕλης, δωρηθεῖσα ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀδελφῆς του Αἰκ. Λαπαρδᾶ—

ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Ἰω. Οἰκονομίδου, καθηγητοῦ γυμνασίου, δωρηθεῖσα ὑπὸ τῶν τέχνων του — ἄλλαι μικρότεραι, ἀλλ' ἀξιόλογοι δωρεαὶ (περὶ ὧν ἴδ. Λόγ. Κ. Παπαβῆρηγοπούλου σ. 20 ἐξ. καὶ 143 ἐξ. Γ. Μακκᾶ σ. 35, Μ. Βενιζέλου β' σ. 53, Κωστῆ 25). — Καὶ αἱ ἀγορασθεῖσαι βιβλιοθήκαι τῶν ἀποθανόντων Π. Ῥομπότη καὶ Μ. Σχινᾶ (περὶ ὧν ἴδ. τὰ κατὰ τὴν πρυτανείαν τοῦ ἔτους 1876—76 καὶ 76—77 σελ. 77) καὶ ἄλλων οὐκ ὀλίγων συνετέλεσαν εἰς αὐξήσιν τῆς Βιβλιοθήκης.

Ἐνταῦθα εἶνε ὁ οἰκεῖος τόπος νὰ γείνη μνεῖα δύο συλλογῶν εἰκόνων ἀξιολόγων, τῆς μὲν δωρηθείσης ὑπὸ Στ. Ξένου (περὶ ἧς ἴδ. Λόγ. α'. Μιλ. Βενιζέλου σ. 48 καὶ Ἐναγνώστακη σελ. 18), τῆς δὲ κληροδοτηθείσης ὑπὸ τοῦ ἐν Μονάχῳ ἀποθανόντος ζωγράφου Θ. Βρυζάκη, συγχειμένης τὸ πλεῖστον ἐξ ἰδίων αὐτοῦ ἔργων (Λόγ. Δαμαλᾶ σ. 34). Ἀμφότεραι αὐταὶ αἱ συλλογαὶ μετὰ τινων ἄλλων ὑπ' ἄλλων ὁμογενῶν δωρηθεισῶν εἰκόνων ἀπεστάλησαν εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον καὶ κοσμοῦσι τὴν πινακοθήκην αὐτοῦ, κτῆμα οὔσαι ἕμωσ τοῦ Πανεπιστημίου.

β'. Νομισματικὸν μουσεῖον.

Τὸ ἐθνικὸν νομισματικὸν μουσεῖον ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτοῦ ἠνώθη μετὰ τῆς δημοσίας καὶ τῆς τοῦ Πανεπιστημίου βιβλιοθήκης, καὶ διετέλει ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ μὲν ἐφόρου διοικούμενον, εἰς τὴν ἰδιαιτέραν δὲ ἐπιμέλειαν ἐνὸς νομισματογνώμονος ὑποκείμενον. Εἶδομεν δὲ ὅτι κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον νομισματογνώμων αὐτῆς διωρίσθη ὁ εἰδημονέστατος τῆς νομισματικῆς ἐπιστήμης Ἄχιλ. Ποστολάκας. Καὶ τοῦτο μὲν ὑπῆρξεν οὐ μικρὸν εὐτύχημα ὅτι ὁ νομισματογνώμων αὐτοῦ δὲν μετεκινήθη μέχρι τέλους τῆς ἐνεστώσης περιόδου, καὶ διὰ τοῦτο τὰ τοῦ νομισματικοῦ μουσείου

δὲν διήλθον τὰς περιπετείας τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης. Ἄλλ' οὐχ ἤττον ἐπὶ τῆς ἐφορείας τοῦ Κ. Φρεαρίτου συνεκροτήθη ὑπὸ τούτου ἐπιτροπὴ ἐκ τριῶν ἀνδρῶν, τοῦ Γ. Φίνλαυ, Παύλου Λάμπρου καὶ Σπ. Κόμνου, ἵνα ἐξετάσῃ, ἀριθμῆσῃ καὶ εἰς συνοπτικὸν κατάλογον καταγράψῃ τὰ νομίσματα τοῦ μουσείου, τὰ ὅποια δὲν ἦσαν ἔτι κατατεταγμένα. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη, παραχωρήσασα τὸν προσήκοντα χρόνον εἰς τὸν νομισματογνώμονα, ἵνα παρασκευάσῃ τὴν ἄτακτον ὕλην τοῦ μουσείου, ἐξετέλεσεν ἐντὸς τριῶν μηνῶν τὸ ἔργον αὐτῆς, καὶ παρέδωκε τῇ 10 Ἰουνίου 1866 εἰς τὸν ἔφορον σπουδαίαν ἔκθεσιν (ἴδ. αὐτὴν παρὰ Φρεαρ. Εὐθυμ. σ. 382).

Ἐκ τῆς ἐξελέγξεως καὶ ἀριθμήσεως ταύτης, ἥς τὰς λεπτομερείας παρέχει ὁ Κ. Φρεαρίτης ἐν τῷ βιβλίῳ του σελ. 393—426, ἐξάγεται ὅτι τὸ νομισματικὸν μουσεῖον, ἐν ᾧ κατὰ τὸ 1857 εἶχε νομίσματα 8522 (38 χρυσᾶ, 209 ἀργυρᾶ, 6375 χαλκᾶ καὶ 18 μολύβδινα) ἀπὸ τούτου τοῦ χρόνου μέχρι τοῦ 1866, ὅτε ἔγεινεν ἡ ἀνωτέρω ἐξέλεξις, ἐδέχθη διάφορα νομίσματα 31,506. Ἐὰν δ' εἰς ταῦτα προστεθῶσι τὰ ἐν ἔτει 1857 ὑπάρχοντα, συμποσοῦνται ἅπαντα εἰς 40,028. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ 1857 μέχρι τοῦ 1863 γενομένην ἀνταλλαγὴν, ἥτις εἶνε ἀναγκαιοτάτη πρὸς πλήρη καταρτισμὸν νομισματικῆς συλλογῆς, ἐξῆλθον μὲν τοῦ μουσείου 17464, εἰσῆλθον δὲ 2526. Ἡ πραγματικὴ λοιπὸν νομισματικὴ περιουσία τοῦ μουσείου ἦτο κατὰ τὴν ἔγγραφον μαρτυρίαν τοῦ νομισματογνώμονος Ἄ. Ποστολάκα τὴν ἀπὸ 11 Νοεμβρίου 1866 ἡ ἐξῆς :

χρυσᾶ	228
ἀργυρᾶ	6,572
χάλκινα	10,511
μολύβδινα	1,112

σιδηρᾶ	3
πήλινα	35
	<hr/>
	18,461
κίβδηλα νεώτερα	268
ἄχρηστα (ἐφθαρμένα) χάλκινα (ἐν οἷς δύο ἀργυρᾶ)	5,356
	<hr/>
Τὸ ὅλον	24,085

Περὶ τῆς ἀριθμητικῆς διαφορᾶς τῆς μεταξὺ τῆς ἐκθέσεως τοῦ νομισματογνώμονος καὶ τῆς τῶν ἐξελεγκτῶν ἰδ. Φρεαρ. Εὐθ. σ. 401.

Ἄφ' οὗ τοιουτοτρόπως ἐξηκριβώθη ὁ ἀριθμὸς καὶ τὸ εἶδος τῶν ἐν τῷ μουσεῖῳ νομισμάτων, ὁ Ἄ. Ποστολάκας ἤρχισεν ἀπὸ τότε νὰ ἐργάζεται πρὸς σύνταξιν τῶν καταλόγων. Καὶ κατὰ μὲν τὸ 1872 ἐδημοσιεύθη ὁ μεγαλοπρεπῆς **Κατάλογος τῶν ἀρχαίων νομισμάτων** χωρῶν, ἐθνῶν, πόλεων, καὶ βασιλείων τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐθνικοῦ νομισματικοῦ μουσείου, κατατεταγμένῳ καὶ περιγεγραμμένῳ ὑπὸ Ἀχιλλέως Ποστολάκα κτλ. Τόμ. Α'. εἰς φύλλ. Σελ. ι' καὶ 283. Κατὰ δὲ τὸ 1878 ἡ Synopsis numorum veterum qui in museo numismatico Athenarum publico adservantur, ed. A. Postolaca. Ἐν ἔτει 1866 ὁ ἐν Πετροπόλει πρίγκηψ Α. Δ. Μουρούζης, μαθὼν ὅτι ὁ Π. Λάμπρος εἶχεν ἐτοίμην ἀξιόλογον νομισματικὴν συλλογὴν τῶν Ἰονίων νήσων, ἣν ἤρχετο ν' ἀποκτήσῃ τὸ νομισματικὸν μουσεῖον, ἠγόρασε καὶ ἐδώρησεν αὐτὴν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον (ἰδ. τὰ περὶ ταύτης Λόγ. α'. Μιλτ. Βενιζέλου σ. 59 καὶ Α. Παγκαβῆ σ. 30). Καὶ ταύτης λοιπὸν τῆς Συλλογῆς τὸν περιγραφικὸν κατάλογον μετ' ἀπεικονισμάτων ἐξέδωκεν ὁ Α. Ποστολάκας ὑπὸ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν «**Κατάλογος τῶν ἀρχαίων νομισμάτων τῶν νήσων Κερκυράς, Λευκάδος, Ἰθάκης, Κεφαλληνίας, Ζακύνθου καὶ Κυθή-**

ρων, συλλεχθέντων μὲν ὑπὸ Παύλου Λάμπρου, δωρηθέντων δὲ τῷ ἐθνικῷ τῆς Ἑλλάδος Πανεπιστημίῳ παρὰ τοῦ φιλογενεστάτου καὶ φιλομούσου Ἀλεξάνδρου Μουρούζη καὶ περιγραφέντων ὑπὸ Ἀχιλλέως Ποστολάκα κ.τ.λ. Ἀθήνησι αὐξή.» Ἀπᾶσαι αὗται αἱ ἐκδόσεις ἔγειναν ἢ μὲν πρώτη καὶ τρίτη δαπάνη τοῦ Πανεπιστημίου, ἢ δὲ δευτέρα δημοσία δαπάνη.

Ὅ,τι δὲ συνέβη ἐν τῷ νομισματικῷ μουσεῖῳ ἀπὸ τοῦ 1866 μέχρι τοῦ τέλους τῆς περιόδου ταύτης, ἐδημοσιεύετο μὲν τακτικῶς κατ' ἔτος ἐν ἰδιαιτέrais ἐκθέσεσι τοῦ τε ἐφόρου τῆς ἐθνικῆς βιβλιοθήκης καὶ τοῦ νομισματογνώμονος Ἀ. Ποστολάκα ταῖς εἰς τοὺς πρυτανικοὺς λόγους ἐπισυνημμέναις, καὶ εἰς ταύτας παραπέμπομεν τὸν ἐπιθυμοῦντα λεπτομερεῖς εἰδήσεις περὶ δωρεῶν, ἀγορῶν, ἀνταλλαγῶν κ.τ.τ. Περιληπτικὴ δὲ τις ἐκθεσις περὶ τῶν ἐν τῷ εἰρημένῳ χρόνῳ πεπραγμένων δὲν ἐξεδόθη· ἐγὼ τοῦλάχιστον οὐδεμίαν γνωρίζω.

γ'. Ἄλλαι ἐπιστημονικαὶ συλλογαί.

Αἱ ἐπιστημονικαὶ συλλογαὶ τοῦ Πανεπιστημίου κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν περίοδον οὔτε πολλαὶ ἦσαν οὔτε πολλοῦ λόγου ἀξίαι. Διὰ τοῦτο καὶ ὀλίγος περὶ αὐτῶν λόγος γίνεται ἐν τοῖς τότε πρυτανικοῖς λόγοις. Κατὰ δὲ τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον ἄλλαι μὲν μᾶλλον ἀνεπτύχθησαν καὶ ἐπλουτίστησαν, ἄλλαι δὲ νέαι κατηρτίστησαν. Τινὲς μάλιστα αὐτῶν δύναται νὰ εἴπη τις ὅτι πολυτελείας χάριν ὑπάρχουσι. Τοσοῦτον ὀλίγη καὶ περιωρισμένη αὐτῶν χρῆσις γίνεται.

1. Φυσιογραφικὸν μουσεῖον.

Τοῦτο περιελάμβανεν ἐν ἑαυτῷ ἀπ' ἀρχῆς καὶ κατὰ τὸν ἐν ἔτει 1858 ἐκδοθέντα κανονισμόν αὐτοῦ πάσας τὰς φυσιο-

γραφικὰς συλλογὰς, ζωολογικὴν, φυτολογικὴν, ὀρυκτολογικὴν, γεωλογικὴν. Ἡ ἐνότῃς αὕτη διήρκεσε μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς περιόδου ταύτης. Ἐν ἐκθέσει τινὶ πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς 25 Σεπτεμβρίου 1863 βλέπομεν συνυπογεγραμμένους τοὺς δύο ἐφόρους Ἡ. Μητσόπουλον τῶν ζωολογικῶν κ. λ. συλλογῶν, καὶ Θ. Γ. Ὀρφανίδην τῶν φυτολογικῶν. Ἐν δὲ τῇ ἐκθέσει τοῦ 1863—64 ὑπογράφεται μόνος ὁ ἔφορος Ἡ. Μητσόπουλος καὶ ὁ ἐπιμελητὴς Ἐλδράιχ, οὐδεὶς δὲ λόγος περὶ φυτῶν. Ἐκ τούτου καὶ μάλιστα ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς Συγκλήτου τοῦ ἔτους 1864—65, τῶν τελευταίων αὐτοῦ μηνῶν, ἔτι δὲ μᾶλλον ἐκ δύο φυλλαδίων ἀντεγκλητικῶν τοῦ Θ. Γ. Ὀρφανίδου καὶ Θ. Ἐλδράιχ εἶνε φανερόν ὅτι μεταξὺ τοῦ καθηγητοῦ τῆς βοτανικῆς καὶ τοῦ ἐπιμελητοῦ εἶχε γεννηθῆ σφοδρὰ καὶ ἐμπαθὴς διαφορά, καὶ πολλαὶ συνεδριάσεις τῆς Συγκλήτου εἶχον καταναλωθῆ εἰς μάτην πρὸς ἐξομάλισιν τῆς διαφορᾶς ταύτης. Κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἔγινε πρότασις τῆς Συγκλήτου εἰς τὸ Ὑπουργεῖον νὰ χωρισθῆ ἡ φυτολογικὴ συλλογὴ ἀπὸ τοῦ φυσιογραφικοῦ μουσείου, καὶ ἐνωθεῖσα μετὰ τῆς ἰδιαιτέρας τοῦ Θ. Ὀρφανίδου ν' ἀποτελέσῃ τὸ βοτανικὸν μουσεῖον. Τοῦτο δὲ ἐξετελέσθη τῇ 6 Μαΐου 1868, ὅτε ἐξεδόθη διὰ Β. διατάγματος ὁ νέος κανονισμὸς τοῦ φυσιογραφικοῦ μουσείου, καθ' ὃν ἐχωρίσθη ἀπ' αὐτοῦ ἡ φυτολογικὴ συλλογὴ, ἣτις ἔμελλε ν' ἀποτελέσῃ ἴδιον Βοτανικὸν μουσεῖον ὑπὸ ἰδιαιτέρον ἔφορον καὶ ἐπιμελητὴν (Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 145 ἐξ. Τὰ καθ' ἕκαστον τοῦ χωρισμοῦ τούτου ἰδ. ἐν τῷ λόγῳ Α. Ρ. Ραγκαβῆ σ. 16 ἐξ. καὶ Θ. Ὀρφανίδου σ. 45).

Τούτου δὲ γενομένου, ἔφορος τοῦ φυτολογικοῦ μουσείου διωρίσθη ὁ καὶ πρότερον τοιοῦτος Θ. Ὀρφανίδης, τῇ δὲ 29 Νοεμβρίου 1871 ἐξεδόθη Β. διάταγμα περὶ διοργανώσεως τοῦ Βοτανικοῦ μουσείου (Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 158). Εὐτυχῶς ἐπῆλθε καὶ σύμπνοια μεταξὺ τῶν ἐφόρων καὶ ἐπιμελητῶν

τοῦ ἔλου φυσιογραφικοῦ μουσείου· διότι βλέπομεν ἐν ταῖς ἐκθέσεσι πρὸς τὴν Πρυτανεῖαν τὸν ἐπιμελητὴν Θ. Ἐλδράιχ μέχρι μὲν τινος κοινὸν ἀμφοτέρων τῶν φυσιογραφικῶν μουσείων, ἔπειτα δὲ ἀποκλειστικῶς τοῦ βοτανικοῦ μουσείου.

Αἱ διάφοροι αὗται φυσιογραφικαὶ συλλογαὶ ἐπλουτίζοντο τὸ μὲν ἐκ δωρεῶν, ἐν αἷς τινὲς μεγαλοπρεπέσταται, τὸ δὲ ἐξ ἀγορᾶς δαπάνῃ τοῦ Πανεπιστημίου, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν λογιστικῶν πινάκων τῶν εἰς τοὺς πρυτανικοὺς λόγους προσηρτημένων. Ἡ Κυβέρνησις πλὴν τοῦ ἐπιμισθίου τοῦ ἐφόρου οὐδὲν ἄλλο πλέον ἐχορήγει. Αἱ δὲ μεγάλαι δωρεαὶ αἱ μεταξὺ τῶν ἄλλων διαλάμπουσαι εἶνε ἢ τοῦ Κ. Δ. Μπεναρδάκη, υἱοῦ τοῦ μεγάλου εὐεργέτου τοῦ ἔθνους, ἐκ Πετροπόλεως πεμφθεῖσα ὀρυκτολογικὴ συλλογὴ, ἧς ὁ κατάλογος εἶνε ἐπισνημμένος εἰς τὸν λόγον τοῦ Πρυτάνεως Κ. Βουσάκη σ. 182, καὶ ἢ τοῦ ἐν Ὀδησσῶ παροικοῦντος Θ. Ῥοδοκανάκη, ὅστις ἀντὶ 50,000 ὀρ. ἀγοράσας τὴν πλουσιωτάτην φυτολογικὴν συλλογὴν τοῦ Θ. Γ. Ὀρφανίδου ἐδώρησεν αὐτὴν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον (λόγ. Κ. Παπαβέργοπούλου σ. 19, ἰδίως δὲ 62 σελ.). Ἡ παράδοσις τῆς συλλογῆς ταύτης ἔγεινε κατὰ μικρὸν εἰς τὸ Βοτανικὸν μουσεῖον, καὶ μόλις περὶ τὰ τέλη τῆς περιόδου ταύτης ἐπερατώθη. Ἡ δὲ βραδύτης προῆλθε μὲν καὶ ἐκ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ τακτοποιηθῇ καὶ συνταχθῇ ὁ εἰδικὸς αὐτῆς κατάλογος, οὐχ ἦττον ὅμως καὶ ἐξ ἄλλων τινῶν αἰτίων καὶ ἐκ τῆς μακρᾶς νόσου καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Θεοδ. Ὀρφανίδου (λόγ. Ἀναγνωστάκη σελ. 66, Θεοδώρου Ἀρεταίου σελ. 50, Λάκωνος σελ. 96, Δαμασκηνοῦ σελ. 81, Π. Κυριακοῦ σελ. 23, Μιλτιάδου Βενιζέλου 1884, σελ. 55). — Ἄλλη ὡς σπουδαία δωρεὰ εἰς τὸ Βοτανικὸν μουσεῖον ἀναγραφομένη εἶνε ἢ γενομένη ὑπὸ τοῦ ἐν Βιέννῃ περιωνύμου μυκητολόγου F. von Thuemen, ἧτις εἶνε συλλογὴ ὑπὸ τὸν τίτλον *Mycotheca universalis*

ἐκδοθεῖσα καὶ συνισταμένη ἐκ 1600 εἰδῶν παρασίτων μυκήτων (λόγ. Ἀρεταίου σ. 50).

Ἀπὸ τοῦ 1875, διορισθέντος καὶ ἐτέρου καθηγητοῦ τῆς φυσιογραφίας, τοῦ Κ. Μητσοπούλου, ἡ ἐν τῷ φυσιογραφικῷ μουσεῖῳ ἐφορεία τῆς ὀρυκτολογικῆς καὶ γεωλογικῆς συλλογῆς ἀνετέθη κατὰ τὸ ἐ' ἄρθρον τοῦ κανονισμοῦ τοῦ μουσείου εἰς αὐτὸν καθ' ὃ διδάσκοντα τὰ μαθήματα τῆς ὀρυκτολογίας καὶ γεωλογίας. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1884 ὁ μὲν πρόων ἐπιμελητὴς τοῦ Βοτανικοῦ μουσείου Θ. Ἐλδράτχ ἀπελύθη, ἀντ' αὐτοῦ δὲ διορίσθη ὁ Σπ. Μηλιαράκης, ὅστις ἐπέδωκεν εἰς τὴν Πρυτανεῖαν ἀκριβῆ ἔκθεσιν περὶ τε τῆς καταστάσεως, εἰς ἣν παρέλαβε τὸ μουσεῖον, καὶ περὶ τῶν βελτιώσεων, ἃς κρίνει ἀναγκαίας πρὸς χρησιμοποίησιν αὐτοῦ εἰς τὴν φυσιογραφικὴν διδασκαλίαν καὶ μελέτην (ἴδ. αὐτὴν ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Μ. Βενιζέλου, σελ. 112).

2. Ταμεῖον τῶν ὀργάνων τῆς πειραματικῆς φυσικῆς.

Τὸ ταμεῖον τοῦτο δὲν εἶνε βεβαίως δημιούργημα ταύτης τῆς περιόδου, διότι ἀπὸ τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς διδασκαλίας τῆς φυσικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ὑπῆρχον ὄργανά τινα ἀναγκαϊότατα εἰς διδασκαλίαν πειραματικῆς ἐπιστήμης. Ἀλλὰ ταῦτα ἦσαν ὀλίγιστα καὶ καθ' ἃ εἶπομεν ἤδη πολυτάκις δωρήματα πλουσίων ὁμογενῶν. Καθ' ὅσον δὲ προέβαινε ἡ διδασκαλία τῆς φυσικῆς καὶ ἡ ἀνάγκη τῶν ὀργάνων καθίστατο ἐπαισητοτέρα, ἡ Κυβέρνησις, ἣτις ἐχορήγει πάσας τὰς εἰς τὰς Σχολὰς χρησίμους δαπάνας, συνετέλεσεν εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ ταμείου τούτου μέχρι τοῦ 1864, ὅτε πάσας τὰς τῶν Σχολῶν δαπάνας ἀνέλαβε τὸ Πανεπιστήμιον. Μεταξὺ τῶν δωρεῶν, δι' ὧν κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον ἐπλουτίσθη ἡ συλλογὴ αὕτη, διακρίνεται ἡ τῶν ἐν Ὀδησσῷ ἐμπό-

ρων Μπούμπα και Δούμα, οΐτινες ἐχορήγησαν 8000 δρ. εἰς ἀγοράν ὀργάνων τῆς φυσικῆς (λόγ. Ἀργυροπούλου σ. 19 καὶ 82). Κατὰ δὲ τὴν τρίτην περίοδον ἐκ τῶν 25,000 δρ. τῶν ὑπὸ τῆς Συγκλήτου κατὰ τὸ 1864 ψηφισθεισῶν εἰς πλουτισμὸν τῶν διαφόρων συλλογῶν 4500 ἐδαπανήθησαν εἰς ἀγοράν ὀργάνων τῆς φυσικῆς (λόγ. Μ. Βενιζέλου 1836 σ. 29). Ἄλλὰ καὶ ἔπειτα ἐψηφίζετο καὶ τακτικῶς καὶ ἐκτάκτως ἐνίοτε ποσὸν τι ἐν τοῖς προϋπολογισμοῖς τοῦ Πανεπιστημίου πρὸς ἀγοράν ὀργάνων τῆς πειραματικῆς φυσικῆς. Ὅστε τὴν σήμερον τὸ ταμεῖον τοῦτο εἶνε ἱκανῶς πλούσιον καὶ ἐπαρκεῖ εἰς τὰς παραδόσεις δύο καθηγητῶν. Διὰ τοῦτο δὲ εἶνε εἰς δύο τμήματα διηρημένον, τὸ μὲν ὑπὸ τὴν ἐφορείαν τοῦ Δ. Σρούμπου, τὸ δὲ ὑπὸ τὴν τοῦ Τιμ. Ἀργυροπούλου.

3. Παθολογικὸν μουσεῖον.

Καὶ τούτου τὰ πρῶτα σπέρματα πρέπει νὰ ζητηθῶσιν ἐν τῇ πρώτῃ περιόδῳ, καθ' ἣν διὰ προτροπῆς τοῦ ἱατροῦ τοῦ Βασιλέως Ὁθωνος Ρέζερ ὁ ἐν Βιέννῃ καθηγητῆς Ροικιτάνσκυ ἔστειλε δωρεὰν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον συλλογὴν παθολογικῶν παρασκευασμάτων πολλοῦ λόγου ἀξίαν, ὡς φαίνεται. Ἄλλ' ὀλίγον ἴσως ἀπέβη χρήσιμος αὕτη κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον καὶ ἔτι ὀλιγώτερον ἐπλουτίσθη· ἐν τοῖς λόγοις τοῦλάχιστον τῶν μέχρι τοῦ 1863 πρυτάνεων οὐδεὶς περὶ αὐτῆς ὑπάρχει λόγος. Πρώτη τοῦ μουσείου τούτου ἐπίσημος μνεία γίνεται ἐν τινι ὑπομνήματι τοῦ ὑφηγητοῦ τότε Κ. Π. Δηλιγιάννη τῷ ἐπισυνημμένῳ εἰς τὸν λόγον τοῦ Πρυτάνεως Π. Παπαβέρηγοπούλου. Ἐκ τούτου μαθηθάνομεν ὅτι εἰς τὸ μουσεῖον προσετέθησαν καὶ προσηκόντως διευθετήθησαν 50 παρασκευάσματα παθολογικοανατομικὰ παρασκευασθέντα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κ. Δηλιγιάννη ἐν Βιέννῃ, παράκειται δὲ καὶ ὁ κατάλο-

γος αὐτῶν. Ἄφ' οὗ δὲ κατὰ τὸ 1864 διορισθεὶς καθηγητῆς ὁ Κ. Π. Δηλιγιάννης ἀνέλαβε καὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ παθολογικοῦ τούτου μουσείου ἢ ταμείου (διότι καὶ οὕτως ἐνίοτε ἀποκαλεῖται), ἐξέδωκε λεπτομερῆ καὶ ἀκριβῆ ἔκθεσιν τῶν ἐν αὐτῷ γενομένων προσθηκῶν καὶ τῶν ἀπαιτουμένων βελτιώσεων καὶ συμπληρώσεων, ἐπισυνημμένην εἰς τὸν λόγον τοῦ πρυτάνεως Ἡ. Μητσοπούλου (σ. 56): ἀλλ' ἀπὸ τότε καὶ ἐφεξῆς ἐπὶ δεκατρία περίπου ἔτη οὐδεμία σημεῖωσις περὶ αὐτοῦ εὐρίσκεται ἐν οὐδενὶ πρυτανικῷ λόγῳ. Τὴν σιγὴν ταύτην διακόπτει ἡ σύντομος ἔκθεσις τοῦ νέου διευθυντοῦ Μ. Χατζημιχάλη ἢ ἐπισυνημμένη εἰς τὸν λόγον τοῦ πρυτάνεως Ἀναγνωστάκη (σ. 71). Μετὰ δὲ ταύτην καὶ ἐν ἔτει 1880—81 ἐν ἄλλῃ συντομωτάτῃ ἐκθέσει παράπονα ἐκφέρονται ὅτι δὲν πλουτίζεται ἐπαρκῶς τὸ μουσεῖον τοῦτο ἐκ τοῦ νοσοκομείου, τῆς μόνης αὐτοῦ πηγῆς: διότι μόνος ἐκ τῶν κλινικῶν ὁ Θ. Ἀρεταῖος παρεῖχε τὴν συνδρομὴν αὐτοῦ. Οὐδεὶς δὲ πάλιν λόγος περὶ αὐτοῦ ἐπίσημος.

4. Φαρμακολογικὴ Συλλογὴ.

Καὶ ταύτης τῆς συλλογῆς αἱ πρῶται βάσεις ἐτέθησαν κατὰ τὴν πρώτην περίοδον ἐκ τῆς ὡραίας δωρεᾶς, ἣν ἐδώρησεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ὁ ἐν Πράγῃ φιλογενῆς Βάτκας: ἀλλὰ περὶ τῆς συλλογῆς ταύτης οὐδεμία εἰδησις ὑπάρχει ἐν τοῖς ἐπισήμοις δημοσιεύμασι τοῦ Πανεπιστημίου. Πρῶτος ὁ Πρύτανις Κ. Φρεαρίτης (λόγ. σ. 23) λέγει περὶ αὐτῆς τὰ ἑξῆς. «Ἡ δὲ φαρμακολογικὴ συλλογὴ τοῦ Κ. Βάτκα ἐστάλη ἡμῖν παρὰ τοῦ ἐν Πράγῃ Κ. Βάτκα πρὸ δεκαοκτῶ περίπου ἐτῶν πρὸς χρῆσιν τοῦ μαθήματος τῆς φαρμακολογίας. Αἱ τύχαι καὶ αἱ περιπέτειαι τῆς ποτὲ λαμπρᾶς ταύτης συλλογῆς εἶνε ἄληθῶς ἔκτακτοι καὶ ἄξιοι μᾶλλον σιγῆς ἢ ἐκθέσεως δημο-

σίας. Τοῦτο δὲ μόνον ἐνταῦθα λέγομεν ὅτι ὁ Κ. Βάτκας μετὰ 18 ἔτη ἠγνόει ἔτι ἐπισήμως ἂν ἡ συλλογὴ ἔφθασε καὶ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστήμιον. Αὕτη, κύριοι, ἡ συλλογὴ ἡ ἐγκαθειργμένη ἀπὸ ἐτῶν εἰς ἐρμά- ρια, ὧν καὶ αἱ κλεῖδες ἦσαν ἀπωλεσμένοι, τεθεῖσα ἤδη ἐντὸς ἰδίας αἰθούσης, τακτοποιηθεῖσα ἐπιστημονικῶς διὰ τοῦ φιλο- κάλου καὶ φιλοπόνου Ι. Βλέτα, καταγραφεῖσα καὶ συμπλη- ρωθεῖσα ἐκ τῶν ἐνότων, παρεδόθη τελεία σχεδὸν τῷ καθη- γητῇ τῆς φαρμακολογίας πρὸς χρῆσιν τῶν φοιτητῶν τῆς ια- τρικής, ἐμπεριέχουσα χίλια τριάκοντα δύο φαρμακολογικά ἀντικείμενα καὶ χίλια ἑκατὸν δέκα τέσσαρα ἀγγεῖα. Ὁ δὲ ἀποστείλας αὐτὴν φιλογενῆς καὶ φιλόμουσος Βάτκας, καὶ τοι ἀργά, ἱκανοποιήθη ἤδη ὑπὸ τῆς πρυτανείας δι' ἐπισήμων εὐ- χαριστηρίων γραμμάτων». Ἀπὸ τότε ἐξηκολούθησεν ἡ συλ- λογὴ καθ' ὅλην ταύτην τὴν περίοδον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ καθηγητοῦ Θ. Ἀφεντούλη πλουτιζομένη καὶ τακτοποιουμένη οὕτως, ὥστε τὴν σήμερον εἶνε μία τῶν καλῶν ἐν γένει τοῦ εἶδους τούτου συλλογῶν, καὶ ἐπαρκεῖ ἐντελῶς εἰς τὴν διδα- σκαλίαν τῆς φαρμακολογίας κατὰ τὴν βεβαίωσιν τοῦ καθη- γητοῦ αὐτῆς.

5. Ἀνατομικὸν μουσεῖον.

Τὸ ἀνατομικὸν μουσεῖον ἢ ταμεῖον, διάφορον τοῦ παθολογικοῦ, ἔλαβε καὶ αὐτὸ τὴν πρώτην σύστασιν ἐκ δωρεῶν, μάλιστα τοῦ φιλογενοῦς καὶ μεγάλου εὐεργέτου Σίνα, ἀλλὰ τόσοσ ὀλίγον ἀνεπτύχθη, ὥστε καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν δευτέραν καὶ τρίτην περίοδον ἰδιαίτεροι μὲν περὶ αὐτοῦ ἐκθέσεις δὲν ὑπεβάλλοντο εἰς τὴν πρυτανείαν, ἐν δὲ τοῖς πρυτανικοῖς λόγοις σπανίως ἐγί- νετο μνεία περὶ αὐξήσεως καὶ πλουτισμοῦ αὐτοῦ (οἷον ἐν τῷ τοῦ Μ. Βενιζέλου 1866 σ. 36), διότι ὑποκείμενον καὶ αὐτὸ ὡς καὶ ἄλλαι τοιαῦται συλλογαί, εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ οἰκείου

καθηγητοῦ, περιωρίζετο εἰς ἐργαλεῖα καὶ παρασκευάσματα τόσα, ὅσα ὁ διδάσκων τὴν ἀνατομίαν καθηγητῆς ἔκρινεν ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα ἢ ὅσα ἢ σπάνις τῶν πτωμάτων παρεῖχε καὶ ὁ εἰς τὸ ἀνατομεῖον καθωρισμένος χώρος ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ. Τοιαῦτα τινὰ τοῦλάχιστον αἰτία τῆς πενιχρότητος αὐτοῦ ἀναγράφει ὁ καθηγητῆς Δαμιανὸς Γεωργίου ἐν τισὶν ἐκθέσεσιν, ἃς παραγγεληθεὶς ὑπὸ τῆς πρυτανείας ἔπεμψε (Λόγ. Γ. Μακκᾶ σ. 87, Θ. Ἀρεταίου σ. 52 καὶ Ν. Δαμασκηνοῦ σ. 72). Ἐκ τοῦ λόγου τοῦ πρυτάνεως Π. Κυριακοῦ (σ. 24), λεπτομερέστερον δὲ ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς Συγκλήτου τῆς 11 Ἰουνίου 1883 μαρθάνομεν ὅτι ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου ἀντὶ 7500 δρ. τὸ ἐν Ἀργοστολίῳ τῆς Κεφαλληνίας ὑπάρχον Μουσεῖον τῆς ἀνατομίας καὶ Φυσικῆς Ἱστορίας ιδιόκτητον τῆς χήρας Βαλσαμάκη, καὶ μετακομισθὲν εἰς Ἀθήνας κατετέθη εἰς τὰς οἰκείας συλλογὰς τοῦ Πανεπιστημίου. Ἐκ τούτου ὄφειλε νὰ εἶνε καλῶς κατηρητισμένον τὸ ἀνατομικὸν μουσεῖον. Ἄλλ' ἐάν τις θελή νὰ μάθῃ ὅποια ἦτο ἡ συλλογὴ αὕτη καθ' ὃν χρόνον παρέλαβεν αὐτὴν ὁ νέος καθηγητῆς τῆς ἀνατομικῆς Λουκᾶς Παππαϊωάννου, δύναται νὰ ἴδῃ τὴν ἔκθεσιν αὐτοῦ τούτου (Λόγ. Μ. Βενιζέλου 1884, σ. 128), ἐξ ἧς καταφαίνεται καὶ τοῦτο ὅτι ἀπὸ τοῦ ἔτους ἐκείνου τὸ νέον ἀνατομεῖον καὶ τὸ ἐν αὐτῷ μουσεῖον εἰσέρχονται εἰς νέαν πολὺ εὐτυχεστέραν περίοδον (ἰδ. καὶ Λόγ. Κ. Ν. Κωστῆ σ. 193).

6. Χειρουργικὴ Συλλογὴ.

Χειρουργικὰ ἐργαλεῖα βεβαίως ὑπῆρχον ἀνάκαθεν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τὰ κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς χειρουργικῆς καὶ τὰς ἐγχειρήσεις χρήσιμα. Ἄλλὰ ταῦτα δὲν ἀπετέλουν, ὡς φαίνεται, μίαν συλλογὴν, ἀλλ' ἕκαστος τῶν τριῶν κα-

θηγητῶν τῆς χειρουργικῆς εἶχε παρ' ἑαυτῶ τὰ εἰς αὐτὸν χρήσιμα. Μόλις δὲ κατὰ τὸ ἔτος 1865—66 συνεκροτήθη μία συλλογὴ χειρουργικῶν ἐργαλείων, ἀποτελεσθεῖσα τὸ μὲν ἐξ ἀγορᾶς διὰ χρημάτων τοῦ Πανεπιστημίου, τὸ δὲ ἐκ δωρεᾶς τοῦ καθηγητοῦ Α. Βισάρη (Λόγ. Μ. Βενιζέλου 1866, σ. 34 καὶ 125, ἔνθα ὁ κατάλογος αὐτῆς). Τὸ δ' ἐπόμενον ἔτος ἔλαβεν ἡ συλλογὴ αὕτη νέαν καὶ σπουδαίαν ἀύξησιν διὰ τῆς πλουσίας καὶ πολυτίμου δωρεᾶς τοῦ βαρῶνος Σίνα, συνισταμένης ἐξ 21 κιβωτίων χειρουργικῶν ἐργαλείων. Τὰς λεπτομερείας περὶ τῆς δωρεᾶς ταύτης ἴδε ἐν τῷ λόγῳ τοῦ πρυτάνεως Ἀ. Ρ. Πραγκαβῆ (σ. 18 καὶ 84). Τῷ δὲ 1869 ἀπετέθη εἰς ἰδιαιτέρον δωμάτιον καὶ ἔλαβε ποιάν τινα τάξιν (λόγ. Γ. Πάλλη σ. 64 καὶ 132)· τῷ 1872 ἐπλουτίσθη δι' ἀγορᾶς (λόγ. Ε. Καστόρχη, σ. 194 καὶ Γ. Μακκᾶ σ. 89). Καὶ οὕτως μὲν εἶχον τὰ τῆς συλλογῆς ταύτης μέχρι τοῦ 1875· κατὰ δὲ τὸ ἔτος τοῦτο ἀπεφάσισεν ἡ Σύγκλητος κατ' αἴτησιν τοῦ μέχρι τοῦδε διευθύνοντος αὐτὴν Θ. Ἀρεταίου νὰ τὴν παραδώσῃ εἰς τὸν καθηγητὴν Παῦλον Ἰωάννου, ὅστις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἶχε σχηματίσῃ ἰδιαιτέραν συλλογὴν ἀνατομικοχειρουργικὴν, χρήσιμον εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ εἰς αὐτὸν ἀνατεθέντος μαθήματος τῆς περιγραφικῆς ἀνατομίας. (Περὶ ταύτης ἴδ. Λόγ. Κ. Παπαρῆρηγοπούλου σ. 88 καὶ Γ. Μακκᾶ σ. 90). Μετὰ ταύτης λοιπὸν συγχωρευθεῖσα φέρει τοῦ λοιποῦ τὴν ἐπωνυμίαν: ἀνατομικοχειρουργικὴ ἢ ἀνατομικὴ καὶ χειρουργικὴ συλλογὴ. Περὶ αὐτῆς ὑπάρχει ἐν τῷ λόγῳ τοῦ πρυτάνεως Ἀναγνωστάκη (σ. 68) ἔκθεσις τοῦ Π. Ἰωάννου, δι' ἧς ἀναφέρεται ἡ ἀύξησις αὐτῆς διὰ τινων νέων κηρίων παρασκευασμάτων ἐκ Παρισίων κομισθέντων. Ἐν δὲ τῷ λόγῳ τοῦ Λάκωνος σ. 97 καὶ Ν. Δαμασκηνοῦ σ. 86 καὶ Μ. Βενιζέλου 1884, σ. 134 καὶ Κωστῆ σ. 212 (ἔνθα πάλιν ἠλλαξεν ἐ-

πωνυμίαν ἢ συλλογή, ὀνομαζομένη Μουσεῖον τῶν χειρουργικῶν ἐργαλείων καὶ τῶν τοπογραφικῶν ἀνατομικῶν παρασκευασμάτων) μνημονεύονται καὶ ἄλλα παρασκευάσματα, δι' ὧν ἡ συλλογή ἐπλουτίσθη, ἐκφράζεται δὲ καὶ πάλιν ἡ λύπη καὶ ἀμηχανία διὰ τὸ στενὸν καὶ σκοτεινὸν καὶ ὑγρὸν τοῦ δωματίου, ἐν ᾧ ἀπέκειτο, καὶ γίνονται προτάσεις περὶ βελτιώσεως καὶ πλειοτέρας χρησιμοποίησεως αὐτῆς. Μετὰ τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ νέου ἀνατομείου καὶ ἡ συλλογή αὕτη ἔλαβε τὴν προσήκουσαν διευθέτησιν ἐν τῷ νέῳ κτιρίῳ.

II. Ἔργαστήρια

α'. Χημεῖον καὶ φαρμακευτικὸν φροντιστήριον

Τὸ μάθημα τῆς χημείας ἐδιδάσκετο βεβαίως ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Πανεπιστημίου κατ' ἀρχάς μὲν ἐν τῷ Βασιλικῷ φαρμακείῳ, ἔπειτα ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, ὅπου κατηρτίσθη ἐν τοῖς ὑπογείοις αὐτοῦ ἀτελές τι καὶ μικρὸν χημικὸν ἐργαστήριον, ἐνθα παρεσκευάζοντο τὰ ὀλίγα πειράματα τὰ τὴν διδασκαλίαν παρακολουθοῦντα. Ἡ διδασκαλία ἐγένετο ἐν τῇ νῦν αἰθούσῃ τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς, ὅπου μετεφέροντο ἐπὶ πίνακος τὰ ὀλίγα σκεύη καὶ ὑλικά τὰ εἰς τὸν πειραματισμὸν χρήσιμα. Ἀλλὰ τὸ κατώγειον ἐκεῖνο ἐργαστήριον οὔτε ἦτο οὔτε εἶχε τὴν ἀξίωσιν νὰ λέγηται χημεῖον κατὰ τὴν νεωτέραν ἐκδοχὴν τῆς λέξεως, καθ' ἣν τὸ χημεῖον (Chemisches Laboratorium) εἶνε κατάστημα εὐρύχωρον, περιέχον οὐ μόνον πλήρη συλλογὴν χημικῶν οὐσιῶν καὶ ὀργάνων, ἀλλὰ καὶ σκεύη καὶ μηχανήματα καὶ πάντα τὰ χρειώδη πρὸς ἀνάλυσιν, διάλυσιν, σύνθεσιν, διήθησιν, ἀπόσταξιν καὶ παντοίαν ἄλ-

λην χημικὴν ἐργασίαν δυναμένην καὶ ὑπὸ πολλῶν ὁμοῦ ἐργαζομένων νὰ γίνηται.

Περὶ τοιοῦτου χημείου ἤρχισε παρ' ἡμῖν νὰ γίνηται λόγος μόνον κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, ἰδίως ἀφ' ὅτου διωρίσθη καθηγητὴς τῆς πειραματικῆς χημείας ὁ Α. Χρηστομάνος τὸν Μάρτιον τοῦ 1866. Ὅθεν ὁ μὲν πρύτανις τοῦ ἔτους ἐκείνου Μ. Βενιζέλος φαίνεται πολὺ εὐχαριστημένος ἐκ τῆς διασκευῆς καὶ τοῦ πλουτισμοῦ τοῦ ὑπογείου ἐκείνου ἐργαστηρίου, ὅπερ μετέβαλεν εἰς μικρὸν τι χημεῖον ὁ Α. Χρηστομάνος διὰ δαπάνης 3—4 γιλιάδων δραχμῶν καὶ διὰ τῆς προσφορᾶς τῆς ἰδίας αὐτοῦ συλλογῆς (Λόγ. Μ. Βενιζέλου σ. 30 ἐξ. καὶ 115). Ὁ δὲ πρύτανις Θ. Γ. Ὀρφανίδης μετὰ δύο ἔτη, ἰδὼν τὴν ἐν αὐτῷ γινομένην ἐργασίαν καὶ τοῦ ἰδρύματος τὴν χρησιμότητα, οὐ μόνον θερμῶς ὑπεστήριξε τὰς αἰτήσεις τοῦ καθηγητοῦ τῆς χημείας, ἀλλὰ καὶ προεῖπεν ὅτι ὁ χώρος ἐκεῖνος ἦτο ἀνεπαρκὴς καὶ ταχέως ἔμελλε νὰ ζητηθῆ ἄλλος εὐρύτερος καὶ ἐκτὸς τοῦ Πανεπιστημίου, διότι τῷ ὄντι ἐν τῷ ὑπογείῳ ἐκείνῳ ἦτο δυσχερέστατον νὰ ἐργάζωνται εὐτάκτως καὶ ὑγιεινῶς πολλοὶ ὁμοῦ φοιτηταί. (Λόγ. Θ. Ὀρφανίδου σ. 54 καὶ 160).

Τὸ ἐπόμενον ἔτος 1869 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς φαρμακευτικῆς χημείας καὶ τῆς συνταγολογίας ὁ Γ. Ζαβιτσάνος, ὅστις δικαίως ἀπήτησε τὴν σύστασιν φαρμακευτικοῦ φροντιστηρίου πρὸς πρακτικὴν ἄσκησιν τῶν μαθητῶν τοῦ φαρμακευτικοῦ σχολείου κατὰ τὸν πρὸ ἐτῶν ἀπὸ 21 Ὀκτωβρίου 1856 ὑπάρχοντα κανονισμόν αὐτοῦ (Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 135—139). Ἡ δὲ Σύγκλητος, ἐγκρίνασα τὴν τε αἴτησιν καὶ τὴν δαπάνην, παρεχώρησε πρὸς ἐγκαθίδρυσιν αὐτοῦ τὰ βορειανατολικά ὑπόγεια δωμάτια τοῦ Πανεπιστημίου, τὰ ὅποια διασκευασθέντα περιέλαβον τὸ φαρμακευτικὸν

φροντιστήριον, ὅπως ἦτο δυνατόν ἐκ τῶν ἐνόντων. (Λόγ. Γ. Ῥάλλη 1869 σ. 69 καὶ σ. 142 ἐξ.).

Ἡ ἀνάπτυξις αὕτη τῆς χημικῆς διδασκαλίας καὶ ἰδίως τῆς χημικῆς ἐργασίας παρ' ἡμῖν, ἐνισχυθεῖσα καὶ ὑπὸ τῆς τότε πρὸς τὰ μεταλλεῖα τροπῆς τοῦ κερδοσκοπικοῦ πνεύματος τῶν ἀνθρώπων κατέστησεν ἀνάγκην ἀναπόφευκτον τὴν ἰδρύσιν ἰδιαιτέρου χημείου ἐκτὸς τοῦ Πανεπιστημίου. Ὁ δὲ μάλιστα ὑπὲρ αὐτῆς συνηγορήσας πρύτανης Π. Καλλιγᾶς εἶνε καὶ ὁ ἀγοράσας τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σόλωνος ἐξ 7500 περίπου πήχεων γήπεδον ἀντὶ δρ. σχεδὸν 52,000 (Λόγ. Καλλιγ. σ. 14 ἐξ.). Τὸ σχέδιον εἶχεν ἤδη καταρτισθῆ ὑπὸ τοῦ Ε. Τσίλλερ καὶ εἶχεν ἐπιδοκιμασθῆ ὑπὸ εἰδημόνων ἀνδρῶν ἐν Γερμανίᾳ, καθ' ἃ λέγει ὁ Α. Χρηστομάνος ἐν τῇ μακροῦ καὶ ἀξιολόγῳ ἐκθέσει του πρὸς τὴν Πρυτανείαν (Λόγ. Π. Καλλιγᾶ, σ. 168), καὶ ὑπ' αὐτῆς δὲ τῆς Συγκλήτου εἶχεν ἐγκριθῆ, καὶ οὐδὲν ὑπελείπετο, εἰμὴ ἡ ἐκτέλεσις, ὅτε τὸ ἐπόμενον ἔτος, γενομένου ἀκριβοῦς προϋπολογισμοῦ, κατενόηθη ὅτι ἡ ἀπαιτουμένη δαπάνη ἔμελλε νὰ ὑπερβῆ τὰς δυνάμεις τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ ἀπεφασίσθη νὰ μὴ προβῆ ἡ Πρυτανεία εἰς τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ χημείου. Ἀντὶ δὲ τούτου ἡγοράσθη ἡ οἰκία τοῦ Γ. Γ. Παππαδοπούλου, συγκειμένη ἐκ 2000 τετραγωνικῶν πήχεων οἰκοδομῆς καὶ 3000 αὐλῆς, ἀντὶ 150,000 δρ. Καὶ ἀμέσως ἀπεφασίσθη ἐν τῇ αὐλῇ τῆς οἰκίας ταύτης νὰ οἰκοδομηθῶσι χημεῖον καὶ ἀνατομεῖον, οὐχὶ πολυτελεῖ οὐδὲ μεγαλοπρεπῆ κτίρια, ἀλλ' ὅποια ἤρκουσαν πρὸς θεραπείαν τῶν πρωτίστων ἀναγκῶν τῆς διδασκαλίας τῶν δύο τούτων ἐπιστημῶν. Ὁκοδομήθησαν δὲ ταῦτα ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀντὶ δρ. 35,000 περίπου (Λόγ. Βουσάκη σ. 28 καὶ 210 ἐξ.).

Τὸ ἐπόμενον ἔτος τὸ μὲν χημεῖον ἐγκατεστάθη ἐν τῷ νέῳ οἰκοδομήματι· ὁ δὲ τοῦ φαρμακευτικοῦ φροντιστηρίου διευ-

θυντής έτοιμαζόμενος νά μεταβιβάσῃ καί αὐτὸς τὸ ἐργαστήριόν του εἰς τὸ αὐτὸ οἰκοδόμημα ζητεῖ πολλὰς βελτιώσεις αὐτοῦ διὰ μακρᾶς ἐκθέσεως (Λόγ. Ε. Καστόρχη σ. 176 ἐξ.), περὶ ὧν καί κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη δὲν παύει γράφων πρὸς τὴν Πρυτανείαν. Εἶνε δὲ ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι, ἐν ᾧ οἱ πρυτάνεις ἐν τοῖς λόγοις αὐτῶν ἐξαίρουσι τὰς εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς χημείας γενομένας ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πανεπιστημίῳ προόδους, οἱ καθηγηταὶ αὐτῆς αἰωνίως μεμψιμοιροῦσιν ὅτι ὀλίγα παρέχονται εἰς αὐτοὺς μέσα πρὸς τελειότεραν καὶ λυσιτελεστέραν τῆς ἐπιστήμης των διάδοσιν (ἴδ. τὰς εἰς τοὺς λόγους Κ. Παπαρρήγοπούλου, Μακκᾶ, Ἄναγνωστάκη ἐπισυνημένας ἐκθέσεις), ἰδίως δὲ πάλιν παραπονοῦνται, καὶ μάλιστα ὁ εὐπαθὴς ἔχων τὴν υἰείαν Γ. Ζαβιτσάνος, κατὰ τοῦ νέου χημείου ὡς ὑγροῦ καὶ ἀνήλιου.

Διορισθέντος τοῦ Γ. Κρίνου καθηγητοῦ τῆς φαρμακευτικῆς χημείας ἀντὶ τοῦ δι' ἀσθένειαν ἀπαλλαγέντος Γ. Ζαβιτσάνου, τὸ φαρμακευτικὸν φροντιστήριον ἔλαβε νέαν ζωὴν καὶ πλοῦτον καὶ τάξιν (ἴδ. Λόγ. Μ. Βενιζέλου 1864 σ. 122 καὶ Κ. Ν. Κωστῆ σ. 177).

Τῶν καθηγητῶν τῆς χημείας αἱ μεμψιμοιρίαι δὲν ἦσαν ἄστοποι· διότι ὁ χώρος, ἐν ᾧ ὑπῆρχε τὸ χημεῖον καὶ ἀνατομείον, ἀπεδείχθη οὐ μόνον ὑγρὸς καὶ ἀνήλιος, ἀλλὰ καὶ πάντῃ ἀνεπαρκῆς, μέρος δὲ αὐτοῦ ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ νέου ἀνατομείου· τὸ δὲ ὑπὲρ τοῦ χημείου ὑποληφθὲν ἦτο ἐντελῶς ἄχρηστον. Ἐντεῦθεν ἡ ἴδρυσις ἰδίου χημείου εὐρυχώρου, χρησίμου καὶ ἀξιοπρεποῦς ἐθεωρήθη ὑπὸ τῆς Συγκλήτου τοῦ 1884—85 ὡς ἀναπόφευκτος ἀνάγκη. Νέον σχέδιον, καταγραφὲν ὑπὸ τοῦ Ε. Τσίλλερ ἐπὶ τῇ βάσει πολλῶν παλαιότερων καὶ διὰ συμπράξεως τῶν καθηγητῶν τῆς χημείας, ἐνεκρίθη ὑπὸ τῆς Συγκλήτου καὶ ἐψηφίσθη ἡ ἀπαιτουμένη δαπάνη. Ἄφ' οὗ δὲ καὶ τὸ σχέδιον καὶ ἡ ψηφι-

σθεισα δαπάνη ἐνεκρίθησαν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου, ἔμελλε νὰ θεμελιωθῇ τὸ Χημεῖον ἐπὶ τοῦ κατὰ τὴν ὁδὸν Σόλωνος οἰκοπέδου τοῦ Πανεπιστημίου ἐντὸς τοῦ ἐπιόντος ἔτους 1885—86 (Λόγ. Κωστῆ σ. 18). Ἄλλ' ἕνεκα τῆς ἐπιστρατείας ἀναβληθεῖσα ἔγεινεν ἡ θεμελίωσις ἀκριβῶς κατὰ τὸ τέλος τῆς πεντηκονταετίας.

β'. Τὸ χημεῖον ὑπῆρξε τὸ πρῶτον παρ' ἡμῖν ἐπιστημονικὸν ἐργαστήριον· διότι τὸ ἀνατομεῖον ἕως χθές καὶ πρῶην μικρὰ καὶ ἀτελέστατα παρσκευάζεν, ἀφ' οὗ τὰ πλεῖστα πρὸς διδασκαλίαν χρήσιμα παρασκευάσματα μετεφέροντο δι' ἀδράς δαπάνης ἐκ τῆς Εὐρώπης. Ἀφ' ὅτου ὅμως τὸ χημεῖον ἤρχισε νὰ ἐργάζεται κατὰ τὸν τρόπον τῶν καλῶς λειτουργούντων χημείων, ἤρχισαν παρ' ἡμῖν καὶ ἄλλου εἶδους ἐπιστημονικὰ ἐργαστήρια νὰ ἀναφαίνωνται. Οὕτω π. χ. ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ καθηγητοῦ Μ. Χατζημιχάλη τοῦ διευθύνοντος τὸ παθολογικὸν μουσεῖον μαυθάνομεν ὅτι ἐν τούτῳ ἔγειναν κατὰ τὸ ἔτος 1877—78 ἀσκήσεις διὰ τοῦ μικροσκοπίου καὶ παθολογικὰ πειράματα, δι' ὧν τὸ ταμεῖον ἐκείνο μετεβλήθη εἰς παθολογικὸν ἐργαστήριον (Λόγ. Ἀναγνωστάκη, σ. 27 καὶ 72). Μετὰ δύο ἔτη προσελήφθη ἐπιμελητῆς αὐτοῦ ὁ Δ. Χασιώτης, ὅστις ἐξηκολούθησε τὰς ἐν αὐτῷ ἐπιστημονικὰς διὰ τοῦ μικροσκοπίου ἐργασίας, ἰδίως ἐπὶ τῶν ἰστῶν (Λόγ. Λάκωνος σ. 11).

γ'. Κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἔτος βλέπομεν ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Πρυτάνεως Θ. Ἀρεταίου (σ. 54) ὅτι συνεστάθη καὶ τοξικολογικὸν ἐργαστήριον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ καθηγητοῦ τῆς ἱατροδικαστικῆς καὶ τοξικολογίας Ἀχιλλέως Γεωργαντᾶ, ὅστις τοῦ λοιποῦ κατ' ἔτος μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐδημοσίευε δι' ἰδίας ἐκθέσεως τὰς ἐν αὐτῷ γινομένας ἐργασίας.

δ'. Περὶ τὰ τέλη τῆς περιόδου ταύτης μαυθάνομεν ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Πρυτάνεως Κ. Ν. Κωστῆ (σ. 27) ὅτι ὁ ὑφηγη-

τῆς Π. Νικολαΐδης συνέστησε φυσιολογικὸν ἐργαστήριον.

ε΄. Τὸ ἀνατομεῖον ἢ ἀνατομικὸν ἐργαστήριον εἶνε μὲν τὸ τελευταῖον κατὰ τὴν τάξιν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν τῆς ἐν αὐτῷ γινομένης ἐργασίας. Ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ διευθυντοῦ αὐτῆς (Λόγ. Κ. Ν. Κωστῆ σ. 193 ἐξ.) εἶνε καταφανές ὅτι ἐν αὐτῷ γίνονται ἐργασίαι χρησιμώταται εἰς τε τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν ἄσκησιν καὶ μελέτην τῶν φοιτητῶν.

Ἡ κοινὴ φωνὴ τῶν καθηγητῶν τῶν εἰς πρακτικωτέρας ἐργασίας ἀσχολουμένων, συμφωνούντων καὶ τῶν ἐκάστοτε Πρυτάνεων, ἦτο ἡ ἔλλειψις τοῦ χώρου ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πανεπιστημίῳ· «διότι συνέβη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ὡς λέγει πάνυ εὐφυῶς παρομοιάζων ὁ Πρύτανις Ἀναγνωστάκης, ὅτι εἰς τὴν γυναῖκα ἤτις ἐπειράθη προχείρως νὰ θρέψῃ κατ' οἶκον μεταξοσκώληκας. Κατ' ἀρχὰς ἐθυσίασεν εἰς αὐτοὺς ἐν δωμάτιον, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ τὸ ἄπλετον σμῆνος κατέλαβε καὶ δεύτερον καὶ τρίτον καὶ τέταρτον, καὶ ἐσπέραν τινὰ ἢ οἰκοδόσποινα ἐκινδύνευσεν νὰ κοιμηθῇ ἐν ὑπαίθρῳ». Περὶ δὲ τῆς οἰκονομίας τοῦ χώρου πολλαὶ προετάθησαν γινῶμαι. Μετὰ δὲ τὴν ἀγορὰν τῆς οἰκίας Γ. Γ. Παππαδοπούλου καὶ τὴν ἐν τῇ αὐτῇ αὐτῆς οἰκοδομὴν χημείου καὶ ἀνατομείου ἐφαίνετο θεραπευθεῖσα τοῦλάχιστον ἐπίτινα χρόνον ἡ ἀνάγκη τοῦ χώρου. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν εἶχεν οὕτως· διότι τὸ μὲν χημεῖον ἐκηρύχθη ἄχρηστον ὡς ὑγρὸν καὶ ἀνήλιον, τὸ ἀνατομεῖον ὡσαύτως, πρὸς δὲ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν παντοίων ἐργαστηρίων δὲν ὑπῆρχε χώρος. Ἰδίως δὲ ἀπηρτεῖτο μέγα τι ἀκροατήριον χάριν τῶν φοιτητῶν τῆς νομικῆς, ὧν οὐδὲ τοὺς ἡμίσεις ἐδύνατο νὰ περιλάβῃ οὐχὶ τὸ μέγιστον τῶν παλαιῶν ἀκροατηρίων, ἀλλ' οὐδὲ τὸ ἐκ τῆς ἐνώσεως δύο τούτων, τοῦ τῆς νομικῆς καὶ τῆς φιλοσοφικῆς, ἀποτελεσθέν. Πρὸς θερα-

πείαν τῶν ποικίλων τούτων ἀναγκῶν πρῶτον μὲν ὠκοδομήθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὰ νέα οἰκοδομήματα τὰ ὄπισθεν τῆς οἰκίας Γ. Παππαδοπούλου, ἔπειτα δέ, ὡς εἵπομεν ἤδη, ἐθεμελιώθη τὸ νέον γημεῖον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σόλωνος. Ἐν τοῖς νέοις οἰκοδομήμασιν ἀπετέθησαν ἅπανσαι αἱ ἐπιστημονικαὶ συλλογαί, πλὴν τῆς βιβλιοθήκης, τοῦ νομισματικοῦ μουσείου, τοῦ ταμείου τῶν ὀργάνων τῆς φυσικῆς καὶ τοῦ ζωολογικοῦ καὶ γεωλογικοῦ τμήματος τοῦ φυσιογραφικοῦ μουσείου· ἐγκατεστάθησαν ἅπαντα τὰ ἐπιστημονικὰ ἐργαστήρια, πλὴν τοῦ γημεῖου καὶ φαρμακευτικοῦ φροντιστηρίου, ἅπερ προσωρινῶς καὶ ἐν μεγίστῃ στενοχωρίᾳ οἰκονομοῦνται μέχρι περατώσεως τοῦ εἰδικοῦ ὑπὲρ αὐτῶν μεγάρου· κατεσκευάσθη δὲ καὶ εὐρυχωρότατον ἀκροατήριον χάριν τῶν φοιτητῶν τῆς νομικῆς σχολῆς ἢ καὶ ἄλλων μαθημάτων πολλοῦς ἐχόντων τοὺς ἀκροατάς.

III. Προσαρτήματα τοῦ Πανεπιστημίου.

α'. Φιλολογικὸν φροντιστήριον (*).

Τὸ φιλολογικὸν φροντιστήριον κατὰ τὰ πρῶτα πέντε ἢ ἕξ ἔτη τῆς περιόδου ταύτης δὲν ἐλειτούργησε κανονικῶς τὸ μὲν διὰ τὸ γῆρας ἴσως τοῦ διευθυντοῦ Κ. Ἀσωπίου, τὸ δὲ καὶ δι' ἄλλους ἀγνώστους εἰς ἡμᾶς λόγους· διότι οὐδεμία περὶ αὐτοῦ ἔκθεσις ὑπάρχει ἐν τοῖς πρυτανικοῖς λόγοις μέχρι τοῦ ἔτους 1869—70. Ὅτι τὸ φροντιστήριον ἐθεωρήθη ὡς μὴ ἐκπληροῦν τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, μαρτυρεῖ οὐ μόνον ὁ κατὰ τὸν

(*) Κατ' ἔθιμον ἐπικρατῆσαν ἐν ἅπασιν τοῖς πρυτανικοῖς λόγοις κατατάσσεται καὶ τὸ φιλολογικὸν φροντιστήριον εἰς τὰ προσαρτήματα, ἂν καὶ δὲν ἔχει πολλὴν ἀναλογίαν πρὸς τὰ ἄλλα.

Ὀκτώβριον τοῦ 1868 διὰ Β. διατάγματος κυρωθεὶς νέος αὐτοῦ κανονισμός, ὅστις διαφέρει ἐν τισὶ τοῦ μέχρι τότε ἰσχύοντος (Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 111), ἀλλὰ καὶ ἡ μεταβολὴ ἢ εἰς τὸ προσωπικὸν αὐτοῦ γενομένη. Διότι ἡ μὲν διεύθυνσις αὐτοῦ μετὰ τὴν δι' εἰδικοῦ νόμου ἀποχώρησιν τοῦ Κ. Ἀσωπίου ἀνετέθη εἰς τὸν καθηγητὴν Φ. Ἰωάννου ὡς τὸν εἰδημονέστατον τοῦ ἑλληνος λόγου καὶ μάλιστα τοῦ ποιητικοῦ, καθηγηταὶ δὲ ὠρίσθησαν πέντε καὶ προσετέθησαν εἰς τοὺς ὑπάρχοντας πλὴν τοῦ διευθυντοῦ καὶ ὁ Σπ. Φιντικλῆς καὶ Κ. Κόντος. Αἱ ἐν αὐτῷ ἐργασίαι ἦσαν ὅποια καὶ αἱ κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν περίοδον, ἐρμηνεῖα δηλ. ἑλλήνων ἢ ῥωμαίων συγγραφέων καὶ ποιητῶν καὶ ἀσκήσεις εἰς τὸ γράφειν ἑλληνιστὶ ἢ λατινιστὶ διὰ θεματογραφίας. Ἐν τῷ νέῳ κανονισμῷ ἀνεγράφη μὲν ὡς σκοπὸς τοῦ φιλολογικοῦ φροντιστηρίου καὶ ἡ περὶ τὴν νέαν ἑλληνικὴν ἀσκήσις· ἀλλ' ἐν οὐδεμίᾳ ἐκθέσει μνημονεύεται ὅτι ἔγεινέ τις τοιαύτη. Ὁ τῆ 30 Μαΐου 1880 συμβᾶς θάνατος τοῦ διευθυντοῦ Φ. Ἰωάννου ἔγεινεν αἷτιος τῶν ἐξῆς μεταβολῶν. Τὸ Ὑπουργεῖον ἀνέθεσε τὴν διεύθυνσιν εἰς τὸν Κ. Κόντον· ὁ δὲ Σ. Α. Κουμανούδης, ὅστις ἐδίδασκεν ἐν τῷ φροντιστηρίῳ ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτοῦ, βαρέως φέρων τὴν παραγνώρισιν τῶν δικαίων του, παρητήθη. Ἀφ' οὗ δὲ μετὰ τινὰ ἔτη ἀπηλλάγη τῆς καθηγεσίας καὶ ὁ Α. Ρουσόπουλος, ὑπελείφθησαν ἐν τῷ φροντιστηρίῳ δύο μόνον ὁ διευθυντὴς Κ. Κόντος καὶ ὁ καθηγητὴς Σπ. Φιντικλῆς. Ἀλλὰ πῶς ἐνήργησε τὸ φιλολογικὸν φροντιστήριον καθ' ὅλην τὴν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φ. Ἰωάννου τετραετίαν, κυρίως εἰπεῖν ἀγνοοῦμεν, διότι οὐδεμία περὶ αὐτοῦ ἔκθεσις ὑπάρχει ἐν οὐδενὶ τῶν πρυτανικῶν λόγων τῆς περιόδου ἐκείνης. Τὴν ἀκανόνιστον ταύτην λειτουργίαν τοῦ φιλολογικοῦ φροντιστηρίου μὴ ἀνεχόμενον ἐπὶ πλέον τὸ ὑπουργεῖον κατήργησε τοὺς προτέρους αὐτοῦ κανονισμοὺς καὶ ἐξέ-

δωκε νέον πολὺ σκοπιμώτερον κυρωθέντα διὰ Β. διατάγμα-
τος τῆ 15 Ὀκτωβρίου 1884 (Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 108 καὶ ἐξ.
καὶ Λόγ. Μ. Βενιζέλου 1884 σ. 58).

β'. Νοσοκομεῖον, ἀστυκλινική.

Περὶ τοῦ νοσοκομείου οὐδὲν ἔχομεν νὰ προσθέσωμεν εἰς
τὰ τῆς προηγουμένης περιόδου· διότι οὐδ' αἱ σχέσεις αὐτοῦ
πρὸς τὸ Πανεπιστήμιον μετεβλήθησαν. Τὸ μὲν Πανεπιστή-
μιον χορηγεῖ κατ' ἔτος χρηματικὴν βοήθειαν 5000 ἢ 6000
ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἀναβιβασθεῖσαν ποτὲ καὶ εἰς 8000 ἢ 10000
(κατὰ τὰ ἔτη 1878—79 καὶ 1879—80), ἔτι δὲ τὴν τακτι-
κὴν θεραπείαν τῶν διακεκριμένων αὐτοῦ ἰατρῶν, διδασκόν-
των αὐτόθι τὴν κλινικὴν των διδασκαλίαν, τὸ δὲ νοσοκο-
μεῖον παρέχει ἐκ τῶν ἐνόντων πάντα τὰ ἀπαιτούμενα εἰς
συντήρησιν καὶ θεραπείαν τῶν ἀσθενῶν καὶ τὴν ἄδειαν τοῦ
νὰ γίνωνται ἐπ' αὐτῶν πρακτικαὶ σπουδαὶ ὑπὸ τῶν φοιτη-
τῶν. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ πολιτικὸν νοσοκομεῖον τῶν Ἀθηνῶν
δὲν ἔλαβεν ἀνάλογον πρὸς τὴν ὁσημέραι πληθουνομένην πό-
λιν αὔξησιν δι' ἔλλειψιν πόρων, ἡ δὲ ἰατρικὴ Σχολὴ προέ-
βαινε τεραστίως, καὶ αἱ ἐπιστημονικαὶ αὐτῆς ἀξιώσεις δι-
καίως συνηύξανον, ἐκρίθη ἀναγκαῖον νὰ εὔρεθῃ ἄλλος τις
τρόπος πρὸς πρακτικὴν ἄσκησιν τῶν διδασκόντων τοῦ ἡμε-
τέρου Πανεπιστημίου ἰατρῶν, ἢ σύστασις τῆς Ἀστυκλινικῆς.

Ἡ Ἀστυκλινικὴ συνεστάθη μὲν διὰ τοῦ τῆς 10 Αὐ-
γούστου 1856 Β. διατάγματος, ἀφ' οὗ δὲ διωρίσθησαν ὁ
διευθυντὴς αὐτῆς Δ. Γ. Ὀρφανίδης καὶ οἱ βοηθοὶ αὐτοῦ
(ἰδ. ἄνωτ. σ. 122), ἤρχισε τὰς ἐργασίας τῆ 14 Νοεμβρίου
1856 ἐν ἰδιαιτέρῳ καταστήματι (ἐν τῇ οἰκίᾳ Γ. Σκουζέ ὁδὸς
Καλαμιώτου παρὰ τὴν Καμουκαρέαν). Ὅποσαι δὲ ὑπῆρξαν
αἱ ἐργασίαι αὐτοῦ μέχρι τῆς ἀρχῆς τῆς τελευταίας περιό-

δου, λέγεται μὲν συντόμως καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις πρυτανικοῖς λόγοις ἔπου περὶ αὐτῆς ὁ λόγος, ἀλλ' ἐκτενέστερον καὶ ἀκριβέστερον ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Π. Παπαβήρηγοπούλου σ. 30.

«Κατὰ τὰ μέσα τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς τοῦ 1856 ἔτους συνέστη ἡ Ἀστυκλινικὴ καί, καθ' ἃ ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ τηρουμένων βιβλίων καὶ περιεχόντων τὸ ὄνομα, τὸ ἐπώνυμον, τὸ γένος, τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν πατρίδα ἐκάστου ἀσθενοῦς, ἅμα δὲ καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς νόσου αὐτοῦ, 14,040 ἀσθενεῖς ἐπεκαλέσθησαν τὴν βοήθειαν αὐτῆς καὶ εὔρον τοὺς ἐν αὐτῇ λειτουργοὺς προθύμους θεράποντας τῶν παθῶν των. Οὕτως ἀπὸ τῆς 14 Νοεμβρίου μέχρι τέλους Δεκεμβρίου 1857 προσῆλθον ἀσθενεῖς 167
ἀπὸ 4 Ἰανουαρ. μέχρι τέλους Δεκεμ. 1858 ἀσθενεῖς 2,240
» » » » » » 1859 » 2,400
» » » » » » 1860 » 2,717
» » » » » » 1861 » 2,450
» » » » » » 1862 » 2,166
» » » » » Σεπτεμ. 1863 » 1,900
» 14,040

«Αὗται εἰσὶν ἐπίσημοι πληροφορίαι, καθ' ὧν οὐδεμία ἀντίρρησης ἰσχύει. Ἡ πληθὺς τῶν ἐπικαλεσθέντων ἐν διαστήματι τεσσάρων ἐνιαυτῶν τὴν ἀντίληψιν τῆς Ἀστυκλινικῆς οὐ μόνον ποιεῖ κατάδηλον τὴν εὐεργεσίαν πρὸς τοὺς κάμωντας, ἀλλὰ καὶ τὴν χρησιμότητα αὐτῆς πρὸς καταρτισμὸν τῶν περὶ τὴν ἰατρικὴν ἀσχολουμένων. Οὐδεὶς ἀφωσιωμένος εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ ἀγαπῶν τὴν πατρίδα αὐτοῦ καὶ τὸν πλησίον δύναται νὰ ἀρνηθῇ τὰ πολύτροπα εὐεργετήματα τοῦ καταστήματος τούτου, τὸ ὅποιον εὐλογοῦσι μέχρι τῆς σήμερον 14 χιλιάδες ψυχαὶ εὐροῦσαι ἐν αὐτῷ τὴν ἐκ τῆς νόσου ἢ τοῦ θανάτου ἀπαλλαγὴν. Ἐννοοῦμεν ὅτι ὑπάρχουσι ἔτι ἐν τῇ Ἀστυκλινικῇ ἐλλείψεις, ὧν τὴν θεραπείαν πρέπει

νά ἐπιζητήσωμεν πάντες. Οὕτω, λόγου χάριν, ἐπληροφόρηθην ὅτι οὔτε χειρουργικὰ ἐργαλεῖα ὑπάρχουσι, οὔτε ἀριθμὸς τῶν κλινῶν ὁ ἀπαιτούμενος, οὔτε τὰ μέσα τῆς θεραπείας πρόχειρα καὶ ἀφθονα. Ὅ,τι γίνεται ἐν τῷ καταστάματι ὀφείλεται εἰς τὸν ζῆλον τοῦ ἀξιοτίμου διευθυντοῦ αὐτοῦ Κ. Δ. Ὁρφανίδου καὶ τῶν συλλειτουργῶν του. Οὔτοι δὲ δι' ἰδίων ἐργαλείων ποιοῦσι τὰς ἐγχειρήσεις καὶ ἰδίοις ἀναλώμασι πολλάκις θεραπεύουσι τοὺς ἀσθενεῖς. Παρεῖχε μὲν ἡ Κυβέρνησις ποσὸν τι χρηματικὸν πρὸς συντήρησιν τῆς Ἀστυκλινικῆς, ἀλλ' αὐτὸ ἦτο ὅλως ἀνεπαρκές. Νῦν δὲ ἔτι πλέον καταφαίνεται ἡ ἔλλειψις, καθ' ὅσον, προϊόντος τοῦ χρόνου, αἱ ἀνάγκαι αὐτῆς αὐξάνουσι κατὰ λόγον τῶν εἰς αὐτὴν φοιτῶντων, τὰ δὲ μέσα τῆς συντηρήσεως πιθανὸν καὶ νὰ μειωθῶσι διὰ τὸν λόγον ὅτι ταῦτα ἀνετέθησαν διὰ τὴν δυσχέρειαν τοῦ δημοσίου ταμείου εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, τὸ ὅποιον ὀλίγους μὲν μέχρι τοῦδε κέκτηται πόρους, εἰς πολλὰς δὲ καὶ ἄλλας δαπάνας εἶναι ὑποκείμενον. Ταῦτα ἀναλογιζόμενοι, δὲν διστάζομεν νὰ γνωματεύσωμεν ὅτι πρέπει, ἂν κηδῶμεθα τῆς ἐπιστήμης, ἂν αἰσθανώμεθα συμπαθείας αἰσθημα πρὸς τοὺς κάμνοντας ἀδελφοὺς ἡμῶν, πρέπει, λέγομεν, νὰ συντρέξωμεν πάντες καὶ δι' ἐκουσίων συνεισφορῶν τὸ καθίδρυμα τοῦτο, ὅπερ καὶ ὁ Διευθυντὴς αὐτοῦ ἐπρότεινε πρὸ ἐτῶν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως.

«Ὅταν τις ἀναλογισθῇ τὰ εὐεργετήματα τοῦ καθιδρύματος τούτου, θέλει αἰσθανθῆ ἔγειρόμενον εἰς τὴν ψυχὴν του τὸ αἰσθημα τῆς φιλανθρωπίας καὶ τὴν φιλοτιμίαν τοῦ νὰ συνδράμῃ αὐτῷ. Ἡ σύστασις Νοσοκομείου ἐθεωρήθη παντοῦ καὶ πάντοτε ὡς γνώρισμα τῶν πεπολιτισμένων κοινωνιῶν. Ἡμεῖς ἐν τῇ πρωτευούσῃ δὲν ηὔτυχῆσαμεν νὰ ἀποκτήσωμεν ἄξιον λόγου Νοσοκομεῖον οὐ μόνον διὰ τὰς ἀλλεπαλλήλους τοῦ τόπου συμφοράς, ἀλλὰ καὶ διότι δὲν συνείθισαν

ἔτι τῆς ἔσω καὶ ἔξω Ἑλλάδος οἱ κάτοικοι νὰ καταφεύγωσιν εἰς νοσοκομεῖα, ὅταν στεροῦνται τῶν μέσων τῆς Θεραπείας. Ἡ Ἀστυκλινικὴ Θεραπεύει μέχρι τινὸς τὴν οὐσιώδη ταύτην ἔλλειψιν, δίδουσα τὴν ἐπικουρίαν αὐτῆς καὶ ἐν τῷ καταστήματι καὶ κατ' οἶκον, οὐ μόνον δὲ τοῦτο ἀπεργάζεται, ἀλλὰ καὶ οἷον φυτώριον χρησιμεύει εἰς τελειοποίησιν τῶν ἐξερχομένων τοῦ Πανεπιστημίου διδασκόντων. Κατ' ἔτος 25 μέχρι 30 διδάκτορες φοιτῶσιν εἰς αὐτὴν, ἀναλαμβάνουσιν ἀσθενεῖς ἐν τε τῷ καταστήματι καὶ κατὰ τὴν πόλιν, ἐφαρμόζουσιν εἰς τὴν Θεραπείαν τῶν νοσούντων τὸ σύνολον τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων, ἃς ἐκτήσαντο καὶ παρασκευάζονται κατὰ μικρὸν εἰς τὴν ὅλως ἀνεξάρτητον ἐξάσκησιν τοῦ ἱατρικοῦ ἐπαγγέλματος.

«Ὅθεν διὰ τὴν διπλὴν ταύτην τῆς Ἀστυκλινικῆς ἐπαγγελίαν, τῆς Θεραπείας τῶν ἐνδεῶν ἀσθενῶν καὶ τῆς τελειοποιήσεως τῶν ἱατρῶν, δικαίως δύναται νὰ θεωρηθῇ αὕτη ὡς ἐν τῶν εὐεργετικωτάτων παρ' ἡμῖν ἰδρυμάτων».

Ἡ εὐχὴ τοῦ Παπαβῆρηγοπούλου, νὰ προσέλθῃ ἀρωγὸς εἰς τὸ φιλανθρωπικὸν ἔργον τῆς ἀστυκλινικῆς ἢ γενναιοδωρία τῶν ὁμογενῶν, δὲν εἰσηκούσθη· αἱ δαπάναι αὐτῆς ἔμειναν εἰς βᾶρος τοῦ δημοσίου καὶ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ μᾶλλον τοῦ Πανεπιστημίου (Καστόρχ. Λόγ. σ. 82), ἀφ' οὗ καὶ εἰς ἐν τῶν κτημάτων αὐτοῦ μετηνέχθη, τὴν μικρὰν τοῦ Γ. Γ. Παπαδοπούλου οἰκίαν.

Ἀλλ' ἡ εὐεργετικὴ ἐργασία τῆς ἀστυκλινικῆς ἐξηκολούθησεν ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος νὰ γίνηται καταφανεστέρα. Οἱ ἐν αὐτῇ πρακτικῶς διδασκόμενοι διδάκτορες, οἵτινες κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη ἦσαν 18—24 οἱ κατ' ἔτος ἐγγραφόμενοι, ἀνῆλθον περὶ τὸ τέλος τῆς περιόδου ταύτης εἰς 154 (Λόγ. Μ. Βενιζέλου 1884 σ. 160). Οἱ δὲ ἄρρώστοι, εἰς οὓς ἐχρηγήθη ἱατρικὴ βοήθεια καὶ φάρμακα εἴτε κατ' οἶκον εἴτε ἐν τῷ κατα-

στήματι ἀπὸ 2000 περίπου, τῶν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη, ἀνέβησαν εἰς τὸ διπλάσιον κατὰ μέσον ἔρον· τῷ δὲ 1880—81 εἰς 5224 (Λόγ. Λάκωνος σ. 82).

Ἔνεκα τῆς τοιαύτης ἀναπτύξεως τῶν ἐν τῇ ἀστυκλινικῇ ἐργασιῶν ἐκρίθη εὐλόγον νὰ ὀρισθῇ ἐκ νέου τὸ προσωπικὸν αὐτῆς διὰ τοῦ ΨΝΑ' νόμου τῆ 13 Δεκεμβρίου 1878 (Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 117 ἐξ.).

γ'. Μαιευτήριον.

Τὸ φιλανθρωπικὸν τοῦτο καθίδρυμα διετέλεσεν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς περιόδου ταύτης μέχρι τέλους σχεδὸν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Μ. Βενιζέλου καὶ ἐχρησίμευσε μᾶλλον εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν μαιῶν ἢ εἰς τὴν περὶ τὴν μαιευτικὴν πρακτικὴν διδασκαλίαν τῶν φοιτητῶν τῆς ἰατρικῆς Σχολῆς. Ἐλαβε μὲν ἐσωτερικὰς τινὰς βελτιώσεις, ἀλλ' οὔτε εἰς τὸν ὀργανισμὸν οὔτε εἰς τοὺς καρποὺς αὐτοῦ ἐπῆλθεν ἐπίδοσίς τις ἢ μεταβολή. Αἱ τακτικώταται καὶ τυπικώταται τοῦ διευθυντοῦ αὐτοῦ ἐκθέσεις αἰ εἰς τοὺς πρυτανικοὺς λόγους ἐπισυνημμέναι μαρτυροῦσι τὴν σταθερὰν καὶ κανονικὴν αὐτοῦ πορείαν. Ἐσχάτως ἡ διεύθυνσις αὐτοῦ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Βενιζέλου ἀνετέθη εἰς τὸν ἐπὶ πολλὰ ἔτη διατελέσαντα βοηθὸν τοῦ Μαιευτηρίου καὶ ὑφηγητὴν, εἶτα δὲ καθηγητὴν τῆς μαιευτικῆς Δ. Κόνσολαν.

δ'. Ὀφθαλμιατροεῖον.

Τὸ θεραπευτήριον τοῦτο εἶνε καρπὸς τῆς δευτέρας περιόδου· διότι κατ' αὐτὴν ἰδρύθη διὰ συνδρομῆς φιλανθρωπῶν ἰδιωτῶν, τεθὲν ἀπ' ἀρχῆς εἰς τὴν προστασίαν τῆς Βασιλισσῆς Ἀμαλίας. Καὶ ἡ μὲν διοίκησις αὐτοῦ ἦτο καὶ εἶνε ἀνα-

τεθειμένη εἰς ἀδελφῶτον, ἡ δὲ διεύθυνσις εἰς τὸν Ἀ. Ἀναγνωστάκην, καθηγητὴν τῆς χειρουργικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος ἀφ' ὅτου διωρίσθη καθηγητῆς ἐδίδασκε κλινικὴν ὀφθαλμιατρικὴν ἐν τῷ ὀφθαλμιατρείῳ, ἔργῳ μὲν ἦτο τὸ θεραπευτήριον τοῦτο προσάρτημα τοῦ Πανεπιστημίου, οἷον τὸ πολιτικὸν νοσοκομεῖον καὶ τὸ μαιευτήριον, ἐλογίσθη δὲ καὶ ὀνόματι ὡς τοιοῦτον ἀφ' ὅτου ἐπὶ τῆς πρυτανείας τοῦ Θεοδώρου Γ. Ὀρφανίδου ἀπεφασίσθη νὰ χορηγηῆται εἰς αὐτὸ ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ Πανεπιστημίου μικρόν τι βοήθημα 1000—1500 δρ. κατ' ἔτος. Ἀπὸ τότε δὲ δημοσιεύονται ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ αὐτοῦ τακτικῶς στατιστικαὶ ἐκθέσεις, ἐν αἷς σημειοῦται ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν αὐτῷ νοσηλευθέντων ἀρρώστων κατὰ πατρίδας, γένη, εἶδη νοσημάτων τοῦ ὀφθαλμοῦ κ.τ.π καὶ αἱ γενόμεναι ἐγχειρήσεις.

Ὁμοίως φύσεως φιλανθρωπικὸν καθίδρυμα εἶνε καὶ τὸ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην προστεθὲν εἰς τὰ προσαρτήματα τοῦ Πανεπιστημίου

ε' Νοσοκομεῖον τῶν ἀφροδισίων παθῶν,

ὅπερ ἐν ἀρχῇ μὲν ὠνομάσθη θεραπευτήριον τῶν κοληλητικῶν νοσημάτων, εἶτα δὲ μετωνομάσθη νοσοκομεῖον τῶν συφιλιδικῶν νοσημάτων καὶ τέλος ἔλαβε τὴν ἀνωτέρω ἐπωνυμίαν, ἥτις ἐλπίζεται ὅτι θὰ μείνη σταθερά. Τὸ κατάστημα τοῦτο ὑπάγεται μὲν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐσωτερικῶν καὶ δέχεται τὰς ἐκ τῶν εἰρημένων νοσημάτων ἀρρώστους γυναῖκας τὰς εἶτε αὐθορμήτως προσερχομένας εἶτε ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας κατὰ τὸ πλεῖστον προσαγομένας· χρησιμεύει δὲ καὶ πρὸς κλινικὴν διδασκαλίαν τῶν τεταρτοετῶν φοιτητῶν τῆς ἰατρικῆς. Καὶ συντηρεῖται μὲν δαπάνῃ τοῦ δημοσίου, χορηγεῖ δὲ καὶ τὸ

Πανεπιστήμιον μικράν τινα χρηματικὴν βοήθειαν ὡς ἔξοδα διδασκαλίας.

Ἡ πρώτη περὶ αὐτοῦ ἔκθεσις εἶνε ἢ ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Ε. Καστόργη (σ. 198) δημοσιευθεῖσα τῇ 2 Σεπτεμβρίου 1872, ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ αὐτοῦ Σπ. Μπαλάνου ἐκτάκτου, τότε καθηγητοῦ τῆς ὑγιεινῆς καὶ τῶν συφιλιδικῶν νοσημάτων. Ἐπειτα δὲ τακτικῶς ἀνά πᾶν ἔτος ἐδημοσιεύετο ἀκριβῆς στατιστικὴ ἔκθεσις τῶν ἐν αὐτῷ νοσηλευθειῶν γυναικῶν μέχρι οὗ ἀπέθανεν ὁ Σπ. Μπαλάνος. Ἐπὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Παύλου Ἰωάννου, εἰς ὃν ἀνετέθη οὐ μόνον ἡ παράδοσις τοῦ περὶ συφιλιδικῶν νοσημάτων μαθήματος, ἀλλὰ καὶ ἡ διεύθυνσις τοῦ νοσοκομείου τούτου, ἐπληρέθησαν πολλαὶ βελτιώσεις οὐ μόνον ὡς πρὸς τὴν κλινικὴν διδασκαλίαν τῶν φοιτητῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν περίθαλψιν τῶν ἀρρώστων (Λόγ. Δαμασκηνοῦ σ. 83). Ἐκ δὲ τῶν ἐκθέσεων τοῦ αὐτοῦ διευθυντοῦ, τῆς τε ἀπὸ 17 Νοεμβρίου 1884 (Λόγ. Μ. Βενιζέλου σ. 155) καὶ τῆς τελευταίας, ἣν ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν ἀπὸ 12 Δεκεμβρίου 1885, γίνεται γνωστὸν ὅτι τὸ νοσοκομεῖον τοῦτο κατ' ἐκεῖνα τὰ ἔτη μετωνομάσθη νοσοκομεῖον τῶν ἀφροδισίων παθῶν, σχηματισθείσης ἐν αὐτῷ καὶ πολυκλινικῆς τῶν ἀρρένων πρὸς τελειότεραν μὲν κλινικὴν διδασκαλίαν τῶν φοιτητῶν, ἐπέκτασιν δὲ τῆς ἐνεργείας τοῦ καθιδρύματος. Πρὸς τοῦτο συνέδραμε καὶ τὸ Πανεπιστήμιον χρηματικῶς.

Γ'. Νοσοκομεῖον

Ἐκ μιᾶς ἐκθέσεως τοῦ καθηγητοῦ τῆς κλινικῆς τῶν παιδικῶν νοσημάτων Ἀν. Ζίννη ἀπὸ 3 Δεκεμβρίου 1884, ἐπισυνημμένης εἰς δύο πρυτανικοὺς λόγους, τὸν τε τοῦ Μ. Βενιζέλου (1884, σ. 161) καὶ τὸν τοῦ Κ. Ν. Κωστῆ (σ. 210).

παρατηροῦμεν ὅτι καὶ τὸ Βρεφοκομεῖον, τοῦ ὁποῖου διευθυν-
τῆς πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἶνε ὁ Α. Ζίννης, ἤρχισε νὰ συγκα-
ταλέγῃται εἰς τὰ προσαρτήματα τοῦ Πανεπιστημίου, ὡς
συντελοῦν καὶ αὐτὸ εἰς τὴν κλινικὴν διδασκαλίαν τῶν παι-
δικῶν νοσημάτων.

ζ'. *Βοτανικὸς κήπος.*

Περὶ τοῦ βοτανικοῦ κήπου ἐν τῇ προηγηθείσῃ περιόδῳ οὐ-
δὲν ἄλλο, καθὼς εἶδομεν, ὑπῆρχε γνωστὸν, εἰμὴ ὅτι ἀνε-
γνωρίσθη μὲν ὡς προσάρτημα τοῦ Πανεπιστημίου χρήσιμον
εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς βοτανικῆς, καὶ διωρίσθη ἐπιμελη-
τῆς καὶ καλλιεργητῆς αὐτοῦ ὁ Θ. Ἐλδράτχ· ἀλλ' ὅποια
ἦτο ἡ κατάστασις καὶ εἰς τὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διδασκα-
λίαν χρησιμότης αὐτοῦ, ἀγνοεῖται.

Κατὰ δὲ τὴν περίοδον ταύτην, ἀφ' οὗ ἐκόπασεν ὁ ἐκ τῆς
πολιτικῆς μεταβολῆς τοῦ 1862 σάλος, ἐτράπη καὶ πρὸς τὸν
Βοτανικὸν κήπον ἡ προσοχὴ τῆς Κυβερνήσεως καὶ διὰ τοῦ
νόμου ΣΝ' τῆς 24 Νοεμβρίου 1867 (καὶ τοῦ τῆς 10 Δεκεμ-
βρίου 1867 κανονιστικοῦ Β. διατάγματος) ἀνεγνωρίσθη ὡς
ἐπιστημονικὸν παράρτημα τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἔφορος αὐ-
τοῦ ὠρίσθη ὁ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ καθηγητῆς τῆς
βοτανικῆς. Μετὰ δὲ τοῦτο ἔγειναν βελτιώσεις τινὲς ἐν αὐτῷ,
περὶ ὧν ἀναφέρει εἰς τὸν πρύτανιν Γ. Ῥάλλην ὁ ἔφορος Θ.
Γ. Ὀρφανίδης ἐν ἰδίᾳ ἐκθέσει ἐπισυνημμένῃ εἰς τὸν λόγον
τοῦ Γ. Ῥάλλη (1869, σ. 129). Αἱ κυριώτεραι τούτων εἶνε
ὅτι ἐπλουτίσθη διὰ νέων φυτῶν, ὅτι ἐξετάθη, προστεθέντων
εἰς αὐτὸν τριῶν στρεμμάτων γῆς, καὶ ὅτι ἀντικατεστάθησαν
ἀντὶ τῶν τέως ξυλίνων καὶ σαθρῶν ἐπιγραφῶν ἄλλαι κομψό-
τεραι ἐκ πορσελάνης ἐπὶ σιδηρῶν ράβδων δαπάνῃ τοῦ δη-
μοσίου καὶ τοῦ Πανεπιστημίου. Ἄλλη ἐκθεσις αὐτοῦ ἀπὸ

31 Αὐγούστου 1871 (Λόγ. Βουσάκη σ. 87) ἀναφέρει μὲν καὶ ἄλλας βελτιώσεις καὶ προσθήκας, ἀναγγέλλει δὲ καὶ τὴν ἔναρξιν τοῦ ὑαλοσκεποῦς φυτοκομείου ἢ θερμοκηπίου (serre), οὗ ἡ κατασκευὴ ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῆς Συγκλήτου πρὸς καλλιέργειαν καὶ συντήρησιν φυτῶν τῶν θερμῶν κλιμάτων. Χάριν τούτου ἐχορήγησε τὸ Πανεπιστήμιον κατ' ἐπανάληψιν διάφορα ποσά, καὶ οὕτως ἀπετελέσθη τὸ θερμοκήπιον διὰ δαπάνης δρ. 5100 περίπου (Πρακτ. τῆς Συγκλ. τοῦ 1871—72 σ. 118).

η'. Ἀστεροσκοπεῖον.

Εἶπομεν ὅτι ἤδη ἀπὸ τοῦ τελευταίου ἔτους τῆς προηγουμένης περιόδου ἤρχισε τὸ ἀστεροσκοπεῖον, ἐπισκευασθὲν προσηκόντως, νὰ λειτουργῇ τακτικῶς ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐπιφανοῦς ἀστρονόμου Ἰουλίου Σμιθ, καὶ κατὰ τὸ 1861 ἐξεδόθησαν δαπάνη τοῦ Σίνα αἱ Publications de l'Observatoire d'Athènes. Αἱ ἀστρονομικαὶ καὶ μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις καὶ οἱ χωρομετρικοὶ προσδιορισμοὶ δὲν ἔπαυσαν νὰ γίνωνται καὶ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καὶ νὰ ἐκδίδονται ἢ ἐν εὐρωπαϊκοῖς περιοδικοῖς ἢ ἐν ἰδίῳ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ ἀστεροσκοπεῖου συγγράμμασι δαπάνη τοῦ Σίνα. Μεταξὺ αὐτῶν εἶνε καὶ ἀνακαλύψεις. Κατὰ τὸ 1866 ὁ διευθυντὴς αὐτοῦ Σμιθ διωρίσθη μέλος ἐπιτροπῆς ἐπιστημονικῆς πρὸς μελέτην τῶν ἠφαιστείων φαινομένων τῶν κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ περὶ τὴν Θήραν ἠφαιστείου καὶ καρπὸς ταύτης ὑπῆρξαν διάφοροι αὐτοῦ διατριβαὶ γεωλογικαὶ δημοσιευθεῖσαι ἐν εὐρωπαϊκοῖς εἰδικοῖς περιοδικοῖς, ἔτι δὲ καὶ ἴδιον αὐτοῦ σύγγραμμα Vulkanstudien, δημοσιευθὲν ἐν Λειψία τῷ 1874. Ὁ Ἰούλιος Σμιθ ἤσχολεῖτο οὐ μόνον εἰς παντοίας ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις, οἷον ἡλίου, κομητῶν, πλανητῶν, ἀπλανῶν, ἀλλοφανῶν, διαπτόντων ἀστέρων, τοῦ ζωδιακοῦ φωτός,

κ. ἄ., ἀλλὰ καὶ εἰς μετεωρολογικὰς καὶ περὶ σεισμῶν παρατηρήσεις καὶ εἰς χωρομετρήσεις καὶ ἄλλας περὶ τὴν φυσικὴν γεωγραφίαν τῆς Ἑλλάδος μελέτας· ἰδίως δὲ εἰς τὴν σύνταξιν ἀκριβοῦς χωρογραφικοῦ πίνακος τῆς Σελήνης δύο μέτρων μεγέθους, ὅστις ἦτο μὲν πρὸ πολλοῦ συντεταγμένος, ἀλλ' ἰδίως ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τῶν Ἀθηνῶν συνεπληρώθη καὶ ἀπέβη ὁ τελειότατος τῶν μέχρι τοῦδε ἐκδεδομένων. Ἐξεδόθη ἐν Βερολίῳ τῷ 1878 εἰς 25 φύλλα.— Συμπράκτορας δ' εἶχεν εἰς τινὰς τούτων τῶν ἐργασιῶν τὸν Δημ. Κοκίδη καὶ Ἀλ. Βούρλις, ἔτι δὲ καὶ ἄλλους τινὰς δευτερεύοντας.

ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ τὸ ἀστεροσκοπεῖον ἐπλουτίσθη καὶ δι' ὀργάνων τινῶν δωρηθέντων ὑπὸ τοῦ βαρῶνος Σίνα καὶ διὰ συγγραμμάτων πολλῶν καὶ πολυτίμων ἀποσταλέντων παρὰ πολλῶν ἐξ Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς ἐπιστημόνων τοῦ εἶδους τούτου. Αἱ δαπάναι τοῦ δημοσίου ὑπὲρ τοῦ ἀστεροσκοπείου ἀνέρχονται εἰς 4500 περίπου δραχμάς, τὰς δὲ ὑπολοίπους πολὺ πλειοτέρας κατέβαλλεν ὁ βαρὼν Σ. Σίνας (Λόγος Π. Καλλιγᾶ σ. 45 καὶ τῆς πρυτανείας τοῦ 1876—77, σ. 62 ἐξ.). Ἀπέθανεν ὁ Ι. Φ. Ἰούλιος Σμιθ τῇ 8 Φεβρουαρίου 1884, καὶ ἀπὸ τότε διακόπτονται αἱ ἀκριβεῖς περὶ τῶν ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ ἐργασιῶν εἰδήσεις, ἅς ἐκ τοῦ γερμανικοῦ μετέφραζεν ὁ φίλος αὐτοῦ καθηγητῆς Ἡρ. Μητσόπουλος. Ὁ ἀναπληρῶν αὐτὸν μέχρι τῆς σήμερον καθηγητῆς τῆς ἀστρονομίας Δ. Κ. Κοκίδης ἐδημοσίευσεν δύο ἐκθέσεις περὶ τοῦ ἀστεροσκοπείου τὴν μὲν ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Μ. Βενιζέλου (1884, σ. 142), τὴν δὲ ἐν τῷ τοῦ Κωστῆ (σ. 192), ἐν αἷς βεβαιώνει ὅτι ἐξηκολούθησαν γινόμεναι αἱ ἀστρονομικαὶ καὶ μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις, καὶ προσετέθησαν καὶ ὄργανά τινα, ἀλλ' ὅτι τὸ ἀστεροσκοπεῖον ἔχει χρεῖαν ἐπισκευῆς σπουδαιότερας καὶ προσθήκης νέων τινῶν ὀργάνων.

Ζ'. Ἀγωνοθεσίαι.

α'. Ποιητικὸς ἀγών.

Τὴν ἀγωνοθεσίαν τοῦ ποιητικοῦ ἀγῶνος τοῦ Ἀ. Πάλλη διεδέχθη κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν περίοδον ἡ τοῦ ἐν Ὀδησσῶ Ἰ. Γ. Βουτσινᾶ, καὶ εἶδομεν ὅτι ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ ἐβραβεύθη τὸ ποίημα Σωκράτης καὶ Ἀριστοφάνης τοῦ φοιτητοῦ Ἀλ. Σ. Βυζαντίου. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς περιόδου ταύτης οὐδὲν ἐβραβεύθη· κατὰ δὲ τὸ δεύτερον 1864 ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Κ. Φρεαρίτου μαυθάνομεν ὅτι ἕνεκα διαφορᾶς τινος τῶν κριτῶν ἀνεβλήθη ὁ κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος ματαιωθείς ἀγών εἰς τὸ ἀκόλουθον. Τῷ δὲ 1865 ἐβραβεύθη ἡ τραγωδία Φίλιππος ὁ Μακεδὼν τοῦ Ἀ. Γ. Ἀντωνιάδου, ἐπηνέθη δὲ ἡ λυρική συλλογὴ Στίχοι. Ὑπάρχει δὲ καὶ ἡ εἰδησις ὅτι ὁ ἀγωνοθέτης προσήνεγκε 1000 ἔτι δραχμάς, ἵνα δι' αὐτῶν κατ' ἐξαιρέσιν εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐνώσεως τῆς Ἑπτανήσου βραβευθῇ τὸ ἐπόμενον ἔτος 1866 τὸ ἄριστον ποίημα εἰς γλώσσαν δημῶδη καὶ μάλιστα ἐπτανησιακῆν. Ἀλλὰ τοιοῦτον μὲν οὐδὲν ἐστάλη εἰς τὸν ἀγῶνα· συνέβη δὲ τις ἀπροσδόκητος χασμωδία. Ὡς ἄριστον ποίημα ἐκρίθη τραγωδία τις φέρουσα τὸ ὄνομα Ἀντίνοος. Ἀνοιχθέντος δὲ ἐπισημῶς ἐνώπιον πάσης τῆς ὀμηγύρεως τῶν ἀκροατῶν τοῦ εἰς αὐτὸ προσηρημένου δελτίου, εὔρεθη ἐν αὐτῷ ἡ ἐξῆς δήλωσις: «Ἡ τραγωδία δὲν εἶνε πρωτότυπος, ἀλλ' ἐλευθέρα παραφρασις τῆς γερμανικῆς τραγωδίας τοῦ γνωστοῦ ποιητοῦ Heyse, ἐπιγραφομένης Hadrian. Ἄν οἱ κύριοι κριταὶ νομίζωσιν ὅτι καὶ οὕτω δύναται αὕτη νὰ λάβῃ τὸ γέρας, ἃς ἀνοιξῶσιν—ἀλλὰ μόνον ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει—τὸ ἔγκλειστον δελτίον». Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς δηλώσεως ταύτης ὁ πρύτανης εἰς ἀμηχανίαν περιελθὼν κατέβη ἀπὸ τοῦ βήμα-

τος, ἀφ' οὗ ἔμελλε ν' ἀπαγγείλη τὸ ὄνομα τοῦ νικητοῦ, καὶ συσκευθεὶς μετὰ τῶν ἄλλων κριτῶν περὶ τοῦ ποιητέου, ἀνέβη πάλιν μετ' ὀλίγον καὶ ἀνεκήρυξε τὴν νέαν γενομένην ἀπόφασιν τῶν κριτῶν ὡς ἐξῆς : « Ἡ ἐπιτροπή, ἐπειδὴ κατὰ τοὺς γνωστούς ἤδη εἰς τὸ κοινὸν ἔρους τῆς ἀγωνοθεσίας μεταφράσεις δὲν βραβεύονται, χωρίζει τὸ βραβεῖον εἰς δύο ποιητάς, οἵτινες ἐποίησαν τὰ Ἐκ τῶν ἐνόνητων καὶ τοὺς Στόνους, δύο λυρικὰς συλλογὰς, τὴν μὲν τοῦ Ἀγγέλου Βλάχου, τὴν δὲ τοῦ Δημητρίου Κ. Παπαδόηροπούλου». Ὅπως κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν περίοδον ἐκ τῆς κρίσεως τοῦ ποιητικοῦ ἀγῶνος προέκυψαν ἐπικρίσεις ἐν ταῖς ἑφημερίσι καὶ ἔριδες, οὕτω καὶ κατὰ ταύτην τὴν περίστασιν τὸ πάθημα τῶν κριτῶν ὑπὸ τοῦ πονηροῦ μεταφραστοῦ τοῦ Hadrian τοῦ P. Heyse, ὅστις ἦτο ὁ Α. Βλάχος, παρήγαγε συζητήσεις τινὰς καὶ ἐπικρίσεις καὶ ἀπολογίας. Ταύτας περιέχει κατὰ μέγα μέρος ὁ Πρόλογος τοῦ Ἀγγ. Βλάχου ὁ προτεταγμένος εἰς τὸν Ἀντίνοον, τὴν ὑπὸ τοῦτο τὸ ὄνομα δημοσιευθεῖσαν μετάφρασιν τοῦ Hadrian. — Τὸ ἐπόμενον ἔτος οὐδὲν ἐβραβεύθη· ἐπηρέθη δὲ ἡ Κρητικὴ τοῦ Α. Ἀντωνιάδου, ποίημα ἐπικὸν εἰς δακτυλικοὺς στίχους· τῷ δὲ 1868 ἐβραβεύθη ἡ κωμωδία Ὁ λογαγὸς τῆς ἐθνοφυλακῆς, ἧς ὁ ποιητὴς Ἀγγελος Βλάχος δὲν ἐφάνερωσε τότε τὸ ὄνομά του, ἐγνωστοποίησε δὲ μόνον ὅτι, ἐὰν ἐνίκα, ἀφιέρωνε τὸ χιλιοδράχμων γέρας εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Κρητικοῦ ἀγῶνος κεντρικὴν Ἐπιτροπὴν, πρὸς ἣν καὶ ὄντως ἐπέμφθη. Τῷ 1869 ἐβραβεύθη μὲν Ὁ πλουτήσας σκυτοτόμος, κωμωδία τοῦ Α. Ἀντωνιάδου, ἐπηρέθη δὲ τοῦ αὐτοῦ ὁ Κρίσπος τραγωδία. Τῷ 1870 ἐβραβεύθησαν δύο ποιήματα Ὁ Ἀννίθας ἐν Γόρτυνι τοῦ Κ. Βερσῆ καὶ τὸ φρόνημα τῶν Χριστιανῶν τοῦ ἀνωτέρω Α. Ι. Ἀντωνιάδου, διαιρεθέντος καὶ πάλιν τοῦ χιλιοδράχμου ἐπάθλου, ἐπηρέθησαν δὲ ἕτερα δύο ὁ Θησεύς

τοῦ Ἀριστοῦ. Προβελεγγίου. καὶ Ὁ κόμης τῶν Σαλώ-
 νων τοῦ Σπ. Λάμπρου. Τῷ 1871 ἐκ 45 ὑποβληθέντων
 διαφόρου εἶδους ποιημάτων οὐδὲν ἐβραβεύθη· διὰ δὲ τῶν
 1000 δραχμῶν ἠγοράσθη ἡ προτομὴ τοῦ ποιητοῦ Ἀλεξάν-
 δρου Σούτσου, ἔργον τοῦ ἐκ Σμύρνης καλλιτέχνου Πραξίου.
 Τότε δὲ ἀπεφασίσθη, συναινοῦντος καὶ τοῦ ἀγωνοθέτου, νὰ
 διαιρεθῇ ὁ ποιητικὸς ἀγὼν κατὰ τὰ εἶδη τῶν ποιημάτων οὐ-
 τως, ὥστε κατ' ἔτος νὰ κρίνωνται ὁμοειδῆ ποιήματα (Λόγ.
 Βουσάκη σ. 55). Τῷ 1872 λοιπὸν ἐκρίθησαν 27 δραματικὰ
 ποιήματα, ὧν δύο ἔλαβον τὸ βραβεῖον, εἰς δύο πάλιν διη-
 ρημένον, ἐκ χειρὸς τοῦ ἀγωνοθέτου, ἐπιδημοῦντος ἐν Ἀθή-
 ναις, ὁ ἰατρὸς Ἀ. Ἡλιάδης διὰ τὴν κωμωδίαν Ὁ ἐρα-
 στής γλάστρας καὶ ὁ Α. Ι. Ἀτωριάδης διὰ τὴν τρα-
 γωδίαν Ἄγις ὁ Εὐδαμίδα. Τῷ 1873 ἀγνοεῖται τίς ἐβρα-
 βεύθη. Ὁ πρῦτανις τοῦ ἔτους Κ. Παπαβῆροπούλου δὲν ἔ-
 κρινεν εὐλογον νὰ μνημονεύσῃ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἀγῶ-
 νος. Ἀντὶ τούτου ἐκφέρει κρίσεις τινὰς περὶ τῶν ἐν τῷ Πα-
 νεπιστημίῳ τελουμένων πνευματικῶν ἀγῶνων ἀξίας ἀναγνώ-
 σεως (Λόγ. αὐτοῦ σ. 17). Τῷ 1874 ἐβραβεύθη τὸ ἐπικόν
 ποίημα Ὁ Κόδρος τοῦ Γ. Βιζυηροῦ, μαθητοῦ τῆς Δ' τά-
 ξεως τοῦ γυμνασίου. Τῷ 1875 ἐβραβεύθησαν ἐκ 33 δρα-
 μῶν πάλιν δύο, Ὁ Σαμψὼν τραγωδία τοῦ Κ. Βερσῆ
 καὶ Ἡ ἄπιστος κωμωδία τοῦ πολλακίς μνημονευθέντος
 Α. Ι. Ἀτωριάδου. Τοῦ 1876 τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἀγῶνος
 ἀγνοεῖται. Ὁ πρῦτανις τοῦ ἐπομένου ἔτους Ἀ. Ἀναγνωστά-
 κης ἀγγέλλει ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ ὅτι «ὁ ποιητικὸς ἀγὼν κα-
 τηργήθη σιωπηλῶς, παραιτηθέντος τοῦ ἀγωνοθέτου τῆς τέως
 χρηματικῆς χορηγίας. Καὶ ἴσως μὲν πρόσκαιρός τις διακοπὴ
 δὲν εἶνε ἀξιοθρήνητος, ἵνα δοθῇ τῷ νέῳ ἡμῶν Παρνασσῷ ἡ
 δέουσα ἀνεσις εἰς εὐρωστοτέρας βλαστήσεις· ἀλλ' οὐδὲν ἦτ-
 τον ἡ Ἀκαδημαϊκὴ Σύγκλητος. δις μέχρι τοῦδε λαβοῦσα

πειραν τοῦ παλιμβούλου τῶν ἀγωνοθετῶν, ἀπεφάσισεν ἵνα τοῦ λοιποῦ μηδεὶς ἀγὼν ᾖ δεικτὸς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, ἐὰν μὴ πρῶτον κατατεθῆ ἀμετακλήτως τὸ πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ κεφάλαιον» (σ. 12).

6'. Φιλολογικὸς ἀγὼν Θ. Ῥοδοκανάκη.

Ἄπὸ τοῦ 1860 συσταθεὶς ὁ ἀγὼν οὗτος διήρκεσε καὶ κατὰ τὴν ἐπομένην περίοδον οὐχὶ ὀλόκληρον. Καὶ περὶ μὲν τῶν ἔρων τοῦ ἀγῶνος τούτου καὶ τοῦ πρώτου θέματος αὐτοῦ εἴπομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὅτι ἦτο νὰ εἴπωμεν· τὸ δὲ δεύτερον θέμα τὸ ὑπὸ τῆς σταθερῆς αὐτοῦ ἐπιτροπῆς τεθὲν Ὁ καθ' Ὀμηρον οἰκιακὸς βίος τῶν Ἑλλήνων ἔμελλεν νὰ κριθῆ κατὰ τὸ τέλος τῆς προηγηθείσης περιόδου, ἐκρίθη δὲ τῇ 13 Μαΐου 1863 καὶ ἐβραβεύθη ὁ καὶ εἰς τὴν λύσιν τοῦ πρώτου θέματος μόνος διαγωνισθεὶς καὶ βραβευθεὶς Γ. Μιστριώτης. Κατὰ τὴν γ' περίοδον τῷ 1865 ἐβραβεύθη ὁ Ἄγγελος Βλάχος διὰ τὴν Ἱστορίαν τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπέρχεται σιωπὴ ἐν τοῖς πρυτανικοῖς λόγοις. Ἄλλ' ἐκ τῶν ἰδιαίτερον ἐκθέσεων τῆς τῶν κριτῶν ἐπιτροπῆς μανθάνομεν ὅτι κατὰ τὴν δ' περίοδον τῷ 1867 ἐβραβεύθη ὁ Κ. Σάθας διὰ τὰς «Βιογραφίας τῶν ἐν τοῖς γράμμασι διαλαμπάντων Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας μέχρι τῆς ἑλληνικῆς ἐθνεγερσίας (1453—1821)», αἵτινες ἐξεδόθησαν καὶ ὑπὸ τὸν τίτλον Νεοελληνικὴ Φιλολογία. Κατὰ τὴν ε' περίοδον τὴν λήγουσαν τῷ 1869 θέμα μὲν εἶχε τεθῆ ἡ μυθολογία καὶ ἡ τοῦ θεοῦ λατρεία καθ' Ὀμηρον, οὐδεὶς δ' ἐνεφανίσθη ἀγωνιστής. Κατὰ δὲ τὴν ς' περίοδον, ἤγουν τῷ 1871 ἐβραβεύθη ἀκονιτὶ ὁ Ν. Γ. Πολίτης διὰ τὴν Μελέτην περὶ τοῦ βίου τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ἧς ἐξεδόθη μόνον τὸ βραβευθὲν μέρος ἢ Νέα Ἑλ-

ληνικὴ μυθολογία (τόμ. Α' 1871, τόμ. Β' 1874). Κατὰ τὴν ζ' περίοδον, καθ' ἣν ἀντὶ τοῦ Κωνστ. Ἀσωπίου προσελήφθη εἰς τὴν μόνιμον ἐπιτροπὴν τῶν κριτῶν ὁ Στ. Α. Κουμανούδης, ἐπανελήφθη μὲν τὸ κατὰ τὴν ε' περίοδον τεθὲν θέμα ἡ μυθολογία κλ., οὐδετέρα δὲ τῶν δύο εἰς τὸν ἀγῶνα πεμφθεισῶν πραγματειῶν ἐκρίθη τοῦ βραβείου ἀξία. Ἀλλὰ κατὰ τὴν η' καὶ τελευταίαν τοῦ ἀγῶνος τούτου περίοδον, τὴν λήγουσαν τῷ 1875 ἐβραβεύθη ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ τὸ τρίτον ἐπαναληφθέντος θέματος ὁ Γ. Κωνσταντινίδης, λαβὼν δρ. 1500, διὰ τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ τὸ ἔπειτα ἐκδοθὲν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁμηρικὴ θεολογία ἤτοι ἡ τῶν Ἑλλήνων μυθολογία καὶ λατρεία τοῦ θεοῦ καθ' Ὀμηρον» ἐν Κωνσταντινουπόλει 1876.

γ'. Ἀγωνοθεσία. Γ. Μελά.

Περὶ ταύτης μανθάνομεν ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Π. Καλλιγᾶ (σ. 33) ὅτι ἡ Σύγκλητος, ἐπειδὴ μετὰ δύο καὶ τρεῖς ἀγῶνας οὐδὲν πόνημα ἐκρίθη ἄξιον τοῦ βραβείου, ἀπήλλαξε τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ νὰ ἔχωσι διαθέσιμους τὰς ὑπὸ τῆς διαθήκης ὡς ἔπαθλον ὀρισθείσας 10,000 δραχμὰς διὰ τὸν λόγον ὅτι πρὸς μὲν τὸν αὐτὸν σκοπὸν κατέστησεν ἄλλος ἀγῶνα, ὁ ὑποναύαρχος Νικόδημος, οἱ δὲ κληρονόμοι τοῦ Γ. Μελά ἐζήτησαν νὰ τρέψωσιν εἰς ἄλλο τι κοινωφελὲς ἔργον τὸ ποσὸν τῶν 10000 δρ.

δ'. Μεταφραστικὸς ἀγὼν Δ. Οἰκονόμου.

Μεταξὺ τῶν νέων ἀγῶνων, οἵτινες ἀνεφάνησαν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην πρῶτος εἶνε ὁ μεταφραστικὸς ἀγὼν. Ὁ ἐν Τεργέστη διατρίβων Δ. Α. Οἰκονόμος ἠθέλησε διὰ προ-

σφοδρᾶς 1500 δρ. κατὰ διετίαν νὰ καταστήσῃ ἀγῶνα, καθ' ὃν τὰ μὲν διαγωνίσματα θὰ εἶνε μεταφράσεις ποιητῶν Ἑλληνικῶν τε καὶ ἀλλοδαπῶν εἰς τὴν πεζὴν καθομιλουμένην Ἑλληνικὴν· τὸ δὲ βραβεῖον χιλιόδραχμον καὶ ἡ τῶν κριτῶν ἀμοιβὴ δρ. 500. Προέτεινε δὲ εἰς μετάφρασιν τοῦ Ὀμήρου τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσειαν ὁλόκληρον, τοῦ Αἰσχύλου καὶ Σοφοκλέους ἀπάσας τὰς τραγωδίας, τοῦ Βιργιλίου τὰ Βουκολικά καὶ τὰ Γεωργικά καὶ ἔλην τὴν Αἰνειάδα, ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων Δάντην, Ἀλφιέρην, Σαικσπῆρον, Σχίλλερρον, λόρδου Βύρωνος ἐκλεκτὰ κ.τ.λ. Περὶ τοῦ ἀγῶνος τούτου ἐρωτηθεῖσα ἡ φιλοσοφικὴ Σχολὴ ὑπέβαλεν ὁρθὰς παρατηρήσεις (Λόγ. Γ. Ῥάλλη 1869 σ. 44 ἐξ), ἃς ἐδέχθη ὁ ἀγωνοθέτης καὶ προεκηρύχθη τὸ ἀκόλουθον ἔτος (1870) ἡ μετάφρασις τοῦ πρώτου μέρους τῆς Θείας κωμωδίας τοῦ Δάντη. Περὶ τοῦ ἀγῶνος τούτου ὁ πρῦτανις Κ. Παραβρῆγόπουλος (Λόγ. σ. 16) παρατηρεῖ τὰ ἐξῆς «Ὁ ἀγὼν οὗτος ἐτελέσθη μὲν ἐφέτος ἐν ταύτῃ τῇ μεγάλῃ ἡμῶν αἰθούσῃ, ἀλλὰ δὲν συγκαταριθμεῖται μεταξὺ τῶν κυρίως Πανεπιστημιακῶν, διότι οἱ κριταὶ αὐτοῦ λαμβάνονται ἀδιαφόρως ἐξ ὄλων τῶν λογίων τοῦ ἔθνους, διορίζονται δὲ ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῆς δημοσίας παιδείσεως ὑπουργείου, οὐχὶ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἀρχῶν». Ὅποιον ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς α' περιόδου τοῦ ἀγῶνος τούτου ἀγνοοῦμεν ἐκ τῶν πρυτανικῶν λόγων. Κατὰ δὲ τὴν β' περίοδον τῇ 26 Ὀκτωβρίου 1874 ἀπηγγέλη ἡ κρίσις, καθ' ἣν ἐβραβεύθη ἡ ἔμετρος μετάφρασις τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου μέρους τῆς Θείας κωμωδίας τοῦ Δάντη, ἡ φιλοπονηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Γ. Ἐμμ. Ἀντωνιάδου, ὑποχρεουμένου νὰ μεταφράσῃ καὶ τὸ τρίτον μέρος καὶ νὰ ἐκδώσῃ τὸ ὅλον ποίημα. Κατὰ τὴν γ' περίοδον αὐτοῦ, καθ' ἣν προεκηρύχθησαν πρὸς μετάφρασιν ὁ Γουλ. Τέλλος τοῦ Σίλλερ καὶ Νάθαν ὁ σοφὸς τοῦ Λέσσιγγ καὶ ὁ Goetz von Berli-

chingen τοῦ Γαῖθε, οὐδεμία μὲν μετάφρασις ἐκρίθη ἀξία τοῦ ἀγῶνος, προεκηρύχθη δὲ τὸ αὐτὸ θέμα πλὴν τῆς μεταφράσεως τοῦ δράματος τοῦ Γαῖθε, καὶ κατὰ τὴν δ' ταύτην καὶ τελευταίαν τῷ 1879 ἐβραβεύθη τοῦ Ἀγγέλου Βλάχου ἢ μετάφρασις Νάθαν τοῦ σοφοῦ, διχοτομηθέντος τοῦ χιλιοδράχμου βραβείου καὶ τοῦ ἡμίσεος μόνου ἀπονεμηθέντος εἰς τὸν μεταφραστὴν ὡς μόνον τὸν Νάθαν οὐχὶ δὲ καὶ τὸν Τέλλον μεταφράσαντα.

Εἶπερμεν ὅτι ἡ δ' περίοδος τοῦ ἀγῶνος τούτου ἦτο ἡ τελευταία· διότι ὁ ἀποθανὼν Δ. Οἰκονόμος καταλιπὼν διὰ τῆς διαθήκης αὐτοῦ εἰς τὴν κοινότητα Τεργέστης παντοῖα κληροδοτήματα πρὸς εἰδικούς ἐκπαιδευτικούς καὶ φιλολογικούς σκοποὺς δὲν ἐμνημόνευσε τὸν μεταφραστικὸν ἀγῶνα. Ὅθεν ἡ κοινότης Τεργέστης ἀπεφάσισε τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα τοῦ ἐκ 30,000 φιορινίων κληροδοτήματος τοῦ αἰοδίου Δ. Α. Οἰκονόμου νὰ χορηγήσῃ ὡς βραβεῖον εἰς τὸν συγγραφέα τῆς ἀρίστης δημῶδους πειραματικῆς φυσικῆς. Καὶ τοῦτον τὸν ἀγῶνα προεκέρυξε τὸ Ἐθν. Πανεπιστήμιον. Ἐκ δὲ τῶν ἑξ χειρογράφων τῶν πρὸς τοὺς κριτὰς πεμφθέντων ἄριστον ἐκρίθη (περὶ τὸν Αὐγούστον τοῦ 1883) τὸ τοῦ ἐκ Κρήτης ἱατροῦ Σγκακιανάκη. Κατὰ δὲ τὰ ἐπόμενα ἔτη ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῆς ἐν Τεργέστη ἑλληνικῆς κοινότητος μετὰ γνωμοδότησιν τῆς Ἀκαδημαϊκῆς Συγκλήτου νὰ δοθῇ τὸ εἰσόδημα ἐκεῖνο εἰς τὸν Ἀντώνιον Μηλιαράκη πρὸς ἔκδοσιν Γεωγραφίας τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ἧς ἐξεδόθη μέχρι τοῦδε εἰς μόνος τόμος ἢ Γεωγραφία τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας μετὰ γεωγραφικοῦ Πίνακος ἐν Ἀθήναις 1886.

ε' Ἀρωροθεσία Α. Σιούτα.

Ὁ διδάκτωρ τῆς νομικῆς, ὁ ἐκδότης τοῦ νομικοῦ περι-

δικού συγγράμματος τῆς Θέμιδος, ὁ Βυζάντιος Λεωνίδα Σγούτας ἀποθανὼν ἐκληροδότησεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον μετοχὰς τῆς ἀσφαλιστικῆς ἐταιρίας τοῦ Ἀρχαγγέλου καὶ βιβλίων ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοδομένων μέγα ποσόν, ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν ὁποίων ἐσχηματίσθη κεφάλαιον ἀποφέρον ὑπὲρ τὰς 2,000 δρ. ἐτήσιον εἰσόδημα, ὅπερ κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ κληροδότου ὀφείλει νὰ χορηγῆται εἰς βράβευσιν τῆς ἀρίστης πραγματείας περὶ νομικοῦ τινος θέματος ἐκάστοτε ὑπὸ τῆς νομικῆς Σχολῆς ὀριζομένου, εἰς δὲ τὸ βυζαντινὸν ἢ ἀπτικὸν δίκαιον ἀναφερομένου. Καὶ θέμα μὲν ὠρίσθη ὑπὸ τῆς νομικῆς Σχολῆς τῷ 1882 τὸ Περὶ προγαμίας δωρεᾶς κατὰ τὸν ῥωμαϊκὸν καὶ ἰδίως κατὰ τὸν βυζαντινὸν νόμον. Ἐκ δὲ τῶν ὑποβληθεισῶν εἰς τὸν ἀγῶνα πραγματειῶν ἐβραβεύθη ἡ τοῦ *Art. Μομφεράτου*, διδάκτορος τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ὅστις καὶ ἔλαβεν τὰς 2000 δρ. Ἡ κρίσις τῆς νομικῆς Σχολῆς ἐξεδόθη ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει τῆ 30 Ἀπριλίου 1884 (Μ. Βενιζέλου Λόγ. 1884 σελ. 47).

Γ'. Θεολογικοὶ ἀγῶνες.

Μικρὸς μὲν ἀλλὰ περίεργος ἀγὼν θεολογικὸς ἐτελέσθη ἄπαξ μόνον κατὰ τὸ 1866 ἐκ τῆς αὐτῆς ἀφορμῆς. « Ἀνώνυμος Χριστιανὴ ὀρθόδοξος, συνοδοιποροῦσα μετὰ Ἰησοῦτου καὶ εἰς λόγους μετ' αὐτοῦ ἐλθοῦσα περὶ θρησκείας, ἔταξεν 100 φράγκων γέρας ὑπὲρ τοῦ συντάξοντος κατάλογον τῶν συγγραψάντων κατὰ τῆς παπικῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν. Ἡ θεολογικὴ Σχολὴ προεκήρυξε τὸ διαγώνισμα εἰς τοὺς φοιτητὰς καὶ τελειοφοίτους τῆς Σχολῆς ταύτης. Δύω νέοι ἀπεδύθησαν εἰς τὸν ἀγῶνα, ἐβραβεύθη δὲ τὸ σύγγραμμα τοῦ Γ. Κρέμου, ὅστις διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην ἐπέμφθη ὑπότροφος τῆς Κυβερνήσεως πρὸς τε-

λειοποίησιν τῶν θεολογικῶν αὐτοῦ σπουδῶν» (Μ. Βενιζέλου Λόγ. 1866 σ. 42).

Ἄλλοι σπουδαιότεροι θεολογικοὶ ἀγῶνες προαγγέλλονται ὑπὸ τοῦ πρυτάνεως Γ. Μακκᾶ ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ (σ. 20), ὁ μὲν τεθεὶς ὑπὸ τῶν ἐν Γαλαζίῳ (τότε) παρεπιδημούντων ἀδελφῶν Μενελίῳ καὶ Ὀδυσσεῶς Νεγρεπόντῃ ἐπ' ὄνοματι τοῦ ἀποβιώσαντος αὐτῶν ἀδελφοῦ Μιλτιάδου· ὁ δὲ ὑπὸ τοῦ ἀποθανόντος ἀρχιεπισκόπου Πατρῶν καὶ Ἡλείας Κυρίλλου τοῦ Χαιρωνίδου. Ὁ πρῶτος τούτων ἐκ συνεννόησεως μετὰ τῆς θεολογικῆς Σχολῆς διηρέθη εἰς δύο· καὶ τοῦ μὲν πρώτου ἐτάχθη διετῆς χρόνος ἀπὸ τῆς προκηρύξεως 31 Ὀκτωβρίου 1873 μέχρι τῆς παραδόσεως τῶν πραγματειῶν, θέμα δὲ ὠρίσθη «ἡ ἐπιρροή τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος»· τοῦ δὲ δευτέρου τετραετῆς, θέμα δὲ ὠρίσθη ὑπὸ τῆς θεολογικῆς Σχολῆς «Μελέτη ἱστορικὴ περὶ τῆς καταστάσεως τῆς ὀρθόδοξου ἡμῶν ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς ἀλώσεως, καὶ ἰδίως περὶ τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν διαπρεφάντων ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν, ἃς ἡ ὀρθόδοξος ἡμῶν ἐκκλησία προσήνεγκεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος». Καὶ περὶ μὲν τοῦ πρώτου ὑπάρχει ἔκθεσις τῆς ἀγωνοδίκου ἐπιτροπῆς ἀπὸ 29 Δεκεμβρίου 1875, ἀναγνωσθεῖσα ἐν τῇ μεγάλῃ τοῦ Πανεπιστημίου αἰθούσῃ τῇ 6 Ἰανουαρίου 1876, καθ' ἣν ἡ μία μόνη πεμφθεῖσα πραγματεία ἐκρίθη ἀναξία βραβεύσεως (ἰδ. Κρίσιν τοῦ Νεγρεποντείου θεολογικοῦ διαγωνίσματος κλ. ὑπὸ Ν. Δαμαλᾶ εἰσηγητοῦ, 1876). Περὶ δὲ τοῦ ἐτέρου, ὅστις καὶ δεύτερον καὶ τρίτον προεκηρύχθη, εἶνε γνωστὸν ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς Σχολῆς ὅτι οὐδεμία πραγματεία ἐπέμφθη εἰς τὸν ἀγῶνα τούτου. Οὕτω δὲ φαίνεται ὅτι σιωπηλῶς κατηργήθησαν ἀμφότεροι. Ὁ δὲ ἀγὼν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυρίλλου Χαιρωνίδου ἔμελλε νὰ τελεσθῇ μετὰ τρία ἔτη ἀπὸ τῆς εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν καταθέ-

σεως τῶν κληροδοτηθεισῶν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον εἰκοσακισχιλίων δραχμῶν. Καὶ τὸ μὲν βραβεῖον ὠρίσθη διςχιλιόδραχμον, περὶ δὲ τοῦ θέματος ὁ ἀγωνοθέτης ταῦτα διατάττει ἐν τῇ διαθήκῃ του « Ἡ ἐπιθυμία μου δὲ εἶναι, ἐὰν τὸ ἐγκρίνη ἡ θεολογικὴ Σχολή, ἵνα τὸ πρῶτον πρὸς διαγωνισμὸν ἔργον εἶναι περὶ βελτιώσεως τῆς σημερινῆς καταστάσεως τῆς ἐκκλησίας μας καὶ κατόπιν τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἢ κανονικὸν δίκαιον· ἢ τὸ περὶ βελτιώσεως νὰ τεθῆ ὡς προλεγόμενα εἰς τὸ κανονικὸν δίκαιον». Ἄλλ' ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Συγκλήτου (τῆς 25 Νοεμβρίου 1878), κατὰ πρότασιν τῆς θεολογικῆς Σχολῆς ἀπεφασίσθη ἀντὶ παντὸς διαγωνισμοῦ νὰ χορηγῆται τὸ ἐκ 3000 δρ. τριετὲς εἰσόδημα τοῦ κληροδοτήματος Χαιρωνίδου εἰς τὸν Ἰω. Π. Εὐτάξιαν δι' ἕκαστον τόμον τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδόθησομένου κανονικοῦ δικαίου.

Σημ. Ὁ Συμβουλίδειος ἀγὼν δὲν ἀνήκει εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ἀλλ' εἰς τὴν Ἱατρικὴν Ἑταιρίαν. Ἐπειδὴ ὅμως ἀπὸ τοῦ 1870 ἔτους ἀπεφασίσθη ν' ἀπαγγέλληται ἡ κρίσις αὐτοῦ ἐν τῇ μεγάλῃ τοῦ Πανεπιστημίου αἰθούσῃ, καταχρηστικῶς γίνεται πολλάκις αὐτοῦ μνεῖα ἐν τοῖς πρυτανικοῖς λόγοις.

Ἐνταῦθα παρενθετικῶς ἀναγράφομεν καὶ τὰ περὶ τινος ἀγῶνος, ὅστις ἀδήλον πότε θὰ προκηρυχθῆ καὶ ἂν θὰ καρποφορήσῃ. « Ὁ ἐν Βάρνῃ ἀποβιώσας Βασιλείος Γ. Σουλίνης ἔμπορος ἐκ Μακρυνίτσης τῆς Θεσσαλίας ἐκληροδότησε 500 ὀθωμανικὰς λίρας, ἵνα ἐκ τῶν προσόδων τοῦ κεφαλαίου τούτου κατατεθεισομένου ἐν τῇ Ἐθνικῇ τῆς Ἑλλάδος Τραπεζίῃ βραβεύηται ἀνὰ πενταετίαν ἡ ἀρίστη Ἱστορία τῆς Θεσσαλλίας ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως μέχρι τῆς ἀνιδρύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου. Ὁ ἀγὼν θέλει διαρκέσῃ ἐπὶ τρεῖς πενταετηρίδας, μεθ' ἧς τὸ κληροδότημα περιελεύσεται εἰς τὴν Φιλεκαπαιδευτικὴν ἑταιρίαν, ἵνα χρησιμεύσῃ πρὸς ἐκπαίδευσιν ὑποτρόφων νεανίδων» (Λόγ. Ἀναγνωστικά 1878,

σ. 14). Μετὰ τὴν εἶδῃσιν ταύτην μαθηθάνομεν ἐκ τοῦ λόγου τοῦ πρυτάνεως Β. Λάκωνος (1881, σελ. 21) ὅτι «ἐκ τοῦ γνωστοῦ κληροδοτήματος 500 ὀθωμανικῶν λιρῶν τοῦ αἰοδίου Γ. Σουλίνη ἐκαθαρίσθησαν μόνον 200, αἵτινες κατετέθησαν ὑπὸ τῶν διαχειριστῶν εἰς τὴν Ἐθνικὴν τραπεζαν τῆς Ἑλλάδος πρὸς πλήρωσιν τῶν διατάξεων τῆς διαθήκης».

ζ' Διαγωνισμοὶ ἐπὶ ὑποτροφία.

Ἄλλου εἶδους διαγωνισμοὶ εἶνε οἱ ἐπὶ ὑποτροφία τελούμενοι δοκιμαστικοί, οὓς αὐτὸ τὸ Πανεπιστήμιον προεκήρυξε πολλάκις, ἵνα ἐκλέξῃ τοὺς ἀρμοδιωτέρους νέους πρὸς τελειότεραν καὶ εἰδικωτέραν ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ δαπάνῃ τοῦ Πανεπιστημίου ἐκπαιδεύειν περὶ τινὰ κλάδον ἐπιστημῶν, πρὸς ὃν ἤκιστα τρέπονται οἰκοθεν παρ' ἡμῖν οἱ σπουδασταί. Διὰ τοιούτων διαγωνισμῶν ἐπέμφθησαν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην εἰς τὴν Γερμανίαν ὁ μὲν Ἀθ. Δημητριάδης, Κλ. Παπαδόπουλος, Π. Καββαδίας καὶ Α. Οἰκονόμου, ἵνα εἰδικῶς σπουδάσωσι τὴν ἀρχαιολογίαν· ὁ δὲ Κ. Μητσόπουλος τὴν ὀρυκτολογίαν καὶ γεωλογίαν· ὁ δὲ Ἰω. Χατζιδάκης τὰ μαθηματικά· ὁ δὲ Σπυρ. Μηλιαράκης καὶ Ἰ. Γ. Γεράκης τὴν βοτανικὴν (ὁ δεύτερος εἰς τὴν Γαλλίαν)· ὁ δὲ Σπ. Βάσσης τὴν λατινικὴν φιλολογίαν καὶ ὁ Γ. Χατζιδάκης τὴν γλωσσολογίαν.

Η'. Οἰκονομικά.

Εἶδομεν ἀνωτέρω (σελ. 146) ὅποια ἦτο κατὰ τὰ τέλη τῆς προηγηθείσης περιόδου ἡ κτηματικὴ καὶ ἡ χρηματικὴ περὶ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ποία ἡ ἐκ ταύτης πρόσοδος. Ἐν τοῖς ἐξῆς θέλομεν προσπαθῆσαι νὰ ὑποδείξωμεν συντό-

μως τήν τε διαχείρισιν καί τήν αὔξησιν αὐτῆς ἐκ τῶν πολλῶν καί σπουδαίων κληροδοτημάτων τῆς περιόδου ταύτης, ἔτι δὲ καί τὰς μεγάλας δαπάνας, εἰς ἃς ὑπεβλήθη τὸ Πανεπιστήμιον. Ἄλλ' ἐν τῇ συνοπτικῇ ταύτῃ ἀφηγγήσει διὰ τοὺς καί ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἰρημένους λόγους δὲν πρέπει νὰ ζητηθῇ ἀκρίβεια λογιστικῆ, ἣτις πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ παρόντος χρονικοῦ δὲν εἶνε ἀπαραίτητος.

Ἡ πολιτικὴ μεταβολὴ τοῦ 1862 δὲν ὑπῆρξεν ἀβλαβῆς οὐδ' εἰς τὰ οικονομικὰ τοῦ Πανεπιστημίου. Διότι πρῶτον πάντων ἡ κατάρτισις τῆς πανεπιστημιακῆς φάλαγγος ἀπήτησε δαπάνην περίπου 90,000 δραχμῶν, τῆς ὁποίας τὰ δύο τρίτημόρια κατέβαλε τὸ Πανεπιστήμιον, τὸ δὲ ἄλλο διάφοροι ὁμογενεῖς. Ἐπειτα διὰ τὰς οικονομικὰς δυσχερείας τοῦ δημοσίου ταμείου προκατέβαλλε τὸ Πανεπιστήμιον τοὺς μισθοὺς πολλῶν καθηγητῶν, καὶ ὡς ἐκ τούτου κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος εὐρέθη ὀφείλον εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τραπεζαν δραχ. 76,000, δι' ἃς ἐπλήρωνεν ἐκ τῆς περιουσίας του τόκον. Ἄλλος λόγος, δι' ὃν τὸ Πανεπιστήμιον ὑπεβλήθη εἰς ἐκτάκτους δαπάνας, εἶνε ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἕνεκα τῆς οικονομικῆς τοῦ κράτους δυσχερείας δὲν κατέβαλλε τὰ ἔξοδα τῆς διδασκαλίας τῶν Σχολῶν, τῆς ἀστυκλικῆς κ. ἄ. τ., τὰ ὁποῖα δὲν ἐδύνατο νὰ μὴ ἀναλάβῃ τὸ Πανεπιστήμιον. Ἄλλ' εὐτυχῶς κατὰ τὸ ἔτος 1863—64 ἐλήφθη πρόνοιά τις περὶ βελτιώσεως τῶν οικονομικῶν· διότι τότε τὸ ἐν τῇ Ἐθνικῇ Τραπεζῇ ἐπὶ τόκῳ 5 ο/ο κατατεθειμένον κεφάλαιον τῶν 385,000 δραχμῶν μετετράπη εἰς μετοχὰς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, ἐξοφληθέντος καὶ τοῦ πρὸς αὐτὴν χρέους, καὶ οὕτως ηὐξήθη σπουδαίως ἢ ἐκ τῶν χρηματικῶν κεφαλαίων πρόσδοδος. Ἄλλη τις μεταβολὴ, κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος γενομένη καὶ ἀποβλέπουσα εἰς τὴν οικονομικὴν διαχείρισιν, εἶνε ὁ χωρισμὸς τῆς λογιστικῆς ἐργασίας ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἔργων τοῦ

γραμματέως. Τότε δὲ διωρίσθη καὶ ἰδιαιτερος λογιστὴς καὶ ταμίας ἐν ταύτῳ ὁ Ἰω. Νικολαΐδης, ὅστις διετέλεσε λογιστὴς μὲν ἀπλῶς μέχρι τοῦ τέλους τῆς περιόδου ταύτης, λογιστὴς δὲ καὶ ταμίας ἅμα μέχρι τοῦ 1879, ὅτε χωρισθείσης τῆς ταμιακῆς ὑπηρεσίας, ἐκανονίσθη μὲν σκοπιμώτερον ἢ λογιστικὴ ὑπηρεσία, διωρίσθη δὲ ἄλλος ταμίας, ὁ Χ. Δροσίνης. Ἄλλαι τινὲς ἀποφάσεις τῆς Συγκλήτου, γενόμεναι κατὰ τὸ 1863—64 περὶ μονίμου ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς καὶ περὶ ἰδιαιτέρου βιβλίου τοῦ Πρυτάνεως, εἰς ὃ νὰ καταγράφωνται τὰ ἐκάστοτε εἰσερχόμενα καὶ ἐξερχόμενα τοῦ ταμείου, δὲν ἐξετελέσθησαν.

Τὰ κληροδοτήματα τὰ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον κληροδοτηθέντα, πλὴν τῶν δωρεῶν τῶν ὑπὲρ τῆς οἰκοδομῆς, οἷα ἢ τοῦ Δ. Μπεναρδάκη, ἢ τῆς διακοσμῆσεως τοῦ Πανεπιστημίου, οἷα ἢ τοῦ Γ. Ἀβέρωφ, ἢ ὑπὲρ τῶν ἐπιστημονικῶν συλλογῶν, οἷα ἢ τοῦ Πρίγκιπος Ἄλ. Μουρούζη νομισματικὴ συλλογὴ ἢ τοῦ Θ. Ῥοδοκανάκη βοτανικὴ καὶ τοῦ υἱοῦ Μπεναρδάκη ὀρυκτολογικὴ καὶ εἴτις ἄλλη, περὶ ὧν ἔγεινεν ἤδη λόγος ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ὑπῆρξαν καὶ κατὰ ταύτην τὴν περίσδον πολλὰ καὶ γενναῖα. Ἐνταῦθα ὅμως δὲν θέλομεν ἀναγράψῃ πάσας, ἀλλὰ μόνον τὰς ἐπιφανεστέρας, παραπέμποντες περὶ τῶν ἄλλων εἰς τοὺς λόγους τῶν ἐκάστοτε Πρυτάνεων. Ἰδίως δὲ πάσας τὰς μέχρι τοῦ 1873 περιέλαβεν ἐν ἰδίῳ πίνακι προσηρημένῳ εἰς τὸν λόγον αὐτοῦ σελ. 233 ὁ πρύτανις Ε. Καστόρχης.

Ὁ ἐκ Βάρνης ἐν Ὀδησσῷ ἀποβιώσας Παρασκευᾶς Νικολάου κατέλιπε διὰ διαθήκης εἰς τὸ Πανεπιστήμιον 40,000 ρουβλίων ἀργυρῶν, κατατεθειμένας εἰς τὴν ῥωσικὴν τράπεζαν, ἵνα ἐκ τοῦ τόκου αὐτῶν ἐκπαιδεύωνται ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ δύο νέοι ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς — εἰ δυνατόν, ἐκ τῆς πατρίδος τοῦ Βάρνης (Λόγ. Π. Παπαρῆργοπούλου σ. 39).

Ὁ ἐκ Ναυπλίου Ἀναγνώστης Γαλανόπουλος ἐκληροδότησεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον δρ. 25,000 (Κ. Φρεαρίτου σ. 14).

Ὁ ἐκ Κυνουρίας ἢ Τριπόλεως Κωνσταντῖνος ἢ Παναγ. Τσιρόπουλος δρ. 10,000 (Κ. Φρεαρίτου σ. 15, Μακκᾶ σ. 38).

Ὁ ἐν Μανσούρα τῆς Αἰγύπτου ἀποβιώσας Ἐμμανουὴλ Κωνσταντίνου Θραξῆ ἐκληροδότησεν ἅπασαν τὴν ἀκίνητον περιουσίαν του μετὰ θάνατον τῆς συζύγου του Φραγκοῦς, ἣτις ἐν ἰδίᾳ διαθήκῃ ἐπεβεβαίωσε τὴν τελευταίαν θέλησιν τοῦ ἀνδρός. Ἀποθανούσης δὲ ταύτης τῷ 1875, ἐκ τῆς ἐκποιηθείσης ἐκείνης περιουσίας εἰσέπραξε τὸ Πανεπιστήμιον περίπου δρ. 92,000 (Λόγ. Κ. Φρεαρίτου σ. 15, Ῥάλλη 6' σ. 21, Καστόρχη σ. 68, Ῥομπότη σ. 14, Κοκκίνου σ. 10—11 καὶ τέλος Ἀναγνωστάκη σ. 15).

Ὁ ἐν Λονδίνῳ ἀποθανὼν Παντίας Ῥάλλης ἐκληροδότησεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον 1000 ἀγγλικὰς λίρας, ἵνα ἐκ τοῦ τόκου αὐτῶν βραβεύηται ὅστις τῶν φοιτητῶν διακριθῆ διὰ τε τὴν καλὴν διαγωγὴν καὶ τὴν εἰς τὰς σπουδὰς προκοπὴν του (Λόγ. Ἡρακλέους Μητσοπούλου σελ. 30, Παναγιώτου Κυριακοῦ σελ. 21).

Ὁ Εὐαγγέλης Ζάππας κατ' ἔτος 100 καισαροβασιλικὰ φλωρία (Ἡ. Μητσοπούλου σ. 30).

Ὁ Γεώργιος Ψίμας τὴν ἐν Ἀθήναις οἰκίαν του (Μ. Βενιζέλου α'. σ. 48).

Ὁ Ἰωάννης Πέτροβιτς δρ. 12,000 (Ῥαγκαβ. σ. 30).

Ὁ Ἰω. Κασσαβέτης ἐκ Θεσσαλομαγνησίας, ἀποθανὼν ἐν Σύρῳ, δρ. 50,000 (Λόγ. Ῥαγκαβῆ, σ. 33).

Ὁ ἐξ Ἠπείρου Ἀναστάσιος Κωνσταντίνου Τσοῦφλης, ἀποβιώσας ἐν Κισνοβίῳ τῆς Βεσσαραβίας, κατέλιπεν ἐκτὸς ἄλλων πρὸς ἄλλας ἀγαθοεργίας κληροδοτημάτων εἰς

τὸ Πανεπιστήμιον 1000 ρουβλίων ἐτησίαν πρόσδοον (Λόγ. Βουσάκη σ. 17, Ῥομπότη σ. 20, Λάκωνος σ. 22).

Ὁ ἐκ Καρυταίνης Ἀναγνώστης Λιμπερακόπουλος δρ. 10,000 (Βουσάκη σ. 17 καὶ Λάκωνος σ. 23).

Ὁ Ἰωάννης Βαρύκας τὸ ἐν τρίτον τῆς περιουσίας του ἀξίας δρ. 90,000 (Καστόρχη σ. 63).

Ὁ Ἰωάννης Χριστοφόρος Βεῖτσηνὸς ἐξ Ἠπείρου, ἐν Ὀδησῶ ἀποβιώσας, εὐθὺς μὲν ἐκκληροδότησε 2000 ρούβλια ἀργυρᾶ, ἐκτὸς δὲ τούτων διέθεσε καὶ ἄλλα ποσὰ ὑπὲρ τοῦ Πανεπιστημίου, περὶ ὧν ἀκριβέστερα ἴδ. Λόγ. Καστόρχη σ. 65.

Ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἀνανίας ὁ Βατοπεδηνὸς, κληροδοτήσας 12,000 φλωρίων καισαροβασιλικῶν, κατετάχθη εἰς τὴν χορείαν τῶν μεγάλων εὐεργετῶν τοῦ Πανεπιστημίου (Λόγ. Καστόρχη σ. 57).

Ὁ Ἀναστάσιος Μπεζαρμάνης ἐκ Φθιώτιδος, ἀποθανὼν ἐν Πειραιεῖ κατέστησε τὸ Πανεπιστήμιον κληρονόμον τῆς περιουσίας του ἐκ κινητῶν καὶ ἀκινήτων ἀξίας δραχμῶν 16,000 περίπου (Λόγ. Κοκκίνου σ. 6).

Ὁ Ἀντώνιος Φ. Παππαδάκης ἐκ Κρήτης, ὁ μέγιστος τῶν μέχρι τοῦδε εὐεργετῶν τοῦ Πανεπιστημίου, ἐκκληροδότησεν εἰς αὐτὸ ἅπασαν τὴν περιουσίαν του κινητὴν τε καὶ ἀκίνητον, συμποσομένην εἰς δρ. 893,000 περίπου ὑπὸ τὸν ἔρον τοῦ νὰ διατηρῶνται ἐκ τῆς προσόδου αὐτῆς δέκα ὑπότροφοι ἐξ ὠρισμένων ἐλληνικῶν χωρῶν πρὸς 100 δρ. κατὰ μῆνα (Λόγ. Δαμαλᾶ σ. 31 καὶ 158).

Ὁ Ἀ. Ὑ. Ἀργέντης ἀποθανὼν ἐν Μασσαλίᾳ ἐκκληροδότησε φρ. 10,000 (Λόγ. Δαμασκηνοῦ σ. 15).

Ὁ καθηγητὴς Ἐμμ. Κόκκινος πλὴν τῆς βιβλιοθήκης του (περὶ ἧς ἴδ. λόγ. Ἀρεταίου σ. 15) ἐκκληροδότησε καὶ ἄλλην περιουσίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ἕπερ μετὰ γενόμενον

συμβίβασμόν πρὸς ἄλλους ἀντιποιοιμένους εἰσέπραξε δραχ. 28,000 (Λόγ. Δαμασκηνοῦ σ. 15).

Περὶ τῶν ὑπὸ ἔρους κληροδοτημάτων τῆς ἐκ Μακεδονίας Τριανταφυλλιᾶς Κριεζῆ καὶ τοῦ Στεφάνοβικ ἰδ. Λόγ. Δαμασκηνοῦ σ. 15.

Ὁ ἐν Πάτραις ἀποβιώσας Σταῦρος Λάππας κατέλιπε μὲν 30,000 δρ. εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ἀλλ' ἕνεκα δικαστικῶν διαφορῶν πρὸς τρίτους εἰσεπράχθησαν μόνον δραχ. 18000 (Λόγ. Κυριακοῦ σ. 21).

Ὁ καθηγητῆς Δ. Αἰγινήτης ἐκληροδότησεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον μετὰ θάνατον τῆς συζύγου του πεντήκοντα μετοχὰς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, ἵνα μετὰ τὸν διπλασιασμόν αὐτῶν ἰδρυθῇ ἰδίᾳ Κλινικὴ ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ (Λόγ. Π. Κυριακοῦ σ. 21). Αἱ μετοχαὶ αὗται περιελθοῦσαι μετὰ θάνατον τῆς συζύγου τοῦ Δ. Αἰγινήτου εἰς τὴν πλήρη κυριότητα τοῦ Πανεπιστημίου ηὐξήθησαν μέχρι τοῦ τέλους τῆς περιόδου ταύτης εἰς πεντήκοντα ἐπτά.

Ὁ Γεώργιος Λασάνης ἐκ Μακεδονίας ἐκληροδότησεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τὴν ἐν Ἀθήναις κινητὴν καὶ ἀκίνητον περιουσίαν του, ἵνα μετὰ θάνατον τῆς συζύγου αὐτοῦ, ἀφ' οὗ πληρωθῇ κληροδοτήματι εἰς τὴν πατρίδα του Κοζάνην, ἐκ τῶν τόκων τοῦ ὑπολοίπου βραβευθῇ ἢ δραματικὴ τέχνη. Ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ πωληθείσης εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν ἐταιρίαν εἰσεπράχθησαν δραχ. 50,000 (Λόγ. Καλλιγᾶ σ. 27, Κοκκίνου σ. 31 καὶ Μ. Βενιζέλου 1884 σ. 94).

Ὁ Ἐμμανουὴλ Κρητικίδης ἐκ Σάμου ἀποβιώσας ἐν Σύρῳ ἐκληροδότησε δρ. 10,000 ἀντὶ τῶν ὁποίων πρὸς ἀποφυγὴν δικαστικῶν ἀγώνων εἰσεπράχθησαν νέαι δρ. 8400, περίπου ἴσαι πρὸς τὸ κληροδοτηθὲν ποσὸν τῶν 10,000 παλαιῶν δρ.

Περὶ τῆς διαθήκης τοῦ ἐν Τζέρονοβιτς τῆς αὐστριακῆς

Βουκοβίνας ἀποβιώσαντος βαρῶνος Νικολ. Πατρηνοῦ ἰδ. Βενιζέλου λόγ. 1884, σ. 50.

Ταῦτα εἶνε τὰ ἐπιφανέστερα τῶν κληροδοτημάτων, δι' ὧν ἔλαβεν ἡ περιουσία τοῦ Πανεπιστημίου κατὰ τὴν περίοδον ταύτην σπουδαιοτάτην αὔξησιν. Ἄλλ' οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τοῦτο καὶ ἡ διαχειρίσις τῆς Συγκλήτου καὶ ἡ ὑπερτίμησις τῶν μετοχῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς καὶ τῶν χρεωγράφων τῆς Κυβερνήσεως, εἰς ἃ μετετρέποντο τὰ περισσεύματα τῆς χρηματικῆς περιουσίας τοῦ Πανεπιστημίου.

Εἶδομεν ὅτι κατὰ τὸ τέλος τῆς προηγηθείσης περιόδου ἡ περιουσία τοῦ Πανεπιστημίου συνέκειτο ἐκ κεφαλαίου ἐν τῇ Ἐθνικῇ Τραπεζῇ κατατεθειμένου δρ. 385,000, ἐκ μετοχῶν τῆς Ἐθν. Τραπεζῆς 115 καὶ ἐκ τινων ἀκινήτων. Ἐκ πάντων ἡ ἐτησία πρόσδοδος ἦτο δρ. περίπου 50,000. Αἱ δὲ δαπάναι τῶν τελευταίων πέντε ἐτῶν ἦσαν δρ. 170,000, ἡγουν 34,000 δρ. ἐτησίως κατὰ μέσον ὄρον. Τὸ δεύτερον ἔτος τῆς περιόδου ταύτης αἱ μὲν εἰσπράξεις ἀνέβησαν εἰς δρ. 68,000 περίπου, αἱ δὲ δαπάναι μεθ' ὅλας τὰς ἐκτάκτους εἰσφορὰς ὑπὲρ τῆς φάλαγγος εἰς δρ. 35,000, καὶ τὸ περίσσευμα εἰς δρ. 33,000 περίπου (Λόγ. Κ. Φρεαρίτου σ. 68). Ὅποση δὲ ἦτο ἡ χρηματικὴ περιουσία, δὲν ἀναγράφεται ἐν τῷ λόγῳ τῆς πρυτανείας ἐκείνης. Τὸ ἐπόμενον τρίτον ἔτος αἱ μὲν εἰσπράξεις ἕνεκα γενναίων τινῶν κληροδοτημάτων ἀνῆλθον εἰς δρ. 133,000 περίπου, αἱ δὲ δαπάναι εἰς δρ. 55,000 καὶ τὸ περίσσευμα εἰς 78,000 περίπου. Ἡ κατὰ 20,000 δρ. ὑπέρβασις τῶν δαπανῶν τοῦ ἔτους τούτου προῆλθεν ἐκ τῆς ἀγορᾶς βιβλίων καὶ τοῦ πλουτισμοῦ τῶν Συλλογῶν κατὰ ῥητὴν ἀπόφασιν τῆς Συγκλήτου (Λόγ. Ἡ. Μητσοπούλου σ. 19).— Ἡ δὲ περιουσία τοῦ Πανεπιστημίου, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν πρὸς ὠρισμένον σκοπὸν καταλειφθέντων κληροδοτημάτων, συνέκειτο ἡ μὲν χρηματικὴ ἐκ 295 μετοχῶν τῆς Ἐθν. Τραπεζῆς καὶ

δρ. 223,000 περίπου κατατεθειμένων εις διαφόρους τραπεζας ἢ ὀπωσδήποτε ἄλλως δεδανεισμένων — τὸ ὅλον αὐτῆς ἐκ δρ. περίπου 600,000 — ἢ δὲ κτηματικὴ ἐκ τῶν αὐτῶν κτημάτων, ἐξ ὧν καὶ κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν περίοδον πλήν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῶν ἐν αὐτῇ Συλλογῶν.

Ἄφ' οὗ ἐλάβομεν ἔννοιάν τινα τῆς οικονομικῆς καταστάσεως τοῦ Πανεπιστημίου κατὰ τὰ πρῶτα τρία ἔτη τῆς περιόδου ταύτης, μεταβαίνομεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν οικονομικῶν τοῦ ἔτους 1871—72, καθ' ὃ ἐγένετο ἀκριβεστέρα τις ἐξέλεξις τῆς διαχειρίσεως τοῦ προλαβόντος ἔτους ὑπὸ ἐπιτροπῆς, συγκειμένης ἐκ τοῦ Π. Καλλιγᾶ, Β. Λάκωνος καὶ Ν. Μελισσιδίου, ἐλεγκτοῦ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, καὶ ἀναγράφονται προτάσεις τινὲς ὑπὸ τῆς Συγκλήτου ἐγκριθεῖσαι πρὸς βελτίωσιν τῆς λογιστικῆς ἐργασίας καὶ εὐχέρειαν τῆς ἐξελέξεως. Ὁ λόγος τοῦ πρυτάνεως τοῦ ἔτους τούτου Ε. Καστόρχη παρέχει πολλὰ στοιχεῖα πρὸς ἀκριβεστέραν κατάληψιν τῶν κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον οικονομικῶν τοῦ Πανεπιστημίου. Ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἐν σελ. 70 ἐξ. ἀναγραφόμενων, ἡ περιουσία τοῦ Πανεπιστημίου εἶχε τότε ὡς ἐξῆς.

Α'. Ἀκίνητος περιουσία

α' οὐδεμίαν φέρουσα πρόσδοον, ἀλλ' ἔχουσα ἀξίαν· αὕτη σύγκειται

1) ἐκ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Πανεπιστημίου, εἰς ἣν ἐδαπανήθησαν . . . . . Δρ. 813,487.16

2) ἐκ τῶν προσαρτημάτων, ἐν οἷς αἱ συλλογαὶ καὶ τὰ ἐργαστήρια . . . . . » 310,525.04

» 1,124,012.20

β'. προσοδοφόρος, ἥς ἡ μὲν πρόσ-
 οδος ἦτο 22,150 δρ., ἡ δὲ ἀξία . . . Δρ. 515,700.—
 » 1,639,712.20

B'. Κινητὴ περιουσία,

α' χρηματικὴ, συνισταμένη ἐκ 363
 μετοχῶν τῆς Ἐθν. Τραπεζῆς καὶ ἐξ ὁμο-
 λογιῶν διαφόρων ἐθνικῶν δανείων κ.ἄ. Δρ. 1,265,599.68.
 Ταύτης ἡ πρόσοδος εἶνε δρ. 82,286. Παραλείπονται τὰ ὀφει-
 λόμενα καὶ καθυστερούμενα, ὡς καὶ τὰ ἐπίδικα καὶ ἀμφί-
 βολα ἢ ἀπλῶς προσδοκώμενα κληροδοτήματα, τὰ ὅποια ἐκ-
 καθαρίζονται κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη.

β' κινητὴ οὐδεμίαν πρόσοδον φέρουσα. Αὕτη σύγκειται
 ἐκ τῶν παντοίων ἐπιστημονικῶν συλλογῶν, ὧν ἡ ἀξία οὐδὲ
 κατὰ προσέγγισιν δύναται νὰ ὑπολογισθῇ· διότι τινὰ τῶν ἐν
 ταῖς συλλογαῖς ταύταις οὐδ' εἰς ἐκτίμησιν ὑπάγονται, οἷον
 χειρόγραφα, βιβλία σπάνια, νομίσματα καὶ ἄλλα πολύτιμα.
 Οὐχ ἦττον φρονεῖ ὁ πρύτανης Ε. Καστόρχης ὅτι εἰς ταύτας
 τὸ Πανεπιστήμιον ἐδαπάνησεν ὑπὲρ τὰς 500,000 δρ.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι ἡ μὲν κτηματικὴ ἀκίνη-
 τος περιουσία τοῦ Πανεπιστημίου προσοδοφόρος τε καὶ μὴ
 ἦτο . . . Δρ. 1,639,712.20
 ἡ δὲ χρηματικὴ μετὰ τῶν ὀφειλομένων κτλ. » 1,295,262.13
 ἀφαιρουμένων δὲ τῶν εἰς τὴν Ἐθ. Τρά-
 πεζαν ὀφειλομένων ὑπολείπεται. . . » 2,840,826.73

Ἡ δὲ πρόσοδος αὐτῆς, τῆς τε κτηματικῆς καὶ τῆς χρημα-
 τικῆς, ἦτο . . . δρ. 110,942.—
 Ἄλλὰ δὲν ἦτο αὕτη μόνη τοῦ Πανεπιστημίου ἡ πρόσοδος·
 διότι ὑπὲρ αὐτοῦ εἰσεπράττοντο καὶ ἐκ τῶν ἐγγραφῶν καὶ τῶν
 διπλωμάτων καὶ ἀποφοιτηρίων τέλη, ἐξ ὧν κατὰ τὸ ἔτος

τοῦτο εἰσῆλθον εἰς τὸ ταμεῖον αὐτοῦ . . . δρ. 26,261.—

Ὡστε ἢ ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ περιουσίας καὶ τῶν τελῶν ἐτη-
σία πρόσσδος συνεποσοῦτο εἰς . . . . . δρ. 137,203.—

Ἄλλὰ δὲν εἶνε ταῦτα μόνα τὰ τότε εἰσπραχθέντα· διότι
τὰ κληροδοτήματα καὶ δωρήματα τοῦ ἔτους ἐκείνου ἀνῆλθον
εἰς . . . . . δρ. 101,153.46

ὅθεν ἐν τῷ ἀπολογισμῷ αὐτοῦ τὰ εἰσ-
πραχθέντα σημειοῦνται . . . » 236,326.46

αἱ δὲ δαπάναι αἱ μὲν τακτικαὶ ὡς ἀνερ-
χόμεναι εἰς . . . . . » 116,313.95

αἱ δὲ ἔκτακτοι εἰς . . . . . » 150,845.49

Τὰ ἔκτακτα ταῦτα ἐδαπανήθησαν εἰς μετασκευὴν τῶν
δύω οἰκιῶν πρῶτῃν Γ. Γ. Παπαδοπούλου, εἰς διακόσμησιν
τῆς πλατείας, εἰς ἀγορὰν οἰκοπέδου, εἰς ἀποπεράτωσιν τοῦ
χημείου καὶ ἀγορὰν ὀργάνων καὶ βιβλίων. Τὸ πλεόνασμα
τῶν δαπανῶν ἐκαλύφθη διὰ τῆς εἰσπράξεως τινῶν ὀφειλομέ-
νων καὶ διὰ δανείου ἐκ τῆς Ἐθ. Τραπεζῆς.

Τοιαύτη περίπτου εἶνε ἡ οἰκονομικὴ κίνησις τοῦ ἔτους 1874
—72, περὶ ἧς λεπτομερέστερα ἴδ. ἐν τῷ λόγῳ Ε. Καστόρχη
σ. 73 ἐξ. καὶ 286 ἐξ.

Ἐκ τῶν εἰρημένων εἶνε σαφές ὅτι κατὰ πρῶτα 9 ἔτη τῆς
περιόδου ταύτης ἡ χρηματικὴ περιουσία τοῦ Πανεπιστημίου
ὑπερεδιπλασιάσθη, ἡ δὲ πρόσσδος αὐτοῦ ἀπὸ 50,000 ἀνῆλθεν
εἰς δρ. 137,000. Οὐχ ἦττον ἢ ἀνθηρὰ αὕτη κατάστασις τῶν
οἰκονομικῶν τοῦ Πανεπιστημίου δὲν ἐκώλυσε τὸν πρύτανιν
τοῦ ἐπιόντος ἔτους Κ. Παπαρρήγόπουλον, ἀναλογιζόμενον
τὴν ἔκτακτον δαπάνην τῶν 150,000 δρ. καὶ τὴν ἐν τῇ ἐπι-
αυσίᾳ δαπάνῃ ὑπέρβασιν τῆς τακτικῆς προσόδου, νὰ ἐκφράσῃ
φόβους περὶ τοῦ οἰκονομικοῦ μέλλοντος τοῦ Πανεπιστημίου
κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον δικαίους καθ' ὅσον ἡ μὲν Κυβέρνησις
πλὴν τῶν μισθῶν τῶν καθηγῶν ἢ οὐδεμίαν ἄλλην δαπάνην

ἀνέγραφεν ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ κράτους ἢ πολλάκις ἀναγράφουσα δὲν κατέβαλλεν αὐτήν· ἡ δὲ γενναιοδωρία τῶν ὁμογενῶν δὲν ἦτο ἐξησφαλισμένη. Διὰ ταῦτα καὶ συνεβούλευε φειδῶ περὶ τὰς δαπάνας καὶ περιορισμὸν αὐτῶν ἐντὸς τῶν ὅρων τῆς ἐνιαυσίας προσόδου. Ἄλλὰ πόσον δύσκολον εἶνε νὰ πεισθῇ τις ἐνίοτε καὶ εἰς τὰς ὀρθοτάτας συμβουλίας, ἀποδεικνύει ἡ διαχείρισις αὐτῆς ταύτης τῆς Συγκλήτου τῆς περὶ τὸν Κ. Παπαρῆγοπούλου. Διότι ἀντὶ τῶν 146,513 τῆς ἐνιαυσίας προσόδου τοῦ ἔτους ἐκείνου ἐδαπανήθησαν δρ. 151,986, δηλ. 5,500 δρ. πλείότεραι, ἐν ᾧ κατὰ τὸ προλαβὸν ἔτος τὰ μὲν τακτικὰ ἔσοδα ἦσαν 137,203, τὰ δὲ τακτικὰ ἔξοδα 116,313. Πλὴν ὅμως τούτων ὁ λόγος τοῦ Κ. Παπαρῆγοπούλου (σελ. 24) παρέχει εὐσυνόπτους τινὰς εἰδήσεις περὶ τῶν πραγματικῶν ἐσόδων τε καὶ ἐξόδων τοῦ Πανεπιστημίου. Αἱ εἰσπράξεις αὐτοῦ αἰ ἐκ τῆς ἀπολύτως ἰδιοκτητοῦ περιουσίας καὶ τῶν κατ' ἔτος καταβαλλομένων τελῶν τῶν φοιτητῶν ἀνήρχοντο οὐχὶ εἰς δρ. 137,000 περίπου, ὅσας ἐσημειώσαμεν ὡς τακτικὰς εἰσπράξεις τοῦ προλαβόντος ἔτους, περιλαβόντες καὶ τὰς ἐκ κληροδοτημάτων ὠρισμένης χρήσεως, ἀλλ' εἰς 119,000 περίπου. Αἱ δὲ δαπάναι αἰ μὲν πρὸς τὴν κυρίως λεγομένην διοίκησιν τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τὴν διαχείρισιν καὶ συντήρησιν τῆς περιουσίας αὐτοῦ συνεποσύντο εἰς τὰ $\frac{4}{10}$ τῆς προσόδου· τὰ δὲ λοιπὰ $\frac{6}{10}$, ἤγουν περὶ τὰς 72,000 δρ. ἐδαπανῶντο εἰς τὰ πολλὰ καὶ ποικίλα ἰδρύματα τὰ ἐπιστημονικῶς συνδεόμενα μετὰ τοῦ Πανεπιστημίου.

Τοιαῦτα ἦσαν τὰ οικονομικὰ τοῦ Πανεπιστημίου ἐν τέλει τῆς πρώτης δεκαετίας τῆς περιόδου ταύτης. Κατὰ δὲ τὰ ἐπόμενα δεκαπέντε ἔτη πολὺ μᾶλλον ηὔξανον αἱ τακτικαὶ καὶ αἱ ἔκτακτοι δαπάναι. Ἄλλ' ηὔξανον καὶ αἱ πρόσοδοι. Διότι ὅπως κατὰ τὴν πρώτην δεκαετίαν οἱ ἰσολογισμοὶ ἐκά-

στου ἔτους πλὴν τοῦ πρώτου ἐμφανίζουσι περίσσευμα προσό-
 δων, οὕτω καὶ κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη οὐ μικρὰ εἶνε τὰ ἐκά-
 στου ἔτους περισσεύματα, τὰ ὅποια μετὰ τῶν κληροδοτη-
 μάτων καὶ δωρημάτων ἐνούμενα ἐπηύξανον τὴν περιουσίαν
 τοῦ Πανεπιστημίου. Ἄλλ' ἐπὶ πόσον κατ' ἔτος ἤϋξανεν ἡ
 πανεπιστημιακὴ περιουσία δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξακριβωθῇ
 ἐκ τῶν λογοδοσιῶν πάντων τῶν πρυτάνεων. Διότι μέχρι μὲν
 τῆς πρυτανείας τοῦ 1871—72 οὐδεμία εἰδησις ὑπάρχει περὶ
 τῆς κινητῆς ἢ ἀκινήτου περιουσίας τοῦ Πανεπιστημίου. Τί
 δὲ ἐξάγεται ἐκ τοῦ λόγου τοῦ πρυτάνεως τοῦ ἔτους ἐκείνου
 Ε. Καστόρχη, ἀνεγράφη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὅτι συλλήβδην
 ἅπαντα ἡ περιουσία ἦτο κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο δρ. 2,840,826,
 μὴ ὑπολογιζομένης τῆς κινητῆς καὶ μηδεμίαν πρόσοδον ἀπο-
 φερούσης. Ἀπὸ τούτου πάλιν τοῦ ἔτους μέχρι τοῦ 1874—
 75 οὐδεὶς λόγος περὶ τῆς περιουσίας. Ἐν τέλει δὲ τῆς λο-
 γοδοσίας τοῦ ἔτους τούτου (σ. 122) εὐρίσκεται ἔκθεσις τῆς
 ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς, καθ' ἣν ἅπαντα ἐν γένει ἡ περιουσία
 τοῦ Πανεπιστημίου συμποσοῦται εἰς δραχ. 3,447,629.98,
 ἧς ἡ ἀκίνητος εἶνε δραχ. 2,225,246.19. Ἐκ δὲ τῆς ἐκ-
 θέσεως τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς τῆς διαχειρίσεως τοῦ
 ἐπομένου ἔτους (σελ. 173) καταφαίνεται ὅτι ἡ περιουσία
 τοῦ Πανεπιστημίου ἀνῆλθεν εἰς δρ. 3,578,000 περίπου, ἧς
 ἡ ἀκίνητος δρ. 2,166,250. Φαίνεται δὲ ὅτι καθ' ἅπαντα
 πλέον τὰ ἐπόμενα ἔτη ὑπεβάλλοντο ὑπὸ τοῦ λογιστοῦ τοῦ
 τοῦ Πανεπιστημίου καὶ γενικαὶ καταστάσεις τῆς περιουσίας
 αὐτοῦ, ἐξ ὧν δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ἐνιαυσίαν
 αὐτῆς αὔξησιν. Εἰς ταύτας παραπέμποντες τοὺς περὶ τὰ
 τοιαῦτα τὴν ἀκριβείαν ζητοῦντας, παραθέτομεν ἐν τοῖς ἐξῆς
 κατὰ τὰ λογιστικὰ βιβλία τοῦ Πανεπιστημίου ἀκριβῆ ἀνα-
 γραφὴν τῆς τε περιουσίας καὶ τῆς προσόδου καὶ δαπάνης τῶν
 τ ε λ ε υ τ α ἰ ὶ ὠ ν π έ ν τ ε έ τ ὶ ν, ὅπως ἐπράξαμεν καὶ ἐν

τοῖς ἔμπροσθεν προκειμένου περὶ τῶν οἰκονομικῶν τῆς προηγθεύσης περιόδου.

Ἀκαδημ. ἔτος

1882—83	Περιουσία κινητὴ καὶ ἀκίνητος	Δρ. 5,018,832.30
	Εἰσπράξεις ἐκ τῶν τακτικῶν προσόδων καὶ τῶν ἐπιβεβαρημένων κληροδοτημάτων	» 315,375.40
	Δαπάναι κατὰ τὸν ψηφισθέντα προϋπολογισμόν	» 193,720.98
	Περίσσευμα	» <u>121,654.42</u>
1883—84	Περιουσία κτλ.	» 5,237,146.37
	Εἰσπράξεις κτλ.	» 375,022.86
	Δαπάναι κτλ.	» 193,726.29
	Περίσσευμα	» <u>181,296.57</u>
1884—85	Περιουσία κτλ.	» 5,267,396.42
	Εἰσπράξεις κτλ.	» 351,321.10
	Δαπάναι κτλ.	» 178,322.45
	Περίσσευμα	» <u>172,998.65</u>
1885—86	Περιουσία κτλ.	» 5,471,397.32
	Εἰσπράξεις κτλ.	» 387,124.63
	Δαπάναι κτλ.	» 179,342.58
	Περίσσευμα	» <u>207,782.05</u>
1886—87	Περιουσία κτλ.	» 5,471,387.32
	Εἰσπράξεις κτλ.	» 365,727.91
	Δαπάναι κτλ.	» 201,318.99
	Περίσσευμα	» <u>164,408.92</u>

Ἴνα δὲ ἀκριβέστερον καταφανῆ ἢ ἀληθῆς ἀξία τῆς περιουσίας τοῦ Πανεπιστημίου, παραθέτομεν εὐθὺς τὴν ἐπομένην περικοπὴν ἐκ τοῦ λόγου τοῦ πρυτάνεως Γ. Καραμήτσα.

«Κοινῶς τὸ πανεπιστήμιον ὑπολαμβάνεται ὡς πλούσιον, ὡς κεκτημένον μεγάλην περιουσίαν· τοῦτο εἶνε πλάνη· ἡ δὲ πλάνη αὕτη προῆλθεν ἴσως ἐκ τοῦ ὅτι προσέχουσι εἰς τὸ κεφάλαιον τὸ ὄλικόν τῆς πανεπιστημιακῆς περιουσίας χωρὶς νὰ ἐκτιμήσωσι δεόντως οὔτε τὰ καθ' ἕκαστον, ἐξ ὧν ἀπαρτίζεται τοῦτο, οὔτε τὰς ἀνάγκας τὰς ἀπολύτους, πρὸς ὧν τὴν ἐκπλήρωσιν χρησιμεύει τοῦ πανεπιστημίου ἡ περιουσία. Ἐὰν οὕτως ἐξετασθῆ τὸ πρᾶγμα, θέλουσι πεισθῆ πάντες, ὅτι ἡ περιουσία τοῦ πανεπιστημίου πολὺ ἀπέχει νὰ εἶνε ἐπαρκῆς καὶ ἄρα πολὺ ἀπέχει νὰ εἶνε μεγάλη. Ἐὰν λάβωμεν ἀνὰ χεῖρας τὸν τελευταῖον δημοσιευθέντα ἀπολογισμὸν εὐρίσκομεν, ὅτι ἡ περιουσία τοῦ πανεπιστημίου συμποσοῦται εἰς 6,028, 812 καὶ 33 λεπτά (*). Βεβαίως δὲ τόση περιουσία δὲν εἶνε μικρά. Ἄλλ' ἐν τῷ κόσμῳ τὰ πάντα εἶνε σχετικὰ καὶ ὅ,τι εἰς τοῦτον περισσεύει, εἰς ἐκεῖνον εἶνε ἀνεπαρκές. Κατὰ δυστυχίαν δ' ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῆ τὸ λεγόμενον, πλούσιος εἶνε ὁ ἐν τῷ ὀλίγῳ ἀναπαύμενος.

«Ἄλλ' ἐξετάσωμεν τὰ καθ' ἕκαστα, ἐξ ὧν ἀπαρτίζεται ἡ μεγάλη αὕτη περιουσία.

Οικοδομὴ Πανεπιστημίου	797,263 καὶ 55
Οικία πρῶην Παπαδοπούλου	443,500 καὶ 10
Ἀκίνητα κτήματα μὴ προσοδοφόρα	37,517 καὶ 50
Πλουτισμὸς φυσιογραφικοῦ μουσείου	314,863 καὶ 15

(*) Τοῦτο εἶνε τὸ ἐνεργητικὸν τῆς περιουσίας, ἐξ οὗ ἀφαιρουμένου τοῦ ἐκ ἄρ. 761,415.91 χρέους, ὑπολείπεται καθαρὰ περιουσία ἢ σημειωθεῖσα κατὰ τὸ ἔτος 1884—85.

Μουσεῖον Βαλσαμάκη	8,251 καὶ 90
Βοτανικὴ συλλογὴ	77,808 καὶ 15
Ἀγορὰ βιβλίων	168,362 καὶ 89
Ἀγορὰ ὀργάνων	191,801 καὶ 73
Συνδρομαὶ συγγραμμάτων	25,253 καὶ 75
Σκεύη καὶ ἔπιπλα	25,942 καὶ 65
Νομισματικὴ συλλογὴ	33,974 καὶ 75
Ἐπιστημονικὰ βιβλία	33,603 καὶ 55
τὸ ὅλον	2,125,228 καὶ 11

«Τὰ δύο ταῦτα ἑκατομμύρια δὲν δύνανται νὰ καταλογισθῶ-
 σιν εἰς τὴν ἐνεργητικὴν περιουσίαν τοῦ πανεπιστημίου, ὅπως
 συνήθως καταλογίζονται εἰς τὰς ἰδιωτικὰς περιουσίας τἀνά-
 λογα. Τὰ δύο ταῦτα ἑκατομμύρια ἐμφαίνουσιν ἐν μέρει μὲν
 τί ἔχει τὸ πανεπιστήμιον εἰς ἀκίνητα κτήματα μὴ προσοδο-
 φόρα, μὴδὲ δυνάμενα νὰ γείνωσι προσοδοφόρα, ἐν μέρει δὲ
 μαρτυροῦσι τί ἐδαπάνησε μέχρι τοῦδε, οὐδαμῶς δ' ἀποδει-
 κνύουσι καὶ τί ἔχει. Οὕτω π. χ. ἐδαπάνησε δι' ἀγορὰν βι-
 βλίων καὶ δι' ἐπιστημονικὰ βιβλία καὶ διὰ συνδρομὴν συγ-
 γραμμάτων 227,220 καὶ 19 λεπτά, ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποθέσω-
 μεν, ὅτι ὑπάρχουσι πάντα ταῦτα σήμερον, ἔχουσι τὴν αὐτὴν
 ἀξίαν; τί δὲ νὰ εἴπωμεν διὰ τὰς 191,801 πρὸς ἀγορὰν ὀργά-
 νων, διὰ τὸ μουσεῖον Βαλσαμάκη καὶ διὰ πάντα τὰ λοιπὰ,
 δι' ἃ ἐπάναγκες μὲν εἶνε νἀναγράφεται κατ' ἔτος τί δαπα-
 νᾶται, ἀλλ' ἄσκοπον καὶ ἐπιβλαβὲς τὸ δαπανώμενον νὰ προσ-
 τίθεται κατ' ἔτος ὡς κεφάλαιον τοῦ πανεπιστημίου. Πάντα
 ταῦτα εἶνε χρήσιμα εἰς τὸ πανεπιστήμιον, διὸ καὶ πρὸς ἀπό-
 κτησιν αὐτῶν ἐδαπανήθησαν τὰ ποσά, ἅπαρ ἐσημειώσαμεν,
 ἀλλὰ δὲν πρέπει καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν νὰ προβάλλωνται εἰς
 θαυμασμὸν τῶν ἀχρωμένων ἢ ἀναγινωσχόντων τοὺς ἀπο-
 λογισμοὺς τοῦ πανεπιστημίου. Καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν τοῦ-

ναντίον ἀνάγκῃ νὰ σημειοῦνται τὰ απαραίτητα ποσά, ἅτινα δαπανῶνται πρὸς συντήρησιν καὶ πρὸς πλουτισμὸν τῶν συλλογῶν.

« Ἡ περιουσία τοῦ πανεπιστημίου δὲν πρέπει νὰ κρίνεται, ὅπως κρίνονται περιουσίαι ἰδιωτικαί. Τὸ μέγαρον, ἐν ᾧ κατοικεῖ ἰδιώτης πλούσιος, ἐν ἀνάγκῃ δύναται νὰ ποθῆ προσοδοφόρον, ἀλλὰ τὸ πανεπιστήμιον οὔτε τὸ ἀνατομεῖον, οὔτε τὸ χημεῖον, οὔτε ἄλλο ἐργαστήριον αὐτοῦ δύναται νὰ καταστήσῃ προσοδοφόρον. Ταῦτα πάντα ὑκοδομήθησαν ἐπὶ ὀρισμένῳ σκοπῷ καὶ μάλιστα χρῆζουσιν οὐ μόνον τὴν συνήθη δαπάνην, ὡς καὶ πάντα τὰ οἰκοδομήματα, πρὸς συντήρησιν, ἀλλὰ καὶ δαπάνην ἐνιαύσιον ἰδίαν ἵνα λειτουργῶσιν· ἄνευ δὲ ταύτης εἰς οὐδὲν χρησιμεύουσι. Διὰ τοῦτο εἰς τοὺς ἀπολογισμοὺς ἀνάγκῃ νὰ αναγράφωνται μόνον αἱ δαπάναι αἱ πρὸς συντήρησιν καὶ λειτουργίαν αὐτῶν χρειώδεις.

« Ἐξετάσωμεν καὶ τὴν λοιπὴν περιουσίαν, ἐξ ἧς ἔχομεν νὰ πορισθῶμεν τὰ πρὸς συντήρησιν καὶ ἐκπλήρωσιν τῶν μεγάλων τοῦ πανεπιστημίου ἀναγκῶν. Καὶ ἐν αὐτῇ εὐρίσκομεν πολλὰ τὰ μφόβηλα καὶ ἐπισηαλῆ, ἅτινα οὐχ ἦττον περιλαμβάνονται ἐν τοῖς καταλόγοις τῆς πανεπιστημιακῆς περιουσίας ὑπολογιζόμενα εἰς ποσὰ ὀρισμένα, οἷον ἑλληνικὴ βαμβακουργικὴ ἑταιρία καὶ ἑταιρία Καρύστου καὶ ἑταιρία Μήλου καὶ κινδυνασφαλιστικὴ Ἑλπίς καὶ ἑλληνικὴ ναυτικὴ ἑταιρία καὶ ἡ τῶν Παρίων μαρμάρων ἑταιρία καὶ ἡ πυρασφαλιστικὴ Πειραιῶς καὶ ἡ μεταλλευτικὴ Σέριφος καὶ ἡ Ὑδρα καὶ τὸ Σούνιον καὶ ἄλλαι ὅμοιαι. Πασῶν δὲ τῶν ἑταιριῶν τούτων αἱ μετοχαί, αἵτινες προέρχονται ἐκ κληροδοτημάτων, καταχωρίζονται εἰς τὸν κατάλογον ὡς ἀξίαι ὀρισμέναι καὶ ἐξογκοῦσι ματαίως τὸ ὀλικὸν ποσὸν τοῦ κεφαλαίου τῆς πανεπιστημιακῆς περιουσίας· ἐνῶ πάντα ταῦτα καὶ ἄλλα ἔπρεπε νὰ αναγράφωνται εἰς τὰς ζημίας.

« Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ὑπολειπομένης ἔτι περιουσίας, ἀφαιρουμένων τῶν ποσῶν, ἅτινα τὸ πανεπιστήμιον διαχειρίζει ἀπλῶς καὶ ἐπὶ ὠρισμένοις σκοποῖς κατὰ τὰς διαθήκας τῶν κληροδοτῶν, ἢ προσοδοφόρος περιουσία, ἐξ ἧς τὸ πανεπιστήμιον πορίζεται τὰ χρειώδη πρὸς πλήρωσιν τῶν ἀναγκῶν αὐτοῦ, κατέρχεται προσεγγίζουσα πρὸς τὸ τρίτον τοῦ φερομένου ἐν τοῖς συνήθως δημοσιευομένοις ἀπολογισμοῖς. Τὸ δὲ ποσὸν τοῦτο πολὺ ἀπέχει νὰ εἶνε ἀνάλογον τῶν ἀναγκῶν τοῦ πανεπιστημίου. Ἴνα γείνη ἐπαρκὴς ἡ περιουσία τοῦ πανεπιστημίου οὐχὶ πρὸς αὐτοσυντήρησιν, ὡς τινες θέλουσιν, ἀλλὰ μόνον πρὸς κάλυψιν τῶν ἀπαραιτήτων ἐξόδων διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν ἐργαστηρίων, διὰ τὴν συντήρησιν καὶ πλουτισμὸν τῶν μουσείων καὶ συλλογῶν, διὰ τὴν ἀπόκτησιν νοσοκομείου καὶ τὴν οἰκοδομὴν καὶ ἄλλων κτιρίων ἀναγκαίων καὶ διὰ προμήθειαν τῶν αἰεὶ μᾶλλον πολλαπλασιαζομένων ἀναγκῶν τῆς διδασκαλίας, ἐπάναγκες εἶνε νὰ ὑπερβῇ κατὰ πολὺ τὴν νῦν ὑπάρχουσαν. Τὸ ἡμέτερον πανεπιστήμιον δὲν ἔχει νὰ ἐλπίζει χρηματικὴν συνδρομὴν ἐκ τῆς κυβερνήσεως, ὅπως αὕτη ἀλλαχοῦ δαψιλῶς παρέχεται. Τὸ ἡμέτερον πανεπιστήμιον εἶνε ἠναγκασμένον νὰ οἰκοδομῇ ἀναλώμασιν ἰδί-οις τὰ ἀναγκαιοῦντα αὐτῶ ἐργαστήρια καὶ νὰ συντηρῇ αὐτὰ ἐκ τῶν ἰδίων.»

Πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ κεφαλαίου τούτου, κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ διαλάβωμεν ὅσον τὸ δυνατὸν συντόμως καὶ περὶ τοῦ ὑπολογισμοῦ, ἀπολογισμοῦ καὶ τῆς εἰς τὸ Ὑπουργεῖον ὑποβολῆς αὐτῶν. Εἶδομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σ. 65) ὅτι κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν περίοδον ἡ Σύγκλητος, πρυτανεύοντος τοῦ Σπ. Πήλληκα, ἀπέκρουσεν ἀπόπειραν τοῦ ὑπουργείου τείνουσαν εἰς ἐπέμβασιν αὐτοῦ εἰς τὰ τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τοῦ Πανεπιστημίου. Ἀπὸ τότε μέχρι τοῦ Ἰουλ. τοῦ 1866, οὐδεμιᾶς νέας ἀποπείρας γενομένης, ἡ Σύγκλη-

τος διεχειρίζετο τὰ οικονομικά πάντη ἐλευθέρως, ἀνακοινοῦσα εἰς τὸ ὑπουργεῖον μόνον τὸν προϋπολογισμὸν τῶν δαπανῶν τῶν ἐκ τοῦ δημοσίου καταβαλλομένων, οἷον τῶν Σχολῶν, τοῦ γραφείου κ. ἄ. τ. Ἦδη μὲν ἀπὸ τοῦ 1862 ἐπῆλθέ τις διατάραξις ἐν τούτῳ· διότι μετὰ τὴν Ὀκτωβριανὴν μεταπολίτευσιν ἔνεκα δύσχερειῶν οικονομικῶν τοῦ κράτους ἠναγκάζετο πάλαις τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ταῦτα ἐξ ἰδίων νὰ καταβάλλῃ· ἔπεμπεν ὅμως τοὺς συνήθεις προϋπολογισμοὺς. Κατὰ δὲ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1866 τὸ ὑπουργεῖον, φρονοῦν ὅτι ἐδύνατο νὰ ἐξομοιώσῃ τὸ Πανεπιστήμιον πρὸς τὰ ἐν τοῖς δήμοις ἀγαθοεργὰ καταστήματα, ἀπήτησε παρὰ τῆς Συγκλήτου νὰ υποβάλλῃ εἰς αὐτὸ κατ' ἔτος τακτικὸν προϋπολογισμὸν καὶ ἀπολογισμὸν τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ νὰ ζητῇ τὴν ἔγκρισιν αὐτῶν. Ἡ δὲ Σύγκλητος ἀπεφάσισεν ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 31 Αὐγούστου 1866 νὰ υποβάλλῃ μὲν τὸν ἀπολογισμὸν εἰς τὸ ὑπουργεῖον οὐ μόνον ἔνεκα τοῦ δικαιώματος τῆς ἐποπτείας, ὅπερ ἐκ τοῦ καταστατικοῦ ἔχει ἡ Κυβέρνησις, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀκριβεῆ γνῶσιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ Πανεπιστημίου, εἰς θεραπείαν τῶν ὁποίων δαπανᾷ τὸ κράτος. Ἀλλὰ δυνάμει τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ Πανεπιστημίου δὲν συγκατετέθη νὰ παρέχῃ εἰς τὸ ὑπουργεῖον δικαίωμα ἀκυρώσεως δαπάνης ὑπὸ τῆς Συγκλήτου ἐγκριθείσης. Ἀπὸ τότε καὶ ἐφεξῆς ὑπεβάλλοντο τακτικῶς εἰς τὸ ὑπουργεῖον οἱ προϋπολογισμοὶ καὶ ἀπολογισμοί· ἡ μόνη δὲ τροποποίησις ἢ εἰς αὐτοὺς ἐνίστη γινομένη ἦτο ἢ ἐλάττωσις τῆς ἐκ τοῦ δημοσίου χορηγίας, ἥτις ὅμως καὶ σιωπηλῶς ἐπῆρχετο. Ἀλλὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1871 τὸ ὑπουργεῖον ἐζήτησε τὴν τροποποίησιν τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν τε ἐσόδων διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τῶν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως χορηγομένων καὶ ὀφειλομένων καὶ τῶν ἐξόδων διὰ περικοπῆς 20,000 δρ. Ἡ Σύγκλητος ἠρνήθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον τὸ δικαίωμα τῆς τροποποιήσεως τοῦ προϋπολογι-

σμοῦ τῶν ἐξόδων, καὶ κατὰ ταύτην τὴν ἔννοιαν ἀπήντησεν εἰς τὸ ὑπουργικὸν ἔγγραφον. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1874 τὸ ὑπουργεῖον ἀπήτησε νὰ υποβάλληται ὁ προϋπολογισμὸς τῶν ἐξόδων τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους πρὸ τῆς 1 Σεπτεμβρίου· ἡ δὲ Σύγκλητος ἔκρινε μὲν ὀρθὴν τοῦ ὑπουργείου τὴν ἀπαίτησιν, ἀλλ' ἐθεώρησεν ὡς δύσκολον τὴν κατὰ τὰς διακοπὰς σύνταξιν τοῦ προϋπολογισμοῦ διὰ πολλοὺς λόγους (ἴδ. Πρακτικ. Συγκλ. 1873—74, συνεδρ. 3 αὐγούστου). Ὁ δὲ τοῦ 1874—75 ὑποβληθεὶς εἰς τὸ ὑπουργεῖον ὑπέστη μεταβολὰς τινὰς κατ' ἀπαίτησιν τοῦ ὑπουργείου (Πρακτικ. Συγκλ. 1874—75, συνεδρ. 23 Νοεμβρίου). Ἡ τάξις αὕτη ἐξηκολούθησε τηρουμένη μέχρι τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1882, ὅτε ὑποβληθεὶς ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου ἐν ἀγνοίᾳ τῆς Συγκλήτου ἐκυρώθη ὑπὸ τῆς Βουλῆς ὁ ἈΜΑ' νόμος περὶ διαχειρίσεως τῆς περιουσίας τοῦ Πανεπιστημίου (Βαμπᾶ Ν. Π. σ. 56). Ἡ Σύγκλητος ἠγανάκτησε μὲν διὰ τὸ γενόμενον, ἀλλ' ὑπέκυψεν εἰς τὸν νόμον καὶ ἀπὸ τότε συμφώνως πρὸς αὐτὸν υποβάλλονται εἰς τὸ ὑπουργεῖον οἱ προϋπολογισμοὶ καὶ ἀπολογισμοί.

Θ'. Ὑποτροφίαι.

Ἐκ τῶν ὑποτροφιῶν τῶν ἐξ ὠρισμένων κληροδοτημάτων χορηγουμένων ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου διετηρήθησαν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην αἱ ἐξῆς :

Δημητρίου Μαυροκορδάτου	δύω
Θεοδώρου Ῥάκου	δύω
Γεωργίου Μαυροκορδάτου	μία
Θεοδώρου Μανούση	δύω

Οἱ δὲ ἀπὸ τῶν κληροδοτημάτων τούτων συντηρούμενοι ὑπότροφοι ὑπερέβαινον ἐνίστε τὸν ὠρισμένον καὶ συνήθη ἀριθμὸν ὡς ἐκ περισσευμάτων ἢ ἄλλων οἰκονομιῶν. Οὕτως οἱ

υπότροφοι τοῦ Θ. Ράκου ἀπὸ δὲ ὕω ἀνῆλθον εἰς πέντε ἐνίστε, οὐχὶ δὲ καὶ πάντες ἦσαν φοιτηταί τῆς θεολογίας, ὅπως εἶχεν ἐπικρατήσει κατὰ συνήθειαν ἐν τῇ προηγουμένη περιόδῳ.

Εἰς ταύτας τὰς ὑποτροφίας προσετέθησαν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην αἱ ἑξῆς:

Παρασκευᾶ Νικολάου	δύω
Ἰωάννου Βαρύκα	τέσσαρες
Ἄντ. Φ. Παππαδάκη	δέκα.

Ἐκτὸς δὲ τούτων ἀπεστάλησαν, ἐξ ἰδίων χορηγοῦντος τοῦ Πανεπιστημίου, εἰς τὴν Ἑσπερίαν πρὸς τελειοτέραν ἐκπαίδευσιν εἰς εἰδικὰς τινὰς ἐπιστήμας ὑπότροφοι οὐκ ὀλίγοι, διὰ διαγωνισμοῦ προκριθέντες, περὶ ὧν εἶπομεν ἐν τῷ περὶ ἀγωνοθεσιῶν. Ἀλλὰ καὶ ἄνευ διαγωνισμοῦ ἔλαβον ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ Πανεπιστημίου βοηθήματα νέοι ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ σπουδασταὶ περὶ εἰδικὰς τινὰς ἐπιστήμας ἀσχολούμενοι.

I. Ἑορταί.

Ἐκ τῶν ἀνέκαθεν νενομισμένων ἑορτῶν τοῦ Πανεπιστημίου δύο μὲν διετηρήθησαν καὶ καθ' ὅλην ταύτην τὴν περίοδον, ἡ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν νέων ἀκαδημαϊκῶν ἀρχῶν καὶ ἡ τῶν τριῶν ἱεραρχῶν· ἡ δὲ τρίτη ἡ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἐν τῇ προηγηθείσῃ περιόδῳ εἶχεν ἤδη μετατραπῆ εἰς ἀγωνοθετικὴν, καὶ ὡς τοιαύτη διήρκεσεν ἐφ' ὅσον καὶ ὁ ἀγὼν, τοῦ ὁποίου ἡ κρίσις ἀνεγινώσκετο δημοσίᾳ, καὶ ὁ νικητὴς ἐβραβεύετο κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν τακτικῶν καὶ ἰδίων αὐτοῦ ἑορτῶν συνεώρτασεν ἐκτάκτως καὶ ἄλλας τινὰς γενικωτέρας καὶ ἐθνικὰς ἑορτάς τὸ Πανεπιστήμιον τὰς ἑξῆς:

Ἀπὸ τοῦ 1858 διὰ Β. διατάγματος ἐνεκρίθη ἡ σύστασις τῶν Ὀλυμπίων δαπάνη τοῦ φιλογενοῦς Εὐαγγ. Ζάππα. Κατὰ τὸ 13 ἄρθρον τοῦ διατάγματος ἐκείνου τὸ Πανεπιστήμιον μετέχει κατὰ τοῦτο τῆς ὀλυμπιακῆς πανηγύρεως, ὅτι α') ὁ Πρύτανις καὶ ἡ Σύγκλητος ἐκλέγουσι τὸν ἄνδρα, εἰς ὃν θέλει ἀνατεθῆ ἡ σύνταξις τῆς περιληπτικῆς ἐκθέσεως τῆς διανοητικῆς προόδου τοῦ ἔθνους κατὰ τὸ τετραετὲς διάστημα τῆς τελευταίας Ὀλυμπιάδος· β') προσκαλεῖται μία τῶν Σχολῶν τοῦ Πανεπιστημίου νὰ ὀρίσῃ καὶ προκηρῦξῃ τὸ διανοητικὸν διαγώνισμα τῆς προσεχοῦς Ὀλυμπιάδος· γ') ἐκφέρει τὴν γνώμην αὐτῆς ἡ Σύγκλητος περὶ τῶν ἀμοιβῶν, αἵτινες θεωροῦνται παρ' αὐτῆς ἰκαναὶ νὰ διεγείρωσι τὴν περὶ τὰ τοιαῦτα ἄμιλλαν.

Καὶ κατὰ μὲν τὸ 1870 ἐξελέχθη ὑπὸ τῆς Συγκλήτου ὁ Φίλιππος Ἰωάννου πρὸς σύνταξιν τοῦ Ὀλυμπιακοῦ, ὅστις ἔμελλε νὰ εἶνε λόγος ἐκφωνηθησόμενος καὶ οὐχὶ πραγματεία περὶ τῆς διανοητικῆς προόδου τοῦ ἔθνους ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1870 (*). Ἀφ' οὗ δὲ συνεγράφη ὑπ' αὐτοῦ, ἀπέβη τόσον μακρὸς, ὥστε κατὰ τὴν ὁμολογίαν αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως ἔμελλεν ἡ ἀπαγγελία του νὰ διαρκέσῃ τρεῖς ὥρας. Ἀμοιβὴν διὰ τοῦτον ἔλαβεν ὁ Φίλιππος Ἰωάννου δραχμὰς 1000. Ὁ λόγος ἀπηγέλθη τῇ 1 Νοεμβρίου 1870 ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Πανεπιστημίου, περιχοπέτων μερῶν τινῶν αὐτοῦ χάριν οικονομίας χρόνου. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀνηγγέλθη καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ τῆς ἐν τῷ δραματικῷ ἀγῶνι τῶν Ὀλυμπίων βραβευθείσης κωμωδίας «Γαμβροῦ Πολιορκία». Οὗτος ἦτο ὁ Ἄγγελος Βλάχος.

Τῷ 1874 ἔμελλε νὰ τελεσθῆ ἡ γ' πανήγυρις τῶν Ὀλυμ-

(*) Ἐπειδὴ κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν Α' ὀλυμπιακὴν πανήγυριν δὲν ἔγινε τοιαύτη ἐκθεσις, ὁ τῆς Β' Ὀλυμπιάδος λόγος ἔπρεπεν ἐξ ἀνάγκης νὰ περιλάβῃ τὴν ἀπὸ τοῦ 1821 διανοητικὴν πρόοδον τοῦ ἔθνους.

πίων, καὶ συμφώνως πρὸς τὸ περὶ αὐτῶν διάταγμα παρεκλήθη ἡ Σύγκλητος ἤδη ἀπὸ τοῦ 1872 νὰ ἐκλέξῃ μὲν τὸν μέλλοντα νὰ συντάξῃ τὴν ἔκθεσιν τῆς κατὰ τὴν παρελθοῦσαν τετραετίας διανοητικῆς προόδου, νὰ ὀρίσῃ δὲ τὸ διανοητικὸν θέμα, ὡς ἐλέγετο, ἐφ' οὗ ἔμελλε νὰ γείνη ὁ πνευματικὸς ἀγών. Ἡ Σύγκλητος ἐξέλεξε πρὸς σύνταξιν τοῦ Ὀλυμπιακοῦ λόγου πάλιν τὸν Φίλιππον Ἰωάννου, τούτου δὲ ἀρνηθέντος αὐτὴν, τὸν Ἰω. Σοῦτσον· ἐπειδὴ δὲ καὶ οὗτος ἤρνηθη καθ' ὃ πρόεδρος τῆς ἐπὶ τῶν Ὀλυμπίων ἐπιτροπῆς, τὸν Σ. Α. Κουμανούδην· ἀλλὰ καὶ οὗτος ἀπεποιήθη· ἀποποιηθέντος δὲ καὶ τοῦ Θ. Ἀφεντούλη, ἐξελέχθη ὁ Γ. Μιστριώτης. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐκλογὴν τούτου ἢ ἐπὶ τῶν Ὀλυμπίων Ἐπιτροπὴ ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν Πρυτανεῖαν διὰ τοῦ ἀπὸ 30 Δεκεμβρίου 1872 ἐγγράφου, ὅτι διὰ τὸ βραχὺ τοῦ χρόνου ἀναβάλλεται ἡ ἐπιστημονικὴ ἔκθεσις. Οὐχ ἤττον ἡ Πρυτανεῖα ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐτὴν τὴν ὀριστικὴν ἐκλογὴν τοῦ Γ. Μιστριώτου. Ἀλλὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1873 κοινοποιεῖται εἰς τὸν Πρύτανιν Β. διάταγμα, δι' οὗ τροποποιεῖται τὸ 13 ἄρθρον τοῦ πρώτου διατάγματος οὕτως, ὥστε ἀντὶ ἐνὸς συντάκτου ἐπιστημονικῆς ἐκθέσεως νὰ ἐκλέγωνται πέντε εἰσηγηταί, δύο μὲν ἐκ τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς, οἱ δὲ λοιποὶ τρεῖς ἐκ τῶν ἄλλων σχολῶν εἰς ἐξ' ἐκάστης. Καὶ ἐξελέχθησαν τῶ ὄντι πέντε εἰσηγηταί, οἵτινες ἀνέθεσαν εἰς τὸν εἰσηγητὴν τῆς ἰατρικῆς Σχολῆς Α. Ἀναγνωστάκην νὰ συντάξῃ τὴν περιληπτικὴν ἔκθεσιν ἢ τὸν Ὀλυμπιακὸν λόγον (Πρακτικὰ τῆς Συγκλήτου τοῦ 1872—73). Τῇ 4 Μαΐου 1875 ἐξεφωνήθη ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ὑπὸ τοῦ Α. Ἀναγνωστάκη ὁ Ὀλυμπιακὸς λόγος περὶ τῆς Γ' Ὀλυμπιάδος. Αὕτη δὲ εἶνε καὶ ἡ τελευταία σύμπραξις τοῦ Πανεπιστημίου εἰς τὴν ἐορτὴν τῶν Ὀλυμπίων· διότι αἱ τελευταῖαι περὶ αὐτῶν διατάξεις οὐδὲν μνημονεύουσι περὶ συμμετοχῆς τοῦ Πανεπιστημίου.

Ἡ ἀνακομιδὴ τοῦ λειψάνου τοῦ αἰοιδίου Α. Κοραῆ ἀπὸ τῶν Παρισίων, ὅπου ἦτο ἐπὶ τσαῦτα ἔτη τεθαμμένον (ἐν τῷ κοιμητηρίῳ Mont-Parnasse), εἰς τὰς Ἀθήνας (ἀ' Νεκροταφεῖον) ἐπενοήθη καὶ ἐτελέσθη ὑπὸ ἐπιτροπῆς ὁμογενῶν ἐν Μασσαλία, ἣτις καὶ ἄλλα ἔργα ἔπραξε πρὸς τιμὴν τῆς μνήμης τοῦ ἐνδόξου φιλολόγου. Κατὰ τὴν πάνδημον ταύτην τελετὴν τὸ Πανεπιστήμιον συνέπραξε συμφώνως πρὸς τὸ ἐν τῇ τῆς 21 Μαρτίου 1877 συνεδριάσει τῆς Σύγκλητος ψηφισθὲν ψήφισμα, ὅπερ ἔχει ὡς ἑξῆς :

«Α' Τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον συνεπιμεληθήσεται τῶν τιμῶν τῶν ἀποδοθησομένων κατὰ τὴν Πανελληνίον ταύτην τελετὴν εἰς τὴν σποδὸν τοῦ μεγάλου ἀνδρός, ὅστις πρωτανεύσας τῆς πνευματικῆς τοῦ ἔθνους ἀναγεννήσεως περιειροποίητο ἀγήρατον μὲν ἑαυτῷ τὸ κλέος, τῇ δὲ γεννησάσῃ Ἑλλάδι ἀδροτάτην τὴν ὄνησιν.

» Β' Ἡ ἀκαδημαϊκὴ Σύγκλητος θέλει συνοδεύσει ἐν στολῇ τὴν προπομπὴν τῶν λειψάνων εἰς τὸν πρὸς τοῦτο ὠρισμένον τάφον. Προσκαλεῖ δὲ ἅπαντας τοὺς καθηγητὰς καὶ ὑφηγητὰς καὶ τοὺς φοιτητὰς τοῦ Πανεπιστημίου εἰς τὴν συνοδίαν τῆς προπομπῆς.

» Γ' Ὁ ἀντιπρύτανης τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ἀπαγγελεῖ λογύδιον ἐξ ὀνόματος τοῦ ἀνωτάτου τούτου παιδευτηρίου.»

Πρωτανεύων ἀντιπρύτανης ἦτο τότε ὁ Ἐμμ. Κόκκινος· τὸ δὲ ψήφισμα τοῦτο ἐξετελέσθη ἀκριβέστατα.

Ἡ ἐθνικὴ ἑορτὴ τῆς ἡλικιώσεως τοῦ Διαδόχου, συγκινήσασα ἐκ μυχιαιτάτων τὴν καρδίαν τῶν ἀπανταχοῦ Ἑλλήνων καὶ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας δημοτελέστατα ἑορτασθεῖσα ἐν Ἀθήναις, δὲν ἐδύνατο ν' ἀφήσῃ ἀπαθὲς τὸ ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον. Ὅθεν ἐν τῇ ἐκτάκτῳ συνεδριάσει τῆς 1 Δεκεμβρίου 1886 ἡ Σύγκλητος ἐψήφισε τὸ ἑξῆς ψήφισμα :

«Ὁμοφώνῳ γνώμῃ τοῦ Πρυτάνεως καὶ τῆς Συγκλήτου τὸ Πανεπιστήμιον ἐπὶ τῇ ἡλικιώσει τῆς Α. Β. Υ. τοῦ Διαδόχου τελεῖ ἑορτὴν ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ αὐτοῦ τῇ 5 Δεκεμβρίου ἡμέρᾳ Παρασκευῇ καὶ ὥρᾳ 3 μ. μ. Ὁ καθηγητῆς τῆς ἱστορίας κ. Κωνσταντῖνος Παπαβρῆγόπουλος θέλει ἐκφωνήσῃ τὸν πανηγυρικὸν λόγον. Τὴν ἐσπέραν δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας θέλει γείνη λαμπαδηφορία τῶν φοιτητῶν». Καὶ τῷ ὄντι κατὰ τὴν ὀρισθεῖσαν ἡμέραν καὶ ὥραν, παρόντος τοῦ Βασιλέως, τῆς Βασιλίσσης, τοῦ Διαδόχου καὶ τῶν ἄλλων Βασιλοπαίδων, τοῦ Ὑπουργείου καὶ πάντων τῶν ἐν τέλει καὶ πυκνοτάτου πλήθους ἄλλων ἀκροατῶν, ὁ Κ. Παπαβρῆγόπουλος ἀπήγγειλε τὸν λόγον, ὃν διεδέχθησαν ζωηραὶ ἀνευφημίαι ὑπὲρ τῶν Βασιλέων καὶ τοῦ Διαδόχου. Τὴν ἐσπέραν ἔγεινεν ἐπιτυχῶς ἡ λαμπαδηφορία τῶν φοιτητῶν, ἡγουμένης τῆς Συγκλήτου, ἀπὸ τοῦ Πανεπιστημίου μέχρι τῶν ἀνακτόρων. Ἐνταῦθα ὁ Βασιλεὺς καὶ ὁ Διάδοχος ἀπαντῶντες εἰς προσφώνησιν τοῦ πρυτάνεως ηὐχαρίστησαν τὸ Πανεπιστήμιον διὰ τὴν πρὸς Αὐτοὺς ἔνδειξιν ταύτην τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς ἀγάπης.

Ἄλλην ἑκτακτον ἑορτὴν συνεώρτασε τὸ Πανεπιστήμιον τὴν πεντηκονταετηρίδα τοῦ καθηγητοῦ Ἰ. Α. Σούτσου. Ἡ πανεπιστημιακὴ αὕτη ἑορτὴ ἦτο μοναδική· διότι ἐκ τῶν κατὰ τὴν ἰδρυσιν διορισθέντων καθηγητῶν μόνος ὁ Ἰ. Α. Σούτσος ηὐτύχησε νὰ διανύσῃ πεντηκονταετῆ καθηγητικὸν βίον καὶ μετὰ τῆς τοῦ Πανεπιστημίου νὰ συνεορτάσῃ καὶ τὴν ἑαυτοῦ πεντηκονταετηρίδα. Καὶ οἱ μὲν καθηγηταὶ καὶ φοιτηταὶ τῆς νομικῆς Σχολῆς εἶχον ἐγκαίρως παρασκευάσῃ τὰ δῶρα, τὰ ὅποια ἔμελλον νὰ προσφέρωσιν εἰς τὸν ἑορτάζοντα· ἡ δὲ Σύγκλητος ἐν τῇ συνεδριάσει αὐτῆς τῆς 25 Ἀπριλίου 1887 ἐκανόνισε τὰ τῆς ἑορτῆς, ἧτις τὴν ἐπαύριον ἐτελέσθη ὡς ἐξῆς.

Ἀπὸ πρώτας ἀνεπετάσθη ἡ σημαία ἐπὶ τοῦ ἀετώματος τοῦ Πανεπιστημίου, τὴν δὲ 10 ὥραν π. μ. ὁ Πρύτανις μετὰ τῶν Συγκλητικῶν μετέβησαν ἐν σώματι εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ ἐορτάζοντος φέροντες ἐντὸς κομποῦ χαρτοφυλακίου ἐπὶ μεμβράνης γεγραμμένα τὰ ἐξῆς συγχαρητήρια γράμματα « Ἰωάννη Σούτσω, καθηγητῇ τῆς νομικῆς Σχολῆς αἰσίως τὴν πεντηκονταετηρίδα τῆς ἑαυτοῦ διδασκαλίας τελοῦντι ὁ Πρύτανις καὶ ἡ Σύγκλητος τοῦ Πανεπιστημίου συγχαίρει ἐπὶ τῇ εὐτυχίᾳ ταύτῃ καὶ μετὰ πάσης τῆς τῶν διδασκόντων χορείας εὐχεται ὅπως ἐπὶ πολὺν καὶ τοῦ λοιποῦ χρόνον τὴν σοφὴν καὶ καρποφόρον αὐτοῦ διδασκαλίαν διατελῇ παρέχων τῇ σπουδαζούσῃ νεολαίᾳ, ἀδίδου εὐγνωμοσύνης καὶ ἀγάπης ἀπολαύων

Ὁ Πρύτανις

Οἱ Συγκλητικοί

Ὁ γραμματεὺς. »

Ἐγχειρίζων τὰ γραπτὰ ταῦτα συγχαρητήρια ὁ Πρύτανις προσεφώνησε τὰ δέοντα, εἰς ἃ ὁ ἐορτάζων ἀπήντησε προσηκόντως. Ἀφ' οὗ δὲ ἀπῆλθεν ὁ Πρύτανις καὶ ἡ Σύγκλητος, προσῆλθον ἐν σώματι οἱ καθηγηταὶ τῆς νομικῆς Σχολῆς, ἡγουμένου τοῦ κοσμήτορος, καὶ προσήνεγκον εἰς τὸν ἐορτάζοντα γηραιὸν συνάδελφον τὴν μαρμαρίνην προτομὴν αὐτοῦ, ἔργον τοῦ γλύπτου Βρούτου. Τελευταῖον προσῆλθεν ἐπιτροπὴ φοιτητῶν τῆς νομικῆς Σχολῆς, παρακολουθούντων πολλῶν καὶ ἄλλων φοιτητῶν καὶ τῶν ἄλλων Σχολῶν, καὶ προσέφερον εἰς τὸν σεβαστὸν καθηγητὴν τὸ ὑπὸ τῶν φοιτητῶν τῆς νομικῆς Σχολῆς παρασκευασθὲν δῶρον, ὑδρογραφίαν τοῦ Πανεπιστημίου. Πάντες δὲ οἱ οὕτω τιμήσαντες καὶ συγχαρέντες τὸν καθηγητὴν προσεφώνησαν αὐτὸν καὶ ἀντεφωνήθησαν διὰ θερμῶν καὶ ἐγκαρδίων λόγων.

Τὸ Πανεπιστήμιον μετέσχε καὶ τῆς ἐν Κερκύρα τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1887 τελεσεύσεως ἐορτῆς τῶν ἀποκαλυπτηρίων

τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος Ἰ. Καποδιστρίου. Ἀντιπρόσωποι τοῦ Πανεπιστημίου παρεστάθησαν κατ' αὐτήν ὁ Πρύτανις Γ. Καραμήτσας καὶ ὁ γραμματεὺς Ν. Γουναράκης. Τὸ προσφώνημα τοῦ Πρυτάνεως δημοσιεύεται ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ.

Τελευταία ἑορτὴ εἶνε ἡ τῆς πεντηκονταετηρίδος τοῦ Πανεπιστημίου. Περὶ ταύτης παραπέμπομεν εἰς ὅσα λέγει ὁ τελευταῖος τῆς πεντηκονταετίας Πρύτανις Γ. Καραμήτσας ἐν τε τῷ λόγῳ αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ ἀφηγήσει τῆς ἑορτῆς τῇ προτεταγμένη τοῦ τεύχους τῶν ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι ἐκδοθεισῶν πραγματειῶν τῶν καθηγητῶν.

Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο κεφάλαιον δι' ἔλλειψιν οἰκειότερου τόπου ἐκρίναμεν εὐλογον νὰ ἐπισυνάψωμεν καὶ τινὰ περὶ τῶν ἀποστολῶν, δι' ὧν τὸ ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον συμμετέσχε τῶν ἐπιστημονικῶν συνόδων τῆς ἀλλοδαπῆς ἢ ἑορτῶν ξένων Πανεπιστημίων καὶ περὶ τῶν οἰωνόηποτε ἄλλων πρὸς αὐτὰ σχέσεων, ἔτι δὲ καὶ περὶ ἀπονομῆς διδακτορικῶν πτυχίων ἐπὶ τιμῇ. Τὴν περὶ ταῦτα ἐνέργειαν τοῦ Πανεπιστημίου ὡς ἐκτάκτως καὶ σπανίως γινομένην δὲν θέλομεν διανείμῃ κατὰ τὰς τρεῖς περιόδους, ἀλλὰ θέλομεν ἐκθέσῃ αὐτὴν συλλήθῃ ἐνταῦθα ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τῆς πεντηκονταετίας.

Ἄμα συσταθὲν τὸ ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον συνησθάνθη τὴν σπουδαιότητα αὐτοῦ καὶ εὐγένειαν καὶ ἐφρονηματίσθη ἐπιστημονικῶς. Ὅθεν ἤξίωσε νὰ καταλάβῃ τὰξιν τινὰ εὐπρεπῆ μεταξὺ τῶν ἄλλων Πανεπιστημίων καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν συλλόγων. Πεποιθὸς δὲ καὶ εἰς τὴν πανταχόθεν ἐκφραζομένην πρὸς αὐτὸ ἀγάπην, ὡς ἐπαγγελομένον τὴν ἐπάνοδον τῶν ἐπιστημῶν εἰς τὴν πρώτην αὐτῶν κοιτίδα, δὲν ᾔ-

κνησε νὰ δεχθῆ εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς πολλὰς προσκλήσεις εἰς ἐπιστημονικὰς συνόδους. Ἴδου τί λέγει περὶ τούτου ὁ δεύτερος ἐπὶ τριετιᾶν διατελέσας πρύτανις Γ. Α. Ῥάλλης σ. 16 τοῦ λόγου αὐτοῦ.

«Ἡ ἀνταπόκρισις αὕτη (τῆς πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ Πανεπιστημίου Ἐπιτροπῆς) ἐπέφερε τὸ ἔτι προσφιλέστερον ἀποτέλεσμα . . . νὰ συνδέσῃ τὸ Ὀθώνειον Πανεπιστήμιον μὲ τὸν λοιπὸν φωτισμένον κόσμον, ὅστις οὐ μόνον τὸ ἠγάπησε καὶ τὸ ὑπεστήριξε παντοιοτρόπως, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐτίμησε κατατάξας αὐτὸ εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς εἰς τὴν αὐτὴν μὲ τὰ λοιπὰ τῆς Εὐρώπης Πανεπιστημεία τάξιν καὶ ἀξιώσας νὰ παρευρίσκωνται καὶ τὰ μέλη αὐτοῦ εἰς τὰς ἐτησίας τῶν ἐπιστημόνων συνόδους τῆς Εὐρώπης, εἰς τὰς ἀφθόλους πηγὰς τῆς ὁποίας ἀντλοῦντες ἐκάστοτε οἱ συναδελφοὶ μας θέλουν ἐπανερχόμενοι μεταξὺ μας ποτίζει μὲ τὰ καθαρὰ ἐκεῖνα νάματα τὰς ἀπόξηρανθείσας τῆς ἕω πεδιάδας, μεταβιάζοντες ἀνεπαισθήτως τὸν πολιτισμὸν τῆς Ἑσπερίας εἰς τὴν Ἀνατολήν».

Καὶ κατὰ μὲν τὸ 1839 μετέβησαν ἀπεσταλμένοι ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου εἰς τὴν ἐν Πίσαις σύνοδον τῶν ἐπιστημόνων ὁ Ἴω. Βοῦρος καὶ Κυρ. Δομνάνδος, οἵτινες κατὰ τὴν περὶ τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν ἔκθεσιν πρὸς τὸ Ἀκαδημαϊκὸν συμβούλιον, δημοσιευθεῖσαν διὰ τοῦ Αἰῶνος τῆς 29 Νοεμβρίου καὶ Ἑλλην. Ταχυδρόμου τῆς 10 Δεκεμβρίου 1839, ὑπέβαλον ἰταλιστὶ γεγραμμένα δύο ὑπομνήματα, ὁ μὲν Δομνάνδος περὶ τῆς νήσου Θήρας, ὁ δὲ Βοῦρος περὶ τῶν ὀρυκτῶν καὶ θερμῶν ὑδάτων τῆς Ἑλλάδος. Ἐγείναν δὲ μετὰ πολλῆς φιλοφροσύνης καὶ συμπαθείας δεκτοὶ οὐ μόνον παρὰ τῶν ἄλλων Ἰταλῶν, οἵτινες ἐφάνησαν πρόθυμοι νὰ συνδράμωσι τὸ κατὰ δύναμιν ὑπὲρ τῆς ἐπιστημονικῆς προόδου τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ

Μ. Δουκὸς τῆς Τοσκάνης. Κατὰ δὲ τὸ 1840 ἀπεστάλη εἰς τὴν ἐν Τουρίνῳ σύνοδον τῶν ἐπιστημόνων ὁ ἐπίτιμος καθηγητῆς τῆς ἰατρονομικῆς Α. Πάλλης, τοῦ ὁποῦοι συνοπτικὴ ἔκθεσις τοῦ ἐν Ταυρίνοις ἐπιστημονικοῦ συλλόγου τοῦ 1840 ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ Αἰῶνι τῆς 17 Νοεμβρίου 1840. Ἐν ταύτῃ ὁ Α. Πάλλης ὠμίλησε περὶ τῶν ἐνδημικῶν τῆς Ἑλλάδος νόσων. Κατὰ τὸ 1841 ἐξελέχθη ὑπὸ τῆς Συγκλήτου ὁ Πρύτανις Γ. Α. Πάλλης, ἂν καὶ δὲν ἦτο φυσιοδίφης, ἵνα μεταβῇ εἰς τὴν ἐν Ἐρλάγγῃ σύνοδον τῶν γερμανῶν φυσιοδιφῶν. Ἀλλὰ διὰ τὰς ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων γενομένας κατακρίσεις, εἰς τὰς ὁποίας ὁ Γ. Α. Πάλλης ἠναγκάσθη ν' ἀπαντήσῃ δημοσιεύσας καὶ ἀπόσπασμα τῶν Πρακτικῶν τῆς Συγκλήτου, ἀπεστάλη ὁ Ἰ. Ὀλύμπιος, ὅστις μετὰ χαρᾶς καὶ εὐγνωμοσύνης ἐξαίρει ἐν τινὶ ἐπιστολῇ (Ἑλληνικ. Ταχυδρόμου 7 Νοεμβρίου 1841) τὰς πρὸς αὐτὸν δαφιλευθείσας παντοίας εἰλικρινεῖς φιλοφροσύνας καὶ χαρᾶς ἐνδείξεις τῶν Γερμανῶν λογίων. Τῆς δὲ τοῦ Ν. Κωστῆ ἀποστολῆς εἰς Βρυνόπολιν (Λόγ. Πάλλη σ. 18) δὲν φαίνονται τὰ ἴχνη. Τὸ ἀκόλουθον ἔτος ἀπεστάλη εἰς τὴν ἐν Οὐλμῃ σύνοδον τῶν φιλολόγων ὁ Κ. Δ. Σχινᾶς, ὅστις διερχόμενος τῆς Βιέννης συνετέλεσεν εἰς σύστασιν ἐπιτροπῆς πρὸς συλλογὴν χρηματικῶν συνδρομῶν ὑπὲρ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῆς βιβλιοθήκης. Λεπτομερὲς ἔκθεσις περὶ τῆς ἀποστολῆς ταύτης ὑπάρχει ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Συγκλήτου (Συνεδρ. 29 Φεβρουαρίου 1843). Κατὰ δὲ τὸ 1845 καὶ 1846 μνημονεύονται δύο προσκλήσεις πρὸς τὸ ἡμέτερον Πανεπιστήμιον, ἀλλ' εἰς οὐδετέραν τούτων ἐπέμφθη ἀντιπρόσωπος, εἰς μὲν τὴν πρώτην, ὡς ἀτελοῦς οὔσης τῆς προσκλήσεως, εἰς δὲ τὴν δευτέραν δι' ἔλλειψιν τῆς πρὸς τὴν ἀποστολὴν ἀναγκαίας δαπάνης (Πρακτ. Συγκλ. 9 Ἰουλ. καὶ 30 Ἰουνίου 1846). Καθ' ὅλην δὲ τὴν δευτέραν

περίοδον οὐδεμία οὔτε ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Συγκλήτου οὔτε ἐν ταῖς λογοδοσίαις τῶν Πρυτάνεων μνημονεύεται ἀποστολή εἰς ἐπιστημονικόν τι συνέδριον. Μία μόνη ἀποστολή ἔγεινε τῷ 1854 ἐξ Ἀθηνῶν εἰς τὴν Ἀμερικὴν οὐχὶ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου, ἀλλὰ λίθου ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως διὰ τὸ ἐν Οὐασινγκτῶνι ἰδρυθὲν μαισωλεῖον τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς Ἀμερικανικῆς συμπολιτείας. Ἐπὶ τοῦ λίθου τούτου τοῦ ἐκ τοῦ Παρθενῶνος ἐπεγράφη κατ' ἀπόφασιν τῆς Συγκλήτου ἡ ἐξῆς ὑπὸ Θ. Μανούση συνταχθεῖσα ἐπιγραφή :

ΓΕΩΡΓΙΩ ΟΥΑΣΙΓΚΤΩΝΙ
 ΗΡΩΙ ΣΤΡΑΤΗΓΩΙ ΑΚΡΩΙ ΠΟΛΙΤΗΙ
 ΙΔΡΥΤΗΙ ΝΕΑΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΕΥΝΟΜΟΥ
 Η ΣΟΛΩΝΟΣ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΠΑΤΡΙΣ
 ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΜΗΤΗΡ
 ΤΟΝ ΑΡΧΑΙΟΝ ΤΟΥΤΟΝ ΔΙΘΟΝ
 ΤΙΜΗΣ ΚΑΙ ΘΑΥΜΑΣΜΟΥ ΤΕΚΜΗΡΙΟΝ.

Κατὰ τὴν τρίτην περίοδον ἤρχισαν πάλιν νὰ γίνωνται τινὲς οὐχὶ πολὺ συχναὶ ἀποστολαὶ καὶ νὰ συνάπτονται οὕτως πρὸς τοὺς ἐπιστημονικοὺς συλλόγους τῆς ἀλλοδαπῆς παροδικαὶ τινες σχέσεις. Οὕτως ἡ Ἀκαδημαϊκὴ Σύγκλητος, λαβοῦσα παρὰ τοῦ Στροῦβε, καθηγητοῦ τοῦ ἐν Ὀδησσῷ ἀρτισυστάτου Πανεπιστημίου, ὡς ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν βιβλίον περιέχον πρακτικὰ καὶ ὑπομνήματα τοῦ Πανεπιστημίου ἐκείνου, ἀνταπέστειλε λόγους Πρυτάνεων, ἐκθέσεις διαγωνισμῶν καὶ ἀντίτυπα συγγραμμάτων καθηγητῶν καὶ ὑφηγητῶν, ἵνα οὕτως γείνη ἀρχὴ πνευματικῶν σχέσεων τῶν δύο γειτνιαζόντων Πανεπιστημίων (Πρακτ. τ. Συγκλ. 13 Ἰουλίου 1868).

Τὸ ἀκόλουθον ἔτος ὁ καθηγητὴς Θ. Γ. Ὀρφανίδης, προσ-

κληθείς εἰς τὸ ἐν Πετροπόλει συνεργόμενον Συνέδριον τῶν Βοτανικῶν καὶ θέλων νὰ μετάσχη καὶ τῆς συγχρόνως γενησομένης ἐκεῖ φυτοκομικῆς Ἐκθέσεως, ἀπεστάλη δαπάνη τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῆς Κυβερνήσεως (Πρακτ. τ. Συγκλ. 20 Μαρτίου 1869). Ἐκ δὲ τοῦ λόγου τοῦ Πρύτανης Γ. Α. Ῥάλλη σ. 46 καὶ τῆς εἰς αὐτὸν σελ. 103 ἐπισυνημμένης ἐκθέσεως τοῦ Ὀρφανίδου καταφαίνεται πόσον εὐδοκίμως παρέστη τὸ Ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον διὰ τοῦ Θ. Ὀρφανίδου.

Περὶ τὸν Αὐγούστον τοῦ 1874 ὁ πρύτανης τοῦ ἐν Βοστώνης Β. Ἀμερικῆς Πανεπιστημίου, ἀποταθεὶς πρὸς τὸν τοῦ ἡμετέρου, ἐζήτησε νὰ συναφθῶσι τοιαῦται σχέσεις μεταξὺ τῶν δύο ἀνωτάτων ἐκπαιδευτηρίων, ὥστε νὰ δύνανται οἱ τοῦ ἀμερικανικοῦ Πανεπιστημίου φοιτηταὶ νὰ συμπληρῶσι τὰς ἑαυτῶν σπουδὰς ἐν τῷ ἡμέτερῳ ὑπὸ τὸν ἔρον τῆς ἀκαδημαϊκῆς ἀτελείας. Ὁ Πρύτανης ἀπήντησεν ὅτι οἱ Ἀμερικανοὶ φοιτηταὶ θὰ ἐξωμοιοῦντο κατὰ τοῦτο πρὸς τοὺς ἡμεδαποὺς (Πρακτ. τ. Συγκλ. 17 Αὐγούστου 1874).

Κατὰ Μάρτιον τοῦ 1877 τὸ ἡμέτερον Πανεπιστήμιον ἔλαβε πρόσκλησιν εἰς τὴν ἐορτὴν τῆς 400ῆς ἀμφιετηρίδος τοῦ ἐν Οὐψάλῃ Πανεπιστημίου. Καὶ ἀντιπρόσωπος μὲν οὐδεὶς ἐντεῦθεν ἐπέμφθη δι' ἔλλειψιν πόρων· ἀπεφασίσθη δὲ νὰ σταλῇ διατριβὴ τοῦ Θ. Ὀρφανίδου βοτανικὴ εἰς ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν γεγραμμένη, περιέχουσα σύγκρισιν τοῦ Λιναίου πρὸς τὸν Θεόφραστον, καὶ συγχαρητήριος ἐπιστολὴ ὡσαύτως εἰς τὴν ἀρχαίαν συντεταγμένη ὑπὸ Δ. Σεμιτέλου. Καὶ ἡ μὲν ἐπιστολὴ ἐστάλη, ἡ δὲ διατριβὴ ἀγνοῶ ἂν καὶ συνετάχθη. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἀνεκοινώθη 1) εἰς τὸν γραμματέα τοῦ Πανεπιστημίου καὶ δι' αὐτοῦ εἰς πάντας τοὺς ἐπιστήμονας καὶ τοὺς λογίους, ὅτι σύνοδος ἐπιστημόνων ἔμελλε νὰ συνέλθῃ ἐν Δουβλίῳ τῇ 14 Αὐγούστου 1878· 2) ὑπὸ τῆς ἐν Λισσαβῶνι Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν ὁ θάνατος τοῦ Ἀλεξ.

Ἐρκουλάνου. Ὁ Πρύτανις ἔπεμψεν ἐπιστολὴν συλλυπητήριον.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος τὸ συμβούλιον τῆς ἐν Παρισίοις Ἐλευθέρας Σχολῆς τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν ἀπεφάσισε νὰ δοθῇ εἰς τὸ ἡμέτερον Πανεπιστήμιον «μία τῶν 20 θέσεων τῶν ἑρσιθεισῶν διὰ ἰσάριθμα Πανεπιστήμια, ὅπως ἕκαστον αὐτῶν στείλῃ ἓνα ἔχοντα δωρεὰν εἴσοδον εἰς τὰ μαθήματα τῆς Σχολῆς καὶ εἰς τὴν βιβλιοθήκην» (Πρακτ. τ. Συγκλ. 4 Νοεμβρίου 1878).

Περὶ τὸ 1884 ἔλαβε τὸ ἡμέτερον Πανεπιστήμιον ἐπίσημον πρόσκλησιν παρὰ τοῦ ἐν Ἐδιμβούργῳ Πανεπιστημίου, ἵνα ἀποστείλῃ ἀντιπρόσωπον εἰς τὴν ἐορτὴν τῆς 300ῆς ἀμφιετηρίδος αὐτοῦ. Καὶ ἡ Σύγκλητος ὤρισεν ὡς τοιοῦτον τὸν ἐν Βερολίνῳ πρεσβεύοντα Ἄ. Ρ. Ῥαγκαβῆν, ἀποποιηθέντος δὲ τούτου, τὸν ἐν Λονδίνῳ πρέσβυν (Πρακτ. τ. Συγκλ. 28 Ἰανουαρ. 1884).

Τέλος τῷ 1886 τὸ Ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον προσκλήθην ὑπὸ τοῦ ἐν Ἐιδελβέργῃ, ἐορτάζοντος τὴν ἡμιχιλιετηρίδα τῆς συστάσεως αὐτοῦ, ἔπεμψεν ἵνα συμμετάσχωσι τῶν ἐορτῶν τοὺς καθηγητὰς Μ. Βενιζέλον καὶ Κ. Ν. Κωστῆν καὶ τὸν γραμματέα Ν. Γουναράκην. Περιγραφὴν τῶν αὐτόθι τελεσθεισῶν ἐορτῶν ἐξέδωκεν ὁ Κ. Ν. Κωστῆς.

Διπλώματα διδακτορικὰ ἐπὶ τιμῇ σπανίως ἀπέπειμε τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον. Τοιαῦτα δ' εὔρον ἀναγεγραμμένα τὰ ἑξῆς :

Ἡ θεολογικὴ Σχολή, ἥτις ὡς γνωστὸν μόνον προλύτου πτυχίον παρέχει εἰς τοὺς ἐξεταζομένους φοιτητὰς αὐτῆς, ἀπέπειμε τὸ διδακτορικὸν δίπλωμα τιμῆς ἕνεκεν εἰς τοὺς καθηγητὰς Κωνσταντῖνον Κοντογόνην τῷ 1862 καὶ Π. Ρομπότην τῷ 1870, ἔτι δὲ «εἰς τοὺς διαπρεπεῖς ἱεράρχας ἀγίους Ἡρακλείας καὶ Νικομηδείας, οἵτινες καὶ μετὰ τὴν προ-

χειρίσιν αὐτῶν εἰς τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα οὐκ ἐπαύσαντο τῇ θεολογικῇ ἐπιστήμῃ σχολάζοντες καὶ δοκίμοις συγγραφαῖς ταύτην πλουτίζοντες» (καθὼς λέγει ὁ πρύτανις Ν. Δαμαλαῶς ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ 1879 σελ. 18). Ἐκτὸς δὲ τούτων κατὰ τὸν Αὐγούστον τοῦ 1882 ὠνόμασεν ἐπιτίμους διδάκτορας τὸν μητροπολίτην Ἀθηνῶν καὶ πρόεδρον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Προκόπιον, τὸν καθηγητὴν τῆς θεολογίας ἀρχιμανδρίτην Νικηφόρον Καλογεράν, τὸν καθηγητὴν τῆς θεολογίας Νικόλαον Δαμαλαῶν καὶ τὸν ἀρχιμανδρίτην Σωκράτην Κολιάτσον διευθύναντα ἐπὶ δεκαευνέα ἔτη τὴν Ριζάρειον ἐκκλησιαστικὴν σχολήν.

Ἡ δὲ νομικὴ Σχολὴ πρῶτον μὲν τιμητικὸν δίπλωμα διδάκτορος ἀπένευμε διὰ τοῦ κοσμητήτορος αὐτῆς Ἐμμ. Κοκκίνου, τυχαίως ἐπιδημοῦντος ἐν Παρισίοις, εἰς τὸν πρόεδρον τῆς γαλλικῆς Βουλῆς Λέοντα Γαμβέτταν, ὡς ἀρωγὸν καὶ ἀντιλήπτορα τῆς τότε ἐλληνικῆς ὑποθέσεως τῷ 1879. Δεύτερον δὲ τῷ 1884 εἰς τὸν περιφανῆ νομοδιδάσκαλον Ζαχαρίαν Λίγγενταλ ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι ἀπὸ τῆς εἰς διδάκτορα ἀναγορεύσεως αὐτοῦ.

Ἡ ἰατρικὴ Σχολὴ ἐν καὶ μόνον ἀπένευμε τιμητικὸν δίπλωμα διδάκτορος εἰς τὸν ἔξοχον ἐπιστήμονα Ρουδόλφον Φίρχωβ (Virchow) ἐπισκεφθέντα τὰς Ἀθήνας τῷ 1879.

Ἡ φιλοσοφικὴ Σχολὴ εἰς οὐδένα οὐδὲν ἔδωκε τιμητικὸν δίπλωμα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἐπίκλησις τοῦ Πρυτάνεως Γ. Α. Ῥάλλη

*Ἡ τοῦ Ὀθωνος Ἀκαδημία πρὸς τοὺς Ἑλληνας
καὶ Φιλέλληνας.*

Ἡ μακρὰ δουλεία, ἣς μόλις χθὲς οἱ Ἕλληνες ἀπηλλάγησαν, οὐχ οἷα τ' ἐγένετο λήθην τοῦ χρόνου αὐτοῖς ἐμποιῆσαι, καθ' ὃν ἡ σφῶν πατρίς ἐν ταῖς μάλιστα ἐπὶ παιδείᾳ διαπρεπούσαις ἐτάττετο. Καὶ ἐν μὲν τοῖς λόγου μετόχοις, οἳ οὐ πολλοὶ ἦσαν, ἡ ἔγγραφος ἱστορία, ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις τὰ πρὸς πάντων ὀρώμενα παλαιὰ μνημεῖα, ἐρμηνεύοντά πως τὴν ἱστορίαν, ἀεὶ τὴν ἀνάμνησιν ἀνεβρίπιζον. Ἡ δὲ τῶν τῆς τέχνης ἀριστουργημάτων, ἃ τὴν περικλεῆ ταύτην χώραν ἔτι κοσμοῦσι, διηνεκῆς ὄψις, ἡ τῆς ἀρχαίας φωνῆς μάθησις, ἡ γε, ὑπὸ τῆς ὀρησκείας εἰσποιηθεῖσα, δεσμοῖς ἀλύτοις τῇ καθ' ἡμᾶς διαλέκτῳ συνέζευκται, τὸ τῶν ἀλλοδαπῶν θάμβος πρὸς πᾶν ὅ,τι ἡ Ἑλληνικὴ εὐφυΐα παρήγαγε, πάντα ταῦτα, οὐσιωδῶς ἐν τῷ Ἑλληνι εἰς τὴν τῆς ὀρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς ἐνότητος διατήρησιν ξυμβαλλόμενα, ἀπαυστὶ ἀπεδείκνυον, ὅσον μὲν ἐνδοξὸς ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ ἦν, ὅσον δ' ἐκ διαμέτρου ἀντικειμένη ἡ πάντων τῶν τῆς δουλείας δεινῶν ἔμπλεως ἐνεστῶσα ὑπῆρχε κατάστασις. Καίτοι δ' οἳ τῶν Ἑλλήνων παῖδες ὑπὸ τοσοῦτων δυστυχημάτων ἦσαν περιστοιχούμενοι, ὅμως μὲν τοι γε οὐ μόνον ἀνέλπιστοι οὐκ ἐγένοντο, ἀλλὰ τὸν νοῦν εἰς τὸ μέλλον τρέποντες, κατὰ βραχὺ βεβαίως ἐπέισθησαν, ὡς οὐπω ἂν αὐτοῖς εἴμαρτο πέρασ ἔσχε.

καί ὡς μόνη ἡ παιδεία ἠδύνατο τὴν ἀδοξίαν, εἰς ἣν ἀναξίως ἐνέπεσον, περιαιροῦσα, αὐθις αὐτούς, οἳοι πάλαι ποτὲ ἦσαν, ἀποδειξάι. Διὰ τῆς ἐμπορίας οὖν τῶν Ἑλλήνων τοῖς σοφοῖς προσπελασάντων ἔθνεσι, καὶ πλοῦτον τινὰ περιποιησαμένων, καὶ τινων δ' ἐξ αὐτῶν εἰς πολλὰς φοιτησάντων Ἀκαδημίας, αἴφνης ὡς ἐκ μηχανῆς ἀπανταχοῦ διδασκαλεῖα ἀνεγειρόμενα ὤφθησαν, εἰς ἃ, ὑπὸ ἐκουσίων μόνον ἐράνων διατηρούμενα, ἐσμὸς νεανίσκων συνέρβρεεν, οὐ μόνον τὴν τῶν γλωσσῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν ἐπιστημῶν μάθησιν, αἱ τοῖς τότε κρατουσὶ δέος ἐμποιῆσαι οὐκ εἶχον, ἐξαρυσόμενοι.

Ἡ μὲν οὖν ἐν τῇ τοῦ παρόντος αἰῶνος ἀρχῇ πρὸς τὰς σπουδαίας ἀσχολίας γενομένη ῥοπή εἰς ἀκμὴν θαυμασίαν ἦν ἑλληλακυῖα. Ἀλλὰ καὶ τῆς Ὀθωμανικῆς τυραννίας ἀνυποίστου τότε ἐς τὰ μάλιστα γενομένης, ἀδύνατον ἦν τοῖς Ἕλλησι μὴ οὐχὶ αὐτῶν ἀποστῆναι. Ὁ δὲ ἀξιωματικὸς οὗτος ἀγών, οὗ ἡ εὐτυχὴς ἔκβασις καὶ τῇ τῶν Ἑλλήνων ἐπιμονῇ καὶ τῇ τῶν χριστεπωνύμων ἐθνῶν εὐνοίᾳ ὀφείλεται, πᾶσαν τὴν τοῦ Ἕλληνος ἐνέργειαν ἐπεσπάσατο· ἐν μέσῃ γὰρ τῇ τῶν ὀπλων κλαγγῇ, ἐν ᾧ χρόνῳ τὰ τῆς δουλείας δεσμὰ διαβρῆξαι ἠγωνίζετο, καὶ ἡ τοῦ ἔθνους ὑπαρξίς ἀπειλουμένη ἀμφίβολος ὀσημέραι ἐγίνετο, ἀδύνατον ἦν αὐτῷ τῇ δημοσίᾳ διδασκαλίᾳ τὸν νοῦν προσχεῖν. Ἀλλὰ γε ἅμα τῷ τὴν Ἑλλάδα αὐτονομηθῆναι τὴν κατεπεύγουσαν τῆς τῶν παιδευτηρίων καθιδρύσεως χρεῖαν οἱ ἐν τέλει ἤσθοντο.

Καίτοι δὲ αἱ τῆς τῶν πρώτων καὶ δευτέρων μαθημάτων διδασκαλίας κρηπίδες ἤδη ἔκειντο, ἀλλ' ὅμως ὁ Σεβαστὸς ἡμῶν Ἄναξ, μετὰ τὸ τῆς Βασιλικῆς ἀρχῆς ἐπιλαβέσθαι, οὐδὲν προρραγιάτερον τῆς τελεσιουργικῆς διακοσμῆσεως τῆς κοινῆς παιδείας ποιούμενος, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν κορωνίδα αὐτῇ ἐπιθεῖναι σπεύδων, τὴν τῷ ἰδίῳ ὀνόματι τιμηθεῖσαν Ἀκαδημίαν καθίδρυσεν.

Ἡ τοῦ Ὄθωνος γοῦν Ἀκαδημία σύγκειται Α' ἐκ τῆς Θεολογικῆς σχολῆς, Β' ἐκ τῆς Νομικῆς, Γ' ἐκ τῆς Ἱατρικῆς, Δ' ἐκ τῆς Φιλοσοφικῆς, ἣ δὴ καὶ τὰς ἐλευθερίου παιδείας καὶ τὰς φυσικομαθηματικὰς ἐπιστήμας περιλαμβάνει. Ὁ μὲν οὖν Σεβαστὸς τῆς Ἀκαδημίας Καθηδρυτῆς, τῇ τῶν καθηγητῶν ἀκεραιότητι καὶ φιλοπατρίᾳ πιστεύων, οὐδὲν κώλυμα τῇ τῆς διδασκαλίας ἐπέθετο ἐλευθερίᾳ· οἱ δὲ καθηγηταί, τῶν τῆς Βασιλικῆς πίστεως λαμπρῶν δειγμάτων ἀξίους ἑαυτοῦς ἀναδεῖξαι ἐφιέμενοι, ἔσπευσαν τὰ ἴδια καθήκοντα μετὰ ζήλου ἕκαστος ἐκπληρῶσαι. Ἡ τοίνυν τῶν ὑψηλοτέρων μαθημάτων ἀφήγησις ἐκ τῆς πρώτης τοῦ Μαΐου τοῦ παρελθόντος ἔτους συντόνως ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ γίγνεται, ἐγγραφέντων μέχρι τοῦ νῦν ἀμφὶ τοὺς ἑκατὸν πενήτηκοντα. Καὶ οὐκ ἔστι μὲν ἐν βραχεῖ οὕτω χρόνῳ τοὺς ἐκ τούτου τοῦ διδασκαλείου προσδοκωμένους καρποὺς ὀρέψασθαι, ἀλλ' εἴ τις τὸν τε τῶν καθηγητῶν ζῆλον καὶ τὴν τῶν μαθητιῶντων ἐνδελεχῆ καὶ ἄτρυτον φερεπονίαν ἐνθυμηθείη, ἀσφαλῶς ἂν μεγάλας καὶ εὐτυχεῖς τὰς προόδους περὶ τοῦ μέλλοντος προείποι.—Ἐπεὶ δ' ᾧ μάλιστα τὸν νοῦν προσχεῖν ἔδει μετὰ τὴν τῆς Ἀκαδημίας καθίδρυσιν, ἣ τῆς βιβλιοθήκης ἦν σύστασις, οὐδὲ τούτου ὁ Βασιλεὺς, καὶ τοι ἐν ἅπασιν τῇ οἰκονομίᾳ χρῆσθαι ἀρξάμενος, ἠμέλησεν· ἱκανὰ γὰρ χρήματα, τὰς πρώτας ἀνάγκας ἐκποδῶν ποιῆσαι δυνάμενα, ἐχορήγησεν. Οἱ δὲ καθηγηταὶ πάσας τὰς ἑαυτῶν, ὧν στερηθῆναι ἠδύναντο, βίβλους ἐδωρήσαντο τῇ βιβλιοθήκῃ. Καὶ οἱ φοιτηταὶ δὲ οὐδ' ἐν τούτῳ δεύτεροι θέλοντες εἶναι τὰ ἐνόητα καὶ αὐτοὶ συνεισῆνεγκον. Οὐ μόνον δ' οἱ ἐκ τῆς Ἀκαδημίας πρόθυμοι περὶ τοῦτο ἐγένοντο, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τῶν ἄλλων οὐχ ἥττονα ζῆλον ἐπιδεικνύμενοι δαφιλῶς καὶ γενναίως τὰς σφῶν δωρεὰς παρέχοντες, τὴν βιβλιοθήκην ἐπλούτισαν· χρόνῳ δὲ μικρῷ ὕστερον οὐκ ὀλίγοι τῶν σοφῶν τῆς Εὐρώπης τε καὶ Ἀμερι-

κῆς, περί πολλοῦ τὴν τῆς Ἑλλάδος ποιούμενοι ἀναγέννησιν, πολλὰς καλὰς καὶ ἀξίας βίβλους ἡμῖν ἐπέμψαντο. Ἀλλὰ γε μικροῦ διέφυγεν εἰπεῖν, ὡς τινες τῶν Ἑλλήνων πολυτεύχους ὄλας βιβλιοθήκας ἐδωρήσαντο τῇ Ἑλλάδι. Οἱ δ' ἐν τῷ Μολδαυικῷ Γαλατίῳ ἐμπορίας χάριν παροικοῦντες Ἕλληνες, ἐπειδὴ τάχιστα τὴν τῆς Ἀκαδημίας ἐπύθοντο καθίδρυσιν, πάντες ἑαυτοῖς ἔρανον ἐπιθέμενοι, ἐκ τοῦ ἐντεῦθεν προκύψαντος ἄφθονον ὠνησάμενοι ξυλείαν, πρὸς τὴν ταύτης οἰκοδόμησιν εἰς Ἀθήνας ἀπέστειλαν. Ἀλλὰ καὶ ἀργύριον οὐ μικρόν, ὅπερ ἄλλοι Ἕλληνες τῇ Ἀκαδημίᾳ διέθεντο, εἰς αὐτὸ τοῦτο δαπανηθῆναι μέλλει.

Τοιούτων οὖν καὶ τηλικούτων εὐεργεσιῶν ἐξ αὐτῆς, ὡς εἰπεῖν, ἀφეთηρίας ἢ Ἀκαδημία τυχοῦσα, ἔσπευσε τὰ τῶν δωρητῶν ὀνόματα ἐν εὐεργετῶν ἀναγράφαι καταλόγῳ, ὧν καὶ ἡ τοῦ Κράτους ἐφημερὶς μνησθεῖσα, γνωστὰ τῷ Πανελληνίῳ ἐποίησε.

Μαθοῦσα ἡ τῆς Ἀκαδημίας βουλή, ὡς πολλοὶ ἐν τῇ ἄλλοδαπῇ βούλονται μὲν οὐ μόνον βιβλία, ἀλλὰ καὶ τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης ὄργανα αὐτῇ δωρήσασθαι, ὑπὸ δὲ τῶν τῆς ἀποστολῆς δυσχερειῶν κωλύονται, δῆλον ποιεῖ ἅπασιν, ὡς οἱ πανταχοῦ τοῦ Βασιλέως ἡμῶν Πρέσβεις καὶ πρόξενοι μέλλουσι, τὰς αὐτῶν δεχόμενοι προσφοράς, ἀποστέλλειν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἀθήνησι ἃ Δεκεμβρίου αὐλή.

Ὁ Πρύτανις καὶ ἡ Βουλὴ.

Γ. Α. Πάλλης

Πρόεδρος τοῦ ἐν Ἀθήναις δικαστηρίου τῶν Ἐφετῶν καὶ καθηγητῆς τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου

(ἐκ τῆς Ἀ θ η ρ ἄ ς τῆς 14 Ἰανουαρίου 1839).

Ἄρ. 1.

Δὲν παρήλθον εἰσέτι δύο μῆνες, ἀφοῦ τὸ Πανεπιστήμιον Ὀθωνος ἐξέδωκε τὴν πρὸς τοὺς Ἑλληνας καὶ φιλέλληνας προκήρυξιν τοῦ ἐκφράζον τὴν τοῦ συλλόγου τῶν καθηγητῶν εὐγνωμοσύνην διὰ τὴν γενναίαν συνδρομὴν, τὴν ὁποίαν οἱ πλεῖστοι αὐτῶν ἔδειξαν, καταβάλλοντες εἴτε βιβλία πρὸς πλουτισμὸν τῆς βιβλιοθήκης, εἴτε ὄργανα ἢ ἄλλα ἀντικείμενα ἀνατομικά, εἴτε χρήματα ἢ ξυλείαν διὰ νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ καταστήματος τοῦ Πανεπιστημίου.

Ἡ διὰ τοῦ τύπου γνωστοποίησις τοιούτων φιλομούσων καὶ φιλογενῶν παραδειγμάτων ἔφερε κατὰ τὰς ἐλπίδας τοῦ Πανεπιστημίου τάχιστα τοὺς καρπούς της, καθότι μόλις ἐξελθοῦσαν τῶν πιεστηρίων ἰδὼν τὴν προκήρυξιν ταύτην ὁ κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας φθάσας κύριος Π. Πάλλης, πρόξενος τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως εἰς Λονδὸνον, ὠραῖσμένος μὲ τὴν γενναιότητα ἐκείνην, ἥτις στολιζέει τὸν πλούσιον πολὺ περισσότερον παρὰ τὸ ἀργύριον καὶ τὸ χρυσίον του, ἔσπευσε ν' ἀφιέρωσῃ σημαντικὴν ποσότητα χρημάτων πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ καταστήματος τοῦ Πανεπιστημίου. Διάφοροι ἄλλοι κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμα τοῦτο, ὑποσχθέντες χρηματικὰς βοηθείας ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ, καὶ μοὶ ἐξέφρασαν συγχρόνως τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἴδωσι συστημένην ἐφορίαν τινά, ἥτις λαμβάνουσα τὴν ἐπὶ τούτῳ ἔγκρισιν τῆς Βασιλικῆς Κυβερνήσεως καὶ συνάζουσα τὰς βοηθείας ταύτας νὰ φροντίσῃ νὰ ἐκτελεσθῇ ὅσον τάχος ὁ σκοπὸς τῶν δωρητῶν, ἢ οἰκοδομὴ τοῦ Πανεπιστημίου.

Τοιαύτην γενναίαν διάθεσιν βλέπων, Κύριοι, ὑπὲρ τοῦ καταστήματος, τοῦ ὁποίου τὴν διοίκησιν μοὶ ἐνεπιστεύθησαν τοῦτο τὸ ἔτος αἱ ψῆφοι τῶν συναδελφῶν μου καὶ ἡ ἔγκρισις τῆς Α. Μ., ἐνόμισα, ὅτι ἡ διαγωγὴ μου ἤθελε κατα-

σταθῆ ἀναπολόγητος ἐνώπιον τῆς κοινῆς γνώμης, ἂν παρέβλεπον νὰ στρέψω εἰς ὄφελος τοῦ Πανεπιστημίου τὴν εἰς τὴν πρόοδον καὶ ὀριστικὴν αὐτοῦ ἀποκατάστασιν τοσοῦτον συντελοῦσαν γενναίαν ταύτην τοῦ κοινοῦ ῥοπῆν.

Οὕτω λοιπόν, κύριοι, βλέπετε ὅτι ἀντὶ νὰ ἦναι χρεῖα νὰ δικαιολογήσω τὴν ὁποῖαν σᾶς ἀπηύθυνα παράκλησιν νὰ συνέλθητε σήμερον ἐνταῦθα, ἤθελα πολὺ περισσότερον εὐρεθῆ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ὑπερασπισθῶ ἐναντίον δικαίας κατηγορίας, ἂν ἀνέβαλλον τὴν συγκάλεσιν ταύτην.

Ὁμολογῶ, ὅτι τοιαῦται συνελεύσεις, συνηθέσταται εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ἱερᾶς πάλης, καθ' ἣν ὁ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἐνθουσιασμός ἐπλήρουν τὴν καρδίαν τοῦ Ἑλλήνος, παραμεληθεῖσαι ἔκτοτε ἔχουν ἄηθές τι σήμερον καὶ καινοφανές ἢ μπορῶ νὰ εἶπω, ἀλλ' εἶναι τάχα ἀποχρῶν ὁ λόγος οὗτος διὰ νὰ θεωρηθῆ τὸ ὅλως Ἑλληνικὸν τοῦτο ἔθιμον παραγεγραμμένον ;

Καὶ σήμερον αἰσθάνεται ὁ Ἑλλήν ἐνθουσιασμόν, οὐχὶ βέβαια τὸν ἐνθουσιασμόν τῶν ὅπλων καὶ τοῦ Ἄρεως, ἀλλὰ τῶν Μουσῶν καὶ τῆς παιδείας, τῆς πρώτης ταύτης τοῦ σημερινοῦ αἰῶνός μας ἀνάγκης. Ἡ νεολαία μας δὲν δραπετεύει σήμερον εἰς τὰ στρατόπεδα κάτωθεν πολεμικῆς σημαίας, ἀλλὰ γρηγορεῖ εἰς τὰς μελέτας, καὶ διώκει τὰς κατακτήσεις τοῦ πνεύματος, τοσοῦτον πλέον σταθεράς καὶ ὠφελίμους, καθόσον ὁ ἀποκτῶν αὐτὰς δὲν ἀφαιρεῖ τίποτε ἀπὸ τοῦς ἄλλους.

Σεῖς Κύριοι, Ὑπουργοὶ τοῦ Βασιλέως, Σεῖς Σύμβουλοι τῆς Ἐπικρατείας, καὶ οἱ λοιποὶ τῆς πολιτικῆς ἱεραρχίας ἀνώτεροι ἀξιωματικοί, Σεῖς πολῖται πάσης τάξεως καὶ παντὸς βαθμοῦ, οἵτινες δὲν ἀπηξιώσατε νὰ ἐπισκεφθῆτε ἐνίστε τὰς διδασκαλικὰς μας παραδόσεις, εἴσθε μάρτυρες αὐτόπται τῶν λόγων μου. Εἴσθε μάρτυρες αὐτόπται ὅτι ὁ ὑπὲρ τῆς

παιδείας ζῆλος τῶν Ἑλλήνων εἶναι ἐπίσης ζωηρός, ὅσον ἄλλοτε ἦτο ὁ ὑπὲρ τῆς ἀνακτήσεως τῆς αὐτονομίας των.

Εἰς Σᾶς λοιπόν, Κύριοι, ἀπόκειται νὰ υποβάλῃτε τὸ θεῖον πῦρ. Εἰς Σᾶς νὰ διατηρήσῃτε εἰς τὰς ψυχὰς τῶν υἱῶν τῶν Ἑλλήνων τὸ ζωογόνον σπέρμα τῆς ἀγάπης τῶν Μουσῶν.

Ἄλλ' ἐν τῶν πρὸς τοῦτο συντελεστικωτάτων μέσων νομίζω καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ, ὅστις σήμερον ἐναυθὰ μᾶς συναθροίζει, τὴν ταχεῖαν ἀνέγερσιν τοῦ Πανεπιστημίου, ἢ ἀναβολὴ τῆς ὁποίας δὲν δύναται, εἰμὴ νὰ ἐπιφέρῃ τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα. Τῷ ὄντι, Κύριοι, μ' ὄλα τὰ ἀδρὰ δαπανήματα, τὰ ὁποῖα ἡ Β. Κυβέρνησις ἀφειδῶς καταβάλλει εἰς τὸ ἐνεστὼς κατὰστημά μας, τίς ἐξ ὑμῶν δὲν γνωρίζει, ὅτι ἡ οἰκία αὕτη, ὡς καὶ πᾶσα ἄλλη ἴσως, ἥτις ἀντ' αὐτῆς ἠδύνατο νὰ προσδιορισθῇ, εἶναι μακρὰν τοῦ νὰ συνάπτῃ πολλοστημόριον ὅσων ἀπαιτοῦν αἱ ποικίλαι καὶ πολυπληθεῖς ἀνάγκαι κατὰστήματος διδακτικοῦ, περιλαμβάνοντος τέσσαρας σχολὰς, καὶ τριάκοντα δύο εἶδη μαθημάτων; τὸ μάθημα τῆς φυσικῆς ἱστορίας γίνεται ἐκτὸς τοῦ κατὰστήματος καὶ εἰς τὸ ἀντίθετον τῆς πόλεως μέρος παρ' ὅπου κεῖται τὸ Πανεπιστήμιον, διότι μακρὰν τούτου εὐρίσκονται αἱ συλλογαί, ἐφ' ὧν στρέφονται τὰ μαθήματα τοῦ καθηγητοῦ τῆς. Ἡ δημοσία βιβλιοθήκη, ἥτις ἤθελεν εὐχαριστεῖ τὰς πλείστας τῶν καθηγητῶν καὶ τῶν μαθητιῶντων ἀνάγκας εὐρίσκειται εἰς μέρος, ὅπου δὲν φθείρονται μὲν βέβαια τὰ βιβλία, χάρις εἰς τὴν ἀκάματον καὶ δραστηρίαν ἐπαγρῦπνησιν τοῦ ἐπιτετραμμένου τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ κατὰστήματος τούτου Γυμνασιάρχου, ἀλλ' ὅπου δὲν δύνανται οἱ περισσότεροι νὰ ὠφεληθοῦν ἐξ αὐτῶν, χωρὶς ἢ νὰ ἐκτεθοῦν εἰς τὰς ὀλεθριωτέρας τῆς ψυχρότητος τοῦ κατὰστήματος συνεπείας ἢ ἂν λαμβάνωσιν αὐτὰ κατ' οἶκον νὰ ὑστεροῦν αὐτῶν τοὺς λοιποὺς ὄλους. Ἡ Α. Μ. ἔνευσε νὰ διατάξῃ ν' ἀγορασθῶσι

τὰ εἰς τὴν παράδοσιν τῆς πειραματικῆς φυσικῆς ἀναγκαῖα ὄργανα, ἢ δαπάνη τῶν ὁποίων ὑπερβαίνει τὴν ἀξίαν τῶν δεκαπέντε χιλιάδων δραχμῶν, καὶ διελθόντα τὴν χωρίζουσιν τὰ δύο κράτη θάλασσαν, κεῖνται ἤδη τὰ ὄργανα ταῦτα εἰς Πειραιᾶ, διότι δὲν εὐρέθη εἰσέτι τὸ κατάλληλον μέρος τῆς καταθέσεως καὶ φυλάξεώς των, καὶ καθόσον ὁ καθηγητῆς τῆς φυσικῆς μ' ἐβεβαίωσε, τὸ μέρος τοῦτο δὲν θέλει εὐρεθῆ ἐντὸς τοῦ ἐνεστώτος καταστήματος, χωρὶς νὰ κινδυνεύσῃ ἡ πολυδάπανος αὕτη συλλογὴ νὰ φθαρῇ τάχιστα. Ἐντεῦθεν νέα ἀνάγκη κατακερματίσεως τῶν μαθημάτων τοῦ Πανεπιστημίου μὲ βλάβην μεγίστην τῶν μαθητιῶντων.

Ἄν τις ὅμως, καὶ τοι ἀναγνωρίζων τὰς ἀνάγκας ταύτας, εἶπη ὅτι εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἀνήκει νὰ τὰς θεραπεύσῃ, ἢ θελα τῷ ἀπαντήσῃ μὲ τὴν ἀνάμνησιν τῶν νοσοκομείων, τῶν ἐκκλησιῶν, τῶν διαφόρων ἄλλων καταστημάτων, τὰ ὁποῖα εἰς ἐποχὰς ὀλιγώτερον εὐτυχεῖς εἶδομεν ἀνυψούμενα μ' ἐκουσίας τῶν πολιτῶν καταβολάς. Ἦθελα τὸν παραπέμψῃ εἰς τὰ ἔθνη τῆς λοιπῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, τῶν ὁποίων, ἂν καὶ ὑπάρχουν Κυβερνήσεις καὶ παλαιότεραι καὶ πλουσιώτεραι τῆς ἰδικῆς μας, οἱ πολῖται συνέρχονται, συσκέπτονται, ἀποφασίζουσιν καὶ ἐκτελοῦν ἐν ἀκαρεῖ ἔργα, τῶν ὁποίων ἡ τελειοποίησις, ἀφιεμένη εἰς μόνους τοὺς χρηματικοὺς τῆς Κυβερνήσεως πόρους, ἤθελεν ἴσως ἀναβληθῆ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας.

Ἄλλ' ἀποτεινόμενος πρὸς ὑμᾶς, Κύριοι, οἵτινες μακρὰν τοῦ ν' ἀντικαταστήσῃτε καμμίαν ἔνστασιν, αἰσθανόμενοι βαθέως τὴν ἀνάγκην τοιαύτης συνδρομῆς, ἐδώσατε σχεδὸν ὅλοι τὸ παράδειγμα τῶν ἐκουσίων προσφορῶν, οἵτινες πρὶν ἀκούσῃτε τὰς δικαιολογίας μου μ' ἐδικαιολογήσατε, πρὶν σᾶς παρακαλέσω νὰ συνέλθῃτε μ' ἐξεφράσατε τὴν κατὰ τοῦτο ἔφεσίν σας, δὲν ἔχω χρεῖαν νὰ περιττολογήσω μὲ τὴν ἀνά-

μνησιν τοιούτων παραδειγμάτων, διὰ νὰ σᾶς πείσω, ὅτι εἰς τὰς σημερινὰς περιστάσεις εἶναι κατάλληλος καὶ ἀναγκαῖα καὶ ἐφικτὴ ἢ δι' ἰδιωτικῶν προσφορῶν οἰκοδομὴ τοῦ καταστήματος τοῦ Πανεπιστημίου.

Θεωρῶν λοιπὸν τὴν βᾶσιν ταύτην ὡς ὁμολογουμένην παρ' ἀπάντων ὑμῶν, λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ Σᾶς προτείνω νὰ ψηφοφορήσητε ἐφορίαν ἐξ ἑπτὰ ἢ ἐννέα μελῶν, ἧτις συνάπτουσα τὴν ἐμπιστοσύνην Σας καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ ἔξω κόσμου, καὶ ζητοῦσα ἀπὸ τὴν Βασιλικὴν Κυβέρνησιν τὴν ἀδειαν, νὰ τακτοποιήσῃ, νὰ φροντίσῃ, νὰ ἐκτελέσῃ κατὰ συνεννόησιν μὲ τὰς ἀρμοδίους Ἀρχὰς τὸ παρά τῆς Α. Μ. ἐγκριθέν ἢ ἐγκριθησόμενον σχέδιον καταστήματος διὰ τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τὴν βιβλιοθήκην.

(Ἐκ τῆς Ἀθηναῖς 29 Ἰανουαρίου 1839)

Ἄριθ. 2.

Ἡ ἐπὶ τῶν Σπυδορουπτῶν πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου ἐπιτροπή.

Εἰς τὸν ἐλεύθερον καὶ αὐτόνομον Ἑλληνα μετὰ τὸ στάδιον τῆς ἐθνικῆς πάλης ἀνοίγεται ἤδη τὸ στάδιον τῆς παιδείας καὶ τῶν ἐπιστημῶν, τὸ ὅποιον μόνον διατρέχων σήμερον δύναται τὰς ἠθικὰς ἀνάγκας του νὰ εὐχαριστήσῃ, καὶ τὸν μὲ χειμάρρους αἱμάτων ἐξαγορασθέντα ἐθνισμόν του νὰ ἐνισχύσῃ καὶ νὰ διατηρήσῃ. Καὶ χορηγὸς μὲν τοῦ ἀγῶνος τούτου παρακάθηται ὁ Βασιλεὺς αὐτὸς τῶν Ἑλλήνων, ἐνθαρρύνων τοὺς ἀγωνιζομένους καὶ βραβεύων αὐτοὺς καθ' ὅσον νεοσυστάτου κράτους πόροι δύνανται νὰ ἐπαρκέσουν· ἀλλ' ὅπου αὐτοὶ ἐκλείπουν, ἢ πρόσκλησις ν' ἀναπληρωθῶσι δι' ἐκουσίων θυσιῶν, δι' ἐκουσίων προσφορῶν νὰ ἐπιταχυνθῇ

ἡ νοητικὴ αὐτῆ τοῦ ἔθνους κίνησις, εἰς τίνα Ἑλληνικὴν καρδίαν δὲν θέλει ἀντιχῆσει; Ἐν μέσῳ τῶν πλέον καταπειγουσῶν τοῦ Βασιλείου χρηματικῶν περιστάσεων, ἡ Α. Μ. ἐγκαθίδρυσε τὸ μὲ τὸ σεπτὸν Αὐτῆς ὄνομα ὠραῖσθὲν Ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον, πεπεισμένη βέβαια ὅτι καὶ ἀναγκαῖον ἦτον νὰ δοθῇ τὸ ἀνώτερον τοῦτο διδακτικὸν κατάστημα εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος, καὶ τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἄξιον ἦτον νὰ τὸ λάβῃ· ὅτι χωρὶς αὐτοῦ καὶ μὲ μόνα τὰ ὑφ'εστῶτα σχολεῖα καὶ γυμνάσια δὲν ἠδύνατο ὁ Ἕλληγν νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἐντελῆ αὐτοῦ ἠθικὴν ἀνάπτυξιν.

Ἡ διδασκαλία τῶν εἰς τὰς σημερινὰς χρείας ἐπαρκούντων μαθημάτων ἐπετράπη εἰς εἰκοσιεπτὰ καθηγητὰς μισθοδοτουμένους ἤδη ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου· ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἐχορηγήθησαν ἐπίσης οὐ μικραὶ ποσότητες δι' ὧν ἐπρομηθεύθησαν τὰ ὡς πρὸς τὰς παρούσας χρείας ἀναπόφευκτα φυσικὰ ὄργανα καὶ βιβλία. Ἄλλ' ἡ οἰκοδομὴ καταστήματος διὰ τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τὴν δημοσίαν βιβλιοθήκην, ἂν καὶ ἀντικείμενον ὁμολογουμένως τῆς πρώτης ἀνάγκης, ἂν καὶ πρὸ πολλοῦ ἀποφασισμένη, ἀνεβάλλετο διὰ τὰς λοιπὰς ἀνάγκας εἰς ἀόριστον χρόνον.

Μέλη καὶ φίλοι τοῦ Πανεπιστημίου, μάρτυρες τῶν δυσχερειῶν καὶ τῶν προσκομμάτων, τὰ ὅποια καὶ καθηγηταὶ καὶ μαθητιῶντες ὑποφέρουν ἐκ τῆς στενότητος τῶν σημερινῶν καταστημάτων, ἐξέφρασαν τὴν εὐχὴν νὰ ἴδωσιν ἐνεργούμενον δι' ἐκουσίων προσφορῶν ὅ,τι ἡ πατρικὴ τῆς Α. Μ. Κυβέρνησις δὲν δύναται σήμερον νὰ πραγματοποιήσῃ χωρὶς παράκαιρον καὶ ἀδύνατον αὔξησιν τῆς δημοσίας δαπάνης· τοῦ δὲ σχεδίου τούτου ἡ πραγματοποιήσις ἐφαίνετο τόσῳ εὐκολωτέρα, καθόσον οἱ ἐν Γαλαζίῳ τῆς Μολδαυίας παροικοῦντες Ἕλληγνες ἔμποροι, κινούμενοι πρῶτοι ἀπὸ εὐγενοῦς φιλοτιμίας αἴσθημα ἐπρόσφερον τὴν πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ καταστή-

ματος αναγκαίαν ξυλείαν, ἀφ' ἐτέρου δὲ Ἑλληνας τις ἀποθνήσκων εἰς Καλκούταν ἐκληροδότησε πρὸς τὸ αὐτὸ τέλος ἑπτὰ-κισχιλίας ρουπίας. Οἱ πρῶτοι ἐκφράσαντες τὴν εὐχὴν ταύτην τὴν ὑπεστήριξαν καὶ μὲ χρηματικὰς προσφοράς, τὸ δὲ παράδειγμά των εὔρεν ἐντὸς ὀλιγίστων ἡμερῶν τοσοῦτους μιμητὰς, ὥστε δὲν ἐδύνατο πλέον ν' ἀμφιβάλῃ τις, ὅτι τακτοποιουμένη ἢ ἐπιχείρησις αὕτη ἤθελε τάχιστα λάβῃ τὸ πλέον αἴσιον ἀποτέλεσμα. Συνῆλθον ἐπὶ τούτῳ οἱ φίλοι τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἢ μὲ τὸν ζωηρότερον ζῆλον ὑπὲρ τῶν συμφερόντων αὐτοῦ χαρακτηρισθεῖσα αὕτη συνέλευσις ἔκλεξε τοὺς ὑποσημειουμένους εἰς ἐπιτροπὴν ἐννεαμελῆ εἰς ἣν ἀνέθεσε τὴν διεύθυνσιν τῆς προκειμένης ἐπιχειρήσεως· ἢ ἐπιτροπὴ συνελθοῦσα ἐσχεδίασε τὸν κανονισμόν τῶν ἐργασιῶν τῆς, ὅστις μετὰ τὴν παρά τῆς Α. Μ. γενομένην ἔγκρισιν, δημοσιεύεται πρὸς γνῶσιν ἀπάντων.

Ἐξ ὀνόματος λοιπὸν καὶ κατ' ἐντολὴν τῆς συνέλευσεως ταύτης ἀποτεϊνόμεθα πρὸς ἅπαντας τοὺς Ἑλληνας τοῦ Βασιλείου καὶ ἐπικαλούμενοι τὸν εἰς πάντα Ἑλληνα ἔμφυτον τῆς παιδείας καὶ τῆς πατρίδος ἔρωτα τοὺς παρακαλοῦμεν νὰ συντελέσουν τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ εἰς τὸν φωτισμόν τῶν παίδων των καθιερωμένου Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου.

Ἀποτεϊνόμεθα πρὸς τοὺς πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης παρεπιδημοῦντας Ἑλληνας, πεποιθότες ὅτι ἐνθυμούμενοι τοὺς κοινούς τῆς καταγωγῆς, τῆς γλώσσης καὶ τῆς θρησκείας ἡμῶν δεσμούς, δὲν θέλουν παραβλέπει τὴν παρουσιαζομένην περίστασιν νὰ συσφίξωσι στενώτερον καὶ τὸν πνευματικὸν δεσμόν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνισμοῦ μας, ἐνθαρρύνοντες τὴν προκειμένην ἐπιχείρησιν.

Ἀποτεϊνόμεθα πρὸς τοὺς παρ' ἅπασιν τοῖς ἔθνεσιν φιλέλληνας, οἵτινες, εἴμεθα βέβαιοι ὅτι καθὼς ἄλλοτε μᾶς ἐνε-

θάρρυναν εἰς τὴν ἀνάκτησιν τῆς ἐθνικῆς μας ἀνεξαρτησίας,
δὲν θέλουν μᾶς ἰδεῖ σήμερον ἀδιαφόρως ἀναζητοῦντας καὶ
τὴν προπατορικὴν μας εὐκλειαν.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 25 Φεβρουαρίου 1839.

Ἡ Ἐπιτροπὴ

- Γ. ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ, ἀντιπρόεδρος τοῦ Συμβουλίου τῆς ἐπι-
κρατείας.
Α. ΖΑΙΜΗΣ, ἀντιπρόεδρος τοῦ συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας.
Θ. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ, σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας.
Α. Χ. ΒΡΑΝΔΗΣ, ἀνακτοσύμβουλος.
Γ. Α. ΡΑΛΛΗΣ, πρόεδρος κτλ.
ΘΕΟΔ. ΡΑΛΛΗΣ, τραπεζίτης.
Γ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ, γυμνασιάρχης.
Ν. ΒΑΜΒΒΑΣ, καθηγητῆς τῆς φιλοσοφίας.
Κ. Δ. ΣΧΙΝΑΣ, καθηγητῆς τῆς ἱστορίας.

(Ἐκ τῆς Ἀθ η ρ ᾱ ς 15 Μαρτίου 1839)

Ἄρθ. 3.

* * * *

Ἀπελευθερωθέντες κατὰ θείαν νεῦσιν καὶ ἀντίληψιν καὶ
θέσαντες ἰδίαις χερσὶν ἐπὶ κεφαλῆς ἡμῶν Βασιλέα περιδοξόν
ἔχι μόνον διὰ τὴν ἀρχαίαν τῆς οἰκίας του εὐκλειαν, ἀλλὰ
καὶ διὰ τὰς αὐστηρὰς ἀρετάς, αἵτινες κοσμοῦσι τὴν νεότη-
τά του, προσήλθομεν εἰς τὴν χορείαν τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν,
διὰ νὰ τρέξωμεν καὶ ἡμεῖς τὸ ἐπίπονον καὶ ἀκανθῶδες στά-
διον τοῦ πολιτισμοῦ, τὸ ὅποιον μᾶς ἤνοιξεν ἢ κατὰκτησις
τῆς ἀνεξαρτησίας μας.

Πλὴν δύο τινὰ ἐδέσμευον τὴν φαντασίαν καὶ τὴν ὁρμὴν
μας· δύο τινὰ παρεμπόδιζον ἡμᾶς νὰ διανύσωμεν τὸ στά-

διον τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ μετὴν αὐτὴν ἐπιτυχίαν, μετὴν ὅποιαν διεξήλθομεν τὸ πεδῖον τῆς ἀπελευθερώσεώς μας.

α' ἡ πτωχία μας, πτωχία, εἰς τὴν ὅποιαν ὑποπίπτουν ὅλοι οἱ λαοί, ὅσοι, ὅταν ἡγήση ἡ ὥρα τῆς ἐκδικήσεως, θυσιάζουσιν τὰ κεφάλαιά των, διὰ ν' ἀπελευθερώσωσι γῆν δεδουλωμένην·

καὶ β' ἡ ἀπαιδευσία, εἰς τὴν ὅποιαν μᾶς ἔρριψε μακρὰ δεσποτεία, ἡ ἠθικὴ τῶν πλειοτέρων κατάστασις.

Καὶ βέβαια, οὐδεὶς ποτε λαὸς μετὰς ἀρετάς, δι' ὧν κατωρθώθη ἡ ἀπελευθερώσις του, δὲν ἐδυνήθη νὰ τρέξῃ τὸ στάδιον τοῦ πολιτισμοῦ του.

Αἱ ἀρεταὶ τοῦ ἀγῶνος ἦσαν ἀρεταὶ ἡρώων, καὶ ἡ περινοία του στρατηγηματικὴ· ἡ ἐνέργειά του σφοδρὰ καὶ καταστροπευτικὴ· ἀλλ' ἡ διατήρησις τῆς ἀποκτηθείσης ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας, ἡ ἀνάπτυξις τοῦ πολιτισμοῦ ἀπαιτοῦν ἄλλας ἀρετάς, ἄλλας δυνάμεις, ἐπιστήμην, δημόσια καὶ πολιτικὰ ἔθη, λογικὰς συζητήσεις, ἐνέργειαν εἰρηνικὴν, δημιουργικὴν καὶ παραγωγόν, σύστημα πράξεων ἀλληλοδιαδόχως ἀναπτυσσομένων ἀλλ' ἀποτελουσῶν ἐν σύνολον, καὶ τεινουσῶν εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν· καταστήματα, δι' ὧν θέλομεν ἐπιτύχει τὸν διπλοῦν σκοπὸν πάσης χριστιανικῆς κοινωνίας, τὴν διάχυσιν τῆς δημοσίου εὐπορίας καὶ ἐκπαιδεύσεως, τὰς διαυγεῖς καὶ δροσερὰς ταύτας πηγὰς ὅλων τῶν κοινωνικῶν ἀγαθῶν.

Ἰδοὺ ἡ μεγάλη καὶ ὑψηλὴ ἐντολή, τὴν ὅποιαν ἀνεδέχθη ἡ νεαρὰ τοῦ Ὁθωνος Βασιλεία καὶ ἠθέλησε νὰ πραγματοποιήσῃ, ὀργανίζουσα τὰ δημόσια παιδευτήρια, ἀνεγείρουσα Πανεπιστημείον. Ἰδοὺ ἀληθὴς Βασιλικὴ πρόνοια, ἣτις συνδέει ἀδιαρρήκτως τὸ κράτος τῆς ἐλληνικῆς μοναρχίας μετὰ τὰς τύχας τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ τῷ ὄντι πᾶσα κοινωνία ἔ-

χουσα ως πρώτην και κυριωτάτην χρείαν τὴν ὑπαρξιν και διατήρησιν της, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας και εὐπορίας της, ἔχει ἀνάγκην ὄχι μόνον ἐργατῶν και ἐργολάβων, ἀλλὰ και ἐπιστημόνων. Ἄλλ' οἱ καλοὶ ἐργάται και ἐργολάβοι και ἐπιστήμονες διὰ τῆς δημοσίου ἐκπαιδεύσεως πρὸ πάντων σχηματίζονται.

Πᾶσα κοινωνία ἔχει ἀνάγκην κοινωφελῶν νόμων και θεσμῶν, ἀλλ' οἱ κοινωφελεῖς θεσμοὶ και νόμοι τότε κατορθοῦνται, τότε τελειοποιῶνται, ὅταν οἱ πολῖται διὰ τῆς δημοσίου ἐκπαιδεύσεως μανθάνουν νὰ τοὺς ἐκτιμῶσι κατ' ἀξίαν, τότε ἰσχυροποιῶνται, ὅταν ἠξεύρουν νὰ τοὺς διατηρῶσιν ἀκραιφνεῖς και ἀναλλοιώτους.

Πᾶσα κοινωνία ἔχει ἀνάγκην σοφῶν νομοθετῶν, δικαίων και ἀδεκάστων δικαστῶν, τιμίων και ἀξίων διοικητικῶν ὑπαλλήλων· ἀλλ' ἡ νομοθετικὴ πρόνοια, ἡ ἀξιότης και ἡ φιλοτιμία τῶν ὑπαλλήλων, ἡ ἀκριβὴς διανομὴ τῆς δικαιοσύνης, προϋποθέτουν συνείδησιν και ἐπιστήμην, συναίσθησιν τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας.

Πᾶσα κοινωνία ἔχει ἀνάγκην ἐναρέτων και πεπαιδευμένων ἱερέων, τῶν ζώντων τούτων πανεπιστημίων τῶν λαῶν· ἀλλ' οἱ ἐνάρετοι και πεπαιδευμένοι ἱερεῖς, οἱ ἠθικοὶ οὗτοι τῆς κοινωνίας διδάσκαλοι μορφώνονται διὰ μόνης τῆς δημοσίου ἐκπαιδεύσεως.

Πᾶσα τέλος πάντων κοινωνία, ἔχει ἀνάγκην δημοσίων ἠθῶν και κοινῆς γνώμης, και ἡ ἀνάγκη αὕτη γίνεται πρὸ πάντων ἐπαισθητὴ μετὰ πολιτικὰς μεταβολάς, δι' ὧν τὰ ἄτομα διαρρήξαντα ἀτιμωτικὰς ἀλύσεις, αἵτινες τὰ κατέθλιβον πρὸ αἰώνων, ἀντενεργοῦσι πάντοτε κατὰ τοῦ κοινω-νικοῦ κράτους, ὠρισμένου νὰ ρυθμίση αὐτῶν τὴν ἐνέργειαν. Ἄλλὰ τὰ δημόσια ἤθη, ἡ κοινὴ γνώμη, ἡ ὄχι μὲν ἀναμάρτητος, ἀλλὰ πιστὴ αὕτη σύμβουλος και βοηθὸς τῶν Κυ-

θερνήσεων, εἶναι γέννημα κοινῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἠθικότητος.

Ναί, διὰ μόνης τῆς δημοσίου ἠθικότητος καὶ ἐκπαιδεύσεως τὰ φρονήματα κανονίζονται, ἡ πίστις ἀναγεννᾶται, οἱ ἄνθρωποι συγκοινωνοῦντες διὰ τῆς πρὸς ἀλλήλους πίστεως, τὰς δυνάμεις των τὰς πολλαπλασιάζουσι, τὰ ἦθη ἐξημερώνονται, αἱ ὀρέξεις ἐξευγενίζονται, ἡ βία καταλύεται, οἱ νόμοι καὶ ἡ κοινωνικὴ τάξις αὐξάνουν τὸ κράτος καὶ τοὺς προσηλύτους των.

* * * *

Καὶ ἡ δημόσιος ἐκπαίδευσις, τὴν ὁποίαν ὁ Σεβαστὸς ἡμῶν Βασιλεὺς ἐπεσφράγισεν ἀνεγείρων τὸ Πανεπιστημεῖον τοῦτο, εἶναι ἡ πηγὴ ὄλων τῶν κοινωνικῶν ἀγαθῶν, τὸ σύνθημα ὄλων τῶν καλῶν καὶ ἐθνωφελῶν μεταρρυθμίσεων· δι' αὐτῆς θέλει ἀντηγήσει παντοῦ ἡ σάλπιγξ τῆς Ἑλληνικῆς ἀναγεννήσεως, δι' αὐτῆς ἡ ἑλληνικὴ Βασιλεία θέλει ἐπεκτείνει τὰς ἠθικὰς τῆς κατακτήσεις, παντοῦ ὅπου ὀρθόδοξα χεῖλη προσφέρουν Ἑλληνιστὶ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου.

Ταύτην τὴν ἀλήθειαν συναισθανόμενοι καὶ οἱ ἐντὸς καὶ οἱ ἐκτὸς τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους Ἕλληνες, προθύμως καὶ αὐθορμήτως ἔσπευσαν νὰ συνδράμωσι κατάστημα, τὸ ὁποῖον ἐγκυμονεῖ τὰς μελλούσας ἑλληνικὰς τύχας.

Ἄρ. 4.

Τοῖς φοιτηταῖς τοῦ Πανεπιστημίου χαίρειν

Ἄξιωθεῖς, ὦ φίλοι συστρατιῶται κατὰ τὸν ἱερὸν ἐναντίον τῆς ἀμαθείας καὶ βαρβαρότητος ἀγῶνα, δι' ἐκλογῆς τοῦ Πρυτάνεως καὶ τοῦ Συμβουλίου τῆς ἡμετέρας Ἀκαδημίας, νὰ προοιμισθῶ, κατὰ τὴν ἀξιεπαινον συνήθειαν ἄλλων παν-

διδασκηρίων, εἰς τὸν ἤδη ἐκδιδόμενον πίνακα τῶν κατὰ τὴν ἐνεστῶσαν χειμερινὴν ἑξαμηνίαν παραδοθησομένων μαθημάτων, δὲν ἐδίστασα οὐδὲ στιγμὴν νὰ ἀκολουθήσω τὸ παράδειγμα τῶσων πολυπειρῶν διδασκάλων, καὶ νὰ προτάξω εἰς αὐτόν, ἀντὶ προτρεπτικοῦ εἰς ἐπιμέλειαν καὶ καλὴν διαγωγὴν πρὸς ὑμᾶς λόγου, καθὼς ἴσως ἠλπίζατε, μᾶλλον ἐπιστημονικὴν διατριβήν, ὡς ἀπαρχὴν τινα καὶ πρόθυμα τοῦ εἰς τὰ τρικλίνια τῶν παραδόσεων προσφερομένου εἰς ὑμᾶς παρὰ τῶν σοφῶν συναδελφῶν μου παντοδαποῦ καὶ ἀφθόνου τῶν ἐπιστημῶν θέρους. Καὶ γάρ, τὸ λεγόμενον, «ἀνεωφγμέναι θύραι», καὶ ἐάν, ἀφ' οὗ εἰς τὰ γυμνάσια ἐμυήθητε τὰς ἀρχὰς τῶν ἐπιστημῶν, δὲν καταφλέγεσθε αὐτομάτως ἀπὸ διάπυρον καὶ ἄσβεστον δίψαν περαιτέρω μαθήσεως, εἰς μάτην γίνονται καὶ προτροπαὶ καὶ λόγοι καὶ παραινέσεις! Ἐάν δέ, καθὼς ἐλπίζομεν, ἐνδομύχως αἰσθανόμενοι τὴν καθαρὰν ἐκείνην καὶ ἱερὰν φλόγα, αὐτόκλητοι ὀρμᾶσθε τὴν γενναίαν καὶ φθόνου ἀξίαν ὀρμὴν τῆς νεολαίας ἐπὶ πάντα τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ, τότε ὑποδεχόμενοι ὑμᾶς φιλοφρόνως εἰς τὸ προπύλαιον τοῦτο τῶν ἐπιστημῶν, εἰσάγομεν προθύμως εἰς τὸ ἄδυτον.

Ἐκρίνα δ' εὐλογον, ὦ φιλομαθεῖς φοιτηταί, διὰ τὸ τοιοῦτον ἐπιστημονικὸν προοίμιον νὰ ἐκλέξω ἀρχαιολογικόν τι ἀντικείμενον, ἐξ ἐκείνης δηλαδὴ τῆς ἐπιστήμης, τῆς ὁποίας, καθὼς τῆς συμπάσης ἀρχαίας φιλολογίας, δὲν πρέπει νὰ μείνη παντάπασι ἀμοιρος κἀνεὶς πεπαιδευμένος, καὶ ἡ ὁποία ἰδίως διὰ τοὺς Ἑλληνας, ἅτε ἀναμιμνήσκουσα αὐτοὺς τὴν προποταρικὴν αὐτῶν δόξαν καὶ εὐφυΐαν, ἔχει θελκτικόν τι καὶ γοητευτικόν. Ἐπιστρέψας δὲ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐκ τῆς τῶν νήσων περιηγήσεως, προτείνω ὑμῖν ὡς τοιοῦτον ἀντικείμενον τὴν τῆς Σικίνου ἀρχαιολογίαν.

Αἵτησις τῶν τοῦ Πανεπιστημίου καθηγητῶν

Τὸ Ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον διαδεχθὲν τὰ ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ἐκπαιδευτήρια, τὰ ὅποια προητοιμάσαν τὸ ἔργον τῆς Παλιγγενεσίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους καὶ ἐμόρφωσαν ἄνδρας συντελέσαντας εἰς τὰ δημόσια πράγματα κατὰ τὸν Ἐθνικὸν ἀγῶνα, εἶναι προωρισμένον νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ ἐνδοξὸν τοῦτο ἔργον, καὶ νὰ παριστάνῃ τὴν ἐνότητα τῶν φώτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ καθ' ὅλον τὸ Ἑλληνικὸν γένος. Ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις θέλει ἐνθαρρύνει τοὺς καθηγητὰς εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, καὶ θέλει ἀνυψώσει αὐτοὺς ἐνώπιον τοῦ Ἔθνους καὶ ἐνώπιον ὄλων τῶν ὁμοφυῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων τῆς Εὐρώπης, χορηγοῦσα εἰς αὐτοὺς τὸ δικαίωμα ν' ἀντιπροσωπεύωνται ἐντὸς τῆς Βουλῆς.

Δὲν ὀρμῶνται πρὸς τὴν αἴτησιν ταύτην οἱ καθηγηταὶ ἀπὸ κακὴν φιλοτιμίαν, ἀλλὰ πιστεύοντες ὅτι τότε μόνον τὸ διδακτικὸν ἐπάγγελμα καθίσταται ἀρχή, σωτηρίως ἐπενεργοῦσα εἰς τὴν νεολαίαν, ὅταν οἱ Καθηγηταὶ εἶναι ἐνδεδυμένοι ὄλην τὴν ἀξίαν τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ τελειότης τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος συνίσταται κυρίως εἰς τὴν ἀντιπροσώπευσιν ὄλων τῶν κοινωνικῶν στοιχείων καὶ δικαιωμάτων. Σύμφωνον μὲ τὴν ἀναντιρρήτην ταύτην ἀρχὴν νομίζουσιν ἐπομένως οἱ Καθηγηταὶ τὸ νὰ ἔχῃ τὸν ἀντιπρόσωπόν του τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ἑλλάδος, τὸ ὅποιον εἶναι ἐπιτετραμμένον τὰ καθήκοντα τῆς ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως.

Αὐτοσχεδίως οἱ Καθηγηταὶ δὲν ἀπεφάσισαν νὰ φέρωσιν ἐνώπιον τῆς Συνελεύσεως τὴν αἴτησιν ταύτην, ἀλ-

λ' ἀπ' αὐτῆς τῆς συστάσεως τοῦ Πανεπιστημίου ἀποτελοῦν-
τες σῶμα ἐκπαιδευτικόν, ἀναγνωρισθὲν ὡς ἠθικὸν πρόσω-
πον καὶ ἰδίαν περιουσίαν ἀποκτῆσαν καὶ ἔτι μείζονα μέλ-
λον ν' ἀποκτήσῃ, κρίνουσιν ὡς ἀναγκαίαν συνέπειαν τὸ δι-
καίωμα ν' ἀποστέλλωσιν εἰς τὸ Βουλευτήριον τοῦ Ἔθνους
προστάτην.

Ἀξιομίμητα παραδείγματα ὑποστηρίζουσι τὴν αἴτησιν
ταύτην. Ἐν τῇ Ἀγγλίᾳ τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ὄξονίας καὶ
Κανταβριγίας ἀποστέλλουσιν ἐκάτερον ἀνὰ δύο ἀντιπρο-
σώπους. Δὲν εἶναι δὲ λείψανον ἀπηρχαιωμένης συνηθείας,
διότι κατὰ τὴν ἐκλογικὴν μεταρρύθμισιν καθιερώθη τὸ δι-
καίωμα τοῦτο ὡς σύμφωνον μὲ τὴν ἀξίαν τοῦ Ἀγγλικοῦ
Ἔθνους. Τὰ Γερμανικὰ Συντάγματα, νεωστὶ γεννηθέντα,
ἠκολούθησαν τὸ αὐτὸ παράδειγμα· οὕτω τὸ Πανεπιστήμιον
τῆς Γοτtingης εἰς τὴν Ἀνόβερ, τοῦ Φριβούργου καὶ Χαί-
δελβέργου εἰς Βάδην, τῆς Τυβίγγης εἰς τὴν Βυρτεμβέργην,
τοῦ Μονάχου, Βυρτοσβούργου καὶ Ἐρλάγγης εἰς τὴν Βαυα-
ρίαν, τῆς Λειψίας εἰς τὴν Σαξωνίαν, τῆς Οὐψάλης καὶ Λούν-
δης εἰς τὴν Σβεκίαν κτλ. ἀντιπροσωπεύονται ἄλλα μὲν
εἰς τὴν Βουλὴν, ἄλλα δὲ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Γερουσίαν.

Εἶναι ἄξιον τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως νὰ περιβάλλῃ
μὲ τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα τὸ Ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον.
Ἡ ἱστορία θέλει ἀπομνημονεύσει τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ὡς
μέτρον τῶν γενναίων ὑπὲρ παιδείας φρονημάτων τῆς ἐν Ἀ-
θῆναις τῶν Ἑλλήνων Συνελεύσεως, οἱ δὲ καθηγηταὶ ἔτι
μᾶλλον ἐμφυχούμενοι ἐκ τούτου, θέλουσιν ἔλαις δυνάμεσι
προσπαθῆσαι νὰ δικαιώσωσι τῆς Συνελεύσεως τὴν ἐμπιστο-
σύνην, καταβάλλοντες πᾶσαν σπουδὴν διὰ νὰ καταστήσωσιν
ἕσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς τὰς Ἀθήνας ἐστὶαν φωτισμοῦ, ἔθεν οἱ
παῖδες τῶν ἀπανταχοῦ Ἑλλήνων προσερχόμενοι θέλουσιν ἀ-
ποφέρει γνώσεις ἐπιστημονικὰς καὶ στοργὴν πρὸς τὴν ἐλευ-

θέραν Ἑλλάδα, γνωρίζουσιν νὰ τιμᾷ καὶ νὰ ἐνθαβρύνῃ τοσοῦτον γενναίως τὴν παιδείαν.

Οἱ Καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου

Κ. Ἀσώπιος, Ν. Βάμβας, Ἀργυριανὸς Μ. Ἀποστολίδης, Θ. Μαροῦσης, Φίλιππος Ἰωάννου, Σ. Γαλάτης, Π. Ἀργυρόπουλος, Δαμνιᾶδης Γεωργίου, Ἀλέξανδρος Βενιζέλος, Κωνστ. Κοτογιάννης, Π. Καλλιγᾶς, Ἰωάννης Ὀλύμπιος, Γ. Βούρος, Κ. Νέγρης, Ν. Κωστῆς, Γ. Πήλλικας, Φ. Πυλαρινός, Ἀραστ. Γ. Λευκίας, Π. Στροῦμπτος, Γ. Α. Μανροκοφδάτος, Γ. Κ. Βούρης, Κ. Δομινάνδος, Γ. Δ. Σοῦτσος, Α. Πάλλης.

(Ἐκ τῆς Ἐπιπέδοσ τοῦ 1844, σελ. 598).

Ἄρ. 6 (σελ. 79).

Ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Μιχ. Ἀποστολίδου.

Καὶ τοῦτο δὲ παρατηρητέον περὶ τῆς ὀλιγότητος τῶν ἐγγραφομένων εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν. Πολλοὶ τῶν τῆς θεολογίας σπουδαστῶν, γινώσκοντες ὅτι, ἐπειδὴν διανύσωσι τὸ τῆς σπουδῆς αὐτῶν στάδιον οὔτε διδακτορικὸν δίπλωμα παρὰ ταύτης λαμβάνουσιν οὔτε λαβόντες δύνανται δι' αὐτοῦ τυχεῖν πόρου καὶ εἰδικῆς τινος θέσεως, αἰροῦνται μᾶλλον εἰς τὴν τῆς φιλοσοφίας σχολὴν ἐγγράφεσθαι, τὸ μὲν διὰ τὴν τῶν σχολῶν συγγένειαν· οὐδεὶς γὰρ ἂν γένοιτο θεολογῶν, ἄμοιρος ὢν φιλοσοφίας τε καὶ φιλολογίας, καὶ πάλιν ὁ τῆς φιλολογίας ἐραστῆς πολλὰ καὶ λίαν περίεργα καὶ λίαν ὠφέλιμα ἐκ τῆς θεολογίας δύναται ἀκοῦσαι καὶ μαθεῖν· τὸ δέ, διότι τὸν τῆς θεολογίας διδακτορικὸν βαθμὸν οὐκ ἔστι δοῦναι χωρὶς πολλῆς προηγουμένης δοκιμασίας· εἶτα καὶ αὐτοὶ οἱ ἐν ταῖς σχολαίσις ἐγκαθιστάμενοι καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων καὶ ἱεροκήρυκες οὐδαμῶς ἐξετάζονται, εἰ μεμελετηκότες εἰσὶν ἃ διδάξειν ἀναδέχονται·

ταῦτα, φημί, γινώσκοντες εἰς τὸν τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς θίασον μᾶλλον ἐγγράφονται, ὅπως δι' αὐτοῦ καὶ διπλώματος τύχῃσι, καὶ ἐργασίας ὑστερον πρὸς πορισμὸν τοῦ βίου, καθὰ καὶ οἱ λοιποὶ αὐτῶν συσπουδασταί. Ταῦτά εἰσι τὰ αἷτια, κύριοι, δι' ἃ ἡ ὀλιγότης τῶν τῆς θεολογικῆς σχολῆς φοιτητῶν.

Ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Φιλίππου Ἰωάννου

Ἡ δὲ σπάνις τῶν ἐκ τῆς Φιλοσοφικῆς σχολῆς ἐξεταζομένων φοιτητῶν προέρχεται ἐξ αἰτιῶν ἄλλων μὴ ὁμοίως ἐκφευγουσῶν τὴν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν τῆς Κυβερνήσεως. Οἱ περὶ τὴν φιλολογίαν δηλονότι ἢ τοὺς λοιποὺς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς κλάδους ἀσχολούμενοι οὐδένα πόρον ἄλλον ζωῆς ἐλπίζουσιν εἰμὴ τὸν ἐκ τῆς διδασκαλίας τῶν μαθημάτων ἐκείνων, περὶ ἃ σπουδάζουσιν· ἀλλὰ τῶν καθηγητῶν καὶ διδασκάλων τὸ ἐπάγγελμα οὔτε ὠφελήματα τοσαῦτα, οὔτε πρόσοδον εἰς τὸν πολιτικὸν βίον τοιαύτην ὑπισχεῖται, ὅποσα καὶ οἶαν τὸ ἐπάγγελμα τῶν θεραπόντων τῆς Θέμιδος καὶ τῶν ὀπαδῶν τῶν Ἀσκληπιοῦ. Διὰ τοῦτο ὀλίγιστοι τῶν νέων ἐκλέγουσι τὸ πολυμοχθότερον καὶ ἀκερδέστερον τοῦ διδασκάλου ἢ καθηγητοῦ ἐπάγγελμα, καὶ διὰ τοῦτο ἐπαισθητὴ εἶναι ἡ σπάνις αὐτῶν, ἕνεκα τῆς ὁποίας πολλαὶ θέσεις διδασκάλων καὶ καθηγητῶν μένουσιν εἰσέτι κεναί. Ἡ Β. Κυβέρνησις, προνοοῦσα περὶ πάντων τῶν εἰς κοινὴν ὠφέλειαν συντεινόντων καὶ ἐκτιμῶσα προσηκόντως τὴν τόσον λυσιτελεῖ ἔσον καὶ ἐργώδη τῶν διδασκάλων καὶ καθηγητῶν πρὸς τὴν πολιτείαν ὑπηρεσίαν, ἐφρόντισεν ἐσχάτως περὶ βελτιώσεως τῆς καταστάσεως μέρους τινὸς αὐτῶν· οὐδόλως δ' ἀμφιβάλλομεν, ὅτι συμφώνως πρὸς τὸ δίκαιον καὶ τὸ συμφέρον τῆς διδασκαλίας τὴν αὐτὴν πρόνοιαν θέλει λάβει καὶ περὶ βελτιώσεως τῆς καταστάσεως τῶν λοιπῶν, αἴρουσα ἐκ μέσου μίαν τῶν αἰτιῶν, ἐξ ὧν προέρχεται ἡ ὀλιγότης τῶν περὶ τὰ φιλολογικὰ

καὶ λοιπὰ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς μαθήματα σπουδάζοντων. Καὶ ἕτερον δὲ μέσον, δι' οὗ δυνατόν νὰ αὐξηθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς τὰ ῥηθέντα μαθήματα ἐνασχολουμένων, ὑπάρχει τὸ ἐξῆς. Ἐξετάζοντες τὸν ἀνωτέρω κατάλογον τῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ὑποτρόφων εὐρίσκομεν ὅτι ὀκτῶ μόνον ἐκ τεσσαράκοντα ἀνήκουσιν εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν σχολήν, εἴκοσι δὲ καὶ τέσσαρες εἰς τὴν Νομικὴν καὶ Ἰατρικὴν. Τίς ἡ χρεία χρηματικῆς βοηθείας εἰς σπουδὴν τοιούτων ἐπιστημῶν, περὶ ἧς πλεῖστοι ἰδίᾳ δαπάνη σπουδάζουσιν, ἐφελκόμενοι ὑπὸ τῆς ἐλπίδος τοῦ κέρδους ἢ τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ τιμῶν καὶ ἀξιομάτων; Δὲν εἶναι ἄρα σκοπιμώτερον νὰ ἐμψυχῶνται διὰ συντάξεων οἱ ἄποροι, ἀλλ' εὐφρεῖς καὶ ἐπιμελεῖς ἐκεῖνοι νέοι, οἵτινες ἀσχολούμενοι περὶ τὰ φιλολογικὰ, μαθηματικὰ καὶ λοιπὰ φιλοσοφικὰ μαθήματα παρασκευάζονται πρὸς τὸ διδασκαλικὸν ἔργον τὸ πολυωφελέστατον μὲν εἰς τὴν κοινω- νίαν, ὀλιγωφελέστατον δὲ εἰς τοὺς ἀναδεχομένους αὐτό;

Ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Βασιλείου Οἰκονομίδου

Εἰς τὰς διδακτορικὰς ἐξετάσεις οὐδεὶς καὶ ἐφέτος προσ- ἤλθεν ἐκ τῶν φοιτητῶν τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς· ἀλλ' αἰτίαν τούτου μόνην δὲν νομίζω ἐγὼ τὸ πολύμοχθον, ὡς ἄλλοι εἶ- πον, καὶ ἤττον ἐπικερδὲς τοῦ διδασκαλικοῦ ἐπαγγέλματος, διότι διδάσκαλοι ἐν Ἀθήναις, θέλοντες νὰ κοπιήσωσι, δύναν- ται καὶ 600 καὶ 800 δραχμὰς νὰ ἔχωσι πρόσοδον μηνιαίαν, ἐνῶ ὀλίγιστοι τῶν ἀσκληπιαδῶν καὶ θεμιστοπόλων τοιούτου εὐμοιροῦσιν ἀγαθοῦ· μᾶλλον δὲ ἀλλαγῆναι πρέπει νὰ ζητηθῇ ἡ αἰτία. Ἡ κτῆσις τοῦ διδακτορικοῦ διπλώματος πρέπει νὰ κατασταθῇ ἀναγκαιότερα καὶ τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα νὰ λάβῃ τὴν ἀνήκουσαν αὐτῷ πολιτικὴν περιποίησιν καὶ τιμὴν, οὐ μόνον διὰ τῆς τοῦ μισθοῦ αὐξήσεως, ἀλλὰ καὶ ἄλλως.

H-229233

22/09/25

903048

HB ONY

ΠΙΝΑΞ Α'.

ΑΝΑΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΑΠΟ ΤΗΣ ΣΥΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΘΝΙΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

(14 'Απριλίου 1837 μέχρι τέλους Αυγούστου 1887)

ΦΟΙΤΗΣΑΝΤΩΝ ΕΙΣ ΑΥΤΟ ΚΑΤΑ ΣΧΟΛΑΣ

Αύξων αριθμός	'Ακαδημαϊκόν έτος	Νέοι μὲν ἐνεγράφησαν					Ἄπαντες δὲ οἱ φοιτηταὶ							
		φοιτηταὶ	ἤτοι εἰς τὰς σχολὰς					ἤσαν	ἤτοι κατὰ σχολὰς					
			Θλ.	Νμ.	Ἰτρ.	Φλ.	Φρ.		Θλ.	Νμ.	Ἰτρ.	Φλ.	Φρ.	
1	1837—38	52	8	22	4	18	—	—	—	—	—	—	—	—
2	1838—39	43	2	10	16	15	—	—	—	—	—	—	—	—
3	1839—40	24	1	6	5	7	5	40	—	—	—	—	—	—
4	1840—41	40	5	16	7	7	5	159	16	54	32	47	10	—
5	1841—42	56	7	14	12	13	10	121	13	37	35	22	14	—
6	1842—43	54	2	14	20	14	4	145	15	42	43	30	15	—
7	1843—44	73	3	13	33	12	12	167	11	68	40	33	15	—
8	1844—45	86	—	13	27	36	10	195	5	41	74	52	23	—
9	1845—46	119	5	19	50	41	4	250	7	42	110	69	22	—
10	1846—47	96	1	23	48	20	4	270	7	58	126	61	18	—
11	1847—48	134	2	34	58	29	11	305	7	83	135	62	18	—
12	1848—49	131	8	32	61	23	7	347	10	91	175	53	18	—
13	1849—50	134	7	27	62	29	9	397	13	91	208	64	21	—
14	1850—51	147	1	30	79	28	9	397	7	86	224	62	18	—
15	1851—52	202	5	43	108	28	18	496	10	109	278	66	33	—
16	1852—53	228	10	68	88	49	13	593	18	147	304	91	33	—
17	1853—54	196	9	76	74	21	16	643	20	190	317	74	42	—
18	1854—55	168	4	63	47	30	24	636	25	208	281	79	43	—
19	1855—56	143	6	58	39	23	17	590	21	219	229	79	42	—
20	1856—57	193	11	101	47	24	10	583	28	263	192	71	20	—
21	1857—58	114	11	55	35	13	—	490	29	226	150	60	25	—
22	1858—59	174	7	100	39	28	—	529	24	296	152	72	12	—
23	1859—60	203	3	100	51	46	3	603	20	319	164	95	5	—
24	1860—61	234	11	130	43	42	8	696	27	386	161	110	12	—
25	1861—62	158	8	77	31	42	—	675	25	376	150	115	10	—
26	1862—63	300	16	175	42	60	7	905	35	532	147	148	16	—
27	1863—64	355	11	174	75	76	19	1080	39	603	217	193	28	—
28	1864—65	219	10	113	44	42	10	1098	33	632	215	182	36	—
29	1865—66	298	20	141	72	56	9	1182	42	678	238	188	36	—
30	1866—67	289	13	142	68	53	13	1176	43	650	254	189	40	—
31	1867—68	305	15	151	80	50	9	1217	44	714	262	163	34	—
32	1868—69	277	3	141	87	33	13	1205	29	673	216	151	36	—
33	1869—70	281	7	105	112	39	18	1210	25	639	367	136	43	—
34	1870—71	320	9	132	123	37	19	1244	26	622	423	120	53	—
35	1871—72	284	6	103	108	52	15	1239	30	544	476	128	61	—
36	1872—73	316	8	114	112	57	25	1275	32	521	508	145	69	—
37	1873—74	360	8	151	137	53	11	1352	30	571	546	142	63	—
38	1874—75	369	10	140	129	62	28	1461	32	588	587	180	74	—
39	1875—76	372	10	141	122	94	5	1523	33	611	577	232	70	—
40	1876—77	453	8	179	150	111	5	1650	32	678	606	282	52	—
41	1877—78	426	15	163	151	82	15	1645	38	684	608	270	45	—
42	1878—79	479	16	200	146	108	9	1828	52	790	656	295	35	—
43	1879—80	574	8	258	190	114	4	2030	49	908	728	315	30	—
44	1880—81	561	11	267	179	94	10	2096	48	1001	720	294	33	—
45	1881—82	636	15	307	193	184	17	2352	44	1164	772	335	37	—
46	1882—83	655	6	343	172	123	11	2601	47	1328	809	379	38	—
47	1883—84	671	8	318	202	132	11	2773	45	1415	841	430	42	—
48	1884—85	583	7	298	142	124	12	2716	47	1400	780	443	46	—
49	1885—86	706	5	323	228	140	10	2663	34	1296	859	434	41	—
50	1886—87	738	10	341	199	157	31	2978	40	1524	843	508	62	—
Τὸ ὅλον		14029	392	6074	4347	2771	535							

συντηροῦνται μὲν ἀπὸ τῆς ἐπιμετείας τοῦ ἐπιμετῆρος, γρηγοροῦν δὲ καὶ τὸ 16

ΠΙΝΑΞ Γ'.

ΚΑΘΗΓΗΤΑΙ ΤΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΕΘΝΙΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

(ἀπὸ τῆς οὐνάσεως αὐτοῦ 14 Ἀπριλίου 1837—1887.)

Α'. ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Αὐτ. ἀριθ.	Ὄνομα καὶ Ἐπώνυμον	Πατρὶς	Ἰδιότης	Χρονολογία Α'. διορισμοῦ
α	1 Μισαήλ Ἀποστολίδης Ἀρχιμανδρ.	Κρήτη	Τακτικὸς καθηγητὴς τῆς θεολογίας	1837 Ἀπριλίου 14
β	2 Θεόκλητος Φαρμακίδης Ἱερομ.	Θεσσαλία	» » »	» » »
γ	3 Κωνσταντῖνος Κοντογόνης	Πελοπόννησος	Ἑκτακτος » »	» » »
δ	4 Δαμιανὸς Λιβερόπουλος Ἀρχιμ.	Ἀδριανούπολις	» » »	» » »
ε	5 Διονύσιος Κλεόπας Ἀρχιμανδρίτης	Κωνσταντινούπ.	Τακτικὸς » »	1852 Ὀκτωβρ. 17
ε	6 Παναγιώτης Ῥομπότης	Πελοπόννησος	Ἐπίτιμος » »	1856 Αὐγούστ. 7
ς	7 Ἀλέξανδρος Λυκούργος Ἀρχιμ.	Σάμος	Ἑκτακτος » »	1858 » 13
η	8 Θεόκλητος Βίμπος Ἀρχιμανδρ.	Ἀθήναι	» » »	1860 Μαΐου 9
θ	9 Νικόλαος Δαμαλάς	Χίος	» » »	1860 Δεκεμβρ. 8
ι	10 Ἀναστάσιος Διομήδους Κυριακὸς	Πέτσκι	» » »	1868 Ἰανουαρ. 2
ια	11 Νικηφόρος Καλογεράς Ἀρχιμ.	»	» » »	1868 » 13
ιβ	12 Παναγιώτης Παυλίδης	Πελοπόννησος	» » »	1868 Αὐγούστ. 14
ιγ	13 Ζήκος Ῥώσης	Ἡπειρος	Ἐπίτιμος » »	1869 Μαρτίου 28 1875 Νοεμβρίου 4

Παρατηρήσεις

- α Προεχειρίσθη Ἀρχιεπ. Πατρῶν 12 7βρ. 1852· ἐτηρήθη αὐτῷ ὁ τίτλος τοῦ ἐπιτίμου καθηγ.—Βραδύτερον Μητροπολίτης Ἀθηνῶν. Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις 21 Ἰουλίου 1862.
- β Ἐπίτιμος καθηγητὴς 12 Ἀπριλίου 1844. Τακτικὸς 1 Αὐγούστου 1850. Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τῇ 21 Ἀπριλίου 1860.
- γ Τακτικὸς 18 Σεπτεμβρίου 1841. Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τὴν 16 Νοεμβρίου 1878.
- δ Ἀνεχώρησε τὸν Ἰούνιον τοῦ 1856 εἰς Βιένναν, ὅπου καὶ ἀπεβίωσε κατὰ τὸ 1857.
- ε Παρητήθη τῇ 8 Νοεμβρίου 1857. Ἀπεβίωσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1861.
- ς Τακτικὸς 14 Ὀκτωβρίου 1863. Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τῇ 15 Ἰουλίου 1875.
- ζ Τακτικὸς 6 Νοεμβρίου 1864. Προεχειρίσθη Ἀρχιεπίσκ. Σύρου καὶ Τήνου τῇ 14 Ἰουνίου τοῦ 1866. Τῇ 19 Μαΐου 1867 ἐπίτιμος καθηγητὴς. Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τῇ 18 Ὀκτωβρίου 1875.
- η Τακτικὸς τῇ 22 Νοεμβρίου 1867.—Τῇ 25 Ἰανουαρίου 1869 προεχειρίσθη ἀρχιεπίσκοπος Μαντινείας καὶ Κυνουρίας.
- θ Τακτικὸς τῇ 1 Νοεμβρίου 1872.
- ι » » » » Ὑφηγητὴς τῆς συμβολικῆς καὶ τῆς ἐκκλησ. ιστορίας 27 7βρίου 1866.
- ια Ἐπίτιμος τῇ 18 Αὐγ. 1873. Ἑκτακ. τῇ 29 Μαρτ. 1876. Τακτ. τῇ 4 Ἰαν. 1879. Ὑφηγητὴς τῆς Πατρολογίας 12 Ἰανουαρίου 1868. Προεχειρίσθη ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν τῷ 1884.
- ιβ Τακτικὸς τῇ 4 Νοεμβρίου 1875, 14 Φεβρ. 1868 ὕφηγητ. τῆς ιστορίας τῶν ζ' οἰκουμενικῶν Συνόδων.
- ιγ Ὑφηγητὴς τῆς Ὀμιλητικῆς τῇ 6 Ἰουνίου 1867. Τακτικὸς τῷ 1881.

ΠΙΝΑΞ Β'.

Αύξων ἀριθμός ετών	Ἀκαδημαϊκὰ ἔτη	Ἐξετασθέντες καὶ ἀξιωθέντες πτυχίου.							
		Θεολογ. Σχολῆς	Νομικ. Σχολῆς		Ἱατρ. Σχολῆς	Φιλοσοφ. Σχολῆς			Φαρμακ. Σχολ.
		Τελειοδιδάκτοι	Διδάκτορες	Τελειοδιδ.	Διδάκτορες	Διδάκτορες	Τελειοδιδ.	Διδάσκαλοι	Φαρμακοποιοί
1	1837—38	—	—	—	—	—	—	—	—
2	1838—39	—	—	—	—	—	—	—	—
3	1839—40	—	—	—	—	—	—	—	—
4	1840—41	—	—	—	—	—	—	—	—
5	1841—42	—	—	—	—	—	—	—	—
6	1842—43	—	—	—	1	—	—	—	—
7	1843—44	—	—	—	—	—	—	—	4
8	1844—45	—	—	—	2	—	1	—	1
9	1845—46	—	1	—	4	—	—	—	2
10	1846—47	—	—	—	3	—	—	—	7
11	1847—48	—	—	—	3	—	—	—	6
12	1848—49	—	3	—	6	—	—	—	1
13	1849—50	—	4	—	9	2	—	—	6
14	1850—51	—	4	2	8	—	1	—	7
15	1851—52	—	—	1	9	1	—	—	7
16	1852—53	—	12	—	13	1	2	1	6
17	1853—54	—	7	3	20	—	—	5	11
18	1854—55	—	4	5	19	2	—	5	8
19	1855—56	—	9	2	37	1	1	2	12
20	1856—57	1	11	1	44	2	2	6	14
21	1857—58	—	17	1	44	2	2	3	5
22	1858—59	—	47	1	46	1	1	—	17
23	1859—60	—	23	2	32	—	—	1	11
24	1860—61	—	30	7	19	2	2	3	1
25	1861—62	—	42	7	27	3	—	1	7
26	1862—63	1	39	2	12	1	—	4	9
27	1863—64	2	31	7	31	1	—	2	—
28	1864—65	—	35	9	26	1	2	2	2
29	1865—66	1	46	19	27	7	3	2	7
30	1866—67	3	46	18	35	13	3	2	14
31	1867—68	1	62	19	35	11	4	3	5
32	1868—69	1	38	41	49	8	4	2	6
33	1869—70	—	36	38	38	4	6	3	8
34	1870—71	3	45	22	55	3	6	1	11
35	1871—72	2	30	41	58	4	4	1	14
36	1872—73	2	29	30	94	7	3	3	16
37	1873—74	1	45	27	50	4	1	—	11
38	1874—75	1	44	26	82	2	3	—	11
39	1875—76	2	54	29	100	5	1	1	13
40	1876—77	4	81	26	97	6	5	1	13
41	1877—78	2	50	18	105	10	1	2	21
42	1878—79	2	74	29	105	3	3	—	1
43	1879—80	5	94	19	114	11	1	2	12
44	1880—81	4	94	24	128	13	7	3	12
45	1881—82	1	55	30	115	18	6	1	9
46	1882—83	7	122	34	129	27	7	10	3
47	1883—84	8	112	47	154	17	5	9	6
48	1884—85	4	118	43	135	29	9	24	14
49	1885—86	10	81	40	167	21	3	13	11
50	1886—87	4	38	35	49	19	10	10	2
	Ὅλικόν ἄθροισμα	72	1713	686	2336	272	109	128	364

ΠΙΝΑΞ Γ'.

Β'. ΝΟΜΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Αντ. αριθ.	Όνομα και Έπώνυμον	Πατρίς	Ίδιότης	Χρονολογία Α'. διορισμού
α	1 Γεώργιος Α. Ψάλλης	Κωνσταντινούπ.	Έπίτιμος καθηγητής του έμπορικου δικαίου	1837 'Απριλίου 14
β	2 'Ιωάννης Α. Σούτσος	»	» » τής πολιτικής οικονομίας	» » »
γ	3 Γεώργιος Α. Μαυροκορδάτος	»	Έκτακτος » του γαλλικού δικαίου	» » »
δ	4 Περικλής 'Αργυρόπουλος	»	» » του διοικητικού δικαίου	» » »
ε	5 Γοδοφρίδος Φέδερ	Βαυαρία	Έπίτιμος » τής πολιτικής δικονομίας	» » »
ε	6 Αίμίλιος Έρτσδη	Πρωσία	Έκτακτος » του ρωμαϊκού δικαίου	» » »
ζ	7 Σπυρίδων Πήλληκας	Ζάκυνθος	Έπίτιμος » του ρωμαϊκού δικαίου	» » »
η	8 Στέφανος Γαλάτης	Χίος	» » του έμπρικου δικαίου	1837 Αύγουστ. 14
θ	9 Πέτρος Σ. Στρούμπος	'Ηπειρος	» » τής πολιτικής δικονομίας	1843 Μαΐου 20
ι	10 Παύλος Καλλιγιάς	Σμυρνη	» » του ρωμαϊκού δικαίου	» » »
ια	11 Πέτρος Παπαρρηγόπουλος	Κωνσταντινούπ.	Τακτικός » » »	1845 'Ιουνίου 12
ιβ	12 Βασίλειος Τ. Οικονομίδης	Πελοπόννησος	Έκτακτος » » »	1846 9θρίου 26
ιγ	13 Νικόλαος Ι. Σαρίπολος	Κύπρος	» » του συνταγματικού δικαίου	1846 10θρίου 13
ιδ	14 Κωνσταντίνος Φρεαρίτης	'Ηπειρος	Τακτικός καθ. τών εισηγήσ. και τής ιστορ. του ρωμ. δικαίου	1847 8θρίου 9
ιε	15 Διομήδης Κυριακού	Πέτσαι	Έκτ. καθηγητ. του συνταγματ. και του άλληλεθνοῦς δικαίου	1852 'Ιουλίου 17
ισ	16 Μιχαήλ Ποτλής	Μακεδονία	Τακτικός καθηγητής του έκκλησιαστικού δικαίου	1855 Αύγουστ. 23
ιζ	17 Μάρκος Ψενιέρης	Κρήτη	Τακτικός καθηγ. του γαλλ. δικαίου και τής συγκριτ. νομοθ.	» » 25
ιη	18 Έμμανουήλ Κόκκινος	Χίος	» καθηγητής του ποινικού δικαίου	1861 Μαΐου 1
ιθ	19 Νικόλαος Δαμασκηνός	Κέρκυρα	Έκτακτος » του γαλλικού δικαίου	1865 Φεβρ. 12
κ	20 'Οθων Πυλαρινός	Κεφαλληνία	» » τής πολιτικής οικονομίας	» 7θρίου 17
κα	21 Νικόλαος Διομήδους Κυριακός	Πέτσαι	» » δικονομίας	1875 Μαΐου 10
κβ	22 Κωνσταντίνος Ν. Κωστής	Σμύρνη	» » τής ποινικής νομοθεσίας	» 'Ιουνίου 11
κγ	23 Στέφανος Στρέϊτ	Πάτραι	Έκτ. καθηγ. του άλληλεθν. και του συνταγματικού δικαίου	1876 Αύγουστ. 28
κδ	24 Δημήτριος Θεοφανόπουλος	'Αργος	» » του ρωμαϊκού δικαίου	» » »
κε	25 Ξενοφών Ψαράς	'Αθήναι	» » τής πολιτικής δικονομίας	1877 Μαΐου 11
κς	26 'Αλκιβιάδης Κρασάς	»	Έπίτιμος καθηγητής του ρωμαϊκού δικαίου	1879 'Οκτωβρ. 6
κζ	27 'Αθανάσιος Ροντήρης	Ναύπακτος	Τακτικός καθηγητής του διοικητικού δικαίου	1880 9θρίου 30
κη	28 'Ιωάννης Σ. Ζωγράφος	Πελοπόννησος	Έκτακτος καθηγητής τής δημοσιονομίας	1881 Φεβρουαρ 6
κθ	28 'Ιωάννης Παπαλουκά Ευταξίας	Λοκρίς	Έκτακτος καθηγητής του έκκλησιαστικού δικαίου	1881 Μαρτίου 30
κθ	30 Νεοκλής Καζάκης	Λέσθος	Έπίτιμος καθηγητής του φυσικού δικαίου	1883 Φεβρ. 10
λ	31 Γεώργιος 'Αγγελόπουλος	'Αθήναι	Έκτακτος καθηγητής του διοικητικού δικαίου	1887 Φεβρ. 4

Παρατηρήσεις

- α Τακτικός 16 'Ιαν. 1846. Έπίτιμος 9 7θρίου 1850. Τακτικός 9 Μαΐου 1860. Απεβίωσεν εν 'Αθήν. τῇ 8 Αύγ. 1883.
- β » 9 9θρ. 1842. Έπίτ. 11 Φεβρ. 1860. Τακτ. 10 7θρ. 1862. Διωρίσθη σύμβ. τής Έπικρ. τῷ 1864. 1867 'Οκτωβρίου 30 διωρίσθη τακτικός.
- γ » 19 'Ιουνίου 1839. Απεβίωσεν εν 'Αθήναις 16 Αύγουστου 1858.
- δ Έπίτιμος 30 8θρίου 1843. Τακτικός 9 7θρίου 1850. Απεβίωσεν εν 'Αθήναις 16 10θρίου 1860.
- ε Απελύθη 6 Σεπτεμβρίου 1843.
- ς Τακτικός 30 'Ιουνίου 1839. Απελύθη 6 Σεπτεμβρίου 1843. Απεβίωσεν εν 'Αθήναις τὸν Αύγουστον τοῦ 1852.
- ζ Τοῦ Ποινικοῦ δικαίου 25 'Οκτωβρίου 1837. Τακτικός 2 Νοεμβρίου 1844. Απεβίωσεν εν Παρισίοις 22 'Ιουνίου 1861.
- η 'Απηλλάγη 10 'Οκτωβρίου 1844.
- θ 'Απηλλάγη 9 'Οκτωβρίου 1847. Απεβίωσεν εν 'Αθήναις 1854. Ὑφηγητής του Γαλλικοῦ δικαίου 1838 Δεκεμβρίου 27.
- ι Απελύθη 12 'Ιουνίου 1845. Έπίτιμος 19 Αύγουστου 1854. Τακτικός 1 'Οκτωβρίου 1862. Ὑφηγητής του φυσικοῦ και άλληλεθνοῦς δικαίου 1839 'Ιανουαρίου 10 και τῶν Πανδέκτων κατὰ τὴν εν 'Ελλάδι ἰσχύν των 1842 Μαρτίου 14, 30 Αύγουστου 1879 ἐγένετο δεκτὴ ἡ ἀπὸ τής ὑπηρεσίας του παραίτησις—28 7θρίου 1879, βουλευτὴς ὢν 'Αττικῆς διορίζεται ἐπὶ τιμῇ ἐπίτιμος καθηγητής.
- ια Έπίτιμος 9 Σεπτεμβρίου 1850. Τακτικός 12 'Οκτωβρίου 1860. Ὑφηγητής του 'Ρωμαϊκοῦ δικαίου 1840 'Ιανουαρίου 10.
- ιβ Έπίτιμ. τής πολ. δικ. 9 8θρ. 1847. Παρητήθη τῇ 7 9θρ. 1874. Τιμῆς δὲ χάριν ὡς ἐπίτ. καθ. διατελεῖ. Ὑφηγ. του 'Ρωμαϊκοῦ δικαίου 1843 9θρίου 26.
- ιγ Απελύθη 10 'Ιουλίου 1852. Τακτικός του ἔθν. δικαίου 20 8θρ. 1862. Τῆς ποιν. νομ. 11 Μαρτ. 1863. 1867 10θρ. 13 και του συνταγματικοῦ και του άλληλεθνοῦς δικαίου προσωρινῶς. Απελύθη τῇ 5 'Ιουν. 1875.
- ιδ Απελύθη 8 'Ιουνίου 1855. Διωρίσθη αὐθις τακτ. 15 8θρ. 1855, και του ἔκκλ. δ. 18 'Ιουλ. 1868. Ὑφηγητής του 'Ρωμ. δικ. 1844 8θρ. 23. 'Απηλλάγη τής ὑπηρεσίας τῷ 1881 'Απριλ. 20 ἐπαναφέρεται εἰς τὴν προτέραν θέσιν 1882 Μαρτίου 27, ἐπετράπη ὁ τιμητικὸς τίτλος του καθηγητοῦ 1883 Νοεμβρίου 15.
- ιε Τακτ. 20 8θρ. 1862. 1868 7θρ. 26 ἀπηλ. τής ὑπηρ. ἐνεκα μακρᾶς ἀσθενείας. Απεβίωσεν εν Νεαπόλει 'Ιταλίας τῷ 1869.
- ισ Απελύθη 20 8θρ. 1862. Απεβίωσεν εν Βιέννῃ 8 8θρ. 1863.
- ιζ Παρητήθη 13 8θρίου 1864.
- ιη Απελύθη 6 'Ιουλ. 1863. Τακτ. του Διοικ. δ. 4 'Απρ. 1864. και του συντ. και άλλ. δ. 11 Μαΐου 1875 προσωρ. μέ-
χρις 28 Αύγουστου 1876. Απεβίωσεν εν 'Αθήναις 1879 Δεκεμβρίου 5. Ὑφηγ. 'Ρωμ. δικ. 1839 Μαΐου 25.
- ιθ Τακτικός καθηγητής 16 Μαρτίου 1865. Απαλλαγεί του Γαλλικοῦ δικ. διωρίσθη εἰς τὸ ἔμπορικὸν δίκαιον 1884 Νοεμ-
βρίου 10.
- κ Παρητήθη τὸν 7θριον 1867.
- κα Μετετέθη ὡς δικαστὴς του εν Αἰγύπτῳ μικτοῦ εὐρωπ. δικ. τῇ 11 Μαΐου 1877. Ὑφηγητής τής πολ. δικ. 16 'Ιαν. 1874.
- κβ Έκτακτος καθηγητής τής ποιν. νομ. 1875 'Ιουνίου 11. Τακτικός 4 'Ιανουαρ. 1879. Ὑφηγητής του ποιν. δ. 4 'Ιαν. 1860.
- κγ Τακτικός καθηγ. 4 'Ιαν. 1879. Ὑφηγ. του άλληλ. και του συντ. δ. 7θρ. 1875.
- κδ » 4 » » Ὑφηγητής του ρωμ. δικ. 12 'Ιαν. 1876.
- κε » 4 » »
- κς Προεβιβάσθη εἰς τακτικὸν 1882 Φεβρουαρίου 25.
- κζ 'Απηλλάγη τής ὑπηρεσίας 1882 'Απριλίου 22.
- κη Ὑφηγητής 1878 'Οκτωβρ. 19. 'Απηλλάγη τής ὑπηρεσίας 1882 'Απριλ. 22.
- κθ 'Απηλλάγη τής ὑπηρεσίας 1885 Μαΐου 31 διωρίσθη και αὐθις ἐπίτιμος καθηγητής του φυσικ. δικ. και τής ἐγκυκλοπ.
1887 Φεβρουαρ. 6.
- λ Ὑφηγητής 1880 'Ιουνίου 3.

ΠΙΝΑΞ Γ΄.

Γ΄. ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Αριθ. σειρά	Όνομα και Έπωνυμον	Πατρίς	Ίδιότης	Χρονολογία Α΄ Διορισμού
1	Αλέξιος Πάλλης	Ήπειρος	Επίτιμος καθηγητής τῆς ιατροδικαστικῆς καὶ τοξικολογίας	1837 Ἀπριλίου 14
2	Ἰωάννης Ὀλύμπιος	Ὀλυμπος	Ἐκτακτος καθηγητής τῆς χειρουργικῆς παθολογίας	» » »
3	Νικόλαος Κωστής	Θεσσαλία	Τακτικὸς καθηγ. μαιευτ. καὶ ἰατρικῆς ὕλης καὶ διευθ. μαιευτ.	» » »
4	Ἰωάννης Βούρος	Χίος	Τακτικὸς καθηγητής τῆς εἰδικῆς παθολογίας καὶ κλινικῆς	» » »
5	Ἀναστάσιος Γ. Λευκίης	Φιλιππούπολις	Τακτικὸς καθηγητής ἱατρ. ἱστορ. καὶ γεν. παθ. καὶ θεραπείας	» » »
6	Δημήτριος Α. Μαυροκορδάτος	Κωνσταντινούπ.	Τακτικὸς καθηγητής τῆς ἀνατομίας καὶ φυσιολογίας	» » »
7	Ἐρρίκος Τραϊμπερ	Γερμανία	Ἐπίτιμος καθηγητής τῆς χειρουργικῆς	» » »
8	Ἰωαν. Νικολαΐδης Λεβαθεύς	Λεβάθεια	Ἐπίτιμος καθηγητής τῆς ὑγιεινῆς καὶ φυσιολογίας	» » »
9	Δαμιανὸς Γεωργίου	Μακεδονία	Τακτικὸς καθηγητής τῆς ἀνατομίας καὶ φυσιολογίας	» » »
10	Κωνσταντῖνος Μαυρογιάννης	Ήπειρος	Ἐπίτιμος καθηγητής τῆς κλινικῆς ἰατρίας	1840 Ἰανουαρ. 16
11	Νικόλαος Πετσάλης	»	Τακτικὸς καθηγητής τῆς χειρουργικῆς	1843 Ὀκτωβρ. 7
12	Γεώργιος Χ. Πρινάρης	»	Τακτικὸς καθηγ. γεν. παθολ. καὶ θεραπ. καὶ ἱατρ. ἱστορίας	1846 Ἰανουαρ. 9
13	Γεώργιος Α. Μυκιάς	Χίος	Τακτικὸς καθηγητής εἰδ. παθολ. καὶ θεραπ. καὶ τῆς κλινικῆς	1847 Ὀκτωβρ. 9
14	Μιλτιάδης Βενιζέλος	Ἀθήναι	Ἐκτ. καθηγ. τῶν νευρικ. σφιλιδ. καὶ δερμικῶν νοσημάτων	1849 Ἰανουαρ. 11
15	Θεόδωρος Ἀφεντούλης	Θεσσαλομαχῶν.	Ἐκτακτος καθηγητής παθολογικῆς καὶ γενικῆς ἀνατομίας	1852 Ὀκτωβρ. 21
16	Διονύσιος Αἰγινήτης	Αἴγινα	Ἐκτακτος καθηγητής τῆς εἰδικῆς νοσολογίας καὶ θεραπείας	1852 Ὀκτωβρ. 26
17	Ἀνδρέας Ἀναγνωστάκης	Κρήτη	Ἐκτακτος καθηγητής τῆς ὀφθαλμιατρικῆς καὶ ὠτιατρικῆς	1855 Φεβρουαρ. 28
18	Στέφανος Σταυρινάκης	Χίος	Ἐκτ. καθηγ. τοπογρ. ἀνατομ. ἐφημεροσμ. εἰς τὴν χειρουργικὴν	1856 Μαρτίου 17
19	Κωνσταντῖνος Βουσιάνης	Ήπειρος	Ἐκτακτος καθηγητής τῆς φυσιολογίας	1856 Μαΐου 9
20	Δημήτριος Γ. Ὁρφανίδης	Σμύρνη	Τακτικὸς καθηγητής τῆς ἀστυκλινικῆς καὶ διευθ. αὐτῆς	1856 Ἰουνίου 23
21	Σταμάτιος Κρίνος	Κωνσταντινούπ.	Τακτικὸς καθηγητής τῆς φαρμακογραφίας καὶ φαρμακευτικῆς	1857 » 11
22	Ἀντώνιος Βιτσάρης	Ψαρά	Ἐκτακτος καθηγητής τῆς ἰατρικῆς ἱστορίας, τῶν ψυχικῶν νοσημάτων καὶ τῶν νοσημάτων τῶν παιδῶν	1861 » »
23	Σπυρίδων Μπαλάνος	Ήπειρος	Ἐκτακτ. καθηγ. τῆς ὑγιεινῆς καὶ τῶν σφιλιδ. νοσημάτων	1862 8δρίου 1
24	Παναγιώτης Γ. Κυριακὸς	Μεσσηνία	Ἐκτακτος καθηγητής τῆς γενικῆς νοσολογίας, τῆς ἐγκυκλοπαιδείας καὶ τῆς μεθολογίας τῆς ἰατρικῆς	1862 9δρίου 2
25	Χαράλ. Τυπάλδος Πρεζαντέρης	Κεφαλληνία	Τακτικὸς καθηγητής τῆς παθολογικῆς ἀνατομίας	1863 8δρίου 15
26	Θεόδωρος Ἀρεταῖος	Ναύπλιον	Ἐκτακτος καθηγητής τῆς χειρουργίας	1864 Φεβρ. 9
27	Κωνστ. Π. Δηλιγιάννης	Πελοπόννησος	Ἐκτακτος καθηγητής τῆς παθολογικῆς ἀνατομίας	1864 7δρίου 4
28	Ἀντώνιος Μπάστας	Κύβος	» » τῆς ἐγχειριστικῆς	1863 Ἀπριλίου 18
29	Παύλος Ἰωάννου	Μακεδονία	» » τῆς χειρουργικῆς ἀνατομίας	1868 Μαΐου 29
30	Σπυρίδων Τ. Μαργίνας	Ἀκαρνανία	» » τῆς χειρουργικῆς παθολογίας	1874 Μαρτίου 31
31	Γεώργιος Καραμήτσας	Λέσβος	» » τῆς ἀστυκλ. καὶ τῆς εἰδικῆς νοσολ.	1875 9δρίου 4
32	Μιχαὴλ Κατῆμυχάλης	Ήπειρος	Ἐκτ. καθ. τῆς γεν. παθ. ἀνατομ. καὶ διευθ. παθολογ. μουσ.	» » »
33	Ἰωάννης Γ. Ζωχιῆς	Ἀθήναι	» » τῆς πειραμ. φυσιολ. καὶ τῆς συγκρ. ἀνατομίας	» » »
34	Ἰωάννης Πύρας	Τρίπολις	Ἐκτακτος καθηγητής τῆς ὑγιεινῆς	» Δερίου 19
35	Ἀχιλλεὺς Γεωργαντῆς	Κωνσταντινούπ.	Ἐκτ. καθηγ. τῆς πειραμ. τοξικολογ. καὶ ἰατροδικαστικῆς	1879 Ἰανουαρ. 4
36	Ἀναστάσιος Ζίνης	Ήπειρος	Ἐκτακτ. καθηγ. τῆς τῶν νοσημάτων τῶν παιδῶν κλινικῆς	» » »
37	Δημήτριος Κόνσολας	Θήβα	Ἐκτακτος καθηγητής τῆς μαιευτικῆς	1881 Μαΐου 31
38	Ἰούλιος Γαλβάνης	Ζάκυνθος	» » χειρουργικῆς παθολογίας	1881 Ἰουνίου 15
39	Λουκάς Παπαϊωάννου	Παρνασίς	Τακτικὸς καθηγητής τῆς ἀνατομίας	1883 Ἀπριλίου 15

Παρατηρήσεις

- α Τακτικὸς 17 Ἰουνίου 1841. Ἀπὸ τὴν ἀπὸ τῆς ὑπηρεσίας φέρων τιμητικῶς τὸν τίτλον καθηγητοῦ 1881 Ἀπριλ. 24 ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τῇ 5 Φεβρουαρίου 1885.
- β Τακτ. 11 Ἰουνίου 1837. Ἀπελύθη τῇ 14 Ἰαν. 1846. Τακτ. τῆς ὀφθαλμολ. καὶ χειρ. κλινικ. 27 76ρ. 1848. Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις 2 Ἰουλίου 1869.
- γ Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις 15 Μαρτίου 1861.
- δ Παρρητήθη 24 Νοεμβρίου 1848 καὶ ἐτηρήθη αὐτῷ ὁ τίτλος τοῦ ἐπιτίμου καθηγητοῦ. Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθῆν. 28 Ἰαν. 1885.
- ε Ἀπελύθη τῇ 9 8δρίου 1847.—Νόμιμος 5 ἐτηρήθη αὐτῷ ὁ τίτλος τοῦ ἐπιτ. καθηγ. Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τῇ 13 Ἰουλ. 1853.
- ς Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τῇ 5 Νοεμβρίου 1839.
- ζ Ἀπελύθη 21 Ἰουλίου 1843.
- η Τακτικὸς 16 Ἰανουαρίου 1846. Ἀπελύθη τῇ 27 Σεπτεμβρίου 1848.
- θ Ἀπελύθη τῇ 10 Νοεμβρίου 1845.
- ι Ἐπίτιμος τῇ 2 7θρίου 1848. Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τῇ 10 Ἰουλίου 1853.
- ια 27 7θρίου 1848 καὶ τῆς ὑγιεινῆς. Ὑφηγητής τῆς φυσιολογίας 22 Ἀπριλίου 1846. Ἀπὸ τὴν ἀπὸ τῆς καθηγητικῆς ὑπηρεσίας 1881 Μαρτίου 3. Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1882.
- ιβ Τακτικὸς καθ. τῆς μαιευτικῆς πρὸς τοὺς ἤδη διδασκον. μαθήμασι καὶ διευθυντῆς τοῦ μαιευτηρίου 2 Μαΐου 1861. Ὑφηγητής τῆς παθολογ. 23 Φεβρ. 1850. Ἐγένετο δευτὴ ἢ παραίτησις του 1886 Νοεμβρ. 28. Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τῇ 10 Ἰανουαρίου 1887.
- ιγ Καὶ τῆς Φαρμακολογ. 18 Ἰουνίου 1856. Τακτ. 1 8δρίου 1862 τῆς φαρμακολ. καὶ συνταγολ. Ὑφηγ. τῆς γεν παθολογ. ἀνατομ. 22 Ἰανουαρίου 1849.
- ιδ Τακτικὸς 1 7θρίου 1862. Ὑφηγητής τῆς παθολογ. ἀνατομίας 28 Μαρτίου 1849. Ἀπὸ τὴν ἀπὸ τῆς ὑπηρεσίας φέρων τιμητικῶς τὸν τίτλον τοῦ καθηγητοῦ τῷ 1882 Ἀπριλίου 6. Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1882.
- ιε Καὶ τῆς χειρουργικῆς παθολογίας ἐν γένει 22 Ἀπριλίου 1863. Τακτικὸς 27 7θρίου 1865. Ὑφηγητής τῆς ὀφθαλμολογίας 16 Φεβρουαρίου 1855.
- ις Ἀπελύθη τῇ 20 Μαρτίου 1866.
- ιθ Τακτικὸς 20 8θρίου 1862. Ὑφηγητής τῆς συγκριτικῆς ἀνατομίας καὶ φυσιολογίας 11 Μαρτίου 1849.
- κ Ἀπελύθη τῇ 9 9θρίου 1863. Ὑφηγητής τῆς ὀργανικῆς χημείας ἐφημεροσμένης εἰς τὴν φυσιολογίαν 21 Ἰανουαρίου 1850. Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις.
- κα Τακτικὸς 6 9θρίου 1864. Ὑφηγητής τῶν νοσημάτων τῶν παιδῶν 3 9θρίου 1855. Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1882.
- κβ Τακτικὸς 12 Μαΐου 1875. Ὑφηγητής τῆς δημοσίας ὑγιεινῆς 5 10δρίου 1856. Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1881.
- κγ Τακτικὸς 28 Μαΐου 1871.
- κδ Τῆς κλινικῆς καὶ τῆς ἰατρικῆς νοσολογίας 4 7θρίου 1864. Καὶ ἀπὸ τοῦ 1851 Φεβρουαρίου 2 καθηγητής ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ. Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τῇ 30 Δεκεμβρίου 1885.
- κε Ἀπελύθη 4 Ἀπριλίου 1864.—Διορίσθη αὐθις 29 Ἀπριλίου 1864. Τακτ. καὶ τῆς χειρουργ. κλινικῆς 15 8θρίου 1870. Ὑφηγ. τῆς ἐγχειριστ. καὶ ἐπίδεσμ. 22 Ἀπριλίου 1863.
- κς Τακτικὸς τῆς εἰδικῆς νοσολ. 4 9δρίου 1875. Ὑφηγητής τῆς γενικῆς καὶ παθολογικῆς ἀνατομίας 14 Μαρτίου 1863. Μετετέθη εἰς τὴν ἔδραν τῆς κλινικῆς 1886 Ἰανουαρίου 24.
- κζ Ἀπελύθη 28 Ἀπριλίου. Διορίσθη αὐθις 4 7θρίου 1864. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις χωρὶς νὰ διδάξῃ οὐδαμῶς.
- κη 1869 Μαρτίου 27 ἀπελύθη διωρίσθη αὐθις ἑκτακτος τῆς ἐγχειριστικῆς μετὰ τῆς τοπογραφικῆς ἀνατομίας καὶ ἐπίδεσμολογίας 15 8θρίου 1870. Τακτικὸς 21 Φεβρουαρίου 1877.
- κθ Ὑφηγητής τῆς χειρουργικῆς παθολογίας 3 9θρίου 1870. Τακτικὸς 1880 Αὐγούστου 9.
- λ Ὑφηγητής τῆς παθολογικῆς ἀνατομίας 14 Μαρτίου 1863. Τακτικὸς 1880 Αὐγούστ. 9. καθηγ. τῆς εἰδ. νοσολογ. ἐν τῇ Ἰατρικῇ κλινικῇ 1887 Ἀπριλίου 20.
- λα Τακτικὸς 4 Ἰαν. 1879. Ὑφηγητής τῆς παθολογικῆς ἀνατομίας 14 Μαρτίου 1853. Ὑποδιευθυντῆς τῆς Ἀστυκλινικῆς καὶ μετετέθη εἰς τὴν χρεώσαν ἔδραν τῆς εἰδ. νοσολογ. 1886 Φεβρ. 19.
- λβ Ὑφηγητής τῆς φυσιολογίας 24 Ἰουνίου 1871. Τακτικὸς 1880 8δρίου 4.
- λγ Ἀπελύθη 23 Μαρτίου 1877.
- λδ Ὑφηγητής τῆς ἰατροδικαστικῆς 8 Μαρτίου 1871. Τακτικὸς 1881 Ἰουλ. 16. Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις 1887 Μαρτίου 2.
- λε Τακτικὸς 1881 Μαρτ. 3. Ἀπὸ τὴν ἀπὸ τῆς ὑπηρεσίας 1882 Ἀπριλ. 22, διορίσθη αὐθις 1882 Ἰουλ. 8.
- λς Τακτικὸς 1883 Μαΐου 20.
- λζ Ἀπὸ τὴν ἀπὸ τῆς ὑπηρεσίας 1882 Ἀπριλίου 22.
- λη Ὑφηγητής τοῦ αὐτοῦ μαθήματος πρὸ τοῦ 1881.
- * Ἀπὸ τὴν ἀπὸ τῆς ὑπηρεσίας φέρων τιμητικῶς τὸν τίτλον τοῦ καθηγητοῦ 1883 Ἀπριλίου 11.
- ** Ἀπὸ τὴν ἀπὸ τῆς ὑπηρεσίας φέρων τιμητικῶς τὸν τίτλον τοῦ καθηγητοῦ 1887 Ἀπριλίου 22.

ΠΙΝΑΞ Δ'.

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑΙ ΑΡΧΑΙ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ από το 1837—1887.

Ακαδημαϊκά έτη		Πρυτάνεις	Αντιπρυτάνεις	Κοσμητορες των Σχολών			
Αύξων αριθμός	Περίοδος έτησια			Θεολογική	Νομική	Ίατρική	Φιλοσοφική
A'	1837—8	Κωνσταντίνος Σχινάς		Μισαήλ Αποστολίδης	Γ. Α. Ράλλης	Αναστ. Γ. Λευκίας	Νεόφυτος Βάμβας
B'	1838—9	Γεώργιος Α. Ράλλης	Κωνσταντίνος Σχινάς	»	Π. Αργυρόπουλος	»	Κυριακός Δομνάνδος
Γ'	1839—40	»	»	»	»	»	»
Δ'	1840—1	»	»	»	»	»	»
E'	1841—2	Νικόλαος Κωστής	Γεώργιος Α. Ράλλης	»	»	»	»
Σ'	1842—3	Μ. Αποστολίδης Αρχ.	Νικόλαος Κωστής	»	Γ. Α. Μαυροκορδάτος	Ι. Νικολ. Λεβαδέου	Νεόφυτος Βάμβας
Z'	1843—4	Κωνσταντ. Ασωπίου	Μισαήλ Αποστολίδης	»	Ίω. Α. Σούτσος	Ίωάννης Βούρος	»
H'	1844—5	Νεόφυτος Βάμβας	Κωνσταντ. Ασωπίου	»	Σπυρίδων Πήλληκας	Δαμιανός Γεωργίου	»
Θ'	1845—6	Θεόδωρος Μανούσης	Νεόφυτος Βάμβας	»	Παύλος Καλλιγιάς	Ίω. Ολύμπιος	Φίλιππος Ίωάννου
I'	1846—7	Αλέξανδρ. Βενιζέλος	Θεόδωρος Μανούσης	»	Γ. Α. Μαυροκορδάτος	Νικόλαος Κωστής	Γεώργ. Κ. Βούρης
IA'	1847—8	Ίωάννης Α. Σούτσος	Αλέξανδρ. Βενιζέλος	»	Πέτρος Στρούμπας	Ίω. Βούρος	Ξαυέριος Λάνδερερ
IB'	1848—9	Φίλιππος Ίωάννου	Ίωάννης Α. Σούτσος	Κωνστ. Κοντογόνης	Γ. Α. Ράλλης	Αλέξιος Πάλλης	Φίλιππος Ίωάννου
IF'	1849—50	Γ. Α. Μαυροκορδάτος	Φίλιππος Ίωάννου	»	Π. Παπαρρηγόπουλος	Νικόλαος Κωστής	Αλέξ. Βενιζέλος
IA'	1850—1	Μισαήλ Αποστολίδης	Γ. Α. Μαυροκορδάτος	»	Βασ. Τ. Οικονομίδης	Αλέξιος Πάλλης	Θεόδωρος Μανούσης
IE'	1851—2	Σπυρίδων Πήλληκας	Μισαήλ Αποστολίδης	»	Ίω. Α. Σούτσος	Γεώργιος Πρινάρης	Ήρακλ. Μητσόπουλος
IS'	1852—3	Περ. Αργυρόπουλος	Σπυρίδων Πήλληκας	»	Π. Παπαρρηγόπουλος	Νικόλαος Πετσάλης	Αλέξ. Βενιζέλος
IZ'	1853—4	Νικόλαος Κωστής	Περ. Αργυρόπουλος	»	Κωνστ. Φρεαρίτης	Νικόλαος Κωστής	Φίλιππος Ίωάννου
IH'	1854—5	Κωνστ. Κοντογόνης	Νικόλαος Κωστής	»	Σπυρίδων Πήλληκας	Γεώργιος Πρινάρης	Αλέξ. Ρ. Ραγκαβής
IO'	1855—6	Ίωάννης Ολύμπιος	Κωνστ. Κοντογόνης	»	Γ. Α. Ράλλης	Αλέξιος Πάλλης	Ξαυέριος Λάνδερερ
K'	1856—7	Κωντ. Ασωπίου	Ίωάννης Ολύμπιος	»	Ίω. Α. Σούτσος	Γ. Α. Μακκιάς	Στέφ. Α. Κουμανούδης
KA'	1857—8	Φίλιππος Ίωάννου	Κωνστ. Ασωπίου	Διον. Κλεώπας	Π. Παπαρρηγόπουλος	Αλέξιος Πάλλης	Δημ. Σ. Στρούμπας
KB'	1858—9	Δημ. Σ. Στρούμπας	Φίλιππος Ίωάννου	Κωνστ. Κοντογόνης	Βασ. Τ. Οικονομίδης	Νικόλαος Κωστής	Νικόλαος Κοτζιάς
KG'	1859—60	Βασ. Τ. Οικονομίδης	Δημήτρ. Στρούμπας	»	Σπυρίδων Πήλληκας	»	Αλέξ. Βενιζέλος
KΔ'	1860—1	Αλέξιος Πάλλης	Βασ. Τ. Οικονομίδης	Παν. Ρομπότης	Π. Παπαρρηγόπουλος	Δημ. Γ. Όρφανίδης	Ι. Γ. Παπαδάκης
KE'	1861—2	Κωνστ. Ασωπίου	Αλέξιος Πάλλης	Κωνστ. Κοντογόνης	Κωνστ. Φρεαρίτης	Μιλτιάδ. Βενιζέλος	Κ. Παπαρρηγόπουλος
KΣ'	1862—3	Π. Παπαρρηγόπουλος	Κωνστ. Ασωπίου	»	Γ. Α. Ράλλης	»	Ήρ. Μητσόπουλος
KZ'	1863—4	Κωνστ. Φρεαρίτης	Π. Παπαρρηγόπουλος	Παν. Ρομπότης	Διομήδης Κυριακού	Κωνστ. Βουσάκης	Ευθύμιος Καστόρχης
KH'	1864—5	Ήρακλ. Μητσόπουλος	Κωνστ. Φρεαρίτης	Κ. Κοντογόνης	Βασ. Τ. Οικονομίδης	Μιλτιάδ. Βενιζέλος	Ήρακλ. Μητσόπουλος
KΘ'	1865—6	Μιλτιάδης Βενιζέλος	Ήρ. Μητσόπουλος	Αλέξ. Λυκούργος	Παύλος Καλλιγιάς	Δαμιανός Γεωργίου	Φίλιππος Ίωάννου
Λ'	1866—7	Α. Α. Ραγκαβής *	Μιλτιάδης Βενιζέλος	Παν. Ρομπότης	Νικ. Ι. Σαρίπολος	Χ. Πρεντ. Τυπάλδος	Στ. Α. Κουμανούδης
ΛΑ'	1867—8	Θεόδ. Γ. Όρφανίδης	Μιλτιάδης Βενιζέλος	Κ. Κοντογόνης	Γ. Α. Ράλλης	Δ. Αιγινήτης	Ευθ. Καστόρχης
ΛΒ'	1868—9	Γεώργιος Α. Ράλλης	Θεόδωρος Όρφανίδης	Θ. Βίμπας	Ν. Δαμασκηνός	Θ. Άρεταΐος	Φίλιππος Ίωάννου
ΛΓ'	1869—70	Παύλος Καλλιγιάς	Γ. Α. Ράλλης	Παν. Ρομπότης	Εμμανουήλ Κόκκινος	Μ. Βενιζέλος	Β. Λάκων
ΛΔ'	1870—1	Κωνστ. Βουσάκης	Παύλος Καλλιγιάς	Κ. Κοντογόνης	Π. Παπαρρηγόπουλος	Δαμιανός Γεωργίου	Θ. Γ. Όρφανίδης
ΛE'	1871—2	Ευθύμιος Καστόρχης	Κωνσταντ. Βουσάκης	Παν. Ρομπότης	Γ. Α. Ράλλης	Α. Αναγνωστάκης	Ήρ. Μητσόπουλος
ΛΣ'	1872—3	Κ. Παπαρρηγόπουλος	Ευθύμιος Καστόρχης	Κ. Κοντογόνης	Π. Καλλιγιάς	Α. Βιτσάρης	Α. Χρηστομάνος
ΛZ'	1873—4	Γεώργιος Α. Μακκιάς	Κ. Παπαρρηγόπουλος	Ν. Μ. Δαμασκηνός	Π. Παπαρρηγόπουλος	Θ. Άρεταΐος	Ίω. Π. Παπαδάκης
ΛH'	1874—5	Παν. Ρομπότης **	Γ. Α. Μακκιάς	Ν. Κάλιογεράς	Ν. Δαμασκηνός	Η. Γ. Κυριακός	Σ. Φιντικλής
ΛΘ'	1875—6	Εμμανουήλ Κόκκινος	»	Α. Δ. Κυριακός	Κ. Φρεαρίτης	Σ. Μπαλάνος	Δ. Χ. Σεμιτέλος
Μ'	1876—7	Ι. Γ. Παπαδάκης ***	Εμμ. Κόκκινος	Κ. Κοντογόνης	Ν. Δαμασκηνός	Α. Αναγνωστάκης	Κ. Σ. Κόντος
ΜΑ'	1877—8	Α. Αναγνωστάκης	»	Ζήκος Ρώσης	Π. Καλλιγιάς	Κ. Π. Δηλιγιάννης	Σ. Α. Κουμανούδης
ΜΒ'	1878—9	Ν. Μ. Δαμαλάς	Ανδ. Αναγνωστάκης	Α. Δ. Κυριακός	Ε. Κόκκινος	Π. Ίωάννου	Σ. Φιντικλής
ΜΓ'	1879—80	Θ. Άρεταΐος	Ν. Μ. Δαμαλάς	Ν. Καλογεράς	Κ. Κωστής	Μ. Χατζημηγάλης	Η. Μητσόπουλος
ΜΔ'	1880—1	Β. Λάκων	Θ. Άρεταΐος	Π. Παυλίδης	Σ. Στρέϊτ	Δ. Γεωργίου	Ευθ. Καστόρχης
ΜE'	1881—2	Ν. Δαμασκηνός	Β. Λάκων	Ζήκος Ρώσης	Δ. Θεοφανόπουλος	Γ. Καραμήτσας	Ι. Πανταζίδης
ΜΣ'	1882—3	Π. Γ. Κυριακός	Ν. Δαμασκηνός	Ν. Καλογεράς	Ε. Ψαράς	Σ. Μαργίνας	Α. Κυζικηνός
ΜZ'	1883—4	Μ. Βενιζέλος	Π. Γ. Κυριακός	Ν. Δαμαλάς	Α. Κρασάς	Γ. Ζωγός	Δ. Σεμιτέλος
ΜΗ'	1884—5	Κωστής Ν. Κωστής	Μιλ. Βενιζέλος	Α. Δ. Κυριακός	Ν. Δαμασκηνός	Α. Γεωργαντάς	Σ. Κουμανούδης
ΜΘ'	1885—6	Κ. Π. Δηλιγιάννης	Κ. Ν. Κωστής	Π. Παυλίδης	Σ. Στρέϊτ	Α. Ζίνης	Γ. Μιστριώτης
Ν'	1886—7	Γ. Καραμήτσας	Κ. Π. Δηλιγιάννης	Ζήκος Ρώσης	Κ. Ν. Κωστής	Δ. Κόνσολας	Χρ. Παπαδόπουλος

* Διορίσθη πρεσβευτής εις Αμερικην τον Απρίλιον του 1867.

** Απεβίωσε τη 16 Ιουλίου 1875.

*** Απεβίωσε τη 31 Δεκεμβρίου 1876.

Ακαδημαϊκά έτη		Συγκλητικοί			
Αύξων αριθμός	Περίοδος έτησια				
A'	1837—8	Γεώργιος Γεννάδιος	Ίωάννης Βούρος	Λουδοβίκος Ρώσος	Περ. Αργυρόπουλος
B'	1838—9	»	Δ. Α. Μαυροκορδάτος	»	»
Γ'	1839—40	»	»	»	»
Δ'	1840—1	»	»	»	»
E'	1841—2	Λουδοβίκος Ρώσος	Κυριακός Δομνάνδος	Ίωάννης Ολύμπιος	Θεόδωρος Μανούσης
Σ'	1842—3	Θεόδωρος Μανούσης	»	Σπυρ. Πήλληκας	Φίλιππος Ίωάννου
Z'	1843—4	»	»	Νικόλ. Κωστής	Ίωάννης Ολύμπιος
H'	1844—5	»	»	»	»
Θ'	1845—6	Κωνστ. Ασωπίου	Φίλιππος Ίωάννου	Ίωάν. Ολύμπιος	Αλέξ. Βενιζέλος
I'	1846—7	»	»	Νεόφυτ. Βάμβας	Κ. Κοντογόνης
IA'	1847—8	»	Νεόφυτος Βάμβας	Νικόλ. Κωστής	Αλέξ. Ρ. Ραγκαβής
IB'	1848—9	»	»	Θεόδ. Μανούσης	Δαμιανός Γεωργίου
IF'	1849—50	Αλέξανδρος Βενιζέλος	Π. Παπαρρηγόπουλος	Ήρ. Μητσόπουλος	Νικόλαος Πετσάλης
IA'	1850—1	Θεόδωρος Μανούσης	Αλέξιος Πάλλης	Ξαυέρ. Λάνδερερ	Κωνστ. Φρεαρίτης
IE'	1851—2	»	Ήρ. Μητσόπουλος	Π. Αργυρόπουλος	Φίλιππος Ίωάννου
IS'	1852—3	»	Νικόλαος Πετσάλης	Γεώργ. Α. Μακκιάς	Αλέξ. Βενιζέλος
IZ'	1853—4	»	Φίλιππος Ίωάννου	»	Ήρ. Μητσόπουλος
IH'	1854—5	Φίλιππος Ίωάννου	Γεώργιος Α. Μακκιάς	Κωνστ. Ασωπίου	Αλέξ. Βενιζέλος
IO'	1855—6	»	Νικόλαος Κωστής	Π. Μητσόπουλος	Δαμιανός Γεωργίου
K'	1856—7	»	Γεώργιος Α. Μακκιάς	Θεόδ. Μανούσης	Αλέξ. Βενιζέλος
KA'	1857—8	Π. Παπαρρηγόπουλος	Αλέξ. Βενιζέλος	Σπυρ. Πήλληκας	Γεωρ. Χ. Πρινάρης
KB'	1858—9	Βασ. Τ. Οικονομίδης	Κωνστ. Ασωπίου	Θεόδ. Μανούσης	»
KG'	1859—60	Φίλιππος Ίωάννου	Αλέξ. Βενιζέλος	Η. Μητσόπουλος	Γ. Α. Μακκιάς
KΔ'	1860—1	Κωνστ. Κοντογόνης	Γεώργιος Α. Μακκιάς	Σπυρ. Πήλληκας	Στ. Α. Κουμανούδης
KE'	1861—2	Φίλιππος Ίωάννου	»	Βασ. Τ. Οικονομίδης	Ήρ. Μητσόπουλος
KΣ'	1862—3	Β. Τ. Οικονομίδης	Κ. Φρεαρίτης	Ίω. Γ. Παπαδάκης	Δημ. Γ. Όρφανίδης
KZ'	1863—4	Μιλτιάδης Βενιζέλος	Ήρ. Μητσόπουλος	Διονύσιος Αιγινήτης	Ν. Ι. Σαρίπολος
KH'	1864—5	Ευθύμιος Καστόρχης	Διονύσιος Αιγινήτης	Ίω. Α. Σούτσος	Φραγκ. Ψυλαρινός
KΘ'	1865—6	Βασ. Τ. Οικονομίδης	Ευθύμιος Καστόρχης	Γεώργιος Α. Μακκιάς	Π. Παπαρρηγόπουλος
Λ'	1866—7	Φίλιππος Ίωάννου	Βασ. Τ. Οικονομίδης	Παύλος Καλλιγιάς	Δημ. Γ. Όρφανίδης
ΛΑ'	1867—8	»	Χ. Πρετ. Τυπάλδος	Ήρ. Μητσόπουλος	Κ. Παπαρρηγόπουλος
ΛΒ'	1868—9	Μ. Βενιζέλος	Ήρ. Μητσόπουλος	Π. Παπαρρηγόπουλος	Γ. Α. Μακκιάς
ΛΓ'	1869—70	Φίλιππος Ίωάννου	Γ. Α. Μακκιάς	Ήρ. Μητσόπουλος	Κ. Βουσάκης
ΛΔ'	1870—1	»	Ήρ. Μητσόπουλος	Μ. Βενιζέλος	Εμμ. Κόκκινος
ΛE'	1871—2	»	Π. Καλλιγιάς	Δ. Γ. Όρφανίδης	Π. Γ. Κυριακός
ΛΣ'	1872—3	Π. Ρομπότης	Π. Κυριακός	Μ. Βενιζέλος	Ν. Νικολαΐδης
ΛZ'	1873—4	Μ. Βενιζέλος	»	Ν. Ι. Σαρίπολος	Εμμ. Κόκκινος
ΛH'	1874—5	Κ. Παπαρρηγόπουλος	Μιλτιάδης Βενιζέλος	Δ. Αιγινήτης	»
ΛΘ'	1875—6	»	»	Δ. Γ. Όρφανίδης	Ν. Δαμασκηνός
Μ'	1876—7	»	»	Θ. Άρεταΐος	Β. Τ. Οικονομίδης
ΜΑ'	1877—8	Μιλτιάδης Βενιζέλος	Π. Γ. Κυριακός	Β. Λάκων	Θ. Άρεταΐος
ΜΒ'	1878—9	»	Π. Παπαρρηγόπουλος	Δ. Σεμιτέλος	»
ΜΓ'	1879—80	»	»	»	Δ. Όρφανίδης
ΜΔ'	1880—1	»	»	»	Ν. Δαμασκηνός
ΜE'	1881—2	»	Κ. Κωστής	Κ. Δηλιγιάννης	Θ. Άρεταΐος
ΜΣ'	1882—3	»	»	Κ. Παπαρρηγόπουλος	Δ. Θεοφανόπουλος
ΜZ'	1883—4	Θ. Άρεταΐος	»	Ν. Δαμασκηνός	Β. Λάκων
ΜΗ'	1884—5	»	Δ. Σεμιτέλος	Χ. Παπαδόπουλος	Σ. Στρέϊτ
ΜΘ'	1885—6	»	Μ. Βενιζέλος	Σ. Φιντικλής	Β. Λάκων
Ν'	1886—7	»	»	Σ. Στρέϊτ	Ι. Πανταζίδης

ΠΙΝΑΞ Ε΄.

ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΑΠΟ ΤΟΥ 1837—1887 (*)

Βασιλεία Όθωνος

1 Α. Πολυζωίδης προσωρ.	12	Άπριλίου	1837—12	Νοεμβρίου	1837
2 Γ. Γλαράκης	12	Νοεμβρ.	1837—31	Δεκεμβρ.	1839
3 Ν. Γ. Θεοχάρης	31	Δεκεμβρ.	1839—24	Ίουνίου	1841
4 Σ. Βαλέτας	24	Ίουνίου	1841—10	Αύγουστ.	1841
5 Ι. Ρίζο-Νερουλός	10	Αύγουστ.	1841—3	Σεπτεμβ.	1843

Συνταγματική Βασιλεία Όθωνος

6 Μιχ. Σχινιάς	3	Σεπτεμ.	1843—30	Μαρτίου	1844
7 Σ. Τρικούπης	30	Μαρτίου	1844—6	Αύγουστ.	1844
8 Ι. Κωλέτης	6	Αύγουστ.	1844—6	Άπριλίου	1847
9 Γ. Γλαράκης	6	Άπριλίου	1847—8	Μαρτίου	1848
10 Δ. Μανσόλας	8	Μαρτίου	1848—25	Ίουνίου	1848
11 Άναστ. Μαυρομιχάλης	25	Ίουνίου	1848—15	Όκτωβρ.	1848
12 Δ. Καλλιφρονάς	15	Όκτωβρ.	1848—12	Δεκεμβρ.	1849
13 Χ. Χρυσόγεωλος	12	Δεκεμβρ.	1849—23	Ίουλίου	1850
14 Π. Α. Δελιγιάννης	23	Ίουλίου	1850—4	Αύγουστ.	1850
15 Ν. Κορφιοτάκης	4	Αύγουστ.	1850—19	Αύγουστ.	1850
16 Α. Πάικος προσωρινός .	20	Αύγουστ.	1850—28	Μαΐου	1851
17 Π. Βάρβογλης	28	Μαΐου	1851—24	Ίανουαρ.	1852
18 Σ. Βλάχος	24	Ίανουαρ.	1852—16	Μαΐου	1854
19 Γ. Ψύλλας	16	Μαΐου	1854—1	Ίουνίου	1855
20 Π. Αργυρόπουλος	1	Ίουνίου	1855—22	Σεπτεμβρ.	1855
21 Λ. Σμολένσκις	22	Σεπτεμ.	1855—3	Όκτωβρ.	1855

(*) Έκ του Σ. Μ. Παρίση : Άνωτ. καί Μέση Έκπαίδευσις.

22	Ἄθων. Μιμούλης	3	Ὀκτωβρ. 1855—	5	Ὀκτωβρ. 1856
23	X. Χριστόπουλος	5	Ὀκτωβρ. 1856—	29	Μαΐου 1859
24	Θ. Ζαΐμης	29	Μαΐου 1859—	18	Ἀπριλίου 1860
25	M. Ποτλῆς	18	Ἀπριλίου 1860—	26	Μαΐου 1862
26	Δ. Χατζίσκος	26	Μαΐου 1862—	11	Ὀκτωβρ. 1862

Μεσοβασιλεία

27	E. Δεληγεώργης	11	Ὀκτωβρ. 1862—	12	Φεβρουαρ. 1863 ¹
28	B. Νικολόπουλος	11	Ὀκτωβρ. 1862—	12	Φεβρουαρ. 1863
29	K. Δόσιος	12	Φεβρ. 1863—	27	Μαρτίου 1863
30	Δ. Καλλιφρονᾶς	27	Μαρτίου 1863—	21	Ἰουνίου 1863
31	B. Νικολόπουλος	21	Ἰουνίου 1863—	25	Ὀκτωβρ. 1863

Συνταγματικὴ Βασιλεία Γεωργίου

32	Α. Πετσάλης	25	Ὀκτωβρ. 1863—	5	Μαρτίου 1864
33	Ἀλέξ. Κουμουνδούρος	5	Μαρτίου 1864—	16	Ἀπριλίου 1864
34	I. Παπαζαφειρόπουλος	16	Ἀπριλίου 1864—	26	Ἰουλίου 1864
35	A. X. Λόντος	26	Ἰουλίου 1864—	16	Μαρτίου 1865
36	K. Λομβάρδος	16	Μαρτίου 1865—	24	Σεπτεμ. 1865 ²
37	II. Καλλιγᾶς	24	Σεπτεμ. 1865—	20	Ὀκτωβρ. 1865
38	Δ. Καλλιφρονᾶς	20	Ὀκτωβρ. 1865—	3	Νοεμβρ. 1865
39	A. Κουντουριώτης	3	Νοεμβρ. 1865—	6	Νοεμβρ. 1865
40	K. Λομβάρδος	6	Νοεμβρ. 1865—	13	Νοεμβρ. 1865
41	Α. Αντωνόπουλος	13	Νοεμβρ. 1865—	28	Νοεμβρ. 1865
42	K. Δαρμάτης	28	Νοεμβρ. 1865—	26	Ἰανουαρ. 1866
43	M. Ροῦφος	26	Ἰανουαρ. 1866—	24	Μαΐου 1866
44	Σπ. Ἀντωνιάδης	24	Μαΐου 1866—	9	Ἰουνίου 1866
45	Δ. Δρόσος	9	Ἰουνίου 1866—	18	Δεκεμβρ. 1866
46	X. Χριστόπουλος	18	Δεκεμβρ. 1866—	20	Δεκεμβρ. 1867
47	I. Μεσηνέζης	20	Δεκεμβρ. 1867—	25	Ἰανουαρ. 1868
48	Αντ. A. Μαυρομιγᾶλης	25	Ἰανουαρ. 1868—	25	Ἰανουαρ. 1869 ³
49	Δ. Σαράβας	25	Ἰανουαρ. 1869—	27	Δεκεμβρ. 1869
50	A. Δ. Αὐγερινός	27	Δεκεμβρ. 1869—	9	Ἰουλίου 1870
51	Μιχαὴλ Ἀντωνόπουλος	9	Ἰουλίου 1870—	3	Δεκεμβρ. 1870
52	II. A. Πετράκης	3	Δεκεμβρ. 1870—	2	Φεβρ. 1871

1) Τῇ 11 Ὀκτωβρίου 1862 ἀπερῆθη τὸ Ὑπουργεῖον καὶ ἐπομένως διορίσθησαν δύο Ὑπουργοί· ὁ κ. E. Δεληγεώργης ἐπὶ τῆς Παιδείας καὶ ὁ κ. B. Νικολόπουλος ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν.—2) Ἐλαθε τῇ 10 Αὐγούστου δεκαήμερον ἄδειαν ἀπουσίας καὶ ἀνεπληρώθη ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης Λυκούργου I. Κρεστένιτου.—3) Ἀνεπληρώθη κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1868 ἐπὶ τινὰς ἡμέρας ὑπὸ τοῦ κ. II. Δεληγιάννη.

1) 'Ανεγκλησθή τον 'Ιούλιον 1871 ένω τον έτι των Οικονομικών 'Υπουργών κ. Σ. Σω-
 τηροπούλου. — 2) 'Ανεγκλησθή έπι τρεις ημέρας (23 'Απριλίου έως 26 του αΐτου ημ-
 νός) ένω τον 'Υπουργόν των Ναυτικών κ. Γ. Ζωγιού. — 3) 'Ανεγκλησθή κατά το δικ-
 τόν των Ναυτικών Γ. Μοδιμπούλη έπι 26 ημέρας (26 Μαΐου—22 'Ιουλιού), και έστ-
 έρον ένω τον κ. Α. Κομμουνόπουλον, Προέδρον του 'Υπουργικού Συμβουλίου έπι 50
 ημέρας (22 'Ιουλιού—11 Αδολάτου). — 4) 'Ανεγκλησθή τον 'Απριλίον του 1879 έπι
 8 ημέρας ένω τον κ. Δ. Γρίβα 'Υπουργόν έπι των Στρατιωτικών. — 5) 'Απεβίωσαν. —
 6) 'Ανεγκλησθή από της 6 'Ιουλιού μέχρι της 25 του αΐτου ημνός και από της 15 Σε-
 πτεμβρίου μέχρι της 10 'Οκτωβρίου 1881 ένω τον έτι των Βασιλευσικών 'Υπουργών
 κ. Ν. Παπαγιλακοπούλου. — 7) 'Ανεγκλησθή από της 22 Σεπτεμβρίου 1882 μέχρι της
 72 του ίσου ένω τον 'Υπουργόν της Δικαιοσύνης κ. Δ. Γ. Παύλην.

53	Αθ. Γ. Παύλης	28	Φεβρ.	1871
54	Φ. Φιλωνος	28	Οκτωβρ.	1871
55	Ανδρέας Νοταξας	25	Δεκεμβρ.	1872
56	Δ. Δρόσος	8	Ιουλιου	1872
57	Δ. Σ. Μαυροκορδακτος	20	Ιουλιου	1872
58	Δ. Δρόσος	17	Οκτωβρ.	1872
59	Δ. Καλιγυριουζας	25	Δεκεμβρ.	1872
60	Ιωάννης Βαλασσόπουλος	9	Φεβρ.	1874
61	Δ. Γ. Παύλης	27	Απριλιου	1875
62	Γ. Μιχηνος	15	Οκτωβρ.	1875
63	Θάνος Κανακκηνος	26	Νοεμβρ.	1876
64	Γ. Μιχηνος	1	Δεκεμβρ.	1876
65	Θάνος Κανακκηνος	26	Φεβρ.	1877
66	Ανδρέας Νοταξας	19	Μαΐου	1877
67	Θεόδ. Π. Δημητριάδηνος	26	Μαΐου	1877
68	Ν. Α. Μαυροκορδακτος	21	Οκτωβρ.	1878
69	Ανδρέας Δ. Αγγερινος	26	Οκτωβρ.	1878
70	Ν. Α. Μαυροκορδακτος	10	Μαρτιου	1880
71	Ν. Παπαγιλακοπουλος	13	Οκτωβρ.	1880
72	Αλέξ. Κομμουνόπουλος	26	Μαΐου	1881
73	Σπυρ. Κ. Ρόμας	4	Ιουλιου	1881
74	Αλέξ. Κομμουνόπουλος	30	Ιουλιου	1881
75	Κωνστ. Δουβάρδος	3	Μαρτιου	1882
76	Δημ. Σ. Βουλαπιώτης	12	Ιουλιου	1883
77	Α. Ζυγομαχας	19	Απριλιου	1885
78	Α. Κομπούρονης	8	Οκτωβρ.	1885
79	Μηλ. Βενιζέλος	30	Απριλιου	1886
80	Η. Μανέτας	9	Μαΐου	1886

H. 229233

61939